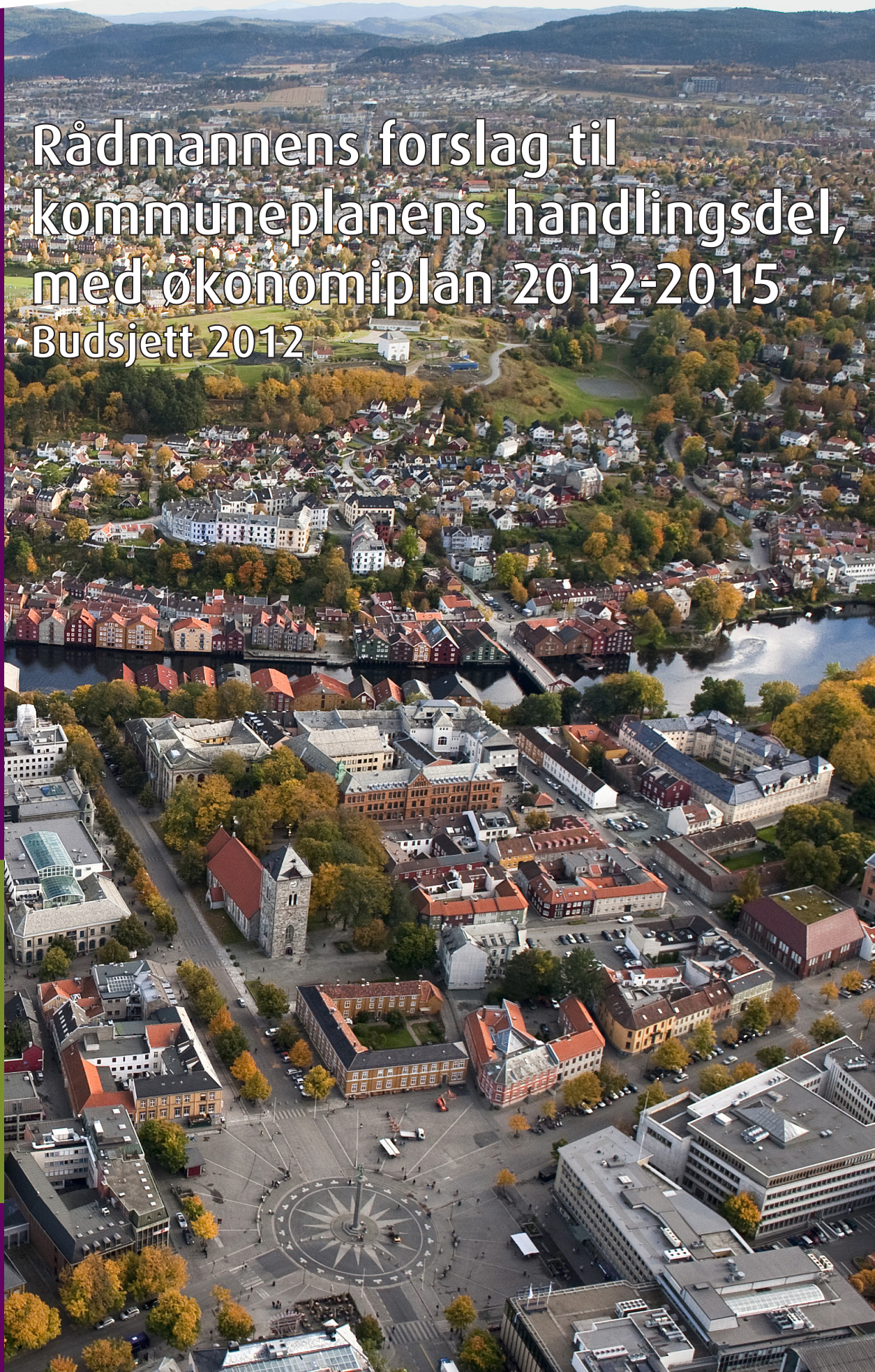

TRONDHEIM KOMMUNE

Rådmannens forslag til
kommuneplanens handlingsdel,
med økonomiplan 2012-2015
Budsjett 2012

Innhold

Del 1	9
1 Innstilling om skatte- og budsjettvedtak	10
2 Sammendrag	11
2.1 Innledning	11
2.2 utfordringer og hovedprioriteringer	11
2.3 Kommunens økonomiske rammebetingelser	15
2.4 Investeringsplan	22
2.5 Realistisk budsjett?	24
3 Status, rammebetingelser, utfordringer og mål	25
3.1 Status	25
3.2 Rammebetingelser	35
3.3 Perspektiver og utfordringer	41
3.4 Mål	54
4 Kommunens inntekter og utgifter	57
4.1 Innledning/forutsetninger	57
4.2 Oversikt over kommunens inntekter og utgifter	57
4.3 Nærmere om handlingsrommet	59
4.4 Nærmere om behov for midler	66
4.5 Saldering av budsjettet	70
5 Egenbetalinger, gebyrer, avgifter og eiendomsskatt	72
5.1 Selvkostområdene (gebyrfinansierte områder)	72
5.2 Oppvekst og utdanning	74
5.3 Helse og velferd	74
5.4 Eiendomsskatt	74
5.5 Illustrasjonsberegninger	75
6 Reglement	76
6.1 Trondheim kommunes økonomireglement	76
6.2 Trondheim kommunes investeringsreglement	89
Del 2	93
7 Barnehagene	94
7.1 Innledning	94
7.2 Status og utfordringer	94
7.3 Mål for tjenesteområdet	104
7.4 Økonomi – drift	105
7.5 Økonomi-investeringer	109
8 Grunnskolen	114
8.1 Innledning	114
8.2 Status og utfordringer	114
8.3 Mål for tjenesteområdet	125
8.4 Økonomi – drift	125
8.5 Økonomi – investeringer	129
9 Barne- og familietjenesten	134
9.1 Innledning	134
9.2 Status og utfordringer	134
9.3 Mål for tjenesteområdet	139
9.4 Økonomi – drift	140
9.5 Økonomi – investeringer	142
10 Forvaltningstjenester, Helse og velferd	144
10.1 Forvaltningstjenester	144
10.2 NAV	145
10.3 Helse- og velferdskontor	146
10.4 Økonomi – drift	147
11 Oppfølgingstjenester, Helse og velferd	150

11.1	Tjenester til personer med rus og/eller psykiske lidelser	150
11.2	Voksenopplæring	151
11.3	Økonomi – drift	152
12	Bo - og aktivitetstilbud.....	155
12.1	Innledning	155
12.2	Økonomi – drift	156
13	Helse- og omsorgstjenester	159
13.1	Innledning	159
13.2	Status og utfordringer	159
13.3	Mål for tjenesteområdet	162
13.4	Økonomi – drift	163
13.5	Økonomi - investeringer.....	166
14	Flyktninger og innvandrere.....	169
14.1	Innledning	169
14.2	Økonomi - drift.....	171
15	Kultur	173
15.1	Innledning	173
15.2	Status og utfordringer	173
15.3	Mål for tjenesteområdet	177
15.4	Økonomi – drift	178
15.5	Økonomi – investeringer	182
16	Idrett og friluftsliv.....	185
16.1	Innledning	185
16.2	Status og utfordringer	185
16.3	Mål for tjenesteområdet	187
16.4	Økonomi – drift	187
16.5	Økonomi - investeringer.....	190
17	Næring og samfunn	192
17.1	Innledning	192
17.2	Status og utfordringer	192
17.3	Mål for området næring og samfunn	193
17.4	Økonomi – drift	194
18	Plan- og bygningstjenester.....	195
18.1	Plantjenester	195
18.2	Byggesakstjenester.....	197
18.3	Miljøpakke for transport	198
18.4	Kart- og oppmålingstjenester.....	199
18.5	Økonomi-drift.....	200
18.6	Økonomi-investering.....	202
19	Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester	203
19.1	Innledning	203
19.2	Status.....	203
19.3	Utfordringer	203
19.4	Mål for miljøtjenester	204
19.5	Økonomi- drift.....	204
19.6	Økonomi- investering.....	206
20	Tekniske tjenester	208
20.1	Innledning	208
20.2	Status.....	208
20.3	Utfordringer	209
20.4	Mål for tjenesteområdet	210
20.5	Økonomi – drift	211
20.6	Økonomi – investering	217
21	Eiendomstjenester.....	223
21.1	Innledning	223
21.2	Status.....	223
21.3	Mål for tjenesteområdet	225
21.4	Økonomi- drift.....	226

21.5	Økonomi- investering	228
22	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon	235
22.1	Økonomi drift	235
23	Rådmannen og strategisk ledelse	236
23.1	Innledning	236
23.2	Status og utfordringer	236
23.3	Mål for tjenesteområdet	236
23.4	Økonomi - drift	237
24	Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.....	238
24.1	Omfang, status og utfordringer	238
24.2	Felles for tjenesteområdet	240
24.3	Felles for kommunen som arbeidsgiver	241
24.4	Økonomi – drift	243
24.5	Investeringer.....	244
25	AS, foretak, IKS, TKP og stiftelser	246
25.1	Innledning	246
25.2	Trondheim renholdsverk AS (eierandel 100 prosent)	246
25.3	Trondheim kino AS (eierandel 100 prosent).....	248
25.4	Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)	249
25.5	Leuthenhaven AS (eierandel 90 prosent)	249
25.6	Trondheim spektrum AS (eierandel 75 prosent)	250
25.7	Prima AS (eierandel 60 prosent).....	251
25.8	Stavne arbeid og kompetanse KF	251
25.9	Trondheim parkering KF	252
25.10	Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS	252
25.11	Trondheimsfjorden interkommunale havn IKS.....	253
25.12	Trondheim kommunale pensjonskasse	253
25.13	Stiftelser.....	254
26	Trondheim kommunes kraftfond	256
26.1	Innledning	256
26.2	Budsjettert avkastning i 2012	256
26.3	Usikkerhet i budsjetteringen og utfordringer	257
26.4	Budsjetterte endringer i TKKs anleggsporfølje (investeringsregnskapet)	258
27	Investeringer, finansiering og bruk av avsetninger og fond	259
27.1	Innledning	259
27.2	Investeringsbudsjettet.....	259
27.3	Finansiering av investeringene	261
27.4	Bykassefinansierte investeringer	261
27.5	Selvfinansierte investeringer	263
27.6	Gjeldsutviklingen	263
27.7	Låneopptak Husbanklån 2012 (startlån).....	264
27.8	Andre finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet	265
28	Tilleggsbevilgninger og diverse bykasseutgifter.....	267
28.1	Tilleggsbevilgninger	267
28.2	Diverse bykasseutgifter	267
Del 3	Vedlegg	270
1	Hovedoversikter og tallbudsjett	271
2	Overføringer og tilskudd	280
3	Oversikt over nybygg og nyanlegg	286
4	Oversikt over lånefondet.....	300
5	Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam	301
6	Oversikt over kostnadsendringer i økonomiplan 2012-2015.....	303
7	Oversikt over tiltak i vedtatt økonomiplan	305
8	KOSTRA-analyser.....	308

Forord

Bystyret vedtok i juni 2010 Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020. Kommuneplanen gir oss en overordnet plan som forplikter til innsats for å løse de største utfordringene bysamfunnet står overfor fram mot 2020. Kommuneplanens samfunnsdel består av fire tverrsektorielle hovedmål:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

I 2012 skal planen følges opp slik at vedtatte hovedmål, delmål og tilhørende strategier blir omsatt i konkret handling som bidrar til måloppnåelse i løpet av planperioden. I Trondheim kommune er det valgt en arbeidsdeling mellom kommuneplan og økonomiplan/budsjett. Kommuneplanen er utarbeidet som et overordnet styringsdokument med visjoner for byens utvikling, mål og strategier, mens oppfølgingen av planen (handlingsdelen) er konkretisert i budsjett- og økonomiplan. Rådmannen legger derfor med dette fram *”Rådmannens forslag til kommuneplanens handlingsdel, med økonomiplan, 2012-2015. Budsjett 2012”*.

Verdier og strategiske hovedgrep

Trondheim kommunes kjerneverdier er åpen, kompetent og modig. Disse kjerneverdiene skal sammen med kommunens etiske retningslinjer prege vår praksis og gjenspeiles i våre daglige handlinger. De tragiske hendelsene i Oslo og på Utøya den 22. juli følges opp gjennom forsterket fokus på mangfold, demokrati og kulturell kompetanse.

Bystyret vedtok sammen med selve kommuneplanen seks strategiske hovedgrep som skal ligge til grunn for kommunens arbeid mot måloppnåelse. Disse grepene er mestring – samhandling, samarbeid og samordning - medvirkning - kommunikasjon - ressursstyring – kompetanseutvikling.

De strategiske grepene representerer vesentlige verktøy i løsningen av de fleste utfordringene og endringsbehov kommunen står overfor. Samtidig gir de uttrykk for et bevisst verdi- og veivalg i hvordan kommunen skal komme frem til løsning.

Fortsatt stram økonomi

Trondheim kommunes økonomiske balanse er betydelig styrket i løpet av de tre siste årene. Etter å ha vært gjennom en periode hvor de samlede utgiftene økte mer enn inntektsveksten, og som endte med et betydelig negativt årsresultat i 2008, er kommunens økonomi nå i balanse. Kommunen hadde i 2010 et netto driftsresultat på 3,5 prosent¹.

Til tross for at kommunens økonomiske stilling er betydelig styrket i løpet av de siste årene, så er den økonomiske situasjonen i 2012 og i økonomiplanperioden utfordrende. Vi må derfor være innstilt på stramme budsjetter de nærmeste årene. Dette er også signalene fra Regjeringen.

I 2012 dekker kommunens inntektsvekst kun utgiftsøkninger som følger av befolkningsutvikling, økning i pensjonsutgifter og andre bundne kostnader. Det innebærer at lokale prioriteringer om økte dekningsgrader og/eller økt kvalitet på et område (for eksempel opptrappingen av eldreplanen) må finansieres med omprioriteringer og/eller gjennom økte brukerbetaling og økt eiendomsskatt. For å skape rom for lokale prioriteringer har rådmannen fordelt et rammekutt på 50 millioner kroner mellom tjenesteområdene i 2012. I tillegg er det lagt et generelt effektiviseringskrav på alle enhetene på 0,25 prosent. Rådmannens budsjettforslag representerer et driftsbudsjett på 10,7 milliarder kroner, og et investeringsbudsjett på 2,1 milliarder kroner. Veksten er størst i investeringsbudsjettet. I økonomiplanperioden er det en stor utbygging av eldreomsorgen og en satsing på barnehager. Det er

¹ Netto driftsresultat er da korrigert for midler som brukes til å opprettholde realverdien i kraftfondet.

også avsatt midler til Torvet og opprydding i havna. Hovedbildet når det gjelder driften av det kommunale tjenestetilbudet, er at dekningsgrader og kvalitet videreføres på dagens nivå. I økonomiplanen er det videre lagt opp til økt satsing på vedlikehold og en opptrapping av eldreplanen.

Kapitteloversikt

I kapittel 2 oppsummeres rådmannens forslag til kommuneplanens handlingsdel, med økonomiplan 2012-2015.

I kapittel 3 gis det en beskrivelse av kommunens økonomiske situasjon og av tjenestetilbudet i kommunen. I dette kapitlet tas det også opp temaer som er retningsgivende for kommunens utvikling som arbeidsgiver, tjenesteprodusent og samfunnsaktør. Videre gis det en beskrivelse av rammebetingelser og utfordringer som kommunen står overfor. Avslutningsvis i dette kapitlet gis det en beskrivelse av mål for budsjett- og økonomiplanperioden.

I kapittel 4 foretas det en detaljert gjennomgang av de økonomiske forutsetningene, herunder hvordan inntekter og utgifter fordeler seg på ulike poster og hvilke konsekvenser rådmannens forslag til økonomisk opplegg vil gi. I kapittel 5 er det gitt en beskrivelse av endring i gebyrer og egenbetalinger i 2011. I kapittel 6 er det gitt en beskrivelse av endring i reglementer.

I de påfølgende kapitlene (kapittel 7-24) beskrives forslaget til drifts- og investeringsbudsjett og økonomiplan for de enkelte virksomhetsområdene.

Budsjettforslagene fra Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS, Trondheim Parkering KF, Stavne arbeid og kompetanse KF, Kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon er ikke vedlagt dette dokumentet. Disse sendes frem for bystyret som egne saker fra virksomhetene selv. Rådmannen har gitt en generell omtale av aksjeselskap, foretak, stiftelser og interkommunale selskap hvor kommunen har vesentlige interesser, i kapittel 25.

I kapittel 26 er det gitt en omtale av Trondheim kommunes kraftfond. Kapittel 27 omfatter investeringer, finansiering og bruk av avsetninger og fond. Kapittel 28 omfattes tilleggsbevilgninger og diverse bykasseutgifter.

Del 1

---

1 Innstilling om skatte- og budsjettvedtak

Rådmannen foreslår at Bystyret forelegges følgende innstilling:

1 Skattevedtak 2012

- 1.1 For inntekts- og formueskatt skal høyeste tillatte skattesats legges til grunn. Eiendomsskatt utskrives med kroner 5,30 for hver kroner 1 000 av takstverdien på eiendommer.
- 1.2 Alle godkjente boligenheter innenfor sonegrensen for eiendomsskatt gis et bunnfradrag på kroner 500 000.

2 Budsjettvedtak 2012

- 2.1 Rådmannens forslag til budsjett for bykassen vedtas slik det går fram av det spesifiserte driftsbudsjett og investeringsbudsjett, jamfør vedlegg 1-3.
- 2.2 Rådmannens budsjett for lånefondet vedtas, jamfør vedlegg 4.
- 2.3 Avgifter, gebyrer og kontingenter m.v. vedtas slik det framgår av budsjettdokumentet, jamfør kapittel 5.
- 2.4 Nybygg og nyanlegg forutsettes finansiert i samsvar med oversikt i budsjettdokumentet, jamfør vedlegg 3.
- 2.5 Bystyret vedtar å ta opp lån i samsvar med rådmannens forslag til investerings- og finansieringsplan for 2012. Rådmannen gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår og til å inngå de nødvendige låneavtaler. Fullmakten gjelder også refinansiering av lån innenfor tidligere vedtatt nedbetalingstid.
- 2.6 Bystyret vedtar å ta opp startlån på inntil 350 millioner kroner til boligkjøp i 2012.
- 2.7 Bystyret vedtar å ta opp lån på inntil 4,25 millioner kroner for utlån til Trondheim Parkering KF. Renter og avdrag på dette lånet belastes Trondheim Parkering KF.
- 2.8 Bystyret gir rådmannen fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 300 millioner kroner i budsjetterminen 2012 dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre dette nødvendig.
- 2.9 Bystyret vedtar forslag til endring av økonomireglement og investeringsreglement som fremgår av kapittel 6 i budsjettdokumentet.
- 2.10 Bystyret vedtar rådmannens forslag til kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan.

Rådmannen i Trondheim, 17.10.2011

Elin Rognes Solbu

Carl-Jakob Midttun

2 Sammen drag

2.1 Innledning

Rådmannens forslag til budsjett for 2012 har en samlet utgiftsramme på 12,8 milliarder kroner. Driftsutgiftene, inkludert renter og avdrag, utgjør 10,7 milliarder kroner, mens investeringsutgiftene utgjør 2,1 milliarder kroner. Rådmannen budsjetterer med et netto driftsresultat på 2,8 prosent i 2012, dvs. om lag på linje med anbefalingen fra Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU).

Sammenlignet med 2011 øker kommunens samlede utgiftsramme med i underkant av 1,1 milliarder kroner. Økningen har i hovedsak sammenheng med at investeringsrammen øker med 0,8 milliarder kroner. I økonomiplanperioden er det innarbeidet en stor utbygging av eldreomsorgen og en satsing på barnehager. Det er også avsatt midler til torvet og opprydding i havna. En andel av disse investeringene belaster ikke kommunens økonomi.

I dette kapitlet oppsummeres rådmannens forslag til budsjett 2012 og kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan 2012-2015. I punkt 2.2 gjøres det rede for utfordringer og hovedprioriteringer i perioden, og i punkt 2.3 gjøres det rede for kommunens økonomiske rammebetingelser. Hovedfokus i denne delen er på kommunens driftsbudsjett. I punkt 2.4 presenteres rådmannens forslag til investeringsplan for perioden 2012-2015. I punkt 2.5 foretas det en vurdering av usikkerhetsmomenter i forslaget til budsjett og økonomiplan.

2.2 Utfordringer og hovedprioriteringer

2.2.1 Innledning

Den økonomiske balansen i Trondheim kommune er betydelig styrket i løpet av de tre siste årene. Etter å ha vært gjennom en periode hvor de samlede utgiftene økte mer enn inntektsveksten, og som endte med et betydelig negativt årsresultat i 2008, er økonomien nå i balanse. Forholdet mellom driftsinntekter og driftsutgifter er balansert, og netto driftsresultat er på et forsvarlig nivå. Trondheim kommune hadde i 2010 et netto driftsresultat på 4,9 prosent. Korrigert for midler som ble brukt til å opprettholde realverdien i kraftfondet var resultatet på 3,5 prosent. Dette resultatet er klart høyere enn hva både øvrige storbyer og kommunene i landet for øvrig oppnådde. De øvrige ASSS-kommunene² hadde i 2010 et netto driftsresultat på 2,0 prosent, mens tilsvarende tall for kommunene i resten av landet var på 2,6 prosent.

Til tross for at kommunens økonomiske stilling er betydelig styrket i løpet av de siste årene, så er kommunens økonomiske situasjon utfordrende både i 2012 og i økonomiplanperioden. Hovedårsaken er at veksten i kommunens frie inntekter kun dekker utgiftsøkninger som følger av befolkningsutvikling og andre bundne utgifter. Lokale prioriteringer medfører en utgiftsøkning for Trondheim kommune på om lag 65 millioner kroner i 2012 (bl.a. som følge av opptrappingen av eldreplanen, tilskudd til flerbrukshall på Breidablikk og Utleira og økt satsing på vedlikehold m.m.). Det er ikke rom for å finansiere denne utgiftsøkningen innenfor veksten i de frie inntektene. Rådmannen har derfor i 2012 vært nødt å fordele et rammekutt på om lag 50 millioner kroner mellom tjenesteområdene. I tillegg er det lagt et generelt effektiviseringskrav på alle enhetene på 0,25 prosent.

Det overordnede målet er å sikre kommunens innbyggere et godt og stabilt tjenestetilbud både i kommende økonomiplanperiode, og i et mer langsiktig perspektiv. I det økonomisk begrensede handlingsrommet har rådmannen derfor prioritert å opprettholde dekningsgrader og kvalitet innenfor de fleste tjenesteområder. Dette målet er i hovedsak nådd. Noen eksempler er at vi opprettholder både

² ASSS-kommunene er de ti største kommunene i landet og omfatter: Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø.

full barnehagedekning og full sykehjemsdekning. Bemanningen i barnehage, grunnskole og sykehjem videreføres på dagens nivå. Innenfor noen områder er det også en styrking av tjenestetilbudet. Samhandlingsreformen og eldreplanen innebærer blant annet en styrking av tjenester til eldre. Videre legger rådmannens forslag til rette for fortsatt satsing på videreutdanning av lærere og styrket svømmeopplæring i grunnskolen.

Når de økonomiske rammene er knappe, er det nærliggende at man prioriterer de mest akutte og dagsaktuelle utfordringene. Samtidig er det viktig at man har en langsiktig strategi for å sikre kommunens realkapital. Gode bygninger betyr for eksempel mye for de som bruker tjenestene, for arbeidsmiljøet og for å nå mål om redusert energiforbruk. Jevnt og godt vedlikehold vil også kunne gi reduserte utgifter over tid ved at behovet for omfattende rehabiliteringstiltak blir mindre. I budsjett- og økonomiplanen har rådmannen lagt inn en økt satsing på vedlikehold i perioden 2012-2015. Det er lagt opp til at man i løpet av perioden trapper opp vedlikeholdet med 36 millioner kroner.

For å få balanse mellom utgifter og inntekter har rådmannen vært nødt til å foreslå flere innstramningstiltak. Rådmannen foreslår blant annet å fjerne søskenmoderasjonen i skolefritidsordningen, samt å øke kontingenten i musikk- og kulturskolen. Rådmannens vurdering er at det er viktigere å opprettholde lærertettheten i grunnskolen enn å videreføre kontingentene på dagens nivå. I økonomiplanperioden er det som nevnt over også lagt et generelt effektiviseringskrav på enhetene på 0,25 prosent.

2.2.2 Det kommunale tjenestetilbudet

Tabell 2.1 viser netto driftsrammene fordelt på ulike tjenesteområder i 2012. Videre viser tabellen endring i rammene fra 2011 til 2012, både i millioner kroner og i prosent.³

Tabell 2.1 Driftsrammer til tjenesteområdene i 2012⁴. Tall i millioner kroner.

Område	2012	Endring fra 2011	Endring i prosent
Oppvekst og utdanning	3 101	40	1,3
Helse og velferd	2 490	36	1,5
Flyktninger og innvandrere	160	15	10,4
Kultur, idrett og næring	329	4	1,1
Byutvikling	565	24	4,5
Interne tjenester og rådmannen	438	1	0,6
Folkevalgte	52	3	5,1
Sum	7 134	123	1,8

Tabell 2.1 viser at driftsrammene til tjenesteområdene øker med 123 millioner kroner i 2012. Store deler av økningen (75 millioner kroner) er knyttet til økte utgifter som følge av befolkningsutviklingen. 15 millioner kroner er økte utgifter knyttet til kommunens flyktningearbeid. Av tjenesteområdene er det byutvikling som har den største økningen fra 2011 til 2012, målt i prosent. Økningen innenfor byutvikling har sammenheng med at rådmannen har prioritert økt satsing på vedlikehold. Driftsrammen til folkevalgte øker med 5,1 prosent fra 2011 til 2012. Økningen her har i hovedsak sammenheng med innføringen av ny formannskapsmodell. Interne tjenester og rådmannen har den svakeste veksten i 2012.

I økonomiplanperioden vil det være en tydelig vekst i antall årsverk i kommunen. Veksten i driftsrammene i perioden 2012-2015 gir for eksempel rom for anslagsvis 75 flere lærere i Trondheimsskolen, 225 flere årsverk i barnehagene og 265 flere årsverk innenfor helse- og velferdstjenestene. Det er også en årsverksvekst i andre deler av kommunen. Store deler av veksten er bemanningsøkninger som er nødvendig for å opprettholde bemanningstettheten når befolkningen øker.

³ Endringen er korrigert for endring i rammer som skyldes oppgaveendringer.

⁴ Bevilgning til gjennomføring av samhandlingsreformen ligger ikke i dette tallet.

Kommunens overordnede mål er nedfelt i kommuneplanens samfunnsdel, som ble vedtatt av bystyret 10. juni 2010. Disse målene har lagt føringer for rådmannens arbeid med budsjett- og økonomiplanen. Videre har de overordnede målene og delmålene i kommuneplanens samfunnsdel dannet grunnlaget for periode- og resultatmålene til tjenesteområdene.

Samhandlingsreformen som trer i kraft fra 1. januar 2012, blir en av de største utfordringene i kommende planperiode. Den gir kommunen en ny rolle og utfordrer oppgavefordelingen mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten. Kommunen skal ta et større ansvar for helsetjenestene, noe som utfordrer både kapasitets- og kompetansenivå. Det er gode faglige og økonomiske argumenter for sterkere satsing på forebygging, tidlig intervensjon og også ansvarsforskyving, men det er fortsatt mye usikkerhet knyttet til finansieringsordningen for samhandlingsreformen.

Under gjøres det rede for utfordringer og prioriteringer innenfor de ulike tjenesteområdene. For nærmere omtale av periode- og resultatmål for de enkelte områdene vises det til del 2 i budsjettdokumentet.

Oppvekst og utdanning

Et hovedfokus for rådmannen i denne perioden er å øke barn og unges læring fra barnehagealder og over i videregående skole. Deres potensial for læring utnyttes ikke godt nok og frafallet i videregående skole er et stort samfunnsproblem. Gjennom grunnleggende kompetansetiltak og systematisk vurdering i barnehagene legges grunnlag for en god start. I grunnskolene vil det være den nasjonale omleggingen av ungdomstrinnet som vil kreve mest oppmerksomhet i 2012. Å styrke lærerens evne til klasseledelse er den nye satsingen for å øke den generelle kvaliteten. Realfagsatsingen vil fortsette, men det er de grunnleggende ferdighetene i lesing og regning og svømming det er ønskelig å se konkret bedring i aller først. Hendelsene i Oslo og på Utøya den 22. juli følges opp gjennom forsterket fokus på mangfold, demokrati og kulturell kompetanse i Trondheimsskolen. Fokus på læring følges opp på ulike måter også gjennom å skjerme bemanningen i barnehage og skole fra budsjettkutt. En styrking av PP-tjenesten anses nødvendig for å unngå at barn og enheter må vente lenge på den ekstra kompetansen og utredningen de er avhengige av.

Et annet viktig fokus for rådmannen i denne perioden er å øke familiestøtte og foreldresamarbeid, da dette er viktig både i forbyggende tiltak og i endringsarbeid. Problemer knyttet til psykisk helse og rus gjør seg gjeldende på ulike måter og dette er et område der det pågår bred kompetanseheving og utvikling av tiltak. Gjennom statlige øremerkede tilskudd er antall stillinger i barnevernet økt og dette gir mulighet for å bedre kvaliteten i flere ledd. I inneværende år er det økt antall stillinger i skolehelsetjenesten. Her er det et udekt behov og i egen kommunedelplan vil rådmannen drøfte hvordan det brede folkehelsearbeidet skal innrettes framover og sikre tilgjengelighet og målretting av en tverrfaglig tjeneste. Ny folkehelselov og samhandlingsreformen trer i kraft fra 1. januar 2012 og det gjenstår mange avklaringer av hvordan dette vil arte seg for området barn og unge.

Helse og velferd

I tråd med eldreplan og samhandlingsreform foreslår rådmannen å styrke helse- og hjemmetjenester for eldre. Muligheten for at tjenestemottakerne skal kunne bo hjemme lengst mulig avhenger i stor grad av ansattes kompetanse og deres evne til å tilrettelegge hjemmesituasjonen. Det er gjort en betydelig innsats for å bygge opp kompetansen gjennom utviklingen av *Helhetlig Pasientforløp i eget Hjem*.

Trondheim kommune må fortsette arbeidet med å dreie fokus over på forebygging og tilbud som øker brukernes mestringsevne og livskvalitet, slik at behovet for kompensierende og mer omfattende tjenester blir utsatt eller redusert. Dette gjelder innenfor sosialtjenesten så vel som innen helse- og omsorgstjenesten.

Kommunen har utfordringer knyttet til stor etterspørsel etter kommunale boliger. Situasjonen er preget av et stort antall boligsøkere på venteliste og lang botid når bolig først er tildelt. I økonomiplanperioden

satses det på ulike tiltak for å øke sirkulasjonen i den kommunale boligmassen og for å redusere ventelisten.

Den vedtatte Eldreplanen legger opp til at dekningsgradene for sykehjem skal holdes konstante. Oppdaterte befolkningsprognoser viser at det i perioden 2012-2015 må etableres 105 flere sykehjemsplasser bare for å holde tritt med demografisk utvikling. For å oppfylle målet om at alle med langtidsvedtak skal få tilbud om enerom, foreslår rådmannen å etablere flere sykehjemsplasser enn det den økte befolkningsveksten tilsier. De siste fortetningsplassene vil bli avviklet når Lade allé helse- og velferdssenter står ferdig i 2013.

Byutvikling

I rådmannens forslag til budsjett er det satset på vedlikehold. Innenfor veg, grøntområder, kommunale utleieboliger og kommunale bygg er det lagt inn en betydelig økning i vedlikeholdsrammen. Områdene vil i årene framover gradvis få et bedre verdibevarende vedlikehold og fremstå i bedre stand enn det de gjør i dag.

Innenfor vannområdet vil kommunen foreta en betydelig satsing for å sikre trygg vannforsyning i årene framover. Det investeres store beløp i ny reservevannkilde, vannrensing og sikring av Vikåsen vanntunell. De store påkrevde investeringene vil medføre en betydelig gebyrøkning i årene framover.

Rådmannen ønsker å legge til rette for at flere velger sykkel foran bil – hele året. Det er i et spleiselag sammen med Sør-Trøndelag fylkeskommune og Statens vegvesen lagt inn midler som sikrer en bedre vinterstandard på hovedsykkellrutene. Det er også satt av midler til å utvikle en kommunal sykkelstrategiplan. Forurensingssituasjonen i havneområdet er siden 2008 blitt utredet i et samarbeid mellom Klima og forurensingsdirektoratet (Klif), Trondheimsfjorden interkommunale havn og Trondheim kommune. Det er avdekket at sjøbunnen er tildels sterkt forurenset. I statsbudsjettet for 2012 er det satt av midler til opprydding av havneområdet i Trondheim. Rådmannen har fulgt opp og satt av kommunale egenandelsmidler. Både kostnadsnivået og kostnadsfordelingen til prosjektet er p.t. beheftet med betydelig usikkerhet.

I budsjettet for 2011 ble det avsatt 10 millioner kroner til utvikling av Torvet. Rådmannen har jobbet kontinuerlig med prosjektet og har kommet langt i utviklingen av samarbeidet mellom kommunen og private investorer. I rådmannens forslag til budsjett for 2012 er det lagt inn ytterligere 31 millioner kroner og forutsatt tilskudd på 75 millioner kroner fra private og fra staten. Det satses på en byggestart mot årsslutt 2012.

Kultur, idrett, park og friluftsliv, næring og samfunn

De største utfordringene innen kulturområdet er knyttet til realiseringen av handlingsprogrammene for kunst og kultur, og til arbeidet med *Kommunedelplan for kulturarenaer*. Selv om rammene foreslås på noenlunde samme nivå som for 2011, har det vært nødvendig å foreta endringer på enkelte områder. Rådmannen foreslår en økning i tilskudd til drift av kirkegårder i perioden 2012-2015.

Budsjettrammen for idrett og friluftsliv har en liten økning i 2012 (korrigert for oppgaveendringer), og det foreslås en moderat gradvis økning i perioden. Rådmannens budsjettforslag sikrer helårsdrift av flerbrukshaller på Breidablikk, Utleira og Spongdal. Det er lagt inn midler til nytt kjøleanlegg på Dalgård i perioden, og til drift av nye skiløyper. Mot slutten av perioden er det lagt inn midler til drift av flerbrukshallen på Åsveien.

Arbeid innenfor næring/samfunn skjer i samarbeid med eksterne parter innen næring, forskning, utdanning og offentlig virksomhet. Det foreslås en mindre reduksjon i rammen til området i 2012.

Interne tjenester og rådmannen

De interne tjenestene bidrar til å sikre forsvarlig drift av organisasjonen Trondheim kommune. Enhetsledere og merkantilt personale følges opp og bistand ytes direkte og indirekte. Tjenestene støtter opp under at lov og regelverk overholdes, at økonomistyringen er god og at kommunen får inn de

inntektene man har krav på; så som avgifter og refusjoner. Interne tjenester og rådmannens fagstab har et spesielt fokus på kontroll og kvalitetssikring innenfor forvaltningen. En rekke tilsyns- og revisjonsrapporter påpeker kommunens utfordringer på dette området, blant annet Datatilsynets rapport om avvik i forhold til personopplysningsloven, kommunens begrensede ressurser til å følge opp turnusenhetene i bruk av fagsystemet GAT-turnus og regnskapsrevisjonsrapporter gjennom flere år.

Dersom administrasjonen skal ha mulighet til å utføre disse oppgavene på en god måte, er det viktig at de administrative tjenestene har tilstrekkelige ressurser. Rådmannen foreslår i budsjett- og økonomiplanen å styrke enkelte områder, blant annet der Trondheim kommunerevisjon har pekt på svak ressursinnsats. De ansattes kompetanse innen sine fagområder må være høy, og det arbeides kontinuerlig for å opprettholde og videreutvikle denne. Høy kompetanse er også en forutsetning for effektiv drift.

Bystyret har vedtatt at kommunen skal øke grunnbemanningen i pleie- og omsorgssektoren, gi deltidsansatte rett til å øke stillingsandelen, se på alternative arbeidstidsordninger og holde vikarbruken på et minimum (jf B-sak 95/11). Det er stor enighet i Norge om at man bør trappe opp innsatsen for å redusere antallet arbeidstakere i ufrivillig deltid. Regjeringen har fra 2011 satt i gang et treårig program på 75 millioner kroner for å finne praktiske løsninger lokalt, og spre disse. I statsbudsjettet for 2012 er det foreslått satt av 26 millioner kroner på nasjonalt nivå til tiltak som kan redusere ufrivillig deltid. Rådmannens vurdering er at kommunen har behov for økt kunnskap og erfaring i forhold til de ulike virkningene som oppstår med økt grunnbemanning og økte stillingsandeler. I budsjettet for 2012 er det derfor satt av 8 millioner kroner til gjennomføring av ulike prosjekter og tiltak. Rådmannen vil i desember 2012 fremme en sak til bystyret hvor det gjøres rede for hvordan rådmannen vil følge opp bystyrets vedtak i B-sak 95/11.

Nye teknologiske verktøy gir mer effektive arbeidsmetoder. De ansattes digitale kompetanse vil derfor være et viktig satsingsområde framover. God og framtidsrettet innbyggerdialog er også viktig satsingsområde, og ambisjonen i perioden er at digital samhandling skal være innbyggernes og næringslivets førstevalg.

Reduksjon av sykefraværet er et kontinuerlig og krevende arbeid. Bystyrets mål om et sykefravær under 9 prosent i 2012 er meget ambisiøst. I 2010 var sykefraværet på 9,8 prosent, som er det nest laveste på ti år. Gjennom ulike prosjekter og arbeid som er forankret i "*Helsefremmende Trondheim*", vil rådmannen arbeide for å oppnå dette.

I forbindelse med de tragiske hendelsene i Oslo og på Utøya sommeren 2011, fungerte Trondheim kommunes beredskapsarbeid som planlagt. Beredskapsarbeidet må opprettholdes og videreutvikles.

Rådmannen vil videreføre det særskilte arbeidet med rekruttering innenfor områder der tilbudet av arbeidskraft er begrenset. Samtidig arbeides det med spesielt fokus på å hindre utstøting fra arbeidslivet.

2.3 Kommunens økonomiske rammebetingelser

2.3.1 Innledning

Trondheim kommunes økonomi er påvirket av flere forhold. Inntektsutviklingen er i hovedsak bestemt av hvilken vekst kommunen får i de frie inntektene (skatt og rammetilskudd). Utbytte fra kraftfondet er også en viktig faktor. Utgiftsutviklingen er i hovedsak bestemt av befolkningsutviklingen. I tillegg kommer utgifter som følger av lover og føringer fra sentrale myndigheter, og lokale politiske vedtak. I kommende økonomiplanperiode vil økningen i pensjonskostnader også medføre en betydelig utfordring for kommunen.

I dette avsnittet gjøres det rede for kommunens økonomiske rammebetingelser i perioden 2012-2015, samt for hvilke konsekvenser dette får for rammene til tjenesteområdene. Innledningsvis gjøres det rede for handlingsreglene som har vært førende for rådmannens arbeid med budsjett- og økonomiplanen. For en mer detaljert beskrivelse av de overordnede økonomiske rammebetingelser vises det til kapittel 4.

2.3.2 Handlingsregler

Det overordnede målet for rådmannen er å sikre kommunens innbyggere et godt og stabilt tjenestetilbud i kommende økonomiplanperiode, og i et mer langsiktig perspektiv. Dersom kommunen skal nå dette målet må man ha nødvendig økonomisk handlingsrom, og kunne håndtere eventuelle negative endringer i kommunens økonomiske situasjon uten å måtte foreta betydelige endringer i tjenestetilbudet.

De handlingsreglene som bystyret tidligere har lagt til grunn når det gjelder bruk av kraftfondet, utvikling i kapitalkostnader og beregning av kostnader for befolkningsvekst er helt avgjørende forutsetninger for å sikre stabil finansiering av tjenestetilbudet. I arbeidet med budsjett og økonomiplanen har rådmannen lagt til grunn at handlingsreglene skal holdes.

Bruk av avkastning fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Det kommunale tjenestetilbudet bør i så liten grad som mulig være avhengig av svingninger i finansmarkedet. I tråd med bystyrets tidligere vedtak, er det lagt til grunn et langsiktig mål om at kun 1,5 prosentpoeng av avkastningen fra kraftfondet skal brukes til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet, mens 1,0 prosentpoeng av avkastningen skal brukes som egenkapital til investeringer.⁵ Tidligere ble all realavkastning brukt til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet, noe som førte til at driften var svært sårbar for svingninger i finansmarkedet. Handlingsregelen sikrer at det i første rekke er investeringsvolumet som vil være bufferen dersom avkastningen fra kraftfondet skulle svikte.

Det er lagt opp til at man skal nå målet om at 1,0 prosentpoeng av avkastningen skal brukes som egenkapital i 2014. For at vi skal nå dette målet, foreslår rådmannen at det overføres 30 millioner kroner i 2012, 40 millioner i 2013 og 50 millioner kroner i 2014 og 2015 fra drifts- til investeringsregnskapet. Isolert sett gir dette en reduksjon i driftsinntektene, men sikrer samtidig at driften i større grad blir finansiert av stabile og sikre inntekter.

Rådmannen vil i første del av 2012 legge fram en sak for bystyret om alternativ anvendelse av kraftfondet.

Handlingsregel for finansutgifter

Trondheim kommune hadde i perioden 2004-2010 et høyt investeringsnivå, med en tilhørende sterk vekst i kapitalutgiftene. Veksten i kapitalutgiftene medførte at kommunen årlig måtte bruke en stadig høyere andel av driftsinntektene til å finansiere kapitalutgifter, som igjen førte til at vi fikk mindre igjen til å finansiere driften av tjenestetilbudet.

I 2009 vedtok bystyret en finansiell handlingsregel om at renter og avdrag ikke skal utgjøre mer enn åtte prosent av de frie inntektene. Handlingsregelen er viktig fordi den gir en beskranking i forhold til årlige låneopptak og investeringsutgifter. Etter at handlingsreglen ble vedtatt har veksten i kapitalutgiftene vært tråd med inntektsveksten. Handlingsregelen sikrer dermed en større forutsigbarhet med hensyn til finansiering av driften av det kommunale tjenestetilbudet.

Handlingsregelen for finansutgifter har ligget til grunn for rådmannens arbeid med investeringsplanen, og i tråd med denne har vi lagt opp til en investeringsramme på 7,05 milliarder kroner i økonomiplanperioden. Rådmannen forutsetter i sitt budsjett at handlingsreglen holdes. Det er viktig å understreke at dersom investeringsnivået blir høyere enn forutsatt, så må investeringene (alt annet likt)

⁵ I tillegg skal 2,5 prosentpoeng av avkastningen gå til å opprettholde realverdien av kraftfondet.

finansieres med kutt i driftsrammene. En økning i investeringsnivået på 100 millioner kroner, vil for eksempel utløse et nødvendig kutt i driftsrammene på åtte millioner kroner for å betale økte renter og avdrag på lån.

Kompensasjon for befolkningsvekst

Befolkningsutviklingen påvirker både kommunens inntekts- og utgiftsside. På den ene siden øker kommunens frie inntekter (skatt og rammetilskudd) når befolkningen øker. På den andre siden øker kommunens utgifter når kommunen får flere innbyggere som har behov for kommunale tjenester. Flere barn betyr for eksempel at kommunen får høyere utgifter til barnehager og skole.

Budsjett og økonomiplanen er utformet slik at den tar hensyn til antatte endringer i utgifter som følger av demografisk utvikling i perioden. Budsjetttrammen til skole er for eksempel justert i forhold til endring i antall barn i skolealder. Dette er nødvendig for at vi skal kunne opprettholde lærertetthet og kvalitet i grunnskolen når elevtallet øker. På noen områder er det ikke en direkte sammenheng mellom befolkningsutviklingen og utgiftsbehovet. Dette gjelder for eksempel tjenester som eiendom, vei, parker og kirkegårder. For disse tjenestene er budsjett- og økonomiplanen utformet slik at den tar hensyn til endringer i areal. Budsjetttrammen til eiendomstjenester er for eksempel justert i forhold til endring i antall kvadratmeter areal som enheten skal forvalte, drifte og vedlikeholde.

I kommende økonomiplanperiode anslås befolkningsutviklingen (inkludert endringer i areal) å gi en årlig økning i kommunens driftsutgifter (eksklusive kapitalutgifter) på om lag 75 millioner kroner. Befolkningsutviklingens betydning for investeringsbehovet er omtalt i avsnitt 2.4.

2.3.3 Utviklingen i 2011

Som nevnt innledningsvis, er kommunens økonomiske balanse betydelig styrket i løpet av de tre siste årene. Forholdet mellom driftsinntekter og driftsutgifter har kommet i balanse, og netto driftsresultat er på et forsvarlig nivå.

Utviklingen så langt i 2011 viser at kommunen har klart å opprettholde balansen mellom kommunens driftsutgifter og driftsinntekter. Rådmannen har fulgt økonomistyringen tett gjennom månedlig rapportering fra enhetene, og utviklingen indikerer at tjenesteområdene vil gå med et mindreforbruk. En høyere skattevekst enn budsjettet trekker også i retning av at vi får et positivt resultat. I motsatt retning trekker det at kraftfondet sannsynligvis ikke vil nå avkastningskravet, noe som må ses i sammenheng med uroen i finansmarkedene. Samlet sett indikerer tallene etter andre tertial at kommunens økonomi er i tilfredsstillende balanse. Det vises for øvrig til nærmere omtale i kapittel 3.

2.3.4 Regjeringens opplegg for kommuneøkonomien i 2012

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2012 en vekst i kommunesektorens samlede inntekter på fem milliarder kroner, og en vekst i de frie inntektene på 3,75 milliarder kroner. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 3,15 milliarder kroner til kommunene og 600 millioner kroner til fylkeskommunene. Øremerkede tilskudd øker med 200 millioner kroner i 2012. 50 millioner kroner er øremerket til økt kapasitet i barnevernet, mens 150 millioner kroner er et stimuleringsstilskudd for å etablere dagtilbud for demente.

Tabell 2.2 viser inntektsveksten fordelt på ulike inntektskomponenter. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i revidert nasjonalbudsjett.

Tabell 2.2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2012, regnet fra inntektsnivå i revidert nasjonalbudsjett 2011. Tall i milliarder kroner

Inntekter	Endring
Frie inntekter	3,75
Øremerkede tilskudd	0,2
Tiltak finansiert over rammetilskuddet	0,8
Gebyrinntekter	0,3
Sum	5,0

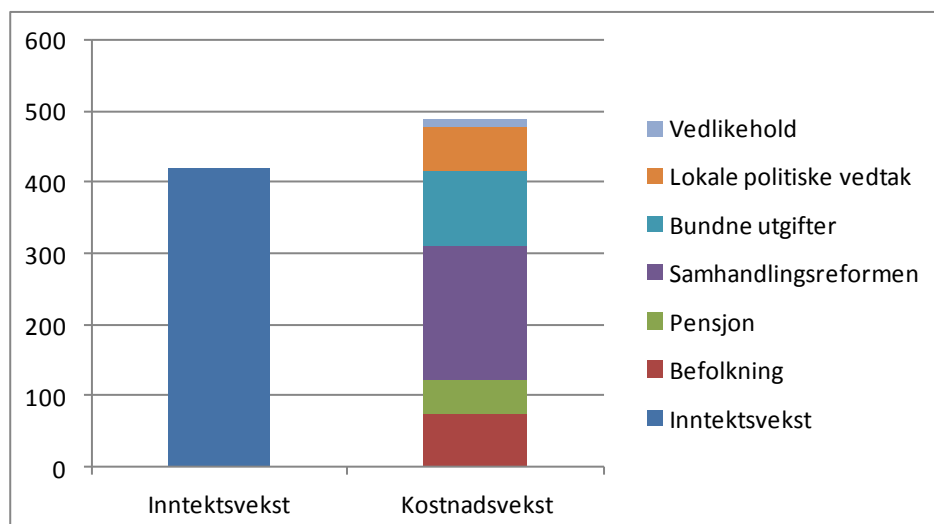
Ifølge Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) er ikke veksten i de frie inntektene nok til å dekke den forventede utgiftsveksten. KS viser til at merutgifter knyttet til befolkningsutvikling og økning i pensjonskostnader alene anslås å medføre en utgiftsøkning på henholdsvis 2,85 og 1,25 milliarder kroner i 2012. I tillegg følger det at 400 millioner kroner av veksten til fylkeskommunene er begrunnet i satsing på drift og vedlikehold av det fylkeskommunale veinettet.

Regnet fra anslag på regnskap anslås kommunene å få en vekst i de frie inntektene på 4,3 prosent i 2012. Trondheim kommune anslås å få en vekst på 3,8 prosent. Med en anslått prisvekst i kommunesektoren i 2012 på 3,25 prosent, tilsvarer det en realvekst på 0,55 prosent. Hovedårsaken til at Trondheim kommune anslås å få en lavere vekst enn landsgjennomsnittet er at kommunen får et større trekk gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet i 2012. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.

Den største enkeltsaken i statsbudsjettet er Samhandlingsreformen. Det overføres 5,6 milliarder kroner fra de regionale helseforetakene til kommunene. Av dette får Trondheim kommune 164 millioner kroner for å håndtere sitt ansvar for medfinansiering av spesialisthelsetjenesten og 18 millioner kroner til å håndtere det økonomiske ansvaret for utskrivingsklare pasienter (til sammen 182 millioner kroner). Midlene til samhandlingsreformen er fordelt mellom kommunene etter en egen kostnadsnøkkel i inntektssystemet. Det er avvik mellom den enkelte kommunes beregnede utgifter til reformen og midlene den enkelte kommune får gjennom de frie inntektene. For Trondheims del er de anslåtte utgiftene til utskrivingsklare pasienter høyere enn inntektene, mens de anslåtte utgiftene til medfinansieringsordningen er lavere enn utgiftene. Samlet anslås utgiftene å være 7 millioner kroner høyere enn inntektene Trondheim kommune får gjennom kostnadsnøkkelen. I en overgangsperiode på tre år får kommunen full kompensasjon for dette "tapet". For å unngå å måtte finansiere samhandlingsreformen med midler fra andre områder må kommunen i løpet av de neste tre årene redusere antall utskrivingsklare pasienter. Tall for 2010 og 2011 indikerer en positiv trend.

2.3.5 Utviklingen i inntekter og kostnader i perioden 2012-2015

Kommunens økonomiske situasjon i 2012, og i økonomiplanperioden, er utfordrende. I figur 2.1 er forholdet mellom utviklingen i kommunens inntekter og kostnader i 2012 illustrert. Figuren synliggjør at veksten i kommunens inntekter kun er nok til å dekke de økte utgiftene som følger av befolkningsutvikling, samhandlingsreformen, økning i pensjonskostnader og andre bundne utgifter. Utgiftsvekst utover dette må derfor finansieres gjennom omprioriteringer og/eller gjennom økninger i brukerbetaling eller økt eiendomsskatt. Under figuren gjøres det kort rede for de viktigste elementene i inntekts- og kostnadsveksten. For detaljert informasjon vises det til kapittel 4.

Figur 2.1 Forholdet mellom innteks- og kostnadsvekst i 2012. Tall i millioner kroner.

Kommunens driftsinntekter

Kommunens inntektsutvikling er i hovedsak bestemt av hvilken vekst kommunen får i de frie inntektene. Frie inntekter er her definert som rammetilskudd, skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt, refusjon for ressurskrevende tjenester og andre generelle statstilskudd.

Trondheim kommune anslås å få en vekst i de frie disponible inntektene på 375 millioner kroner i 2012. Veksten fra 2011 til 2012 har i hovedsak sammenheng med at kommunene har fått overført midler i forbindelse med samhandlingsreformen (189 millioner kroner). Med unntak for bystyrets tidligere vedtak om en økning i eiendomsskatten på 0,1 promillepoeng for å opprettholde realverdien av eiendomsskatten, er det ikke lagt opp til noen økning i satsen for eiendomsskatt.

Kommunens inntektsutvikling er ikke bare avhengig av veksten i de frie inntektene, men også av hvor mye inntekter som utløses fra momskompensasjonsordningen, og av utviklingen i netto finansutgifter/inntekter.

Sammenlignet med 2011 øker kommunens inntekter fra momskompensasjon fra investeringer med 68 millioner kroner. I 2011 kan kommunen benytte 60 prosent av midler fra momskompensasjonsordningen på investeringer til å finansiere drift. Denne andelen reduseres med 20 prosentpoeng hvert år frem til 2014, hvor ingen midler kan benyttes til å finansiere drift. Midlene fra momskompensasjonsordningen skal da i stedet benyttes til å finansiere investeringer. Dette gir et stadig strammere driftsopplegg fram til 2014. Til sammen vil kommunen i løpet av perioden 2012-2014 overføre 405 millioner kroner fra momskompensasjonsordningen til investeringer som egenkapital. Økningen i 2012 er på 69 millioner kroner. Samlet sett innebærer endringen i momskompensasjoninntekter en reduksjon på 1 million kroner fra 2011.

Kommunens netto finansutgifter reduseres med til sammen 21 millioner kroner. Reduksjonen har sammenheng med at kommunens netto finansutgifter reduseres med om lag 32 millioner kroner i 2012. Forhold som trekker i motsatt retning er blant annet at avkastningen fra kraftfondet anslås redusert som følge av endringer i grunnlaget for beregning av avkastning, jf nærmere omtale i kapittel 26 og at utbytte fra Trondheim Renholdsverk AS (TRV) forventes å bli lavere i 2012. Dette må ses i sammenheng med kommunerevisjonens selskapskontroll av selskapet, jf omtale i kapittel 25.

Kommunens kostnadsvekst

Den største utgiftsøkningen i 2012 er utgifter knyttet til samhandlingsreformen, anslått til 189 millioner kroner. Kommunen skal i utgangspunktet få kompensasjon for utgiftene gjennom en tilsvarende økning i de frie inntektene. Det er imidlertid noe usikkerhet knyttet til hvordan aktivitetsveksten skal finansieres.

I tillegg kommer det at reformen er underfinansiert når det gjelder dekning av kapitalutgifter. Rådmannen har i økonomiplanen tatt høyde for kapitalutgifter som kan knyttes til reformen.

Befolkningsutviklingen medfører alene en økning i kommunens driftsutgifter (eksklusive kapitalutgifter) på om lag 75 millioner i 2012. Befolkningsutviklingen medfører også økt behov for investeringer i barnehager, skoler og sykehjem.

I kommende økonomiplanperiode vil økningen i pensjonskostnader gi en betydelig utfordring for kommunen. I 2012 har det vært nødvendig å innarbeide en økning i pensjonskostnadene på 45 millioner kroner. Økningen har dels sammenheng med endrede beregningstekniske forutsetninger fra statens side, dels med at kommunen må overføre kapital til pensjonskassen. Endring i de beregningstekniske forutsetningene ble ikke kompensert i statsbudsjettet.

Sammenlignet med 2011 øker kommunens "bundne utgifter" med 106 millioner kroner i 2012. Den største utgiftsøkningen er merutgifter til lønnsoppgjøret, anslått til 44 millioner kroner. Som nevnt under omtale av handlingsregler i avsnitt 2.3.2, har bystyret vedtatt at man i 2014 skal bruke ett prosentpoeng av avkastningen fra kraftfondet som egenkapital til investeringer. For å nå målet, må 20 millioner kroner overføres fra drifts- til investeringsregnskapet i 2012. Andre større utgiftsøkninger som er kategorisert som "bundne utgifter" er økte utgifter til flyktninger med 15 millioner kroner, utgifter til forvaltning og drift av skolepaviljonger med 7 millioner kroner og økte forsikringsutgifter med 6 millioner kroner. Den øvrige økningen i bundne utgifter er knyttet til flere mindre forhold, blant annet økte utgifter knyttet til ny IA-avtale (inkluderende arbeidsliv), økte skysskostnader i grunnskolen og utgifter til innføring av valgfag i 8. klasse.

Som følge av lokale politiske vedtak øker kommunens utgifter med om lag 60 millioner kroner i 2012. Om lag 15 millioner kroner er utgifter som følger av opptrappingen av eldreplanen.⁶ Den øvrige utgiftsøkningen er en konsekvens av at bystyret i 2011 har fattet flere vedtak som vil medføre en utgiftsøkning i 2012, og videre i økonomiplanperioden. Dette gjelder blant annet vedtak om tilskudd til flerbrukshall på Utleira og Breidablikk, mopedopplæring i grunnskolen, gratis skolefritidsordning for funksjonshemmede elever, ny formannskapsmodell og vedtak i B-sak 95/11 om at kommunen skal øke grunnbemanningen innenfor pleie og omsorg, øke stillingsandeler og se på alternative arbeidstidsordninger. Som figuren over viser, er inntektsveksten i 2012 kun nok til å dekke kostnadsvekst som følger av samhandlingsreformen, befolkningsutvikling, pensjonsutgifter og andre bundne utgifter. Det medfører at lokale prioriteringer må finansieres med omprioriteringer og/eller økning i brukerbetaling eller økt eiendomsskatt.

I økonomiplanen for 2011-2014 var det lagt inn en økt satsing på vedlikehold. Det var opprinnelig lagt til grunn at satsingen skulle finansieres ved at man i løpet av planperioden tilpasset seg minimumsavdrag, noe som tilsa en gradvis opptrapping av avdragstiden til 34 år. Dette vedtaket ble omgjort i forbindelse med behandlingen av årsregnskapet for 2010. I økonomiplanen for 2012-2015 har rådmannen, i tråd med bystyrets vedtak, derfor lagt til grunn en avdragsperiode på 30 år. Rådmannens vurdering er at man bør holde fast på at vedlikeholdet skal trappes opp. Rådmannen foreslår derfor at det legges inn 10 millioner kroner til økt vedlikehold i 2012, økende til 36 millioner kroner i løpet av økonomiplanperioden. Satsingen på vedlikehold må finansieres med omprioriteringer og/eller økning i brukerbetaling eller ytterligere økt eiendomsskatt.

Rådmannen vil for øvrig gjøre oppmerksom på at budsjettet til Trondheim eiendom er styrket med knappe 8 millioner kroner for å ivareta forvaltning, drifts- og vedlikeholdskostnader av skolepaviljonger. Tidligere har disse kostnadene vært dekket via omprioriteringer av midler tiltenkt andre bygninger. At vi

⁶ I kapittel 4 er opptrappingen av eldreplanen kategorisert som konsekvensjustering av budsjett.

nå styrker budsjettet kommer annen bygningsmasse til gode, noe som er i tråd med satsningen på vedlikehold, og at budsjettene til disse områdene prioriteres.⁷

Rådmannen har i dette avsnittet fokusert på forholdet mellom veksten i kommunens inntekter og utgifter i 2012. Når det gjelder utviklingen senere i økonomiplanperioden, så øker ubalansen mellom inntekts- og kostnadsveksten ytterligere. For nærmere informasjon om utviklingen i økonomiplanperioden vises det til kapittel 4.

Saldering av økonomiplanen

Ved å sammenstille endringer i inntekter med de anslåtte kostnadsendringene, får vi et bilde på kommunens handlingsrom. Tabell 2.3 viser hvor stor ubalansen er i perioden 2012-2015 er. Tabellen viser at vi har et salderingsproblem på 67 millioner kroner i 2012, økende til 157 millioner kroner i 2015.

Hovedårsaken til at salderingsproblemet øker utover i perioden er:

- Kommunen kan bruke stadig mindre av inntektene fra momskompensasjonsordningen til å finansiere driften
- I henhold til handlingsregel for bruk av avkastning fra kraftfondet er det i budsjettoplegget lagt til grunn at man kan bruke en stadig mindre andel av avkastningen til å finansiere driften av det kommunale tjenestetilbudet
- Opptrapping av vedlikeholdet i økonomiplanperioden
- Opptrapping i henhold til eldreplanen fram mot 2015

Tabell 2.3 Ubalanse i økonomiplanen, 2012-2015. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Ubalanse	67	102	134	157

Tabell 2.4 viser rådmannens forslag til saldering av økonomiplanen. I forslaget til saldering av økonomiplanen har rådmannen i likhet med tidligere år lagt inn et årlig generelt effektiviseringskrav på 0,25 prosent. Dette gir en innsparing på 18 millioner kroner i 2012, økende til 84 millioner kroner i 2015.

Det overordnede målet for rådmannen har vært å gi innbyggerne et godt og stabilt tjenestetilbud. I tråd med målet har rådmannen i arbeidet med økonomiplanen hatt som utgangspunkt å skjerme de økonomiske rammene til tjenesteområdene. Dette har vist seg vanskelig å unngå fullt ut. For å oppnå balanse mellom utgifter og inntekter, foreslår rådmannen reduksjoner i driftsrammene med 49 millioner kroner i 2012, økende til 73 millioner kroner i 2015. Denne reduksjonen er fordelt flatt mellom tjenesteområdene, med unntak for barnehageområdet, som fullt ut er skjermet for kutt. Årsaken til det er at rådmannen vurderer dagens driftsrammer for barnehagesektoren som knappe, noe som understøttes av KOSTRA-tall som gjennom flere år har vist at bemanningstettheten i barnehagene i Trondheim er blant de laveste av storkommunene. I del 2 i budsjettdokumentet er det gjort rede for hvordan hvert enkelt tjenesteområde har tilpasset seg rammereduksjonen.

Tabell 2.4 Forslag til saldering av økonomiplanen. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Ubalanse	67	102	134	157
Generelt effektiviseringskrav	-18	-38	-61	-84
Rammereduksjoner	-49	-64	-73	-73
Sum	0	0	0	0

I økonomiplanen for 2012-2015 er det etablert en buffer på 18 millioner kroner hvert år i perioden. Denne skulle ideelt sett vært høyere, siden det naturlig nok er usikkerhetsmomenter i budsjettet. Som

⁷ I figur 2.1 faller denne økningen inn i kategorien "bundne utgifter", da økningen er en konsekvens av modellen som brukes for å gi områder kompensasjon for befolkningsvekst/ending i areal.

følge av at kommunens økonomiske rammebetingelser er svært stramme, har ikke rådmannen funnet rom for en større buffer.

2.4 Investeringsplan

2.4.1 Innledning

Det er driftsinntektene som skal betjene gjelden. Grunnlaget for å fastsette investeringsrammen bør derfor være bykassens evne til å håndtere gjelden som investeringene genererer. Bystyret har vedtatt en finansiell handlingsregel om at renter og avdrag ikke skal utgjøre mer enn åtte prosent av de frie inntektene. Rådmannen har lagt dette til grunn i arbeidet med investeringer for perioden 2012-2015. Investeringer for perioden 2012-2015 har en samlet ramme på 7,05 milliarder kroner.

Dersom bystyret vedtar et høyere investeringsnivå enn den foreslåtte rammen, må nivået (alt annet likt) finansieres med kutt i driftsrammene. En økning i investeringsnivået på 100 millioner kroner vil for eksempel medføre et kuttbehov i driftsrammen på åtte millioner kroner.

Dersom man ønsker å finne rom for flere investeringsprosjekt uten å øke kommunegjelden, vil det viktigste tiltaket være nøkternhet i arealbruk og fokus på sambruk av arealer. Videre må det sikres nøkterne bygningsmessige kvaliteter, men hvor man samtidig sikrer kvalitetsmessig gode løsninger som gir lave fremtidige drifts- og vedlikeholdskostnader. Det største innsparingspotensialet ligger i å redusere arealene som skal bygges og driftes. Innsparinger på skolebygg (og andre bygg) kan for eksempel gjennomføres ved å endre anleggenes nærmiljøprofil. I forbindelse med kommunedelplan for kulturarenaer vil lokalisering og utvikling av kulturarenaer være et viktig tema. Dette vil bl.a. kunne innebære at arealer og lager for korps og andre kulturelle formål kan samles i andre kommunale anlegg.

Innsparinger på skolebygg kan også gjennomføres ved å bygge hvert enkelt skoleanlegg for et større elevtall enn hva vi gjør i dag, blant annet for å håndtere elevtallsveksten framover (dette gjelder også innenfor andre områder). Bygninger for et større antall brukere vil generelt sett gi en lavere enhetskostnad enn bygg for færre brukere. Vi kan dermed oppnå reduserte investeringer gjennom færre og større bygg hvor tomtene og forholdene for øvrig ligger til rette for det. Alt må imidlertid vurderes opp i mot opplæringslov, mål knyttet til skoletilbudet og lokal skolestruktur.

Rådmannen har etablert en arbeidsgruppe som skal se på kostnadsdrivende og besparende faktorer i investeringsprosjekt. Arbeidet har startet opp, og er omfattende. Rådmannen vil våren 2012 legge fram en sak til bystyret om dette.

2.4.2 Rådmannens forslag til investeringsramme

Befolkningsutviklingen gir økt investeringsbehov i kommende økonomiplanperiode. Det er klar sammenheng mellom utviklingen i antall unge og eldre og investeringsbehovet knyttet til barnehager, skoler og helse- og velferdssenter. For å opprettholde målet om full barnehagedekning for 1-5 åringene, må for eksempel kommunen opprette 320 nye barnehageplasser hvert år i økonomiplanperioden. Befolkningsutviklingen gir også økt kapasitetsbehov innenfor områder som byutvikling, kultur og idrett. Behov for rehabilitering av eksisterende bygg gir også investeringsbehov på flere områder.

Trondheim kommune opplever en markant elevtallsvekst i områdene øst for bysentrum (Ranheim, Brøset/Granåsen, Brundalen og Charlottenlund), men også Tillerbyen og deler av de sørvestlige bydelene har økt elevtallsvekst. Veksten understøttes av tilgjengelige prognoser frem mot 2020. Fortetting av eksisterende og etablerte boområder gir også utfordrende elevtallsvekst slik som vi nå ser på Nardo og videre opp mot Utleira. Frem mot 2020 forventes elevtallet i kommunen å øke med 2 640 elever. Dersom vi også i årene fremover skal ha nye skoleanlegg med en normalkapasitet på om lag 600 elever tilsier det at vi må bygge inntil fire nye skoleanlegg innen 2020. For planperioden 2012 – 2015 er hovedtyngden av investeringsmidlene for skole avsatt til oppføring av to helt nye skoleanlegg med tilhørende flerbrukshaller på Spongdal og Åsveien. I slutten av planperioden er det lagt inn midler til oppstart av bygging av tre nye skoler.

Eldreplanen legger opp til at dekningsgradene for sykehjem skal holdes konstante. Oppdaterte befolkningsprognoser tilsier at det i perioden 2012-2015 må etableres 105 flere sykehjemsplasser for å holde tritt med demografisk utvikling (økning i antall eldre). For å oppfylle målet om at alle med langtidsvedtak skal få tilbud om enerom, foreslår rådmannen å etablere flere sykehjemsplasser enn det demografien tilsier. De siste fortettingsplassene vil bli avviklet når Lade allé helse- og velferdssenter står ferdig i 2013.

Rådmannens forslag til investeringsbudsjett for perioden 2012-2015 har en samlet ramme på 7,05 milliarder kroner. Tabell 2.5 viser rådmannens forslag til investeringsrammer fordelt på de ulike investeringsområdene. Det er gitt en omtale av prosjektene innenfor de enkelte tjenesteområdene i del 2 i budsjettet.

Tabell 2.5 Rådmannens forslag til investeringsbudsjett. Tall i millioner kroner.

Område	2012	2013	2014	2015	Sum 2012-15
IT-tjenester	28,2	28,0	28,0	28,0	112,2
Post, arkiv, grafisk senter	0,5	0,3	0,3	0,3	1,4
Skole	230,0	265,0	320,0	245,0	1 060,0
Barnehager	195,0	235,0	185,0	186,0	801,0
Barne- og familietjenesten	10,0	9,0	9,0	20,0	48,0
Sykehjem og omsorgsboliger etc.	402,0	270,2	162,5	352,3	1 187,0
Kultur	16,3	10,1	8,9	10,0	45,3
Idrett og friluftsliv	10,0	9,0	13,0	4,0	36,0
Kirker og kirkegårder	106,5	35,0	22,5	22,5	186,5
Veger	9,2	9,2	9,2	9,2	36,8
Miljøenheten	3,0	76,0	77,4	92,3	248,7
Miljøpakken	11,9	11,9	11,9	11,9	47,6
Vann	242,0	229,0	209,6	76,5	757,1
Avløp	156,4	187,1	156,5	126,5	626,5
Avfall	25,0	20,0	15,0	0,0	60,0
Park og grøntområder	9,1	4,1	3,4	3,4	20,0
Boligforsyning	116,7	109,7	110,5	109,5	446,4
Næringsforsyning	181,8	128,1	118,6	53,0	481,5
Byplan	31,3	60,0	15,0	0,0	106,3
Bydrift	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Feietjenester	0,7	0,6	0,7	0,6	2,6
Oppgradering boliger	90,0	47,0	40,0	40,0	217,0
ENØK	8,0	8,0	8,0	8,0	32,0
Oppgradering sykehjem og omsorgsboliger	4,0	5,0	5,0	5,0	19,0
Miljøtiltak og oppgradering skoler	6,0	7,0	7,0	7,0	27,0
Miljøtiltak og oppgradering barnehager	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Diverse investeringer eiendomsforvaltning	151,7	141,0	81,5	27,0	401,2
Analysesenteret	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Sum investeringer	2 055,3	1 915,3	1 628,5	1 448,0	7 047,1
Bykassefinansierte investeringer	1 208,3	962,9	894,4	909,4	3 975,0
Selvfinansierte investeringer ⁸	847,0	952,4	734,0	538,6	3 072,1
Sum investeringer	2 055,3	1 915,3	1 628,5	1 448,0	7 047,1

⁸ Med selvfinansierte investeringer menes investeringer som er finansiert gjennom gebyrinntekter, statlige tilskudd, refusjoner og husleieinntekter.

2.5 Realistisk budsjett?

Det overordnede målet for arbeidet med budsjett- og økonomiplanen har vært å videreføre et nivå på drifts- og investeringsutgiftene som er bærekraftig over tid. Vedtatte handlingsregler for bruk av kraftfondet, utvikling i kapitalkostnader og beregninger av kostnader for befolkningsvekst, er avgjørende forutsetninger for å sikre en stabil finansiering av tjenestetilbudet.

Rådmannens vurdering er at forslaget til budsjett- og økonomiplan er realistisk. Rådmannen vil imidlertid understreke at opplegget er svært stramt, og da spesielt fra 2013 og utover. Under gjøres det kort rede for usikkerhetsmomenter på inntekts- og utgiftssiden:

På inntektssiden:

- Det er lagt inn en årlig realvekst i kommunenes frie inntekter på 1 ½ prosent.
- I 2012 er det lagt til grunn at Trondheim får en skattevekst som er 1,5 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. Dette må blant annet ses i sammenheng med at kommunen har i de siste årene hatt en høyere skattevekst enn landsgjennomsnittet.
- Det er budsjettet med en realavkastning fra kraftfondet på 2,5 prosent. Dette anslaget er usikkert fordi avkastningen i fondet i stor grad bestemmes av utviklingen i finansmarkedet, og denne varierer mye fra år til år.

På utgiftssiden:

- For samhandlingsreformen er det usikkerhet knyttet til finansieringsmodellene for utskrivingsklare pasienter, og medfinansieringsmodellen som pålegger kommunene 20 prosent medfinansiering av store deler av den somatiske spesialisthelsetjenesten. Det er foreløpig uklart hvordan aktivitetsvekst gjennom året skal finansieres. KS har uttalt at det er helt avgjørende at det sikres mekanismer for etterberegninger og etterkontroll av samhandlingsreformen i 2012, slik at kommunene får en finansiering som fullt ut dekker den enkelte kommunes kostnader.
- Investeringsprosjektene er budsjettet med en kostnadsramme hvor anslag på fremtidig prisstigning er innkalkulert, men det vil alltid være usikkerhet forbundet med anslag på fremtidig kostnadsutvikling
- Det er forutsatt at lønns- og prisveksten ikke overstiger den kommunale deflatoren⁹ som ble lagt til grunn i statsbudsjettet
- Kostnadene til pensjoner er økende, og disse er til en viss grad hensyntatt. Rådmannen har i økonomiplanen innarbeidet en økning i pensjonskostnadene på 45 millioner kroner. Det er en mulighet for at pensjonskostnadene kan øke mer enn dette
- Rådmannen har i budsjett og økonomiplanen lagt til grunn en forutsetning om økende rentenivå. Renten fremover er usikker, og kan slå begge veier i forhold til forutsetningene

Rådmannens samlede vurdering er at forslaget til budsjett er realistisk, og at forslaget til budsjett og økonomiplan etablerer et nivå på drifts- og investeringsutgiftene som er konsistent med de fremtidige inntektsforutsetningene.

⁹ Kommunal deflator er et veid gjennomsnitt mellom forventet pris- og lønnsstigning

3 Status, rammebetingelser, utfordringer og mål

3.1 Status

I dette kapitlet drøftes kommunens økonomiske situasjon og tjenestetilbudet til byens innbyggere. Fremstillingen er basert på tall fra regnskapet ved utgangen av andre tertial 2011, ASSS¹⁰-rapportene for 2011 basert på kostra-tall fra 2010, samt fakta og vurderinger fra tjenesteområdekaptlene, jamfør kapitlene 7-24.

3.1.1 Økonomi

Både regnskapet for 2009 og 2010 ble avlagt i balanse og med et udisponert mindreforbruk. Merforbruket (underskuddet) på 208 millioner kroner fra 2008 ble i sin helhet dekt inn i 2009. Kommunen hadde ved inngangen til 2011 en økonomi i balanse. I dette ligger også at tilnærmet alle tjenesteområdene hadde en aktivitet i samsvar med sine budsjetttrammer.

Den økonomiske gjennomgangen etter andre tertial 2011 indikerer at regnskapet for 2011 avlegges i balanse. Prognosen for løpende utgifter og inntekter viser at tjenesteområdene kommer ut med et mindreforbruk i forhold til budsjettet. Dette skyldes i hovedsak at barnehageområdet forventes å bruke mindre enn det som er lagt inn i budsjett 2011, lavere befolkningsvekst enn lagt til grunn i budsjett 2011 og god økonomistyring på den enkelte enhet.

Et lavere forbruk på barnehageområdet har sammenheng med omleggingen til rammefinansiering i 2011. Beløpet som ble innlemmet skulle finansiere drift av barnehager, inklusive kapital- og forvaltnings, drifts- og vedlikeholdsutgifter. På grunn av usikkerhet knyttet til hvordan det totale finansieringsansvaret for kommunale og private barnehager ville slå ut i 2011, ble hele beløpet lagt på barnehagerammen. Kapital- og FDV-utgifter ble finansiert sentralt av andre inntekter. Beregninger ved 2. tertial 2011 viser at beløpet som ble lagt inn i barnehagerammen i 2011 var 33 millioner kroner for høyt.

De frie inntektene synes å bli høyere enn anslått etter første tertial, mens avkastningen fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK) blir lavere enn budsjettet. Svikten i avkastningen fra TKK skyldes i hovedsak synkende aksjekurser i løpet av året.

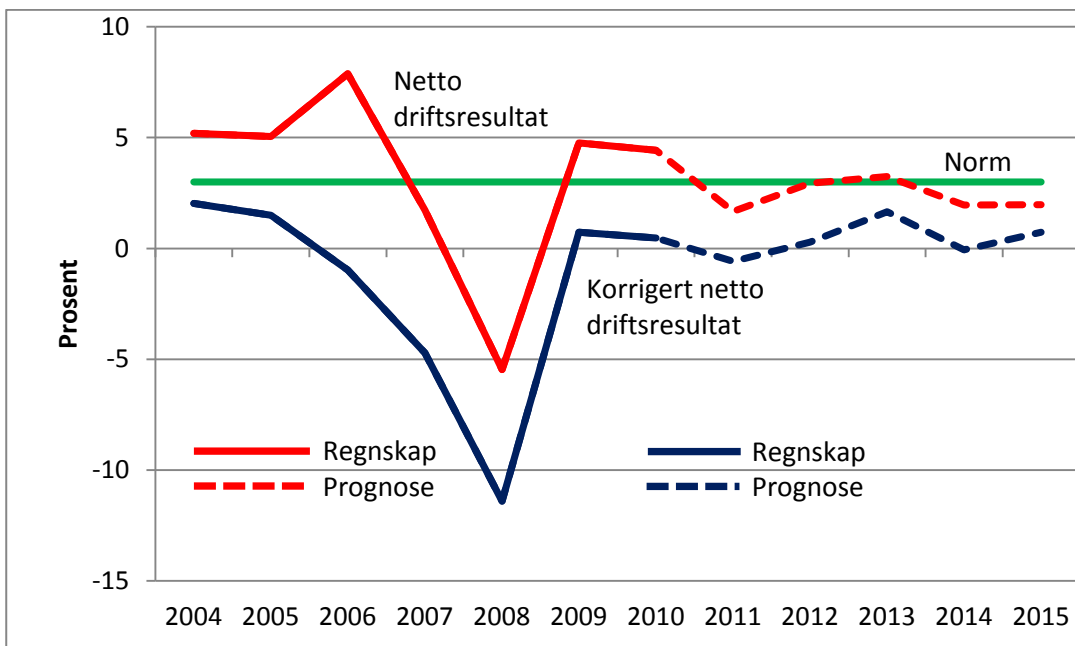
Totalt indikerer tallene etter andre tertial at svikten i avkastning fra TKK veies opp av lavere forbruk på tjenesteområdene og høyere frie inntekter enn budsjettet.

Ut fra rådmannens vurdering viser tallene etter andre tertial at kommunens økonomi er i tilfredsstillende balanse, og at dette i sterk grad skyldes god økonomi- og aktivitetsstyring i de tjenesteytende virksomhetene. Rådmannen viser til egen sak om den økonomiske situasjonen etter andre tertial for mer utførlige opplysninger og vurderinger om kommunens utgifter og inntekter.

Kommunens økonomiske utvikling er vist i Figur 3.1, illustrert ved utviklingen i netto driftsresultat¹¹ som andel av driftsinntektene.

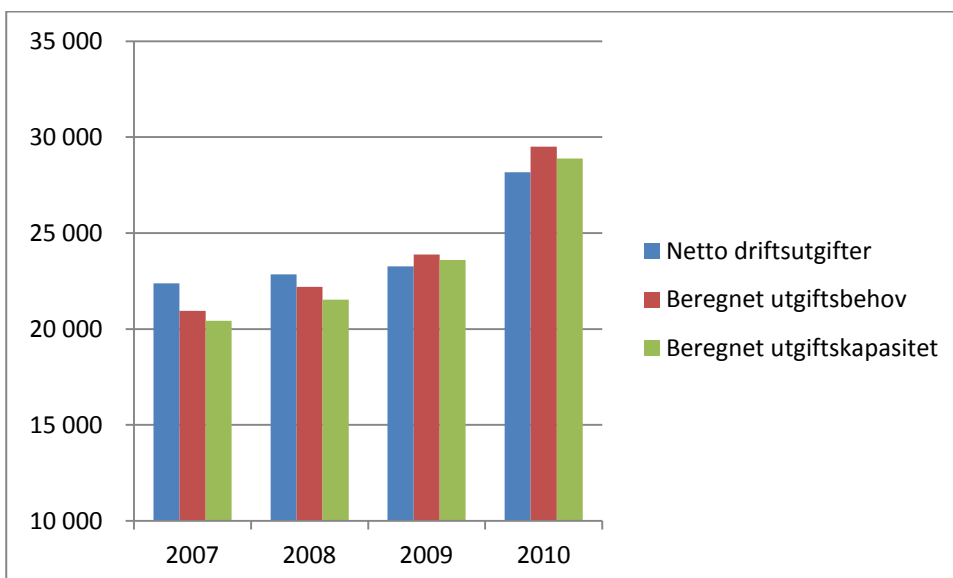
¹⁰ ASSS er et nettverk for sammenligning av økonomi og tjenstedata, bestående av de ti største kommunene i landet.

¹¹ Netto driftsresultatet uttrykker hvor mye kommunen har igjen til avsetninger og investeringer. Korrigert netto driftsresultat er netto driftsresultat minus bundne avsetninger, mva-refusjon for investeringer og premieavvik.

Figur 3.1 Netto driftsresultat som prosentandel av driftsinntektene, regnskap 2004-2010, prognose 2011-2015

Figur 3.1 viser at det regnskapsførte netto driftsresultatet ble forbedret i 2009 i forhold til de foregående år, og at netto driftsresultatet for både 2009 og 2010 kom over "normen" på tre prosent. Det korrigerte netto driftsresultatet ble svakt positivt i 2009 og 2010, og indikerer at kommunens reelle økonomiske handlingsrom er begrenset i forhold til hva som er anbefalt for å opprettholde verdien av kommunens samlede aktiva. Figuren viser videre at det økonomiske opplegget rådmannen foreslår i denne økonomiplanen opprettholder balanse i økonomien, men bidrar i begrenset grad til å utvide handlingsrommet.

Figur 3.2 Netto driftsutgifter, utgiftsbehov og utgiftskapasitet til grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon i perioden 2007-2010. Tall i kroner per innbygger

Figuren over viser at Trondheim i 2007 og 2008 hadde høy ressursbruk, både i forhold til kommunens beregnede utgiftsbehov og i forhold til kommunens beregnede utgiftskapasitet. Beregnet utgiftsbehov er en indikator som sier noe om hvor høy ressursbruk Trondheim kommune må ha til ulike tjenester for å ha et tjenestetilbud som er om lag på linje med landsgjennomsnittet. Denne tolkningen av indikatoren bygger på en forutsetning om at alle kommunene driver tjenestene like effektivt. Forskjeller i inntektsgrunnlag kommunene imellom fører til at den samlede ressursanvendelsen varierer mellom

kommunene. Indikatoren beregnet utgiftskapasitet sier noe om hvilken ressursbruk kommunene "har råd til å ha".

Ubalansen mellom kommunens ressursbruk og hva kommunen hadde råd til (beregnet utgiftskapasitet) var i 2008 på hele 220 millioner kroner. I 2009 måtte kommunen derfor foreta en betydelig innstramning for å etablere balanse mellom utgiftsnivå og inntektsnivå.

Trondheim kommune hadde i 2010, i likhet med i 2009, en ressursbruk som var lavere enn kommunenes beregnede utgiftskapasitet. Dette indikerer at Trondheim har balanse mellom utgifter og inntekter. Det kan også indikere at Trondheim har et tjenestetilbud som er noe lavere enn landsgjennomsnittet (hvis man forutsetter at alle driver like effektivt). Dersom Trondheim har en tjenesteproduksjon som er mer kostnadseffektiv enn landsgjennomsnittet, vil kvalitet og omfang på tjenestetilbudet i Trondheim kommune kunne være på linje med andre kommuner – men til en lavere kostnad.

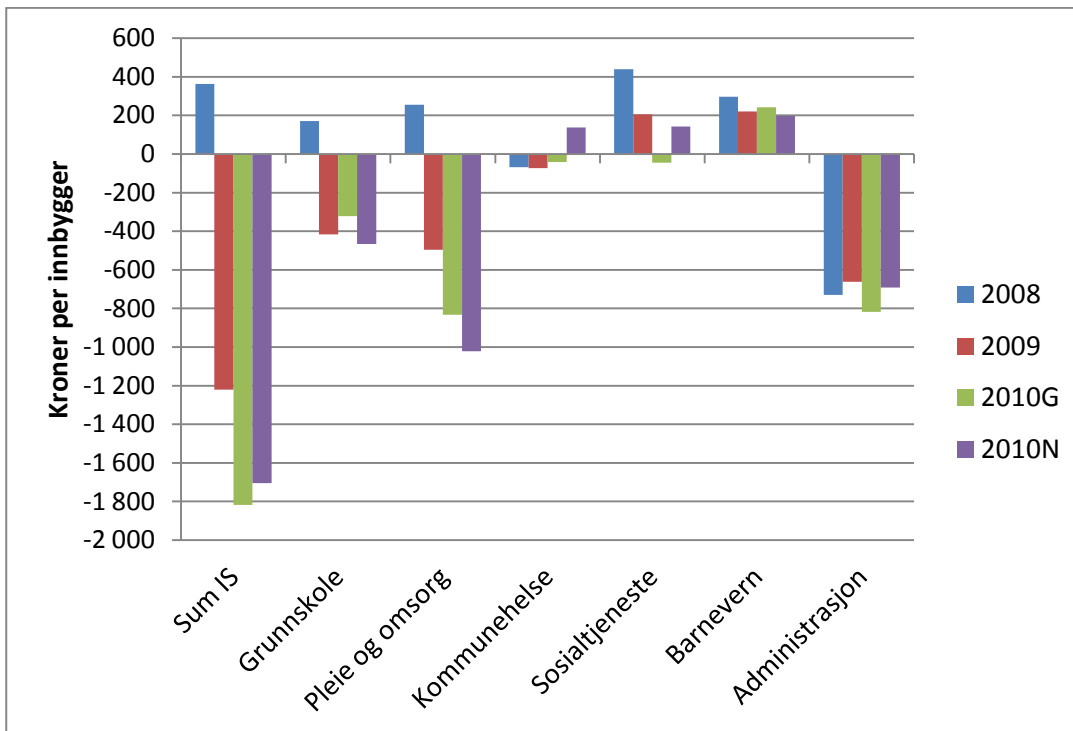
3.1.2 Tjenestetilbudet

Tjenestetilbudet i forhold til andre kommuner

Trondheim kommune er medlem av storbynettverket ASSS. Dette nettverket utarbeider hvert år rapporter som inneholder analyser og sammenligninger av kommunenes inntekter, hvordan ressursene prioriteres og hvordan tjenestetilbudet er i forhold til utgiftsbehovet.

I Figur 3.3 sammenliknes netto driftsutgifter per innbygger i Trondheim med landsgjennomsnittet for de sektorer som var omfattet av inntektssystemet (IS) i 2010 (grunnskole, helse og sosialtjenester og administrasjon). Tallene er korrigert for forskjeller i utgiftsbehov, private/statlige skoler, minoritetsspråklige elever, pensjonsinnskudd og arbeidsgiveravgift. Beregninger for 2010 er gjort både i forhold til gammel (gjeldende til og med 2010) og ny (gjeldende fra og med 2011) kostnadsnøkkel.

Dersom Trondheim har høyere utgifter per innbygger enn landsgjennomsnittet innenfor en sektor, kan det indikere at Trondheim har bedre tjenestetilbud enn landsgjennomsnittet innenfor denne sektoren og vice versa. Men det trenger ikke nødvendigvis å være en sammenheng mellom ressursinnsats og omfang og kvalitet på tjenestetilbudet. Lavere ressursinnsats enn gjennomsnittet innenfor et tjenesteområde kan veies opp med mer kostnadseffektiv tjenesteproduksjon.

Figur 3.3 Sektorene innenfor inntektssystemet. Netto driftsutgifter eksklusive avskrivninger. Avvik fra beregnet utgiftsbehov korrigert for forskjeller i statlige/private skoler, minoritetspråklige, pensjonsinnskudd og arbeidsgiveravgift. Kroner per innbygger. 2008-2010

Kilde: ASSS, kommunerapport 2011

Figur 3.3 viser følgende hovedbilde for Trondheim kommune:

- Samlede netto driftsutgifter til sektorene innenfor inntektssystemet i 2010 var om lag 1 700¹² kroner lavere per innbygger enn landsgjennomsnittet, korrigert for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. Dette tilsvarer et lavere forbruk i forhold til landsgjennomsnittet på 291 millioner kroner, noe som tilsvarer 6,2 prosent.
- Trondheims netto driftsutgifter til sektorene innenfor inntektssystemet gikk kraftig ned i forhold til landsgjennomsnittet fra 2008 til 2009 og ytterligere ned i 2010.
- Det er sektorene pleie og omsorg, skole og administrasjon som har lavere netto driftsutgifter enn beregnet utgiftsbehov. Dette gjelder beregninger både med gammel og ny kostnadsnøkkel for 2010.
- Netto driftsutgifter til sosialtjeneste, barnevern og kommunehelse ligger noe over beregnet utgiftsbehov sett i forhold til ny kostnadsnøkkel for 2010. Netto driftsutgifter til både helse- og sosialtjenesten lå noe under beregnet utgiftsbehov etter gammel kostnadsnøkkel. Dette antyder at utgiftsbehovet innenfor både helse- og sosialtjenester er vurdert som lavere etter ny kostnadsnøkkel.

Når det gjelder de sektorene som ikke omfattes av inntektssystemet, viser KOSTRA-tall for 2010 at Trondheim totalt sett hadde lavere netto driftsutgifter per innbygger enn landsgjennomsnittet.

Trondheim hadde i 2010 høyest netto driftsutgifter i forhold til landsgjennomsnittet innenfor VAR (vann, avløp og renovasjon) og næringsformål. Trondheim hadde lavest netto driftsutgifter i forhold til landsgjennomsnittet innenfor samferdselsformål og barnehager. Videre hadde Trondheim en klar nedgang i netto driftsutgifter i sektorene utenfor inntektssystemet fra 2008 til 2009, men tilnærmet samme nivå i 2010 som i 2009.

¹² Tallene i figur 3.3 avviker fra tall brukt i figur 3.2. Dette kan i hovedsak forklares med at tall fra eiendomsfunksjonene ikke er med i grunnlaget for figur 3.3.

Det henvises til vedlegg 8 for ytterligere analyser av hvordan tjenestetilbudet i Trondheim har utviklet seg i forhold til de andre storbykommunene, og del 2 for mer detaljert beskrivelse av de enkelte tjenesteområder.

Nærmere om tjenestetilbudet

Det er i forslagene til handlingsplan og budsjett for de enkelte tjenesteområdene gjort detaljert rede for status på omfang og kvalitet på tjenestetilbudet. Her trekkes frem noen vesentlige forhold fra tjenesteområdenes beskrivelser.

Barnehager

Ved utgangen av 2010 var det 10 671 barn i ordinære barnehager og familiebarnehager i Trondheim. Dette tilsvarer 95 prosent av barna i alderen 1-5 år, som gir den høyeste dekningsgraden i ASSS-kommunene. Trondheim har også i 2011 nådd målet om full barnehagedekning.

Andelen minoritetsspråklige barn i barnehage ligger tredje høyest i Trondheim, etter Drammen og Kristiansand. Andelen ansatte med førskolelærerutdanning, fagutdanning eller annen pedagogisk utdanning i Trondheim ligger høyest av ASSS-kommunene. Bemanningstettheten i kommunale barnehager i Trondheim er fortsatt nest lavest i ASSS-nettverket etter Drammen, målt i oppholdstimer per årsverk til basisdrift i kommunale barnehager.

Skoler

Indikatoren gjennomsnittlig gruppestørrelse viser hvor mange elever én lærer har ansvar for i en undervisningsøkt. Gjennomsnittlig gruppestørrelse på 1.-10. trinn er 15,7 i Trondheim kommune, uendret fra 2009. Gruppestørrelsen har gått ned på småskoletrinnet, mens den har økt på mellom- og ungdomstrinnet. Vridningen gjenspeiler økt satsing på tidlig innsats. I ASSS har gjennomsnittlig gruppestørrelse på 1.-10. trinn økt fra 15,1 til 15,6. Sammenlignet med ASSS- gjennomsnittet underviser lærerne i Trondheim kommune større grupper på småskole- og mellomtrinnet, mens de underviser i mindre grupper på ungdomstrinnet.

I Trondheim kommune er lærertetthet i ordinær undervisning på 1.-10. trinn styrket fra 19,0 i 2009 til 18,6 i 2010. Gjennomsnittet for kommunegruppe 14 i KOSTRA (Trondheim, Bergen, Stavanger) var på 18,7 i 2010 og lærertettheten sank fra 2009, da den var på 18,5.

Andel elever med vedtak om spesialundervisning har økt jevnt siden 2008. Differansen mellom Trondheim kommune og gjennomsnittet i ASSS er blitt mindre hvert år siden 2007, men likevel er andelen fortsatt lavere i Trondheim kommune.

Korrigerte brutto driftsutgifter til den kommunale kulturskolen har økt fra 2009, og Trondheim bruker mer ressurser per bruker enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene til dette formålet.

I 2010 var eksamensresultatene i engelsk, matematikk og norsk skriftlig bedre i Trondheim kommune enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

Å få til en varig forbedring av læringsutbytte for elevene samlet sett er vanskelig, og ser ut til å kreve sterkere konsentrasjon og oppfølging om prioriterte områder. Forskjellene mellom skoler og variasjonene internt på enkeltskoler er fortsatt store.

Den foreløpige evalueringen av kommunens leksehjelptilbud viste at skolene i all hovedsak har etablert tilbud i tråd med forskriften som ble innført skoleåret 2010/2011.

Alle de kommunale grunnskolene i Trondheim er godkjent etter kravene i *Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.*

Barne- og familietjenesten

Trondheim har høyere netto utgifter enn snittet for ASSS-kommunene til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste. Det har sammenheng med kommunens satsing på forsterket helsestasjon, som gir befolkningen tidlig og tverrfaglig bistand når det er behov for det. KOSTRA-tall viser at Trondheim kommune har god kompetanse på psykisk helsearbeid i alle bydeler, men høyt arbeidspress medfører at tilgjengeligheten er en utfordring for de enkelte enhetene.

PP-tjenesten har over tid hatt en presset kapasitet i forhold til arbeidet i skole og barnehage og sakkyndig vurdering av behov for spesialundervisning.

Trondheim har fortsatt en relativt høy jordmordekning i forhold til sammenlignbare kommuner.

I overkant av 1 200 barn fikk bistand fra barnevernet i løpet av 2010, det vil si omtrent samme nivå som i 2009. Netto driftsutgifter økte med om lag sju prosent fra 2009, og skyldes en fortsatt høy dekningsgrad av plasseringer utenfor hjemmet. Tiltakene for å redusere dekningsgraden har hatt noe effekt i forhold til institusjon, mens plasseringer i fosterhjem har økt for aldersgruppen 0-5 år. Det er også en vekst i antall barn med hjelpetiltak i hjemmet og akutt plasseringer fra 2010 til 2011.

Trondheim har et godt utbygd tiltaksapparat for ungdom som har behov for særlig bistand. Den byomfattende ungdomsenheten har ansvar for særlig innsats for ungdom med risiko for psykisk sykdom, atferdsproblemer, omsorgssvikt eller kriminalitet, og for oppfølging av enkeltungdommer med omfattende problematikk. Samtidig er bydelene styrket for å drive oppsøkende arbeid og utvikle samarbeidet med nærskole og kultursektor.

Den registrerte ungdomskriminaliteten går ned. De langsiktige strategier og satsinger på utsatte barn og ungdom relatert til kriminalitet ser ut til å fungere godt.

Forvaltnings- og oppfølgingstjenester helse og velferd

Antall personer som fikk utbetalt økonomisk sosialhjelp ble redusert med om lag 25 prosent (486 personer) i 2010, jamfør årsrapporten 2010. Det kan derfor tyde på at kvalifiseringsprogrammet og andre aktive tiltak er nyttige virkemidler for å sikre arbeidsinntekt fremfor økonomisk sosialhjelp.

I de siste årene har vi hatt merforbruk innenfor ordningen med brukerstyrt personlig assistent (BPA). Rammen for et BPA-vedtak skal være tilsvarende som om kommunen selv skulle yte tjenesten. Vi har indikasjoner på at vedtakene på BPA gir et mer omfattende tilbud enn om bruker skulle hatt ordinære kommunale tjenester. I økonomiplan og budsjett er det satt av midler til å finansiere dagens nivå på tjenesten.

Det er stort press på botilbud for rusmisbrukere. Alle kommunale botilbud for rusmisbrukere har fullt belegg. Det gjelder også i botilbud og omsorgs/- og institusjonsplasser som kommunen har driftsavtaler med. Det er stor etterspørsel etter krise- og korttidsplasser, og det meldes om tilfeller der brukere er blitt avvist fordi det ikke har vært ledige plasser.

Bo- og aktivitetstilbud

Det er i 2011 gjennomført en organisatorisk endring der botiltak og dagtilbud har fått felles ledelse. Antall enheter er redusert fra 16 til 8. Gjennom dette er det lagt til rette for et mer helhetlig tjenestetilbud til målgruppen, og større fleksibilitet i utformingen av tjenestetilbudet for den enkelte. Avlastningstjenesten for voksne inngår også i ny organisering.

Selv om det er bygget mange boliger i bofellesskap i Trondheim de siste årene, øker køene. Vi satser derfor på å styrke bredden i tjenestetilbudet, slik at flere kan få de tjenestene de har behov for også utenfor boliger i bofellesskap.

Helse- og omsorgstjenester

Trondheim kommune har en høyere andel av personer over 80 år i institusjon enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene, men Trondheim har lavere andel ensengsrom.

Andelen ansatte med fagutdanning som jobber direkte med brukerne er høyere enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene.

Strategisk kompetanseplan er under arbeid for å møte utfordringene på tjenesteområdet, blant annet som en konsekvens av samhandlingsreformen.

Målet om færrest mulig hjelpere per bruker i hjemmetjenesten byr fortsatt på utfordringer, både på grunn av turnus og krav om rett kompetanse til rett tid.

Framtidig drift og finansiering av overgrepsmottak er fortsatt ikke løst. En interkommunal arbeidsgruppe har utredet utfordringen, og anbefaler en løsning som forutsetter kommunal finansiering på dagens nivå og fortsatt bidrag og samhandling med St. Olavs Hospital.

I 2010 ble det kartlagt og definert pasientgrupper som skal prioriteres til behandling i helsehus. Dette arbeidet må videreføres i forbindelse med oppfølging av samhandlingsreformen, blant annet ved revidering av samarbeidsavtalen med sykehuset.

Det er allerede erfart store endringer i pasientgruppene ved helsehusene, særlig ved Øya helsehus. Redusert liggetid ved sykehuset og endrede forventninger om hva kommunene skal kunne håndtere, har ført til at sykdomsbildet er mer komplisert og at en større andel av pasientene trenger medisinsk tilsyn døgnet rundt. Kapasiteten og bemanningsnormen ved helsehusene bør revurderes.

Vistamar rehabiliteringssenter har godt belegg og stor etterspørsel om opphold.

Kultur og kirke

Kostratallene for 2010 viser at Trondheim kommunes brutto utgifter til aktivitetstilbud for barn og unge ligger over gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Brutto utgifter til folkebibliotek og kunstformidling var på om lag samme nivå som gjennomsnittet. Trondheim kommunes tilskudd til drift av kirker og kirkegårder var lavere enn for de øvrige ASSS-kommunene

Som del av det pågående prosjektet *Byer i Midt-Norge*, utarbeider hver av de involverte kommunene plan for frivillighetsarbeidet. Plan for frivilligheten i Trondheim vil bli behandlet ved årsskiftet 2011/2012.

De fleste satsingsområdene i handlingsprogrammet for kunst er realisert gjennom økonomiske tilskudd og/eller annen tilrettelegging for realisering av satsingsområdene i handlingsprogrammet. Rådmannen legger løpet av høsten 2011 fram bystyresak om alternative løsninger for etablering av kunsthall i Trondheim. I 2011 er det påbegynt utarbeidelse av datasystem for effektiv saksbehandling av tilskuddssøknader, utleie av kommunale lokaler og database med oversikt over byens kulturaktører.

Formannskapet vedtok i sak 149/10 at rådmannen skulle ta initiativ til å etablere en nettverksorganisasjon for barneteater i Trondheim. Rådmannen vil fremme sak om barnas teater i løpet av høsten 2011.

I tråd med bystyrets vedtak, jamfør sak 25/11, vil rådmannen i løpet av høsten 2011 utarbeide forslag til nye retningslinjer for tilskuddsordningene.

I 2010 hadde Kirkelig fellesråd et driftsunderskudd på 5,4 millioner kroner. I forbindelse med årsoppgjøret for 2010 (bystyresak 54/11), bevilget bystyret et ekstra tilskudd til fellesrådet på 2,4 millioner kroner til delvis dekning av dette underskuddet. I tillegg bevilget bystyret 0,5 millioner kroner

til organisasjonsutvikling og effektivisering av fellestrådets drift. Dette arbeidet igangsettes høsten 2011 og vil pågå inn i 2012.

Idrett og friluftsliv

De seks kommunale hallene bygd etter 2004 har gitt økt halltid til ballidretten. Kommunen har også kjøpt halltid i private haller. I 2012 vil det bli helårsdrift av den nye idrettshallen på Leangen, og fra 2013/2014 vil de nye flerbrukshallene på Breidablikk og Utleira øke antallet halltimer ytterligere. Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune er i dialog om en bedre utnytting av den samlede hallkapasiteten.

Formannskapet vedtok i sak 128/11 at rådmannen utreder en ny storbyhall for Trondheim til erstatning for dagens messe- og idrettshaller ved Trondheim Spektrum. Rådmannen tar sikte på å fremme sak om prinsipiell avklaring av lokaliseringsvalg for en eventuell ny storhall i løpet av første halvår 2012.

Formannskapet vedtok i august 2010 å etablere *Startpakke for frivillighet*, bestående av en opplæringsdel og økonomisk oppstartstøtte. I tillegg vedtok bystyret under budsjettbehandlingen for 2011 å prioritere et tettere samarbeid med frivillige lag og organisasjoner om drift/skjøtsel av idrettsanlegg og friluftsområder. I løpet av 2011 har kommunen fått økt erfaring med samarbeid med frivillige. Det er inngått avtaler med fem idrettslag om tilsynsoppgaver på ettermiddager og kvelder knyttet til Ranheim friidrettshall og de kommunale idrettshallene på Leangen, Munkvoll, Blussuvoll og Åsheim.

I 2011 er det etablert en ordning med frivillige i Strindamarka på lik linje med ordningen med Bymarkaveteranene. Det er også etablert et samarbeid med fire historielag om skjøtsel og drift av de tre pilegrimsledene som kommer inn mot byen fra nord, øst og sør.

Bakkene i Granåsen framstår nå i god stand, med FIS-godkjenning av den største bakken. Høsten 2011 vil ytterligere tilretteleggingstiltak bli gjennomført. Storbakken kan dermed ta store arrangement som World Cup vinteren 2012. Rekrutteringsanlegget vil være ferdigstilt i løpet av 2011. På Leangenanlegget er det i 2011 etablert ny idrettshall med to ballflater for håndball og innebandy, og kjøleanlegget er skiftet ut. I tillegg er det gitt kommunal garanti for bygging av en curlinghall. Annen etasje i ungdomshallen vil bli leid ut til klubblokaler for isidretter.

Tekniske tjenester

Drikkevannskvaliteten i Trondheim er god. Dette bekreftes gjennom kontinuerlige målinger og i brukerundersøkelser. Sikkerheten i vannforsyningen må imidlertid bedres. Om lag 30 prosent av produsert vannmengde lekker ut av transportsystemet på vei fra vannbehandlingsanlegget og fram til forbrukerne.

Byfortetting og klimaendringer øker avrenningstoppene i overvannssystemet. 100-års-nedbør inntreer stadig tettere, og kapasitet er en stadig større utfordring for et allerede delvis overbelastet avløpssystem. Tiltak for å bedre vannkvaliteten i Nidelva og øvrige bekker og vassdrag har gitt resultater. Forurensningstapet fra avløpssystemet før renseanleggene er i dag på seks prosent.

I budsjettframlegget for 2011 ble det påpekt at det kommunale vegnett hadde et beregnet vedlikeholdsetterslep på rundt 180 millioner kroner. I 2011 ble vedlikeholdsbudsjettet styrket betydelig og veksten i etterslepet er i ferd med å bli stoppet. Selv om driftsinnsatsen, blant annet med midler fra piggdekkfondet, har vært bra, viser brukerundersøkelser at publikum ikke er fornøyd med standarden på vinterdriftstjenestene, og spesielt gjelder dette boligvegene og gang- / sykkelveganleggene. I formannskapssak 385/10 om utbygging og fornyelse av den kommunale vegbelysningen, ble det tydeliggjort konkrete årlige behov for drifts-, vedlikeholds- og investeringsmidler. I budsjettforslaget dette i noen grad fulgt opp, men det vedtatte ambisjonsnivået vil ikke nås.

Trondheim kommune har en rekke parker og grøntområder med stort behov for vedlikehold og oppgradering. De senere årene har det opparbeidet seg et vedlikeholds/driftsmessig etterslep for mange av disse anleggene.

Det arbeides med å samlokalisere gjenvinningsstasjon og hageavfallsmottak på Hegstadmoen. På grunn av usikre grunnforhold er arbeidet utsatt, men det forventes en avklaring i løpet av høsten 2011. Prosessen med å få etablert en ny gjenvinningsstasjon på østsiden av byen pågår fortsatt.

Miljøtjenester

På grunn av unøyaktige inngangsdata i lokale klimagassmodeller, kan vi ikke registrere effekter av klimagass tiltak eller hvor nær vi er målet om 25 prosent reduksjon av klimagassutslippene i 2020 i forhold til 1991. For miljøtjenester er det viktig å bidra til å etablere bedre modeller for lokalt klimagassregnskap.

Kommunen har for få virkemidler (grønt flagg, miljøfyrtårnsertifiseringer og Trondheim Smart City) for å få ned klimagassutslippene i eksisterende bygningsmasse i bysamfunnet. Kommunen vil derfor gå sammen med Naturvernforbundet om å etablere nettstedet oljefri.no for å informere om klimavennlig oppvarming.

Luftkvaliteten i Trondheim har blitt bedre gjennom det siste tiåret. Likevel var det bare i 2008 at Trondheim tilfredstilte støvkravene i forurensningsforskriften. Statlige myndigheter har signalisert at Trondheim må forvente sanksjoner fra 2012 dersom deler av byen fremdeles overskrider forskriftskravet.

Kulturminneplanen som var varslet til politisk behandling i 2011, blir ikke levert før første halvdel av 2012.

Analysesenterets virksomhet er klaget inn til EFTAs klageorgan, ESA. I klagen hevdes det at Analysesenteret subsidierer sine tilbud i det konkurranseutsatte markedet med midler Analysesenteret får for å gjøre den offentlige delen av oppgavene sine. Tas klagen til følge, må Analysesenteret omorganiseres.

3.1.3 Arbeidsgiverpolitikk

Trondheim kommunes arbeidsgiverpolitikk 2010-2015 ble vedtatt av bystyret 28. januar 2010. Målet for arbeidsgiverpolitikken er at Trondheim kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver.

De største arbeidsgiverpolitiske utfordringene fram mot 2020 er:

- Kommunens evne til utvikling og nyskaping
- Kommunens tilgang på og forvaltning av egen arbeidskraft

For å løse disse utfordringene prioriterte bystyret følgende hovedområder:

- *Ledelse.* Å være leder i kommunal virksomhet er krevende. Gjennom aktiv og bevisst rekruttering, lederutvikling og gode støttetjenester skal det legges til rette for god utøvelse av lederrollen
- *Kompetanse.* Kommunens arbeidsstyrke har høy kompetanse. Denne må brukes, vedlikeholdes og videreutvikles
- *Arbeidsmiljø og nærvær.* Ledere, arbeidsmiljøgrupper og den enkelte medarbeider har i sine ulike roller et felles ansvar for å sikre utvikling og opprettholdelse av gode arbeidsmiljø
- *Likestilling og mangfold.* Trondheim kommune skal være en mangfoldig arbeidsplass og arbeidsstokken skal gjenspeile befolkningssammensetningen i kommunen
- *Rekruttering og omstilling.* Trondheim kommune må være en fleksibel organisasjon som klarer å tilpasse seg de mange endringene et moderne arbeidsliv preges av

Å omsette disse strategiene til praktisk handling har det vært arbeidet mye med i 2011, og arbeidet vil fortsett i hele økonomiplanperioden.

Arbeidet med sykefravær og reduksjon av antall medarbeidere uten fast tjenestested har også preget arbeidet i 2011.

I 2010 var sykefraværet 9,8 prosent, noe som var det lavest registrerte på mange år, men noe over målet som var 9,7 prosent.

Sykefraværet var samlet sett på 10,5 prosent de to første kvartalene i 2011. Dette er en økning på 0,8 prosentpoeng sammenlignet med samme periode i 2010. Da var fraværet 9,7 prosent. Bystyret har vedtatt at målet er et sykefravær under 9 prosent i 2012. Dette er et meget ambisiøst mål. Arbeidet med å redusere fraværet er forankret i "Helsefremmende Trondheim". Den overordnede strategien er å målrette sykefraværsinnsatsen mot det helsefremmende, forebyggende og reagerende arbeidet.

Det er i 2011 avdekket omfattende brudd på arbeidsmiljøloven arbeidstidsbestemmelser (AML) i en rekke enheter med turnusbaserte tjenester. Dette gjelder både kommunens egne ansatte og vikarer fra bemanningsbyrå som kommunen har inngått avtale med. Årsakene til bruddene er komplekse. Marginal grunnbemanning, et relativt høyt sykefravær og fortolkning av arbeidstidsbestemmelsene på enhetene er medvirkende faktorer.

Rådmannen iverksatte våren 2011 konkrete tiltak for å forhindre videre brudd på arbeidsmiljøloven. Iverksatte tiltak har ikke gitt umiddelbar ønsket effekt. Det videre arbeidet gis stor oppmerksomhet og sammenstilles med det pågående utviklingsprosjektet for reduksjon av deltidsstillinger.

3.1.4 Samfunnsaktør

Foruten de store oppgavene innen tjenesteproduksjon og forvaltning har Trondheim kommune en rolle som *samfunnsutvikler*. Dette er forankret i kommuneplanens samfunns- og arealdel, felles fylkesplan og strategisk næringsplan for Trondheimsregionen. Rådmannen samarbeider med byens næringsliv, universitetet, høyskoler og forskningsmiljøene, regionale og nasjonale myndigheter, nabokommunene og andre organisasjoner i arbeidet med overordnet plan- og strategiutvikling.

Trondheim samarbeider regionalt på flere arenaer - i byregionen gjennom *Trondheimsregionen – samarbeid for utvikling*, i landsdelen gjennom *Trøndelagsrådet*, *Byer i Midt-Norge* og *KS*, og nasjonalt gjennom *KS* og flere storbynettverk. *Felles fylkesplan 2009-2012* følges opp gjennom årlige *samhandlingsprogram*. Formannskapet har vedtatt at Trondheim skal delta i arbeidet med en ny felles regional planstrategi, som vil utgjøre et felles grunnlag for samhandlingen i Trøndelagsrådet. Denne kommer til politisk behandling i 2012.

Organiseringen av *Trondheimsregionen* med Trondheim kommune som vertskommune er avklart i vedtektsendring vedtatt av alle de ti kommunene. Det er også lagt fram sak om Trondheimsregionens virksomhet i alle kommunene, hvor samtlige fastslår at Trondheimsregionen er et viktig og nødvendig samarbeidsorgan. Formålet er å samhandle regionalt i en nasjonal og internasjonal konkurransesituasjon.

Internasjonal strategi for Trondheim kommune er fulgt opp med et handlingsprogram, vedtatt av formannskapet. Bystyret vedtok i januar 2011, sak 172/10, strategier for samarbeidet med vennskapsbyer og andre byer. Det åpnes for å inngå prosjektrelatert samarbeid med Krakow og Puerto Montt, samt at Keren formelt tas med blant Trondheim bys vennskskapsrelasjoner. Internasjonalt forum har i 2011 særskilt fokus på gjennomføringen av India 2011 i samarbeid med NTNU, statsbesøk fra Luxembourg og seminarer i Hamburg i forbindelse med julegrantenningen.

Service til etablerere av næringsvirksomhet og til turisme/reiseliv utføres gjennom kommunens avtaleforhold med eksterne samarbeidende enheter. Kommunen har i flere år deltatt i prosjektrettet virksomhet for å utvikle en inkubator for nye bedrifter innen kulturnæringene. Dette arbeidet går videre som en del av handlingsprogram for kulturnæringer. Fra 2012 vil staten gjennom SIVA starte en ny programperiode for drift av inkubatorer, som skal ivareta deler av bistandsbehovet til nyetablerte bedrifter med vekstpotensial.

Arbeidet for å befestе og utvikle Trondheim som Norges mest foretrukne studie- og forskningsby fortsetter i tett samarbeid med byens FoU-miljø, og gjennom nordiske nettverk som *SØT*, *Nordic City Network* og nordiske vennskapsbyer. Arbeidet for å utvikle studiebyen Trondheim foregår innen rammene av handlingsprogram for helhetlig studentpolitikk. *Trondheim helseklynge* har etablert Senter for Samhandlingsforskning (SeSam) med samarbeid mellom praksis og forskning.

Strategisk samarbeidsforum for kunnskapsbyen fortsetter det politiske påvirkningsarbeidet overfor nasjonale myndigheter. De viktigste sakene i 2011 har vært HiSTs og NTNUs campus- og laboratoriebehov, og såkornfond. *Dialogforum for helhetlig campus- og byutvikling* har intensivert arbeidet i 2011, og utarbeider nå en masterplan for *Trondheims Urbane Campus*, det vil si området Kalvskinn-Elgeseter-Øya-Gløshaugen-Lerkendal.

Som en viktig samfunnsaktør tar Trondheim kommune sitt miljøansvar på alvor. Å "feie for egen dør" er viktig for å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver og som et forbilde for resten av bysamfunnet. Som den første større bykommunen i Norden, ble Trondheim kommune miljøsertifisert etter ISO 14001 – standard for miljøledelse i 2006. Formålet med sertifiseringen er å sikre at miljøbelastning av egen drift blir stadig mindre gjennom systematisk planlegging, gjennomføring, oppfølging og evaluering/korrigerings. Overordnede miljømål er konkretisert i forpliktende lederavtale mellom rådmannen og den enkelte enhetsleder. I kommunens kvalitetssystem, Kvaliteket, fremgår alle dokumenter og rutiner som styrer vårt miljøarbeid. I avviks/forbedringsmodulen kan ansatte melde miljøavvik og komme med forbedringstiltak. På denne måten arbeider kommunen hele tiden for å forbedre sitt miljøarbeid.

3.2 Rammebetingelser

3.2.1 Statsbudsjettet for 2012

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2012 en vekst i kommunesektorens samlede inntekter på fem milliarder kroner, og en vekst i de frie inntektene på 3,75 milliarder kroner. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 3,15 milliarder kroner til kommunene og 600 millioner kroner til fylkeskommunene. Øremerkede tilskudd øker med 200 millioner kroner i 2012. 50 millioner kroner er øremerket til økt kapasitet i barnevernet, mens 150 millioner kroner er et stimuleringsstilskudd for å etablere dagtilbud for demente.

Frie inntekter

I forslaget til statsbudsjett er det forutsatt vekst i de frie inntektene til kommunesektoren på 3,75 milliarder kroner, som blant annet skal gi rom for dekning av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen. For 2012 er det i forslaget til statsbudsjett lagt til grunn merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for kommunene på om lag 2,5 milliarder kroner. Ifølge Kommunenes interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) er ikke veksten i de frie inntektene nok til å dekke den forventede utgiftsveksten. KS viser til at merutgifter knyttet til befolkningsutvikling og økning i pensjonskostnader alene anslås å medføre en utgiftsøkning på henholdsvis 2,85 og 1,25 milliarder kroner i 2012. I tillegg følger det at 400 millioner kroner av veksten til fylkeskommunene er begrunnet i satsing på drift og vedlikehold av det fylkeskommunale veinettet.

Regnet fra anslag på regnskap 2011 anslås kommunene å få en vekst i de frie inntektene på 4,3 prosent i 2012. Trondheim kommune anslås å få en vekst på 3,8 prosent. Med en anslått prisvekst i kommunesektoren i 2012 på 3,25 prosent, tilsvarer det en realvekst på 0,55 prosent. Hovedårsaken til at Trondheim kommune anslås å få en lavere vekst enn landsgjennomsnittet er at kommunen får et større trekk gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet i 2012. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.

Regjeringen har i forslaget til rammetilskudd til kommunene for 2012 forutsatt dekning av følgende spesifikke forhold:

- Maksimalgrensen for foreldrebetaling holdes på samme nominelle nivå som i 2011.
- Minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager økes fra 91 til 92 prosent.

- Dekning av økt barnehageetterspørsel som følge av omlegging av kontantstøtten.
- Etablering av valgfag på ungdomsskoetrinnet. Dette skal etableres trinnvis og det er lagt inn bevilgning til valgfag for 8. trinn fra høsten 2012.
- Etablering av samhandlingsreformen gjennom midler til kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter.

Maksimalprisen for foreldrebetaling i barnehager foreslås videreført på samme nominelle nivå som i 2011, dvs. 2 330 kroner pr måned eller 25 630 kroner pr år. Dette utgjør en reell nedgang på 3,25 prosent. Kommunenes merutgifter ved manglende prisjustering finansieres i statsbudsjettet. Det legges opp til at maksimalprisen videreføres på samme nominelle nivå hvert år framover inntil målet i Soria-Moria erklæringen om en maksimalpris for foreldrebetaling på 1 750-kroner (2005-kroner) pr måned blir innfridd.

Regjeringen foreslår å øke minimumstilskuddet til private barnehager fra 91 prosent til 92 prosent fra 1. august 2012. Kommunenes merutgifter ved dette tiltaket finansieres i statsbudsjettet. Opptrappingen vil berøre om lag 20 prosent av de private ordinære barnehagene i Trondheim, mens de øvrige 80 prosent allerede har et tilskuddsnivå som ligger mellom 92 prosent og høyere enn 100 prosent.

Fra 1. august 2012 foreslår regjeringen å avvikle kontantstøtteordningen for to-åringer og innføre differensierte kontantstøttesatser for ett-åringer. KS mener at forventet økt etterspørsel er for lavt kompensert i statsbudsjettet og vil kreve en full kostnadsberegning. I Trondheim kan det anslås at en slik endring vil øke etterspørselen med maksimalt ca 120 plasser. Per september 2011 har om lag 200 "0-åringer", det vil si barn som fyller ett år etter 31. august 2011, fått plass i kommunale barnehager i det supplerende opptaket, og om lag 300 i private barnehager. Slik det ser ut i nå, kan vi innenfor kapasiteten i de kommunale barnehagene møte økt etterspørsel av flere barn med rett til plass, på bekostning av barn uten rett til plass. Kommunen kan derimot ikke styre en slik prioritering i private barnehager, som med dagens barnehagelovgivning kan velge å gi plass til barn uten rett framfor barn med rett til plass.

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet å videreføre og øke innsatsen for å motvirke frafallet i videregående skole, blant annet gjennom tiltak på ungdomstrinnet. For å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og utfordrende foreslås det å innføre åtte valgfag for 8. trinn fra høsten 2012. Det tas sikte på å utvide tilbudet til 9. og 10. trinn henholdsvis høsten 2013 og 2014. Målet er å utvikle nasjonale læreplaner i ti til tolv valgfag. Til tross for at tiltaket følges av finansiering, vil det være organisatoriske og kompetansemessige utfordringer å tilby åtte valgfag ved alle skolene med ungdomstrinn allerede høsten 2012.

Den største enkeltsaken i statsbudsjettet er Samhandlingsreformen. Det overføres 5,6 milliarder kroner fra de regionale helseforetakene til kommunene. Av dette får Trondheim kommune 164 millioner kroner for å håndtere sitt ansvar for medfinansiering av spesialisthelsetjenesten og 18 millioner kroner til å håndtere det økonomiske ansvaret for utskrivningsklare pasienter (til sammen 182 millioner kroner). Midlene til samhandlingsreformen er fordelt mellom kommunene etter en egen kostnadsnøkkel i inntektssystemet. Det er avvik mellom den enkelte kommunes beregnede utgifter til reformen og midlene den enkelte kommune får gjennom de frie inntektene. For Trondheims del er de anslåtte utgiftene til utskrivningsklare pasienter høyere enn inntektene, mens de anslåtte utgiftene til medfinansieringsordningen er lavere enn utgiftene. Samlet anslås utgiftene å være 7 millioner kroner høyere enn inntektene kommunene får gjennom kostnadsnøkkel. I en overgangsperiode på tre år får kommunen full kompensasjon for dette "tapet". For å unngå å måtte finansiere samhandlingsreformen med midler fra andre områder må kommunen i løpet av de neste tre årene redusere antall utskrivningsklare pasienter. Tall for 2010 og 2011 indikerer en positiv trend.

Øremerkede tilskudd

Skole

I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen med rentekompensasjon for rehabilitering av og investering i skole- og svømmeanlegg utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 milliarder kroner fordelt over åtte år. I 2012 foreslår regjeringen å fase inn ytterligere 2 milliarder kroner av rammen, noe som har en budsjetteffekt på 70 millioner kroner. Fra utvidelsen av ordningen i 2009 til og med 2012 vil 9 milliarder kroner være faset inn i budsjettet. Ordningen blir forvaltet av Husbanken. En utvidelse av investeringsrammen til skole- og svømmeanlegg gir ingen effekt for Trondheim kommune i 2012, da ingen anlegg ferdigstilles i 2012. Dette er først aktuelt i 2013 da Spongdal skole ferdigstilles. Rådmannen vil komme tilbake til dette i forslaget til budsjett 2013.

Barnehager

Det øremerkede tilskuddet til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder foreslås opprettholdt på samme nivå som i 2011. Med stadig flere minoritetsspråklige barn i barnehage har tilskuddet pr barn gått betydelig ned de siste årene.

Helse og velferd

I statsbudsjettet er det foreslått bevilget 262 millioner kroner til øyeblikkelig hjelp i 2012 i forbindelse med samhandlingsreformen. 50 prosent av midlene overføres fra bevilgningene til regionale helseforetak til kommunene gjennom øremerkede tilskudd basert på søknader, og 50 prosent tilføres konkrete prosjekter gjennom krav om direkte bidrag fra regionale helseforetak til kommunene. Hvis Trondheim kommune får sin andel er det grunn til å anta at vi vil kunne motta om lag 9 millioner kroner i 2012. De samlede overføringer er anslått å øke til 1 048 millioner kroner i 2016. Trondheim kommune sin andel av dette er anslagsvis i overkant av 35 millioner kroner. I 2012 vil rådmannen ta initiativ til å videreutvikle eksisterende tilbud ved helsehusene. På sikt vil det være behov for å styrke akuttberedskapen i de hjemmebaserte tjenestene sammen med etablering av nye akuttsenger. Rådmannen kommer tilbake til dette i egen sak.

I statsbudsjettet er det satt av 150 millioner kroner som eget øremerket stimuleringsstilskudd til nye dagtilbudsplasser for eldre med demens. Kriteriene for tilskuddet er ikke klart, men signalene i statsbudsjettet tilsier at tilskuddet vil dekke om lag 40 prosent av kostnaden ved dagtilbudsplasser. Dette forutsetter at vi klarer å utnytte eksisterende areal. Når søknadskriteriene er klare vil rådmannen sørge for å få etablert flere plasser i tråd med de strategier som er lagt og innenfor de vedtatte rammene. Rådmannen vil komme tilbake til dette i egen sak.

Regjeringen har som mål å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for å dekke behovet for heldøgns helse- og omsorgstjenester. Investeringsstilskuddet er et sentralt virkemiddel i Omsorgsplan 2015. For perioden 2008–2015 er målet å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger med heldøgns tjenester. Regjeringen foreslår en tilsagnsramme på 1 202 millioner kroner i 2012 til tilskudd til 1500 sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Skjønnstilskuddet til kommunene foreslås økt med 50 millioner kroner i 2012 til dekning av ekstraordinære utgifter til psykososial oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011. Midlene kommer i tillegg til den foreslåtte veksten i frie inntekter.

Kultur

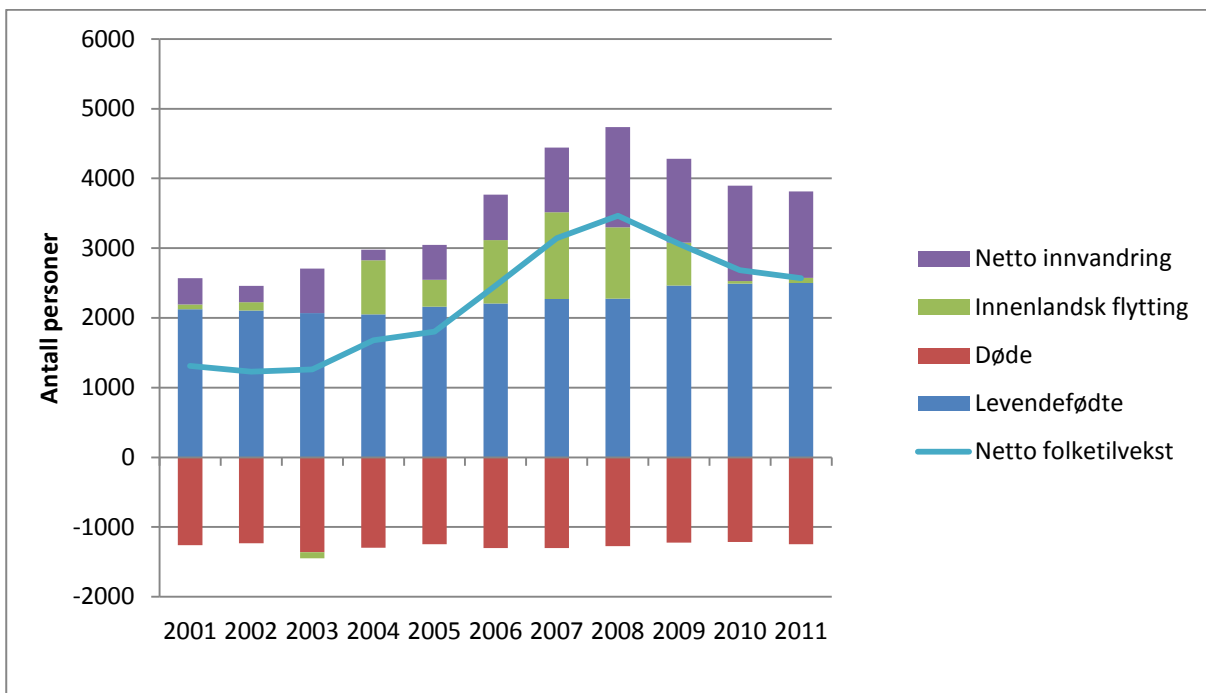
En rekke av kulturinstitusjonene og -organisasjonene i Trondheim mottar tilskudd både fra stat, fylkeskommuner og kommune. 11 av disse er enten berørt av avtaler om fordeling av tilskudd mellom tilskuddspartene, eller av at staten forutsetter regional medfinansiering i sitt tilskuddsbrev. Slik prosentvis fordeling av det samlede offentlige tilskudd gjelder for Trøndelag senter for samtidskunst, Midtnorsk filmsenter, Midtnorsk filmfond, Trøndelag Teater, Trondheim symfoniorkester, Olavsfestdagene, Midtnorsk kompetansenettverk for rytmisk musikk, Trondheim jazzorkester, Trondheim kammermusikkfestival, Museene i Sør-Trøndelag og Nidaros Pilegrimsgård. Statens tilskudd til disse tiltakene fastsettes i statsbudsjettet eller gjennom vedtak i Norsk kulturråd.

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2012 inneholder mindre økninger i tilskudd for de fleste av disse organisasjonene. For Olavsfestdagene, Trondheim symfoniorkester og Museene i Sør-Trøndelag er økningen av tilskuddene i en slik størrelsesorden at den i større grad påvirker kommunens tilskudd til disse organisasjonene. Det vises til vedlegg 2 for en fullstendig oversikt over tilskudd og overføringer.

Regjeringen foreslår også 0,8 millioner kroner i tilskudd til Dokkhuset. Det settes krav om regional medfinansiering, men dette er ikke nærmere spesifisert i forslag til statsbudsjett. Rådmannen vil derfor komme nærmere tilbake til dette i egen sak.

3.2.2 Befolkningsutvikling

Trondheim kommune hadde per 1. januar 2011 totalt 173 486 innbyggere. Befolkningsveksten i 2010 var på 2 419 personer (1,5 prosent).

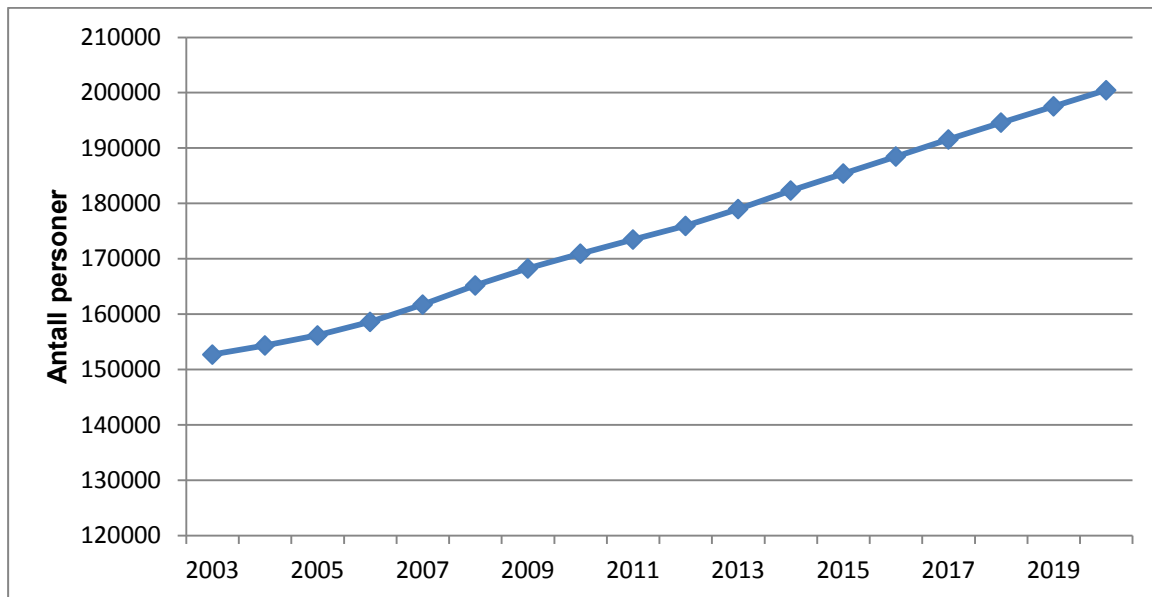
Figur 3.4 Sammensetning av befolkningsveksten for perioden 2000-2011. Antall personer.

Kilde: SSB

Figur 3.4 viser at Trondheim har hatt et økende fødselsoverskudd i perioden. Vekstbidraget fra innenlandsk flytting var stort i perioden 2006-2008, men har avtatt de siste tre årene. Netto innvandring har vært relativt høy de siste årene og har gitt det sterkeste bidraget til befolkningsveksten de siste fire årene.

Befolkningsprognoser

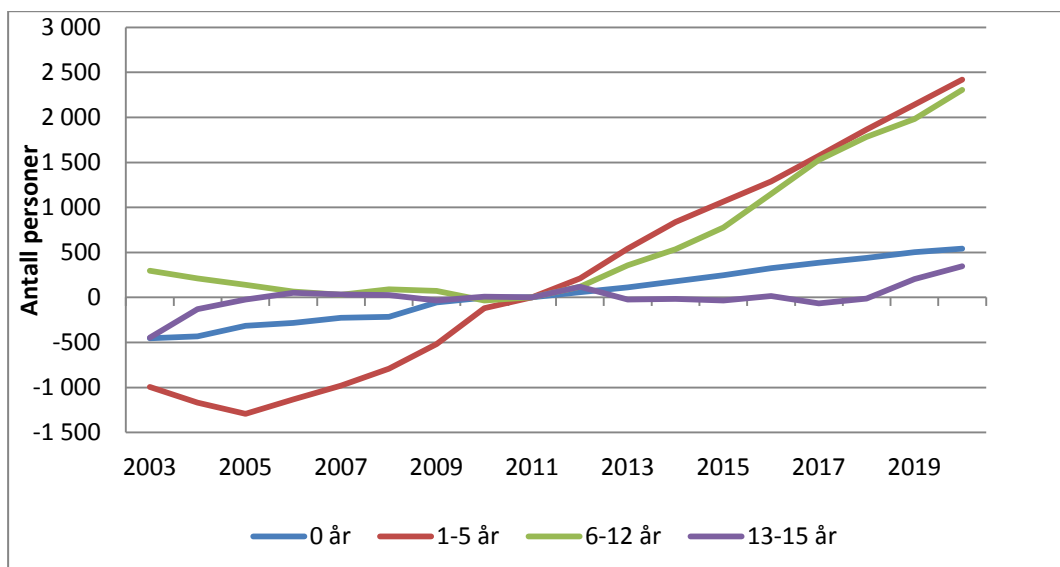
Trondheim kommune utarbeider egne befolkningsprognoser. Hovedgrunnlaget for kommunens prognoser er Statistisk Sentralbyrås (SSB) framskrivinger og de forutsetninger som legges til grunn for disse.

Figur 3.5 Befolkningsutvikling 2003-2020. Faktiske tall til og med 2010, prognose fra 2011. Antall personer.

Kilde: Kompas TR05TO_02 (MH2011 foreløpig versjon)

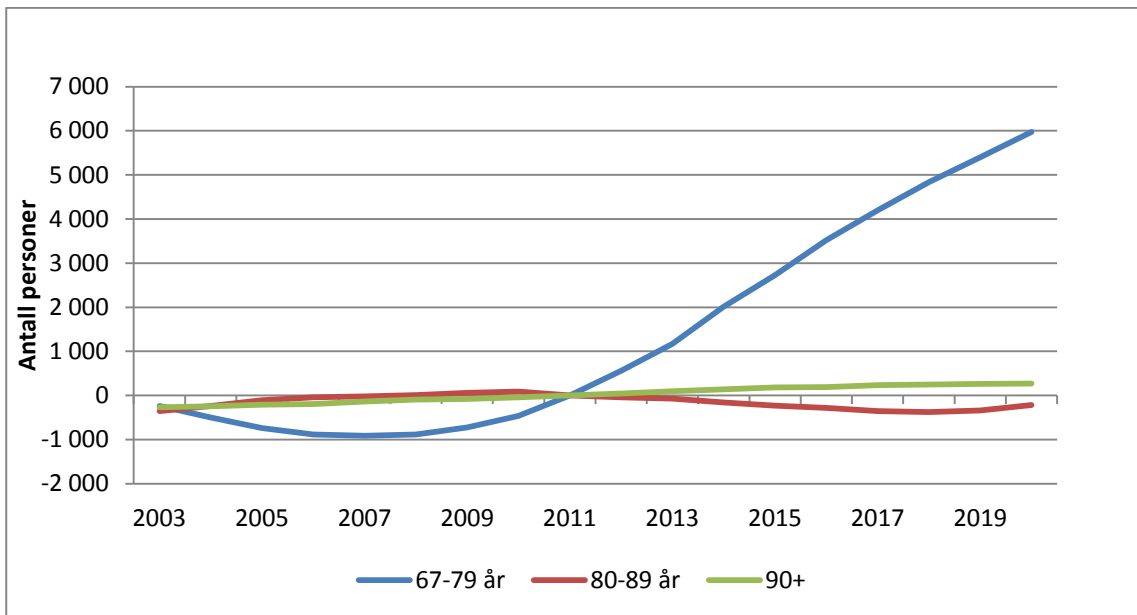
Figuren viser at folketallet i Trondheim har økt med vel 20 000 innbyggere fra 2003 til 2011. Fra 2011 til 2020 forventes en befolkningsøkning på omlag 28 000 innbyggere.

Figur 3.6 Prognostisert befolkningsendring for aldersgruppene 0-15 år i forhold til 2011. Antall personer.

Kilde: Kompas TR05TO_02 (MH2011 foreløpig versjon)

Antallet barn i alderen 0-5 år forventes å øke relativt mye i perioden. I følge prognosen er det om lag 1 300 flere barn i alderen 0-5 år i slutten av planperioden enn ved inngangen til 2012. Antall barn i barneskolealder øker også relativt kraftig fra 2012, mens antallet i ungdomsskolealder forventes stabilt i perioden.

Figur 3.7 Prognostisert befolkningsendring for aldersgruppene over 67 år i forhold til 2011. Antall personer.

Kilde: Kompas TR05TO_02 (MH2011 foreløpig versjon)

Samlet øker antallet innbyggere i de eldste aldersgruppene i planperioden. Figuren viser at det er den yngste aldersgruppen, 67-79 år, som har sterkest vekst fra 2010. Det er dette som blir starten på "eldrebølgen" fra og med 2020.

Befolkningsutviklingens betydning for kommunens inntekter og utgifter

Totalt sett forventes det en høyere folketilvekst i Trondheim enn gjennomsnittet for landet de kommende årene. Høyere befolkningsvekst enn landsgjennomsnittet trekker isolert sett i retning av høyere andel av rammetilskuddet fra staten. Men fordelingsresultatet avhenger også av hvordan de ulike aldersgruppene utvikler seg i forhold til hverandre og hvordan disse er vektet i inntektssystemet.

I det følgende sees det nærmere på hvilke konsekvenser befolkningsutviklingen får for budsjettbehov og fordeling mellom tjenesteområdene i perioden 2012-2015, jamfør tabell 3.1. Trondheim kommune har siden 2006 innarbeidet konsekvenser av den demografiske utviklingen i budsjett og økonomiplan. I 2010 ble det gjennomført en konsulentutredning av Econ Pöyry med sikte på å få en mer treffsikker modell for ressursfordeling mellom tjenesteområdene som følge av befolkningsendring. Ut fra denne utredningen, og en gjennomgang av alle områder, så er den nye modellen lagt til grunn for kompensasjon til tjenesteområdene for befolkningsvekst i perioden 2012-2014.

Tabell 3.1 Økonomiske konsekvenser av forventet befolkningsutvikling forutsatt uendret dekningsgrad og tjenestekvalitet. Økning fra 2011. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Skole	-1,4	8,5	20,6	43,4
Barnehage	30,1	60,8	85,9	111,2
Barne- og familietjenesten	1,0	3,2	5,4	7,3
Institusjoner	13,7	22,8	31,6	37,0
Helse	2,5	5,2	7,5	9,9
Hjemmebasert	12,1	26,0	38,4	49,6
Helse og velferd forvaltning	7,0	14,0	20,4	25,9
Helse og velferd oppfølging	2,4	4,8	7,0	9,1
Kultur, idrett og næring	1,2	2,5	3,7	5,1
Bygningsareal, parker, veier og kirkegårder	5,2	10,0	18,5	7,6
Administrasjon (2 prosent påslag)	1,3	2,8	4,2	5,7
Sum endringer	75,1	160,6	243,2	311,8

Grunnlaget for beregningene i tabell 3.1 er befolkningsprognosene som det er redegjort for ovenfor, samtidig som det er forutsatt uendret dekningsgrad og kvalitet på tjenestene.

Tabell 3.1 viser at de totale demografikostnadene i økonomiplanperioden (2012-2015) er beregnet til om lag 312 millioner kroner. Den forventede demografiske utviklingen gir størst økonomiske konsekvenser for barnehage, helse og velferdstjenester og skole. At skoleområdet får en liten reduksjon i 2012 har sammenheng med relativt liten vekst i elevtallet fra 2011 til 2012, og en korleksjon for at skoleområdet fikk for mye kompensert i 2010. I forslaget til budsjett 2012 er det kompensert for konsekvensene av befolkningsveksten fullt ut.

Det er grunn til å presisere at tallene i tabellen ovenfor er beheftet med usikkerhet fordi beregningene er basert på prognoser. Byutviklingsområdet kompenseres ikke for konsekvenser for befolkningsendringer gjennom den ordinære modellen, men tildeles kompensasjon direkte med grunnlag i faktiske endringer i tjenestetilbudet; kilometer vei, antall parker, bygningsareal med mer. Det samme gjelder kirkeformål som får kompensert for utvidet kirkegårdsareal.

3.3 Perspektiver og utfordringer

Å se inn i framtiden er alltid forbundet med usikkerhet, og usikkerheten øker med lengden på framtidsperspektivet. Denne planen har et fireårig perspektiv, og man skulle derfor tro at det som forventes å skje i perioden er forutsigbart. Fortida har vist oss at så ikke alltid er tilfelle. Men ved hjelp av den kunnskap vi har og de beslutninger som er gjort, forsøker vi så godt som mulig å si noe om hvordan vi tror det blir.

Grunnlaget som perspektivet for denne planen er tuftet på består av flere samvirkende faktorer. Noen faktorer betrakter vi mer som utenfor kommunens påvirkning, mens andre har vi mer kontroll over selv, men ofte er det et gjensidig avhengighetsforhold mellom dem. Forventninger om befolkningsendringer kan være en faktor som belyser nettopp dette. Det er utarbeidet prognoser for befolkningsutviklingen i Trondheim de nærmeste 30 årene. Denne viser at innbyggertallet i kommunen fortsetter å vokse, både av egen kraft(fødselsoverskudd) og netto innflytting. Det kan oppfattes som at det nærmest er en "naturlov" at befolkningen kommer til å vokse, men slik er det ikke. Befolkningsvekst og størrelsen på denne avhenger også av hvilke beslutninger om byens videre utvikling som tas; utdanningstilbud, næringsliv og arbeidsplasser, offentlig og privat tjenestetilbud, og botilbud.

Kommunen spiller en vesentlig rolle i hvordan framtiden skal utformes, men den ønskede utviklingen skjer ikke uten at det spilles på lag med en rekke andre aktører og premissleverandører. Et vesentlig

fundament for dette arbeidet er Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020, som ble vedtatt av bystyret 10. juni 2010.

Kommuneplanens samfunnsdel består av fire tverrsektorielle hovedmål som angir at Trondheim i 2020 er en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby, er en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig, er en inkluderende og mangfoldig by og en attraktiv samfunnsutvikler og arbeidsgiver.

Hvert av hovedmålene består av fra fire til sju delmål med tilhørende to til fire strategier. Strategiske valg i forhold til det enkelte delmål fremkommer i kommuneplanens samfunnsdel. Det henvises til kapittel 3.4 for en nærmere gjennomgang av delmålene.

Det er en utfordring å få til et plan- og styringssystem som gir god sammenheng mellom målene på de ulike plannivåene og tett kobling mellom kommunens økonomiske handlingsevne og de oppgaver og tiltak som fremgår av ulike planer i kommunen. Rent gjennomføringsmessig vil det alltid være en utfordring å få ambisjonsnivået som uttrykkes gjennom de overordnede målene og de økonomiske rammene til å henge sammen.

Det er mange ulike premisser og fortsetninger kommunen skal forholde seg til når kommunale planer og budsjetter skal utformes. Det meste er godt innarbeidet og håndteres i det etablerte plan- og styringssystemet, men det skjer også en kontinuerlig utvikling i dette mangfoldet av økonomiske, juridiske og politiske føringer som skal ligge til grunn for utformingen av det kommunale tjenestetilbudet. Rådmannen vil her spesielt trekke frem to nye premisser som skal være retningsgivende for all kommunal planlegging; ny lov for folkehelse og mobilisering av frivilligheten.

Ny lov for folkehelse trer i kraft fra 1.1.2012. Denne loven legger ansvaret for folkehelsearbeidet til kommunen som helhet, og ikke til helsetjenesten alene. Det legges vekt på at folkehelsearbeidet skal være synlig i alle sektorer, og at mål og strategier for folkehelsearbeidet forankres etter plan- og bygningsloven.

Dette er i tråd med grunnprinsippene som skal være rettesnor for folkehelsearbeidet:

- utjevning
- helse i alt vi gjør
- bærekraftig utvikling
- føre-var- prinsippet

Disse prinsippene samsvarer med grunnprinsippene for folkehelsearbeidet i Trondheim. Dette er også i tråd med utfordringene med økning i livsstilssykdommer og med den betydning levekår har for helsesituasjonen til den enkelte.

Loven stiller økte krav når det gjelder systematikk, kunnskapsbaserte tiltak, prioritering og integrering av folkehelsehensyn inn i kommunens øvrige aktiviteter.

Loven inneholder bestemmelser om at drøfting av helseutfordringer skal inngå i kommunal planstrategi (§4) og regional planstrategi (§21) med henvisning til Plan- og bygningsloven, og loven inneholder også en bestemmelse om at kommunen skal fastsette mål og tiltak i folkehelsearbeidet som skal gjelde for all aktuell kommunal virksomhet, herunder lokal samfunnsutvikling, planlegging, forvaltning og tjenesteyting.

Kommunene får ansvar for å fremskaffe oversikt over både helseforhold hos befolkningen, og faktorer og utviklingstrekk i miljø og lokalsamfunn som kan ha innvirkning på befolkningens helse. For å kunne drive målrettet arbeid med å utjevne sosiale ulikheter i helse, er kommunene avhengige av å fremskaffe data for levekår på sonenivå regelmessig.

Trondheim kommune har gjennomført helseundersøkelser blant ungdom i alderen 13 – 18 år i 2005 og i 2009. Resultatene fra siste undersøkelse er analysert og presentert i bydelsvise

mobiliseringskonferanser i bydelene i 2011. Det var stor oppslutning blant barn og unge, ulike sektorer i kommunen og blant frivillige lag og organisasjoner. Innspillene fra konferansene er innarbeidet i en handlingsplan for bydelene for å bedre barn og unges oppvekstmiljø. Vi er spesielt bekymret for den psykiske helsetilstanden hos barn og unge, og vil ha en spesiell innsats på dette området i kommende planperiode.

Det er videre gjennomført undersøkelser blant den eldre del av befolkningen i forhold til ønsker om bolig når de blir eldre. Dette er tatt hensyn til i arbeidet med Eldreplanen.

Selv om Trondheim kommune har en lang tradisjon for å samhandle med frivillig sektor, er et viktig strategisk hovedgrep i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 å legge til rette for økt samhandling mellom kommunen og frivilligheten. I tillegg til at kommunen vil stimulere til at flere av byens befolkning kan ta del i samfunnsnyttig frivillig innsats, vil kommunen frem mot 2020 legge til rette for økt medvirkning av frivilligheten i spørsmål som angår byens utvikling og økt samarbeid for å nå kommuneplanens mål frem mot 2020. For kommunen er det et viktig prinsipp at den frivillige innsatsen ikke skal erstatte oppgaver som kommunen skal utføre, men være et nødvendig og viktig supplement til disse. Rammene for hvordan kommunen skal stimulere til økt frivillighet, medvirkning og samarbeid, vil fremgå i temaplan for kommunens frivillighetspolitikk. Planen skal til politisk behandling ved årsskiftet 2011/2012.

Et prosjekt på Saupstad/Kolstad kan stå som et godt eksempel på hvordan intensjonen i både kommuneplanens samfunnsdel og ny folkehelselov kan virkeliggjøres gjennom samarbeid mellom frivillige og andre aktører. Trondheim kommune skal i samarbeid med innbyggerne og næringslivet på Saupstad/Kolstad, Husbanken, IMDI og Sintef, starte opp arbeidet med et forprosjekt for en tverrfaglig områdeutvikling på Saupstad/Kolstad, et såkalt områdeløft. Målsetting for områdeløftet vil være å legge til rette for bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprustning og bedre levekår. Det kan for eksempel være å utvikle gode møtesteder og sentra i området, arbeide for attraktive, trygge og inkluderende bo- og oppvekstmiljøer, og utvikle lokal ledelse og lokalt engasjement.

Forprosjektet vil blant annet omfatte statusbeskrivelse for området (kulturelle, fysiske og sosiale forhold), oversikt over kommunens tjenesteinnsats i området og dets effekter, kartlegging av frivillighetssektoren/privat sektors virksomheter og planer, samt beskrivelse av prioriterte innsatsområder. Trondheim kommunen har søkt og fått innvilget statlig støtte på 2,25 millioner kroner (1,5 millioner kroner kommer i statsbudsjettet for 2012) til forprosjekt. Forprosjektet vil starte opp høsten 2011 og ferdigstilles i løpet av 2012.

3.3.1 Økonomiske rammer

Trondheim kommune var gjennom en betydelig økonomisk snuoperasjon i perioden 2009-2010. Per utgangen av 2010 var det tilfredsstillende balanse mellom utgifter og inntekter, både totalt og innenfor de enkelte tjenesteområdene. Denne situasjonen synes å være opprettholdt gjennom 2011.

**Tabell 3.2 Reell endring i rammene til tjenesteområdene 2012-2015 i forhold til 2011.
Millioner kroner**

	2012	2013	2014	2015
Skole	3,2	22,9	37,9	63,4
Barnehage	39,6	69,9	95,1	120,6
Barne- og familietjenesten	-3,0	-2,2	-0,7	1,2
Helse og velferd forvaltning	3,3	7,9	13,6	19
Helse og velferd oppfølging	0,9	1,5	2,8	4,8
Bo -og aktivitetstilbud	6,5	13,5	18	25,7
Helse- og omsorgstjenester ¹³	25,7	62,2	87,5	115,5
Flyktninger og innvandrere	14,7	14,7	14,7	14,7
Kultur, idrett og næring	3,6	5,1	11,1	14,2
Byutvikling	24,1	39,8	74,4	82,7
Rådmannen og interne tjenester	1,3	2,5	2,2	3,6
Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomité og revisjon	2,5	3,5	2,3	3,4
Sum	122,4	241,3	358,9	468,8

De økonomiske rammene til tjenesteområdene øker med 122,4 millioner kroner fra 2011 til 2012. Veksten i hele planperioden 2012-2015 er på knapt 470 millioner kroner. Dette skal dekke utgiftsøkninger som følge av befolkningsendringer, vekst i tjenestetilbudet utover dagens dekningsgrader og bedret standard i tjenestetilbudet. I tabell 3.1 ble det vist at vel 75 millioner kroner av veksten i rammene til tjenesteområdene i 2012 må anvendes til kompensasjon for befolkningsveksten. 15 millioner kroner er økte utgifter knyttet til kommunens flyktningearbeid. I driftsrammen ligger også styrking til vedlikehold, oppfølging av eldreplan og øvrige politiske vedtak, jamfør også kapittel 4. Rammen til tjenesteområdene er redusert med 50 millioner kroner i 2012 slik at nettoøkningen er på 122 millioner kroner.

Det er områdene barnehage, helse- og omsorgstjenester og byutvikling som får den største rammeveksten i planperioden. Også kultur, idrett og næring får en relativt sterk vekst i budsjettammen i planperioden. Veksten på barnehageområdet har sammenheng med fortsatt høy vekst i barnetallet i årene fremover, og dermed behov for flere barnehageplasser. Budsjettammen til helse- og omsorgstjenestene vokser som følge av demografisk endring og som et resultat av vedtatte volum- og standardøkninger på tjenester til eldre, jamfør Eldreplanen. Innenfor de tekniske tjenestene er det først og fremst bevilgningene til eiendomstjenesten som foreslås økt. Dette som følge av økt areal og behovet for styrking av budsjettet til vedlikehold og drift av kommunens eiendommer. Innenfor kultur, idrett og næring er det i hovedsak budsjettammen til idrett og friluftsliv som foreslås økt i perioden. Budsjettammen til barne- og familietjenesten er foreslått noe lavere i de tre første årene av planperioden enn i 2011. Reduksjonen kommer i hovedsak som følge av lavere behov for midler til støttetiltak til barn med sammensatte behov og helsetjenester til alvorlig syke barn.

Det økonomiske opplegget som rådmannen foreslår for planperioden 2012-2015 vurderes som stramt, og det forutsetter en fortsatt stram styring av ressursbruken og en kontinuerlig oppmerksomhet om en bedre utnyttelse av ressursene.

Ut fra rådmannens vurdering blir det viktig å fortsette arbeidet med effektivisering for å oppnå vedtatte mål for planperioden, gjennom fokus på:

- Effektiv utnyttelse av kommunens ressurser for å oppnå ønsket volum og kvalitet på tjenestetilbudet til kommunens innbyggere
- Effektiv fordeling av kommunens ressurser, slik at samlet måloppnåelse med hensyn på ulike brukere av kommunale tjenester blir størst mulig

¹³ Bevilgning til gjennomføring av samhandlingsreformen er ikke inkludert i tallene.

- Effektiv utnyttelse av kommunens inntektspotensial og en kontinuerlig vurdering av forvaltningen av kommunens finans- og realverdier

Å bedre effektiviteten i utnyttelsen av kommunens ressurser innebærer å frambringe tjenester på en smartere måte enn tidligere. I dette ligger å vurdere organiseringen av tjenesteproduksjonen, ta i bruk ny teknologi og styrke samarbeidet, samordningen og samhandlingen mellom aktører som jobber mot felles målgrupper.

Rådmannen har i løpet av de siste to årene gjennomført flere utredninger for å avdekke potensial for bedret ressursutnyttelse og for å få frem mer eksakt kunnskap om ressursbehovet på flere områder. Både utredningene innenfor de tekniske områdene og barnevernsområdet viste at det foreligger potensial for effektivisering. Både inneværende års budsjett og neste års forslag til budsjett viser at flere av forslagene fra disse utredningene er i ferd med å bli gjennomført.

I årene framover blir det viktig å vurdere flere områder med mål om at tjenester skal frambringes på en mer effektiv måte.

Det er også lagt frem flere saker til politisk behandling som viser at det er store udekkede behov for ressurser på flere områder. Spesielt er det grunn til å trekke fram at det foreligger et betydelig vedlikeholdsetterslep på flere områder; bygninger, veier, parker og uteområder og idrettsanlegg. Det er også en erkjennelse av at det løpende vedlikeholdet ikke er tilstrekkelig på flere av områdene.

En økonomi i balanse og stabile økonomiske rammebetingelser er grunnleggende for å kunne oppnå utvikling og forbedring av tjenestetilbudet til kommunens innbyggere. Dette innebærer blant annet å være i stand til å håndtere uforutsette hendelser som påvirker kommunens inntektsgrunnlag. Avkastningen fra TKK har vært ustabil de senere årene som følge av store svingninger i finansmarkedene. Stort tap i 2008 ble avløst av god avkastning i 2009 og tilfredsstillende avkastning i 2010. Avkastningen for 2011 ser ikke ut til å nå budsjettet. Som følge av god avkastning i 2009 ble det i 2010 avsatt midler til disposisjonsfond for å komme over på en etterskuddsmodell for uttak av avkastning fra TKK, jamfør bystyresak 97/10. Å komme på en etterskuddsmodell innebærer at avkastningen er opptjent før den budsjetteres brukt, slik at eventuelle svingninger i finansmarkedene i løpet av året ikke påvirker budsjettet. Rådmannen er opptatt av at målet om å komme på en etterskuddsmodell opprettholdes, selv om 2011 synes å gi lavere avkastning enn budsjettet, da dette bidrar til et mer stabilt og forutsigelig økonomisk fundament for kommunens tjenesteproduksjon.

I tillegg til en kontinuerlig oppfølging av de økonomiske disposisjonene, er det også en forutsetning at kommunens styringsmessige "infrastruktur" har et høyt kompetansemessig og teknologisk nivå. Ledelse og administrasjon og relevante hjelpemidler er nødvendig for at tjenestene blir produsert og fordelt på en effektiv måte. Rådmannen har kontinuerlig fokus på at ledere og ansatte har relevant kompetanse for å utføre sine oppgaver, og at disse ressursene blir organisert hensiktsmessig.

Å styre økonomien til kommunen innebærer å avveie ulike forhold for å oppnå mest mulig resultat for kommunens innbyggere gjennom en gjensidig dialog mellom politikere, innbyggere og rådmannen. I en periode med en mer anstrengt økonomi blir det mer oppmerksomhet på om ressursene utnyttes effektivt, og om tjenestetilbudet har en optimal sammensetning i forhold til vedtatte mål. Det er også viktig å avklare forventninger om hva kommunen kan og skal levere. Kommunikasjon og mestring blir nøkkelstrategier i en slik sammenheng. Gjennom god kommunikasjon må kommunen sørge for at innbyggerne blir informert om hva de kan forvente av nivå og kvalitet på tjenestetilbudet, og hva de selv må håndtere i hverdagen.

3.3.2 Tjenestetilbudet

Det er innledningsvis vist at Trondheim samlet sett hadde en ressursbruk til tjenesteproduksjon godt over landsgjennomsnittet i 2008, men at det i løpet av 2009 og 2010 har skjedd en tilpasning til et nivå under landsgjennomsnittet. Tallene for ressursbruk i forhold til landsgjennomsnittet sier ikke noe

direkte om hvordan tjenestetilbudet har utviklet seg, men viser at det er foretatt en innstramning i løpet av 2009 og 2010.

Det forventes at nivået på det totale tjenestetilbudet kan opprettholdes i løpet av planperioden, og på prioriterte områder er det lagt inn vekst for økning av dekningsgrad og kvalitet. Skal nye tilbud etableres, utvides og kvalitet heves ytterligere, må dette skje gjennom effektivisering og endret prioritering innenfor uendrede økonomiske rammer.

Oppvekst og utdanning

I planperioden har området to hovedfokus:

- Å øke barn og unges læring fra barnehagealder og over i videregående skole. I den første fireårsperioden vil forbedringsområdet være flerspråklige barn og unges læringsutbytte.
- Økt familiestøtte og foreldresamarbeid i det langsiktige arbeidet. I den første fireårsperioden er det behov for å prioritere psykisk helsearbeid, slik at de barna som lever i familier med rus og psykiske vansker sikres god utvikling.

Positive relasjoner og god systematikk i det faglige arbeidet er de prioriterte strategiene for å lykkes med de overordnede målene.

Det er en økende erkjennelse av at det er nødvendig å styrke den faglige ledelsen på alle nivå dersom vi skal lykkes med å implementere nasjonale og lokale vedtak. Tett oppfølging og støtte er nødvendig for å sikre bedre kvalitet for det enkelte barn, ungdom og familie.

I 2012 har rådmannen søkt å få til en gjennomgående oppmerksomhet på grunnleggende læringsutbytte gjennom prioritering av mål, kompetansetiltak og i budsjetttilpasningene.

Barnehager

Fra 2011 ble de statlige barnehagetilskuddene innlemmet i rammetilskuddet til kommunene og fordelt etter egen kostnadsnøkkel. Samtidig trådte det i kraft nye regler for hvordan kommunen skal finansiere de private barnehagene. Bystyret har fastsatt satser for driftstilskudd og kapitaltilskudd for ordinære private barnehager, private familiebarnehager og private åpne barnehager for 2011. Dette har vært et omfattende arbeid. Rådmannen tar sikte på å ferdigstille tilskuddsmodell for de kommunale barnehagene innen utgangen av 2012.

Å oppfylle retten til barnehageplass for alle som har fylt ett år er fortsatt en utfordring, men rådmannen legger opp til at denne retten vil bli oppfylt med årets budsjett. I utbyggingsprogrammet er det tatt høyde for forventet barnetallsvekst i perioden. Personaltettheten i barnehagene skjermes for kutt, men det vil ikke være rom for økning av personaltettheten i tråd med statlig veiledende norm. Dette året er det iverksatt ny plan for kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene. Arbeidet skal sikre barn god læring og utvikling, og tar utgangspunkt i at barnehagene har ansatte med lang erfaring fra arbeid med barn, men også unge og mer uerfarne ansatte. I kvalitetsarbeidet framover vil det legges særlig vekt på tidlig innsats, miljøarbeid, folkehelse, foreldremedvirkning og inkludering og likeverd.

Skoler

Trondheim kommune har i lengre tid arbeidet med å øke elevenes læringsutbytte, og situasjonen vil bli redegjort for i en egen kvalitetsmelding. Forskjellene mellom skoler, og variasjonene internt på enkelte skoler, er fortsatt store. Målet for 2012 er å heve elevenes læringsutbytte i lesing og regning.

Læringsutbytte er ikke det eneste kriteriet på en god skole. I lys av sommerens hendelser på Utøya og i Regjeringskvartalet vil rådmannen understreke betydningen av en bred og nyansert debatt om læring og kunnskap. Vi vektlegger betydningen av at skolene arbeider aktivt for å utvikle elevenes toleranse og forståelse for menneskeverd, og at skolene prioriterer arbeidet med å styrke elevdemokratiet.

Skolene vil fortsette det målrettede og systematiske arbeidet med å avdekke og tilrettelegge for elever med særlige behov. Dette gjelder minoritetsspråklige elever med liten eller ingen skolebakgrunn, elever

med behov for spesialpedagogisk hjelp og støtte, elever som lever under mangelfull omsorg på grunn av psykisk sykdom og rus, og elever med høyt fravær. Arbeidet med å styrke elevenes psykososiale læringsmiljø må fortsette med uforminsket kraft.

Ungdomstrinnselevenes motivasjon og mestring er sentralt i ungdomstrinnsmeldingen som Stortinget skal behandle våren 2012. Rådmannen avventer de endelige beslutningene om implementering, men forventer at skolene med ungdomstrinn må gjøre et betydelig arbeid de neste årene, blant annet med å få på plass nye valgfag og legge til rette for mer praktisk arbeid med fagene.

Trondheim kommune prioriterer videreutdanning innenfor den statlige satsingen *Kompetanse for kvalitet* på sentrale fagområder som norsk/lesing, matematikk, engelsk, naturfag, spesialpedagogikk, rådgiving og veiledning. I tillegg satses det på å styrke skolenes kompetanse i læringsfremmende arbeid: Vurdering for læring, klasseledelse og praktisk rettet opplæring.

Kulturskolen vil i 2012 fortsette arbeidet med å gi flere elever undervisning i bydelene, og sette i gang lavterskeltilbud som medfører økt rekruttering fra områder med lav deltakelse.

Spongdal skole med flerbrukshall ferdigstilles i 2014, mens Åsveien skole med flerbrukshall ferdigstilles i 2015. I planperioden vil rådmannen starte arbeidet med å etablere et nytt skoleanlegg i Østbyen. Anlegget skal sikre at kapasiteten i bydelen tilsvarer en forventet elevtallsvekst. Samtidig vil rådmannen utrede muligheten for hel eller delvis rehabilitering/nybygg av eldre skoleanlegg.

Barne- og familietjenesten

En bred evaluering av Barne- og familietjenesten (BFT) ble sluttbehandlet av bystyret i mai 2011, og her ble det vedtatt å videreutvikle dagens organisering. De forbedringstiltakene som rådmannen skisserte i saken følges opp i budsjettet, blant annet gjennom en styrking av PP-tjenesten. Sammen med et mer systematisk samarbeid med skole og barnehage skal dette gi en forsterket innsats i på tilpasset opplæring og spesialundervisning. En viktig innsats i 2012 vil være å bistå skolene med å motivere elever med omfattende fravær slik at de kan komme i positiv utvikling igjen.

BFT har også uløste oppgaver innenfor helsestasjon, skolehelsetjeneste og fysio/ergoterapi til barn og unge som skal utredes nærmere i økonomiplanperioden. Ny folkehelselov trer i kraft fra 1. januar 2012, og kommunen får gjennom loven et tydelig ansvar for folkehelse innenfor alle sine sektorer. I BFT blir det særlig viktig å konkretisere dette i sammenheng med forebygging, tidlig intervensjon og psykisk helsearbeid.

Barnevernet i Trondheim fikk tildelt åtte nye stillinger gjennom den øremerkede styrkingen av det kommunale barnevernet som ble initiert i statsbudsjettet for 2011. Dette gir mulighet for en kvalitetsforbedring av saksbehandling, oppfølging og tilsyn i fosterhjem. I løpet av 2012 skal det også legges frem en egen stortingsmelding om barnevernet som kan få betydning for kommunenes ansvar på dette feltet fremover.

Helse og velferd

Framtidens utfordringer handler hovedsakelig om at antall eldre øker i forhold til den yrkesaktive delen av befolkningen, at den medisinske utviklingen fører til flere brukere med komplekse tilstander og at andrelinjetjenesten reduserer oppholdstiden i sykehus og overfører stadig nye oppgaver til kommunen. *Kommunedelplan - Tjenester til eldre over 67 år i perioden 2011-2020* og *Handlingsplan for helse- og velferdstjenester for befolkningen mellom 18 – 67 år* beskriver kommunens strategier for helse- og velferdstjenestens samlede oppgaver og utfordringer.

Samhandlingsreformen trer i kraft fra 1. januar 2012 og blir den største utfordringen i kommende planperiode. Den gir kommunene en ny rolle og utfordrer oppgavefordelingen mellom kommune og spesialisthelsetjenesten. Kommunene skal ta et større ansvar for helsetjenestene, noe som utfordrer både kapasitets- og kompetansenivået. Det er gode faglige og økonomiske argumenter for sterkere satsing på forebygging og tidlig intervensjon, og også ansvarsforskyvning, men det er fortsatt mye

usikkerhet knyttet til de nye finansieringsmodellene for utskrivingsklare pasienter og medfinansieringsmodellen som pålegger kommunene 20 prosent medfinansiering av store deler av den somatiske spesialisthelsetjenesten. Noe av utfordringen er at det allerede har skjedd en gradvis forskyvning av ansvar over år. Fra 1. januar 2012 trer to nye lovverk i kraft. Det er en utfordring for kommunene at den foreslåtte finansieringsordningen i liten grad understøtter målene i samhandlingsreformen.

Trondheim kommune må fortsette arbeidet med å dreie fokus over på forebygging og tilbud som øker brukerens mestringsevne og livskvalitet slik at behovet for kompenserende og mer omfattende tjenester blir utsatt eller redusert. Dette gjelder innenfor sosialtjenesteområdet så vel som innen helse- og omsorgstjenesten. Sterkere satsing på forebygging og mestring er nødvendig både av hensyn til bærekraftig utvikling og behov for kvalitetsøkning. Saksbehandlere i helse- og velferdskontorene og i den kommunale delen av NAV-kontorene er i hovedsak de som først møter brukerne. Den kommunale rollen som forvalter er krevende. Knappe ressurser gjør at det til en hver tid må foretas avveide prioriteringer for å gi best mulig tjenester til kommunens innbyggere samlet sett. Det er utfordrende at sterke grupper kan påvirke forvaltningens vurderinger til sin fordel. Det er derfor viktig å videreutvikle forvaltningskompetansen på en måte som sikrer en best mulig utnyttelse av ressursene. Her er det viktig å avklare hvilke forventninger kommunens innbyggere har til tjenestene. Vi må være tydelige på prioriteringene og tydelig på hva kommunen forventer av den enkelte mottaker av tjenestene, slik at tjenesten blir best mulig tilpasset den enkeltes behov.

Fastlegene er ansvarlige for den enkelte pasients utredning og medisinske behandling i kommunen. Overføring av oppgaver og nye ansvarsområder kan utfordre legene rent faglig i arbeidet for den enkelte pasient, og i tillegg nødvendiggjøre mer samspill med andre. For spillet mellom fastlegene og øvrige helsepersonell i kommunen, er det nødvendig å fortsette arbeidet med tydeliggjøring av rollene i kommunehelsetjenesten. Også behovet for medisinsk utstyr og kompetansen blant annet helsepersonell blir viktig å sørge for ved ansvarsoverføringer.

Kunnskapen om risiko og prognose hos den enkelte innbygger på fastlegenes liste utvikles over tid i lege-pasientforholdet. Denne unike kunnskapen utgjør et grunnlag for målrettet forebyggende og helsefremmende innsats i samarbeid med pasienten. Denne type intervensjon bør etterspørres mer systematisk.

Mulighetene for at tjenestemottakere skal kunne bo hjemme lengst mulig avhenger i stor grad av ansattes kompetanse og deres evne til å tilrettelegge hjemmesituasjonen. Det er gjort en betydelig innsats for å bygge opp kompetansen gjennom utviklingen av *Helhetlig Pasientforløp i eget Hjem* (HPH). I første omgang har dette omfattet hjemmetjenestene og fastlegene. Tilsvarende kompetansebygging og beskrivelser av pasientforløp er vedtatt utvidet til å omfatte alle tjenesteområder innen helse og velferd. Arbeidet er påbegynt innen alle tjenesteområder i løpet av 2011. Dette er et langsiktig arbeid som fortsatt må ha fullt fokus. Det er ressurskrevende å få alle ansatte til å dra i samme retning. Behovet for kompetansehevingsdager og tid til å veilede den enkelte ansatte øker i takt med kravene til standardisering, dokumentasjon og det å sikre tjenester til stadig mer komplekse pasientsituasjoner. Kompetanseheving har vært ett av satsningsområdene i Trondheim kommune de siste årene og må fortsatt være det.

Antall eldre innvandrere vil øke. Å bygge opp gode tilbud til denne gruppen medfører utfordringer med tanke på språkforskjeller og ivaretagelse av kulturell identitet. Dette krever fokus på kompetanseheving om både gruppen og dennes særskilte behov innenfor de fleste tjenesteområder i helse og velferd.

Samarbeid med frivillig sektor vil være et viktig bidrag for å ivareta tjenestemottakeres livskvalitet. Det vil forutsette at frivilligsentralene fremdeles får en sentral plass, og at frivillige samarbeidspartnere sikres forutsigbare rammevilkår. Strategiene på dette området må videreutvikles i samarbeid med de ulike tjenesteområdene. Frivilliges innsats og bruk av gode teknologiske løsninger vil være et viktig supplement for å nå målene i Eldreplanen.

Hvert år bosetter Trondheim mange flyktninger og innvandrere, og disse representerer store ressurser for byen. Bosetting av flyktninger forutsetter tilgang til boliger, et knapphetsgode med mange prioriterte målgrupper. En vellykket integrering omhandler også god norskopplæring, rask overgang til arbeid eller utdanning og samfunnsdeltakelse på ulike arenaer. Derfor vil det være viktig å finne alternative boligløsninger for nyankomne flyktninger, holde fokus på kvaliteten i opplæringen og iverksette tiltak for raskere overgang til arbeid eller utdanning gjennom introduksjonsordningen.

Kommunen har utfordringer knyttet til stor etterspørsel etter kommunale boliger. Situasjonen er preget av et stort antall boligsøkere på venteliste og lang botid når bolig først er tildelt. Det satses på ulike tiltak for å øke sirkulasjonen i den kommunale boligmassen og for å redusere ventelista.

Dette er:

- Boligrådgivning om alternative boligvirkemidler til nye boligsøkere og kommunale leietakere
- Reviderte retningslinjer for søknadsbehandling med skjerpede krav for innvilgelse av kommunal utleiebolig
- Leietakere med tidsubestemte leiekontrakter bistås over på det private boligmarkedet
- Reviderte retningslinjer for startlån for at flere kan etablere seg i egen bolig
- Videreføre prosjektet *Fra kommunal til privat bolig* der kommunale leietakere tilbys å kjøpe den kommunale borettslagsleiligheten eventuelt annen borettslagsleilighet
- Prosjekt *Privat leie av bolig*, skaffe private boliger som videreformidles til nyankomne flyktninger

Kommunale utleieboliger forbeholdes de mest vanskeligstilte på boligmarkedet. Det jobbes kontinuerlig med endring av kommunens boligmasse for å imøtekomme utfordringer knyttet til boligbehov til personer med omfattende tjenestebehov.

For personer med rusproblemer er boligtilbudene blitt kraftig redusert de siste årene. Det er behov for en økning av tilbudet med 40 boenheter for å være på samme nivå som i 2005. Dette krever også ressurser til å drifte botilbudene.

Det er venteliste på leiligheter i bofellesskap for personer med nedsatt funksjonsevne, selv om vi får ferdigstilt flere bofellesskap i løpet av 2012. Utfordringer med ventelister, tilflytting fra andre kommuner og nye brukere med omfattende bistandsbehov, vil kreve ekstra ressurser ut over rammen for demografisk vekst.

I 2012 skal Trondheim kommune utvikle nye tiltak for bekjempelse av fattigdom i byen. De tiltakene som har blitt innført etter forrige fattigdomsplan er vellykkede. NAV får ned antall mottakere av økonomisk sosialhjelp og det er gode samhandlingsprosjekter rundt fattige familier i de offentlige servicekontorene. På slutten av 2011 skal Trondheim kommune også i gang med et forprosjekt til et områdeløft i Saupstadområdet. I første omgang vil fokus ligge på å finne hvordan man skal anvende erfaringer fra andre deler av landet i en trøndersk kontekst, og hva beboerne selv opplever som gode tiltak for å utvikle et boligområde.

Det er en generell og viktig etisk utfordring å tydeliggjøre hvorvidt individuelle hensyn eller rettferdig fordeling av tjenestene skal tillegges mest vekt når ressurser skal fordeles.

Rådmannen vil fortsatt arbeide med problemstillinger rundt temaet brukerstyrt personlig assistent (BPA) sammen med helse- og velferdskontorene. Brukerne er fornøyde, men for kommunen er det en utfordring at vedtakene synes større enn tilsvarende vedtak der kommunen organiserer tjenestene, og at BPA-organisering gjør det vanskelig for kommunen å vite noe om kvaliteten. Det er et mål at utgiftveksten på dette området ikke skal være større enn resten av helse- og omsorgsområdet.

Kultur og kirke

Kostrarallene for 2010 viser at Trondheim kommune ligger over gjennomsnittet for ASSS-kommunene når det gjelder ressursbruk på aktivitetstilbud til barn/unge og folkebibliotek, mens tallene for museer og kirkeformål viser en lavere ressursbruk i Trondheim enn for gjennomsnittet.

Budsjettrammen til kultur er økt i 2012 i forhold til budsjett 2011. I planperioden er det en ytterligere moderat økning. I hovedsak er dette knyttet til drift av kirkegårder. På tross av rammeøkningen er det nødvendig å foreta endringer for å tilpasse driften. Dette gjennomføres både ved å redusere tidligere planlagte aktivitetsøkninger, og ved å redusere tjenestetilbudet.

De største utfordringene innen området i planperioden er knyttet til den videre realiseringen av handlingsprogrammene for kunst og kultur – begge vedtatt i 2010. Innenfor det profesjonelle kunstområdet knytter dette seg i første rekke til arbeidet med *Kunsthall* i Trondheim. En annen viktig utfordring er arbeidet med *Kommunedelplan for kulturarenaer*. Denne legges fram til politisk behandling høsten 2012.

I tråd med *Handlingsprogram for kultur* og vedtak i bystyresak 25/11 (*Kommunale tilskudd til lag, organisasjoner, tiltak*) er det igangsatt prosjekt for utarbeiding av datasystem for tilskuddssøknader, utleie av kommunale lokaler og oversikt over kulturaktørene i Trondheim. Systemet ferdigstilles i løpet av perioden. Det er store forventninger knyttet til systemet, både til effektivisering og forenkling av tilskudsarbeidet, og til utleie av lokaler. I perioden byr det på utfordringer å imøtekomme disse forventningene.

UFFA-huset, som brant ned i mellomjula 2010, skal bygges opp igjen på samme tomt. I og med at forsikringssummen dekker oppbygging av samme bygg som det opprinnelig var (barnehage), dekker ikke dette de tiltakene som UFFA sine aktiviteter krever (støyskjerming, øvingsrom med mer). Forutsetningen er at bygging av det nye huset skal skje innenfor rammen av forsikringssummen. Dette kan by på utfordringer i og med at det nye huset vil inneholde andre elementer enn det opprinnelige.

Idrett, park

Budsjettrammen 2012 for idrett og friluftsliv har en liten økning i forhold til 2011. Økningen knytter seg til drift av idrettsbygg og enkelte andre tiltak. Kostratallene for 2010 viser at Trondheim kommune ligger betydelig under gjennomsnitt for ASSS-kommunene når det gjelder ressursbruk på idrett og idrettsanlegg. Etter 2004 har det blitt bygd seks nye kommunale haller. I tillegg planlegges det to kommunale og to private haller i perioden. Den samlede hallkapasiteten vil dermed øke i perioden. På tross av dette vil den totale etterspørselen være større enn kapasiteten til hallene.

Rådmannen arbeider med utredning om ny storbyhall til idretts-, konsert- og messevirksomhet, til erstatning for dagens Trondheim spektrum. Flere aktører har på eget initiativ utarbeidet studier for et slikt anlegg i Trondheim, med ulike lokaliseringer. Det foreligger foreløpig ingen kostnadsberegninger for noe av disse. I det videre arbeidet vil rådmannen også vurdere andre alternativ. Det tas sikte på å legge fram sak om prinsipiell avklaring av lokaliseringsvalg i løpet av første halvdel 2012.

I investeringsbudsjettet for idrett og friluftsliv er det satt av midler til rehabilitering av kjøleanlegget på Dalgård. Det er også avsatt midler til nærmiljøanlegg og friluftslivsformål for til sammen 16 millioner kroner i perioden.

Det er tidligere avsatt midler til flerbrukshaller på Breidablikk og Utleira. Disse hallene skal bygges av idrettslagene selv. Da ingen av idrettslagene er økonomisk i stand til å realisere rekkefølgekravene knyttet til reguleringsplanene for hallene, må disse finansieres av kommunen. Rådmannen arbeider med kostnadsberegninger for dette.

Næring og samfunn

Budsjettet for næring og samfunn er delvis finansiert gjennom avkastningen fra næringsfondet. Det foreslås en reduksjon i rammen i forhold til 2011, men det er ikke foreslått ytterligere endringer i perioden. Arbeidet skjer i samarbeid med eksterne parter innen næring, forskning, utdanning og offentlig virksomhet. En av de viktigste utfordringene er knyttet til styrking av Trondheim som Norges mest attraktive by for studenter og forskere, samt å sikre bedre rammevilkår for byens utdannings- og forskningsmiljøer.

Byutvikling

Byutviklingsområdet planlegger, forvalter og drifter kommunens tekniske tjenester, eiendommer og infrastruktur for øvrig. Disse tjenestene legger det fysiske grunnlaget for bysamfunnet. Kommuneplanen legger ambisiøse føringer for byutviklingen. En befolkningsvekst på opp mot to prosent, økende krav til miljøvennlige løsninger, god service og økt kvalitet på all infrastruktur; gjør at rådmannen må prioritere nøye og akseptere at alle forventninger ikke kan tilfredsstilles.

Rådmannen vil i 2012 og framover i planperioden fortsette med effektivisering av drift av tekniske tjenester. En del organisatoriske endringer er nå på plass. Trondheim bydrift er i gang med å identifisere konkret effektivisering, og videre bruk av modellen "bestiller/utfører" vil besluttes høsten 2011.

Det er et hovedmål at bysamfunnet skal ha godt vann, nok vann og sikker vannforsyning. Selv om vi har store investeringer foran oss, har vi ikke større etterslep og utfordringer enn andre norske kommuner. Trondheim kommune skal følge opp EUs vanndirektiv. Det er også viktig at den strenge reguleringen av all aktivitet ved og rundt Jonsvatnet møter stadig større forståelse.

Det er fortsatt stort etterslep når det gjelder vedlikehold av kommunens veg- og eiendomskapital. På tross av økt innsats i 2011 er det langt fram til tilfredsstillende standard og opprettholdelse av verdier. Når det gjelder miljøarbeidet, har bystyret behandlet den første rulleringen av klima- og energiplanen. Rulleringen viser at en rekke tiltak er iverksatt. De ambisiøse klimamålsettingene gir også utfordringer. Rådmannen vil ha ekstra oppmerksomhet på godt vinter- og sommervedlikehold av sykkelvegnettet i 2012.

Rådmannen har i 2011 arbeidet med store og viktige prosjekter for Trondheim som by, prosjekter som vil videreføres inn i 2012 og i planperioden:

- Områdeplanen for Brøset forventes ferdig i 2012 og arbeidet med en avtale mellom grunneierne er i slutfasen
- Rådmannen legger opp tilbygggestart på Torvet i 2012
- Miljøpakken er godt i gang med tiltak. Per september 2011 er 25 prosjekt fullført og 89 i gangsatt. Blant disse er tverrforbindelsen for syklist og fotgjengere på Lade, som blir ferdig sommeren 2012
- Etter vedtak i formannskapet arbeider rådmannen intensivt med å planlegge et større bygg på Leüthenhaven som blant annet kan romme kinodrift og deler av kommunens administrasjon fra desember 2015
- Planprogram for Nyhavna er vedtatt og utredningsarbeidet vil foregå i hele 2012. Det er i hovedsak en mulighetsstudie som skal danne grunnlaget for ny kommunedelplan
- Et samarbeid med Melhus kommune om reservevannsforsyning fra Benna i Melhus og om rensing av avløp fra Melhus kommune ved Høvringen rensanlegg

Rullering av kommuneplanens arealdel er godt i gang og arealdelen skal sluttbehandles i 2012.

Rulleringen gjøres i sammenheng med revisjon av melding om *Langsiktig byvekst og jordvern*. Meldinga vil fokusere på utfordringer med å tilrettelegge for stadig befolkningsvekst i lys av kommunens ambisiøse miljømål.

Kunnskapsmiljøene er viktige for Trondheim, og videre utvikling av en urban campus er en sentral oppgave for kommunen. En slik campus består av de bynære delene av studiebyen: Kalvskinn, Øya, Høgskolebakken, Elgeseter og Gløshaugen. Rådmannen prioriterer arbeidet med dette planarbeidet høyt, og samarbeider tett med NTNU, HIST og SIT.

3.3.3 Arbeidsgiverpolitikk

I kommunens vedtatte arbeidsgiverpolitikk pekes det på at de største utfordringene kommune-Norge står overfor er rekruttering og forvaltning av egen arbeidskraft og innovasjon og nyskaping. Dette er også utfordringer for Trondheim kommune. På kort sikt er det reduksjon av sykefraværet som krever fortsatt stor innsats og oppmerksomhet. Dette arbeidet vil derfor ha høy prioritet også i 2012.

Kommunens tilgang på og forvaltning av egen arbeidskraft handler om hvordan man klarer å rekruttere inn nye arbeidstakere til kommunen og hvordan man sørger for at medarbeidere, som allerede er ansatt i kommunen, står lenge i jobben og får stillingsstørrelser som er effektive for både arbeidsgiver og arbeidstaker.

I forbindelse med behandlingen av bystyresak 95/11, *Kommunedelplan tjenester til eldre over 67 år i perioden 2011- 2020*, vedtok bystyret blant annet:

- Grunnbemanningen økes på en slik måte at minst 70 prosent av naturlig fravær som sykdom, ferieavvikling og permisjoner i kommunens organisasjon skal dekkes av egne ansatte
- Alle ansatte tilbys en stillingsandel som tilsvarer det de faktisk har jobbet de siste 15 måneder
- Vikarbruken må holdes på et minimum, og gode vikarsystemer må tilstrebes internt i enhetene
- Det gjennomføres forsøk med heltid som hovedregel og 30 timers uke med full lønnskompensasjon på minst to enheter

Rådmannen vil arbeide aktivt for å finne virkemidler og tiltak for å redusere antallet deltidsstillinger. Den største utfordringen i pleie- og omsorgssektoren i forhold til å øke antallet heltidsstillinger/øke stillingsstørrelsene er knyttet til at denne sektoren har døgnbaserte tjenester. Dette innebærer at man i tillegg til å ha ansatte på ordinær dagtid, også må ha bemanning på kveld, helger, høytider og dekke opp fravær i ferier. I dag løses dette ved at mange ansatte har deltidsstillinger og på den måten dekker opp helge- og kveldsturnusene.

Kommunen trenger mer kunnskap og erfaringer i forhold til de ulike virkningene som oppstår med økt grunnbemanning og økte stillingsandeler. Det er derfor i første omgang behov for å innhente mer kunnskap gjennom prosjekter og utprøving. Dette vil gi et nødvendig kunnskapsgrunnlag og erfaringer som kan bidra til å redusere antallet deltidsstillinger.

Rådmannen har derfor sammen med arbeidstakerorganisasjonene søkt NAV (avgjøres i oktober 2011) om prosjektmidler til gjennomføring av følgende fire forsøksprosjekter:

- Redusert deltidsandel ved hyppigere kvelds- og søndagsarbeid med økt tilleggslønn som motivasjonsfaktor (2 millioner kroner)
- 30 timers uke i turnus og ubundet tid til kompetansehevning (4 millioner kroner over 2 år)
- Kombinasjonsstillinger som et ledd i å øke stillingsandelen til ansatte med ufrivillig deltid (1,22 millioner kroner over 2 år)
- Rekrutteringsstillinger. Helstilling og kompetanseoverføring til nyutdannede helsefagarbeidere (4 millioner kroner over 2 år)

Rådmannen vil gjennomføre drøftinger med de tillitsvalgte om gjennomføringen av bystyrets vedtak.

Som en oppfølging av bystyrets vedtak, vil rådmannen i løpet av desember 2011, fremme en egen politisk sak som vil inneholde følgende:

- En beregning av merutgifter som følge av bystyrets vedtak 95/11
- Effekten av at større stillingsandeler medfører en begrenset fleksibilitet i forhold til turnusen på kveld, natt og i helger, og en påvirkning på vikarbehovet. Kartlegge omfanget av deltidsansatte som ønsker økte stillingsandeler
- Utrede prosjekter/forsøksordninger direkte knyttet til bystyrets vedtak

I budsjettet for 2012 foreslår rådmannen at det avsettes åtte millioner kroner til den videre oppfølgingen av bystyrets vedtak i sak 95/11. Disponeringen av disse midlene vil bli beskrevet i den politiske saken som kommer til behandling i desember 2011.

Det er avdekket omfattende brudd på arbeidsmiljøloven arbeidstidsbestemmelser(AML) i en rekke enheter med turnusbaserte tjenester. Dette gjelder både kommunens egne ansatte og vikarer fra bemanningsbyrå kommunen har inngått avtale med. Rådmannen iverksatte våren 2011 konkrete tiltak for å forhindre videre brudd. Iverksatte tiltak har ikke gitt umiddelbar ønsket effekt. Som oppfølging av

bystyrets vedtak i Eldreplanen, jobbes det nå med løsninger som både skal forhindre lovbrudd og bidra til at ansatte som ønsker det kan få økt sine stillingsandeler. Sistnevnte er en del av trepartssamarbeidet i kommunen. Avtaler med arbeidstakerorganisasjonene er ønskelig for å oppnå gode løsninger.

I økonomiplanperioden vil det være et særlig satsingsområde for rådmannen å lukke avvikene som bruddene på arbeidsmiljøloven i de turnusbaserte tjenestene, representerer.

Skal vi klare å beholde dyktige medarbeidere og frigjøre arbeidstakernes energi, må det legges opp til kontinuerlig kompetanseutvikling. Ny kunnskap produseres i høyt tempo. Det betyr at jevnlig oppdatering og implementering er en forutsetning for å yte gode tjenester basert på oppdatert kunnskap. De ansattes digitale kompetanse må være under kontinuerlig utvikling, slik at de kan nyttiggjøre seg tekniske nyvinninger på en effektiv måte.

Fram til nå har det vært god tilgang på kompetent arbeidskraft til de fleste tjenesteområdene. Unntaket er byutviklingsområdet hvor konkurransen med det private næringslivet er merkbar for enkelte yrkesgrupper. Ulike tiltak er iverksatt for å nå disse potensielle ansatte.

Trondheim kommune er en kvinnedominert arbeidsplass med få menn spesielt innen omsorgstjenesten, barnehager og renhold. Gjennom ulike prosjekt arbeides det med å øke antall menn i omsorgstjenesten.

Arbeidsstokken i Trondheim kommune skal speile befolkningssammensetningen i byen. Det arbeides derfor for å øke antall ansatte med ikke-vestlig kulturbakgrunn. *Plan for et mangfoldig arbeidsliv i Trondheim kommune* ble vedtatt av formannskapet i september 2006. Den er nå under revidering.

Kommunens evne til utvikling og nyskaping dreier seg om til enhver tid å ha en organisasjon som er i stand til å yte tjenester på en effektiv måte, framskaffe beslutnings- og styringsinformasjon som er relevant og korrekt til riktig tid, sørge for at innbyggerne kan bli informert og at innbyggerne selv kan kommunisere med kommunen på en brukervennlig og effektiv måte.

3.3.4 Samfunnsaktør

Byen og regionen står i en nasjonal og internasjonal konkurransesituasjon, hvor ulike byer og regioner konkurrerer om sentrale myndigheters ressurser, og næringslivets investeringer og lokaliseringsbeslutninger. Dette krever samarbeid på mange fronter, også fordi befolkningens hverdagsliv og klimautfordringene ikke kjenner politiske og administrative forvaltningsgrenser. Mye av den økonomiske veksten i regionen kan skapes i samhandling mellom ulike private og offentlige aktører. Samtidig er det utfordringer knyttet til prosesser fram mot enighet om felles løsninger.

Sentrale myndigheter og KS har signalisert at kommunene må være mer aktive i internasjonalt samarbeid og bistand, dersom en skal finne løsninger på globale utfordringer. Alle kommunesektorens ansvarsområder berøres av EØS-avtalen, og dette stiller store krav til kunnskap og kompetanse i organisasjonen. Byens og næringslivets evne til å være en del av en nasjonal og global verdikjede, er avgjørende for bærekraftig vekst. Det må fortsatt arbeides for å øke den internasjonale kompetansen både innad i kommunen og i bysamfunnet.

Samarbeidet i Trondheimsregionen videreføres nå med vekt på utviklingsoppgaver, primært gjennom interkommunal arealplan (IKAP) og strategisk næringsplan. *Næringsrådet*, med deltakelse fra næringslivet, FoU og kommunene/fylkeskommunen er et sentralt organ når det gjelder realisering av næringsplanens handlingsdel. Dette innebærer å utnytte Trondheimsregionens fortrinn med nærkontakt til forskning og utvikling. I 2012 blir det viktig å skape forståelse og kunnskap om samarbeidet for nye politikere. Samtidig vektlegges det å gjøre Trondheimsregionen mer kjent og hensyntatt blant eksterne aktører.

Strategisk næringsplan har som hovedmål at Trondheimsregionens andel av brutto nasjonalprodukt skal tilsvare vår andel av befolkningen i 2020. Vår største utfordring er å øke verdiskapningen, og samtidig ivareta en bærekraftig utvikling. Utfordringen er å bedre rammebetingelsene for FoU-miljøene og

samtidig utnytte kompetansen bedre ved å styrke koblingen mellom disse og næringsliv og offentlig virksomhet. Andre utfordringer er bedrifters kapitaltilgang ved utviklingen av store prosjekter. Mangelfull infrastruktur for jernbane og veg både innen og ut av regionen er en vedvarende utfordring. Investeringer og drift i næringsvirksomhet og dynamikken i arbeidsmarkedsregionen fordrer god og bærekraftig infrastruktur for samferdsel.

Begrenset energitilgang bremser nye langsiktige industriskisser for produksjon i landsdelen. Det er imidlertid stadig vekst innenfor design og engineering i høyteknologinæringene olje- og gass, IKT og marin / maritim virksomhet. Kommunen har en viktig oppgave gjennom eierskap og medlemskap i de organisasjonene som arbeider for videre utvikling av høyteknologinæringene.

Kunnskapsinstitusjonene har en utfordring i fortsatt å hevde seg i den internasjonale konkurransen om de beste studentene, forskerne og forskningsmidlene. For Trondheim helseklynge er utfordringen å få til tverrfaglig utdanning om samhandling og pasientforløp i medisin, helse og sosialfagutdanningene. Det strategiske samarbeidet som er etablert i byen og regionen mellom kunnskapsinstitusjonene, næringslivet og offentlige myndigheter, må videreutvikles og styrke sin gjennomføringsevne. Det er en stor utfordring å få økt gjennomslagskraft hos nasjonale myndigheter.

Studentbosettingen er fortsatt en utfordring, som krever full innsats og samarbeid framover, likeså tilrettelegging for studentfrivilligheten. For internasjonale studenter og forskere er det i tillegg behov for bedre mottaksservice, språkopplæring og informasjon på engelsk. Arbeidet for å realisere campusplanene til HiST og NTNU vil fortsette i 2012, samtidig som en må videreutvikle og foredle byverdiene i nærområdet. Gode løsninger for Elgeseter gate er viktig for å nå visjonen om en samlet kunnskapsbydel.

3.4 Mål

3.4.1 Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020

Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 ble vedtatt av bystyret 10. juni 2010. Kommuneplanen består av fire tverrsektorielle hovedmål:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

Hvert av hovedmålene består av fra fire til sju delmål med tilhørende to til fire strategier. Strategiske valg i forhold til det enkelte delmål fremgår i kommuneplanens samfunnsdel.

Oppfølging av kommuneplanen i økonomiplan/budsjett

Kommunens plan- og styringssystem skal skape god sammenheng mellom målene på de ulike plannivåene, og det skal være tett kobling mellom kommunens økonomiske handlingsevne og de oppgaver og tiltak som fremgår av ulike planer i kommunen. I følge Plan- og bygningsloven skal kommuneplanen ha en handlingsdel som angir hvordan kommuneplanen skal følges opp de fire påfølgende år eller mer. Handlingsdelen skal revideres årlig. I Trondheim kommune inngår økonomiplanen i kommuneplanens handlingsdel.

For å sikre at hovedmål, delmål og strategier blir fulgt opp i kommuneplanens handlingsdel er ansvaret for de ulike delmålene fordelt mellom kommunens seks virksomhetsområder. Ansvarsfordelingen ble første gang gjennomført i Kommuneplanens samfunnsdel 2011-2014. Ansvaret er delt i 1 = hovedansvar og X = viktig bidragsyter (se ansvarsmatrise under). Det virksomhetsområdet som har hovedansvaret er den viktigste bidragsyteren for at delmål med tilhørende strategier blir fulgt opp. I tillegg skal dette virksomhetsområdet sørge for å koordinere bidrag fra eventuelt andre tjenesteområder.

I utgangspunktet har målene i kommuneplanens samfunnsdel et 12 års perspektiv. Det er derfor all grunn til å tro at hovedansvaret for de ulike delmålene og hvem som skal være bidragsyter(e) vil endres en eller flere ganger i løpet av planperioden. Det er ingen endringer i hovedansvar og bidragsyter fra Kommuneplanens samfunnsdel 2011-2014.

Tabell 3.3 Hovedmål 1: I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby

Delmål	¹⁴ OU	BU	KN	FI	HV	ORG
1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer	1		X			
1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle	1		X		X	X
1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere		X	1			X
1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket		X	1		X	X
1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor		X	1		X	

Tabell 3.4 Hovedmål 2: I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn	1	X	X			
2.2: I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn		1				
2.3: I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse	X	1	X			
2.4: I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal		1	X			
2.5: I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes		1			X	X
2.6: I 2020 er Trondheimsregionen rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger		1	X			

Tabell 3.5 Hovedmål 3: I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid	1	X	X			
3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i		X	X		1	
3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrere	X		X		1	
3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats					1	X
3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller		1			X	
3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert	X		X		1	
3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen	X	X	1			
3.8: I 2020 har Trondheim et levende bysentrum	X	1	X			

¹⁴ OU=oppvekst og utdanning, BU=byutvikling, KN=kultur, næring og idrett, FI=finans, HV= Helse og velferd, ORG=organisasjon

Tabell 3.6 Hovedmål 4: I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og en attraktiv arbeidsgiver

Delmål	OU	BU	KN	FI	HV	ORG
4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer	X		X	1	X	X
4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver		X			X	1
4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket	X		X		X	1
4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester	X	X	X		1	X
4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet		X				1
4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet	X	X	1		X	

Omtale og beskrivelse av hvordan det enkelte tjenesteområde skal innrette sin virksomhet opp mot målene i kommuneplanen, fremgår i kapitlet til det enkelte tjenesteområdet. Ved utarbeidelse av periodemål (2012-2015) og resultatmål (2012) for tjenesteområdene er det foretatt prioriteringer av hvilke av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel som tillegges mest vekt i kommende fireårsperiode.

Mål i lederavtalen

Lederavtalen er kommunens viktigste verktøy for å implementere vedtatte mål og strategier fra kommuneplanen, kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan og årsbudsjett ut i den kommunale tjenesteproduksjonen. Lederavtalen er en forpliktende avtale mellom rådmannen og den enkelte enhetsleder. Målene i lederavtalen framkommer innenfor perspektivene økonomi, ansatt, bruker og samfunn. Lederavtalen har tre mål som er felles for alle enhetslederne i kommunen. Fellesmålene i 2012 omhandler sykefravær, miljø og frivillighet. De øvrige målene i avtalen er knyttet til den enkelte sektor.

Gjeldende planverk i kommunen

I tråd med plan- og bygningsloven skal det i kommuneplanens handlingsdel gis en oversikt over gjeldende planer for hele kommunen og for det enkelte tjenesteområde.

Gjeldende planverk for Trondheim kommune 2011 finnes på:

<http://www.trondheim.kommune.no/plangrunnlag/>

4 Kommunens inntekter og utgifter

4.1 Innledning/forutsetninger

Budsjettet for 2012 og økonomiplan 2012-2015 bygger på de forutsetningene som følger av vedtatt økonomiplan 2011-2014. De politiske vedtakene som ble gjort i forbindelse med behandlingen av budsjettet for 2011, og som har effekter for 2012-2015, er innarbeidet i dette budsjettet.

Lønn og pris

Prisveksten er anslått til 1,75 prosent og lønnsveksten anslås til fire prosent. Dette gir en deflator¹⁵ på 3,25 prosent. I budsjettet benytter rådmannen en lavere sats for å prisjustere utgiftssiden, som et ledd i en generell effektivisering som enhetene må tilpasse seg. Prisveksten som benyttes på driftsutgiftene er dermed 1,25 prosent og 3,7 prosent på lønn. Dette gir en deflator på 2,9 prosent. Det er beregnet at effekten av lønnsoppgjøret fra 2011 gir et overheng inn i 2012 på 0,7 prosent. Overhengen er fordelt på tjenesteområdenes rammer. I tillegg settes det av 136 millioner kroner knyttet til forventet effekt av lønnsoppgjøret for 2012.

Pensjonspremie og arbeidsgiveravgift

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent. Pensjonspremien til Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) som belastes enhetene settes til 10,85 prosent. Deler av dette finansierer reguleringspremien. Resten av reguleringspremien budsjetteres sentralt.

Låneopptak, renteforutsetninger

Investeringene som legges til grunn vil medføre et samlet låneopptak over fire år på 4,2 milliarder kroner. Det budsjetteres med avdrag på 1,5 milliarder kroner, slik at kommunens gjeld forventes å øke med 2,7 milliarder kroner i perioden. Kommunens rentekostnad beregnes ut fra følgende gjennomsnittlige rentesatser:

Tabell 4.1 Prognose for rentesats. Prosent

	2012	2013	2014	2015
Gjennomsnittlig rentesats, gamle og nye lån	4,49	4,95	5,37	5,50
Rentesats nye flytende lån	3,70	4,84	5,50	5,50
Rentesats nye faste lån	4,51	5,64	6,25	6,25

Inntektsforutsetninger

- Vekst i frie inntekter for 2012 som foreslått i nasjonalbudsjettet for 2012
- Ingen endringer i kommunalt skattøre
- 2,5 prosent realavkastning fra midler i kraftfondet
- Skatteinngangen i Trondheim settes 1,5 prosentpoeng høyere enn landet for øvrig
- Årlig økning i eiendomsskattesatsen med 0,1 promillepoeng.

4.2 Oversikt over kommunens inntekter og utgifter

I dette kapitlet gis det en oversikt over endringer i sentrale inntekter, kapitalutgifter og fondsavsetninger. Dette settes sammen med endringer i inntekter og utgifter til ulike driftsformål. De sentrale postene gir ikke nok handlingsrom for å dekke alle forhold, og det oppstår dermed en ubalanse. Dekningen av denne ubalansen beskrives kort her, mens kapittel 4.3 gir en mer grundig beskrivelse av de ulike forholdene.

Gitt de forutsetningene som er beskrevet, anslås kommunens handlingsrom til driftsformål å utvikle seg som beskrevet i tabell 4.2.

¹⁵ Deflator er et uttrykk for veid samlet lønns- og prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før.

4.2.1 Handlingsrom, til overføring driftsformål

Tabell 4.2 Til fordeling driftsformål, alle tall i millioner 2012-kroner. Inntekter med negativt fortegn

	Opprinnelig budsjett for 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Skatt på inntekt og formue	-3 859	-4 094	-4 218	-4 347	-4 452
Ordinært rammetilskudd	-2 971	-3 101	-3 133	-3 163	-3 184
Skatt på eiendom	-443	-437	-445	-453	-459
Andre generelle statstilskudd	-274	-290	-304	-312	-303
Sum frie disponible inntekter	-7 547	-7 922	-8 100	-8 275	-8 398
Renteinntekter og utbytte	-383	-371	-384	-405	-405
Renteutgifter, provisjoner og andre	526	524	603	673	697
Avdrag på lån	371	339	362	378	388
Netto finansinntekter/-utgifter	513	492	581	646	680
Til bundne avsetninger	76	23	23	23	23
Til ubundne avsetninger	168	114	117	120	123
Bruk av ubundne avsetninger	-203	-121	-119	-120	-123
Bruk av bundne avsetninger	-57	-15	-15	-15	-15
Netto avsetninger	-16	1	6	8	8
Overført til investeringsregnskapet:	150	150	154	158	161
-Andel av avkastning fra kraftfondet	10	30	40	50	50
-Egenkapital i TKP	2	22	12	12	12
-Momsrefusjon fra investeringer	56	125	156		
Til fordeling drift	-6 831	-7 102	-7 151	-7 401	-7 486
Endring		-271	-321	-571	-656
Refusjoner momskompensasjon		-68	-55	141	141
Refusjoner ressurskrevende tjenester		-42	-44	-45	-46
Sum handlingsrom		-382	-420	-475	-561

Overføringene til driftsformål økes med 271 millioner kroner i 2012. Dette består av følgende elementer:

- Økte disponible inntekter med 375 millioner kroner
- En reduksjon av netto kapitalutgifter på 21 millioner kroner
- Økte fondsavsetninger på 17 millioner kroner
- Økte overføringer fra drift til finansiering av investeringer med 108 millioner kroner

Sentrale refusjonsinntekter vises vanligvis ikke i en standard hovedoversikt som i tabell 4.2. Det er to refusjonsinntekter som påvirker handlingsrommet i stor grad. Det gjelder refusjoner for ressurskrevende tjenester, og refusjoner av investeringsmoms som føres i driftsregnskapet. Disse to inntektene er derfor tatt med for å fremstille kommunens handlingsrom mest mulig riktig.

4.2.2 Behov for midler til driftsformål

Budsjettet for 2012 og økonomiplanen bygger på en forutsetning om at all vedtatt aktivitet skal videreføres på samme nivå. For å få til dette er det nødvendig at man kompenserer for følgene av befolkningsveksten i kommunen. Det er også nødvendig å konsekvensjustere budsjettet i forhold til politiske vedtak i budsjettet for 2011 som gir effekter inn i neste periode. I 2011 er det gjort en rekke politiske vedtak som har økonomiske effekter inn i økonomiplanperioden. I de statlige overføringene for 2012 er det lagt inn 189 millioner kroner til samhandlingsreformen. Det legges opp til at kommunens utgifter ikke overstiger inntektene vi får til finansiering av reformen. I økonomiplanperioden må det benyttes midler for å finansiere utgifter som ikke gir økt aktivitet. Dette er blant annet økte utgifter til pensjon, merkostnader for lønnsoppjøret i 2011 og diverse mindreinntekter. Det forventes også noe

høyere inntekter, som hovedsakelig består av inntekter som skal finansiere en del av de selvfinansierende lånene.

Tabell 4.3 Endringer driftsformål. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Konsekvensjusteringer/befolkningsendringer	92	206	299	389
Politiske vedtak ¹⁶	46	28	28	47
Samhandlingsreformen	189	189	189	189
Rammeøkninger med aktivitetsvekst	42	58	69	79
Rammeøkninger uten aktivitetsvekst	79	41	22	13
Sum	448	522	609	718

4.2.3 Sammenstilling av handlingsrom og behov for midler

Som tabell 4.3 viser, så overstiger behovet for midler i økonomiplanperioden de midlene som kan stilles til disposisjon. Ubalansen mellom disse størrelsene fremstilles i tabell 4.4. Ubalansen er på 67 millioner kroner i 2012, og øker utover i planperioden.

Tabell 4.4 Ubalanse i økonomiplanperioden. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Sum handlingsrom	-382	-420	-475	-561
Endringer driftsformål	448	522	609	718
Ubalanse	67	102	134	157

4.2.4 Saldering

For å oppnå balanse i budsjettopplegget har rådmannen funnet det nødvendig å redusere noe på tjenesteområdenes rammer. Dette gjennomføres på to måter. For det første via en lavere kompensasjon for lønns- og prisstigning. Dette tiltaket gir direkte effekt på den enkelte enhet. Det andre tiltaket består av rammereduksjoner, der det innarbeides konkrete tiltak for å tilpasse rammen. Tiltakene innenfor det enkelte tjenesteområdet er beskrevet i del 2. Til tross for disse reduksjonene vil tjenesteområdene oppleve en betydelig vekst i de økonomiske rammene.

Tabell 4.5 Forslag til saldering. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Ubalanse	67	102	134	157
Effektivisering	-18	-38	-61	-84
Rammereduksjoner	-49	-64	-73	-73
Sum	0	0	0	0

4.3 Nærmere om handlingsrommet

4.3.1 Frie disponible inntekter

Skatt og rammetilskudd

I statsbudsjettet for 2012 har Regjeringen foreslått en økning av de frie inntektene på 3,15 milliarder kroner til kommunene. Dette er en vekst på 4,3 prosent sammenliknet med anslag på regnskap for de frie inntektene i 2011. For Trondheim kommune blir veksten noe lavere enn dette, og anslås til 3,8 prosent. Med en anslått prisvekst i kommunesektoren på 3,25 prosent medfører denne en vekst i de frie

¹⁶ I denne oversikten er opptrappingen av eldreplanen en del av kategorien "konsekvensjusteringer". I sammendraget er opptrappingen av eldreplanen kategorisert som politisk vedtak.

inntektene på 0,55 prosent for Trondheim kommune. Denne veksten er beregnet ut fra en forutsetning om at Trondheim kommune har en skattevekst som er lik landet for øvrig.

Hovedårsaken til en lav vekst for Trondheim kommune har sammenheng med rammetilskuddet for 2012. I rammetilskuddet blir befolkningsveksten kompensert via økningen i innbyggertilskuddet. Men sammensetningen av befolkningsveksten fører til at kommunen relativt sett blir mer lettdrevet. Vi har en betydelig vekst i innbyggere mellom 20-66 år. Dette bidrar til at vår andel av befolkningen som er yngre eller eldre blir mindre. En følge av dette er at kommunen må bidra mer i utgiftsutjevningen. Dette bidraget øker med 29 millioner kroner. Kommunen får i tillegg et økt trekk i rammetilskuddet som følge av at flere elever enn før har startet i private eller statlige skoler. Kvalifiseringsprogrammet ble lagt inn i rammetilskuddet i 2011. I 2013 blir dette fullt ut fordelt etter fordelingsnøkkelen for sosialhjelp. Dette vil Trondheim kommune tape på, men tapet blir fordelt over årene 2012 og 2013. Til sammen taper Trondheim kommune 17 millioner kroner på disse to elementene.

Ettersom Trondheim kommune har en lav vekst, vil kommunen få et inntektsgarantitilskudd. Tilskuddet skal sikre at ingen kommuner har en lavere vekst i rammetilskuddet enn 300 kroner per innbygger, sett i forhold til beregnet vekst på landsbasis. Tilskuddet for 2012 er på ni millioner kroner.

I statsbudsjettet er finansiering av Samhandlingsreformen lagt inn. Det overføres 5,6 milliarder kroner fra de regionale helseforetakene til kommunene. Av dette får Trondheim kommune 182 millioner kroner for å håndtere sitt ansvar for medfinansiering av spesialisthelsetjenesten og det økonomiske ansvaret for utskrivingsklare pasienter. I tillegg får kommunen sju millioner kroner for å dekke opp et beregnet tap som følge av samhandlingsreformen. Dette tilskuddet skal gjelde i tre år. Samlet sett får Trondheim kommune 189 millioner kroner knyttet til reformen.

I 2011 ble barnehagetilskuddet innlemmet i kommunenes rammetilskudd. Beløpet som ble innlemmet skulle finansiere drift av barnehager, inklusive kapital- og forvaltnings, drifts- og vedlikeholdsutgifter. På grunn av usikkerhet knyttet til hvordan det totale finansieringsansvaret for kommunale og private barnehager ville slå ut i 2011, ble hele beløpet lagt på barnehagerammen. Kapital- og FDV-utgifter ble finansiert sentralt av andre inntekter. Beregninger ved 2. tertial 2011 viser at beløpet som ble lagt inn i barnehagerammen i 2011 var 33 millioner kroner for høyt. Dette er midler som i budsjettet for 2012 kan betraktes som frie midler. I tabell 4.2 er midlene lagt inn som en inntektsvekst i 2012. Beløpet vil imidlertid gå til å dekke en rekke sentrale kostnader som kapital- og FDV-utgifter knyttet til barnehageinvesteringene, samt til å dekke kostnad for befolkningsvekst på området.

Veksten i de frie inntektene for Trondheim kommune kommer hovedsakelig gjennom kommunens egne skatteinntekter. Sammenliknet med opprinnelig budsjett for 2011 øker skatteinntektene med 235 millioner kroner. Da har vi forutsatt at kommunen har en vekst i skatteinntektene som ligger ett prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. Dette er basert på at befolkningsveksten i Trondheim er høyere enn landsgjennomsnittet. Rådmannen har i tillegg valgt å oppjustere skatteveksten i 2012 ytterligere med 0,5 prosentpoeng på bakgrunn av den økte marginavsetningen i 2011. Marginavsetningene er en prosentandel av de månedlige skatteoppgjørene som holdes tilbake for å avregne neste års skatteoppgjør. Marginavsetningen ble vedtatt økt med 0,5 prosentpoeng i 2011, og reduserer skatteinngangen i 2011. Effekten av økt marginavsetning i 2011 er en forventning om et mer positivt marginoppgjør i 2012.

Gitt våre egne forutsetninger om skattevekst som er avvikende fra landsgjennomsnittet vil kommunens frie inntekter øke med 1,5 prosent. Det er da korrigert for økninger knyttet til oppgaveendringer.

Eiendomsskatt

Som vedtatt i økonomiplanen for 2011-2014 så innarbeides en liten økning av eiendomsskatten. Satsen forelås økt med 0,1 promillepoeng hvert år i perioden. Dette er nødvendig for å opprettholde realverdien av denne inntekten. Volumendringer bidrar litt til å opprettholde realverdien, men ikke tilstrekkelig for å kompensere for forventet vekst i kommunale utgifter.

Fra og med 2014 har kommunen anledning til å retaksere alle eiendommer, eller å heve grunnlaget for beregning av eiendomsskatt på generelt grunnlag. Rådmannen har ikke foreslått å benytte denne muligheten i dette forslaget, men vil komme tilbake til dette i neste økonomiplan.

Andre generelle statstilskudd

Endringene i andre generelle statstilskudd består av endret rentekompensasjon og økte flyktningeinntekter. Det er budsjettert med at rentekompensasjonsordningene øker med fem millioner kroner i 2012, økende til 18 millioner kroner i 2015. Økningen har bakgrunn i økt rentenivå, og noe større volum innenfor skolebygg som kommunen får kompensasjon for.

Flyktningeinntektene forventes å øke reelt sett med 11 millioner kroner i 2012. Økningen har sammenheng med økt bosetting i 2012. Anvendelsen av disse midlene omtales i kapittel 14 om flyktninger og innvandrere.

4.3.2 Netto finansinntekter/-utgifter

Kommunens netto kapitalinntekter/utgifter reduseres noe i 2012 sammenliknet med 2011. Dette har sammenheng med redusert nivå på kommunens gjeld ved inngangen av 2012. Gjeldsutviklingen omtales senere i dette kapitlet. I tabell 4.6 vises hvordan kapitalinntektene/ -utgiftene endrer seg i planperioden.

Tabell 4.6 Endring kapitalinntekter/-utgifter i forhold til 2011. Beløp i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Renteinntekter	12	0	-21	-22
Renteutgifter	-2	77	146	171
Avdrag	-32	-9	8	17
Sum	-21	68	133	166

Renteinntekter/Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Renteinntekter fra videreutlånsordningen, likviditet og byggelån budsjetteres på samme nominelle nivå som i 2011. Det betyr reelt sett en nedgang på tre millioner kroner. Utbytte fra Trondheim renholdsverk reduseres med én million kroner i 2012.

Grunnlaget for beregning av avkastning fra TKK ble justert i 2011, i forhold til manglende avkastning fra midlene i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP). I 2012 blir det foretatt ytterligere justeringer. Dette fordi aksjene i Trønder Energi AS (521,6 millioner kroner) gir en realavkastning på et halvt prosentpoeng. Det forutsettes at resten av TKKs forvaltningskapital skal gi 2,5 prosent realavkastning. Justert for dette vil TKKs samlede forvaltningskapital gi en nominell avkastning før kostnader på 4,5 prosent. Med fradrag for kostnader (0,1 prosent) og forventet inflasjon (2,5 prosent), gir det en realavkastning i TKK samlet på 1,9 prosent. Den samlede effekten av dette er 7,4 millioner kroner i mindreinntekt. I tillegg vokser verdiene i TKK mindre enn den kommunale deflatoren. TKK er nærmere omtalt i kapittel 26.

Dette fører også til at avkastningen fra fond som forvaltes sammen med kraftfondet blir redusert. Det gjelder næringsfondet, kulturfondet og samferdselsfondet.

Renteutgifter

Renteutgiftene for kommunens lån til investeringsformål forventes å være om lag uendret i 2012. Det forventes noe høyere rente neste år, men gjelden ved inngangen av 2012 er beregnet å være noe lavere enn ved inngangen av 2011.

Forventet rentenivå i økonomiplanen for 2012-2015 er basert på Norges Banks referansebane for styringsrenten. Usikkerheten i finansmarkedet og den svakere økonomiske veksten gjør at rådmannen tar utgangspunkt i Norges Banks alternative rentebane, som ligger noe lavere enn hovedanslaget. Trondheim kommune er forsiktighetsmotivert og legger til et standardavvik i prognosen, og et tillegg opp til flytende markedsrente og et større tillegg til fast markedsrente.

Forventet rente for hele låneporteføljen vises i tabell 4.1. Her er det tatt hensyn til eksisterende fastrenteavtaler og forventet rente på den delen av låneporteføljen som har rentereguleringer i hvert enkelt år, i tillegg til renten på nye lån. Det gjennomsnittlige rentenivået i låneporteføljen i 2010 var 4,26 prosent. Renten forventes å bli noe høyere i 2011 på grunn av høyere nivå på flytende rente. Det forventes en gradvis økning i rentenivået opp til 5,50 prosent i 2015.

Rentenivået forventes å bli relativt lavt i 2012. Rådmannen mener dette er realistisk, ut fra forventningen om at svak vekst internasjonalt og uro i finansmarkedet knyttet til statsgjeld og usikkerhet rundt eurosamarbeidet vil bidra til å holde det norske rentenivået lavt.

Etter 2012 forventes et rentenivå som vil gi vesentlig større renteutgifter for Trondheim kommune ut i økonomiplanperioden. Imidlertid er det rimelig å forutsette at kommunens renteinntekter også vil øke, dersom rentenivået blir som skissert i tabell 4.1. Spesielt vil vi kunne forvente at avkastningen fra kraftfondet kan bidra mer enn tidligere. I dag er avkastningskravet i kraftfondet på fem prosent. Ut fra den flytende renten som rådmannen har forutsatt, vil avkastningen fra kraftfondet kunne økes i 2014/2015 med om lag 13 millioner kroner. En økt avkastning fra kraftfondet bør knyttes til finansiering av økte kapitalkostnader, og ikke til å øke kommunens generelle driftsrammer til tjenesteproduksjon. Dermed vil ikke en renteøkning slå like kraftig ut på bykassens økonomi.

Tabell 4.7 Endring i renteutgifter til investeringsformål, beløp i millioner 2012 kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Budsjetterte renteutgifter	486	484	561	613	633
Meravkastning kraftfondet				-13	-13
Sum	486	484	561	600	620
Netto økning renteutgifter i forhold til 2011		-2	75	114	134

Avdrag

I forrige økonomiplan ble det vedtatt at kommunen i løpet av planperioden skulle tilpasse seg minimumsavdrag, noe som tilsa en gradvis opptrapping av avdragsperioden til 34 år. Dette vedtaket ble omgjort i forbindelse med behandlingen av årsregnskapet for 2010. Rådmannen legger nå til grunn en avdragsperiode på 30 år. Avdragene i 2011 var budsjettert noe høyt, slik at avdragene i 2012 blir lavere enn 2011. Samtidig bidrar et lavere gjeldsnivå ved inngangen til 2012 til at avdragene blir lavere. Reelt sett går avdragene ned med 32 millioner kroner i 2012. Avdragene øker i perioden som følge av økning i kommunens gjeld.

Mer om gjeldsutviklingen og handlingsregelen

Som tidligere nevnt er kommunens gjeld til investeringsformål blitt redusert gjennom 2011. Ved inngangen til 2011 hadde kommunen store ubrukte lånemidler fra tidligere år. Disse har i stor grad blitt benyttet til å finansiere investeringene i 2011. Årets opptak av nye lån har vært mindre enn innbetalte avdrag, og lånebelastningen har dermed gått ned. Investeringsforslaget for 2012-2015 finansieres i stor grad av økte låneopptak, og gjelden øker derfor i planperioden.

Tabell 4.8 Gjeldsutvikling løpende priser, beløp i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Gjeld 1.1. ¹⁷	10 358	10 290	11 301	12 060	12 610
Nye lån	303	1 360	1 142	956	832
Avdrag	365	343	376	402	421
Gjeld 31.12	10 296	11 307	12 066	12 615	13 021
Gjennomsnittlig avdragstid	28,4 år	30 år	30 år	30 år	30 år

¹⁷ Korrigeret for avdrag fra bykassens utlån til foretak, AS og stiftelser.

Som tabell 4.8 viser, så er gjelden voksende i perioden 2012-2015. Dette må sees i lys av at en økende befolkning mengde generer behov for investeringer. I tabell 4.8 ligger også forventet prisstigning i perioden i tallene. Dersom man korrigerer for priseffektene og måler gjelden per innbygger, så er gjelden relativt stabil. I tabellene nedenfor vises utviklingen i gjeld per innbygger i Trondheim. Her er det også korrigert for gjeld til VARFS-områdene (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam). Denne gjelden belastes innbyggerne, men dekkes av gebyrer, og ikke av kommunens frie inntekter.

Tabell 4.9 Gjeldsutvikling faste 2012 priser målt per innbygger, beløp i kroner

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gjeld per innbygger alle	63 603	61 797	58 519	60 894	61 815	61 473
Gjeld per innbygger korrigert	55 916	53 126	48 408	49 544	49 542	49 071

En del av lånene kommunen har til investeringsformål blir finansiert fra staten via rentekompensasjonsordninger. For å kunne si noe om kommunens rentefølsomhet er det relevant å se på hvordan gjelda er sammensatt. I tabell 4.10 splittes gjelda opp i ulike elementer.

Tabell 4.10 Sammensetning av gjeld, beløp i millioner kroner

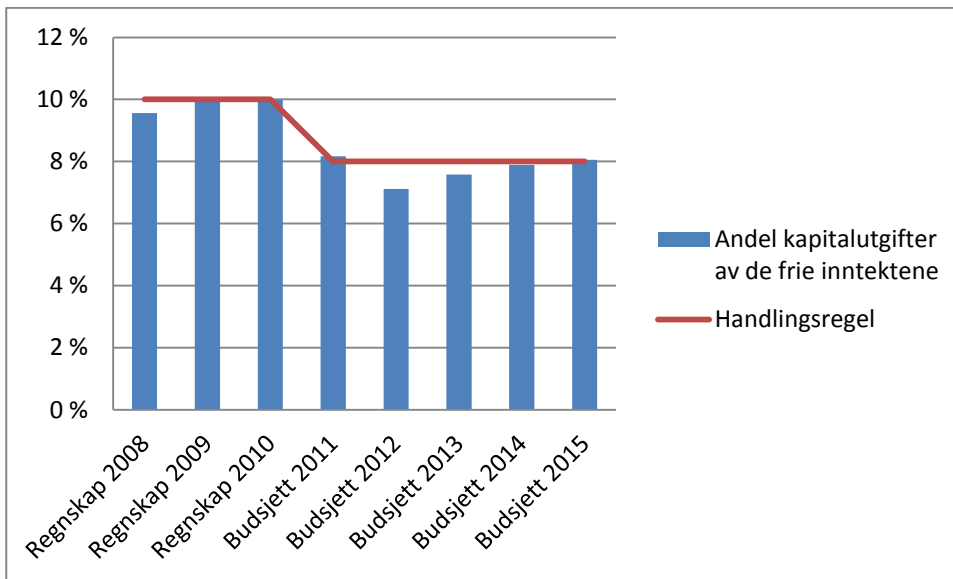
Sammensetning av gjeld	1.1.2012
Sum gjeld investeringsformål	10 290
Herav gjeld knyttet til VARFS	1 779
Herav gjeld knyttet til rentekompensasjonsordninger	1 345
Herav gjeld utsatt for rentesvingninger	7 166

I tillegg skal en del av kommunens gjeld dekkes av husleieinntekter fra boliger som kommunen leier ut. Men ettersom nivået på husleien ikke kan svinge i samme takt som renteendringer i samfunnet, så holdes disse utenfor. Tabellen viser at kommunen har en gjeld på knappe 7,2 milliarder som er utsatt for rentesvingninger. Dette bør betraktes sammen med beholdningen i kraftfondet. Denne forventes å være om lag seks milliarder ved inngangen til 2012, og deler av dette er utsatt for rentesvingninger. En renteøkning vil gi økte renteutgifter, men også økte renteinntekter i kraftfondet.

Handlingsregelen for kapitalutgifter skal sikre at kapitalutgiftene blir mer forutsigbare og håndterbare. Det innebærer at man godt kan ha en vekst i kapitalutgiftene, men veksten kan ikke overstige veksten i kommunens frie inntekter. Veksten skal heller ikke medføre at kapitalutgiftene overstiger åtte prosent av de disponible inntektene som inngår i handlingsregelen.¹⁸

Handlingsregelen legger forholdene til rette for at kommunen kan ha noe høyere investeringsvolum i år med lav rente, og lavere investeringsvolum i perioder med høy rente. Kommunens investeringer vil således virke motsyklisk for bysamfunnet .

¹⁸ Nivået er nedjustert fra ti til åtte prosent etter innlemmingen av det øremerkede barnehagetilskuddet i rammetilskuddet.

Figur 4.1 Utvikling av handlingsregelen 2008-2015

4.3.3 Netto avsetninger

Bruken av fondsmidler er redusert med 17 millioner kroner i 2012, og ytterligere med fem millioner kroner i 2013.

Ubundne avsetninger/disposisjonsfond

I budsjettet for 2011 ble mange engangsutgifter finansiert med bruk av midler fra avsatt disposisjonsfond. For 2012 foreslås det å redusere finansiering med bruk av midler fra disposisjonsfond med 27 millioner kroner. Tiltak som foreslås finansiert av disposisjonsfond i 2012, er midler til private idrettslag til bygging av flerbrukshall. Det er vedtatt å sette av 15 millioner kroner til flerbrukshall ved Utleira/Breidablick i 2011, og 15 millioner kroner i perioden 2012-2014. Rådmannen foreslår at fem millioner kroner av dette beløpet blir finansiert av midler på disposisjonsfond. Resten av beløpet finansieres innenfor kommunens frie inntekter. I tillegg foreslås det at et toårig prosjekt ved byarkivet finansieres med midler fra disposisjonsfond. Endringer i arkivloven medfører at kun aktive arkiv skal finnes på enhetene. Resten skal ryddes og settes bort i sentralt arkiv. I 2013 forutsettes det at kun prosjektet ved byarkivet finansieres med midler fra disposisjonsfondet, slik at fondsfinansieringen reduseres med ytterligere fem millioner kroner i 2013.

Bundne avsetninger/selvkostfond VARFS

I budsjettet for 2011 er det avsatt 50 millioner kroner til VARFS-området for dekning av ubalansen mellom beregnet og faktisk selvkostfond. Ved utgangen av 2011 vil det ikke lenger være behov for en slik avsetning. Dermed frigjøres 50 millioner kroner i avsetninger i forhold til 2011.

I perioden 2008-2010 ble bykassen belastet på grunn av for lave inntekter fra avløpsgebyrene. I budsjettet for 2011 ligger det inne en forutsetning om at 40 millioner kroner av dette skal tilbakeføres som inntekt til bykassen. Denne forutsetningen er ikke gyldig i 2012. Totalt sett vil disse to forholdene frigjøre 10 millioner kroner i 2012.

4.3.4 Overført fra drift til finansiering av investeringer

Budsjettet for 2012 innebærer en vesentlig økning i midler som skal benyttes til ulike investeringsformål. Dette har sammenheng med vedtatte handlingsregler, og endring for bruk av midler fra momskompensasjonsordningen for investeringer.

- Økte midler fra TKK til finansiering av investeringer på 20 millioner kroner
- Økt avsetning på 20 millioner kroner til egenkapital til pensjonskassen
- Økte midler fra momskompensasjonsordningen på 69 millioner kroner

Midler fra Trondheim kommunes kraftfond til finansiering av investeringer

Det er vedtatt en handlingsregel som sier at ett prosentpoeng av realavkastningen fra kraftfondet skal gå til finansiering av investeringer. Dette utgjør om lag 50 millioner kroner. Formålet med handlingsregelen er å skaffe en buffer som skal sikre mest mulig stabile rammebetingelser for kommunens driftsutgifter. En svikt i avkastningen fra kraftfondet vil først gå utover finansiering av investeringene. Likeens bør en meravkastning fra kraftfondet benyttes til å finansiere investeringer.

En slik endring fører til at midler som overføres til driftsformål reduseres. For å unngå for store endringer i rammebetingelsene, legges det opp til en gradvis nedtrapping av midler som overføres til driftsformål fra kraftfondet. Det legges opp til at handlingsregelen er fullt ut implementert i 2014.

Egenkapital til Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP)

Det er en rekke krav til størrelsen på egenkapitalen i en pensjonskasse. Ett av kravene er at egenkapitalen må stå i et visst forhold til midlene som forvaltes. TKP har hatt, og vil fortsatt ha, en betydelig vekst i forvaltede midler. Årsaken til veksten er nødvendige årlige avsetninger for å sikre pensjonene til ansatte i Trondheim kommune. Dette fører til et behov for å øke egenkapitalen i årene som kommer.

Forholdet mellom egenkapital og forvaltede midler er innenfor kravet i dag. Men størrelsen på egenkapitalen begrenser den risikobærende evnen til TKP. TKP har en relativt liten aksjeandel som følge av relativt lite egenkapital. I lys av den siste utviklingen i aksjemarkedet, kan dette sies å være gunstig. Men på sikt er det ikke gunstig å ha lav risikobærende evne. Dette kan begrense avkastningen på pensjonsmidlene, noe som vil gi høyere pensjonsutgifter for Trondheim kommune. Dette er dermed et moment som tilsier behov for å øke egenkapitalen i pensjonskassen.

Rådmannen legger til grunn en styrkning av egenkapitalen på 20 millioner kroner i 2012. Dette er nok til å holde tritt med økningen av pensjonsmidlene, men er ikke tilstrekkelig til å øke den risikobærende evnen til pensjonskassen.

Rådmannen vil legge frem en sak før utløpet av 2011 der det diskuteres om man bør styrke pensjonskassens egenkapital, slik at man kan øke risikoen i forvaltningen av midlene. Saken vil også omhandle hvordan en slik styrkning kan gjennomføres.

Midler fra momskompensasjonsordningen

I 2012 skal 60 prosent av midlene fra momskompensasjonsordningen på investeringer føres tilbake til investeringsregnskapet. Denne andelen øker til 80 prosent i 2013. I 2014 skal all moms fra investeringer føres i investeringsregnskapet.

Tabell 4.11 Utvikling i momskompensasjonsordningen, beløp i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014
Sum anslag momskompensasjonsinntekter, investeringer	141	209	196	0
Herav overføres til investeringsregnskapet	56	125	156	0
Til finansiering drift	85	84	40	0

I 2012 økes anslaget på momskompensasjon fra investeringer, som følge av økt investeringsvolum i 2012. Nivået som gjenstår til drift blir dermed ikke redusert i forhold til året før. Men i 2013 reduseres midler til driftsformål med 45 millioner kroner, og ytterligere 40 millioner kroner i 2014. Det bidrar till å gjøre opplegget for 2013 og 2014 stramt. Likevel ansees denne omleggingen som positiv, ettersom man dermed ikke kan basere driftsnivået på lånefinansierte midler.

4.3.5 Utvikling i kommunens netto driftsresultat

Kommunenes netto driftsresultat bør ligge på tre prosent over tid. Dette skal gi kommunene tilstrekkelig handlefrihet for å finansiere investeringer med egenkapital, og bygge opp midler i disposisjonsfond.

Det budsjetteres med et forventet netto driftsresultat på 296 millioner kroner i 2012. Dette utgjør 2,8 prosent av driftsinntektene, og bør tilsynelatende gi kommunen tilstrekkelig handlefrihet. Av netto driftsresultatet skal 150 millioner kroner benyttes til å opprettholde realverdien av kraftfondet (formuesbevaring). Korrigert for dette gjenstår 146 millioner kroner av netto driftsresultat. Dette er ikke frie midler, ettersom 125 millioner kroner består av midler fra momskompensasjonsordningen som skal overføres til investeringsregnskapet. Dermed gjenstår det knapt med midler til å sette av til disposisjonsfond, eller til finansiering av investeringer.

I figur 3.1 i kapittel 3 vises utviklingen i kommunens netto driftsresultat. Netto driftsresultat ligger oppunder de anbefalte tre prosent. Men det korrigerede resultatet ligger rundt null prosent. Det betyr at kommunen reelt sett har lite frihetsgrader de kommende fire år.

4.4 Nærmere om behov for midler

Handlingsrommet som beskrevet i kapittel 4.3 skal finansiere kommunens utgiftsvekst. Utgiftsveksten fremkommer som følge av handlingsregler som bystyret har vedtatt, og økonomiske konsekvenser av politiske vedtak. I tillegg oppstår det en rekke forhold som er vanskelig å fange opp fra år til annet. I avsnittene nedenfor beskrives dette.

4.4.1 Konsekvensjusteringer/befolkningsendringer

Et viktig prinsipp for god økonomistyring, er at enhetene får kompensasjon for befolkningsvekst. Det medfører at rammebetingelsen for tjenesteproduksjonen blir stabil. Det mest ustabile i modellen er befolkningsprognosene. Det er vanskelig å forutsi nøyaktig hvordan befolknings sammensetningen utvikler seg i de ulike aldersgruppene. Dette fører til at enkelte områder blir overkompensert, mens andre områder kan bli underkompensert. Modellen blir derfor beregnet på nytt hvert år ut fra den faktiske veksten når endelige befolkningstall er kjent. Det betyr at vi foretar justering av budsjettet for 2012 når befolkningsveksten for 2010 er kjent. Fordelen er at man får korrigert for eventuell mer- eller mindrekompensasjon. Ulempen er at man har denne skjevheten i to år før man får justert budsjettene. For 2012 blir budsjettene nedjustert med til sammen fem millioner kroner. Det vil si at enhetene har blitt noe overkompensert. Dette gjelder i hovedsak skoleområdet. For de andre tjenesteområdene er det kun mindre justeringer.

For 2012 er modellen utvidet med nye områder. Innenfor vei, parker, kirkegårder og friluftsområder har man i flere år slitt med å opprettholde en tilfredsstillende standard. Årsaken til dette er at arealer som skal holdes i hevd har økt, uten at man har fått midler til dette. I perioden fremover er det vedtatt utbygging av mange veianlegg, parker og kirkegårder. Det vil nå følge driftsmidler etter hvert som areal til disse formålene øker.

Modellene som følger av befolknings- og arealendringer gir økonomisk uttelling i perioden slik det fremstilles i tabell 4.12.

Tabell 4.12 Endret kompensasjon for befolkningsvekst og arealendringer, beløp i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Befolkningsvekst	76	156	230	309
Arealendring bygninger	1	3	8	10
Arealendringer parker, vei, kirkegårder	2	5	6	8
Faktisk befolkningsvekst 2010	-5	-5	-5	-5
Sum	74	159	239	322

Øvrige konsekvensjusteringer gjelder i hovedsak økninger for å følge opp Eldreplanen, samt helårseffekter av vedtak i tidligere økonomiplaner.

4.4.2 Politiske vedtak, samhandlingsreformen og andre rammeøkninger

I dette avsnittet fremstilles de økningene i budsjettforslaget som kan vurderes som reelle økninger av standard og aktivitet.

Tabell 4.13 Ulike rammeøkninger, beløp i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Politiske vedtak	46	28	28	47
Samhandlingsreformen	189	189	189	189
Økt vedlikehold	10	20	30	36
Andre rammeøkninger med aktivitetsvekst	42	58	69	79
Sum	369	481	586	705

Politiske vedtak

I budsjettet for 2011 ble det vedtatt å sette av 15 millioner kroner til tilskudd til bygging av flerbrukshall på Utleira og Breidablikk. Dette skulle økes med ytterligere 15 millioner kroner i 2012-2014. Rådmann foreslår derfor å sette av ytterligere 15 millioner kroner i 2012. Det ble også vedtatt å sette av 1,25 millioner kroner til nytt museumsbygg på Ringve både i 2011 og 2012.

Innenfor skoleområdet følger rådmann opp vedtak om mopedopplæring, skolesvømming, gratis SFO til funksjonshemmede elever 5.-7. trinn og satsing på videreutdanning av lærere. Til sammen er rammen til skoleområdet styrket med 9,5 millioner kroner for å følge opp disse vedtakene.

Innenfor idrett styrkes budsjettet for 2012 med 4,7 millioner kroner, økende til 10 millioner kroner i 2015. Styrkingen er knyttet til drift og vedlikehold av nye idrettshaller.

I Bystyresak 55/11 vedtok bystyret ny formannskapsmodell og endring i reglement for bystyret, formannskapet og bystyrekomiteene. Budsjettstyrkingen til Trondheim kommunerevisjon i 2011 manglet finansiering, og det legges inn midler til dette. Kostnaden for disse endringene er beregnet til tre millioner kroner.

Etableringen av et flerkulturelt informasjons- og dialogsenter ble vedtatt i februar 2009. Det er lagt inn midler i 2012 og 2013 til etablering av senteret.

I forbindelse med behandlingen av bystyresak 95/11, *Kommunedelplan tjenester til eldre over 67 år i perioden 2011- 2020*, vedtok bystyret flere tiltak for å redusere bruken av deltidsstillinger. Som en oppfølging av bystyrets vedtak, vil rådmannen i løpet av desember 2011, fremme en egen politisk sak som en oppfølging av bystyrets vedtak. I budsjettet for 2012 foreslår rådmannen at det avsettes åtte millioner kroner til den videre oppfølgingen. Disponeringen av disse midlene vil bli beskrevet i den politiske saken som kommer til behandling i desember 2011. Det vises for øvrig til mer detaljert omtale av dette i kapittel 3.

Formannskapet vedtok i august nye satser for gategrunnsleie. Det er beregnet at de nye satsene vil gi lavere inntekter på om lag fire millioner hvert år.

Samhandlingsreformen

Reformen er nærmere omtalt i kapittelet om helse og omsorgstjenester. Det er beregnet at kommunens inntekter vil øke med 189 millioner kroner. I rådmannens forslag er det lagt inn en tilsvarende økning av kommunens driftsbudsjett for å dekke dette. I tillegg dekker kommunen kapitalutgifter som kan knyttes til reformen. Det betyr at vi tar høyde for at reformen er underfinansiert når det gjelder dekning av kapitalutgifter.

Økt vedlikehold

I økonomiplanen for 2011-2014 ble det vedtatt en styrking av vedlikeholdet opp til 44 millioner kroner i perioden. Styrkingen ble finansiert med å øke avdragstiden på kommunens lån. Dette vedtaket ble senere omgjort av bystyret i forbindelse med behandling av årsregnskapet for 2010. Den opprinnelige finansieringen av opptrapping av vedlikeholdet var dermed ikke lenger til stede. Rådmannen vurderer økt satsing på vedlikehold som ett av de viktigste langsiktige virkemidlene for å opprettholde dagens

standarder på tjenestetilbudet til byens befolkning. Budsjettforslaget innebærer derfor en fortsatt opptrapping av vedlikeholdet til 44 millioner kroner i 2015, sammenliknet med nivået i 2010.

Andre rammeøkninger

Budsjettet til Trondheim eiendom styrkes med knappe åtte millioner kroner for å ivareta forvaltning, drifts- og vedlikeholdskostnader (fdv-kostnader) på skolepaviljongene. Tidligere har disse kostnadene vært dekket via omprioriteringer fra andre bygninger. At vi nå styrker budsjettet kommer annen bygningsmasse til gode, noe som er i tråd med satsing på vedlikehold, og at budsjettene til disse områdene prioriteres. Rådmannen vil også ha fokus på at nivået på vedlikeholdet økes, og at midlene blir benyttet effektivt.

Kommunen som arbeidsgiver er gjennom arbeidsmiljøloven gitt en plikt til å innkalle langtidssyke arbeidstakere til et dialogmøte. Tidligere var fristen for å avholde et dialogmøte 12 uker. Denne fristen er nå framskyndet til sju uker. Framskyndingen av fristen fører til at det må avholdes flere møter, noe som igjen gir økte utgifter. Utgiftsøkningen er en direkte konsekvens av en endring i IA-avtalen. Det er lagt inn 1,5 millioner kroner til oppfølging av IA-avtalen. Bedre oppfølging av sykemeldte er et ledd i å få ned sykefraværet og uføregarden i Trondheim kommune.

Endringer i arkivloven medfører at kun aktive arkiv skal finnes på enhetene. Resten skal ryddes og settes bort i sentralt arkiv. Prosjekt "papirarkiv" medfører økte utgifter for Byarkivet. Utgiftsøkningen er en direkte konsekvens av en lovendring. Byarkivet ble tilført midler i forbindelse med årsoppgjørssaken, og dette følges opp i 2012 og 2013 med en styrkning på 2,5 millioner kroner i begge årene.

Det er et krav hjemlet i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og i valgforakriften om at valglokaler skal være universelt utformet. Dette medfører økte utgifter på 1,1 millioner kroner til utstyr i valglokaler i 2013 og 2015.

Ut fra anslag på antall flyktninger neste år er inntektene økt med 14,7 millioner kroner.¹⁹ Denne inntektsøkningen benyttes til å øke utgiftsrammen knyttet til tjenester til flyktninger.

Barnehageområdet skulle ut fra vedtak i gjeldende økonomiplan gjennomføre en aktivitetsreduksjon på 2,2 millioner kroner. Rådmannen ønsker å skjerme området fra dette kuttet, ettersom bemanningen ved barnehagene betraktes som lav, og at området vil få nye utfordringer i forhold til veileder og pedagognorm ved barnehagene.

Som følge av Regjeringens forslag til statsbudsjett er det lagt inn en styrkning av valgfag på 8. trinn ved ungdomsskolen fra høsten 2012. Valgfag vil fases inn på 9. og 10. trinn i 2013 og 2014. Det er beregnet at kostnaden for dette er 2,1 millioner kroner. Regjeringen har også foreslått å øke støtten til en rekke kulturinstitusjoner i Trondheim. Kommunen må følge opp deler av denne økningen, og prioriterer en million kroner til området.

4.4.3 Rammeendringer uten aktivitetsvekst

I budsjettet for 2012 er det budsjettert med en rekke utgifts- og inntektsendringer som ikke gir endring i aktiviteten, men som må prioriteres innenfor de midlene kommunen får til disposisjon i 2012.

Tabell 4.14 Ulike rammeendringer uten aktivitetsvekst, beløp i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Endring utgifter	95	108	123	133
Endring inntekter	-16	-67	-101	-119
Sum endringer uten aktivitetsvekst	79	41	22	13

¹⁹ Reell endring er på 11 millioner kroner. Området får beholde den nominelle økningen ettersom prisveksten dekkes sentralt.

Endring utgifter

En stor del av endringene i utgiftene gjelder merutgifter til lønn og pensjon. Lønnsoppjøret for 2011 ble dyrere enn forutsatt, og det ble avsatt for lite midler. Denne effekten tar man med seg inn i 2012, og anslås å gi merutgifter på 41 millioner kroner.

I tillegg til økt avsetning til å styrke egenkapitalen ved TKP, så har rådmannen innarbeidet midler til økte pensjonskostnader. Kommunens pensjonskostnader er estimert til å øke med 25 millioner kroner. Økningen består av flere elementer.

- Økt kostnad amortisering av premieavvik
- Økt aktuarberegnet pensjonskostnad
- Økt pensjonskostnad private barnehager

For det første øker kostnaden knyttet til amortisering av tidligere premieavvik²⁰. Dette gir en merkostnad på 15 millioner kroner. Det er forskuttet effekten av en endring som tilsier at amortiseringstiden på premieavvik reduseres fra 15 til 10 år. Isolert sett fører endringen til at kommunens utgifter øker med tre millioner kroner i 2012, økende til 19 millioner kroner i 2015. Tabell 4.15 viser utviklingen i kommunens akkumulerte premieavvik, og amortiseringskostnaden for denne. Ved utgangen av 2011 forventes det akkumulerte premieavviket å være på over 1,2 milliarder kroner. Dette er en gjeld som kommunen har, og som nedbetales via det amortiserte premieavviket. Som tabellen viser vil gjelden øke i noen år til, før den stabiliserer seg på samme nivå som i 2011.

Tabell 4.15 Utvikling i premieavvik og amortisering av premieavvik, beløp i millioner kroner, faste 2012-priser

Per 31.12	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Akkumulert premieavvik	965	1 061	1 215	1 332	1 294	1 367	1 298
Amortisering av premieavvik	73	84	104	119	126	140	148

Kommunens aktuarberegnete pensjonskostnader (GKRS²¹ beregninger) blir også påvirket av forholdstall mellom lønnsstigning og diskonteringsrente, som årlig blir fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). For 2012 er dette forholdet en del lavere enn før, slik at pensjonskostnadene øker mer enn vanlig. Kommunen har ikke mottatt aktuarberegninger som viser hvor stor effekt dette har. Foreløpig er merkostnadene anslått til 15 millioner kroner sammenliknet med anslag på regnskap for 2011. Budsjettet for 2011 er noe høyere, slik at den budsjettmessige økningen er anslått til fem millioner kroner.

Den siste økningen i pensjonskostnaden skyldes økte pensjonskostnader i private barnehager. Økte kostnader i kommunen vil også påvirke satsene som skal benyttes for å kompensere private barnehager.

I regnskapet for 2010 så vi en stor kostnadsøkning knyttet til egenandeler for skader på bygninger. Det er behov for å øke dette budsjettet opp til et realistisk nivå, og en økning på seks millioner kroner ansees som tilstrekkelig for 2012. Dette må imidlertid sees på som en anslagsbevilgning, ettersom det er vanskelig å forutse det framtidige skadeomfanget.

Fylkeskommunen har endret praksis for dekning av kostnader for skyss av funksjonshemmede. Fylkeskommunen dekker nå bare skyss til hjemskolen. All annen skyss må dekkes av kommunen. Som følge av dette vil elever med funksjonshemming som går på annen skole enn hjemskolen, utløse merkostnader til skyss for kommunen, anslagsvis 3,5 millioner kroner i 2012.

Rådmannen budsjetterer med en buffer på 18 millioner kroner i 2012. Dette er en økning på 1,5 millioner kroner. Bufferen er nødvendig for å kunne hindre uønskede reduksjoner i tjenestetilbudet, dersom kommunen opplever store uforutsette svingninger i inntektene eller utgiftene neste år. På

²⁰ Premieavvik består av forskjellen mellom innbetalte premier, og GKRS beregnet kostnad fra aktuar.

²¹ GKRS-god kommunal regnskapsskikk

inntektssiden knyttes det usikkerhet til skatteanslag og avkastning fra kraftfondet. På utgiftssiden kan opphør av kontantstøtte for 2 åringer gi større etterspørsel i barnehageplasser enn det vi har lagt til grunn. Kostnadene knyttet til samhandlingsreformen er foreløpig forutsatt lik inntektsøkningen i statsbudsjettet. De faktiske kostnadene er ikke kjent. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til rentenivået. I 2011 blir bufferen etter all sannsynlighet benyttet til å finansiere deler av sviktende avkastning fra kraftfondet.

Endring inntekter

En stor del av de selvfinansierende investeringene skal dekkes via gebyrer, husleie og sparte kostnader. Ut i planperioden er det spesielt gebyrinntektene fra VARFS området som vil øke. Dette er et bidrag for å dekke kommunens økende kapitalutgifter.

4.5 Saldering av budsjettet

Behovet for økte ressurser til å dekke politiske vedtak, økte pensjonskostnader, befolkningsvekst og lønnskostnader som beskrevet i kapitlet over er betydelig større enn de midler som stilles til disposisjon. Denne forskjellen øker i planperioden.

Tabell 4.16 Ubalanse i økonomiplanperioden. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Økte ressurser/handlingsrom	-382	-420	-475	-561
Behov for økte ressurser	448	522	609	718
Ubalanse	67	102	134	157

Som tabell 4.16 viser, så er det en ubalanse på 67 millioner kroner i 2012. Sett i forhold til kommunens samlede driftsutgifter på 9,9 milliarder kroner er ubalansen under én prosent. Selv om dette tilsynelatende ikke er betydelig, så er mye av kommunens utgifter relativt bundet opp i lovpålagte tjenester. Det vil derfor alltid være problematisk å redusere utgiftene med et slikt beløp.

For å oppnå balanse må rådmannen redusere noe på tjenesteområdenes rammer. Dette gjennomføres på to måter. For det første via en lavere kompensasjon for lønns- og prisstigning. Dette tiltaket gir direkte effekt på den enkelte enhet. Kommunen gjennomfører hvert år en rekke tiltak som legger forholdene til rette for enhetene, slik at enhetene kan ta ut effektiviseringsgevinster. Det gjennomføres investeringer innenfor IT som skal forenkle arbeidsoppgaver. Enøk investeringene skal bidra til reduserte energikostnader ved enhetene. Sentrale innkjøpsavtaler gjøres løpende, slik at enhetene kan få varer til tjenesteproduksjon til lavest mulig pris. Arbeidsmiljøenheten styrkes neste år, slik at man kan følge opp sykemeldte bedre, som et virkemiddel for å redusere sykefraværet. Tidligere har man beregnet effekten av slike tiltak, og redusert enhetenes rammer tilsvarende. Det gjør man ikke lenger, men man tar ut effektiviseringsgevinstene med en lavere pris- og lønnskompensasjon til enhetene.

Det andre tiltaket består av rammereduksjoner, der det innarbeides konkrete tiltak for å tilpasse rammen. Kuttet er på 49 millioner kroner i 2012, og øker noe i planperioden. Rådmannen har fordelt kuttet som et flatt kutt, ut fra andelen områdene har av driftsutgiftene. Unntaket er barnehageområdet som ikke har fått sin andel av kuttet. Barnehageområdet er skjermet ettersom mulighetene for å kutte på dette området ansees som begrenset. For det første er bemanningen svært lav sammenliknet med andre kommuner. For det andre er inntektssiden regulert, slik at man ikke har mulighet for økte inntekter på området. Til tross for disse reduksjonene vil tjenesteområdene oppleve en betydelig vekst i de økonomiske rammene, ettersom befolkningsvekst, politiske prioriteringer og satsing på vedlikehold gir økte rammer for de fleste områder.

Tabell 4.17 Forslag til saldering. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Ubalanse	67	102	134	157
Effektivisering	-18	-38	-61	-84
Rammereduksjoner	-49	-64	-73	-73
Sum	0	0	0	0

5 Egenbetalinger, gebyrer, avgifter og eiendomsskatt

I dette kapitlet gjøres det rede for rådmannens forslag til endringer i brukerbetalinger, avgifter og gebyrer i 2012. I kapitlet presenteres også beregninger som illustrerer hvordan endringene vil kunne slå ut for en familie. En oversikt over gjeldende brukerbetalinger, avgifter og gebyrer er tilgjengelig på kommunens nettsider: <http://www.trondheim.kommune.no/betalingssatser/>.

Tabell 5.1 viser hvilke endringer det er lagt opp til for det enkelte gebyr/avgift/kontingent i 2012.

Tabell 5.1 Oversikt over endring i gebyr/avgift/kontingent i 2012

Gebyrtype	Gjennomsnittlig økning fra 2011 i prosent		Kommentar
	Nominell endring	Reell endring	
Avløp	3,25	0,00	
Vann	40,00	36,75	
Renovasjon	-10,00	-13,25	
Slam	20,00	16,75	
Feiing	85,00	81,75	
Byggesaksbehandling	3,25	0,00	
Kart- og oppmåling	3,25	0,00	
Plansaker	3,25	0,00	
Leie av gategrunn	3,25	0,00	
Forurensningsgebyr	3,25	0,00	
Gebyr for tilsyn og service av fyrkjeler	0,00	-3,25	Gebyret ble innført i 2011
Skolefritidsordningen			
- Halvtid	3,25	0,00	Søskenmoderasjon foreslås
- Heltid	3,25	0,00	fjernet fra august 2012
Barnehage	0,00	-3,25	Makssats fastsatt av staten
Kulturskolen	7,45	4,20	
Praktisk bistand i hjemmet	3,25	0,00	
Matombringning til hjemmeboende	3,25	0,00	
Korttidsopphold i institusjon	0,00	-3,25	Reguleres av forskrift
Langtidsopphold i institusjon			Reguleres av forskrift.
Dagsenteropphold	0,00	-3,25	Reguleres av forskrift
Tilleggstjenester (Helse og velferd)	3,25	0,00	

5.1 Selvkostområdene (gebyrfinansierte områder)

Prisen på mange kommunale tjenester skal beregnes etter prinsippet om selvkost. Det betyr at kommunen ikke kan kreve mer i betaling enn hva det faktisk koster kommunen å tilby tjenesten. Dette gjelder tjenester som renovasjon, vann og avløp, slam, plan- og byggesaksbehandling, kart- og delingsforretning og feietjenester. For renovasjon er det et lovmessig krav om at selvkost skal danne grunnlaget for innbyggernes gebyrer. For de andre tjenestene er det ikke pålagt full kostnadsdekning, men selvkost er gitt som øverste ramme for gebyrinntektene.

Selvkostprinsippet som finansieringsmetode betyr at en selvkostkalkyle ligger til grunn for hva en tjeneste maksimalt kan prises med. Det finnes egne retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester. Det innebærer blant annet at kommunen må foreta en etterkalkulasjon

av de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenesteområdene for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost.

Selvkostprinsippet må praktiseres over en tre til fem års periode. Dette innebærer at et eventuelt overskudd innenfor en tjeneste fremføres til et senere år ved å avsette til selvkostfond. Investeringer i anleggsmidler kan ikke finansieres av selvkostfondet.

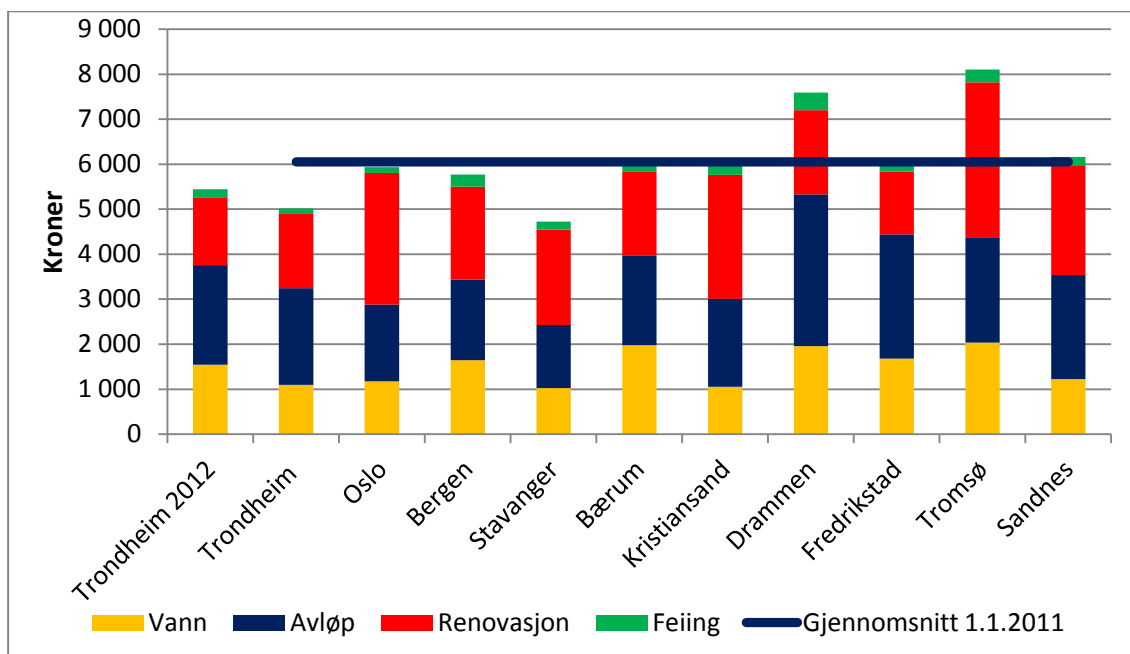
Revisjonen har i 2011 foretatt en selskapskontroll av Trondheim Renholdsverk AS (TRV), jamfør Bystyresak 93/11. Revisjonen vurderte i den sammenheng om renovasjonsgebyret er beregnet til selvkost. Revisjonen påpekte følgende:

- Selvkostkalkylen som ble etablert i 2006 er basert på de statlige retningslinjene for beregning av selvkost. De direkte kostnadene som er i Renholdsverket er i hovedsak henførbare til selvkost
- Behandlingen av internfakturering mellom selskapene er ikke behandlet til selvkost for årene 2008 og 2009
- Kapitalkostnader er gitt feil behandling for anleggsmidler eid av TRV og Retura
- Bygninger som er finansiert av renovasjonsgebyret og som nå leies ut til Retura, må tilgodeses selvkostområdet

Ved behandlingen av revisjonsrapporten fattet bystyret et vedtak om at selskapet (konsernledelsen) skulle gå gjennom rutine for dokumentasjon, kvalitetssikring og oppbevaring av de årlige selvkostkalkylene. Videre ble rådmannen bedt om å kvalitetssikre de årlige selvkostkalkylene. Rådmannen og selskapet har igangsatt et arbeid for å følge opp revisjonens gjennomgang og bystyrets vedtak. Rådmannen vil legge fram en sak til bystyret om dette tidlig i 2012. Feilene som er gjort i selvkostkalkylen vil bli korrigert. Korrigeringen vil isolert sett medføre lavere renovasjonsgebyr i en periode. I 2012 reduseres renovasjonsgebyret med 10 prosent.

5.1.1 Sammenligning med andre kommuner (VARF-gebyr)

Figur 5.1 viser Trondheim og ASSS-kommunenes gebyrnivå til vann, avløp, renovasjon og feiing i 2011.²²

Figur 5.1 VARF-gebyr (årsgebyr). Sammenligning med ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger.²³

²² Tall for slamgebyr er utelatt på grunn av mangelfull rapportering fra noen kommuner. Gebyr som er oppgitt er sats per 1. januar 2011. Kilde: KOSTRA.

²³ ASSS-gjennomsnittet er eksklusive Trondheim og Oslo. Kilde: KOSTRA.

Figur 5.1 viser at summen av gebyrer som en husstand må betale er lavere i Trondheim enn i de fleste andre ASSS-kommunene. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 5 014 kroner i gebyr, er gjennomsnittet for ASSS-kommunene 6 055 kroner. Av ASSS-kommunene er det kun Stavanger som hadde et lavere gebyrnivå enn Trondheim per 1. januar 2011.

Gebyrene for vann, slam og feiing ble økt betydelig i 2011, og vil også måtte økes ytterligere i 2012. Økningen er nødvendig for å få samsvar mellom utgifter og inntekter. Til tross for denne økningen forventes Trondheim kommune også i 2012 å få et gebyrnivå som er lavere enn ASSS-kommunene, jamfør figur 5.1. Et noe lavere rentenivå/kostnadsøkning enn forutsatt har gjort det mulig å øke gebyrene litt mindre enn det som var forespeilet i budsjett 2011.

5.2 Oppvekst og utdanning

Foreldrebetalingen i barnehager fastsettes av staten. For 2012 er foreldrebetalingen reelt 3,25 prosent lavere enn i 2011.

Brukerbetaling for skolefritidsordningen (SFO) per måned foreslås økt fra 2 255 til 2 328 kroner for helklass, og fra 1 514 til 1 563 for halvklasse fra 1. januar 2012. Dette tilsvarer en økning i tråd med pris- og kostnadsveksten.

Søskenmoderasjon for SFO foreslås fjernet fra august 2012, jamfør nærmere omtale i kapittel 8 om skole. I 2011 er det fire av ti ASSS-kommuner som ikke gir søskenmoderasjon (Oslo, Tromsø, Fredrikstad og Bærum). Trondheim kommune har i dag en ordning med søskenmoderasjon for familier med mer enn to barn i SFO og/eller barnehage. Fra og med barn nummer to gis 25 prosent moderasjon per plass i SFO.²⁴ Av familier som har barn i SFO og barnehage i Trondheim blir 30-40 prosent berørt av moderasjonsordningen. For en familie med to barn med fulltidsplass i SFO vil avvikling av søskenmoderasjon føre til en merkostnad på 582 kroner per måned, fra 4 075 kroner i måneden til 4 657 kroner i måneden. Småbarnsfamilier som får moderasjon på økonomisk grunnlag vil ikke påvirkes av endringen.

Brukerbetaling i kulturskolen foreslås økt med 125 kroner per plass i tillegg til pris og kostnadsveksten. Det gir en økning fra 2 965 per plass per år til 3 190 kroner per plass fra 1. januar 2012.

5.3 Helse og velferd

Egenbetaling for opphold i institusjon er regulert i Forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v. som gir regler for egenbetaling ved langtidsopphold og korttidsopphold i sykehjem og for dag- og nattopphold. Praktisk hjelp i hjemmet defineres til å være blant annet rengjøring. Det betales egenandel etter inntekt og for antall timer mottatt hjelp. Tidsforbruket rundes av til nærmeste halvtime. Det er fastsatt en maksimalsats per måned etter inntekt. Brukere som er tildelt kommunal trygghetsalarm betaler ingen egenandel.

I forbindelse med 1. tertialrapport 2011 ble det vedtatt å innføre lik egenbetaling for alle brukere ved Vistamar, og at alle må dekke reise selv. Det blir innført lik sats for alle, men satsen for helsefremmende opphold reduseres med 100 kroner per døgn.

5.4 Eiendomsskatt

Seks av de ti største kommunene hadde eiendomsskatt i 2010. Tabell 5.2 viser hvilken eiendomsskattesats de ulike kommunene hadde i 2010, samt hvor mye eiendomsskatt det var på en bolig på 120 kvadratmeter.

²⁴ Siden moderasjonen alltid gis til de billigste plassene og barnehage er dyrere enn SFO, vil moderasjonen som oftest gis til barn i SFO.

Tabell 5.2 Eiendomsskatt, 2010.

	Eiendoms- skattesats²⁵	Eiendomsskatt på en bolig på 120 kvm
Fredrikstad	2,1	2 300
Bærum	-	-
Oslo	-	-
Drammen	-	-
Kristiansand	7,0	5 500
Sandnes	-	-
Stavanger	2,0	1 200
Bergen	3,0	700
Trondheim	5,2	3 640
Tromsø	3,4	3 672

Trondheim kommune har i 2011 en eiendomsskattesats på 5,2 promille. Med unntak for bystyrets tidligere vedtak om en økning i eiendomsskatten på 0,1 promillepoeng for å opprettholde realverdien av eiendomsskatten, er det ikke lagt opp noen økning i satsen for eiendomsskatt.

5.5 Illustrasjonsberegninger

I tabell 5.3 er det foretatt illustrasjonsberegninger som viser hvor stor økning en familie på fire vil få i gebyrer og brukerbetalingen i 2012. I beregningen er også effekten av økt eiendomsskatt inkludert.

I beregningene er følgende forutsetninger lagt til grunn:

- Familie på fire med to barn i skolealder
- Familien har et hus som har en taksteringsverdi på 1 millioner kroner (etter bunnfradrag på 0,5 millioner kroner)
- Familien har to barn med heltidsplass i SFO
- Familien har en elevplass i kulturskolen
- Vi forutsetter at det for vann og avløp benyttes vannmåler og at stipulert forbruk er 125 m³. For renovasjon forutsettes bruk av tre beholdere på 140 liter.
- Det er lagt til grunn at øvrige endringer i gebyrer ikke får konsekvenser for familien.

Tabell 5.3 Illustrasjonsberegninger. Nominell økning i gebyrer og brukerbetalingen for en familie på fire. Tall i kroner

	2011	2012	Endring
Eiendomsskatt	5 200	5 300	100
To barn i SFO, full plass ²⁶	43 409	47 730	4 321
Et barn i kulturskolen	2 965	3 190	225
Årsgebyr renovasjon, vann, avløp og feiing ²⁷	5 950	6 406	456
Samlet økning i brukerbetalingen og gebyrer	57 524	62 626	5 102

²⁵ For kommuner som har differensiert skattesats for bolig- og fritidseiendommer (Fredrikstad og Tromsø) er satsen for bolig brukt.

²⁶ I beregningene er det tatt hensyn til at fjerningen av søskenmoderasjon først innføres fra 1. august 2012.

²⁷ I figur 5.1 er gebyr eksklusive merverdiavgift. I tabell 5.3 er gebyr inklusive merverdiavgift.

6 Reglement

Av dette kapittel fremgår rådmannens forslag til endringer i henholdsvis Trondheim kommunes økonomireglement og Trondheim kommunes investeringsreglement. Begge reglementene ble sist revidert i 2008.

De foreslåtte endringene vil enten ha sin forankring i endrede lovkrav, forskriftskrav, sentrale retningslinjer eller rådmannens registrerte behov for endringer.

Under hvert forslag til endring vises nåværende reglement og forslag til nytt reglement. Under nåværende reglement vises de elementer som foreslås endret eller fjernet som understreket tekst. Under forslag til nytt reglement vises de nye forslagene i kursiv tekst.

Det er bare de delene av reglementene som foreslås endret som gjennomgås.

6.1 Trondheim kommunes økonomireglement

6.1.1 Reglementets punkt 1.1 Omfang og formål

Nåværende reglement

Dette økonomireglementet er sist revidert av Trondheim bystyre i møte 11. desember 2008, og gjøres gjeldende for Trondheim kommunes bykasse fra denne dato. Der ikke annet er bestemt gjelder økonomireglementet fra samme dato også for de kommunale foretak og kommunale bedrifter.

Forslag til nytt reglement

Dette økonomireglementet er sist revidert av Trondheim bystyre i møte 11. desember 2008, og gjøres gjeldende for Trondheim kommunes bykasse fra denne dato. Der ikke annet er bestemt, gjelder økonomireglementet fra samme dato også for de kommunale foretak.

Begrunnelse

Begrepet kommunale bedrifter eksisterer ikke lengre i kommuneloven.

6.1.2 Reglementets punkt 1.2.1 Årsbudsjett, økonomiplan og årsregnskap

Nåværende reglement

Økonomiplanen er en beskrivelse av kommunens økonomiske utvikling og prioritering over en 4-årsperiode. Konsekvenser av planlagt og vedtatt aktivitet beskrives og vurderes resultatmessig og finansielt.

Årsbudsjettet er en detaljert plan for kommunens aktivitet og bruk av midler det første året i økonomiplanperioden, og synliggjør de politiske prioriteringer. Dette bevilgningsvedtaket danner således grunnlaget for de folkevalgtes og administrasjonens disposisjoner i budsjett- og regnskapsåret.

Årsregnskapet viser resultatet av kommunens økonomiske disposisjoner i budsjettåret. Dette danner grunnlag for kontroll og etterprøving ifh til om kommunens midler er benyttet i samsvar med de politisk vedtatte prioriteringer.

Forslag til nytt reglement

Kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan er en beskrivelse av kommunens forventede økonomiske utvikling og prioritering over en 4-årsperiode. Konsekvenser av planlagt og vedtatt aktivitet beskrives og vurderes resultatmessig og finansielt.

Årsbudsjettet, *som er første året i kommuneplanens handlingsdel*, er en detaljert plan for kommunens aktivitet og bruk av midler det første året i økonomiplanperioden, og synliggjør de politiske

prioriteringer. Dette bevilgningsvedtaket danner således grunnlaget for de folkevalgte og administrasjonens disposisjoner i budsjett- og regnskapsåret.

Årsregnskapet viser resultatet av kommunens økonomiske disposisjoner i budsjettåret. Dette danner grunnlag for kontroll og etterprøving av om kommunens midler er benyttet i samsvar med de politisk vedtatte prioriteringer.

Begrunnelse

Begrepet økonomiplan endres til kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan. Dette har sin bakgrunn i at både plan- og bygningsloven og kommuneloven omtaler 4-årige planer, men med ulikt navn. Plan- og bygningsloven nytter begrepet kommuneplanens handlingsdel, jamfør plan og bygningsloven § 11-3 2. avsnitt og kommuneloven nytter begrepet økonomiplan, jf. kommuneloven § 44. Med begrepet kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan knyttes begrepsbruken i de to lovene til ett begrep.

6.1.3 Reglementets punkt 1.2.2 Årsoppgjørsk dokumenter

Nåværende reglement

Årsoppgjørsk dokumentene består av årsrapporten og årsregnskapet.

Årsrapporten består av virksomhetsanalysen og årsberetningen. **Virksomhetsanalysen** skal gi grunnlag for å vurdere om de vedtatte målsettinger for siste regnskapsår er oppnådd. **Årsberetningen** omhandler spesielt bykassens regnskap for siste regnskapsår, samt en analyse som gir informasjon om viktige utviklingstrekk i kommunens økonomi.

Årsregnskapet består av driftsregnskap, investeringsregnskap, balanseregnskap, økonomiske oversikter og noter. Både årsrapporten og årsregnskapet går til bystyret i forbindelse med sak om årsoppgjøret.

Forslag til nytt reglement

Årsoppgjørsk dokumentene består av årsrapporten, årsregnskapet, *finansrapporten og statusrapport investeringer*.

Årsrapporten er todelt, og består av årsberetningen og virksomhetsanalysen. **Årsberetningen** omhandler bykassens regnskap for siste regnskapsår, og en analyse som gir informasjon om viktige utviklingstrekk i kommunens økonomi. **Virksomhetsanalysen** skal gi grunnlag for å vurdere om de vedtatte *mål* for siste regnskapsår er oppnådd.

Årsregnskapet består av driftsregnskap, investeringsregnskap, balanseregnskap, økonomiske oversikter og noter.

Finansrapport i henhold til Trondheim kommunes finansreglement.

Statusrapport investeringer i henhold til Trondheim kommunes investeringsreglement.

Disse dokumentene behandles og vedtas av bystyret i forbindelse med sak om årsoppgjøret.

Begrunnelse

Økonomireglementet blir med disse endringene konsistent med finansreglementet og investeringsreglementet.

6.1.4 Reglementets punkt 1.3 Sentrale begreper

Nåværende reglement

Driftsbudsjett

I driftsbudsjettet/driftsregnskapet føres kommunens alminnelige løpende utgifter og inntekter, dvs utgifter knyttet til den løpende driften samt finansieringen av disse utgiftene.

Investeringsbudsjett

I investeringsbudsjettet/investeringsregnskapet føres utgifter av investeringsmessig karakter, inklusive byggelånsrenter. Investeringsbudsjettet/investeringsregnskapet er et selvstendig budsjett/regnskap over investeringer og utlån, fondsavsetninger m.m.

Kommunelovens regnskapsprinsipper

Følgende hovedprinsipper gjelder ved regnskapsføringen:

- All **tilgang og bruk** av midler i løpet av året som vedrører virksomheten skal fremgå av drifts- eller investeringsregnskapet
- Alle utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal **regnskapsføres brutto**
- Alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i årsregnskapet for vedkommende år – **anordningsprinsippet**

Det vises for øvrig til forskrift om årsregnskap og årsberetning, jf pkt 2.1 nedenfor.

Økonomiske oversikter

Det skal utarbeides økonomiske oversikter over typer av inntekter, innbetalinger og bruk av avsetninger, samt utgifter, utbetalinger og avsetninger, i tråd med forskriften om hhv årsbudsjett og årsregnskap, jf pkt 2.1 nedenfor.

Tjenesteområde

Et tjenesteområde er et samlebegrep for nært tilknyttede tjenesteproduksjonsområder.

Tjenesteområdene er som følger:

- Skoler
- Barnehager
- Barne- og familietjenester
- Forvaltningstjenester – helse og velferd
- Oppfølgingstjenester – helse og velferd
- Tjenester til utviklingshemmede
- Helse-og omsorgstjenester
- Kultur
- Plan- og bygningstjenester
- Miljø-, landbruk- og laboratorietjenester
- Tekniske tjenester
- Feietjenester
- Eiendomstjenester
- Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen
- Rådmannen og strategisk ledelse
- Interne tjenester og andre tjenester under rådmannen

I tillegg kommer: Diverse bykasseutgifter og tilleggsbevilgninger.

Lokal kontoplan

Den lokale kontoplanen består av totalt 18 (+6) siffer/posisjoner, og er bygd opp slik:

Klasse (1 siffer)	Ansvar (6 siffer)	Art (5 siffer)	Tjeneste (6 siffer)	Prosjekt (6 siffer)
<u>1</u>	<u>Aaaaaa</u>	<u>rrrrr</u>	<u>fffii</u>	<u>pppppp</u>
<u>0</u>	<u>Aaaaaa</u>	<u>rrrrr</u>	<u>fffii</u>	<u>pppppp</u>

Klasse

- angir om det er investering (0) eller drift (1). Balansen har kontoklasse 2.

Ansvar

- identifiserer hvilken enhet i Trondheim kommune det dreier seg om.

Art

- angir type inntekt eller utgift. De 3 første sifrene i arten betegnes KOSTRA-art, dvs det nivå det rapporteres til staten på, mens de 2 siste sifrene gir en ytterligere (intern) oppdeling/spesifisering av arten.

Tjeneste

- viser hvilken type tjeneste som er produsert/levert. Tjenesten er bygd opp av 2 deler, der de 3 første sifrene er KOSTRA-funksjon (fff) mens de 3 siste er intern tjeneste (iii).

Prosjekt

- benyttes eventuelt til en ytterligere oppsplitting som ikke er mulig i de andre dimensjonene, eksempelvis spesielle øremerkede tilskudd som helt eller delvis finansierer en spesifikk aktivitet. Andre eksempler er anleggsregnskap og andre særregnskap.

Forslag til nytt reglement

Driftsbudsjett/driftsregnskapet

I driftsbudsjettet/driftsregnskapet føres kommunens alminnelige løpende utgifter og inntekter, *det vil si* utgifter knyttet til den løpende driften, samt finansieringen av disse utgiftene.

Investeringsbudsjett/investeringsregnskapet

I investeringsbudsjettet/investeringsregnskapet føres utgifter av investeringsmessig karakter, inklusive byggelånsrenter. Investeringsbudsjettet/investeringsregnskapet er et selvstendig budsjett/regnskap over investeringer og utlån, fondsavsetninger m.m.

Kommunelovens regnskapsprinsipper

Følgende hovedprinsipper gjelder ved regnskapsføringen:

- All **tilgang og bruk** av midler i løpet av året som vedrører virksomheten skal fremgå av drifts- eller investeringsregnskapet
- Alle utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal **regnskapsføres brutto**
- Alle kjente utgifter, utbetalinger, inntekter og innbetalinger skal tas med i årsregnskapet for vedkommende år. *Dette omtales som **anordningsprinsippet***

Det vises for øvrig til forskrift om årsregnskap og årsberetning, jf pkt 2.1 nedenfor.

Økonomiske oversikter

Det skal utarbeides økonomiske oversikter over typer av inntekter, innbetalinger og bruk av avsetninger, samt utgifter, utbetalinger og avsetninger, i tråd med forskriften om hhv årsbudsjett og årsregnskap, jf pkt 2.1 nedenfor.

Tjenesteområde

Et tjenesteområde er et samlebegrep for nært tilknyttede tjenesteproduksjonsområder.

Tjenesteområdene er som følger:

- Skoler
- Barnehager
- Barne- og familietjenesten
- Forvaltningstjenester – helse og velferd
- Oppfølgingstjenester – helse og velferd
- *Bo- og aktivitetstilbud*
- Helse- og omsorgstjenester
- *Flyktninger og innvandrere*
- Kultur
- *Idrett og friluftsliv*
- *Næring og samfunn*
- Plan- og bygningstjenester
- Miljø-, landbruk- og laboratorietjenester

- Tekniske tjenester
- Eiendomstjenester
- Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og *Trondheim kommunerevisjon*
- *Rådmannen, strategisk ledelse og andre tjenester under rådmannen*
- *Interne tjenester*

I tillegg kommer: Diverse bykasseutgifter og tilleggsbevilgninger.

Lokal kontoplan

Den lokale kontoplanen består av totalt 18 (+6) siffer/posisjoner, og er bygd opp slik:

Bevilgningssted (6 siffer)	Bevilgningsart (6 siffer)	Funksjonsområde (6 siffer)	Disposisjonsprogram (6 siffer)
aaaaaa	1rrrrr	Fffiii	pppppp
aaaaaa	0rrrrr	Fffiii	pppppp

Bevilgningssted

- Identifiserer hvilken enhet i Trondheim kommune det dreier seg om.
- Ble tidligere omtalt som ansvar

Bevilgningsart

- *Første plassering* angir om det er investering (0) eller drift (1). Balansen har kontoklasse 2. Dette ble tidligere omtalt som klasse.
- *De resterende plasseringene* angir type inntekt eller utgift. De 3 første sifrene i arten betegnes KOSTRA-art, dvs det nivå det rapporteres til staten på, mens de 2 siste sifrene gir en ytterligere (intern) oppdeling/spesifisering av arten. *Dette ble tidligere omtalt som art.*

Funksjonsområde

- Viser hvilken type tjeneste som er produsert/levert. Tjenesten er bygd opp av 2 deler, der de 3 første sifrene er KOSTRA-funksjon (fff) mens de 3 siste er intern tjeneste (iii).
- Ble tidligere omtalt som funksjon/tjeneste.

Disposisjonsprogram

- Benyttes eventuelt til en ytterligere oppsplitting som ikke er mulig i de andre dimensjonene, eksempelvis spesielle øremerkede tilskudd som helt eller delvis finansierer en spesifikk aktivitet. Andre eksempler er anleggsregnskap og andre særregnskap.
- *Dette ble tidligere omtalt som prosjekt.*

Begrunnelse

Navn på tjenesteområdene oppdateres i tråd med dagens organisering. Begrepene i den lokale kontoplanen endres for å bli konsistent med begrepsbruken i kommunens nåværende regnskapssystem.

6.1.5 Reglementets punkt 1.4 Kommunale foretak

Nåværende reglement

Kommunale foretak er opprettet med hjemmel i kommuneloven kapittel 11, § 62. Trondheim kommune har per i dag to kommunale foretak. Disse er Stavne Gård KF og Trondheim parkering KF.

Forslag til nytt reglement

Kommunale foretak er opprettet med hjemmel i kommuneloven kapittel 11, § 62. Trondheim kommune har per i dag to kommunale foretak. Disse er *Stavne Arbeid og kompetanse* KF og Trondheim parkering KF.

Begrunnelse

Stavne Gård KF har endret navn til Stavne Arbeid og kompetanse KF.

6.1.6 Reglementets punkt 2.2.2 Detaljeringsgrad

Nåværende reglement

Budsjettforslaget skal i tillegg til de lov- og forskriftskrav som gjelder, inneholde en spesifikasjon av utgifter knyttet til KOSTRA-artene

- 370 - kjøp fra andre (f.eks. driftstilskudd til private barnehager, driftstilskudd til private sykehjem)
- 380 - kjøp fra foretak og bedrifter som fører særregnskap
- 470 - overføring til andre (tilskudd til lag og organisasjoner)
- 480 - overføring til foretak og bedrifter

Forslag til nytt reglement

Budsjettforslaget skal inneholde en spesifikasjon av utgifter knyttet til KOSTRA-artene

- 370 - kjøp fra andre (for eksempel driftstilskudd til private barnehager, driftstilskudd til private sykehjem)
- 380 - kjøp fra foretak
- 470 - overføring til andre (tilskudd til lag og organisasjoner)
- 480 – overføring til foretak

Begrunnelse

Begrepet kommunale bedrifter eksisterer ikke lengre i kommuneloven.

6.1.7 Reglementets punkt 2.3 Budsjettvedtaket

Nåværende reglement

Bystyret skal innen årets utgang behandle og vedta årsbudsjettet for kommende kalenderår og økonomiplan for de neste tre budsjettår. Dette omfatter bykassen og de kommunale foretak.

Forslag til nytt reglement

Bystyret skal innen årets utgang behandle og vedta årsbudsjettet for kommende kalenderår og *kommuneplanens handlingsdel med økonomiplan* for de neste tre budsjettår.

Begrunnelse

Bystyret vedtar ikke budsjettene til KFene i egne saker. Når bystyret vedtar Trondheim kommunes budsjett/økonomiplan ligger mellomværende med KFene som en del av dette. Det at bystyret ikke skal vedta noe detaljbudsjett for KFene følger av Kommuneloven §67, der det klart fremgår at styret har denne kompetanse.

6.1.8 Reglementets punkt 2.5 Budsjettets bindende virkning

Nåværende reglement

De rammer som er angitt i årsbudsjettet for de enkelte tjenesteområder, skal ikke overskrides uten at det på forhånd er foretatt nødvendige endringer i budsjettet. Når det i løpet av året viser seg at budsjettet ikke vil holde, eller at det vil oppstå en svikt i forhold til det budsjetterte på en inntekts- eller utgiftspost, skal den ansvarlige for vedkommende enhet i god tid reise spørsmålet om budsjettendring. Enhetene er løpende ansvarlig for å treffe nødvendige tiltak for å holde budsjetttrammen.

Forslag til nytt reglement

De rammer som er *vedtatt* i årsbudsjettet for de enkelte tjenesteområder *er bindende. Dersom det likevel oppstår vesentlige endringer i budsjettforutsetning(e) i løpet av regnskapsåret* skal den ansvarlige for *tjenesteområdet* i god tid reise spørsmålet om budsjettendring. *Budsjettansvarlig enhet/leder* er løpende ansvarlig for å treffe nødvendige tiltak for å holde budsjetttrammen.

Begrunnelse

Presisering av tidligere vedtatt reglement.

6.1.9 Reglementets punkt 2.7.1 Generelt

Nåværende reglement

Bystyret gir ved sitt budsjettvedtak eller andre vedtak, underliggende organer fullmakt til å disponere bevilgningene og forplikte kommunen økonomisk avgrenset av lov, instruks og delegerte fullmakter, slik som budsjettfullmakter, administrativt delegasjonsreglement, reglement for kjøp av varer og tjenester osv.

Formannskapet, styrene for de kommunale bedrifter/foretak, kommunaldirektører og enhetsledere som gis myndighet til å disponere bevilgningene på budsjettet, plikter å planlegge bruken av bevilgningene slik at de blir mest mulig effektivt anvendt. Samtidig skal det tilstrebes at behov for tilleggsbevilgninger ikke skal oppstå og at overskridelser ikke skal finne sted.

Rådmannen eller den han bemyndiger gis fullmakt til å disponere bevilgningene i budsjettet iht bystyrets budsjettvedtak, der ikke annet er bestemt gjennom lov, instruks vedtak eller reglement.

Forslag til nytt reglement

Bystyret gir ved sitt budsjettvedtak eller andre vedtak underliggende organer fullmakt til å disponere bevilgningene og forplikte kommunen økonomisk avgrenset av lov, instruks og delegerte fullmakter, slik som budsjettfullmakter, administrativt delegasjonsreglement og *relevante interne retningslinjer*.

Formannskapet, styrene for de kommunale foretak, kommunaldirektører og enhetsledere som gis myndighet til å disponere bevilgningene på budsjettet, plikter å planlegge bruken av bevilgningene slik at de blir mest mulig effektivt anvendt. Samtidig skal det tilstrebes at behov for tilleggsbevilgninger ikke skal oppstå og at overskridelser ikke skal finne sted.

Rådmannen eller den han bemyndiger gis fullmakt til å disponere bevilgningene i budsjettet *i henhold til* bystyrets budsjettvedtak, der ikke annet er bestemt gjennom lov, instruks, vedtak eller reglement.

Begrunnelse

Reglement for kjøp av varer og tjenester har opphørt. Dette er erstattet av reglement med forankring i lov- og forskrift om offentlige anskaffelser. Begrepet kommunale bedrifter eksisterer ikke lengre i kommuneloven.

6.1.10 Reglementets punkt 2.7.2 Fullmakt til å benytte midler avsatt til dekning av uforutsette utgifter og inntektssvikt, tilleggsbevilgninger på driftsbudsjettet

Nåværende reglement

Fordelingen av avsatt lønnsreservepost etter lønnsoppgjør, artsgruppe 01-09 innenfor ansvar 103000, er delegert til **rådmannen**.

Forslag til nytt reglement

Fordelingen av avsatt lønnsreservepost etter lønnsoppgjør, *bevilgningsart 01-09* innenfor *bevilgningssted 103000*, er delegert til **rådmannen**.

Begrunnelse

Begrepsbruken endres for å bli konsistent med begrepsbruken i kommunens nåværende regnskapssystem. Se også reglementets punkt 1.3.

6.1.11 Reglementets punkt 2.7.3 Fullmaktsrammer til administrasjonen

Nåværende reglement

Rådmannen eller den han bemyndiger, gis fullmakt til å fordele de vedtatte bevilgningene etter punkt 2.7.1 på enhet.

Samme myndighet tillegges lederne for kommunale bedrifter/foretak når ikke annet er bestemt av de respektive styrer.

Forslag til nytt reglement

Rådmannen eller den han bemyndiger, gis fullmakt til å fordele de vedtatte bevilgningene etter punkt 2.7.1 på enhet.

Begrunnelse

Begrepet kommunale bedrifter eksisterer ikke lengre i kommuneloven. Fullmakt til daglig leder i kommunale foretak delegeres fra det kommunale foretakets styre, jmfør Kommuneloven § 71.

6.1.12 Reglementets punkt 2.7.4 Disponering av bevilgningene på KOSTRA-artene 370, 380, 470 og 480

Nåværende reglement

Disponering av bevilgningene på KOSTRA-artene 370, 380, 470 og 480

Bystyrets budsjettvedtak setter rammene for bevilgningene innenfor disse artene, jf punkt 2.2.2. Den fordeling som spesifiseres i budsjettet er retningsgivende for administrasjonen. Dersom det oppstår behov for å gjøre endringer i løpet av budsjettåret skal dette forelegges **formannskapet** for godkjenning.

I tilfeller som anses kurante kan rådmannen eller de han bemyndiger foreta mindre endringer uten at det fremlegges egen sak for formannskapet. Formannskapet skal imidlertid orienteres om denne type endringer.

I de tilfeller hvor bystyret har gitt "sekkebevilgninger" og lignende innenfor denne artsgruppen, utarbeider rådmannen eller de han bemyndiger, retningslinjer for fordelingen av disse i budsjettåret. Retningslinjene skal godkjennes av formannskapet.

Bevilgninger på KOSTRA-art 470, ansvar 801000, ordføreren, **disponeres av formannskapet.**

Forslag til nytt reglement

Disponering av bevilgningene på KOSTRA-bevilgningsartene 370, 380, 470 og 480

Bystyrets budsjettvedtak setter rammene for bevilgningene innenfor disse artene, jf reglementets punkt 2.2.2. Den fordeling som spesifiseres i budsjettet er *bindende* for administrasjonen. Dersom det oppstår behov for å gjøre endringer i løpet av budsjettåret skal dette forelegges **bystyret** for godkjenning.

I de tilfeller hvor bystyret har gitt "sekkebevilgninger" og lignende innenfor *disse bevilgningsartsgruppene*, utarbeider rådmannen eller de han bemyndiger, retningslinjer for fordelingen av disse i budsjettåret.

Bevilgninger på KOSTRA-bevilgningsart 470, *bevilgningssted* 801000, ordføreren, **disponeres av formannskapet.**

Begrunnelse

Etter rådmannens vurdering er begrepet kurant for subjektivt og ikke presist nok til å angi størrelsen på eventuelle omprioriteringer som rådmannen kan foreta uten politisk behandling. De øvrige endringer følger av kommuneloven § 47 Årsbudsjettets bindende virkning.

6.1.13 Reglementets punkt 2.7.5 Fastsetting av priser for kommunale tjenester

Nåværende reglement

Formannskapet fastsetter i henhold til bystyrets forutsetninger fra budsjettvedtaket, priser for følgende tjenester/leveranser:

- Satser for avfallsgebyrer
- Satser for vann- og avløpsgebyrer
- Satser for feieavgifter
- Betaling for barns opphold i barnehager
- Betaling for skolefritidsordningen
- Priser for Trondheim kommunale kultur og musikkskole
- Satser vedrørende egenbetaling for hjemmebaserte tjenester

- Egenbetaling for opphold i institusjon
- Satser for utleie av gategrunn
- Takster for bruk av kirker, kirkegårder, kapeller og krematorier
- Hall- og baneleie
- Saksbehandlingsgebyr for planer om terrenginngrep i forurenset grunn

Priser, takster med mer som ikke faller inn under bestemmelsene ovenfor, fastsettes av rådmannen og styrene for de kommunale bedrifter/foretak i henhold til budsjettets inntektsrammer.

Forslag til nytt reglement

Formannskapet fastsetter, i henhold til bystyrets forutsetninger fra budsjettvedtaket, priser for følgende tjenester/leveranser:

- Satser for avfallsgebyrer
- Satser for vann- og avløpsgebyrer
- Satser for feieavgifter
- *Satser for slamavgifter*
- Betaling for barns opphold i barnehager
- Betaling for skolefritidsordningen
- Priser for Trondheim kommunale kultur og musikkskole
- Satser vedrørende egenbetaling for hjemmebaserte tjenester
- Egenbetaling for opphold i institusjon
- Satser for utleie av gategrunn
- Takster for bruk av kirker, kirkegårder, kapeller og krematorier
- Hall- og baneleie
- Saksbehandlingsgebyr for planer om terrenginngrep i forurenset grunn

Priser, takster med mer som ikke faller inn under bestemmelsene ovenfor, fastsettes av rådmannen og styrene for de kommunale foretak i henhold til budsjettets inntektsrammer.

Begrunnelse

Selvkostområdene oppdateres i henhold til sentrale lover/forskrifter. Begrepet kommunale bedrifter eksisterer ikke lengre i kommuneloven.

6.1.14 Reglementets punkt 3.2 Skillet mellom drifts- og investeringsutgifter

Nåværende reglement

Trondheim kommunes gjeldende regler for skillet mellom drifts- og investeringsutgifter framgår av investeringsreglementet. Hovedregel er at dersom den økonomiske levetid er lengre eller lik 3 år og at anskaffelseskosten til det enkelte objekt er større eller lik kr 100.000 eks. mva. skal objektet utgiftsføres i investeringsregnskapet.

Forslag til nytt reglement

Trondheim kommunes gjeldende regler for skillet mellom drifts- og investeringsutgifter framgår av investeringsreglementet.

Begrunnelse

Investeringsreglementet angir alle de sentrale retningslinjene hva angår investeringer, og det blir dermed overflødig å omtale deler av investeringsreglementet i økonomireglementet.

6.1.15 Reglementets punkt 3.3 Fullmakter vedrørende driftsbudsjettet

Nåværende reglement

3.3.1 Bystyrets enekompetanse

Bystyret foretar etter forslag fra rådmannen følgende budsjettkorrigeringer:

- Bystyret vedtar budsjettkorrigeringer som medfører endringer i tjenesteområdenes **netto driftsrammer**. Budsjettkorrigeringene gjøres på samme detaljeringsnivå som budsjettet opprinnelig ble vedtatt etter.

- Bystyret vedtar endringer i driftsbudsjettet knyttet til skatt, rammetilskudd, renter, avdrag m.m., dvs innen funksjonene 800, 840, 850, 860, 870, 880 og 899.

3.3.2 Fullmakter til formannskapet

Formannskapet foretar etter forslag fra rådmannen budsjettkorrigeringer knyttet til omdisponering av beløp mellom tjenesteområder i driftsbudsjettet i tilfeller som kan regnes som kurante.

På tilsvarende måte kan formannskapet foreta omdisponeringer fra driftsbudsjettet til investeringsbudsjettet.

3.3.3 Fullmakter til rådmannen

Når budsjettkorrigeringer er foretatt av bystyret og formannskapet i henhold til punktene 3.3.1 og 3.3.2 over, fordeler rådmannen (eller den han bemyndiger) budsjettendringene på enhet.

Rådmannen eller den han bemyndiger foretar følgende budsjettkorrigeringer:

- Omdisponering av beløp mellom enheter innenfor samme tjenesteområde
- Omdisponere gjennom å se utgiftsposter og inntektsposter under ett innenfor samme enhet
- Øke driftsutgiftsposter dersom dette skjer ved bruk av overførte ubrukte bevilgninger fra tidligere år til vedkommende tjenesteområde

3.3.4 Generelt

Det er en forutsetning at fullmakten(e) gitt ovenfor, ikke benyttes til å endre bystyrets prioriteringer og de forutsetninger som ligger til grunn for budsjettvedtaket.

Forslag til nytt reglement

3.3.1 Bystyrets enekompetanse

Bystyret *vedtar*, etter forslag fra rådmannen, følgende budsjettkorrigeringer:

- Bystyret vedtar budsjettkorrigeringer som medfører endringer i tjenesteområdenes **netto driftsrammer**. Budsjettkorrigeringene gjøres på samme detaljeringsnivå som *opprinnelig budsjett*.
- Bystyret vedtar endringer i driftsbudsjettet knyttet til skatt, rammetilskudd, renter, avdrag m.m., dvs innen *funksjonsområdene 800, 840, 850, 860, 870, 880 og 899.*

3.3.2 Fullmakter til rådmannen

Når budsjettkorrigeringer er vedtatt av bystyret i henhold til punkt 3.3.1 over, fordeler rådmannen budsjettendringene på enhet.

Rådmannen foretar følgende budsjettkorrigeringer:

- Omdisponering mellom enheter innenfor samme tjenesteområde
- Omdisponere gjennom å se utgiftsposter og inntektsposter under ett innenfor samme enhet

3.3.3 Generelt

Det er en forutsetning at fullmakten(e) gitt ovenfor, ikke benyttes til å endre bystyrets prioriteringer og de forutsetninger som ligger til grunn for budsjettvedtaket.

Begrunnelse

Presisering av tidligere vedtatt reglement.

6.1.16 Reglementets punkt 3.4 Fullmakter vedrørende investeringsbudsjettet

Nåværende reglement

3.4.1 Bystyrets enekompetanse

Bystyret foretar etter forslag fra rådmannen følgende budsjettkorrigeringer:

- Disponering av merinntekter i investeringsbudsjettet, med unntak av øremerkede tilskudd fra stat og fylkeskommune(r) mv.
- Budsjettkorrigeringer knyttet til lån og interne finansieringstransaksjoner

3.4.2 Fullmakter til formannskapet

Formannskapet foretar etter forslag fra rådmannen følgende budsjettkorrigeringer:

- Øking av utgiftene innenfor et tjenesteområde når dette har sin bakgrunn i ubrukte bevilgninger fra tidligere år til vedkommende tjenesteområde
- Disponering av merinntekter i investeringsbudsjettet som følge av øremerkede tilskudd fra stat, fylkeskommune(r) mv.
- Disponering av ubrukte bevilgninger fra tidligere år innenfor samme tjenesteområde

Det forutsettes at endringene kan gjøres uten at finansieringsplanen for de berørte tjenesteområder sett under ett må endres.

3.4.3 Fullmakter til styrer i kommunale foretak

Styrene for kommunale foretak foretar etter forslag fra virksomhetens leder følgende budsjettkorrigeringer/disponeringer:

- Innenfor egne ansvarsområder har styrene for driftsenhetene samme myndighet som formannskapet har for bykassens øvrige virksomhet
- Fordele sekkebevilgninger, for eksempel innenfor vann, avløp og enøk i det vedtatte investeringsbudsjett på enkeltprosjekter

3.4.4 Fullmakter til rådmannen

Rådmannen eller den han bemyndiger kan gjøre følgende budsjettkorrigeringer/omdisponeringer:

- Øke en bevilgning til et prosjekt i investeringsbudsjettet ved tilsvarende reduksjon av en bevilgning til et annet prosjekt i investeringsbudsjettet innenfor samme tjenesteområde
- Fordele sekkebevilgninger i det vedtatte budsjettet på enkeltprosjekter innenfor ulike tjenesteområder, for eksempel vedrørende veg, vann og avløp

3.4.5 Generelt

Det er en forutsetning at fullmakten(e) gitt ovenfor, ikke benyttes til å endre bystyrets prioriteringer og de forutsetninger som ligger til grunn for budsjettvedtaket. Omdisponeringene skal i tillegg gjennomføres innenfor tjenesteområdets netto investeringsramme.

Forslag til nytt reglement

Det vises til Trondheim kommunes investeringsreglement.

Begrunnelse

Investeringsreglementet angir alle de sentrale retningslinjene hva angår investeringer, og det blir dermed overflødig å omtale deler av investeringsreglementet i økonomireglementet.

6.1.17 Forslag til nytt reglements punkt 3.5 Fullmakter vedrørende finansområdet

Det vises til Trondheim kommunes finansreglement.

Begrunnelse

Trondheim kommunes finansreglement gir en beskrivelse av fullmaktene vedrørende finansområdet, og de to reglementene blir med dette koblet sammen.

6.1.18 Reglementets punkt 4.1.1 Avsetning til fond fra driftsregnskapet

Nåværende reglement

Dersom enheter, kommunale bedrifter/foretak ved budsjettårets slutt oppnår et reelt regnskapsmessig driftsresultat som er bedre enn budsjettert, kan dette etter nærmere vurdering avsettes til fond.

Overføring av overskudd i henhold til denne bestemmelse skal ikke nyttes til aktivitetsøkende tiltak som økonomiplanen ikke gir rom for.

Formannskapet avgjør etter forslag fra rådmannen om eventuelle overskudd/ubrukte bevilgninger skal overføres til senere år.

Dersom enheter, kommunale bedrifter/foretak ved budsjettårets slutt framkommer med et reelt regnskapsmessig resultat som er dårligere enn budsjettert, kan dette etter nærmere vurdering føre til at underskuddet må dekkes inn over neste års budsjett.

På tilsvarende måte avgjør formannskapet etter forslag fra rådmannen om budsjettoverskridelser skal dekkes innenfor netto driftsrammene det påfølgende budsjettår.

Frister og nærmere regler for avsetninger til fond blir meddelt årlig i rundskriv fra rådmannen ("Regnskapsavslutningen 2xxx"), jf også kommuneloven § 48.

Forslag til nytt reglement

Dersom enheter *og/eller* kommunale foretak ved budsjettårets slutt oppnår et reelt regnskapsmessig driftsresultat som er bedre enn budsjettert, kan dette etter nærmere vurdering avsettes til fond. Overføring av overskudd i henhold til denne bestemmelse skal ikke nyttes til aktivitetsøkende tiltak som økonomiplanen ikke gir rom for.

Frister og nærmere regler for avsetninger til fond blir meddelt årlig i rundskriv fra rådmannen ("Regnskapsavslutningen 2xxx"), jf også kommuneloven § 48.

Begrunnelse

Dette skal behandles og vedtas av bystyret i sak om årsoppgjøret og endringen er en presisering av tidligere vedtatt reglement.

6.1.19 Reglementets punkt 4.1.3

Nåværende reglement

Spesielt om driftsoverskudd i aktivitetene vann, avløp, renovasjon og feiing

Kostnadene forbundet med aktivitetene vann, avløp, renovasjon og feiing dekkes gjennom kommunale avgifter. Avgiftene skal dekke drifts- og investeringsutgiftene.

Forslag til nytt reglement

Spesielt om driftsoverskudd i aktivitetene vann, avløp, slam, renovasjon og feiing

Kostnadene forbundet med aktivitetene vann, avløp, slam, renovasjon og feiing dekkes gjennom kommunale avgifter. Avgiftene skal dekke drifts- og investeringsutgiftene.

Begrunnelse

Selvkostområdene oppdateres i henhold til sentrale lover/forskrifter.

6.1.20 Reglementets punkt 4.2

Nåværende reglement

Enhet for revisjon og resultatkontroll – innsynsrett med kommunal støtte

Forslag til nytt reglement

Trondheim kommunerevisjon – innsynsrett med kommunal støtte

Begrunnelse

Oppdatert navn på Trondheim kommunerevisjon.

6.1.21 Reglementets punkt 4.3 Intern kontroll

Nåværende reglement

Intern kontroll omfatter i videste forstand den organisasjonsplan og alle de metoder og tiltak som kommunen iverksetter for å beskytte sine eiendeler, kontrollere nøyaktigheten og påliteligheten av regnskapsmessige data, samt øke effektiviteten og sørge for at fastlagte retningslinjer/administrative rutiner følges.

4.3.1 Anvisningsmyndighet og attestasjon

Retningslinjer for attestasjon og anvisning er fastsatt i eget reglement:

[Reglement for attestasjon og anvisning](#)

4.3.2 Bestilling av varer og tjenester

Retningslinjer for bestilling av varer og tjenester er fastsatt i egen rutine:

[Rutine for bestilling av varer og tjenester](#)

4.3.3 Kjøp av varer og tjenester og kontrahering av bygge- og anleggsarbeider

Dette er regulert gjennom lov og forskrift om offentlige anskaffelser:

[Lov med forskrift](#)

4.3.4 Delegasjon av myndighet til å innvilge kommunale garantier vedrørende lån til private barnehager

Reglene er innarbeidet i delegasjonsreglementet for Trondheim kommune.

4.3.5 Budsjettkontroll og regnskapsrapportering

Rådmannen gir gjennom årlig rundskriv ("Budsjett Rundskrivet") retningslinjer for regnskapsrapporteringen. Det utarbeides vurderinger av [regnskapsutviklingen](#) hvert tertial.

På bakgrunn av rapportene fra virksomhetene utarbeider rådmannen en egen sak som legges fram for [bystyret](#).

Forslag om budsjettkorrigeringer i henhold til bestemmelsene i dette reglement skal gjøres i sammenheng med den tertialvise rapporteringen. Bare når særlige grunner foreligger fremmes forslag om budsjettkorrigeringer uten at dette skjer i sammenheng med [regnskapsrapporteringen](#).

[Trondheim Havn](#) rapporterer på samme måte overfor kommunens folkevalgte organer hvert tertial. Rapportene oversendes til orientering for formannskapet og [bystyret](#) etter at de er behandlet i styret.

4.3.6 Avskrivning av kortsiktige fordringer

Retningslinjer for avskrivning av kortsiktige fordringer i Trondheim kommune fremkommer av "[Reglement for avskrivninger](#)", vedtatt av Trondheim bystyre i møte 28.08.2003, sak 135/03.

4.3.7 Generelt

[De budsjettkorrigeringer som dette reglement ikke gir hjemmel for, skal forelegges for bystyret.](#)

Forslag til nytt reglement

I tråd med kommunelovens § 23 skal rådmannen påse at kommunen drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner og at den er gjenstand for betryggende kontroll. Kvalitet er et viktig virkemiddel for at administrasjonen kan oppfylle kravet i loven.

Internkontroll er systematiske tiltak som skal sikre at virksomheten planlegger, organiserer, utfører og vedlikeholder sine aktiviteter i samsvar med gjeldende regelverkskrav og mål for virksomheten. Internkontroll er et ledelsesverktøy som fungerer som et hjelpemiddel for styring og utvikling av den daglige drift ved alle virksomheter.

I Trondheim kommune er internkontrollen integrert med, og bygget inn i, kvalitetssystemets rutiner og dokumentasjon og utgjør et vesentlig element i dette. Internkontroll i kommunen er beskrevet i rutiner og dokumenter som angår alle. Siden dette er særdeles viktige tema på en arbeidsplass, har enheter og virksomhetsområder i tillegg skreddersydd rutiner på sine respektive områder som er forankret i de overordnede bestemmelsene.

Enhetene skal minst en gang i året gjennomgå internkontrollsystemet og vurdere om rutiner og system har fungert i praksis eller om det bør gjøres endringer. Se for øvrig sjekkliste <https://intranett.trondheim.kommune.no/content.ap?thisId=1130920129>.

4.3.1 Budsjettkontroll og økonomisk rapportering

Rådmannen gir gjennom årlig rundskriv ("Budsjett Rundskrivet") retningslinjer for den økonomiske rapporteringen. Det utarbeides vurderinger av økonomiske status og utviklingen hvert tertial, og rådmannen legger frem tertialrapport til behandling i bystyret.

Forslag om budsjettkorrigeringer i henhold til bestemmelsene i dette reglement skal gjøres i sammenheng med den tertialvise rapporteringen. Bare når særlige grunner foreligger, fremmes forslag om budsjettkorrigeringer for bystyret uten at dette skjer i sammenheng med tertialrapporteringen.

4.3.2 Avskrivning av kortsiktige fordringer

Retningslinjer for avskrivning av kortsiktige fordringer i Trondheim kommune fremkommer av "[Reglement for avskrivninger](#)", vedtatt av Trondheim bystyre i møte 28.08.2003, sak 135/03.

Begrunnelse

Nødvendig oppdatering av reglementet for å komme i takt med ledende standard og Trondheim kommunes utvikling.

6.1.22 Reglementets punkt 4.5 Spesielle forhold

Nåværende reglement

4.5.1 Kraftfondet

Forvaltning av kraftfondet er regulert gjennom egne vedtekter, benevnt "[Vedtekter for kraftfondet i Trondheim kommune](#)", vedtatt 13.06.2002.

Forslag til nytt reglement

4.5 Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Forvaltning av kraftfondet er regulert gjennom *reglement for finansforvaltning og egne vedtekter*.

Begrunnelse

Spesielle forhold erstattes med TKK, da det kun er TKK som omtales under dette punkt.

6.2 Trondheim kommunes investeringsreglement

6.2.1 Reglementets punkt 1.2 Sentrale begreper

Nåværende reglement

Investeringsområder: I økonomiplan og budsjett fremstilles investeringer i varige driftsmidler i naturlig avgrensede områder. Investeringsaktiviteten i Trondheim kommune er inndelt i følgende områder: Skoler, barnehager, sykehjem og omsorgsboliger, kommunale boliger, ubebygde bolig- og næringsareal, vann, avløp, veg, idrett, park og skog (IPS)

Forslag til nytt reglement

Investeringsområder: I *kommuneplanens handlingsdel*, med økonomiplan og budsjett fremstilles investeringer i varige driftsmidler i naturlig avgrensede områder. Investeringsaktiviteten i Trondheim kommune er inndelt i følgende områder: Skoler, barnehager, *helse- og velferdssenter og omsorgsboliger*, kommunale boliger, ubebygde bolig- og næringsareal, vann, avløp, veg, *idrett og friluftsliv, grønt*.

Begrunnelse

Trondheim kommune investerer nå primært i helse- og velferdssenter i stedet for sykehjem.

Ny ansvarsfordeling av IPS medfører behov for å gruppere investeringene i to investeringsområder.

6.2.2 Reglementets punkt 2.2 Årsbudsjett

Nåværende reglement

Budsjettvedtaket er den endelige investeringsbeslutningen under forutsetning av at prosjektene kan gjennomføres i henhold til de forutsetninger som var lagt til grunn for vedtaket.

Forslag til nytt reglement

Budsjettvedtaket er den endelige investeringsbeslutningen under forutsetning av at prosjektene kan gjennomføres i henhold til forutsetninger som var lagt til grunn for vedtaket. I tillegg skal enkeltsaker behandles i henhold til punkt 2.3.

Begrunnelse

Det er en presisering av tidligere vedtatt reglement.

6.2.3 Reglementets punkt 2.3 Enkeltsaker

Nåværende reglement

Forventet investeringskostnad (kostnadsramme) inklusive tomteknad, rentekostnader, inventar og utstyr, prisstigning, samt kunstnerisk utsmykking i henhold til retningslinjer vedtatt av bystyret

Dersom alternative løsninger er vurdert skal disse framgå av saksfremlegget.

Formannskapet

Kjøp og salg av ubebygd areal for mellom 5 og 15 millioner kroner per eiendom (inkludert eventuelt grunneiertilskudd) skal vedtas av formannskapet. Salg av prinsipiell betydning skal forhåndsklareres av formannskapet.

Kjøp og salg av bebygd fast eiendom for mellom 10 og 15 millioner kroner per eiendom (inkludert eventuelle ombyggingskostnader/grunneiertilskudd) skal vedtas av formannskapet. Salg av prinsipiell betydning skal forhåndsklareres av formannskapet.

Forslag til nytt reglement

Forventet investeringskostnad (kostnadsramme) inklusive tomteknad, rentekostnader, inventar og utstyr samt prisstigning.

Alternative løsninger skal framgå av saksfremlegget.

Formannskapet

Kjøp og salg av ubebygd areal for mellom 5 og 15 millioner kroner per eiendom (inkludert eventuelt grunneiertilskudd) skal vedtas av formannskapet. Salg av ubebygd areal under 5 millioner kroner skal forhåndsklareres av formannskapet hvis det er av prinsipiell betydning.

Kjøp og salg av bebygd fast eiendom for mellom 10 og 15 millioner kroner per eiendom (inkludert eventuelle ombyggingskostnader/grunneiertilskudd) skal vedtas av formannskapet. Salg av bebygd areal under 10 millioner kroner skal forhåndsklareres av formannskapet hvis det er av prinsipiell betydning.

Begrunnelse

Det vedtas nå separat budsjett for kunstnerisk utsmykking og øvrige prosjekt skal derfor være eksklusive kunstinvesteringer. Forslagene til endring vedrørende salg er en presisering av tidligere vedtatt reglement.

6.2.4 Reglementets punkt 2.5 Rapportering

Nåværende reglement

Det skal utarbeides statusrapport til bystyret etter hvert tertial.

Det skal gis en samlet økonomisk oversikt over forventet sluttkostnad, vedtatt bruttokostnad og eventuelle avvik for investeringsprosjekt. Prosjektene skal rapporteres samlet innenfor de samme områder som det er gitt fullmakt til å styre innenfor.

Det skal også legges fram en kortfattet statusrapport for større enkeltprosjekt og prosjekt av spesiell interesse.

Avsluttede prosjekt:

Som en del av tertialrapporteringen skal det redegjøres særskilt for prosjekter som er avsluttet i perioden. Redegjørelsen skal ta utgangspunkt i bystyrets bevilgning, og være en redegjørelse for sluttresultat i henhold til vedtatte forutsetninger. Prosjektet anses deretter som formelt avsluttet.

Særskilt rapportering:

Særskilt rapportering kreves hvis et prosjekt har betydelige avvik i forhold til bystyrets vedtak. Det skal redegjøres for årsak, konsekvens og eventuelle korrigerende tiltak.

Det skal rapporteres via tertialrapport eller som enkeltsak dersom det oppstår avvik av betydning i forhold til budsjettforutsetningene når det gjelder:

- Framdrift
- Kvalitet eller omfang
- Finansielle vilkår
- Avvik på forventet sluttkostnad i forhold til budsjett som ikke kan løses innenfor porteføljen

Hva som er et betydelig avvik må til en hver tid vurderes på grunnlag av prosjektets størrelse og kompleksitet.

Forslag til nytt reglement

Det skal utarbeides statusrapport til bystyret etter hvert tertial.

Det skal gis en samlet økonomisk oversikt over forventet sluttkostnad, vedtatt bruttokostnad og eventuelle avvik for investeringsprosjekt. Prosjektene skal rapporteres samlet innenfor de samme områder som det er gitt fullmakt til å styre innenfor. *Hvis et prosjekt har betydelig avvik når det gjelder framdrift, kvalitet, omfang, finansielle vilkår eller avvik på forventet sluttkostnad i forhold til budsjettforutsetningene, skal det redegjøres for årsak, konsekvens og eventuelle korrigerende tiltak.*

Hva som er et betydelig avvik må til en hver tid vurderes på grunnlag av prosjektets størrelse og kompleksitet.

Det skal også legges fram en kortfattet statusrapport for større enkeltprosjekt og prosjekt av spesiell interesse.

Avsluttede prosjekt

Som en del av tertialrapporteringen skal det redegjøres særskilt for prosjekt som er avsluttet i perioden. Redegjørelsen skal ta utgangspunkt i bystyrets bevilgning, og være en redegjørelse for sluttresultat i henhold til vedtatte forutsetninger. Prosjektet anses deretter som formelt avsluttet.

Begrunnelse

Forslaget er en presisering og forenkling av tidligere vedtatt reglement. Statusrapporteringen skal være som tidligere vedtatt.

6.2.5 Reglementets punkt 4.1 Initiativ

Nåværende reglement

Bestiller har ansvaret for å ta initiativ og redegjøre for behov, forslag til løsning og prioritering. Det skal utarbeides en samlet behovsutredning, forslag til prioritering av investeringer, økonomiplan og budsjett.

Både bruker og eier kan ta initiativ til påkostning/oppgradering av en bygning.

Forslag til nytt reglement

Reglementets punkt 4.1 utgår.

Begrunnelse

Punkt 4.1 har ikke noen praktisk betydning og kan utgå.

6.2.6 Reglementets punkt 5 Andre bestemmelser

Nåværende reglement

Udisponerte bevilgninger er overførbare i inntil to år. Utgifter til investeringer kan dekkes over kommunens likviditetsreserve inntil lån blir utbetalt.

Forslag til nytt reglement

Reglementets punkt 5 utgår.

Begrunnelse

Brev fra KRD vedrørende tolkning av budsjett- og regnskapsforskriften reiser tvil om det er lov å overføre udisponerte bevilgninger i inntil to år. I påvente av endelig avklaring legger rådmannen en restriktiv tolkning til grunn og anbefaler at punkt 5 utgår.

Del 2

7 Barnehagene

7.1 Innledning

Gjennom de siste årene har det vært en omfattende statlig og kommunal satsing på barnehagesektoren og tilbudet fremstår i dag som et universelt velferdsgode. I Trondheim har det i tillegg til omfattende utbygging av plasser, vært en kraftfull satsing på tidlig innsats for å sikre alle barn god læring og utvikling i barnehagen. Barnehagens personale har en sentral rolle i barnehagebarns og deres familiers liv. I arbeidet med kvalitetsutvikling har vi derfor hatt særlig fokus på samarbeid med andre tjenesteområder og fagmiljøer for å utvikle personalets faglige og personlige kompetanse om barns utvikling og læring. Videre har vi gjennom modellkommuneforsøket gitt kompetanseheving for alle grupper ansatte i forhold til barn av psykisk syke og foreldre med rusproblemer.

Gjennomføring av systemrettet tilsyn med trondheimsbarnehagene har gitt kommunen bred kunnskap om barnehagene både når det gjelder oppfølging av lovkrav, faglig innhold og praksis. For å klargjøre mål og hensikt med tilsynet og hindre unødvendig dobbelrapportering for enhetene, viser erfaringene at det er behov for videreutvikling av ordningen. I tillegg skal systemet gi rom for å øke antall stedlige tilsyn.

Det er vedtatt å etablere en mer formell arena for samhandling, dialog og rådgivning mellom barnehageforeldre, rådmannen og politisk nivå i saker av felles interesse. For politisk og administrativ ledelse er det interessant og viktig å få med foreldreperspektivet i overordnede strategisk spørsmål knyttet til utvikling, planlegging og gjennomføring av barnehagetilbudet i byen. Bystyret har derfor vedtatt å etablere Kommunalt foreldreråd for barnehager (KFB) fra høsten 2011.

Fra 1. januar 2011 ble de statlige barnehagetilskuddene innlemmet i rammetilskuddet til kommunene. Samtidig trådte det i kraft nye regler for hvordan kommunen skal finansiere de private barnehagene. I den forbindelse har bystyret fastsatt satser for driftstilskudd og kapitaltilskudd for ordinære private barnehager, private familiebarnehager og private åpne barnehager for 2011. Dette har vært et omfattende arbeid, og arbeidet med tilskuddsmodell for de kommunale barnehagene er derfor noe forsinket. Rådmannen tar likevel sikte på å ferdigstille arbeidet ved utgangen av året.

7.2 Status og utfordringer

Det er 77 private barnehager, 81 private familiebarnehager og 57 kommunale enheter i Trondheim. De kommunale enhetene består av til sammen 108 barnehager. 61 prosent av barna går i kommunal barnehage.

Tabell 7.1 Nøkkeltall barnehage

	2009	2010	Anslag 2011	Endring fra 2010 til 2011
Barn i trondheimsbarnehagene	10 588	10 671	10 800	129
Barn i kommunale barnehager	6 496	6 554	6 551	-3
Barn i private barnehager	3 428	3 513	3 705	192
Barn i private familiebarnehager	638	604	544	-60
Barn med spesialpedagogisk hjelp etter Opplæringslovens § 5-7	188	206	240 ²⁸	34

Ved utgangen av 2010 var det 10 671 barn i ordinære barnehager og familiebarnehager i Trondheim. Dette tilsvarer 95 prosent av barna i alderen 1-5 år, noe som gir den høyeste dekningsgraden i ASSS-kommunene. I tråd med økonomiplanen for 2011-2014 medfører fordelingen mellom kommunale og private prosjekter i perioden at netto tilvekst i 2011 vesentlig kommer i private barnehager.

²⁸ Utgjør 2,2 prosent av antall barn

Tabell 7.2 Sammenligning med ASSS-kommunene²⁹

	Trondheim 2009	Trondheim 2010	ASSS- gjennomsnitt 2010
Dekningsgrad 1-5 år, i prosent	94	95	89
Dekningsgrad 1-2 år, i prosent	88	88	78
Dekningsgrad 3-5 år, i prosent	99	99	96
Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter i barnehage ifht innvandrerbarn 1-5 år, i prosent	72	71	64
Andel ansatte med førskolelærerutd, fagutd eller annen pedagogisk utd, i prosent	47	45	38
Oppholdstimer per årsverk til basisdrift i kommunale barnehager	13 916	13 909	13 244

Andelen minoritetsspråklige barn i barnehage i Trondheim ligger nest høyest, etter Drammen. Andelen ansatte med førskolelærerutdanning, fagutdanning eller annen pedagogisk utdanning i Trondheim har gått litt ned siden 2009, men ligger fortsatt høyest av ASSS-kommunene. Bemanningstettheten i kommunale barnehager Trondheim er fortsatt nest lavest i ASSS-nettverket etter Drammen, målt i oppholdstimer per årsverk til basisdrift i kommunale barnehager. Trondheim har over flere år arbeidet systematisk med tiltak og kompetanseutvikling i sektoren for å sikre kvalitet. Kommunen har god tilgang på kvalifisert personale og har derfor overpekt seg ut som en kommune med høy fagkompetanse og effektiv drift i barnehagene.

7.2.1 Full barnehagedekning

Siden 2006 er fastsatte mål om full barnehagedekning i Trondheim blitt innfridd. Lovfestet rett til barnehageplass ble innført i 2009. Retten til barnehageplass gjelder for alle som søker innen fristen for hovedopptaket og som fyller ett år innen utgangen av august samme år. Trondheim kommune hadde fram til og med 2009 en målsetting som også omfatter 0-åringene. Fra og med opptaket i 2010 ble målet for full barnehagedekning i Trondheim tilpasset den nasjonale definisjonen.

Prognosene for barnetallet viser en betydelig vekst gjennom planperioden, noe som alene gir behov for etablering av tre-fire nye barnehager i året. Samtidig er det en rekke barnehager med midlertidige godkjenninger som utløper i løpet av de nærmeste to til fire årene. Disse må erstattes med permanente løsninger. I tillegg har flere barnehager store rehabiliterings- og ombyggingsbehov.

7.2.2 Opptak til barnehageplass

Trondheim har også i 2011 nådd målet om full barnehagedekning. Det ble registrert 1 974 søknader til hovedopptaket. I tillegg kom det 963 søknader om overflytting til annen barnehage, hvorav 696 fikk innvilget sin søknad. Alle søkere som ønsket plass fra august, fikk tilbud om plass i løpet av mai måned. Da hovedopptaket ble avsluttet, sto det igjen 445 søkere. Dette er barn under ett år som ikke har rett på plass i hovedopptaket, og som inngår i det supplerende opptaket.

I det supplerende opptaket har om lag 500 barn takket ja til tilbud om plass, dette er i hovedsak barn under ett år. Samtidig har det kommet inn flere søknader, og pr starten av oktober står det 369 barn på venteliste som ønsker plass i 2011. Det finnes fortsatt ledige plasser, men disse plassene ligger ikke nødvendigvis i ønsket område for søkerne. Dersom en barnehage har ledige plasser, legges informasjon om dette ut på kommunens nettsider. Hittil har kommunen kunnet ta inn mange barn uten rett til plass i suppleringsopptaket. Det må vurderes framover om det er rom for dette med de økonomiske rammene vi har.

²⁹ ASSS = Aggregerte Styringsdata for Samarbeidende Storkommuner; består av Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Gjennomsnitt ASSS er eksklusive Oslo og Trondheim

7.2.3 Tilsyn og kvalitetssikring

Kommunen har i henhold til barnehageloven ansvar for å gi veiledning og påse at barnehagene drives i samsvar med gjeldende regelverk, jfr. § 8. Kommunen skal føre tilsyn med både kommunale og ikke-kommunale virksomheter som omfattes av denne loven, jfr. § 16. Barnehageeier har et selvstendig ansvar for at barnehageloven med forskrifter er oppfylt, mens kommunen som barnehagemyndighet har ansvar for å avklare om tilbudet i barnehagen er lovlig og faglig forsvarlig.

Formannskapet vedtok i sak nr. 0187/08 plan for systemrettet tilsyn i trondheimsbarnehagene. Planen omfatter *elektronisk tilsyn, temabasert tilsyn og hendelsesbasert tilsyn*. Høsten 2010/ våren 2011 har vi hatt et særlig fokus på temabasert tilsyn.

Temabasert tilsyn

Målet med det temabaserte tilsynet var å undersøke kvaliteten på det arbeidet som gjøres i trondheimsbarnehagene innenfor temaet "*Barnehagen – et inkluderende fellesskap*". Samtidig skulle tilsynet bidra til kvalitetsutvikling i den enkelte barnehage. Temaet ble valgt fordi kommunen over tid, i tråd med statlige føringer, har hatt fokus på et helhetlig og samordnet opplæringstilbud for barn i barnehage og skole gjennom arbeid med forebyggende tiltak for helse, sosial inkludering og livslang læring. Kommunens satsinger synliggjøres i ulike plandokumenter og faglige og tverretatlige føringer om samarbeid og utvikling og er blant annet beskrevet i bystyresak 07/39831 *Barnehagetilbudet til barn med nedsatt funksjonsevne*. Videre er et av hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel at Trondheim skal være en inkluderende og mangfoldig by, hvor barn og unge opplever trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid.

Det temabaserte tilsynet ble gjennomført i to deler

- Spørreundersøkelse som omfattet alle trondheimsbarnehagene (obligatorisk)
- Stedlig tilsyn som ble gjennomført som oppfølgingsamtaler i 15 barnehager

Spørsmålene som ble stilt var kategorisert innenfor seks tema; Personalets holdninger og bevissthet, pedagogisk tilrettelegging, felles strategier, personalets kompetanse, samarbeid med andre instanser og helhetsvurdering. Det ble vektlagt at besvarelsene skulle bygge på ansattes egne refleksjoner og vurderinger omkring tema. Styrene ble derfor oppfordret til å la de ansatte delta i en prosess for å komme fram til svar som var mest mulig representative for hele barnehagen.

Resultatene av det temabaserte tilsynet er oppsummert i egen rapport og lagt fram for lederne i alle trondheimsbarnehagene. Ledere har gitt tilbakemeldinger om at de er i gang med oppfølging av tilsynet i egen barnehage. Funnene viser marginale forskjeller mellom barnehagene, og det er generelt høy score innenfor alle områder. Noe større variasjoner finner man innenfor de områdene som omhandler kompetanse og private barnehagers samarbeid med Barne- og familietjenestene. Rådmannen vil følge opp funnene, blant annet ved å iverksettes nye kompetansetiltak som en del av arbeidet med kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene. Videre vil det prioriteres å utvikle gode strukturer og arenaer for samarbeid mellom private barnehager og Barne- og familietjenestene i alle bydeler.

Uanmeldte tilsyn

På bakgrunn av Fylkesmannens tilbakemelding i 2009, om å øke omfanget på tilsynsbesøk i barnehagene, gjennomførte Oppvekstkontoret i samarbeid med Miljøenheten en besøksrunde i 16 familiebarnehager i mai/juni 2011. Oppvekstkontoret undersøkte i hovedsak barnehagens vedtekter, mens Miljøenheten gjennomgikk barnehagens godkjenning med tanke på sikkerhetsmessige forhold.

Hendelsesbasert tilsyn

På bakgrunn av bekymringsmeldinger fra foreldre, er det gjennomført ett uanmeldt tilsynsbesøk i en familiebarnehage våren 2011. Resultatet av dette tilsynet førte til en styrt avvikling av driften.

Ellers har Oppvekstkontoret mottatt sju henvendelser fra foreldre om ulike forhold ved barnehagevirksomheten. Henvendelsene har elementer av misnøye med personalets oppfølging av hendelser i barnehagen, personalets oppførsel og holdninger, rutiner og regler og kosten i barnehagen.

Oppfølging av denne typen saker er generelt krevende, men er løst på en god måte gjennom samtale, råd og veiledning og ett uanmeldt tilsynsbesøk.

Kommunens oppgaver som barnehagemyndighet er svært omfattende. Med tanke på størrelsen på barnehagesektoren, er det utfordrende å fange opp om barnehagene driver i samsvar med barnehagelovens bestemmelser og finne riktig nivå i forhold til omfang, kompetanse og ressursbruk for tilsynsoppgaven. Rådmannen har likevel tro på at kommunens system for tilsyn virker oppdragende med hensyn til å overholde lov og forskrift. Videre utvikling av ordningen er lagt fram for formannskapet i sak 11/40736 høsten 2011.

Kvalitetssikring av barnehagetilbudet

Målet om at Kvaliteket skal være i drift innen utgangen av 2011, vil bli nådd på barnehageområdet. En arbeidsgruppe bestående av enhets- og fagledere fra barnehagene har jobbet ut forslag til felles prosedyrer som skal gjelde for alle barnehagene. Prosedyrene ble lagt ut til høring 1. september. Etter tilbakemeldinger og justeringer ble disse godkjent av kommunaldirektøren med virkning fra 1. oktober. Innen utgangen av 2011 skal alle barnehagene ha lagt inn egne prosedyrer. Implementering og aktiv bruk er en utfordrende og arbeidskrevende prosess og skal derfor følges tett av kvalitetsgruppen for oppvekstområdet og kommunens kvalitetsutvalg.

7.2.4 Kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene

Trondheim har 2,5 millioner kroner i kommunale midler til kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene i 2011. Av disse er 400 000 kroner øremerket eget kvalitetsprogram for familiebarnehagene. Videre har kommunen mottatt statlige kompetansemidler i et omfang på rundt to millioner kroner dette året. Omlag én million av de statlige midlene er øremerket kompetanseutvikling innen området mangfold og flerkultur. Det ble fra september 2011 ansatt prosjektleder i 50 prosent stilling til å følge opp denne innsatsen. Ytterligere prioriteringer i forhold til bruk ressurser til kvalitetsutvikling er beskrevet i sak 10/2294 Kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene 2011-2014.

Trondheim har fortsatt god rekruttering til alle stillinger. Kvalitetsprogrammet skal tilpasses de ansattes ulike behov, der flere er unge og nyutdannet og andre igjen har lang erfaring og mye kompetanse. Kompetanseheving knyttet til tidlig innsats, barns læring og utvikling, og hvordan man kan skape gode utviklings- og læringsmiljø for alle barn i barnehagen, vil fortsatt prioriteres.

Aktivitetsplan 2011

Mange tidligere satsinger i kvalitetsarbeidet videreføres i neste periode selv om de ikke er nedfelt i aktivitetsplanen for 2011. Den nye planen er utarbeidet med bakgrunn i bystyrets vedtak i sak 10/2294 "Kvalitetsutvikling i trondheimsbarnehagene 2011-2014". Planen inneholder tiltak knyttet til barns læringsmiljø, mangfold og mestring og tidlig innsats, og legger til rette for ulike arbeidsformer i arbeidet. Prosjektorganisering, med etablering av faglige nettverk både i og mellom barnehager, er en arbeidsform som videreføres. Tidligere erfaringer med denne måten å drive kompetanseutvikling på er svært gode og innebærer at ansatte i barnhagene i stor grad involveres og deltar aktivt. Kurs og etterutdanning tilbys innefor spesifikke fagområder/emner.

Aktivitetsplanen for 2011 er gjennomført i tråd med intensjonene. De ansattes deltakelse på ulike tiltak har variert noe. Kurstilbudene som har hatt desidert størst tilslutning har vært kursene som omhandler barn av psykisk syke og foreldre med rusmisbruk.

Lederopplæringen for pedagogiske ledere, i den form som ble startet i 2008, ble avsluttet i august 2011. Dette innebærer at 420 pedagogiske ledere i kommunale barnehager har gjennomført 5 dagers etterutdanning i prosessorientert ledelse, der egen lederrolle i det daglige arbeidet med barn, foreldre og ansatte har stått i fokus. Ivaretagelse og videre utvikling av denne kompetansen er utfordrende. Rådmannen vil derfor, i samarbeid med styrerne, legge til rette for god implementering og oppfølging for de som har deltatt i programmet, og arrangere nye kurs for nyutdannede pedagoger. Pedagoger i private barnehager inviteres også til å delta på kurs.

Opplæringstilbud til ledere og ansatte i de åpne barnehagene følges også tett opp. Denne driftsformen benyttes i økende grad av flerkulturelle familier.

Prosjektarbeid

Alle barnehagene ble i 2011 invitert for deltakelse til nye prosjekt;

Vurdering: Dette prosjektet har til hensikt å øke de ansattes kompetanse i forhold til refleksjon over egen praksis – blant annet gjennom synliggjøring, dokumentasjon og vurdering av arbeidet med barn og barns utvikling og læring. 15 barnehager deltok i prosjektarbeid om samme tema forrige periode. tre barnehager fortsetter og ni nye barnehager er med i nye nettverk høsten 2011.

IKT: Hensikten med et prosjekt om IKT i arbeidet med barn i barnehage, er å øke personalets kompetanse om bruk av digitale verktøy i arbeidet med barna. Videre skal prosjektet støtte opp om barn som aktive brukere av digitale verktøy. 21 barnehager deltok i prosjekt og nettverksarbeid om IKT i barnehagen forrige periode. Av disse er fire barnehager fortsatt med og fire nye barnehager har meldt interesse for å delta i den nye satsingen.

BARN&ROM – 1000 spørsmål: Prosjekt har til hensikt å heve personalets kompetanse om det fysiske miljøets betydning for det pedagogiske innholdet og bidra til å skape stimulerende læringsmiljø for barna. Ti barnehager har deltatt i prosjektet de to siste årene og fortsetter også i neste prosjektperiode. Deres erfaringer blir dokumentert i ny bok om "Barnehagens Rom" som lanseres høsten 2011. 12 nye barnehager startet opp i nye nettverk for å heve kompetansen om rommets betydning for barns læring denne høsten. En av erfaringene i prosjektet er at personalet mangler redskaper for refleksjon og gjennomføring av pedagogiske utviklingsprosesser. Videre arbeid og kompetanseutvikling i nettverket skal derfor bygge på disse erfaringene.

Reggio Emilia: Disse nettverkene får hvert år tilslutning fra nye barnehager. Nettverkene samarbeider med Reggio Emilia Instituttet i Stockholm, Reggio Children og Remida- senteret i Reggio Emilia, Italia og Remida-senteret på Svartlamon i Trondheim. Nettverkene er godt forankret i kvalitetsarbeid og kompetanseutvikling i Trondheim og har fokus på barns medvirkning og delaktighet i egen læring og utvikling. Etter siste utvidelse høsten 2011, er arbeidet organisert i fem nettverk med deltakelse fra til sammen 22 barnehager.

La mæ få klar det sjøl: Prosjektet drives i regi av Arbeidsmiljøenheten og setter fokus på barnas motoriske utvikling ved å la dem utføre flest mulig oppgaver selv i stede for at ansatte i barnehagene hjelper dem så mye som vi ofte gjør. Dette arbeidet er med på å styrke barnas utvikling og bidrar til å fremme ansattes egen helse ved å endre arbeidsvaner og på den måten skape mer helsefremmende arbeidsplasser.

Utfordringen knyttet til all kompetanseutvikling, er å få implementert ny kunnskap i det daglige arbeidet med barn. Prosjektarbeid som form er godt tilrettelagt for dette, og mange barnehager tilegner seg i løpet av en prosjektperiode arbeidsmåter som styrker barnhagen som gode utviklings- og læringsarenaer både for barn og voksne. I noen barnehager stopper arbeidet opp når prosjektperioden er over, og noen barnehager er vanskelig å få med. Rådmannen vil i videre planlegging rette enda større fokus på oppfølging av og rekruttering til prosjekt og nettverksarbeid.

Samarbeid med andre kompetansmiljø

Rådmannen har samarbeidet med flere kompetansmiljø om oppfølgingen av kvalitetsutvikling i trondheimsbarnhagene. Innholdet har satt fokus på ny forskning og teori om barns læring og utvikling. Videre har rådmannen inngått nytt samarbeid med NTNU/DMMH om to kurspakker innen fagområdet "Antall, rom og form" og forberedende matematikkopplæring. Første kurs gjennomføres høsten 2011 og gjentas våren 2012.

Kommunen inngår ny intensjonsavtale om samarbeid med Dronning Mauds Minne for perioden 2012 – 2016.

Kvalitetsprogram for familiebarnehagene

I samarbeid med Dronning Mauds Minne tilbyr rådmannen en årlig kursrekke for eiere og veiledere i familiebarnehagene. Innholdet i opplæringen er knyttet til tidlig innsats og pedagogiske veiledning for eiere. Høsten 2011 ble det i regi av programmet, gjennomført studietur til Oslo der 20 eiere og ansatte fra familiebarnehagene deltok. Tema for turen var kvaliteten i tilbudet til de yngste barna.

Kravet til veiledning i en familiebarnehage med enkel gruppe er fem timer per uke. Det er utfordrende for mange eiere å få tak i veiledere til små stillingsandeler. Mange familiebarnehager må derfor benytte bemanningsbyråer for å skaffe kvalifiserte veiledere, noe som i mange sammenhenger går ut over stabiliteten og kvaliteten i arbeidet. Fra 2012 skal det derfor legges større vekt på kompetansetiltak for veiledere og se om det kan organiseres på en bedre måte. Dette arbeidet skal skje i et nært samarbeid mellom de private eierne og rådmannen.

Tidlig innsats

Den høye barnehagedekningen i Trondheim er viktig i forhold til tidlig innsats. I tillegg inneholder kvalitetsprogrammet for barnehagene en betydelig satsing på tiltak som skal sikre alle barn god utvikling og læring i barnehagen.

Opplæring i forhold til tidlig innsats omfatter blant annet et større samarbeidsprosjekt mellom Barne- og familietjenesten og et utvalg kommunale og private barnehager. Arbeidet er nå inn i sitt tredje år, og 20 barnehager, mer enn 300 ansatte i barnehager og Barne- og familietjenesten har fått opplæring i en modell (TI-Kvello) som skal sikre et flerfaglig blikk på enkeltbarn og grupper av barn.

Fysioterapitjenesten og ulike faggrupper fra Barne- og familietjenesten observerer barn og barnehagens organisering to-tre dager per år, med felles gjennomgang i et eget møte i barnehagen. Barnehagene følges opp i minst to år for å lære seg metoden. Erfaringene så langt viser at barnehagene i større grad enn tidligere utnytter den nye kunnskapen de får om barn og familier på en mer faglig og systematisk måte. Dette er med på å forebygge risiko og fremme god utvikling og læring hos barna. God dialog med foreldrene er et viktig element i metoden.

Mange barnehager tilbyr foreldreveiledning på ettermiddagstid. I flere år er det gitt opplæring til 120 veiledere som kan gi slik veiledning til foreldre. Bufetat leder dette programmet. Det er utfordrende at veiledning på ettermiddagstid innebærer at pedagogiske ledere får flyttet arbeidstid og oppgaver fra arbeid med barn på dagtid, til foreldreveiledning på kveld. Rådmannen vurderer også at driftingen av opplæringen innenfor enhetenes egne budsjetter er utfordrende.

Opplæring av ansatte i forhold til veiledning og oppfølging av foreldre i foreldrerollen og oppdragelse av egne barn, fortsetter. Det er utarbeidet egne opplæringsplaner for begge disse områdene med en årlig budsjettering innenfor kvalitetsprogrammet.

Psykisk helse og rus

Innen arbeidet med psykisk helse og rus pågår det tverrfaglig og tverretatlig innsats. Målet er at tjenestene skal komme inn tidlig for å avdekke problemer hos barnets omsorgspersoner og før barna utvikler symptomer grunnet mangelfull stimulering og utvikling. Dette er et viktig og krevende arbeid fordi innsatsen må samordnes mellom ulike etater og fagmiljøer i kommunen, mellom kommunen og 2. linjetjenesten og regionale etater. Familiene må følges opp over mange år for å sikre god utvikling.

Innsatsen er organisert gjennom Modellkommuneforsøket og kommunen har utviklet en spisskompetanse ved Midtbyen helsestasjon som har en byomfattende funksjon.

Det er stor interesse og oppslutning om kompetanseutviklingsprogrammet som pågår. I programmet prioriteres opplæring i ulike typer kartleggingsverktøy for tidlig å kunne identifisere risiko i småbarnsfamilier og hos barna. I 2011 er det gjennomført to kursdager med deltakelse fra om lag 1.200 ansatte. Som oppfølging av dette vil det bli satt sammen opplæringspakker med mindre temamøter og arbeid mellom samlingene. Kompetansemiljøer i byen samarbeider med kommunen om et slikt tilbud.

Trondheim kommune har fire familieavdelinger i barnehage, en i hver bydel som gir tilbud noen dager per uke til spedbarn (0-åringer) sammen med foreldrene. Målgruppen er barn av psykisk syke og foreldre med rusproblemer. Det arbeides med manual for organisering av driften og metodebruk på avdelingene.

To- og fire-årsundersøkelser i samarbeid mellom barnehage og helsestasjon

Målsettingen med dette arbeidet er å gi barn og familier helseundersøkelser av høy kvalitet. Bydelene vil framover utvide undersøkelsene ut fra lokale forhold og utfordringer. Barne- og familietjenesten i Østbyen gjennomfører alle fireårsundersøkelsene i barnehagen for de barna som bor i bydelen, og startet høsten 2011 også opp med alle to-åringene. De andre bydelene utvider også antallet barnehager som inkluderes i arbeidet, og det er utviklet god logistikk på området. Planlegging og gjennomføring skjer i et tett og tverrfaglig samarbeid, noe som gir kompetanseutvikling for alle parter. Ved å samarbeide på denne måten ser det ut som at barn og familiers problemer avdekkes tidligere, og at oppfølgingsarbeidet kommer raskere i gang. Tilbakemeldingen fra foreldrene er positive.

Ansattes kan oppleve dette som merarbeid og bekymre seg for fravær fra barnegruppa i forbindelse med helseundersøkelsene. Rådmannen vil derfor jobbe for at undersøkelsene kan erstatte allerede planlagte foreldresamtaler eller vanskelige samtaler man uansett må gjennomføre.

Samarbeid mellom barnehagene og Barne- og familietjenesten

Veksten i antallet barnehager og barn i trondheimsbarnehagene øker presset på samarbeidet mellom barnehagene og Barne- og familietjenesten. Særlig er det systematikk og innhold for samarbeid mellom Barne- og familietjenestene og de private barnehagene som varierer noe mellom bydelene. Alle bydelene har fagteam der barnehager møter for å drøfte situasjonen rundt enkeltbarn. Barnehagene rapporterer at dette er nyttige arenaer, men at organiseringen av samarbeidet må videreutvikles og systematiseres med tanke på å finne mer hensiktsmessige og hyppigere samarbeidsformer. Det er viktig å skape et likeverdig tilbud for barn i byen og rådmannen vil bistå tjenesten i dette arbeidet framover.

Flerspråklige barn og flerkulturell praksis

Andelen flerspråklige barn i trondheimsbarnehagene øker år for år. 831 barn har nå plass. Det er en økning på om lag fem prosent fra 2010. Med 99 prosent barnehagedekning for barn over tre år i Trondheim, ligger utfordringene i å få flere av de flerspråklige familiene til å søke de yngste barna inn i barnehagen.

Når kontantstøtten for toåringene faller bort fra 2012, vil det være en målsetting å få flere familier til å søke barna til barnehage for å lære norsk. Barnehagetilbud for denne målgruppen er viktig med tanke på utvikling av språk og språkforståelse og fellesskapet med andre barn og voksne.

I perioden 2011 -2013 vil det derfor igangsettes prosjekt for å øke rekruttering til barnehage for de yngste barna. Kompetanseheving for barnehageansatte om metoder og tiltak som kan bedre språkforståelsen og løfte kvaliteten på norskopplæringen skal også prioriteres. Videre skal foreldresamarbeid om betydningen av barnehagedeltakelse og foreldrenes ansvar for stimulering av morsmålet følges opp i samarbeid med andre tjenesteområder..

Våren 2011 samarbeidet utvalgte private og kommunale barnehager og skoler om språkkartlegging i norsk for 100 av 172 flerspråklige skolestartere. Språkkartleggingen er interessant fordi den gir kunnskap om enkeltbarnets språkutvikling og språkforståelse og åpner for dialog om hvordan barnehager og småskoletrinnet arbeider med språkopplæringen for flerspråklige barn. Framover skal rådmannen også følge opp erfaringene fra prosjektet "Bedre Språk" 2008 -2012 mellom to skoler og tre barnehager i Saupstad. Det inngås også samarbeid med høgskoler og universitet om kompetanseplan for flerspråkområdet i barnehage, etterutdanning og forskning.

Deltakere i introduksjonsprogrammet for flyktninger har i dag barnehagetilbud på Dalsenget barnehage. Tilbudet skal evalueres høsten 2011 med tanke på tilpasning av driften i forhold til full

barnehagedekning og endret bosettingsmønster der flere familier bosetter seg øst og nord i byen. En eventuell omlegging/ending i tilbudet planlegges gjennomført fra barnehageåret 2012/2013.

De statlige øremerkede tilskuddene per minoritetsspråklige barn i barnehage er gradvis blitt redusert de siste årene. Med stadig flere minoritetsspråklige barn i barnehage er dette en utfordring. Rådmannen vil vurdere finansiering og fordeling av midler til minoritetsspråklige barn fram mot neste budsjettår.

Kulturell barnehagesekk

Arbeidet med kulturell barnehagesekk er gjennomført som i 2010. Det har vært vektlagt å invitere barnehagene inn i en kulturombudsordning for å kunne nå ut med informasjon og formidle noen få tilbud. Kulturombudsordningen legger nå godt til rette for å kunne tilby flere kulturopplevelser til barnehagebarn, men dette er avhengig av økte ressurser. Trondheim Kommunale Kulturskole (TKK) har ansvaret for å drive kulturombudsordningen. Høsten 2011 ble det arrangert en fagdag for barnehageansatte der kulturskolens ansatte hadde ansvaret for ulike workshops. To kommunale og to private barnehager har sammen med kulturskolen deltatt i KOM! (Kreativt oppvekstmiljø), som avsluttes høsten 2011. Det er en utfordring å ivareta og spre erfaringene fra dette prosjektet videre innenfor dagens rammer for kunst og kultur til barnehageområdet.

7.2.5 Miljøarbeid og frivillighet

Nesten alle kommunale barnehager har miljøhandlingsplan. I september 2011 er 119 barnehager sertifisert for Grønt Flagg. Målet er å sertifisere alle trondheimsbarnehagene innen utgangen av 2012. Fra høsten 2011 vil det bli økt fokus på å få med flere private barnehager. Det er også ønskelig at familiebarnehagene deltar i sertifiseringen.

Grønn Barneby har utviklet en egen opplæringspakke omkring energi og ENØK-tilpassede barnehager. Dette opplegget tilbys barnehagene kostnadsfritt og er delvis finansiert gjennom Fremtidens byer. Opplegget heter "Ida og Markus - får ting til å skje" og er et godt supplement til Strømsparegrisen for barnehager. Strømsparegrisen er et prosjekt som involverer ansatte og barn i driften av bygget, og som gir bevissthet og gode holdninger om energioptimalisering. 21 barnehager deltar i år.

Våren 2011 ble Barnehage-Rusken lansert som del av Trondheimsrusken. 77 barnehager deltok i aksjonen, hvor man rydder i nærområdet til barnehagen to ganger i løpet av våren. Tilbakemeldingene på aksjonen har vært meget gode, og Rusken vil bli videreført i 2012.

Det arbeides ellers med mange spennende miljøprosjekter og flere barnehager benytter Remida-senteret. Det er utfordrende å involvere barna slik at de i framtida vil føle ansvar for miljøet.

Barnehagene er derfor i stor grad opptatt av aktiv medvirkning fra barna i arbeidet. Rådmannen vil i 2012 starte arbeidet med plan for en ny epoke i miljøarbeidet blant barn og unge.

Frivillighet

I lederavtalen for 2011 er alle kommunale enheter pålagt å gjennomføre minst ett nytt tiltak som styrker samhandlingen med frivillige organisasjoner. Det er første året dette målet er fremmet i lederavtalene, og rådmannen er kjent med at det er igangsatt mange spennende prosjekter i samarbeid med frivillig sektor. Arbeidet skal følges opp i samarbeid med andre tjenester og videreføres i 2012.

7.2.6 Kosthold

Trondheim kommune deltar i prosjektet Økomat i Trondheimsregionen. Bystyret har fattet vedtak om å øke forbruket av økologisk mat i barnehagene med 20 prosent innen 2012. I samarbeid med Grønn Barneby er kostholdskurset Mat- og matglede arrangert med nærmere 400 deltakere. Tema i kurset er ernæringsriktig kosthold for barn i barnehage i tråd med *Nasjonale retningslinjer for måltider i barnehager*. Opplæringen har gitt synlige resultater på kostholdet i trondheimsbarnehagene og som et resultat arbeides det nå med å vurdere menyer, innkjøp og logistikk.

Grønn Barneby samarbeider med "Fiskesprell" - kostholdskurs med fokus på fisk. Målet med alle aktivitetene i *Fiskesprell* er å inspirere, motivere og stimulere til økt sjømatkonsum blant barn og unge.

Dette kurset har så langt hatt omtrent 100 deltakere i barnehager og familiebarnehager. Høsten 2011 tilbys kurset til familiebarnehager, og det vil bli nye kurs for både barnehage og SFO våren 2012. Satsingen i forhold til fysisk aktivitet og kosthold skal videreføres de neste årene gjennom implementering av nye føringer om folkehelse.

7.2.7 Bemanning

De kommunale barnehagene i Trondheim har i mange år hatt en relativt lav bemanningstetthet sammenlignet med de øvrige storbyene. Det er en løpende debatt om lav grunnbemanning har konsekvenser for kvalitet og stabilitet i barnehagene og behovet for en økning av bemanningen i neste periode. Rådmannen vurderer også at bemanningsnormen er utfordrende, særlig med tanke på barnehagenes åpningstider og forhold knyttet til å kunne ivareta barns sikkerhet på en god måte. Det er ikke rom for å øke grunnbemanningen, og det vurderes fra rådmannen å være mest behov for å forsterke bemanningen der det er barn med spesielle behov.

I følge barnehageloven skal det være minimum én pedagogisk leder per 14-18 barn når barna er over tre år, og én pedagogisk leder per 7-9 barn når barna er under tre år (pedagognorm). I likhet med et flertall av landets kommuner og fylkesmenn har Trondheim kommune så langt tolket og praktisert denne bestemmelsen slik at pedagogressursen skal stå i prosentvis forhold til antall barn som overstiger henholdsvis 9 små og 18 store barn.

Kunnskapsdepartementet har nå kommet med en veileder som presiserer en fortolkning av pedagognormen der henholdsvis 9 barn og 18 barn skal forstås som terskler for krav om nye, hele årsverk pedagog. I følge departementet er dette en "tydeliggjøring" av hvilke krav dagens lovverk stiller, og at det dermed ikke er aktuelt å kompensere kommunene for merkostnadene ved etterlevelse av "et uforandret regelverk".

Kostra-tall viser at Trondheim utmerker seg blant storbyene med den høyeste pedagogtettheten og høyest andelen fagutdannet personell for øvrig. Likevel har Trondheim for få pedagoger i barnehagene i henhold til departementets nye presiseringer om hvordan pedagognormen skal tolkes. En strengere fortolkning av pedagognormen vil derfor bety betydelige merutgifter i kommunale og private barnehager. Merkostnaden i trondheimsbarnehagene er anslått til minimum 16 millioner kroner i helårsvirkning dersom det ansettes flere pedagoger på bekostning av assistenter med fagutdanning i barnehagene. Kostnadene vil øke ytterligere dersom pedagogene erstatter assistenter uten utdanning. I praksis vil flere pedagoger i barnehagene over tid måtte innføres i takt med naturlig avgang fra det personellet pedagogene skal erstatte.

Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS) er uenig med departementet i at kommunale og private barnehageeiere har lagt feil forståelse av bemanningsforskriften til grunn, og understreker at barnehageeierne er bundet av lov og forskrift, ikke av veiledere. Det er heller ikke noe i tidligere lovveileder som viser at dagens praktisering av pedagognormen er i strid med forskriften. KS mener derfor at den nye veilederen framstår som et forsøk på å endre praksis uten å følge opp med ressurser. Hvis departementet ønsker å skjerpe kravene til pedagogisk bemanning, bør dette gjøres med å endre selve forskriften, beregne merkostnaden for kommunene og kompensere for dette.

Med stramme rammer er det ikke funnet rom for å innarbeide merkostnader knyttet til flere pedagoger i barnehagene. Rådmannen vil i høst komme tilbake til formannskapet med egen sak om hvordan Trondheim kommune framover kan forholde seg til den nye veilederen.

7.2.8 Spesialpedagogisk arbeid

Per september 2011 er det fattet 240 vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven § 5-7, en økning på 34 vedtak fra 2010. Det er fattet vedtak for 156 gutter og 84 jenter, en fordelig mellom kjønn tilnærmet lik tidligere år. Utviklingen viser at flere barn tilmeldes Barne- og familietjenesten for utredning i forhold til sakkyndig tilråding, og det forventes derfor at antallet enkeltvedtak vil øke noe innen utgangen av året. Det er en særlig økning i antallet jenter og barn mellom to og tre år som

tilmeldes. Rådmannen vurderer at utviklingen kan være et resultat av kommunens prioriteringer i arbeidet med kompetanseutvikling knyttet til tidlig innsats.

Oppvekstkontoret har kun mottatt en klage på enkeltvedtak etter opplæringsloven. Man antar at dette har sammenheng med at omfang på enkeltvedtaket skrives i samsvar med sakkyndig tilråding. "Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning i barnehager og skoler" fra 2009 plikter Barne- og familietjenesten til å angi omfang på den ressursen som tilrådes. Ved tildeling av ressurser følges vanligvis denne tilrådingen. Skjønn utøves der barnehagen ser muligheter for samordning av ressursene, men dette er det fortsatt er en stor utfordring for enkelte barnehager å få til.

Barnehagene melder fortsatt om store behov for ressurser for å legge til rette for barn med nedsatt funksjonsevne, jf Lov om barnehager § 13. Som tidligere antar man at dette har sammenheng med et økende antall barn i barnehagene, men også lav norm på grunnbemanningen i barnehagene. Tildeling gjøres i samsvar med føringer fastsatt av Bystyret, jamfør sak 07/39831, og fordeles til navngitte barn som trenger særskilt støttetiltak og som barnehagene redegjør behov for.

Nivået på de kommunale ressursene til spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven og barnehageloven økte i 2011 med 2,8 mill, jamfør økonomiplan 2011 – 2014. Det er store forskjeller mellom barnehagene når det gjelder behov for spesialpedagogiske tiltak og annen forsterking. Det hadde derfor vært ønskelig med mer ressurser for å bidra til sosial utjevning.

Antall vedtak om utsatt skolestart i 2011/2012 er fem, mot sju i 2010/2011. Dette er et lavere antall enn andre ASSS-kommuner. Utfordringen for kommunen er som tidligere, at det er barn med varig funksjonshemming og med omfattende hjelpetiltak som innvilges utsatt skolestart. Disse barna vil ha behov for særskilt tilrettelegging uansett når de starter skoleløpet og en videreføring av tilbudet i barnehage er budsjettmessig utfordrende for barnehagesektoren.

Arbeidet med å utarbeide felles håndbok for spesialpedagogisk arbeid i barnehage og skole ble ferdigstilt i oktober 2010 og det arbeides nå med implementering av boka..

7.2.9 Storby samarbeid

Storbynettverket for barnehager er viktig med tanke på utvikling og kvalitet på arbeidet i barnehagesektoren. I tråd med regjeringens hovedmål for kvalitetsarbeidet, har nettverket siden 2009 hatt særlig fokus på kvalitetsutvikling og arbeid med utvikling av verktøy for vurdering av kvalitet. Deler av dette arbeidet er i 2011 benyttet i temabasert tilsyn i trondheimsbarnehagene. Nettverket har fått ytterligere finansiering fra Kunnskapsdepartementet for å ferdigstille arbeidet. Innen oktober 2011 vil det være avgjort hvilket forskningsmiljø som skal få oppdraget.

7.2.10 Nasjonal lederutdanning for styrere

Fra høsten 2011 er det opprettet et nasjonalt utdanningstilbud i ledelse for styrer i barnehager. Studiet skal kvalifisere styrere til å lede barnehagen på en måte som sikrer og utvikler høy kvalitet på arbeidet. Innholdet i studiet omhandler ledelse av barns læring og utvikling, barnehagen i samfunnet, barnehagen som organisasjon og utviklingen av lærende barnehager.

Dronning Mauds Minne (DMMH) har det faglige ansvaret for styrerskolen i et rekrutteringsområde som strekker seg fra Møre og Romsdal til Nordland fylke. Høgskolen samarbeider med Høgskolen i Nord-Trøndelag (HINT) og PricewaterhouseCoopers (PwC) om opplæringen. Det er opprettet en styringsgruppe for utdanningen der rådmannen deltar som representant for barnehageeier.

7.2.11 Økonomisk likeverdig behandling mellom private og kommunale barnehager

Ny forskrift om likeverdig behandling ved tildeling av offentlige tilskudd til ikke-kommunale barnehager trådte i kraft 1. januar 2011. Trondheim bystyre fastsatte 16. juni 2011 (sak 75/11) satser for driftstilskudd og kapitaltilskudd for ordinære private barnehager, private familiebarnehager og private åpne barnehager for 2011. For å gi de ordinære private barnehagene tid til omstilling til ny

tilskuddsmodell, vedtok bystyret overgangsordninger med ekstra småbarnstilskudd og ekstra kapitaltilskudd i 2011. Forslag til driftssatser for de private barnehagene i 2012 fremmes i pkt 1.4.3.

Rådmannen vil legge fram egen sak for bystyret med forslag til ny modell for kapitaltilskudd til private barnehager. Dette arbeidet må ses i sammenheng med nye nasjonale regler for begrensning av utbytte og uttak av verdier ved salg eller nedleggelse av private barnehager. Det er ikke kjent når denne forskriften vil bli lagt fram.

Et barnehagelovutvalg vil etter planen legge fram sin innstilling 1. desember 2011 om behovet for eventuelle endringer i barnehagelovgivningen etter innføring av rammefinansiering av barnehagesektoren. Dette arbeidet vil ha betydning for hvilke vilkår kommunene kan stille til de private barnehagene når de mottar kommunale tilskudd. Når dette er klart vil revisjon av dagens vilkår bli lagt fram som egen sak for bystyret.

Også i disse sakene vil rådmannen være i dialog med representanter for de private barnehagene, PBL og arbeidstakerorganisasjonene.

7.2.12 Revidering av budsjettmodell for de kommunale barnehagene

Iverksetting av ny forskrift om likeverdig behandling av private barnehager har vært tidkrevende i år, og betyr samtidig at et lenge bebudet arbeid med revisjon av budsjettmodellen for de kommunale barnehagene ikke har kommet så langt som forutsatt. Arbeidet er nå tatt opp igjen og fortsetter ut over høsten i prosess med de kommunale barnehagene og arbeidstakerorganisasjonene. Det er viktig at framtidig tilskuddsmodell for de kommunale barnehagene blir sett i sammenheng med de nasjonale reglene for tilskudd til de private barnehagene. Rådmannen tar sikte på å ferdigstille arbeidet med en politisk sak rundt årsskiftet.

7.3 Mål for tjenesteområdet

Barnehage har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012:

1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer.

1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle.

2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn.

3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid.

3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by, der det er godt å bo som innvandrer

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller redusert

Tabell 7.3 Periodemål og resultatmål 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Barnehagen har et læringsmiljø som støtter og utfordrer barns interesser, nysgjerrighet og lærelyst	<p>Personalet har kunnskap om innholdet i ny formålsparagraf med vekt på barns dannelsingsprosesser</p> <p>Personalet har økt kunnskap om relasjonens betydning for barns utvikling og læring</p> <p>Personalet benytter varierte arbeidsmåter i vurderings- og dokumentasjonsarbeidet</p>
Barnehagen fremmer sunt miljø og bærekraftig utvikling	<p>Kommunale barnehager har miljøhandlingsplan og Grønt Flagg</p> <p>Antallet private barnehager og familiebarnehager med Grønt Flagg øker</p> <p>Barnehagen implementerer nye føringer om folkehelse knyttet til fysisk aktivitet og kosthold</p> <p>Barns medvirkning og deltakelse vektlegges i miljøarbeidet</p>
Foreldres medvirkning og innflytelse over barnehagetilbudet øker	<p>Det etableres kommunalt foreldreråd for barnehager (KFB)</p> <p>Resultater fra Brukerundersøkelsen 2011 følges opp</p>
Barnehagen fremmer inkludering og likeverd	<p>Personalet har økt kunnskap om barn og familier med flerkulturell bakgrunn</p> <p>Barnehagedeltakelsen for flerkulturelle barn i alderen 1-3 år øker med 10 prosent</p> <p>Barn har gode norskferdigheter ved skolestart</p>
Barnehagen arbeider målrettet og systematisk med avdekking og oppfølging av barn og familier i risiko	<p>Helseundersøkelser av førskolebarn skjer i samarbeid mellom foreldre, helsestasjon og barnehage</p> <p>Barn av psykisk syke og foreldre med rusproblemer sikres god oppfølging i barnehagen</p> <p>Barnehagen samarbeider med BFT om barn og familier i risiko</p>
Tjenestetilbudet til barn og unge kvalitetssikres	Kvaliteteet og avvikssystemet er i bruk i alle barnehager

7.4 Økonomi – drift

7.4.1 Statsbudsjettet

Fra 1. august 2012 foreslår regjeringen å avvikle kontantstøtteordningen for to-åringer og innføre differensierte kontantstøttesatser for ett-åringer. KS mener at forventet økt etterspørsel er for lavt

kompensert i statsbudsjettet og vil kreve en full kostnadsberegning. I Trondheim kan det anslås at en slik endring vil øke etterspørselen med maksimalt ca 120 plasser. Per september 2011 har om lag 200 "0-åringer", det vil si barn som fyller ett år etter 31. august 2011, fått plass i kommunale barnehager i det supplerende opptaket, og om lag 300 i private barnehager. Slik det ser ut i nå, kan vi innenfor kapasiteten i de kommunale barnehagene møte økt etterspørsel av flere barn med rett til plass, på bekostning av barn uten rett til plass. Kommunen kan derimot ikke styre en slik prioritering i private barnehager, som med dagens barnehagelovgivning kan velge å gi plass til barn uten rett framfor barn med rett til plass.

Maksimalprisen foreslås videreført på samme nominelle nivå som i 2011, 2 330 kroner pr måned eller 25 630 kroner pr år. Dette utgjør en reell nedgang på 3,25 prosent. Kommunenes merutgifter ved manglende prisjustering finansieres i statsbudsjettet. Det legges opp til at maksimalprisen videreføres på samme nominelle nivå hvert år framover inntil målet i Soria-Moria erklæringen om en maksimalpris for foreldrebetaling på 1 750-kroner (2005-kroner) pr måned blir innfridd.

Regjeringen foreslår å øke minimumstilskuddet til private barnehager fra 91 prosent til 92 prosent fra 1. august 2012. Kommunenes merutgifter ved dette tiltaket finansieres i statsbudsjettet. Opptappingen vil berøre om lag 20 prosent av de private ordinære barnehagene i Trondheim, mens de øvrige 80 prosent allerede har et tilskuddsnivå som ligger mellom 92 prosent og høyere enn 100 prosent. Regjeringen legger opp til at 100 prosent likeverdig behandling skal være innfaset i løpet av 2014. Dette gir behov for en mer omfattende opptapping i statsbudsjettene for 2013 og 2014.

Regjeringen foreslår å avvikle ordningen med investeringstilskudd for nye plasser fra 2012. Siden den generelle kompensasjonsordningen for merverdiavgift ble innført fra 2004, har merverdiavgifts-kompensasjonen gått til fradrag fra investeringstilskuddet. Ved bygging av nye barnehager blir investeringstilskuddet derfor normalt lik null. Avvikling av investeringstilskuddet har derfor liten betydning for den planlagte barnehageutbyggingen i Trondheim i økonomiplanperioden.

Regjeringen foreslår også å avvikle ordningen med tilskudd til midlertidige lokaler fra 2012. I Trondheim har kostnadene ved etablering av midlertidige lokaler ligget rundt 3-4 millioner kroner per barnehage, mens det statlige tilskuddet dekker 30-40 prosent av beløpet. Det foreligger ingen planer om etablering av nye midlertidige kommunale eller private barnehager i økonomiplanperioden, men det kan likevel være en aktuell løsning for å håndtere uforutsette endringer i etterspørselen, forsinkelser i planlagt utbygging eller andre uforutsette hendelser.

Det øremerkede tilskuddet til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder foreslås opprettholdt på samme nivå som i 2011. Med stadig flere minoritetsspråklige barn i barnehage har tilskuddet pr barn gått betydelig ned de siste årene.

7.4.2 Hovedtrekk ved det økonomiske opplegget i barnehagesektoren

Det er lagt inn midler til drift av nye barnehageplasser for opprettholde dekningsgraden i takt med veksten i befolkningen i aldersgruppen 1-5 år. Som følge av dette vil det komme om lag 225 nye årsverk i kommunale og private barnehager i planperioden.

Videre foreslår rådmannen at barnehagene skjermes for reduksjoner i bemanningen. Dette er begrunnet i Kostra-tall som gjennom flere år vist at Trondheim kommune har lav bemanningstetthet i barnehagene sammenlignet med de øvrige ASSS-kommunene.

Kostra-tall viser også at Trondheim utmerker seg blant storbyene med den høyeste pedagogtettheten og høyest andelen fagutdannet personell for øvrig. Likevel har Trondheim for få pedagoger i barnehagene i henhold til Kunnskapsdepartementets nylig fremlagte veileder om hvordan barnehagelovens krav til pedagogisk bemanning i barnehagene skal forstås. Denne pedagognormen er foreløpig kostnadsberegnet til minimum 16 millioner kroner i trondheimsbarnehagene, men rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette i økonomiplanperioden.

Hoveddelen av det økonomiske ansvaret for barnehagesektoren ble overført fra staten til kommunene fra 2011. Samtidig er statlig styring av barnehagesektoren gjennom juridiske virkemidler skjerpet. I tillegg til nye krav til pedagogtetthet gir ny forskrift om likeverdig behandling av private barnehager fra 2011 detaljerte regler hvordan kommunene skal utøve sitt finansieringsansvar for de private barnehagene.

Investeringsbudsjettet tar høyde for forventet barnetallsutvikling i planperioden i aldersgruppen 1-5 år og erstatning av forventet plassavgang. Videre er det lagt inn midler til rehabilitering av gamle barnehager, erstatning av noen midlertidige barnehager, ombygging til småbarnsplasser, IKT og tomtekjøp.

7.4.3 Nye satser for tilskudd til de private barnehagene

I henhold til "Forskrift om likeverdig behandling av private barnehager" § 4, 4 ledd og § 5, 4. ledd, skal kommunen kunngjøre forslag til tilskuddssatser for drift og kapital til de private barnehagene i forbindelse med at årsbudsjettet legges ut til alminnelig ettersyn og skal før 1. februar i budsjettåret underrette de private barnehagene om fastsatte tilskuddssatser.

Av tabellen under framgår rådmannens forslag til driftssatser for 2012 for ordinære private barnehager, private familiebarnehager og private åpne barnehager. Driftssatsene er beregnet med utgangspunkt i gjennomsnittlig budsjetterte driftskostnader i tilsvarende kommunale barnehager. Driftssatsene inkluderer overhenget fra lønnsoppgjøret i 2011 til 2012, og vil i 2012 bli regulert i henhold til faktisk lønnsvekst i kommunale barnehager i 2012. De kommunale barnehagene kompenseres ikke for lønnsglidning i budsjettet. Det er inntil videre lagt til grunn samme påslag for pensjonskostnader som i driftssatsene for 2011, dvs 11,85 prosent. Pensjonsprosenten kan bli justert fram mot fastsetting av tilskuddssatsene innen 1. februar 2012. Det er lagt til grunn samme prisvekst som i budsjettet til de kommunale barnehagene på 1,25 prosent, som innbærer en effektivisering på 0,5 prosentpoeng i forhold til antatt prisvekst i statsbudsjettet på 1,75 prosent. Kapitalsatser for ordinære private barnehager og private familiebarnehager vil bli fastsatt når nasjonale satser for kapitaltilskudd foreligger for 2012.

Tabell 7.4 Driftssatser i 2012 for private barnehager

Driftssatser 2012 per år	100 prosent -sats, kroner
Ordinær barnehage	
Driftssats, inklusive 4 % adm.	
Heltidsplass 0-2 år	161 640
Heltidsplass 3-6 år	78 380
Familiebarnehage	
Driftssats, inklusive 4 % adm.	
Heltidsplass 0-2 år	118 360
Heltidsplass 3-6 år	89 030
Åpen barnehage	
6-15 timer	10 085
16 timer +	17 495

7.4.4 Rammetabell

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for barnehageområdet i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 7.5 Budsjettramme og tiltak barnehage. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	1 184,4	1 184,4	1 184,4	1 184,4
Pris- og lønnskompensasjon	28,9	28,9	28,9	28,9
Korrigert budsjett 2011	1 213,3	1 213,3	1 213,3	1 213,3
Vedtatte rammeendringer	30,1	60,0	85,1	110,5
Forslag til rammeøkninger	9,5	9,9	10,0	10,1
Andel rammereduksjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Forslag til netto driftsramme	1 252,9	1 283,2	1 308,4	1 333,9
Rammeendring	39,6	69,9	95,1	120,6
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak³⁰	0,5	0,5	0,5	0,5
Justering av tidligere vedtatte tiltak	30,8	59,7	84,7	110,1
Spesialpedagogiske tiltak	4,1	5,7	7,0	8,2
Helårsvirkning nye plasser 2011	8,9	8,9	8,9	8,9
Nye kommunale plasser 2012-2015	10,5	30,1	53,2	75,7
Nye private plasser 2012-2015	7,3	15,0	15,6	17,3
Økte utgifter/reduerte inntekter	10,0	11,4	11,6	11,7
Justeringer i tilskudd til private barnehager	7,3	7,4	7,5	7,6
Ekstra kapitaltilskudd private barnehager	2,7	4,0	4,1	4,1
Effektivisering	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Bortfall ekstra småbarnstilskudd i priv bhg	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Sum tiltak	39,6	69,9	95,1	120,6

Vedtatte rammeendringer

Budsjettrammen er økt med 30,1 millioner kroner, økende til 110,5 millioner kroner i 2015, fortrinnsvis til drift av nye barnehageplasser.

Forslag til rammeøkninger

Rammen foreslås økt med 2,2 millioner kroner for å reversere bemanningsreduksjon vedtatt i forrige økonomiplan. I tillegg er rammen økt med 7,3 millioner kroner i 2012, økende til 7,7 millioner kroner i 2012 for justeringer i tilskuddene til de private barnehagene.

Videreføring av allerede vedtatte tiltak

Det vises til vedlegg 7.

Justering av tidligere vedtatte tiltak

Budsjettrammen for spesialpedagogiske tiltak etter opplæringsloven og barnehageloven foreslås økt med 4,1 millioner kroner i 2012, økende til 8,2 millioner kroner i 2015. Av dette utgjør 2,3 millioner kroner heving av nivået i henhold til dagens aktivitet. Til å dekke behovet for flere spesialpedagogiske tiltak i takt med økende antall barn i barnehagene, er det satt av 1,8 millioner kroner i 2012, økende til 5,9 millioner kroner i 2015.

Det er beregnet behov for 8,9 millioner kroner i helårsvirkning for å finansiere drift av nye barnehageplasser etablert i 2011. Det er satt av 10,5 millioner kroner til drift av kommunale barnehageplasser i 2012, økende til 75,7 millioner kroner i 2015. Tilsvarende er det satt av 7,3 millioner kroner til drift av nye private plasser, økende til 17,3 millioner kroner i 2015.

Økte utgifter

I henhold til bystyresak 75/11 skal rådmannen utrede ny ordning med ekstra kapitaltilskudd for private barnehager i Trondheim kommune. I budsjettet for 2011 er det satt av 11 millioner kroner til ekstra kapitaltilskudd. I 2012 foreslås det i tillegg satt av 2,7 millioner kroner til ekstra kapitaltilskudd som følger av nyetablering av private barnehager.

³⁰ Se vedlegg 7

Det er videre satt av 7,3 millioner kroner i 2012 økende til 7,9 millioner kroner i 2015, til justeringer i tilskuddet til de private barnehagene, blant annet som følge av at minimumskravet til likeverdig behandling i statsbudsjettet foreslås økt fra 91 prosent til 92 prosent fra 1. august 2012.

Effektivisering

I bystyresak 75/11 om fastsetting av tilskuddsatser og iverksetting av ny forskrift om likeverdig behandling av private barnehager, vedtok bystyret et særskilt småbarnstilskudd for 2011 til private barnehager med relativt mange småbarnsplasser, for å lette overgangen til lavere vekting av småbarn sammenlignet med tidligere statlige og kommunale tilskudd. Dette tilskuddet bortfaller fra 2012.

7.5 Økonomi-investeringer

7.5.1 Forventet barnetallsutvikling

Antall barn i aldersgruppa 1-5 år har økt jevnt siden 2005. Utviklingen har dels sammenheng med økte fødselstall, og dels noe redusert netto utflytting fra Trondheim blant de yngste barna. Økningen i antall fødte skyldes delvis at flere enn tidligere velger å få barn, og dels at antall kvinner i fruktbar alder har økt i den samme perioden.

For kommende planperiode viser kommunens egen prognose en økning på 270 barn per år i planperioden. For beregning av utbyggingsbehovet, må det i tillegg tas hensyn til forventet avgang av plasser og eventuell endring i etterspørselen etter barnehage.

Tabell 7.6 Prognose og anslag for utviklingen i antall barn 1-5 år i perioden per 31.12 2012-15 og 2020

	2011	2012	2013	2014	2015	Endring 2010-2014	Snitt pr år	2020
TK prognose TR05 TO 06	11 357	11 688	11 984	12 213	12 438	1 081	270	13 816

Kilde: Byplankontoret, Trondheim kommune 08.09.11

7.5.2 Forutsetninger for perioden 2012-2015

Følgende prioriteringer og forutsetninger er lagt til grunn for investeringer på barnehageområdet:

- Målet om full barnehagedekning knyttes til barn med lovfestet rett til barnehageplass. Det vil si barn som fyller ett år senest innen utgangen av august det året det søkes om plass. Retten knyttes til den kommunen barnet er bosatt i. Det forutsettes ett barnehageopptak i året, med supplerende opptak, slik det er i dag.
- Dette betyr at aldersgruppen 1-5 år prioriteres i opptaket, mens barn under ett år (0-åringer), gis tilbud ut fra de plasser som er ledig etter hovedopptaket og i supplerende opptak.
- Tilbudet av barnehageplasser i forhold til barns bosted må anses som god, selv om det fortsatt er skjevheter mellom tilbud og etterspørsel i deler av byen. Andelen barn som ufrivillig er plassert i barnehage på motsatt side av byen, og som dermed har lang transportvei, anses som svært begrenset. Utbygging av nye barnehager skal uansett styres dit underdekningen er størst.
- Ut fra kommunens egen prognose forutsettes en tilvekst på rundt 1.080 flere bosatte barn i aldersgruppen 1-5 år i planperioden, det vil si en årlig økning på 270 barn. Etterspørselen etter barnehage anslås til 88 prosent for aldersgruppen 1-2 år, og til 99 prosent for gruppen 3-5 år. Årlig avgang av barnehageplasser settes til 0,5 prosent, det vil si om lag 50 plasser per år. Dette gir et samlet årlig utbyggingsbehov på 320 plasser per år.
- Det forutsettes at flere av de midlertidige barnehagene må benyttes videre, ut over dagens godkjenningsperiode.
- For å redusere antall prosjekter og øke utnyttelsen av tomtearealer, skal det legges til rette for å øke størrelsen fra 4 til 6/8 avdelinger for noen av de nye barnehagene.
- Omfanget av private familiebarnehager må forsøkes holdt på et stabilt nivå, uten forventninger om økning.
- Tilretteleggingen for private prosjekter videreføres.

7.5.3 Konsekvenser av investeringsprogrammet

Målet om full barnehagedekning videreføres i perioden. Investeringsrammen er økt, men deler av rammen må benyttes til å rehabilitere gamle barnehager som ellers vil bli stengt, samt til å erstatte midlertidige barnehager som ligger på tomter som skal brukes til andre formål.

Etter toppåret i 2006, har tilveksten av plasser i årene 2007-09 ligget på rundt 400 per år. I årene 2010 og 2011 har den årlige tilveksten bare vært på rundt 200 per år. Dette kunne gjøres fordi 0-åringene ble tatt ut av målsettingen for full barnehagedekning. I perioden framover må den årlige utbyggingstakten holdes på størrelse med veksten i barnetallet.

Det vil uansett fortsatt være slik at det i enkelte opptaksområder vil være for få plasser i forhold til det lokale behovet. Selv om flertallet av søkerne vil få ett av sine prioriterte ønsker oppfylt, vil en del få tilbud om plass i en annen barnehage og kanskje utenfor eget nærområde. Det er i seg selv en stor utfordring å finne egnede og store nok tomter til formålet, og som samtidig gir en god lokal og strukturell byutvikling.

Flere av kommunens barnehager har store rehabiliteringsbehov, i form av manglende fasiliteter for de ansatte (garderober, pause- og møterom), inneklima, tilrettelegging for småbarn og universell utforming. I perioden er det prioritert tiltak på barnehager som er vurdert til å ha størst behov, og som i tillegg har et utvidelsespotensial. Ramme til ombygging og tiltak i øvrige eksisterende barnehager er svært begrenset. Et viktig tiltak er at det i planperioden er lagt inn en ramme til akutte tiltak i barnehagebyggene. Denne rammen skal ellers benyttes til tilrettelegging for flere småbarnsplasser i eksisterende barnehager, som i dag ikke blir fullt utnyttet.

Den store utfordringen er alle de midlertidige barnehagene som ble opprettet for å oppnå full barnehagedekning i Trondheim. For noen barnehager utløper godkjenningene allerede i 2012, og så er det en rekke godkjenninger som utløper i 2015. Dersom bruken av disse barnehagene forlenges ytterligere, må det i enkelte av de leide byggene påregnes å gjøre en del bygningsmessige tiltak. Det foreslås en rekke tiltak i investeringsprogrammet, som vil redusere antall midlertidige barnehager vesentlig i løpet av planperioden. Se eget kapittel om dette temaet.

7.5.4 Prosjekter og tiltak i 2012

Fullføring av prosjekter påstartet i 2011

- Ny permanent Leistad femavdelings barnehage ferdigstilles ved årsskiftet 2011/12 i Chr. Bloms vei, med åpning ved årsskiftet 2011/12. Denne erstatter den midlertidige Leistad barnehage. Den fristilte paviljongen skal benyttes som avlastning i forbindelse med andre planlagte rehabiliteringsprosjekter (Ladesletta, Tiriltoppen).
- Nidarvoll barnehage rehabiliteres gjennom nybygging, og øker fra to til fem avdelinger. Prosjektet ferdigstilles sommeren 2012.
- Ny fire-avdelings barnehage etableres på Myra, med ferdigstilling sommeren 2012. Det foreslås at den midlertidige barnehagedriften på Hammersborg flytter inn i den nye barnehagen på Myra. Samtidig nedlegges den midlertidige barnehagedriften i Victor Baumanns vei, som har vært en del av enheten Hammersborg barnehage. Hensikten er å redusere antall midlertidige barnehager og legge til rette for en permanent og forutsigbar barnehagestruktur. Bortsett fra nedleggingen av Victor Baumanns vei blir det ingen reduksjon av barnehageplasser, fordi det forutsettes at det startes opp en ny privat barnehage i forbindelse med Vestbyen-huset på Hammersborg.
- Ny barnehage på Kattem med fem avdelinger åpnes i august i 2012. Tomta er regulert og ervervet, og bygging pågår.
- Ny barnehage på Hårstad Mindre med fem avdelinger åpnes høsten 2012, som en del av nytt boligområde.

7.5.5 Prosjekter og tiltak etter 2012

- Bygging av permanente lokaler for Ladesletta barnehage startes opp i 2012, som en del av rehabiliteringen og utbyggingen av nytt helse- og velferdssenter i Lade alle 80. Barnehagen ferdigstilles i 2013, og skal til da ha midlertidig opphold i ledig barnehagepaviljong på Leistad.
- Haukåsen og Tiriltoppen barnehager, som kommunen overtok fra St. Olav hospital, rehabiliteres og utvides i henholdsvis 2013 og 2014. I byggeperioden får Haukåsen opphold i midlertidige paviljong på Stavset, og Tiriltoppen på Leistad.
- Det er i gangsett regulering med tanke på permanent barnehagedrift i Ilsvika. I den forbindelse er det aktuelt med kjøp av permanente lokaler i tilknytning til uteområdet. Forventet ferdigstilling i 2013.
- Sagmoen barnehage holder til i tidligere Breidablikk skole. Dette kommunale området er regulert til boliger, med tanke på salg. I den forbindelse skal det utvikles barnehagelokaler i den gamle Breidablikk skole (rødbygget). Bygget har antikvariske verdier. Forventet ferdigstilling i 2013.
- Det planlegges for fire nye barnehager i 2013, som alle skal gi økt kapasitet i barnehageopptaket. Dette gjelder ved Kristiansten festning (tidligere øvingslokaler for Luftforsvarets musikkorps), i Stubbanvegen ved Utleira skole, øverst i Jakobslivegen og i Grillstadfjæra som del av nytt boligområde. Regulering er i gangsett for alle disse prosjektene.
- Aastahagen barnehage ligger i gamle Persaunet sykehjem, hvor det foreslås nytt helse- og velferdssenter. I den forbindelse planlegges det permanente lokaler for Aastahagen barnehage på den såkalte "Sirkeltomta" på Persaunet, med ferdigstilling i 2014.
- Risvollan barnehage ble revet og holder til i midlertidige lokaler. Opprinnelig "sentertomt" mangler regulert adkomst. Rådmannen samarbeider med partene i området om reguleringen, herunder ny barnehagetomt og tomt for helse- og velferdssenter. Det er satt av midler til å etablere barnehagen i 2014/15.
- I tillegg gir rammen mulighet for fire barnehageprosjekter mot slutten av perioden. Dette må være prosjekter som gir nye plasser, for å øke kapasiteten i tilbudet i henhold til barnetallsveksten. Avklaring av aktuelle tomter er påstartet, fortrinnsvis i områder øst for sentrum.
- Det må i perioden reguleres og erverves et betydelig antall barnehagetomter for å tilrettelegge for framtidig utbygging.

7.5.6 Private barnehager i 2012-15

For kommende periode er det så langt planlagt følgende private prosjekter:

- Bratsberg, 3-4 avdelinger planlegges åpnet i 2011/12, regulering ferdigstilt. Erstatte midlertidig drift i gamle Bruråk skole, som startet i august 2009.
- Kystad gård, fem avdelinger. Regulering ferdigstilt, planlagt ferdig i 2012. Driften har startet opp i august 2011, i kommunal barnehagepaviljong på Stavset.
- Grillstad, 4-5 avdelinger, planlagt åpning i 2011/12, sammen med utbygging av nytt boligområde. Midlertidig drift er opprettet fra august 2009, så tiltaket gir ikke ny kapasitetsøkning.
- Humlehagen, ny privat barnehage i nytt boligområde ved Ranheim Vestre. Forventet ferdigstilt med fire avdelinger i august 2012.
- Duttstien, ny privat barnehage med to avdelinger ved Kongsvegen på Heimdal, forventet åpning i 2012.
- Ny privat barnehage planlegges bygd sammen med nytt klubbhus for Vestbyen idrettslag. Kommunen vil tilby at driften kan starte opp fra høsten 2012 i de midlertidige barnehagepaviljongene på Hammersborg. Permanent privat barnehage planlegges ferdigstilt i 2013/14.
- Ny privat barnehage planlegges åpnet i 2013 i O J Aalmos veg i Buenget, som del av regulert boligområde.
- Som en del av nytt boligområde i Ladebyhagen, planlegges ny barnehage i 2015. Det er ikke endelig avklart om barnehagen blir kommunal eller privat.

7.5.7 Om midlertidige godkjente barnehager

Flere av de midlertidige barnehagene har fått forlenget drift. Dette har vært et av hovedgrepene for å kunne tilby nok plasser i opptaket, samtidig som det har gitt økt utnyttelse av midlene som er lagt ned i disse anleggene. Flere av disse godkjenningene utløper i løpet av kommende planperiode.

Som det framgår av tabellen under foreslås det en rekke tiltak i investeringsprogrammet for å legge til rette for varige løsninger. Av 15 midlertidige barnehager som per i dag er i drift, blir åtte barnehager erstattet med permanente løsninger, mens to blir avviklet uten at erstatning bygges. Dermed gjenstår det kun fem midlertidige barnehager, som må tas opp til vurdering igjen ved kommende budsjettbehandlinger.

Noen av de midlertidige paviljongene som erstattes, vil bli benyttet som midlertidige lokaler i forbindelse med kommende rehabiliteringsprosjekter, men dette er altså ikke varig drift. Dette gjelder Leistad og Hammersborg.

Tabell 7.7 Status og forslag for midlertidige, kommunale barnehager i planperioden.

Barnehage	Avd i dag	Åpnet	Godkjent til	Erstatningstomt	Forventet permanent gjort	Ramme i perioden	Udekket behov
Leistad	4	070806	2015	Bygging pågår	2012	x	
Ladesletta	4	301006	2015	Regulert ferd	2014	x	
Aastahagen	3	191205	Perm	Regulering pågår	2014	x	
Risvollan	4	011107	2017	Regulering pågår	2015	x	
Utleira/ Stubbanv.	4	181206	2012	Regulering pågår	2013	x	
Ilsvika	2	250706	2012	Regulering pågår	2013	X	
Sagmoen	3	150206	Perm	Regulert ferdig	2013	x	
Hammersborg	4	170907	2012	Bygging pågår	2012	x	
Viktor Baumann	2	151206	2012	Avvikles 2012			
Stavset	4	010811	2013	Avvikles 2013			
Karinelund	2	291206	2013	Tomter vurderes	Uavklart		x
Ranheimssletta	2	280806	2015	Regulering pågår	Uavklart		x
Saupstad	4	010808	2017	Ferdig regulert	Uavklart		x
Granåsen	4	070806	2015	Regulering pågår	Uavklart		x
Smidalen	4	161006	2015	Tomter vurderes	Uavklart		x
Sum avd	50						

De to midlertidige private barnehagene Grillstad og Bratsberg erstattes også med permanente løsninger i planperioden.

7.5.8 Investeringer 2012-2015

Tabell 7.8 Investeringer i barnehager i perioden 2012-15. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014	194	160	195	140	
Forslag budsjett 2012-2015		195	235	185	186

Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Erstatte midl. Leistad, Ladesletta Aastahagen og Risvollan	160	60	100	5	7	43	45
Erstatte midl. Ilsvika og Sagmoen	55	0	55	25	30		
Rehabiliterer Nidarvoll, Haukåsen og Tiriltoppen +div. tiltak	165	40	125	23	31	51	20
Kattem, Myra, Hårstad Minde (2012)	110	44	66	66			
Kristiansten, Stubbanveien, Jakobslivegen og Grillstadfjæra (2013)	159	0	159	39	120		
To nye barnehager i 2014	78	0	78		19	59	
To nye barnehager i 2015	96	0	96			7	89
Akuttpost/omlegging til småbarnsplasser i eks. barnehager				10	10	10	10
IKT barnehager				2	2	2	2
Tomtekjøp barnehage				25	16	13	20
Sum økonomiplan	823	144	679	195	235	185	186

Utviklingen i antall plasser og barnehagedekning

Tabellen under viser et utbyggingsbehov på 1.281 plasser i planperioden, som er summen av økt barnetall og forventet avgang av plasser. Planlagt kommunal utbygging i perioden, sammen med kjente prosjekter i privat regi, gir en vekst på til sammen 1.324 nye plasser.

Dersom barnetallsveksten blir høyere enn det som er lagt til grunn, vil det bli nødvendig med nye tiltak for å kunne overholde de lovfestede rettighetene. Dette vil få økonomiske konsekvenser ut over de rammene som er forslått for perioden.

Tabell 7.9. Barnehagetilbud for barn 1-5 år i 2011 og prognose 2012-2015

Årstall	2011	2012	2013	2014	2015	Sum 2012-15	Snitt pr år
Antall barn bosatt, prognose 1-5 år	11 357	11 688	11 984	12 213	12 438	1081	270
Årlig vekst i gruppen 1-5 år		331	296	229	224		
Årlig plassavgang (estimert)		50	50	50	50	200	50
Sum årlig utbyggingsbehov		381	346	279	274	1281	320
Planlagt utbygging		377	410	268	269	1324	331
Differanse behov og utbygging		-4	64	-11	-5	43	11
Sum antall barnehageplasser 1-5 år	10 588	10 915	11 275	11 493	11 712		
Barnehagedekning	93 %	93 %	94 %	94 %	94 %		

8 Grunnskolen

8.1 Innledning

Trondheimsskolens ambisjon er å realisere økt læringsutbytte for alle elever gjennom et variert og utfordrende opplæringstilbud. Læring i fellesskap er overbygningen for dette arbeidet.

Ny vurderingsforskrift og statlig satsing på Vurdering for læring, fokuserer på å understøtte læringsarbeidet gjennom systematisk og tett oppfølging av den enkelte elev. Andre virkemidler er et godt og inkluderende læringsmiljø, tidlig innsats for elever som strever, kompetanseheving av lærere og bedre oppfølging av elever i overgangene i læringsløpet.

Melding til Stortinget 22 (2010-2011) *Motivasjon – Mestring – Muligheter* (Ungdomstrinnmeldingen), beskriver tre innsatsområder: Økt valgfrihet, bedre klasseledelse og bedre opplæring i regning og lesing. Bedre opplæring skal sikres gjennom mer variert og praktisk undervisning. Innføringen av åtte valgfag på 8. trinn i 2012 er et av hovedpunktene i meldingen. Fra 2014 skal det tilbys 12-13 valgfag for 8.-10. trinn. Det vil være en stor utfordring at alle skoler skal kunne tilby et slikt omfang av valgfag.

Bystyret har de siste årene behandlet en rekke saker av betydning for kvalitet i grunnskolen. Samtidig er en rekke nye nasjonale tiltak vedtatt. Det vil være naturlig å oppsummere status for kvalitetsarbeidet i trondheimsskolen og planer for det videre arbeidet i en kommunedelplan. I kommende økonomiplanperiode er det nødvendig å videreføre fokuset på økt læringsutbytte for alle elevene og da med et spesielt fokus på ungdomstrinnet.

8.2 Status og utfordringer

Trondheim kommune gir grunnskoleopplæring ved 52 skoler; 34 barneskoler, 11 ungdomsskoler og 7 kombinerte skoler. Skoler med barnetrinn har skolefritidsordning (SFO) og tilbyr gratis leksehjelp til alle elever på 1.-4. trinn. Barneskolene Ila, Kattem og Saupstad og ungdomsskolene Huseby, Rosenborg og Åsheim har mottaksgrupper for nyankomne minoritetsspråklige elever. I tillegg gis det grunnskoleopplæring ved Lianvatnet skole (skoleavdelingen ved BUP- klinikk) og Skolen St. Olavs hospital. Ved Trondheim kommunale kulturskole (TKK) tilbyr opplæring innenfor musikk, teater, visuelle kunsthøgskole, sirkus og dans, både i egne lokaler og i de fleste grunnskoler.

Tabell 8.1 Nøkkeltall grunnskole – Trondheim

	Høst 2009	Høst 2010	Høst 2011
Antall elever i kommunale skoler	18 944	18 970	18 994
Antall elever i sju private skoler	952	940	1 027 ³¹
Antall barn i Skolefritidsordningen	5 718	5 794	5 832
Antall elever med undervisning i særskilt norsk	1 225	1 014	911
Antall elever med morsmålsundervisning	1 034	941	797
Antall elevplasser i Trondheim kommunale kulturskole	4 100	3 913	4 020

Elevtallet i kommunale grunnskoler øker. Prognosene tilsier 1 185 flere elever i 2015. Elevtallsveksten starter på barnetrinnet og sprer seg etter hvert til ungdomstrinnet. Samtidig fortsetter elevtallet i private skoler å øke. Av kommunens grunnskoleelever går høsten 2011 rundt 4,6 prosent i private skoler. Parallelt med at elevtallet på småskoletrinnet øker, øker også antallet elever i kommunal SFO.

Innføringen av lovpålagt, obligatorisk kartlegging av minoritetsspråklige elevers norskerferdigheter har gitt færre elever rett til opplæring i særskilt norsk og morsmål.

³¹ Antallet inkluderer 113 elever fra andre kommuner.

Antallet ordinære elevplasser i kulturskolen øker. Kulturskolen tilbyr i tillegg ulike lavterskel- og rekrutteringstilbud i bydelene for å nå nye elevgrupper.

Tabell 8.2 Sammenligning med ASSS-kommunene

	Trondheim		ASSS ³²	
	2009	2010	2009	2010
Korrigerte brutto driftsutgifter til grunnskole, i kroner pr elev (funksjon 202, 214)	62 927	66 052	66 144	68 384
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1. til 4. årstrinn	15,6	15,2	14,3	14,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5. til 7. årstrinn	15,3	15,6	14,9	15,1
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8. til 10. årstrinn	16,3	16,5	16,2	17,0
Andel elever som får spesialundervisning, i prosent	5,8	6,1	6,3	6,6
Timer spesialundervisning i prosent av antall lærertimer	12,6	13,6	14,9	15,1
Andel elever med særskilt norskopplæring, i prosent	6,5	5,4	8,1	8,4
Andel elever med morsmålsopplæring, i prosent	5,5	4,3	5,7	5,5
Andel innbyggere i kommunal skolefritidsordning 6 til 9 år, i prosent	72,5	73,2	65,0	66,1
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunal musikk- og kulturskole (inkludert sosiale utgifter), i kroner per bruker	16 155	17 424	14 922	16 595

Korrigerte brutto driftsutgifter til grunnskole øker mer i Trondheim enn gjennomsnittet i ASSS, men kommunen ligger likevel under gjennomsnittet i ASSS. Trondheim kommune gjennomførte i 2009 og 2010 flere tiltak for å redusere driftsutgiftene etter underskudd i 2008. Skole gjennomførte en samlet innsparing på 39,3 millioner kroner gjennom reduksjon i tilbudet til minoritetspråklige elever, reduksjon i tilbudet i skolefritidsordningen, kontingentøkninger for skolefritidsordningen og Trondheim kommunes kulturskole, reduksjon i støtte til lag og foreninger, innstramming på skoleskysstilbudet, nedleggelse av en skole, reduksjon i administrasjonsressurs og redusert lærertetthet.

Indikatoren gjennomsnittlig gruppestørrelse viser hvor mange elever én lærer har ansvar for i en undervisningsøkt³³. Gjennomsnittlig gruppestørrelse på 1.-10. trinn er 15,7 i Trondheim kommune, uendret fra 2009. Gruppestørrelsen har gått ned på småskoletrinnet, mens den har økt på mellom- og ungdomstrinnet. Vridningen gjenspeiler økt satsing på tidlig innsats. I ASSS har gjennomsnittlig gruppestørrelse på 1.-10. trinn økt fra 15,1 til 15,6. Sammenlignet med ASSS- gjennomsnittet underviser lærerne i Trondheim kommune større grupper på småskole- og mellomtrinnet, mens de underviser i mindre grupper på ungdomstrinnet. Dette henger sammen med at Trondheim kommune ikke fant rom for å trappe opp tidlig innsats tilsvarende rammeøkningen til dette formålet.

Gjennomsnittlig gruppestørrelse inkluderer timer til spesialundervisning og timer til særskilt norskopplæring for språklige minoriteter. Gruppestørrelsen korresponderer dermed ikke med den lærertettheten elever og lærere opplever i undervisningen. Utdanningsdirektoratet bruker indikatoren *Lærertetthet i ordinær undervisning* for å gi et bedre bilde av opplevd lærertetthet. Her holdes timer til spesialundervisning og timer til særskilt norskopplæring for språklige minoriteter utenom. I Trondheim kommune er Lærertetthet i ordinær undervisning på 1. til 10. årstrinn styrket fra 19,0 i 2009 til 18,6 i 2010. Det finnes ingen oversikt over Lærertetthet i ordinær undervisning fordelt på småskole-, mellom- og ungdomstrinnet. Dette skyldes måten skolene skal rapportere timer til spesialundervisning og timer til særskilt norskopplæring i Grunnskolens Informasjonssystem (GSI).

Andel elever med vedtak om spesialundervisning har økt jevnt siden 2008. Differansen mellom Trondheim kommune og gjennomsnittet i ASSS har minsket hvert år siden 2007, men likevel er andelen lavere i Trondheim kommune.

³² ASSS- tallene er eksklusiv Trondheim og Oslo. Gjennomsnittet i ASSS er ikke et kvalitetsmål, men avspeiler de ulike kommunenes politiske og økonomiske prioriteringer.

³³ Når gruppestørrelsen blir lavere, blir lærertettheten bedre.

I perioden 2003-2007 arbeidet trondheimsskolene med bakgrunn i statlige og kommunale føringer for å få ned antallet elever med enkeltvedtak til fordel for tiltak innenfor klassens/gruppens ramme. Et nasjonalt tilsyn i 2007 førte til at antallet enkeltvedtak økte fordi skolene ble usikre på om de oppfylte loven. En evaluering i 2010 viste at skolene mente antall elever som får spesialundervisning da var på et mer riktig nivå. Samtidig som andelen elever med vedtak om spesialundervisning har økt, har også andelen av det totale undervisningstimetallet som brukes til spesialundervisning økt. Dette bidrar til å redusere lærertetthet i ordinær undervisning. Kunnskapsdepartementet foreslår at skolene får plikt til å vurdere og eventuelt prøve ut tiltak i ordinær opplæring før de kan be om spesialundervisning. Målet er å forbedre skolenes arbeid med tilpasset opplæring og unngå at for mye ressurser flyttes fra ordinær opplæring til spesialundervisning.

Andelen elever med rett til særskilt norsk- og morsmålsopplæring har gått ned som en følge av innføringen av lovpålagt, obligatorisk kartlegging.

Andel elever i kommunal skolefritidsordning øker fortsatt og er sju prosent høyere enn gjennomsnittet i ASSS. Trondheim kommune har en høyere andel 4. trinnever i SFO enn mange andre.

Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunal musikk- og kulturskole har økt fra 2009, og Trondheim bruker mer per bruker enn gjennomsnittet i ASSS- kommunene. Per innbygger bruker Trondheim kommune 462 kroner mer til kommunale musikk- og kulturskoler enn gjennomsnittet i ASSS- kommunene. Dette har sammenheng med et høyt antall plasser, det vil si høy dekningsgrad.

8.2.1 Læringsarbeidet

Lærerens hovedoppgave er å legge til rette for og lede elevenes læringsarbeid. Elevundersøkelsen og TALIS- undersøkelsen³⁴ dokumenterer at norske elever i liten grad får systematiske tilbakemeldinger og oppfølging. Lærernes oppfølging av enkeltelever, dokumentering av elevenes utfordringer og progresjon – systematisk og kontinuerlig – og ledes oppfølging av lærerne, er vesentlige suksessfaktorer for at elever klarer seg, fullfører og består opplæringen. For å lykkes med dette må lærere samarbeide med kolleger, ledelse, hjem og instanser utenfor skolen og delta i utviklingen av kollektive læringskulturer ved skolen.

Læringsresultater

Trondheim kommune har flere kilder til kunnskap om elevenes læringsresultater; standpunkt- og eksamenskarakterer og nasjonale prøver. Endringene i standpunktkarakterer i 2010 var relativt små, men i all hovedsak positive sammenlignet med 2009. Når det gjelder eksamensresultatene, var situasjonen den samme. Unntaket var matematikk skriftlig der resultatet var dårligere enn året før. I 2010 var eksamensresultatene i engelsk, matematikk og norsk skriftlig bedre i Trondheim kommune enn gjennomsnittet i ASSS- kommunene.

Resultatene på nasjonale prøver på 5. og 8. trinn var uendret fra 2009 til 2010. Det er gledelig at resultatet i lesing på 8. trinn fortsatt er bedre enn nasjonalt gjennomsnitt. På de øvrige prøvene er resultatene som nasjonalt gjennomsnitt. Sammenlignet med ASSS er resultatene noe svakere. Dette skyldes først og fremst at det er færre trondheimselever på de høyeste kompetansenivåene. I 2010 ble det også gjennomført nasjonale prøver på 9. trinn i lesing og regning. Resultatene på disse prøvene er bedre enn resultatene nasjonalt og likt gjennomsnittet i ASSS.

Trondheim kommune har i flere år gjennomført en realfagssatsing. I 2011 har ytterligere fem skoler etablert matterom. Opplæringen som gis til elever på 9. trinn om fornybar energi ved Statoil/Hydro- teknologirommet på Kalvskinn, fungerer godt og er fullt ut benyttet av skolene. Skolelaboratoriet ved NTNU tilbyr opplæring av både elever og lærere. Rådmannen ser at det er nødvendig med oppfølging og støtte for å sikre at alle skolene benytter læringsarenaer og utstyr som tilbys.

³⁴ Teaching And Learning International Survey (TALIS) er en OECD-undersøkelse av viktige forhold for undervisning og læring. Studien gjennomføres blant lærere og skoleledere på ungdomstrinnet.

Leksehjelp

Den foreløpige evalueringen av kommunens leksehjelptilbud viste at skolene i all hovedsak har etablert tilbud i tråd med forskriften som ble innført skoleåret 2010/2011. Det er stor forskjell mellom skolene når det gjelder hvor mange elever som deltar. Det kan skyldes at behovet for leksehjelp varierer. Det er for tidlig å konkludere om leksehjelptilbudet bidrar til sosial utjevning.

Vokal

For å gi læreren en samlet oversikt over den enkelte elevs læring, har Trondheim kommune introdusert Vokal, et nettbasert verktøy som letter lærerens arbeid med registrering og analyse av den enkelte elevs resultater på ulike prøver og tester. Verktøyet brukes til å registrere resultater fra kartleggingsprøver, språkkartlegging av minoritetselever, LUS (leseutviklings skjema), etc. Resultatene på nasjonale prøver legges automatisk inn i Vokal.

Vårens utprøving viste at sammenstilling av den enkelte elevs resultater forenkler og effektiviserer læreres arbeid, spesielt som grunnlag for refleksjon over enkeltelevers utvikling og progresjon i læringsarbeidet. Den oversikten kontaktlærer får, kan brukes direkte i elev- og foreldresamtaler.

Trondheim kommune er svært tilbakeholden med å pålegge skolene kartlegging og dokumentering utover sentrale føringer. De fleste skolene bruker likevel ulike kartlegginger, utover det lovpålagte, for å sikre at elevene får et tilpasset opplæringstilbud i de enkelte fagene. Vokal gir skolene muligheten til sikker lagring av elevenes læringsresultater, samtidig som verktøyet inneholder rapporterings- og analysemuligheter for rektor og skoleeier.

8.2.2 Elevenes læringsmiljø

Kravene til elevenes læringsmiljø beskrives i kapittel 9a i Opplæringslova. Alle elever i grunnskolen har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. En elev må føle trygghet og trivsel for å lære. Å skape et godt læringsmiljø krever en helhetlig innsats fra hele skolesamfunnet, og krever derfor et bredt samarbeid. Regjeringen vil satse videre på utvikling av gode læringsmiljø.

Det fysiske læringsmiljøet

Alle kommunale grunnskoler i Trondheim er godkjent etter kravene i *Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.* Spongdal og Åsveien skoler er midlertidig godkjente frem til de nye skolene er ferdigstilte i henholdsvis 2014 og 2015.

Elevundersøkelsene har de siste årene vist at trondheimselevenes fysiske læringsmiljø samlet sett oppleves stadig bedre. Vårens elevundersøkelse viser imidlertid en liten tilbakegang. Tendensen er den samme på 7. og 10. trinn, og resultatet er litt dårligere enn nasjonalt på begge trinnene. På spørsmålene om tilfredshet med skolebyggene og klasserommene, er ungdomstrinnselevne mer fornøyd enn elevene nasjonalt. Forskjellen innad i kommunen er stor. For eksempel er elevene ved de fem nyeste ungdomsskolene klart mer tilfredse enn elevene ved de øvrige ungdomsskolene.

Det psykososiale læringsmiljøet

Fylkesmannen har i 2010 og 2011 gjennomført et felles nasjonalt tilsyn med elevenes psykososiale miljø. Det ligger en liste med rettslige krav til grunn for tilsynet. 11 av de 213 skoler unngikk pålegg om endret praksis i tråd med kravene. Rådmannen er derfor fornøyd med at to av fire trondheimsskoler ikke fikk pålegg i tilsynet. Rådmannen vil arbeide for å spre disse skolenes gode praksis i kommunen.

Elevundersøkelsen viser at det fortsatt er elever i trondheimsskolen som opplever mobbing og trakassering. Arbeidet med å styrke det psykososiale læringsmiljøet må derfor fortsette. Skolene deltar i *Vi bryr oss*-satsingen og arbeider ut fra føringer i lokalt *Manifest mot mobbing*. Fokus i 2012 er å sikre at alle skolene har oppdaterte og gode anti-mobbeplaner, og at planene er godt kjent og i bruk. Det er viktig å få fram gode eksempler fra de som lykkes og spre kunnskap om god praksis.

Flere skoler gjennomfører systematisk arbeid med elevmiljø gjennom forskningsbaserte programmer som Respekt og LP- modellen. Andre satser på Trivselslederprogram, MOT, Elevmegling og Bedre læringsmiljø.

Elevrådenes årlige Lerkendelseseminar er viktig for erfaringsutveksling og involvering. Rådmannen ser at seminaret kan utnyttes enda bedre i lys av målsettingene, og ønsker å forplikte skolene i sterkere grad på for- og etterarbeid i forbindelse med seminaret. Elevrådene ved skolene involveres i dette arbeidet. Det forventes en effekt av samarbeidet med de øvrige partene i *Manifest mot mobbing*.

Når det gjelder arbeid med læringsmiljøet, spesielt rettet mot elever med atferdsproblem, vanskelige klasse- og elevmiljø og elever som mobber og blir mobbet, arbeider skolene nært med Ungdomshetens Skoleteam. Det er krevende å gi alle elever et læringsmiljø fritt for mobbing og trakassering. For å styrke arbeidet, vil rådmannen også øke fokuset på sosialpedagogisk rådgiving. Dette skjer gjennom oppstarten av et nettverk for sosiallærere ved skolene. Målet er å heve kompetansen og få til et tettere samarbeid mellom sosiallærerne og Barne- og familietjenesten (BFT).

8.2.3 Skolefritidsordningen (SFO)

Trondheim kommune har satset på høy kvalitet på SFO- tilbudet, blant annet gjennom et eget kvalitetsprogram og ansatte med god kompetanse. Deltakelsen i SFO er svært høy og det meldes om stor grad av tilfredshet fra foresatte.

Prisen på det kommunale SFO- tilbudet er beregnet etter prinsippet om selvkost. Dette betyr at kommunen ikke krever mer i betaling enn det koster å tilby tjenesten. Gjennom revidert budsjett 2009 ble SFO- tilbudet gjennomgått grundig, kontingenten ble økt og innsparingstiltak ble foreslått og noen ble gjennomført. Unntaket fra selvkostprinsippet er moderasjoner og tilbudet til funksjonshemmede elever i SFO/tilsyn som dekkes av kommunen. Det er disse områdene som kan vurderes ved behov for saldering eller omfordeling innad på skolebudsjettet, jmfør kapittel 8.4.

Det er nødvendig å arbeide for å opprettholde og videreutvikle kvaliteten på SFO- tilbudet. Prosjektet *Kvalitetsutvikling i SFO* har hatt og vil fortsatt ha fokus på å utvikle gode relasjoner og et godt leksehjelptilbud til alle elever i trondheimsskolen. I flere områder av byen prøves det også ut ulike former for samarbeid mellom SFO, fritidskulturlivet og kulturskolen i tråd med føringer fra bystyret i tidligere økonomiplanvedtak. Dette er i tråd med regjeringens satsing på samarbeid mellom kulturskole og grunnskole/SFO.

8.2.4 Innsats mot frafall

Frafallet i grunnskolen er svært marginalt, og ved overgangen fra grunn- til videregående skole søker rundt 99 prosent av elevene om studieplass. 42 prosent av disse søker studieforberedende og 58 prosent yrkesfaglige programmer. I Sør-Trøndelag fullfører og består 88 prosent av elevene studieforberedende og 64 prosent yrkesfag innen fem år. Begge deler er bedre enn landsgjennomsnittene på henholdsvis 83 og 58 prosent.

Årsaker til frafall i videregående skole er mange og en rekke tiltak gir god effekt for å redusere frafallet. Trondheim kommune samarbeider med ulike aktører om følgende tiltak i Sør-Trøndelag:

- Utdanningsvalg er obligatorisk fag i ungdomsskolen fra 2008. Alle elever på 10. trinn får to dagers hospitering på ønsket programfag i videregående skole. Alle elever i grunnskolen får tilbringe en halv dag på studiemessen Opplæringsdagen.
- Fylkeskommunen har ansatt en rådgiverkoordinator for å koordinere karriereveiledningstiltakene ved overgang fra grunn- til videregående skole.
- Flere rådgivere får formell kompetanse i rådgiving, enkelte gjennom støtte fra den statlige satsingen *Kompetanse for kvalitet*.
- Det arrangeres felles samlinger for rådgivere i grunn- og videregående skole.
- Sør-Trøndelag fylkeskommune, NAV og Trondheim kommune samarbeider om bedre gjennomføring i grunnopplæringen. Arbeidet ledes av direktørene for samarbeidspartene. Målsettingen er å fange

opp ungdom i alderen 16-20 år som står i fare for å falle ut av skolen og bruke felles aksjonsteam i forhold til elever som har falt ut av videregående opplæring.

- Skolene skal ha gode rutiner for rapportering og oppfølging av fravær, slik at det kan settes inn tiltak så snart de første tegnene på økende fravær viser seg.
- Det nasjonale prosjektet Ny Giv (2011-14) har som mål å redusere frafallet i videregående opplæring. Dette skal skje ved å tilby intensiv opplæring i grunnleggende ferdigheter i norsk og regning for de ti prosent svakest presterende elevene i andre halvdel av 10. klasse. Tiltaket skal skape motivasjon for læring for en utsatt elevgruppe. Sju skoler deltok i 2011, og alle skolene skal delta fra skoleåret 2012/13.
- To skoler deltar i Utdanningsdirektoratets satsing på Arbeidslivsfag der elever tilbys alternativ fagopplæring noen timer pr uke for å øke motivasjon og lærelyst. Det er åpnet for at flere skoler kan delta.

Fraværsregistrering og oppfølging av elever med mye fravær

Fra høsten 2010 har lærerne ført elevfravær elektronisk i *it's learning*. Dette har gjort det enklere å ta ut fraværsrapporter på trinn-, gruppe- og individnivå. Det arbeides med å forenkle fraværsføringen og å lage gode rapporter på skole- og kommunenivå. Det arbeides også med å etablere foreldretilgang til *it's learning*, slik at foreldre lettere kan følge med på egne barns fravær.

Utdanningsdirektoratet har nylig presentert en veileder for hvordan skoler og skoleeier systematisk kan håndtere problemstillingen med barn som ikke møter på skolen. Hensikten med veilederen er å bidra til at kommuner behandler slike saker likt, og å sikre at barn i opplæringspliktig alder får oppfylt sin rett og plikt til grunnskoleopplæring. Veilederen klargjør hva skoleeier må gjøre for å sørge for at retten til offentlig grunnskoleopplæring er oppfylt. Rådmannen vil i løpet av 2012 sikre at alle skoler, i tråd med veilederen, har gode rutiner for oppfølging av elever med høyt fravær.

Fra høsten 2011 deltar Skoleteamet i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets prosjekt *LOS* for å utvikle bedre oppfølgingstilbud til elever som står i fare for å falle ut av skole- og yrkesliv.

8.2.5 Spesialundervisning

Antall elever som får spesialpedagogisk opplæring har de siste årene økt i Trondheim. Økningen knytter seg hovedsaklig til den gruppen elever som mottar ekstra støtte for å kunne følge fagplanene i Kunnskapsløftet, men også gruppen av elever med store, omfattende og vedvarende hjelpebehov har økt noe. Skolene melder om økt behov for ressurser til elever med stort hjelpebehov.

De fleste elever med rett til spesialundervisning, får det ved sin nærskole. I overkant av én prosent av elevene får opplæring ved en av de byomfattende spesialgruppene. Antall barn med store behov for ekstra bistand i barnehagene og søknadene til de byomfattende tilbudene, viser at antallet plasser dekker behovet og antakelig vil gjøre det de nærmeste årene framover.

Nærskolene i Trondheim har kompetente spesialpedagoger som ivaretar den spesialpedagogiske opplæringa på en god måte. I vanskelige saker søker skolene bistand fra Barne- og familietjenesten og de to ressursentrene Dalgård og Åsveien. Skolene melder at utfordringene først og fremst er knyttet til mangel på ressurser, og at det til tider kan være vanskelig å oppfylle føringene for opplæring og oppfølging i de sakkyndige vurderingene.

Det er for lang ventetid på sakkyndig utredning fra PP- tjenesten fordi kapasiteten er svært knapp. Det er helt nødvendig å finne en løsning på dette fordi læringsprosessen blir forsinket eller i verste fall stopper opp for elever. En egen stortingsmelding behandler denne høsten viktige spørsmål knyttet til det videre arbeidet med kvalitet i den spesialpedagogiske arbeidet.

De byomfattende tilbudene

De byomfattende tilbudene som gir opplæring til elever med store, omfattende og vedvarende hjelpebehov, ligger ved Dalgård, Åsveien, Tonstad, Charlottenlund ungdomsskole, Breidablikk, Flatåsen og Strindheim.

Åsveien skole og ressurscenter viderefører arbeidet som ressurscenter for autisme og veileder skoler med elever innenfor autismspekteret. Tonstad skole bidrar i dette arbeidet ved behov. Dalgård skole ble fra høsten 2010 ressurscenter for barn/unge med sammensatte lærevansker og sterkt nedsatt funksjonsevne. Skolen har også tidligere drevet skolering og veiledning og gitt bistand til nærskoler for å spre erfaringer og kompetanse, og nå settes dette enda mer i system. Det er i tillegg etablert et samarbeid mellom Dalgård skole og ressurscenter og fagmiljøene ved de fire øvrige tilbudene for multifunksjonshemmede elever. Samarbeidet skal sikre kompetanseutvikling og kompetansespredning på området.

Det er utfordrende for skoler med byomfattende spesialgrupper å imøtekomme kravet om helårlig tilsyn/SFO ut over skoletid, spesielt på grunn av behovet for høy voksentetthet og høy kompetanse hos de tilsatte. Dette vil behandles i egen sak høsten 2011.

Håndbok for spesialpedagogisk arbeid i Trondheim

Arbeidet med å utvikle en *Håndbok for spesialpedagogisk arbeid i Trondheim*, felles for skoler, barnehager og barne- og familietjenesten (BFT), er nå gjennomført. Det er utviklet felles prosedyrer, presisert ansvarsfordeling mellom enhetene og BFT, utviklet felles maler for individuell opplæringsplan (IOP), rapporter og enkeltvedtak. Det er i tillegg laget en oversikt over anbefalte kartleggings- og utredningsredskap som følges opp med tilbud om kurs og skolering.

Arbeidet med håndboken har medført et økt fokus på overgangene mellom barnehage og skole, barne- og ungdomstrinn og grunn- og videregående skole. Arbeidet har også tydeliggjort behovet for en gjennomgang av rutiner og praksis for overføring av kunnskap mellom trinnene, kontinuitet i tiltak, samt samarbeid for å sikre godt læringsutbytte for alle barn. Dette følges opp av rådmannen.

8.2.6 Minoritetsspråklige barn og unge

Det å gi minoritetsspråklige elever en god opplæring har fortsatt stort fokus i trondheimsskolen. Kommunen har utviklet høy faglig kompetanse på feltet. Flere skoler er anerkjent nasjonalt, og de utvikler læremidler og kartleggingsredskaper som brukes over hele landet. Mottaksskolene samarbeider nært med *Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring* og bidrar til utvikling av fagfeltet.

Rådmannen har de siste årene gjennomgått ressursfordelingen til nærskolene knyttet til opplæring i særskilt norsk og morsmål og forsøkt å vri ressursene over til de elevene som trenger det mest. Dette gjelder spesielt elever med svært svake norskkunnskaper og manglende skolegang fra hjemlandet. Dette arbeidet vil videreføres. De elevene som kommer til Norge midt i skoleløpet og har liten tidligere skolegang, har behov for en annen oppfølging og ressurstildeling enn i dag. Dette vil skje på bekostning av minoritetsspråklige elever med tilstrekkelig norskkompetanse. Disse vil måtte få sine behov dekket gjennom tilpasset opplæring.

Mottak av minoritetsspråklige elever

De siste årene har det vært seks mottak for minoritetsspråklige elever, tre på barnetrinnet (Ila, Kattem og Saupstad) og tre på ungdomstrinnet (Rosenborg, Huseby og Åsheim). Disse er plassert i hovedsak sør i byen, i områder hvor det er relativt liten ny bosetting av flyktninger og innvandrere. En kartlegging av bosettingsmønstre viser at det er størst ny bosetting i Østbyen. Høsten 2011 ble det vedtatt å legge ned mottaket ved Åsheim ungdomsskole fra skolestart 2012/13 og greie seg med to mottak på ungdomstrinnet. Samtidig ble det vedtatt at rådmannen skal utrede muligheten for å opprette en ny mottaksgruppe ved en av barneskolene i øst.

Språkkartlegging

Lovpålagt, obligatorisk kartlegging av minoritetsspråklige elevers språkkompetanse i norsk ble innført i 2009. Kartleggingen har bidratt til at elever mister retten til særskilt norsk- og/eller morsmålsopplæring når språkkompetansen i norsk er på et gitt nivå. Antall elever med rett til særskilt norsk- og morsmålsopplæring har dermed gått ned. Dette har gjort det mulig å øke innsatsen overfor de elevene som trenger det mest.

Parallelt med innføring av språkkartlegging har rådmannen gjennomført systematisk opplæring av skolene for å sikre kvalitet på arbeidet med denne elevgruppen I. Mottaksskolene gir nærskolene veiledning i tolking av kartleggingsresultater og planlegging av opplæring på bakgrunn av disse.

For å sikre at styrket språkopplæring starter tidlig, har rundt 20 barnehager gjennomført en kartlegging av over halvparten av skolestarterne med minoritetsspråklig bakgrunn. Det har gitt skolene viktig kunnskap om disse elevene allerede fra skolestart. Rådmannen vil evaluere dette tiltaket og sammen med barnehagene vurdere om man skal utvide kartleggingen til å gjelde alle skolestartere med minoritetsspråklig bakgrunn.

Morsmål

Morsmålsundervisning er en lovpålagt oppgave hvor omfang ikke er definert, men hvor den enkelte kommune bes om å utøve skjønn. Erfaringene viser at opplæring på morsmål er viktig for å lære seg norsk og greie seg i norsk skole, men kommunen kan i prinsippet redusere tilbudet om morsmålsopplæring og/eller tospråklig fagopplæring. Det vil da være opp til den enkelte rektor å vurdere om det er nødvendig at elever med rett til særskilt norsk også bør få slik opplæring som tilpasset opplæring.

Det er en utfordring å gi god morsmålsopplæring til alle elevene som trenger det, ikke minst fordi det mangler kompetente lærere i en del språk.

Rådmannen vil i tiden framover foreta en gjennomgang av morsmålsopplæringen for å sikre god ressursutnyttelse. Det er spesielt utfordrende å få tospråklig fagopplæring til å fungere ute på nærskolene. Her reiser morsmålslærer ut til skolene og gir opplæring til enkeltelever/grupper av elever innenfor skoledagen. Det gir timeplantekniske utfordringer, og det er krevende både for fastlærer og morsmålslærer å finne tid til planlegging for å sikre helhet og sammenheng i tilbudet som gis.

8.2.7 Trondheim kommunale kulturskole

Antall elevplasser i kulturskolen har økt siden i fjor, og flere elever får nå sin undervisning ute i bydelene. I tråd med vedtatt plan er det en viss økning i antall elever på visuelle kunstoffag og på scenekunstoffområdet. Også på bandaktiviteter er det en økning i deltakelsen etter at godt utstyrte lokaler på Bispehaugen ble tatt i bruk ved skolestart høsten 2011.

Under behandlingen av bystyresak 75/09 *Plan for Trondheim kommunale kulturskole* i juni 2009, vedtok bystyret endringer i brukerbetaling og moderasjonsordninger. Kulturskolen har ved hjelp av prosjektmidler fra Utdanningsdirektoratet satt i gang rekrutteringstiltak rettet mot nye målgrupper i Saupstad bydel. Det vil ta tid å se resultater av dette.

Den kulturelle skolesekken (DKS) er godt forankret i kulturskolen. Alle skoler deltar i kulturombudsordningen og skolene utnytter i stor grad tilbudene de får. For øvrig er ulike former for kulturaktiviteter høyt prioritert i mange av våre skoler og benyttes aktivt i SFO. Flere skoler melder at de ønsker å utvikle mer omfattende kulturprosjekt i samarbeid med kunst- og kulturarbeidere.

Det er etablert kulturskolesenter i flere bydeler. Rådmannen vil i 2012 utrede hvor det kan etableres et kulturskolesenter i Heimdalområdet. Etter hvert som kulturskolen får erfaring med mangfoldet i nye elevgrupper, vil det være naturlig å utvikle tilbud tilpasset elever med særlige utfordringer.

8.2.8 Miljø og livsstil

49 skoler er sertifisert med Grønt flagg og de resterende tre skal ha flagget på plass i løpet av 2012. Skolene som jobber med miljøsertifisering etter Grønt flagg, har fokus på energisparing, kildesortering og avfallsreduksjon, bevaring av naturområder i nærområdet og redusert transport.

Skolenes energibesparelse i 2010 var på 5,5 prosent sammenlignet med året før. 12 skoler deltok på Strømspareprisen, et samarbeid mellom Grønn barneby og Trondheim eiendom. Ni av disse mottok en "energidetektivkoffert", en koffert med diverse måleutstyr for å måle og gjennomføre energireduserende tiltak. Fem skoler mottok Strømspareprisen skoleåret 2010/11.

Skolene fortsetter i 2011 å jobbe med fokus på energisparing gjennom prosjektet Strømspareprisen. De vil også få tilbud om ulike energiopplegg gjennom Enovas skolesatsing *Regnmakerne*.

Grønn barneby tilbyr i samarbeid med Renholdsverket AS, et undervisningsopplegg til alle 4. og 9. trinn i Trondheim. Tilbudet omfatter blant annet besøk ved Heggstadmoen gjenvinningsstasjon. Grønn barneby tilbyr også kurs om kreativt gjenbruk av avfall i samarbeid med Remidasentret, samt kostholdskurs for ansatte i skole og SFO.

Gå til skole- kampanjen *Aktiv skoleveg* får stadig flere deltakere. Våren 2011 deltok 6.500 elever i aksjonene som gikk over to uker.

Etter at transportordningen 9t2 ble introdusert i september 2010 er det registrert over 200.000 reisende med ordningen.

Siden alle skolene i 2012 skal være sertifisert med grønt flagg, ønsker rådmannen å starte diskusjonen om hva trondheimsskolens framtidige miljøtsatsing skal være.

Fysisk aktivitet

Skolene er i gang med ulike former for organisering av fysisk aktivitet. De melder at det er utfordrende å organisere skoledagen slik at alle elever er i fysisk aktivitet hver dag, spesielt på ungdomstrinnet. De viktigste utfordringene er å sikre at de som er lite fysisk aktive blir mer aktive, samt å prioritere personalressurser til dette.

Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune har i samarbeid med idretts- og friluftsansjoner utviklet *Den fysiske skolesekken*, med tilbud om blant annet kurs og foredrag for økt fysisk aktivitet i natur og nærmiljø. Den fysiske skolesekken har pågått i tre år. Trondheim kommune har vært pilotkommune, og kart og kompass til grunnskolen har vært hovedtema.

8.2.9 Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)

I 2011 er det etablert fibernett på de to skolene som manglet dette: Rye og Bratsberg.

Tildeling av bærbare pc-er til alle lærere er fullført. Rådmannen har fortsatt ansvar for tildeling til nyansatte lærere. Investeringsmidler i 2011 er i hovedsak brukt til merkostnader med innkjøp av smartboards og kabling på skolene i 2010. I tillegg er det fordelt et antall nye pc-er til skolene til bruk for elevene. Det er fortsatt behov for å oppdatere eldre IKT- utstyr.

Lærerne har tatt i bruk den nye læringsplattform *it's learning*. Skoleåret 2011/2012 etableres foreldretilgang slik at foreldre kan følge med på sine barns arbeid på en bedre måte. Lærernes IKT-kompetanse må også videreutvikles.

Elevene har nå sikker identifisering gjennom FEIDE- pålogging. Det betyr også at elevene har tilgang til en mengde nettbasert pedagogisk programvare.

Rådmannen vil fortsatt ha fokus på at det er nødvendig å følge opp med opplæring, veiledning og evaluering for at alle typer utstyr skal bli aktivt brukt.

8.2.10 Kvalitetsutvikling

Gjennom *Program for kvalitetsutvikling i trondheimsskolen* satser Trondheim kommune på både videre- og etterutdanning av lærere.

Kartlegginger ved skolene viser at det vil være stort behov for kvalifiserte lærere i tiden framover, spesielt innenfor realfag, norsk, engelsk og praktisk-estetiske fag. Kompetansehevingen må foregå både som videreutdanning (studiepoeng og eksamen) og som etterutdanning (oppdatering innenfor fag, nye arbeidsmåter, klasseledelse, vurdering og oppfølging).

Statlige og kommunale midler vil i årene framover i større grad enn før prioriteres til videreutdanning for å sikre tilstrekkelig kompetanse i fagene på lang sikt. Kommunens reduserte midler til etterutdanning oppleves som en utfordring for skolene i forhold til det å utvikle kollektive, lærende skolekulturer med felles holdninger og samarbeid om elevers læringsarbeid.

Videreutdanning av lærere

Om lag 60 lærere vil i årene framover få et kompetanseløft innenfor den statlige satsingen *Kompetanse for kvalitet* på sentrale fagområder som norsk/lesing, matematikk, engelsk, naturfag, spesialpedagogikk, rådgiving og veiledning. Staten har åpnet for at kommunene i større grad enn før kan velge fag ut over de statlige prioriteringene. Det gjør det enklere å prioritere lokale behov.

Rådmannen har inngått en avtale med *Norsk senter for flerkulturell opplæring* om stipend til seks tospråklige lærere. Disse gjennomfører studier som kvalifiserer for arbeid som lærer i grunnskolen.

For å sikre at ressursene som brukes på videreutdanning, utnyttes på beste måte, inngår rådmannen kontrakter med den enkelte lærer som deltar i videreutdanning. Der er det lagt inn krav om at lærere under videreutdanning skal ha ansvar for å spre ny kunnskap i sitt fagområde til kollegiet ved egen skole og slik sikre at videreutdanningen kommer hele skolen tilgode.

Etterutdanning

Rådmannen vil prioritere etterutdanning i klasseledelse, relasjonens betydning for barn og unges utvikling og læring, og praktisk rettet opplæring. Dette må ses i sammenheng med nasjonale strategier og tiltak i Ungdomstrinnsmeldingen. Å legge til rette for at elevene skal arbeide mer praktisk med fagene, vil medføre kostnader til kompetanseheving av lærere og større lærertetthet.

Rådmannen vil fortsatt ha et tydelig fokus på utvikling av gode læringsmiljø gjennom prosjektet *Vi bryr oss* og på bedre læringsutbytte for elevene gjennom prosjektene *Lære å lære* og *Realfag*. I tillegg satses det på faglig påfyll og erfaringsutveksling knyttet til arbeidet med grunnleggende ferdigheter, spesialpedagogikk, opplæring av minoritetsspråklige og rådgiving.

Det utvikles halvårlig en kalender med oversikt over de ulike tiltakene som tilbys skolene. Denne ligger på www.trondheim.kommune.no/skolekvalitet.

I tillegg til den kommunalt initierte virksomheten videreføres deltakelse i flere nasjonale prosjekter som: Vurdering for læring, Lektor II-prosjektet, Arbeidslivsfag, Bibliotek og Bedre læringsmiljø. Ny giv- lærere tilbys etterutdanning i utvikling av grunnleggende ferdigheter i lesing og regning. Prosjektene videreføres og rådmannen prioriterer erfaringsspredning.

Samarbeidet med Sør-Trøndelag Fylkeskommune om utdannings- og yrkesrådgiving videreføres. Samarbeidet med universitets- og høgskolesektoren om praksisopplæring videreføres. Det er inngått en ny samarbeidsavtale mellom Trondheim kommune og NTNU/SVT- fakultetet om samarbeid om praksis, FOU- arbeid og videre/etterutdanning av lærere og skoleledere.

Rådmannen har utarbeidet en plan for oppfølging av nyutdanna lærere i trondheimsskolen og fordelt oppgaver både på skole-, rådmanns og institusjonsnivå. Kommunen samarbeider med NTNU og

HIST/ALT som tilbyr gratis utdanning av mentorer og to fagsamlinger hvor man tar opp sentrale utfordringer som nyutdanna møter.

Antallet søkere til rektorstillinger har de siste årene gått ned. Høsten 2011 arrangeres en fagledersamling for å øke antallet søkere fra fagledernivået. Trondheim kommune er tildelt 13 plasser på den statlige rektorutdanningen. Rådmannen vil arbeide videre for å styrke rekrutteringen til rektorstillingene.

Kvalitetssystemet

Trondheim kommune har et IT-basert verktøy for kvalitetssystem – Kvaliteket – bestående av ett dokumentarkiv og ett avviks- og forbedringssystem.

Trondheimsskolene har i ulik grad har tatt i bruk Kvaliteket. I 2012 ønsker rådmannen å sikre at alle skolene dokumenterer sine vesentlige prosedyrer og rutiner i Kvaliteket, og at kvaliteten på disse er god. En *Sjekkliste internkontroll – faglig virksomhet* skal gi skolene oversikt over hvilke områder som er vesentlige, og at gode prosedyrer og rutiner spres til skoler der disse er mangelfulle eller utilstrekkelig dokumentert. Rådmannen vil til slutt arbeide for at alle skolene i 2012 har gode rutiner for melding og håndtering av avvik.

8.3 Mål for tjenesteområdet

Skole har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer.
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle.
- 2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn.
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid.

Tabell 8.3 Periodemål og resultatmål 2012

Periodemål 2012 – 2015	Resultatmål 2012
Trondheimsskolen legger vekt på mangfold, demokrati og kulturell kompetanse	Skolene arbeider aktivt for å utvikle elevenes toleranse og forståelse for menneskeverd Elevene melder om et styrket elevdemokrati
Læringsutbyttet øker i grunnleggende ferdigheter, realfag og svømming	Færre elever presterer under kritisk grense i lesing Flere elever oppnår høy kompetanse i regning Elevene er med på å sette egne læringsmål og vurdere eget læringsutbytte
Skolene arbeider målrettet og systematisk med avdekking og tilrettelegging for elever med særlige behov	Færre elever opplever å bli mobbet Minoritetsspråklige elever med liten eller ingen skolebakgrunn får et forbedret opplæringstilbud Elever som lever under mangelfull omsorg på grunn av psykisk sykdom og rus, får god og riktig hjelp Skolene har gode rutiner for oppfølging av elever med høyt fravær
Ungdomstrinnet øker elevenes motivasjon og mestring	Elevene arbeider mer praktisk med fagene og opplever læringsarbeidet som relevant Skolene tilbyr høsten 2012 åtte valgfag på 8. trinn Elevene får erfaringer fra arbeidslivet Skolene har tilgang på flere alternative læringsarenaer
Skolene styrker sin kompetanse i læringsfremmende arbeid	Skolene styrker sin kompetanse i klasseledelse og praktisk rettet opplæring Skolene er praksisskoler for høgskole og/eller universitet Rektorene prioriterer mer tid til pedagogisk ledelse
Skolens tjenestetilbud kvalitetssikres gjennom gode rutiner, samt gode systemer for melding og håndtering av avvik	Skolene innfører internkontroll av faglig virksomhet Skolene har gode systemer for melding og håndtering av avvik
Trondheim kommunale kulturskole når et større mangfold av elever	Flere elever får undervisning i bydelene Igangsatte lavterskeltilbud medfører økt rekruttering fra områder med lav deltakelse

8.4 Økonomi – drift

8.4.1 Statsbudsjettet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet å videreføre og øke innsatsen for å motvirke frafallet i videregående skole, blant annet gjennom tiltak på ungdomstrinnet. For å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og utfordrende foreslås det å innføre åtte valgfag for 8. trinn fra høsten 2012. Det tas sikte på å utvide tilbudet til 9. og 10. trinn henholdsvis høsten 2013 og 2014. Målet er å utvikle nasjonale læreplaner i ti til tolv valgfag. Til tross for at tiltaket følges av finansiering, vil det være organisatoriske og kompetansemessige utfordringer å tilby åtte valgfag ved alle skolene med ungdomstrinn allerede høsten 2012.

8.4.2 Rammeutvikling grunnskole

Skolebudsjettet styrkes i planperioden med 15,1 millioner kroner i henhold til politiske prioriteringer for 2012. Styrkingen innebærer en satsing på mopedopplæring, skolesvømming, videreutdanning lærere og gratis SFO/tilsyn for barn med nedsatt funksjonsevne. Budsjettet styrkes også på grunn av økte skysskostnader knyttet til funksjonshemmede elever. I statsbudsjettet er det lagt inn midler til oppstart av valgfag høsten 2012.

Trondheim kommune har lav ressursbruk på grunnskole, både i forhold til beregnet utgiftsbehov og utgiftskapasitet og sammenlignet med gjennomsnittet i ASSS- kommunene. *Kommunerapport ASSS-nettverket 2011, rapporteringsåret 2010* viser at "Netto driftsutgifter per elev"³⁵ i Trondheim kommune er 94 prosent av gjennomsnittet i ASSS- kommunene mens "Ressursbruk per elev"³⁶ er 99 prosent av ASSS- gjennomsnittet. Ressursbruken er høyere enn ASSS- gjennomsnittet på voksenopplæring, skolefritidsordning, skolelokaler og musikk- og kulturskoler, mens ressursbruken til grunnskoleundervisning er lavere.

Samtidig som lærertettheten i kommunen er omtrent som gjennomsnittet i ASSS- kommunene, bruker Trondheim kommune mindre netto driftsutgifter per elev. Det betyr at Trondheim kommune, til tross for effektiviseringstiltak og kutt innenfor skoleområdet, har klart å skjerme lærertettheten.

Skoleområdets andel av rammereduksjon tilsier innsparinger på 10,7 millioner i 2012, økende til 16,3 millioner i 2015. Fram mot 2015 er det prognostisert en elevtallsøkning i Trondheim kommune og antall lærerstillinger forventes å øke tilsvarende. Økningen vil ikke gi endret lærertetthet.

Sammenhengen mellom lærertetthet og læringsutbytte er ikke enkel eller rettlignende, og forskningsresultatene langt fra entydige. Det vurderes likevel at dagens nivå på lærertetthet er nødvendig for å kunne følge opp alle elevene godt nok, samt fange opp problemer i en tidlig fase. I arbeidet med budsjettfordelingsmodellen ble det tydeliggjort at skolene har lite handlingsrom for å forsterke og tilpasse opplæringen og gi alternativ undervisning. Rådmannen foreslår derfor å skjerme lærertettheten. Lærertetthet innebærer all undervisningsvirksomhet inklusive tilpasset opplæring, tidlig innsats, opplæring i særskilt norsk og spesialundervisning.

Rektors oppfølging av lærere og det pedagogiske arbeidet ses på som stadig viktigere. Samtidig vektlegges skoleeiers oppfølging av skoler som sliter med læringsresultater og læringsmiljø. I bystyresak 56/09 *Rektorenes arbeidssituasjon* fra 2009 og i bystyresak 21/11 *Forvaltningsrevisjon skoleledelse* fra 2011 pekes det på behovet for at rektorene bruker mer tid på pedagogisk ledelse. Tid til pedagogisk ledelse har stor betydning for arbeidet med å øke elevenes læringsutbytte og redusere forskjellene mellom skoler. Det er derfor behov for å styrke skoleledelsen på den enkelte skole. Styrket oppfølging av skolene er mindre ressurskrevende enn økt lærertetthet. Det er likevel et ressurs spørsmål om rådmannen er i stand til å ivareta den tette oppfølgingen av skolene som er nødvendig for å være en god skoleeier. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette, men vil fokusere på pedagogisk ledelse der erfaringsdeling og utvikling av en mentorordning er viktige elementer. Skoler med rektorer som deltar i den nasjonale rektorutdanningen bør få noe økt administrasjonsressurs.

Rådmannen har sett på hvilke andre områder det kan gjennomføres budsjettkutt på. Støtte til lag og foreninger, eksempelvis Voll 4H og MOT, er tidligere prioritert av bystyret. Rådmannen finner det vanskelig å redusere omfanget av kulturskoletilbudet mens kulturskolen er i en viktig utviklingsfase. Både kostnader per kulturskoleelev og kostnaden per innbygger er høyere i Trondheim enn i andre storbyer. Når tilbudet gis til en stor andel av befolkningen i kommunen samtidig som kostnaden per elevplass er høyere enn sammenlignbare kommuner, bør organiseringen av tilbudet vurderes. Rådmannen vil ta hensyn til nasjonale føringer for leksehjelp, SFO- tilbud, frukt og grønt og fysisk

³⁵ *Netto driftsutgifter per elev* beskriver ressursbruk til grunnskoleundervisning (funksjon 202) og spesialklasser (funksjon 214).

³⁶ *Ressursbruk per elev* beskriver ressursbruk til grunnskoleundervisning (funksjon 202), spesialklasser (funksjon 214), voksenopplæring (funksjon 213), skolefritidsordning (funksjon 215) og skoleskyss (funksjon 223).

aktivitet. En mer effektiv skolestruktur ble utredet i 2010, og dette er noe som må følges opp og utredes nærmere i planperioden med bakgrunn av økende elevtallsvekst. Det er vurdert om morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring bør prioriteres like sterkt som tidligere ved stramme budsjetttrammer. Rådmannen ønsker likevel ikke å foreslå endringer i morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring før konsekvensene er utredet.

De siste årene er mange tiltak vurdert for å tilpasse skolerammene til reduserte budsjetter, og rådmannen har søkt å finne områder der det ikke foreligger spesifikke vedtak eller føringer. Det foreslås derfor at budsjetttilpasningen skjer ved å fjerne søskenmoderasjon i skolefritidsordningen for søsken i barnehage og/eller skolefritidsordningen fra 1. august 2012. Moderasjon til småbarnsfamilier med lav inntekt opprettholdes. Dette er ikke tilstrekkelig til å oppnå et skolebudsjett i balanse, og rådmannen foreslår derfor å balansere budsjettet gjennom å redusere skolens driftsmidler, samt å øke kontingenten til kulturskolen.

Tabell 8.4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for skoleområdet i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 8.4 Budsjetttramme og tiltak grunnskole. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2012	2013	2014	2015
Vedtatt opprinnelig budsjett 2011	1 328,2	1 328,2	1 328,2	1 328,2
Pris og lønnskompensasjon	20,5	20,5	20,5	20,5
Oppgaveendring	-3,2	-3,2	-3,2	-3,2
Korrigert budsjett 2011	1 345,5	1 345,5	1 345,5	1 345,5
Vedtatte rammeendringer ³⁷	-1,2	17,0	29,0	51,8
Forslag til rammeøkning	15,1	20,0	25,0	27,9
Andel rammereduksjon	-10,7	-14,1	-16,1	-16,3
Forslag til netto driftsramme	1 348,7	1 368,4	1 383,4	1 408,9
Reell rammeendring	3,2	22,9	37,9	63,4
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak³⁸	4,4	20,9	33,2	33,2
Erstatte tidligere vedtatte tiltak	-0,9			
Redusere følgeutgifter investering	-0,9			
Økte utgifter/reduerte inntekter, herav	8,5	15,1	19,8	45,4
Endring i elevtall	-5,6	-3,9	-4,2	18,6
Økte skysskostnader	3,5	3,5	3,5	3,5
Videreutdanning lærere	4,0	4,0	4,0	4,0
Trafikalt grunnkurs	2,5	2,5	2,5	2,5
Økt svømmeundervisning	2,0	2,0	2,0	2,0
Innføring av valgfag	2,1	7,0	12,0	14,9
Reduksjoner i tjenestetilbudet	-0,9	-	-1,9	-2,1
Reduksjon driftsmidler	-0,9	-	-1,9	-2,1
Økte gebyrer/egenbetaling	-3,9	-9,2	-9,2	-9,2
Fjerne søskenmoderasjon SFO	-4,4	-9,7	-9,7	-9,7
Økt kontingent kulturskolen	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Gjeninnføre gratis SFO til barn med spesielle behov (5-7.trinn)	1,0	1,0	1,0	1,0
Annet	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Sum	3,2	22,9	37,9	63,4

³⁷ Inkludert endret kompensasjon for befolkningsvekst

³⁸ Se vedlegg 7

Oppgaveendring

Enhet for idrett og friluftsliv har ansvar for drift av idrettshaller. Samtidig har skoleområdet hatt ansvar for 40 prosent av driftskostnadene for haller i tilknytning til skoler. Fra og med budsjett for 2011 er alle nye idrettshaller innarbeidet i budsjett for Enhet for idrett og friluftsliv, og det er naturlig at enheten også overtar budsjettansvar for haller bygd før 2012. En slik overføring vil redusere budsjettrammen for skole med 3,2 millioner kroner.

Forutsetningen for oppgaveendringen er at både eldre haller og nye haller som tas i bruk fra 2012, driftsfinansieres fullt og helt av Enhet for idrett og friluftsliv. Dette inkluderer også driftskostnader knyttet til skolenes bruk av hallene. Der idrettshaller bygges i tilknytning til skoler, er det en forutsetning at skolene kan benytte disse. Skolene skal kunne benytte areal til kroppsøving i haller knyttet til skolene.

Vedtatte rammeendringer (inkludert endret kompensasjon for befolkningsvekst)

Tidligere vedtatte rammeendringer og økte oppgaver på tjenesteområdet skole medfører en økning av budsjettrammen på 4,4 millioner kroner for 2012. Befolkningsstatistikken viser at elevtallsveksten fram til 2011 ikke har vært like stor som tjenesteområdet tidligere er kompensert for. Dette medfører en reduksjon i rammen på 5,6 millioner kroner i 2012. Befolkningsprognosene viser en betydelig vekst i elevtallet mot slutten av økonomiplanperioden.

Annen rammeendring

Driftsrammen for skoleområdet økes med 3,2 millioner kroner i 2012. Rådmannens forslag til tilpasninger til rammeendringene framgår av tabellen over.

Videreføring av allerede vedtatte tiltak

Vedlegg 7 viser vedtatte tiltak på skoleområdet og demografisk utvikling i aldersgruppen 6-15 år som innvirker på budsjett 2012 og økonomiplan 2012-2015.

I følge standard for god kommunal regnskapsskikk skal følgeutgifter i forbindelse med nybygging/rehabilitering av skolebygg dekkes innenfor driftsbudsjettet. Dette har tidligere vært belastet investeringsregnskapet. Den største følgekostnaden er skyss av elever til midlertidige bygg. Det er ikke planlagt skyssing av elever våren 2012. Rådmannen foreslår derfor 0,9 millioner kroner i reduserte midler til følgekostnader i forbindelse med rehabilitering.

Økte utgifter/reduisert inntekter

Det er lagt til grunn at aktiviteten kan reduseres med 5,6 millioner kroner i 2012 som følge av færre elever enn tidligere beregnet. Fra 2012 til 2015 forventes det at elevtallet vil øke med 1 185 elever.

Økningen i skysskostnader skyldes endret praksis i Sør-Trøndelag fylkeskommune med hensyn til dekning av kostnader for skyss av funksjonshemmede elever. Utdanningsdirektoratet har tydeliggjort ansvarsfordelingen mellom fylkeskommunen og kommunen for slik skyss. Fylkeskommunen dekker skyss til hjemmeskolen, mens all annen skyss må dekkes av kommunen. Som følge av dette, utløser elever med funksjonshemming som går på annen skole enn hjemmeskolen merkostnader for kommunen. Merkostnaden er anslått til 3,5 millioner kroner.

I vedtatt budsjett 2011 ble det satt av 4,0 millioner kroner til videreutdanning av lærere. Satsingen videreføres i 2012 og videre i økonomiplanperioden.

Tilbud om trafikalt grunnkurs på 10. trinn gis fra våren 2012 til elever med behov for særlig tilpasning av skoletilbudet. I statsbudsjettet foreslås tverrfaglige valgfag på ungdomstrinnet fra 2012-2014. Trafikalt grunnkurs er foreslått innført fra skoleåret 2013/14. Rådmannen vil søke om å opprette valgfaget som en forsøksordning fra skoleåret 2012/13. En slik organisering er for 2012 kostnadsberegnet til 2,5 millioner kroner. Trondheim kommune vil være kursarrangør for mopedopplæringen. For å oppfylle Konkurransetilsynets krav, gis tilbudet mot egenbetaling som dekker reelle kostnader.

Svømmeundervisning er prioritert i planperioden og kostnaden ved et utvidet tilbud er estimert til 2,0 millioner kroner.

Regjeringa foreslår å legge inn 64,6 millioner kroner i rammetilskuddet til kommunene til valgfag. Ordningen innføres på 8. trinn høsten 2012. Trondheim kommunes andel er 2,1 millioner kroner.

Nye reduksjoner i tjenestetilbudet

For å balansere skolebudsjettet foreslår rådmannen å redusere skolenes driftsmidler. I 2011 ble driftsmidler til skoleutstyr styrket med tre millioner kroner, en styrking som i 2012 reduseres med 0,9 millioner kroner. Siden helårseffekten ved fjerning av søskenmoderasjon i skolefritidsordningen slår inn i 2013, vil budsjett for driftsmidler da kunne tilbakeføres til 2011-nivå. I 2014 og 2015 må driftsmidlene igjen reduseres.

Investeringene i IKT- utstyr i skolene har de siste årene medført økte driftskostnader. Planlagte nyinvesteringer til IKT- utstyr til lærere og elever fordrer realistisk budsjettering av driftskostnader. Det er mulig å innføre innkjøpsstopp eller -reduksjon på IKT- utstyr i 2012 og dermed unngå en ytterligere økning i driftskostnader knyttet til IKT- utstyr.

Kostnadene knyttet til fosterhjemsplasserte barn fra Trondheim bosatt i andre kommuner øker. Økningen er i hovedsak knyttet til omfanget av spesialundervisning for disse barna.

Økte gebyrer/egenbetaling

Familier med barn i barnehage og/eller skolefritidsordning (SFO) gis 25 prosent moderasjon fra og med barn nummer to. Moderasjonen gis på den rimeligste plassen. Dette er i dag SFO-plassen. Rådmannen foreslår å fjerne søskenmoderasjon for SFO fra 1. august 2012. En familie med to barn med fulltids plass i SFO vil måtte betale 582 kroner mer per måned hvis søskenmoderasjonen fjernes, en økning fra 4 075 til 4 657 kroner i måneden. I 2011 er det fire av ti ASSS-kommuner som ikke gir søskenmoderasjon (Oslo, Tromsø, Fredrikstad og Bærum). Når det innvilges moderasjon på økonomisk grunnlag gis det ikke søskenmoderasjon. Fjerning av søskenmoderasjon vil derfor ikke påvirke småbarnsfamilier med lav inntekt. Skolene vil kunne risikere færre brukere som følge av økt brukerbetaling. Det er estimert at de årlige inntektene vil øke med 9,7 millioner kroner ved fjerning av moderasjonsordningen.

Bystyret vedtok å gjeninnføre gratis SFO til barn med spesielle behov (5.-7.trinn) fra 2012. I 2011 er kommunens inntekter til SFO for barn med spesielle behov beregnet til en million kroner.

Det foreslås å øke kontingenten i kulturskolen med 125 kroner per elevplass. Dette medfører økte inntekter på omtrent 0,5 millioner kroner. Trondheim kommune vil også etter økningen av kontingenten ligge omtrent på gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

Annet

Bortfall av leieinntekter i 2011 har gitt en rammeøkning på 1,2 millioner kroner i 2012. Økningen benyttes til å finansiere utvidete oppgaver på skoleområdet.

I ny budsjettfordelingsmodell er tildelingen av kontaktlærertillegget endret. For å gi en mer objektiv fordeling av budsjettmidler, tildeles skolen midler til ett kontaktlærertillegg per 18 elever.

Budsjetttrammen for 2010 var bakgrunn for dette tallet. En markant økning i antall kontaktlærertillegg fra 2010 til 2011, i tillegg til et lavere elevtall enn prognostisert, gir en innsparing på 2,8 millioner kroner i 2012 og videre i planperioden.

8.5 Økonomi – investeringer

Trondheim kommune opplever en markant elevtallsvekst i områdene øst for bysentrum (Ranheim, Granåsen, Brundalen og Charlottenlund). Også Tillerbyen og deler av de sørvestlige bydelene har økt elevtallsvekst. Veksten understøttes av tilgjengelige prognoser frem mot 2020. Fortetting av

eksisterende og etablerte boområder gir også utfordrende elevtallsvekst slik vi ser på Nardo og videre opp mot Utleira.

At byen vokser er positivt. Mange vil bo i Trondheim og la barna vokse opp her. Dette fordrer en offensiv og løsningsorientert satsing på skoleanlegg. Satsingen skal gi byens elever skoleanlegg som bidrar til kvalitetspreget læring og ivaretar sosiale dimensjoner som vennskap, trivsel og mellommenneskelig læring. Frem mot 2020 forventes elevtallet å øke med 2 640 elever. Dersom man også i årene fremover skal bygge nye skoler med en normalkapasitet på rundt 600 elever, tilsier dette fire nye skoleanlegg innen 2020.

Tabell 8.5 Elevtallsprognose barn i alder 6 – 15 år

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2020/21
Prognose antall elever 6-12 år	13 855	13 977	14 212	14 378	14 611	16 107
Prognose antall elever 13-15 år	6 011	6 132	5 988	5 989	6 017	6 399
Sum	19 866	20 109	20 200	20 367	20 628	22 506

Kilde: Byplankontoret september 2011

For planperioden 2012-2015 er hovedtyngden av investeringsmidlene avsatt til to nye skoleanlegg på Byneset og Byåsen: Spongdal og Åsveien skoler med tilhørende flerbrukshaller. Det er foreslått en samlet investeringsramme på 670 millioner kroner for de to prosjektene.

Åsveien skole og flerbrukshall var opprinnelig forutsatt ferdigstilt innenfor en ramme på 340 millioner kroner. Dette poengterte rådmannen var urealistisk i formannskapssak 09/16242. Investeringsrammen er derfor foreslått økt til 380 millioner kroner i planperioden 2012-2015. I formannskapssak 11/15835 ble det vedtatt at skolen dimensjoneres for 90 elever per trinn kontra 75 elever som tidligere planlagt. Dette vil gi en økt kapasitet som imøtekommer elevtallsvekst som følge av boligfortetting i området, samt elevtallsvekst i tilstøtende opptaksområder.

Budsjettrammen for oppføring av skoleanleggene på Åsveien og Spongdal skoler omfatter flerbrukshaller for idrett. I tillegg planlegges skoleanleggene som nærmiljøanlegg med en betydelig kulturell og identitetsskapende funksjon for bydelene.

I likhet med tidligere prosjekter er funksjonalitet, tilgjengelighet og universell utforming vektlagt i samspill med brukerrepresentanter. Fleksible anleggsdesign skal kunne møte fremtidig pedagogisk og organisatorisk utvikling. Rekkefølgebestemmelser i reguleringsplaner utløser infrastrukturtiltak som oppgradering eller forbedring av vei, vann, avløp, støyskjerming, sykkelstier og lignende. De skoleanlegg Trondheim kommune bygger i dag, skal kunne gi en berettiget drifts- og aktivitetsfunksjon som evner å møte fremtidig pedagogiske, miljø- og vedlikeholdsmessige krav. Dette fordrer investeringer som gir anleggene robusthet og kvalitet, og ivaretar behovet for fleksibilitet og tilpasninger i mindre skala.

8.5.1 Igangsatte prosjekter

I 2011 er det igangsatt få omfattende prosjekter. De to største er Spongdal skole og Åsveien skole. Disse er de to mest omfattende prosjekter i kommende planperiode. I tillegg er det igangsatt en mulighetsstudie for å utvide arealet ved Utleira skole i forkant av videreutviklingen av boområdene ved Utleira, og videre sørover mot Leira. Utleira skole har en betydelig elevtallsvekst, og mulighetsstudiet har fokus på raskt å etablere et permanent tilbygg som kan avhjelpe elevtallsøkningen. I takt med videre utbygging må behovet for en ny skole i bydelen sørover mot Leira vurderes. Denne skolen må ses i sammenheng med elevtallsveksten på naboskolene Steindal, Nidarvoll, Nardo, Sunnland og Hoeggen, der elevtallsveksten er merkbar. Tidligere har man søkt å imøtekomme elevtallsveksten med grensejusteringer mellom opptaksområder. Dette vil ikke løse kapasitetsbehovet frem mot 2020. Grensejusteringer er dessuten en krevende øvelse som kan oppleves som vanskelig.

Ved Tonstad skole er 1. byggetrinn igangsatt. Det gjennomføres en rehabilitering av eksisterende arealer, samt en mindre utbygging som avhjelper skolens arealbehov. Målet er å lukke avvik for å

oppfylle krav i arbeidsmiljøloven. 2. byggetrinn foreslås prosjektert i 2014. Samlet sett er det for tiden god kapasitet på barneskolene i Tillerbyen.

Fysiske tilpassingsprosjekt og mindre rehabilitering ved Selsbakk og Dalgård skoler, sluttfinansieres i 2012.

Tidligere planlagt rehabilitering av hovedbygget ved Bispehaugen skole foreslås utsatt til slutten av kommende planperiode. Dette skyldes uforutsette forhøyede kostnader ved rehabilitering av setningsskader ved Dalgård skole. Rehabiliteringen ved Bispehaugen vil primært rettes mot ventilasjon og klimaforbedrende tiltak. Rehabiliteringen av murbygget ved Bispehaugen er ferdigstilt i 2011.

Rehabiliteringen ved Kalvskinnet skole vil og ferdigstilles ved årsskiftet 2011/2012, slik at Birralee internasjonale skole da kan ta lokalene i bruk.

8.5.2 Prioriteringer i perioden 2012-15

Elevtallet i aldersgruppen 6-15 år forventes å øke med 2 640 frem mot 2020. Det samlede elevtallet kan komme opp mot 22 506 mot dagens 19 866 elever. Elevtallsveksten er størst i de østlige bydelene, men gjør seg også gjeldende sør i byen. Elevtallsveksten krever at en strategi for investering i skolebygg strekkes ut over fireårige økonomiplanperioder. Investeringsbehov som følge av elevtallsvekst løser ut behov for etablering og bygging av helt nye skoleanlegg. Slike investeringsprosjekter må balanseres med investeringsbehov relatert til eldre skoleanlegg hvor totalrehabilitering eller riving og nybygg er alternativet. I tillegg til disse hovedområdene kan deler av elevtallsveksten møtes gjennom etablering av permanente eller midlertidige tilbygg. Mindre investeringsprosjekter som følge av akutte tiltak (bygningsskader, tilpassing av skolebygg for elever med funksjonsutfordringer og lignende), skal også løses innenfor den totale investeringsrammen for skolebygg.

Følgende igangsatte prosjekter foreslås løst innenfor økonomiplanperioden 2012 – 2015:

- Åsveien skole og flerbrukshall, nybygg – sluttfinansiert 2015
- Spongdal skole og flerbrukshall, nybygg – sluttfinansiert 2014
- Tonstad skole, arealutvidelse og rehabilitering trinn 1 - sluttfinansiert 2012
- Selsbakk, arealtilpassing – sluttfinansiert 2012
- Kalvskinnet skole, totalrehabilitering – sluttfinansiert 2012
- Bispehaugen skole (Gråmurbygget) – sluttfinansiert 2012
- Dalgård skole, rehabilitering som følge av setningsskader, tiltak i eksisterende bygningsmasse rettet mot elever med funksjonsutfordringer, samt tilbygg for oppbevaring av handicaputstyr – sluttfinansiert 2012

Følgende prosjekter foreslås igangsatt innenfor økonomiplanperioden 2012-2015:

- Tilbygg ved Utleira skole grunnet permanent elevtallsvekst. Sammenfallende bestilling av reguleringsplan og erverv av tilleggsareal for barnehage og skole. Arbeid med reguleringsplan igangsatt. Foreslått oppstart i 2013 og sluttfinansiering i 2014.
- Uglå skole. Tiltak i eksisterende bygningsmasse rettet mot elever med funksjonsutfordringer. Foreslått oppstart i 2012 og sluttfinansiering i 2013.

I 2014 og 2015 foreslår rådmannen at det avsettes henholdsvis 70 og 100 millioner for prosjektering og igangsetting av større byggeprosjekter. Denne type prosjekt prioriteres med tanke på avdekkede utfordringer.

1. Nybygg av barneskole på Brøset (elevtallsvekst Trondheim øst). Behov for ungdomsskole i samme området vil ligge noe lenger frem i tid.
2. Utrede alternativer for og etablering av tilstrekkelig undervisningsareal for elever i Ranheimområdet.

3. Utrede mulighet for hel eller delvis rehabilitering/nybygg av eldre skoleanlegg. Bakgrunn for prioritering vil være: elevtallsvekst, tilgrensende utbyggingsområder, byggenes tekniske tilstand, tomteforhold, infrastruktur og trafikale forhold.

Punkt 1 og 2 må løses innenfor foreslått budsjettamme. Punkt 3 omfatter en rekke skoleanlegg som vanskelig kan løses innen foreslått investeringsramme parallelt med punkt 1 og 2. Punkt 3 representerer dermed et vesentlig utfordringsområde sett opp mot elevtallsvekst. Dette må rådmannen komme mer konkret tilbake til i neste økonomiplan.

8.5.3 Utfordringer og forutsetninger for perioden 2012-15

Investeringene skal sørge for at alle elever og ansatte ved skolene i Trondheim kommune har bygningsmessig forsvarlige og egnede skoleanlegg i henhold til lov og forskrift. Likeså skal alle elever ha muligheten til å gå på den skolen de sokner til (jf nærskoleprinsippet i opplæringsloven). I en voksende by er tomtearealer for skoleanlegg et knapphetsgode, og det blir særlig viktig å ivareta mulighetene eksisterende skoleanlegg og tomtearealer kan gi. Samtidig er det nødvendig med en klar og offensiv strategi slik at framtidige tomter egnet til skoleanlegg, barnehager eller andre tjenestefunksjoner blir sikret for fremtiden.

I planperioden bør kommunen prosjektere tre større skoleanlegg. Det blir avgjørende å balansere midlertidige løsninger sett opp mot permanente løsninger. Økende behov for nye skoleanlegg, samt grep for å bringe eldre skoleanlegg opp til forskriftsmessig standard lar seg ikke løse med gjeldende investeringstakt. Rådmannen mener derfor det vil være hensiktsmessig å drøfte muligheten for å prosjektere større skoleanlegg. Innsparingspotensial på investeringsiden er som følger:

- Lavere tomtekostnader ved erverv av grunn på det åpne marked
- Samlede og oversiktelige skysrutiner- og kostnader
- Reduserte prosjekteringskostnader
- Reduserte rekkefølgebestemmelser med tilhørende investeringskrav på infrastruktur

Større skoleanlegg vil kunne gi reduserte driftsutgifter, men dette må utredes.

Bystyret gjorde i 2010 en grundig vurdering av skolestrukturen i kommunen. Det vil være aktuelt å vurdere framtidig struktur og dimensjonering av skoleanlegg i sammenheng med de samlede investeringsutfordringene i kommunen. Trondheim kommunes undersøkelse om skolebygg inngår som del av grunnlagsmaterialet for å gi kunnskap om videre skoleutbygging. Nasjonal og internasjonal forskning og erfaringer er avgjørende for å sikre at veivalgene blir hensiktsmessige.

En rekke skoleanlegg skal vurderes for utbygging, total eller delvis rehabilitering. Rådmannen vil utarbeide et analyseverktøy basert på tekniske tilstandsrapporter, anleggenes alder og forskriftsmessige beskaffenhet. Eksempel på anlegg som skal vurderes er Lade skole, Bispehaugen skole, Sunnland skole, Huseby skole, Berg skole, Uгла skole, Solbakken skole, Sjetne skole, Åsheim barneskole og Charlottenlund barneskole.

Rådmannen registrerer et økende press på investeringer fra skolene relatert til elever med funksjonsutfordringer eller skolenes eget ønske om å bygge om undervisningsareal. Dette fordrer at rådmannen avhjelper skolene gjennom å utarbeide tydelige kriterier, rutiner og dokumentasjonskrav for behovsmelding som krever investering ut over ordinært vedlikehold. En slik tydeliggjøring vil også kunne bidra til en forhøyet kvalitet av rådmannens arbeid med planlegging og bestillinger av bygningsmessige tiltak fra Trondheim eiendom.

8.5.4 Investeringer 2012-15

Tabellen nedenfor gir en oversikt over investeringer for skolebygg i nåværende økonomiplanperiode, samt forslag til fordeling av investeringer i planperioden 2012-2015.

Tabell 8.6 Investeringer skole 2012-15

Tall i millioner kroner		2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014		70	230	265	230	
Forslag budsjett 2012-2015			230	265	320	245

Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgn.	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Spongdal skole m/idrettshall	290	15	275	150	100	25	0
Åsveien skole m/idrettshall	380	5	375	20	105	165	85
Oppstart større prosjekt				0	0	70	100
Akutte byggtekniske tiltak				50	50	50	50
Investeringer IKT				10	10	10	10
Sum økonomiplan	670	20	650	230	265	320	245

Statsbudsjettet for 2012 viderefører rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg. For 2011 og 2012 har staten avsatt 2 milliarder kroner pr år. Beløpet skal fordeles på kommuner og fylkeskommuner som søker om rentekompensasjon. For Trondheim kommunes betyr dette at det kan søkes for inntil 25 millioner³⁹ for hver investerte milliard. Husbanken forvalter ordningen. Rådmannen har søkt om rentekompensasjon til prosjektet Ranheim skole.

³⁹ Endringer kan forekomme i tråd med revidert statsbudsjett og Husbankens tildelingskriterier.

9 Barne- og familietjenesten

9.1 Innledning

Barne- og familietjenesten i Trondheim kommune dekker alle tjenester til barn og unge innenfor helse-, sosial- og barnevern samt pedagogisk psykologisk tjeneste for barnehage og grunnskole. Barne- og familietjenesten har en tverrfaglig tilnærming i møtet med barn, ungdom og deres familier, og legger vekt på tidlig innsats og lave terskler i forhold til brukerne.

En bred evaluering av tjenesten ble sluttbehandlet av bystyret i mai 2011 (sak 56/11). Her ble det vedtatt å beholde og videreutvikle dagens organisering med forvaltning og tiltakenheter i hver bydel, og byomfattende enheter for fysioterapitjenester, ergoterapitjenester, oppfølging av barn plassert utenfor hjemmet, ungdom med særlige behov og for avlastningstiltak til barn og unge med funksjonsnedsettelse. Bystyrets vedtak omfatter også en rekke forbedringstiltak som følges opp i budsjettet, sammen med ressursbehov og ressursutnyttelse innenfor de ulike områdene som tjenesten har ansvar for.

Ny folkehelselov trer i kraft fra 1. januar 2012. Kommunen får gjennom dette et tydelig ansvar for folkehelse innenfor alle sine sektorer. I forhold til barn og unge blir det særlig viktig å konkretisere dette ansvaret i forhold til forebygging og tidlig intervensjon.

9.2 Status og utfordringer

Tabell 9.1 Sammenligning med ASSS-kommunene⁴⁰, kommunehelse barn

	Trondheim 2009	Trondheim 2010	ASSS-snitt 2010
Netto driftsutgifter til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetj. i kr per innb 0-5 år	5 325	6 158	5 222
Årsverk i alt per 10 000 innb 0-5 år til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste	118	132	115
Årsverk helsesøstre per 10 000 innb 0-5 år	42	41	52
Årsverk jordmødre per 10 000 fødte	42	41	33
Prosentandel nyfødte med hjembesøk innen to uker	94	93	80
Prosentandel barn med helseundersøkelse innen utgangen av 1. skoletrinn	95	95	70

Trondheim har høye netto driftsutgifter til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste per innbygger 0-5 år sammenlignet med snittet for ASSS-kommunene. Dette gir et også et høyere antall årsverk til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste enn snittet for ASSS. Dette henger sammen med Trondheims tverrfaglige innsats i forsterket helsestasjon, som inkluderer psykologstillinger og arbeid med barnevernfaglig hjelp og bistand til barn og familier i deres nærmiljø, se også omtale under tabell 2, KOSTRA-tall barnevern. Få andre norske kommuner har psykologer tilsatt i helsestasjon og skolehelsetjeneste.

Trondheim har også i 2010 en høy andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker, og det skjer i tett samhandling med St. Olavs Hospital. Det er videre en høy andel barn med helseundersøkelse innen utgangen av 1. skoletrinn, sammenlignet med ASSS-snitt. Samtidig har vi færre årsverk helsesøstre. Trondheim har høy jordmordekning sammenlignet med ASSS-snittet. Disse områdene har høy prioritet.

⁴⁰ ASSS = Aggregerte Styringsdata for Samarbeidende Storkommuner; består av Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Snitt ASSS er eksklusive Oslo og Trondheim

Tabell 9.2 Sammenligning med ASSS-kommunene, barnevern

	Trondheim 2009	Trondheim 2010	ASSS-snitt 2010
Netto driftsutgifter i kr per innbygger 0-17 år	6 750	7 289	6 120
Prosentandel barn med barneverntiltak 0-17 år	3,3	3,3	4,2
Prosentandel barn med tiltak utenfor hjemmet	1,7	1,8	1,4
Netto driftsutgifter i kr per barn med tiltak i familien	55 148	54 658	34 860
Netto driftsutgifter i kr per barn med tiltak utenfor opprinnelig familie	199 171	196 811	216 362
Fagstillinger i barnevern per 1000 barn 0-17 år	2,6	2,6	3,0

Trondheim har over flere år hatt høye utgifter til barnevern sammenlignet med ASSS-snittet. Det er store forskjeller innenfor ASSS, og i 2010 hadde Trondheim nest høyest utgifter per innbygger etter Drammen. Trondheim har lav andel barn med barneverntiltak i opprinnelig familie i forhold til befolkningen. Dette skyldes at Trondheim, i motsetning til de øvrige ASSS-kommunene, kun fatter vedtak i de tyngre barnevernsakene. De lettere tilfellene får i Trondheim barnevernfaglig hjelp i hjem og nærmiljø fra forsterket helsestasjon i de bydelsbaserte tiltaksenhetene, uten at det fattes barnevernvedtak. Dette medfører på sin side høye utgifter til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjeneste, se omtale under kommunehelse. Rådmannen arbeider nå med å endre praksis for hvordan det fattes barnevernvedtak fra 2012 slik at Trondheim skal bli mer sammenlignbar med de andre kommunene.

Andel barn med barneverntiltak utenfor opprinnelig familie har over tid vært den viktigste årsaken til de høye kostnadene i barnevernet i Trondheim sammenlignet med snittet for ASSS-kommunene. Andelen har også økt fra 2009.

Netto driftsutgifter per barn med tiltak i opprinnelig familie har gått litt ned siden 2009, men ligger fortsatt betydelig høyere enn ASSS-snitt. Dette skyldes at barnevernet iverksetter tiltak i de tyngre, kostnadskrevenne sakene, mens lettere tilfeller får hjelp i forsterket helsestasjon uten at det fattes barnevernvedtak.

Netto driftsutgifter per barn med tiltak utenfor opprinnelig familie har også gått litt ned siden 2009, og ligger betydelig under ASSS-snitt. Årsakene til lavere enhetskostnader er relativt høy andel ungdommer 18-22 år med ettervern og relativt høy andel enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere som har halv kommunal egenandel i barnevernet.

Tabell 9.3 Avlastningstjenesten for barn og unge

	2008	2009	2010
Antall døgn i avlastningsbolig	11 500	11 016	10 852
Antall døgn i privatavlastning	4 230	4 227	4 130
Antall familier som har fått avlastning	286	265	249
Antall familier – Uteteamet, alvorlig syke barn	-	16	10

Avlastningstjenesten for barn og unge har de siste tre årene hatt en nedgang i antall brukere og avlastningsdøgn. Hovedårsakene er både en reell endring i brukersammensetning og dermed behovet for døgnplasser. Endringen gjelder både avlastning til barn og unge med funksjonsnedsettelse og helsehjelp til alvorlig syke barn.

Tabell 9.4 Elever med spesialundervisning

	2008	2009	2010	ASSS 2010
Antall elever med spesialundervisning	965	1 092	1 211	
Andel i prosent	5,1	5,8	6,1	6,6

Økt antall og andel elever med spesialundervisning har også i 2010 medført lengre ventetid på sakkyndig utredning fra PP-tjenesten.

9.2.1 Forebygging, helsestasjon og skolehelsetjeneste

Helsestasjonen er kommunens arena for forebyggende helsearbeid for alle barn, unge og gravide. Helsestasjon og skolehelsetjenestene har fast ansatte helsesøstre, legedekning fra enhet for legetjenester og fysioterapeuter fra enhet for fysioterapitjenester. Jordmødre, psykologer og til en viss grad pedagoger og miljøterapeuter supplerer denne kompetansen i tillegg til ergoterapeut.

Antallet årsverk på dette feltet er økt fra 2010, og skolehelsetjenesten ble ytterligere styrket i budsjettvedtaket for 2011.

Svangerskapsomsorgen arbeider etter vedtatt plan for tjenesten i 2010 (sak 65/10). Hovedmålet er at gravide skal oppleve svangerskapskontrollen i Trondheim som enhetlig og trygg. Planen omfatter blant annet brukerundersøkelse i inneværende år. Resultatet vil foreligge i løpet av 2011/2012.

Samhandlingen med sykehuset skal være faglig og organisatorisk hensiktsmessig etablert i tråd med samhandlingsreformen. KOSTRA-tall viser at Trondheim fortsatt har en relativt høy jordmordekning i forhold til sammenlignbare kommuner.

Barne- og familietjenesten har i noen bydeler gjennomført forsøk med fireårshelseundersøkelsene i barnehagen for de barna som bor i bydelen, og i noen grad også for toåringene. Det er etter hvert utviklet god logistikk på området der planlegging og gjennomføring skjer i et tett og tverrfaglig samarbeid, noe som gir kompetanseutvikling for alle parter. Ved å samarbeide på denne måten, ser det ut som at barn og familiers problemer avdekkes tidligere og oppfølgingsarbeidet kommer raskere i gang. Tilbakemeldingen fra foreldrene er også positive. Det er et mål å gjennomføre dette i alle bydelene for to- og fireåringene.

Statlig tilsyn høsten 2010 påpekte svakheter ved legeundersøkelse av førskolebarn, tilstedeværelse av helsesøster i skolehelsetjenesten og helhetlig styring av helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Dette følges opp i arbeidet med kommunedelplan for helsefremmende og forebyggende arbeid, folkehelsearbeid, for barn og unge 0 - 20 år. Planen legges frem for bystyret i løpet av 1. halvår 2012 og vil inneholde en spesifikk del om skolehelsetjenesten, slik det er bedt om.

9.2.2 Støtte til familier, barnehager og skoler

Trondheim kommune har god kompetanse på psykisk helsearbeid i alle bydeler, men høyt arbeidspress medfører at tilgjengeligheten er en utfordring for de enkelte enhetene. Kommunen har sammen med spesialisthelsetjenesten et godt utbygd tiltaksnettverk, for å skape et smidig og helhetlig samarbeid rundt familiene. Dette er sårbart, spesielt for de mest risikoutsatte barna og familiene, som for eksempel barn av psykisk syke og/eller rusmisbrukende foreldre. Kommunen arbeider med å utvikle gode modeller for å oppdage disse barna tidlig, og å etablere et godt helhetlig samarbeid rundt familiene. Videre må kommunen tilby lavterskeltilbud for forebyggende psykisk helsehjelp gjennom skolehelsetjenesten. I 2012 vil det bli gitt tilbud om en opplæringspakke til alle ansatte om dette temaet.

Barne- og familietjenesten skal være lett tilgjengelig for barn, unge og foreldre når de trenger hjelp, og kunne gi tverrfaglig og kompetent bistand til skoler og barnehager. Evalueringen av tjenesten viste at utviklingen av samarbeidet er positiv, men erfaringene varierer fortsatt mye mellom bydelene og enhetene. Rådmannen vil følge opp dette i henhold til politisk vedtak om forbedringstiltak.

9.2.3 Spesialpedagogisk arbeid/PP-tjeneste

PP-tjenesten har over tid hatt en presset kapasitet i forhold til arbeidet i skole og barnehage og sakkyndig vurdering av behov for spesialundervisning. Full barnehagedekning fører til at barns behov for hjelp avdekkes og har medført økt innsats fra denne tjenesten. Økningen i antall barn med spesialundervisning og lang saksbehandlingstid for sakkyndig utredning preger dette arbeidsfeltet i Trondheim, særlig i bydelene Lerkendal og Midtbyen.

Evalueringen av BFT (sak 65/11) viste at det er store forskjeller mellom bydelene og til dels også mellom enhetene innenfor PP-feltet. Disse forskjellene går for en stor del på ulike terskler for henvisning, utredning og på samarbeidsrutiner mellom aktørene som er involvert i arbeidet med støtte og utredning. For å kvalitetssikre dette er det utarbeidet en egen håndbok i Trondheim kommune som beskriver saksgang, arbeidsfordeling og ansvarsforhold i dette feltet. Dette skal sikre lik praksis og større likeverdighet mellom bydelene.

Evalueringen avdekket også at det er stor forskjell på dekningsgraden i PPT mellom bydelene. Rådmannen vil prioritere å utligne disse forskjellene slik at familiene får mindre ventetid på bistand fra PP-tjenesten. Det er også et sterkt behov for bedre kapasitet og kompetanse for å hjelpe skolene med innsats i forhold til elever med lav skolemotivasjon og høyt fravær.

9.2.4 Barn og unge med behov for helsehjelp og avlastningstjenester

Om lag 440 barn og unge i Trondheim har behov for avlastningstiltak, ulike sosiale tjenester samt nødvendig helsehjelp på grunn av funksjonsnedsettelse. Det er igangsatt et arbeid for å gjennomgå rutiner og lovverk for individuell plan, videreutvikling av praktisk bistand i hjemmet, timebasert avlastning og nødvendig helsehjelp i skoletida.

Avlastningstjenesten for barn og unge har over tid hatt en nedgang i antall brukere og avlastningsdøgn. Hovedårsakene er både en reell endring i brukersammensetning og dermed behovet for døgnplasser. Endringen gjelder både avlastning til barn og unge med funksjonsnedsettelse og helsehjelp til alvorlig syke barn. På grunn av dette er det grunnlag for å justere budsjetttrammene for avlastningstjenesten. Samtidig vil rådmannen styrke innsatsen på mer timebaserte tilbud i hjemmet, slik at hjelpen kan tilpasses familienes behov på en bedre måte. Denne typen tilbud vil også være mindre kostnadskrevende enn tradisjonell døgnavlastning.

9.2.5 Fysio- og ergoterapi

Enhet for fysioterapi har 16 årsverk for barn og unge fordelt på fire bydeler. I tillegg er ett årsverk øremerket videregående skole. Fysioterapeutene bistår med viktig kompetanse i det tverrfaglige arbeidet når barn og unge med funksjonsnedsettelse skal sikres deltakelse og inkludering i barnehager, skoler og på fritidsarenaer. Det helsefremmende og forebyggende arbeidet er et nasjonalt satsningsområde som særlig aktualiseres gjennom samhandlingsreformen. Denne reformen legger også opp til en forskyvning av oppgaver mellom 2. og 1. linjetjenesten. Fysioterapitjenesten registrerer også økt forekomst av psykiske plager blant barn og unge i henvisningene.

Enhet for ergoterapi har 8,5 årsverk for barn og unge fordelt på fire bydeler. Det er en økning i forespørsel om vurdering og samarbeid om tiltak til barn og unge uten diagnoser som strever med utførelse av daglige aktiviteter og deltakelse i skole, hjem og fritid. Tjenesten opplever at det er en stor utfordring å prioritere ressurser til ønskede forebyggende oppgaver i barnehage og skolehelsetjeneste. Små barn og barn og unge med større funksjonsnedsettelse prioriteres. Gjennom teamarbeid og felles prioriteringer om satsningsområder, brukes knappe ressurser effektivt. Det er et stort behov for å kunne vært tettere på barnas nærpå personer i barnehage og skole både for å styrke systemet barnehage og skole, og få god nok kvalitet på oppfølging av enkeltbarn.

Både fysio- og ergoterapitjenestene fikk god tilbakemelding fra skoler og barnehager i evalueringen av BFT, og barn med sammensatte vansker og behov for habilitering utgjør hovedtyngden av brukergruppen. I forbindelse med samhandlingsreformen er det behov for å vurdere ressursituasjonen i forhold til barn og unge for disse tjenestene.

9.2.6 Barneverntjenesten

I overkant av 1 200 barn fikk bistand fra barnevernet i løpet av 2010, det vil si omtrent samme nivå som i 2009. Netto driftsutgifter økte med rundt åtte prosent fra 2009, og skyldes en fortsatt høy dekningsgrad av plasseringer utenfor hjemmet. Tiltakene for å redusere denne dekningsgraden har hatt noe effekt i forhold til institusjon, mens antall fosterhjems plasseringer har økt, spesielt for aldersgruppen 0-5 år.

Det er også en vekst i antall barn med hjelpetiltak i hjemmet og akutt plasseringer fra 2010 til 2011. For å oppnå målet med redusert dekningsgrad for plasseringer utenfor hjemmet, må det gis kvalifisert hjelp til familiene på et tidligere tidspunkt. Rådmannen vil derfor ta initiativ til å utvide antall plasser i hjelpetiltaket LINK, slik at en i større grad enn i dag kan unngå plassering i institusjon og fosterhjem.

Barnevernfeltet ble styrket med åtte stillinger gjennom øremerkede statlige midler i 2011. Styrkingen er rettet mot forvaltningsoppgavene i barnevernet, spesielt overholdelse av tidsfrister, kvalitetssikring av undersøkelser, utarbeidelse av tiltaks- og omsorgsplaner samt tilsynsoppgaver i fosterhjem. Rådmannen har en klar forventning om at lovkravene i barnevernloven med denne styrkingen skal kunne følges i alle saker.

Trondheim har også fått øremerkede midler til kompetanseutvikling i barnevernet, og skjønnsmidler til ytterligere styrking av tjenesten utover de åtte stillingene. Det søkes også om ytterligere tilskudd til kompetanseutviklingstiltak.

Rådmannen vil sette av ressurser til utarbeidelse av evalueringsrapport med fokus på hvordan barna og familiene opplever og erfarer barnevernstjenestene, jamfør interpellasjon til bystyret 19.5.2011 om barnas medbestemmelse i barnevernet.

Utgifter til fosterhjem har økt siden barnevernreformen ble gjennomført i 2004, og kommunen merker et press for å heve satsene for godtgjøring for å unngå at rekrutteringen av fosterhjem blir en flaskehals. Kommunenes sentralforbund har også utarbeidet en ny fosterhjemsavtale som vil kunne medføre økte utgifter for kommunen når den tas i bruk. Rådmannen er i ferd med å utrede konsekvensene av dette.

I gjeldende økonomiplan er det vedtatt organisatoriske tilpasninger i barnevernet med en innsparingseffekt på bemanning på 2,4 millioner kroner i 2012. Organisering og ressursituasjon i BFT er siden behandlet av bystyret i evalueringssaken. Denne saken viste et press på barnevernet som gjør det vanskelig å gjennomføre tilpasning gjennom redusert bemanning i barneverntjenesten. Innsparingen må derfor tas gjennom effektivisering og reduksjon av administrative utgifter i Omsorgsenheten og Ungdomsenheten. Rådmannen vil følge opp dette særskilt i perioden.

9.2.7 Ungdomsinnsatsen

Ungdomsundersøkelsen (UngHiT) 2010 følges opp gjennom kommunens planarbeid og tiltak ved enkelte skoler, bydeler og gjennom tverrfaglig samarbeid med kultur, helsetjenesten og med frivillige lag og organisasjoner. Ungdommene deltar selv aktivt i denne mobiliseringen, og hver bydel har en tverretattlig handlingsplan.

Trondheim har et godt utbygd tiltaksapparat for ungdom som har behov for særlig bistand. Den byomfattende ungdomsenheten har ansvar for særlig innsats for ungdom med risiko for psykisk sykdom, atferdsproblemer, omsorgssvikt og kriminalitet, og for oppfølging av enkeltungdommer med omfattende problematikk. Bydelene følger opp ungdom med psykiske vansker og er styrket for å drive oppøskende arbeid og utvikle samarbeidet med nærscole og kultur og frivillige.

Evalueringen av ungdomspakken høsten 2010 viser at arbeidet har bidratt til en positiv innvirkning på ungdomsmiljøet og at denne trenden fortsetter i 2011. Ungdomspakken er nå avsluttet som prosjekt og midlene lagt inn i rammene til enhetene. De ulike samarbeidspartene kjenner hverandre godt og har et jevnlig og godt samarbeid. God informasjonsflyt gjør at de ulike tiltakene fungerer godt parallelt - og sammen med hverandre.

Barne- og familietjenesten er også en viktig aktør i det partnerskapet som er inngått for å redusere frafall fra videregående skole. Vi ser at samlokaliseringen med Offentlige servicekontor har ført til tett samarbeid med NAV om disse ungdommene. I 2011 ble Trondheim invitert av Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet til å delta i en treårig satsing, LOS. Vi vil gjennom dette prosjektet kunne styrke oppfølging av ungdom som i liten grad deltar i ordinær undervisning på skolen.

Den registrerte ungdomskriminaliteten går ned. De langsiktige strategier og satsinger på utsatte barn og ungdom relatert til kriminalitet ser derved ut til å fungere godt. Det er viktig å opprettholde satsingen. Det er igangsatt et arbeid i 2011 for å fange opp og bruke erfaringer fra unge lovbrøyttere på de unge voksne over 18 år. Dette i samarbeid med NAV, Helse og Velferd, Stavne gård, kriminalomsorgen, konfliktrådet og politiet.

9.2.8 Enslige mindreårige flyktninger/asylsøkere

Trondheim kommune forventer forespørsel om bosetting av enslige mindreårige også i 2012 og 2013. Kommunen har lang erfaring med dette arbeidet og har etablert god variasjon i tiltakstypene. Rådmannen foreslår en bosetting på samme nivå som i 2011, det vil si 10-15 enslige mindreårige i 2012. Det foreslås derfor nye investeringsmidler til boliger i perioden.

Med bakgrunn i kommuneplanens føringer vil det i neste fireårsperiode fortsatt rettes en spesiell innsats mot de flerkulturelle familiene for å sikre både oppvekstforhold, læring og deltagelse.

9.3 Mål for tjenesteområdet

Barne- og familietjenesten har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1 I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6 I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tabell 9.5 Periodemål og resultatmål 2012

Periodemål 2012 – 2015	Resultatmål 2012
BFT skal bidra til å øke barn og unges læring og lærelyst gjennom allsidig kompetanse og lett tilgjengelig bistand til barnehager og skoler	Skoler og barnehager får bistand innen tre måneder for å tilpasse opplæringen til barns behov Sakkyndig utredning og vurdering gjennomføres innen tre måneder i minimum 80 % av tilmeldte saker Elever som har høyt skolefravær eller står i fare for å falle ut av skolen får tett og individuell oppfølging
BFT skal i samarbeid med barn og foreldre bidra til god psykisk helse og reduserte livsstilsykdommer	Alle nyfødte får oppfølging fra helsestasjon innen syv dager etter hjemkomst Nytt program for helseundersøkelser implementeres Tverrfaglig skolehelsetjeneste er tydelig og tilgjengelig ved alle grunnskoler og videregående skoler

Periodemål 2012 – 2015	Resultatmål 2012
BFT skal gjennom tidlig og kunnskapsbasert innsats sikre barn og unge god omsorg og utvikling	<p>Effekten av hjelpe- og omsorgstiltak for det enkelte barn evalueres</p> <p>Oppfølging av barn i fosterhjem sikres</p> <p>Barn av psykisk syke og rusmisbrukende foreldre følges systematisk</p> <p>Det etableres et timebasert tilbud til foreldre med omsorg for barn med nedsatt funksjonsevne</p>
BFT skal gi målrettet oppfølging til barn og unge som er særlig risikoutsatt i forhold til helse og utvikling	<p>Ansatte har økt kompetanse i forhold til barn og unge med nedsatt funksjonsevne og psykiske vansker</p> <p>Barn og unge som har behov for psykisk helsehjelp får nødvendig bistand</p> <p>Introduksjonsprogram for barn med annen etnisk bakgrunn (Barnas INN) implementeres i alle bydelene</p>
BFT skal ha gode relasjoner til brukere og samarbeidspartnere	<p>Ekstern evaluering av brukernes erfaringer med barnevernet gjennomføres</p> <p>Barnas stemme høres og dokumenteres i barnevernets saksbehandling</p> <p>Avtalte retningslinjer for samarbeid med St. Olavs Hospital om barn med behov for koordinerte tjenester er implementert</p>

9.4 Økonomi – drift

9.4.1 Statsbudsjettet

I statsbudsjettet for 2011 ble det bevilget 240 millioner kroner i øremerkede midler til flere stillinger og kompetansetiltak i det kommunale barnevernet. Midlene ble fordelt av fylkesmannen etter søknad fra kommunene. Rådmannen legger til grunn at tilskuddet til stillinger som Trondheim fikk i 2011, blir videreført med helårsvirkning i 2012. I forslaget til statsbudsjett for 2012 økes bevilgningen til det kommunale barnevernet med 43,3 millioner kroner, tilsvarende 70 nye stillinger på landsbasis. Også disse midlene vil bli fordelt av fylkesmannen etter søknad.

Kommunenes egenandeler for plassering av barn i institusjon, fosterhjem og andre barneverntiltak foreslås økt med lønns- og prisvekst.

9.4.2 Hovedtrekk i budsjettforslaget for barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten er svært sammensatt og knyttet opp mot mange lovverk, men med ulik grad av nasjonale normer og veiledere.

Både barnevernsbudsjettet og avlastningsbudsjettet har hatt en jevn økning i takt med økende etterspørsel. For barnevernet er det fortsatt krevende å ivareta barnas rett til hjelp innenfor de rammene vi har. På feltet avlastning og tjenester til kronisk syke er behovsutviklingen dempet. Dette gir rom for en omfordeling innenfor barne- og familietjenesten.

Tjenesteområdet er bemannet av ulike profesjoner. Arbeidspresset oppleves høyt, og brukere og samarbeidspartnere ønsker mer tilgjengelighet enn det er rom for i dag. Gjennom statlig øremerkede midler har barnevernets forvaltning fått et helt nødvendig løft for å ivareta lovens bestemmelser. Rådmannen mener det skal kunne sikres en forsvarlig tjeneste fra helsestasjonene før og etter fødsel i et samspill mellom jordmorressursen, helsesøstrene og lege. Skolehelsetjenesten fikk noe økt bemanning for 2011, men her er det udekte behov. Tilsvarende gjelder for fysio- og ergoterapitjenester til barn i habilitering. Rådmannen har likevel vurdert at det største presset nå er på den pedagogisk-psykologiske delen (PPT) av barne- og familietjenesten, der etterslep på sakkyndig utredning for spesialundervisning utgjør et stort problem for skolens arbeid med å sikre god læringsutvikling for elever i en vanskelig og svært sårbar situasjon. Det er derfor foreslått en opptrapping av antall stillinger innenfor PP-tjenesten gjennom omfordeling.

9.4.3 Rammetabell

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for barne- og familietjenesten i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 9.6 Budsjettamme og tiltak barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	491,9	491,9	491,9	491,9
Pris- og lønnskompensasjon	10,1	10,1	10,1	10,1
Korrigert budsjett 2011	502,1	502,1	502,1	502,1
Vedtatte rammeendringer	1,0	3,1	5,3	7,2
Andel rammereduksjoner	-4,0	-5,3	-6,0	-6,1
Forslag til netto driftsramme	499,1	499,9	501,3	503,2
Rammeendring	-3,0	-2,2	-0,7	1,2
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak ⁴¹	2,2	2,9	3,7	3,9
Justering av tidligere vedtatte tiltak	-6,0	-6,6	-6,4	-4,9
Økt innsats tiltak bydel/forsterket helsestasjon	0,0	0,8	1,0	2,5
Reduksjon andel barneverntiltak utenfor hjemmet	-2,0	-2,5	-2,5	-2,5
Innsparing Omsorgsenheten og Ungdomsenheten	-2,0	-2,4	-2,4	-2,4
Arealeffektivisering	-2,0	-2,5	-2,5	-2,5
Økte utgifter/reduerte inntekter	8,4	8,5	9,0	9,2
Dagens nivå barneverntiltak	6,0	6,0	6,0	6,0
Ekstern evaluering, brukere av barnevernet	0,4	0,0	0,0	0,0
Nye stillinger PPT	2,0	2,5	3,0	3,2
Annet	-7,6	-7,0	-7,0	-7,0
Reduserte utgifter til støttetiltak for barn med sammensatte behov	-1,7	-2,5	-2,5	2,5
Reduserte utgifter til omsorgslønn	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Reduserte utgifter alvorlig syke barn/avlastning	-5,0	-4,0	-4,0	-4,0
Redusere kvalitetsutviklingsprogrammet	-0,4	0,0	0,0	0,0
Sum tiltak	-3,0	-2,2	-0,7	1,2

Vedtatte rammeendringer

Fra tidligere vedtatt økonomiplan ligger det en netto rammeøkning på én million kroner i 2012, økende til 7,2 millioner kroner i 2015, inklusive kompensasjon for befolkningsvekst.

Andel rammereduksjoner

Barne- og familietjenestens prosentvise andel av flate kutt på tjenesteområdene, utgjør 4 millioner kroner i 2012, økende til 6,1 millioner kroner i 2015.

⁴¹ Se vedlegg 7

Videreføring av allerede vedtatte tiltak

Det vises til vedlegg 7.

Justering av tidligere vedtatte tiltak

I 2011 fikk de bydelsbaserte tiltaksenhetene en styrking på 1,8 millioner kroner til arbeid med barn og familier i risiko, med planlagt opptrapping i økonomiplanperioden. Planlagt opptrapping reduseres og forskyves til 2013 for å gi plass til nye stillinger i PPT.

I forrige økonomiplan ble det vedtatt innsparinger knyttet til målsettingen om færre plasseringer utenfor hjemmet målt i andel plasseringer i aldersgruppen 13-22 år. Utviklingen så langt i 2011 tyder ikke på at denne målsettingen blir oppnådd. For å oppnå målet om reduserte dekningsgrader for tiltak utenfor hjemmet, vil rådmannen satse mer på bruk av statlige hjelpetiltak og ta initiativ overfor Bufetat til å utvide hjelpetiltaket LINK for de mest utsatte familiene. Det er lagt inn 2 millioner kroner i innsparing i 2012, økende til 2,5 millioner kroner fra 2013.

I tillegg til budsjettansvar for egne lokaler ligger husleien for offentlig servicekontor og andre bygg i tre av bydelene på budsjettet til barne- og familietjenesten. Dette omfatter også enheter i Helse og Velferd og viderefakturering til NAV. Dette er en utfordrende modell, og arbeidet med vedtatte tiltak om arealeffektivisering har tatt lenger tid enn forutsatt. Rådmannen arbeider videre med å få effekt av en innsparing på 2 millioner kroner i 2012, økende til 2,5 millioner kroner fra 2013.

Videre er det lagt inn en innsparing på 2 millioner kroner i 2012, økende til 2,4 millioner kroner i 2013 gjennom effektivisering og reduksjon av administrative utgifter i Omsorgsenheten og Ungdomsenheten.

Økte utgifter

Dagens aktivitetsnivå i barnevernet krever en tilførsel på 6 millioner kroner fra 2012, før tilpasningstiltak.

Det er avsatt 0,4 millioner kroner til utarbeidelse av evalueringsrapport knyttet til brukerne i barnevernet.

For å legge bedre til rette for barns læring foreslår rådmannen å prioritere økte ressurser til sakkyndig arbeid/PP-tjeneste i skole og barnehage. Det er satt av 2 millioner kroner i 2012, økende til 3,2 millioner kroner i 2015.

Annet

Basert på regnskapsutviklingen i 2011 kan budsjettet til støttetiltak til barn med sammensatte behov, inklusive tilbudet på Leistad, reduseres med 1,7 million kroner i 2012, økende til 2,5 millioner kroner fra 2013. Av samme grunn foreslås budsjettet for omsorgslønn redusert med 0,5 millioner kroner fra 2012.

Avlastningstjenestens helsetjenester til alvorlig syke barn har økt betydelig de siste årene, og det har over flere år blitt bygget opp betydelige ressurser til dette formålet. I løpet av 2011 ble det registrert en reduksjon i antall nyfødte og små barn med behov for omfattende helsehjelp. Tilsvarende er det registrert en nedgang i behovet for privatavlastning, men samtidig økte utgifter knyttet til enkeltbrukere i avlastningsbolig. Netto er avlastningstjenestens budsjett redusert med 5 millioner kroner i 2012, men igjen økt med én million kroner fra 2013.

Kvalitetsutviklingsprogrammet foreslås tatt ned for 0,4 millioner kroner som et engangs salderingstiltak i 2012. Fra 2013 foreslår rådmannen at budsjettet legges tilbake på samme nivå som i 2011, det vil si om lag 1,4 millioner kroner.

9.5 Økonomi – investeringer

Investeringsbehovet rettes mot bosetting av enslige mindreårige flyktninger, omstillingsbehov og gjennomføring av prosjekt helsestasjon på Risvollan. Investeringskostnader for bosetting utvides til 2013 og 2014 med 4 mill per år. I tråd med økonomiplan 2011-2014 ønskes det å opprettholde tidligere

vedtatt plan for investering knyttet til omstillingsbehov i BFT, men beløpet økes til 5 mill i 2013 og 2014. Gjennomføring av helsestasjon på Risvollan ligger så langt frem i tid at restfinansiering forutsettes bevilget i 2016 og 2017.

Tabell 9.7 Investeringer BFT 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	10	10	5	5			
Forslag til investering							
Prosjekt/investering	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	2012	2013	2014	2015
Helsestasjon Risvollan	40	0					20
Enslige mindreårige flyktninger	16	8	8	8	4	4	0
Omstilling BFT	14	2		2	5	5	0
Sum økonomiplan	70	10	8	10	9	9	20

10 Forvaltningstjenester, Helse og velferd

10.1 Forvaltningstjenester

Forvaltningstjenestene består av NAV-kontor og helse- og velferdskontor. NAV har blant annet ansvar for økonomisk sosialhjelp, kvalifiseringsprogram og midlertidig bolig. Helse- og velferdskontor har ansvar for blant annet brukerstyrt personlig assistanse (BPA), omsorgslønn, tilrettelagt fritid, trygghetsalarm, tilrettelagt transport og boligvirkemidler til den voksne del av befolkningen. Helse- og velferdskontorene tar imot og behandler søknader og henvendelser om tjenester for innbyggere over 18 år. Disse kontorene bestiller tjenester til kommunens utførende enheter i henhold til enkeltvedtak. Helse- og velferdskontorene har oversikt over ressursbruk, evaluerer tjenesteomfanget, ansvaret for at individuelle planer utarbeides og koordinerer sammensatte tjenester. Nav er en vesentlig samarbeidspartner for helse- og velferdskontorene.

Både i Trondheim og i landet for øvrig har det vært en økning i antall tjenestemottakere i aldersgruppen 18 – 67 år de siste årene. Økningen har sammenheng med blant annet endring i sykdomsbildet. Det er større etterspørsel etter tjenester knyttet til psykiske problemer, rus, kreftsykdommer og ulike kroniske lidelser som diabetes og livsstilsykdommer som skyldes fedme/overvekt eller mangel på mosjon. I tillegg er det utfordringer knyttet til tjenestetilbudet til personer med ulike former for funksjonsnedsettelse, personer som har lav eller mangler inntekt og barn og unge i overgangen mellom barnevernet og voksentjenester. Dette vil være en utfordring både for det kommunale tjenestetilbudet og spesialisthelsetjenesten i årene fremover.

De siste års utviklingstrekk kan sammenfattes slik:

- Flere mottar hjelp / oppfølging i hjemmet.
- Mottakerne er yngre, hver fjerde tjenestemottaker er under 67 år.
- Det er størst økning i aldersgruppen 18 – 49 år.
- Antall uføre under 30 år har økt med 20 prosent på 5 år, mens økningen i befolkningen ellers har vært under én prosent.

Tall fra IPLOS- registeret viser at aldersgruppen 18 – 49 år tildeles omkring fire ganger så mye hjelp som de mellom 80 – 89 år. De eldste med størst pleiebehov får gjerne tilbud i sykehjem, mens behovene for de yngre møtes med omfattende innsats fra hjemmetjenesten.

Trondheim kommune har et godt utbygd tjenesteapparat som gir store muligheter for å gi byens innbyggere den bistand de har behov for. Det er gjennomført store endringer og organisasjonstilpasninger for å legge forholdene til rette for bedre samordning av tjenestetilbudene. Rådmannen har nå oppmerksomheten rettet mot gjennomføringen av intensjonene i disse endringsprosessene ved å tydeliggjøre det faglige ansvaret for enhetene, skape grunnlag for bedre faglig utvikling og sikre at beslutninger følges opp som avtalt eller bestemt.

Hovedsatsningsområdene i planperioden vil være:

- Oppmerksomheten rettet mot brukernes egne ressurser og mestringsevne.
- Redusere boligkøen.
- Bidra til at flere under 30 år kommer i arbeid eller aktivitet.
- Effektivisering og prioritering.
- Samarbeid i Offentlig Servicekontor (OSK) for samordning av tjenestetilbudet og bedre utnyttelse av ressurser.
- Fagutvikling med fokus på helhetlige pasientforløp.
- Oppfølging av krav og forventninger fra Rådmannen til enhetene – ansvars og rollebeskrivelse.

Tabell 10.1 Nøkkeltall økonomisk sosialhjelp

	Trondheim 2010	Gjennom- snitt i ASSS- kommunene 2010
Prosentandel mottakere av yrkesaktiv befolkning 20-66	3,2	4,0
Prosentandel av alle mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde	59,7	44,1
Prosentandel mottakere under 25 år	27,5	21,5
Prosentandel sosialhjelpsmottakere med stønad i seks mnd eller mer	35	41
Gjennomsnittlig stønadslengde (måneder)	4,8	5,3
Gjennomsnittlig månedlig utbetaling per stønadsmottaker (kroner)	6 838	7 612
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten per innbygger (kroner)	1 989	1 923
Kommunale boliger per 1000 innbyggere (antall)	26	19

10.2 NAV

10.2.1 Status og utfordringer

NAV har ansvar for å yte følgende tjenester:

- Økonomisk sosialhjelp
- Gjeldsrådgivning
- Kvalifiseringsprogram og aktive tiltak for sosialhjelpsmottakere
- Midlertidig bolig
- Hjelpevergefunksjon

En av hovedhensiktene med NAV- reformen er å skape en tettere kobling mellom sosialpolitiske virkemidler og arbeids- og velferdspolitiske virkemidler. Dette krever at vi fortsetter å integrere arbeidsmarkedskompetanse og sosialfaglig kompetanse på en slik måte at flere søkere går inn i aktive tiltak. Det foreslås å videreføre en satsing i forhold til ungdom som ikke umiddelbart kan nyttiggjøre seg kvalifiseringsprogram(NAV Aktiv start). Antall personer som fikk utbetalt økonomisk sosialhjelp, ble redusert med ca 25 prosent (486 personer) i 2010, jamfør årsrapporten 2010. Det kan derfor tyde på at kvalifiseringsprogrammet og andre aktive tiltak er nyttige virkemidler for å sikre arbeidsinntekt framfor økonomisk sosialhjelp.

Ansvar for tildeling av midlertidig husvære ble lagt til NAV fra årsskiftet. Det er store utfordringer knyttet til boligmarkedet, og det er behov for å forsterke boligrådgivningen. Det er fortsatt press på kommunale boliger og samtidig er det slik at personer som tildeles midlertidig bolig, ofte blir boende over lengre tid enn midlertidigheten skulle tilsi.

Bakgrunnen for at Trondheim kommune har valgt å gå inn i NAV med en "minimumsløsning" er at man allerede har samlokalisert forvaltningstjenester knyttet til barne- og familie, helse- og velferd og NAV i offentlig servicekontor (OSK). Samarbeidet i OSK må videreføres og videreutvikles, blant annet med oppmerksomheten rettet mot fattige familier. I tillegg må samhandling med oppfølgingstjenestene videreutvikles.

Etter at NAV nå er ferdig med etableringsfasen og gått over fra prosjekt til driftsfase, er det økt oppmerksomhet på tjenesteutvikling og kvalitet. Dette arbeidet må videreføres, og det må legges stor vekt på god forvaltningsmessig praksis og kompetanse i forhold til økonomisk rådgivning, veiledning og økonomisk saksbehandling.

NAV- området foreslås videreført med samme økonomiske ramme som 2011, hvor den demografiske utviklingen håndteres innenfor denne rammen.

Trondheim kommune stiller strenge krav til resultatet av kvalifiseringsprogrammet. Når programmet er planmessig gjennomført, skal dette resultere i arbeid, aktiviteter eller annen varig inntektssikring. I samarbeid med Nav arbeides det kontinuerlig med å finne arbeidsformer som bidrar til dette.

10.2.2 Mål for tjenesteområdet

Forvaltningstjenester, helse og velferd, har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen: 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats.

Tabell 10.2 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Alle sosialhjelpsmottakere tilbys aktive tiltak.	Ingen brukere under 30 år har sosialhjelp uten vurdering av aktive tiltak. 98 prosent av deltakerne som planmessig avslutter kvalifiseringsprogram, er i arbeid, utdanning eller har fått avklart en varig trygdeytelse.
Boligsøkere mottar boligrådgivning med fokus på større utnyttelse av boligvirkemidler.	Alle boligsøkere mottar informasjon og rådgivning for å skaffe seg privat bolig før kommunal bolig er vurdert og tildelt.

10.3 Helse- og velferdskontor

10.3.1 Status og utfordringer

Helse- og velferds kontorenes (HVKs) viktigste rolle er å sørge for og å vurdere riktige hjelpetiltak og tildele tjenester ut fra personens mestringstap. Beslutningene som tas, gir ofte føringer for langvarig tjenesteyting. Rollen som forvalter av regelverket, rettigheter og plikter er derfor svært viktig både for tjenestemottakerene og kommunen som tjenesteyter.

Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)

Når en bruker får sine tjenester som BPA, gir forvaltningskontoret et timefastsatt vedtak. Bruker definerer innholdet i sin egen tjeneste og bestemmer hvem som skal ansettes for å utføre arbeidet. De aller fleste som i dag har en BPA-ordning, har tjenestene organisert gjennom ULOBA⁴². Kommunen utreder om det er hensiktsmessig å etablere en egen kommunal BPA-ordning som alternativ til organisering gjennom ULOBA.

I de siste årene har vi hatt merforbruk innenfor BPA. Rammen for et BPA-vedtak skal tilsvare rammen som er lagt for at kommunen selv skulle yte tjenesten. Vi har indikasjoner på at vedtakene på BPA gir et mer omfattende tilbud enn om bruker skulle hatt ordinære kommunale tjenester. Det er utført et stort arbeid i Helse- og velferdskontorene for å kvalitetssikre vurderinger for tildeling av tjenester og utmåling av timer. Rådmannen skal involveres før beslutning tas i saker hvor timetallet ligger an til å overskride normen for ordinære tjenester. Vedtak som er fattet, kan bare endres om brukers hjelpebehov endres. Dette medfører at det tar tid å endre utgiftsbildet knyttet til BPA. I økonomiplan og budsjett er det satt av midler til å finansiere dagens nivå på tjenesten.

Gjennom statsbudsjettet varsles det at helsedirektoratet skal komme med ett nytt rundskriv om BPA ordningen fra 2012, der viktige mål er at rundskrivet kan bidra til at ordningen fungerer like godt for alle brukere, og at ordningen blir mer håndterbar for tildelende instans(kommunene), klageinstans og tilsynsmyndighet. Regjeringen påpeker i tillegg at tjenester organisert som brukerstyrt personlig assistanse gir høyere kostnader enn andre typer tjenester. Regjeringen holder på å utrede de

⁴² ULOBA er et andelslag som bistår personer med assistansebehov i å skaffe og organisere personlig assistanse.

økonomiske og administrative konsekvensene av en rettighetsfesting av BPA ordningen, og vil legge frem dette for stortinget på ett senere tidspunkt.

Boligrådgiving

Helse- og velferdskontorene og Nav skal i større grad fokusere på å utnytte boligvirkemidlene som finnes i dagens system, jf politisk vedtak om boligrådgiving (sak 11/240). Stort press på kommunale boliger og lang botid hos kommunale leietakere fordrer endringer. Nye retningslinjer for tildeling av kommunal bolig stiller strengere krav til hvem som skal prioriteres. Samtidig skal andre boligvirkemidler tas i bruk.

Det er fortsatt en utfordring at personer med betydelig utagerende atferd pga rus-/psykiske lidelser, mister boligen på grunn av husbråk og betalingsrestanser. Det vil bli stilt sterkere krav til brukeren om å motta oppfølging i boligen, som en forutsetning for tildeling av bolig.

10.3.2 Mål for tjenesteområdet

Mestring og tidlig intervensjon skal prege HVKs arbeidsform, vurderinger og tjenestetildeling. For brukere med sammensatte og langvarige behov skal det sikres større sammenheng mellom tjenestetilbud og tjenesteomfang gjennom livsløpet.

Helse og velferd har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tabell 10.3 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Omfanget av antall timer til BPA i nye vedtak er på samme nivå som om det skulle blitt ytt ordinære kommunale tjenester.	Vedtakene for BPA brukere er i tråd med gjeldende retningslinjer for utmåling av timer/hjelp
Kommunal bolig tildeles personer som er særlig vanskeligstilt på boligmarkedet.	Gjennomsnittlig ventetid for tildeling av kommunal bolig er redusert fra 15 til 12 måneder Det foreligger informasjon til innbyggerne om nye kriterier for tildeling av kommunal bolig
Bistå kommunale leietakere i deres videre boligkarriere.	Minst 60 leietakere i kommunal bolig har flyttet til egen eid eller leid bolig eller kjøpt den kommunale boligen

10.4 Økonomi – drift

Tabell 10.4 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for forvaltningstjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011. En av de store utfordringene for helse- og velferdsområdet i årene fremover, er god forvaltning av ressursene. Vi har sett at god forvaltning av ressursene på Nav-kontorene har gitt reduserte utgifter til økonomisk sosialhjelp, flere har kommet i arbeid eller på ordninger som kvalifiseringsprogrammet og arbeidsavklaringspenger (AAP). Samtidig har vi sett at Helse- og velferdskontorene ikke har lyktes med å forvalte BPA- ordningen etter intensjonene, slik at kommunen har fått en uventet høy kostnadsvekst til BPA. Dagens forvaltningspraksis på BPA-området gjør at utgiftene til BPA- tjenester blir dobbelt så høy sammenlignet med om kommunen selv skulle stått for tjenesteytingen. Dette til tross for at intensjonene ved BPA- ordningen er at organisering av tjenester gjennom BPA ikke skal være fordyrende for kommunen. BPA- ordningen legger derfor beslag på en større og større del av budsjettet, uten at kostnadene går tilsvarende ned i det øvrige

kommunale tjenesteapparatet. På sikt kan dette føre til dårligere tjenester for brukere som ikke mottar BPA- tjenester.

Tabell 10.4 Budsjetttramme og tiltak forvaltningstjenester. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	430,9	430,9	430,9	430,9
Pris- og lønnskompensasjon	11,2	11,2	11,2	11,2
Oppgaveendringer				
Korrigert budsjett 2011	442,1	442,1	442,1	442,1
Vedtatte rammeendringer	6,9	12,6	19,0	24,5
Forslag til rammeøkninger				
Andel rammereduksjoner	-3,6	-4,8	-5,4	-5,5
Forslag til netto driftsramme	445,4	450,0	455,7	461,1
Rammeendring	3,3	7,9	13,6	19,0
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴³	4,7	7,7	12,6	12,6
Økte utgifter/reduerte inntekter	11,1	13,2	14,0	19,4
Økte utgifter BPA	9,0	9,0	9,0	9,0
Videreføre aktiv start	1,0	1,0	1,0	1,0
Øke gjeldsrådgiver med ett årsverk	0,7	0,7	0,7	0,7
Befolkningsvekst	0,4	2,5	3,3	8,7
Effektivisering	-12,5	-13,0	-13,0	-13,0
Reduserte utgifter økonomisk sosialhjelp	-10,0	-10,0	-10,0	-10,0
Reduksjon i bruk av advokater til hjelpeverge	-1,0	-1,5	-1,5	-1,5
Reduksjon i utgifter til midlertidig bolig	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Sum tiltak	3,3	7,9	13,6	19,0

Økte utgifter/reduerte inntekter

Utgiftene til BPA- ordningene er mer enn doblet de siste fem år. Rådmannen har hvert år avsatt mer budsjettmidler til dette området, men det har ikke vært tilstrekkelig i forhold til kostnadsveksten. Rådmannen ser det derfor som nødvendig å bevilge mer budsjettmidler til BPA- området slik at budsjettet blir realistisk ut fra nåværende nivå på tjenestene. Det er ikke lagt inn vekst på BPA- området, og i gjeldende økonomiplan er det vedtatt en effektivisering av BPA- ordningen. Rådmannen holder fast ved at dagens nivå ikke skal øke, og at det skal være mulig å kvalitetssikre nye vedtak i tråd med Helse- og omsorgsdepartementet rundskriv I-20/2000 der det fremkommer klart og tydelig at: *”Rammen skal være den samme som kommunene ville gitt, om den selv skulle stått for tjenesteytingen.”* Det som kjennetegner kommunale tjenester er at mange tjenestemottakere deler på en personalressurs, enten ved punktvisse tjenester i hjemmet eller gjennom personalbasene vi har i nærheten av boligene. Denne organiseringen er ikke mulig hvis den enkelte skal ha en personlig assistent.

”Aktiv start” er et tilbud til ungdommer som mottar eller står i fare for å få behov for økonomisk sosialhjelp. I dag har kommunen en statlig finansiering på én million kroner som faller bort fra 2012. Rådmannen mener tiltaket er så viktig at dette må videreføres, og det settes derfor av én million kroner for å kompensere bortfall av statlige inntekter.

Gjeldsrådgiverkompetanse er viktig for å bistå den enkelte til å ivareta egen økonomisk situasjon. Mange personer står i fare for å miste egen bolig og kontroll over sin økonomiske situasjon som igjen kan medføre at flere blir avhengig av økonomisk sosialhjelp eller andre offentlige støtteordninger. Rådmannen ser behov for å styrke denne funksjonen i det forebyggende arbeidet og vil sørge for at en større del av organisasjonen har kompetanse til å bistå personer på dette området.

Gjennom planperioden er det forventet en betydelig befolkningsvekst i aldergruppen 18-67 år. Det er nødvendig å avsette midler for å håndtere økte utgifter på tjenestområdet.

⁴³ Se vedlegg 7

Effektivisering

I 2010 gikk antall mottakere av økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsstønning ned, og i 2011 har antallet vært stabilt. Samtidig har befolkningsveksten økt. Dette har gitt en reell nedgang også i 2011. I forhold til planlagt nivå har dette skapt et økonomisk handlingsrom. Dette er et resultat av en langvarig satsing på aktivitetsalternativet, der flest mulig skal over i Kvalifiseringsprogrammet eller i andre tiltak som stiller krav til aktivitet. Satsingen har hatt som mål å få flere ut i arbeid eller avklart til en varlig trygdeytelse, og gjennom dette skape forutsigbarhet og bedre livskvalitet til den enkelte innbygger. Den generelle innsparingen på 10 millioner kroner betyr derfor sparte penger for kommunen og et bedre og mer verdig liv for de mange som er blitt kvalifisert inn i arbeidslivet eller blitt avklart til en varig trygdeytelse.

Kommunen har en betydelig økning i antall hjelpeverger og kostnader knyttet til ordningen. Fra 01.07. 2012 er det foreslått at overformynderiet flyttes fra kommunene til fylkesmannen. Fra samme tidspunkt innføres faste satser for godtgjørelse av hjelpeverger. Denne ordningen antas å gi redusert bruk av økonomisk sosialhjelp til dette formålet.

11 Oppfølgingstjenester, Helse og velferd

11.1 Tjenester til personer med rus og/eller psykiske lidelser

11.1.1 Innledning

Oppfølgingstjenesten/ambulant boveiledning gir oppfølging til brukere med rusproblemer og /eller psykiske vansker/lidelser. Oppfølging foregår etter en plan eller en avtale med brukeren. Det er ca 1500 brukere med psykiske lidelser og eller ruslidelser som får bistand fra følgende enheter:

- Midtbyen og Østbyen oppfølging
- Lerkendal og Heimdal oppfølging
- Ambulant boveiledning
- ACT- team og PART - team i samarbeid med spesialisthelsetjenestene. (ACT og PART- team er oppsøkende team som følger opp brukere som har omfattende problemer med rus og psykiske lidelser)
- Hjemmetjenesten
- Botiltak, psykisk helse
- Botiltak, rus

11.1.2 Status og utfordringer

Til tross for at de aller fleste lever godt i Norge, ser vi en økning av psykiske lidelser som depresjon, angst og nevroser. Rusmiddelproblemene - alkoholisme, narkomani og vold - ser også ut til å øke. Samfunnet er blitt mer komplisert de psykiske lidelsene likeså. Flere brukere har forskjellige psykiske lidelser samtidig og flere utløsende årsaker på en gang. Barn og eldre rammes sterk. Siden det blir flere eldre, blir det også flere psykisk syke eldre.

Oppfølgingstjenesten følger opp alle berørte etter Utøya som er 18 år eller eldre. Dette omfatter ca 25 berørte og deres familier. Kommunen følger opp de berørte og deres familier iht. Helsedirektoratets anbefaling og veiledning. I et forebyggende perspektiv er dette et nødvendig og langsiktig arbeid som kan påvirke tjenestens ventelister i 2011 og 2012.

Dagens organisering på dette feltet er fragmentert. Oppfølgingstjenester er tilgjengelig på dagtid fra mandag til fredag, mens Ambulant boveiledning er tilgjengelig dag og kveld alle dager. Helse- og velferdskontorene bestiller tjenester til den av Oppfølgingstjenestene som har ledig kapasitet. Oppfølgingstjenestene dekker i liten grad medisinske helsetjenester til sine brukere. Det ivaretas i hovedsak av hjemmetjenesten.

For å sikre bedre kontinuitet for personer med rus og eller psykiske lidelser, vil Rådmannen gjennomgå dagens organisering av tjenestene slik at også brukernes helsefaglige behov dekkes av denne.

Det meldes om stort press på botilbud for rusmisbrukere. Alle kommunale botilbud for rusmisbrukere har fullt belegg. Det gjelder også i botilbud og omsorgs/- og institusjonsplasser som kommunen har driftsavtale med. Det er stor etterspørsel etter krise- og korttidsplasser, og det meldes om tilfeller der brukere er blitt avvist fordi det ikke har vært ledige plasser.

- Det er fortsatt for mange personer med psykiske lidelser som bor i uhensiktsmessige boliger.
- Det er fortsatt mange personer med psykiske lidelser som har behov for hyppigere tilsyn og mer bistand i perioder, enn det kommunen klarer å tilby.
- Det er for få tilrettelagte boliger for personer med rusproblem.
- Det er mangel på egnede boliger for personer med rusproblemer som i tillegg har psykiske lidelser, helse- og adferdsproblematikk.

- Mange rusmisbrukere forårsaker bomiljøproblemer i kommunale utleieboliger.
- Det er mange som venter, og det er lang ventetid for kommunal utleiebolig.

Rådmannen har tidligere fremmet sak om bygging og drift av Nye Jarleveien (sak 10/16154). Videre oppfølging av denne saken er under utredning.

Antall utskrivingsklare pasienter og antall ventedøgn i psykisk helsevern har blitt gradvis redusert i løpet av det siste året. I gjennomsnitt venter ca. 15- 18 pasienter på kommunale tjenester. Noen pasienter har ventet i mer enn ett år på tilpasset bolig og kommunale tjenester. Årsrapporten fra 2010 viste at 47 utskrivingsklare døgninnlagte pasienter i Psykisk Helsevern ventet i gjennomsnitt 5,5 måneder på utskrivning etter at de var definert som utskrivingsklare. Etablering av etterbehandling i kommunalt helsehus (Leistad) har bidratt til at overførte pasienter til Leistad helsehus i hovedsak er blitt utskrevet til eget hjem etter fire uker. Det er utarbeidet nye kriterier for overføring av pasienter fra Psykisk Helsevern til Leistad etterbehandling for å utnytte ledig kapasitet og sikre at flere pasienter blir vurdert for kommunale tjenestebehov av kommunalt ansatte.

11.1.3 Mål for tjenesteområdet

Helse og velferdstjenesten har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert.

Tabell 11.1 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Rusavhengige personer og personer med psykiske lidelser mottar nødvendig helsehjelp og oppfølging for å mestre hverdagen.	Brukere som er innlagt i institusjon og som har bolig, får kommunale tjenester innen to uker etter at de er utskrivingsklare.
Samhandling mellom kommunale og eksterne enheter gir helhetlige tjenestetilbud og kontinuitet for målgruppen.	Ny enhet for målgruppen er etablert. Brukerne opplever kontinuitet og færre hjelpere per bruker. Den direkte brukertiden er økt med fem prosent fra 2011.
Etablere 40 nye boliger for personer med rus- og psykiske lidelser.	Det er utarbeidet en plan for bolig og tjenestebehov for personer med rus- og/eller psykiske lidelser. Det er etablert tre småhus for personer med alvorlig adferdsproblematikk. Det er etablert fire nye hybler i Valøya hybelhus.

11.2 Voksenopplæring

11.2.1 Innledning

Opplæringsloven pålegger kommunen ansvar for å gi voksenopplæring innenfor grunnskolens område og i dagliglivets funksjoner. Enhet for voksenopplæring (EVO) gir opplæring i norsk og samfunnsfag for nybosatte innvandrere og flyktninger og undervisning til asylsøkere etter hjemmel i introduksjonsloven.

11.2.2 Status og utfordringer

Enhet for voksenopplæring (EVO) tilbyr både grunnskoleopplæring til voksne og opplæring i norsk og samfunnsfag til flyktninger og innvandrere.

Norskopplæringen har flest deltakere. Her er det faglige utfordringer knyttet til å få flere til å bestå de nasjonale prøvene i norsk. Som det fremgår av årsrapporten for 2010 var det kun 68 prosent som bestod muntlig eksamen på norskprøve 3 og kun 48 prosent bestod skriftlig eksamen.

Antallet elever på norskkurs er stabilt, mens både grunnskole for voksne og ulike spesialpedagogiske tilbud opplever en markant elevtallsøkning og setter området under press. Det er nødvendig å arbeide sammen med NAV, Kvalifiseringssenteret for innvandrere, fylkeskommunen og enhetene for bo - og aktivitet for å lage gode, kvalifiserende og kostnadseffektive opplæringsløp.

EVOs virksomhet er i dag spredt på fem ulike steder, hvorav tre av lokalene er leide. Plassering og utforming av lokalene er tildels uhensiktsmessig. Flere leieavtaler utgår i løpet av planperioden og det utredes ulike plasseringsalternativer for en samling av virksomheten.

11.2.3 Mål for tjenesteområdet

Helse- og velferdstjenesten har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats.

Tabell 11.2 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Kvaliteten på norskundervisningen er økt	90 prosent av elevene består norskprøve 2 og 3 muntlig, og 65 prosent består skriftlig del.
EVO er samlokalisert	Ny plassering av EVO er vedtatt, og byggingen er i gang.
Flere tilbud som kombinerer utdanning og praksis sammen med NAV og Kvalifiseringssenteret for innvandrere, er opprettet	To nye tiltak er utviklet og igangsatt.

11.3 Økonomi – drift

Tabell 11.3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for oppfølgingstjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 11.3 Budsjettramme og tiltak oppfølgingstjenester. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	161,5	161,5	161,5	161,5
Pris- og lønnskompensasjon	2,5	2,5	2,5	2,5
Oppgaveendringer	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Korrigert budsjett 2011	163,5	163,5	163,5	163,5
Vedtatte rammeendringer	1,7	3,2	5,4	7,5
Forslag til rammeøkninger				
Andel rammereduksjoner	-0,9	-1,6	-2,6	-2,7
Forslag til netto driftsramme	164,4	165,1	166,3	168,4
Rammeendring	0,9	1,5	2,8	4,8
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁴	1,3	2,2	4,1	4,1
Justering av tidligere vedtatte tiltak	-0,6	-0,6	-1,2	-1,2
Omprioritere midler til styrking psykiatri	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Omprioritere Jarleveien			-0,6	-0,6
Økte kostnader grunnskoletilbud EVO	1,0	1,0	1,0	1,0
Økte utgifter/reduuerte inntekter	2,6	3,7	4,4	7,1
Styrket innstas på rusområdet	1,5	2,0	2,5	3,0
Styrke oppfølgingstjenesten		0,7	1,4	2,1
Flerkulturelt informasjons- og dialogsenter	0,9	0,7		
Befolkningsvekst	0,2	0,3	0,5	2,0
Effektivisering	-0,8	-2,2	-2,9	-3,6
Endret organisering - oppfølgingstjenesten	-0,4	-0,8	-0,8	-0,8
Økt direkte brukertid oppfølgingstjenesten	-0,4	-1,4	-2,1	-2,8
Annet	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Reduksjon i stønader Stavne arbeid og kompetanse	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
Sum tiltak	0,9	1,5	2,8	4,8

Oppgaveendringer

Det er overført 400 000 kroner fra Oppfølgingstjenesten til Byutvikling i forbindelse med flytting av en husleieutgift.

Justeringer av tidligere vedtatte tiltak

Det ble i økonomiplan 2009-2012 lagt inn en styrkning til området psykisk helse i 2012. Vi ser at rus og psykiske lidelser henger tett sammen, og at det er vanskelig å vurdere hva som er hovedproblemet. I dette tilfellet velger rådmannen å trekke tiltaket ut av planen for å omprioritere ressurser til rusområdet.

Det er under utredning hvordan boligtilbudet til rusmisbrukere skal være. Rådmannen finner det derfor mest riktig og trekke budsjettmidler til Jarleveien ut av planen og legge dette inn i en generell styrkning på rusområdet.

Overgangsordningen for norskopplæring opphørte 1. september 2010, og med denne endringen mistet flere sin rett til norskopplæring. Det er 35 personer som har mistet retten og har derfor søkt om plass i grunnskolen for voksne. Personer som søker grunnskoleopplæring, som ikke har grunnskoleeksamen, har etter opplæringsloven § 4-1A, rett til slik undervisning. Enhet for voksenopplæring måtte derfor opprette to ekstra grunnskoleklasser. Tiltaket koster om lag én million kroner i 2011. Det var forventet at elevtallsveksten skulle avta fra skoleåret 2011/2012. Etterspørselen etter grunnskoleopplæring gjør at volumet på voksenopplæring må opprettholdes.

⁴⁴ Se vedlegg 7

Økte utgifter/reduerte inntekter

Det foreslås en styrkning av budsjettmidlene på rusområdet med 1,5 millioner kroner i 2012 med en opptrapping på 0,5 millioner kroner i året frem mot 2015. Det er stor mangel på botilbud for personer med rusproblem, og midlene skal benyttes til utvidelse av tilbudet for målgruppen. Det er behov for økning av tilbudet med 40 boenheter i budsjettperioden. Formannskapet har den 30.8.2011 bedt rådmannen snarlig opprette et tilbud som tilsvarer Utsikten, både med hensyn til innhold, skjermet beliggenhet og avstand fra sentrum. Rådmannen vil jobbe mot en helhetlig løsning innenfor foreslått budsjetttramme som også innbefatter disse tre plassene. Viser til sak 11/42970.

Det legges opp til en styrket innsats på oppfølgingstjenesten gjennom å øke effektiviteten slik at de ansatte skal benytte en større andel av tiden brukerrettet og en mindre andel på administrative forhold.

Flerkulturelt informasjons- og dialogsenter ble opprettet i 2011 og skal drifte i tre år fram til utgangen av 2013. Det innarbeides driftsmidler til dette i planen.

Det settes av midler til å dekke behov som følge av befolkningsvekst i perioden.

Effektivisering

I dag er oppfølgingstjenestene organisert på en noe oppstykket måte. Det er ønskelig at en i større grad samler tjenestetilbudet til personer med rus- og psykiske lidelser. Ved å samle området vil en kunne oppnå besparelser ved færre rene administrative ressurser.

Det legges opp til en styrket innsats på oppfølgingstjenesten gjennom å øke effektiviteten slik at de ansatte skal få mindre administrativ tid og mer brukerrettet tid. Dette vil gi behov for noe færre ansatte, men Rådmannen foreslår å benytte denne besparelsen til å gi bedre tjenester til flere.

Annet

Det har tidligere blitt utbetalt en tilleggsytelse til økonomisk sosialhjelp til personer som har vært på arbeidstrening på Stavne Arbeid og kompetanse. Mottakere av denne tilleggsytelsen har gått over til kvalifiseringsprogrammet, og det er derfor ikke lenger behov for denne tilleggsytelsen.

12 Bo - og aktivitetstilbud

12.1 Innledning

Innenfor tjenesteområdet gis det bo- og aktivitetstilbud til personer med psykisk utviklingshemming. Tjenesteområdet har vært under press i flere år med betydelige krav om effektivisering. Det er i 2011 gjennomført en organisatorisk endring der botiltak og dagtilbud har fått felles ledelse. Antall enheter er redusert fra 16 til 8. Gjennom dette er det lagt til rette for et mer helhetlig tjenestetilbud til målgruppen og større fleksibilitet i utforming av tjenestetilbudet for den enkelte. Avlastningstjenesten for voksne inngår også i ny organisering.

12.1.1 Status og utfordringer

Den største utfordringen innenfor tjenesteområdet er venteliste på leilighet i bofellesskap. Trondheim kommune har i samarbeid med Kristiansand, Fredrikstad, Sandnes, Bergen og Tromsø gjennomført en sammenligning av organisering og ressursbruk av tjenester til psykisk utviklingshemmede. Undersøkelsen avdekket at den kommunen som hadde flest boliger i bofellesskap, også hadde lengst kø for å få bolig i bofellesskap. Selv om det er bygget mange boliger i bofellesskap i Trondheim de siste årene, fortsetter køen og øke. Det er derfor et satsingsområde og styrke bredden i tjenestetilbudet, slik at flere kan få de tjenestene de har behov for også utenfor boliger i bofellesskap. Eksempel på dette er boliger som ligger nær et bofellesskap med personalbase, og der beboer får tjenester fra personalbasen. Det vil for eksempel bli bygd et privat boligbygg som rommer fire leiligheter i nærheten av Tonstadbrinken 20. Her vil det flytte inn personer som kan nyttegjøre seg punktvis tjenester fra personalbasen i Tonstadbrinken 20. Der vil de få god oppfølging. Det er også behov for å se tjenester til psykisk utviklingshemmede i sammenheng med kommunenes øvrige tjenestetilbud. Som alle andre blir psykisk utviklingshemmede eldre og behovene endrer seg i takt med ulike faser i livet. Det er viktig at kommunen sikrer et riktig tjenestetilbud til gruppen etter hvert som behovene endrer seg i takt med livets faser. Her kan det være aktuelt å tilby både omsorgsbolig og sykehjemsplass til de som trenger et slikt tilbud. Det er viktig at denne gruppen får tilgang på hele kommunens tjenestespekter, på samme måte som resten av befolkningen. Ved å bruke kommunenes tjenestetilbud fleksibelt, vil vi frigjøre leiligheter til de som står på venteliste.

I tillegg til mer fleksibel bruk er det også nødvendig å bygge bofellesskap i perioden. Det planlegges bygging av 34 nye kommunale leiligheter i planperioden. I perioden avvikles tre bofellesskap på i alt 11 leiligheter. Vi vet av erfaring at det årlig vil bli 5-10 leiligheter ledig i eksisterende bofellesskap som kan tildeles personer på ventelisten. Per august 2011 er det registrert ca 70 personer på venteliste.

Tabell 12.1 Planlagt bygging av bofellesskap i planperioden

Adresse	Antall leiligheter	Ferdigstillelse
Åsheimveien 7	9	2012
Skjermveien 45	9	2012
Tonstadbrinken 20	7	2013
Aasta Hansteens v	9	2014
Sum	34	

Leistad avlastning for voksne ble tatt i bruk årsskiftet 2010/2011. Tonstad og Tjønnlia avlastningstilbud skal evalueres etter to år (jf formannskapssak 332/09), og det vil da bli avklart om brukerne herfra skal flytte til Leistad. Det vil sannsynligvis stå ledige plasser ved Leistad i påvente av evalueringen. Så lenge avlastningstjenesten ikke samlokaliseres, er det ikke mulig å ta ut gevinster gjennom effektivisering av driften. Dagens aktivitetstilbud er ulikt på hver bydel. Dette gjør at mange brukere har lang reisetid. Målet er en utvikling mot mer likhet, slik at brukerne kan få et tilpasset aktivitetstilbud nær sin hjemmeadresse.

Arbeidet med å etablere flere varig tilrettelagte arbeidsplasser fortsetter i planperioden. Samarbeidsprosjekt med NAV og Prima videreføres.

12.1.2 Mål for tjenesteområdet

Tabell 12.2 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Felles ledelse av dagtilbud og botiltak gir helhetlig tjenestetilbud og større fleksibilitet	Helhetlige aktivitetsplaner er utarbeidet for alle brukere i bofellesskap.
Det tilbys aktiviteter i egen bydel	25 brukere har fått endret sitt aktivitetstilbud slik at det gis i egen bydel
Flere varig tilrettelagte arbeidsplasser	20 nye plasser er etablert
Gjennom bedre bruk av kommunens øvrige tjenestetilbud er 16 plasser i eksisterende bofellesskap fristilt.	Fire plasser i bofellesskap er frigjort gjennom bedre bruk av kommunens øvrige tjenestetilbud

12.2 Økonomi – drift

Tabell 12.3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011. Tilflytting fra nabokommuner og nye brukere med svært omfattende tjenestebehov gir økt press på tjenesteområdet. Det foreligger en plan om å gi bedre tjenester til flere ved å gi den enkelte et tilbud tilpasset behovene og styrke bredden i tilbudene slik at flere kan få de tjenestene de har behov for også utenfor bofellesskapene. I tillegg vil en oppnå noen besparelser ved å bygge nye bofellesskap og samle bo- og aktivitetstilbudene under feller ledelse. Det økonomiske opplegget forutsetter at kommunen lykkes med denne satsingen på området for å kunne gi bedre tjenester til flere.

Tabell 12.3 Budsjettramme og tiltak bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	477,2	477,2	477,2	477,2
Pris- og lønnskompensasjon	6,6	6,6	6,6	6,6
Oppgaveendringer				
Korrigert budsjett 2011	483,8	483,8	483,8	483,8
Vedtatte rammeendringer	10,2	18,3	23,5	31,2
Forslag til rammeøkninger				
Andel rammereduksjoner	-3,6	-4,8	-5,5	-5,5
Forslag til netto driftsramme	490,3	497,4	501,8	509,5
Rammeendring	6,5	13,5	18,0	25,7
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁵	9,8	15,7	19,5	19,5
Justering av tidligere vedtatte tiltak	-9,8	-15,7	-19,5	-19,5
Reversere tidligere tiltak	-9,8	-15,7	-19,5	-19,5
Økte utgifter/reduerte inntekter	13,7	32,0	38,5	46,4
Åsheimveien	9,9	9,9	9,9	9,9
Tonstadbrinken		7,7	7,7	7,7
Skjermveien	0,8	9,9	9,9	9,9
Åsta Hanstens vei			5,0	9,9
Satse på gode boløsninger utenfor bofellesskapene	2,0	3,5	5,0	8,0
Økte utgifter tilsyn videregående	1,0	1,0	1,0	1,0
Effektivisering	-5,0	-6,4	-8,4	-8,6
Bedre utnyttelse av kommunens tjenestetilbud	-5,0	-6,4	-8,4	-8,6
Redusert tjenestetilbud	-2,2	-12,1	-12,1	-12,1
Avvikling eksisterende boliger	-2,2	-12,1	-12,1	-12,1
Sum tiltak	6,5	13,5	18,0	25,7

Justeringer av tidligere vedtatte tiltak

Alle tiltak som ligger inne i eksisterende økonomiplan reverseres for å gi et tydeligere bilde av de økonomiske utfordringene på tjenesteområdet og en konkretisering av planene på tjenesteområdet i forhold til boligbygging og effektivisering.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Åsheimveien forutsettes ferdigstilt ved årsskiftet 2011/2012. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig kostnad pr plass på 1,1 millioner kroner.

Tonstadbrinken forutsettes ferdigstilt ved årsskiftet 2012/2013. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig kostnad pr plass på 1,1 millioner kroner.

Skjermveien forutsettes ferdigstilt desember 2012. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig kostnad pr plass på 1,1 millioner kroner.

Åsta Hanstens vei forutsettes ferdigstilt 2. halvår 2014. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig kostnad pr plass på 1,1 millioner kroner.

Det er alltid usikkerhet rundt ferdigstillelse av bofellesskapene, og derfor har rådmannen lagt inn et estimert tidspunkt for når boligene er innflyttingsklare. Det vil vanligvis bli noen justeringer på dette, særlig for de boligene som er planlagt ferdigstilt etter 2012. Boligene kan bli innflyttingsklare både før og etter oppsatt tidspunkt avhengig av framdriften i selve byggeprosjektet.

Bedre bruk av eksisterende boligmasse vil gi plass til flere uten å bygge flere bofellesskap. Det er derfor et satsingsområde å styrke bredden i tjenestetilbudet slik at flere kan få de tjenestene de har behov for

⁴⁵ Se vedlegg 7

også utenfor boliger i bofellesskap. Eksempel på dette er boliger som ligger nær ett bofellesskap med personalbase, og der beboer får tjenester fra personalbasen.

Utgiftene til tilsyn i videregående skole har økt mye de siste årene, og det må derfor avsettes ytterligere 1 millioner kroner til dette tiltaket.

12.2.1 Effektivisering

Ett av målene med effektiviseringskravene som ligger på området, er å frigjøre budsjettmidler for å kunne gi bedre tjenester til flere. I planen skal det bygges en rekke nye bofellesskap. Bofellesskapene finansieres delvis gjennom at det stilles krav om effektiviseringer på tjenesteområdet. Det er behov for å se tjenester til psykisk utviklingshemmede i sammenheng med kommunenes øvrige tjenestetilbud. Som alle andre blir psykisk utviklingshemmede eldre og behovene endrer seg i takt med livets faser. Her kan det være aktuelt og tilby både omsorgsbolig og sykehjems plass til de som trenger et slikt tilbud. Det er viktig at denne gruppen får tilgang på hele kommunens tjenestespekter, på samme måte som resten av befolkningen. Her må også boliger som ligger i nærhet til personalbaser vurderes som et alternativ til bolig i bofellesskapsløsninger. Ved å bruke kommunenes tjenestetilbud fleksibelt, vil vi frigjøre leiligheter til de som står på venteliste. I tillegg forventes det at en samling av bo- og aktivitetstilbud innenfor samme enhet vil gi en effektiviseringsgevinst gjennom mindre administrasjon og bedre utnyttelse av ansattes tid. Gitt dagens planer for bygging og avvikling av boliger er det kun en måte og effektivisere tjenestene på, og det er å redusere gjennomsnittskostnaden pr plass. Hvis kommunen ikke lykkes med dette, må planene om nye bofellesskap utsettes, flere eksisterende bofellesskap må avvikles, eller tjenesteområdet må tilføres budsjettmidler for å holde dagens planlagte nivå for boliger.

12.2.2 Redusert tjenestetilbud

På grunn av økt boligbygging må noen eksisterende boliger avvikles på grunn av uhensiktmessig størrelse og utforming.

13 Helse- og omsorgstjenester

13.1 Innledning

Kombinasjonen god samfunnsøkonomi og nyvinninger på det medisinske og teknologiske området skaper store forventninger i befolkningen til hva som er mulig å få av tjenester. Samtidig har veksten i offentlig sektor sine begrensninger, og forventningene kan ikke møtes ved å gjøre mer av det vi alltid har gjort. En av årsakene til dette ligger i den demografiske utviklingen. Utfordringene må møtes med vilje og evne til å utvikle nye og alternative løsninger. Hvis ikke vil valget, i følge Samhandlingsreformen stå mellom to ikke ønskelige alternativer; vi får en utvikling som blir en trussel mot samfunnets bæreevne eller det vil over tid bli nødvendig med prioriteringsbeslutninger som vil bryte med grunnleggende verdier i den norske velferdsmodellen.

13.2 Status og utfordringer

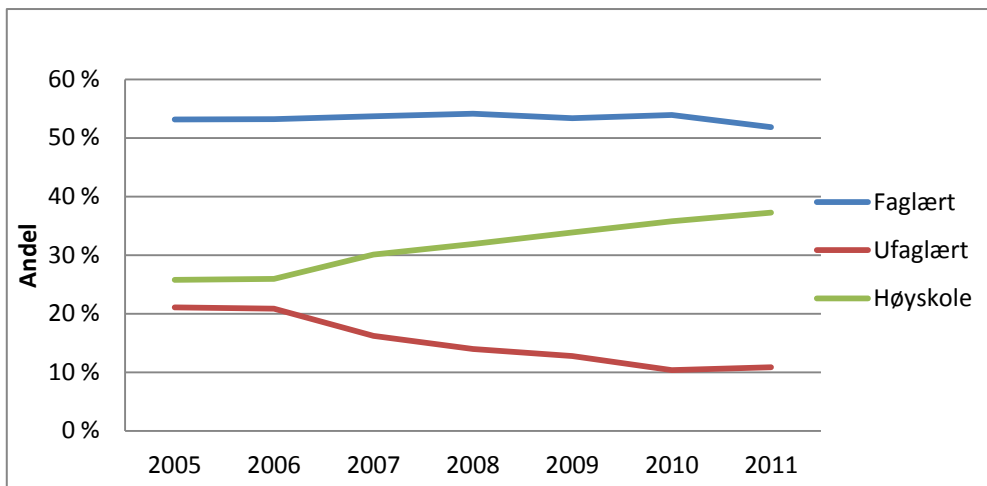
Tabell 13.1 Kostratall: Helse og omsorg

	Trondheim	ASSS
Prosentandel årsverk i brukerrettede tjenester med fagutdanning	79	71
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år og over	20,8	19,3
Antall fysioterapiårsverk per 10 000 innbyggere	8,6	8,7
Antall legetimer per uke per beboer i institusjon	0,35	0,45
Prosentandel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	86	93
Gjennomsnittlig listelengde hos fastleger – antall pasienter	1 326	1 326

Den største utfordringen de nærmeste årene ligger i oppfølging av Samhandlingsreformen. Reformen gir kommunen ny rolle med nye oppgaver og nye rammebetingelser fra og med 2012.

Samhandlingsreformens mål er å redusere veksten i helsevesenet, og samtidig bedre kvaliteten. Reformen legger et betydelig meransvar på kommunene. Utfordringen blir å finne nye måter å arbeide på som er mer treffsikre i forhold til brukernes behov, slik at vi får mer ut av samfunnets samlede ressurser. Det må skapes handlingsrom for å styrke de tjenestene som utfordres mest som følge av reformen, samt sterkere satsing på forebyggende arbeid, tidligere intervensjon og mestring. Tjenester må samordnes bedre i helhetlige pasientforløp, dvs. systematisk samarbeid med bruker/familie, spesialisthelsetjeneste og frivillige lag og organisasjoner. For å få større handlingsrom til å styrke disse tjenestene, blir det viktigere enn noen gang tidligere med en stram og god budsjettstyring og målrettet bruk av knappe ressurser.

Strategisk kompetanseplan er under utarbeidelse for å møte utfordringene på kompetanseområdet, blant annet som en konsekvens av samhandlingsreformen. For å sikre tilstrekkelig kompetanse i forhold til ny kommunerolle, bør ressurser til kompetanseheving prioriteres gjennom planperioden. Arbeidet med dette handler dels om å øke kompetansenivået til de ansatte (jf figuren nedenfor), dvs. flere med høgskoleutdanning, dels om å bygge opp basiskompetansen i enhetene gjennom program for kompetanse- og kvalitetsutvikling. Det er særlig viktig at ansattes kompetanse i forebygging og tidlig intervensjon, behandling og mestring styrkes.

Figur 13.1 Fagsammensetning pleie- og omsorg

I tillegg er det avdekket et behov for mer tid til individuell veiledning av ansatte i forbindelse med innføring av oppfølgingsprogram og faglige kvalitetsstandarder.

Velferdsteknologi skal understøtte tjenestene der det er mulig, og kommunene skal bli mer innovative.

Nye finansieringsordninger som innføres fra 2012 er ment å støtte opp under intensjonene med Samhandlingsreformen, men etter rådmannens vurdering gir de kommunene svake incentiver til å etablere alternative tilbud. Dersom kommunene skal klare å frigjøre midler gjennom finansieringsordningene, må kommunene utvikle alternative tilbud til 1/5 del av kostnadene som sykehuset bruker i dag. Den økonomiske risikoen ved Samhandlingsreformen er i stor grad lagt til kommunene. En mulig konsekvens er at innføring av Samhandlingsreformen vil gå utover annet kommunalt tjenestetilbud.

Samhandlingsreformens utfordring når det gjelder nye samarbeidsformer inkluderer samarbeid med frivillige lag og organisasjoner. Sentrale områder er forebyggende arbeid, lærings- og mestringsevne, samt utvikling av kulturelle og sosiale tiltak for beboere i sykehjem og brukere av hjemmetjenester.

I statsbudsjettet er det satt 262 millioner kroner til øyeblikkelig hjelp i 2012. 50 prosent av midlene overføres fra bevilgningene til regionale helseforetak til kommunene gjennom øremerkede tilskudd basert på søknader, og 50 prosent tilføres konkrete prosjekter gjennom krav om direkte bidrag fra regionale helseforetak til kommunene. Hvis Trondheim kommune får sin andel er det grunn til å anta at vi vil kunne motta ca. 9 millioner kroner i samlede tilskudd i 2012. De samlede overføringer er anslått å øke til 1 048 millioner kroner i 2016. Trondheim kommune sin andel av dette er anslagsvis i overkant av 35 millioner kroner. I 2012 vil rådmannen ta initiativ til å videreutvikle eksisterende tilbud ved helsehusene. På sikt vil det være behov for å styrke akuttberedskapen i de hjemmebaserte tjenestene sammen med etablering av nye akuttsenger. Rådmannen kommer tilbake til dette i egen sak.

I statsbudsjettet er satt av 150 millioner kroner som eget øremerket stimuleringsstilskudd til nye dagtilbudsplasser for eldre med demens. Kriteriene for tilskuddet er ikke klart, men signalene i statsbudsjettet tilsier at tilskuddet vil dekke ca. 40 prosent av kostnaden ved dagtilbudsplasser. Dette forutsetter at vi klarer å utnytte eksisterende areal. Når søknadskriteriene er klare vil rådmannen sørge for å få etablert flere plasser i tråd med de strategier som er lagt og innenfor de vedtatte rammene. Rådmannen vil komme tilbake til dette i egen sak.

Kommunen ligger under landsgjennomsnittet når det gjelder mulighet for å tilby enerom til brukere med langtidsopphold. Dette er den største utfordringen kommunen har for å nå målet om full sykehjemsdekning.

Trondheim kommune har 85 ordinære dobbeltrom, 46 i helsehus og 39 i helse- og velferdssentrene. Dobbeltrom skal i utgangspunktet bare brukes til korttidsopphold som for eksempel rehabilitering, observasjon, etterbehandlingstilbud og avlastning. Ektepar som ønsker å bo sammen får tilbud om dobbeltrom. Dette er i tråd med den nye Eldreplanens intensjoner.

Skal målet om enerom ved langtidsopphold kunne nås, må flere plasser gjøres om til korttidsplasser. Dette bør skje i de helsehusene som har både korttids- og langtidsplasser. Institusjoner med god standard på langtidsplasser bør ikke brukes til korttidsplasser. Det betyr i praksis at korttidsplasser i helse- og velferdssentrene bør flyttes til helsehusene. Konsekvensen av det vil gi en mindre fleksibilitet og betyr større krav til organisering. Det er selvsagt ønskelig med flest mulig enkeltrom også ved korttidsopphold, men siden vi også er avhengig av å oppnå full kapasitetsutnyttelse, lar dette seg ikke gjøre i planperioden hverken av økonomiske og praktiske grunner.

Med bakgrunn i bystyresak 25/11, Kommunale tilskudd til frivillige lag, organisasjoner, tiltak, opprettes det fra 2012 en ny tilskuddsordning til frivillige lag og organisasjoner som driver forebyggende helsetiltak og/eller rusforebyggende tiltak. Tilskuddsordningen er for 2012 på ca 500 000 kroner, dette dekker ca 10 prosent av søknadssummen fra frivillige lag og organisasjoner. Forslag til retningslinjer for ordningen fremmes i egen sak.

13.2.1 Helsetjenester utenfor institusjon

Dette kapitlet omfatter fysioterapi, Frisklivssenter, ergoterapi, fire innsatsteam, Ressurscenter for demens, Infosenter for seniorer, legetjeneste og smittevern og legevakt.

Samarbeidsrutiner er etablert mellom helsetjenestene og de fleste andre tjenesteområdene. Helsetjenestene har bidratt til forebygging og oppfølging etter sykehusinnleggelser. Ventetid på fysioterapi og ergoterapitjenesten øker, og Frisklivssentralens kapasitet er begrenset.

Disse tjenestene har nøkkelroller når det gjelder den nye kommunerollen i samhandlingsreformen som vil kreve både kompetanseoppbygging og kapasitetsøkning. De eneste handlingsrommet til økning ligger i rammene for Eldreplanen, men det er viktig å være oppmerksom på at de skal ivareta alle aldersgrupper. For eksempel er 50 prosent av fysioterapitjenestens brukere under 18 år.

For fysioterapeuter med kommunalt driftstilskudd innføres det nytt finansieringssystem der driftstilskuddet gradvis skal utgjøre en større andel av inntektsgrunnlaget. Den nye ordningen har som mål at det skal være samsvar mellom aktivitet og størrelse på driftstilskuddet, noe som tilsier økning av små driftshjemler. Dersom Trondheim kommune skal nå dette målet, er det behov for en økning tilsvarende 8,6 årsverk, noe som vil koste over 3 millioner kroner.

Trondheim legevakt er interkommunal og dekker Trondheim, Klæbu, Melhus og Malvik kommuner. Enheten er etablert i leide lokaler på St. Olavs Hospital. Lokalene fungerer ikke optimalt for deres drift. Det er inngått en femårig leieavtale som utløper i 2015.

Framtidig drift og finansiering av overgrepsmottak er fortsatt ikke løst. En interkommunal arbeidsgruppe har utredet utfordringen og anbefaler en løsning som forutsetter kommunal finansiering på dagens nivå og fortsatt bidrag og samhandling med St. Olavs Hospital. Interkommunalt overgrepsmottak er et av flere samarbeidsprosjekter som kommunegruppen i Trondheimsområdet (kommunene Malvik, Melhus, Klæbu, Midtre Gauldal og Trondheim) har utredet. Kommunegruppen vil ta denne utfordringen med inn i sine forhandlinger om ny samarbeidsavtale med St. Olavs Hospital høsten 2011.

13.2.2 Hjemmetjenestene

Målet om færrest mulig hjelpere pr bruker byr fortsatt på utfordringer både pga turnus og krav om rett kompetanse til rett tid.

Programmet for helhetlig pasientforløp i eget hjem (HPH) brukes for alle brukere. Siste bydel startet implementering av programmet september/oktober 2011. Brukere i alle enheter er inkludert i en

doktorgradsstudie for å evaluere effekten av programmet. Enhetene har evaluert og redigert rollebeskrivelser for fagkoordinator og primærkontakt og har deltatt i kompetansehevende tiltak via programmet. Dette kompetanse- og kvalitetsprogrammet har avgjørende betydning for håndtering av framtidig utfordringer og må videreutvikles iht. nye oppgaver som følger ny kommunerolle i oppfølging av samhandlingsreformen.

På lik linje med helsetjenestene utenfor institusjon vil hjemmetjenestene få utfordringene når det gjelder medisinsk observasjon og behandling.

13.2.3 Helsehus

Vi hadde i 2010 et mål om å kartlegge og definere pasientgrupper som skal prioriteres til behandling i helsehus. Det er arbeidet mye med dette, men arbeidet må følges opp videre i forbindelse med oppfølging av samhandlingsreformen, blant annet ved revidering av samarbeidsavtalen med sykehuset.

Vi har allerede erfart store endringer i pasientgruppene, særlig ved Øya helsehus. Redusert liggetid ved sykehuset og endrede forventninger om hva kommunene skal kunne håndtere, har medført at sykdomsbildet er mer komplisert og at en større andel av pasientene trenger medisinsk tilsyn døgnet rundt. Kapasiteten og bemanningsnormen ved helsehusene bør revurderes.

Vistamar rehabiliteringssenter har godt belegg og stor etterspørsel på opphold. Alle søknader til Vistamar går nå gjennom ett helse- og velferdskontor for å skape større likhet i vurderingene og tildelingene. Det tilbys i dag to typer opphold som oppleves urettferdig av brukerne fordi kostnadene ved de to alternativene er veldig forskjellige, samtidig som innholdet oppleves likt. Ut fra erfaringer endres tilbudet til kun å omfatte forebyggende opphold med lik egenandel for alle.

13.2.4 Helse- og velferdssenter

Alle enheter har arbeidet med å tydeliggjøre roller, sikre rolleforståelse og trygge den enkelte ansatte i sin definerte rolle. De fleste helse- og velferdssentre har startet undervisning i basiskompetanse som tema i tillegg til faglig undervisning.

Arbeidet med kvalitetsstandarder og kompetanseheving er implementert i tråd med programmet. "Faglig kvalitetsstandard for oppfølging av kosthold og ernæring" er ferdigstilt og alle enheter har deltatt på gjennomgang av standarden. Hver enhet har fått et faglig ansvar for å sikre implementering. I standarden inngår også felles måltidsrytme. Dette har gitt positiv effekt ved at ansatte rapporterer om mer tid til aktivitet sammen med beboerne. "Faglig kvalitetsstandard for inntakst- og oppfølgingsamtaler", "Faglig kvalitetsstandard for arbeid med utfordrende atferd og "Rutine for medisinsk oppfølging av pasienter i sykehjem" blir ferdigstilt i løpet av høsten 2011.

Utprøving av velferdsteknologiske løsninger og etablering av helsevakttelefon er under planlegging. Handlingsplan behandles i bystyret oktober 2011

13.3 Mål for tjenesteområdet

Helse- og omsorgstjenestene har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i

3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Tabell 13.2 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Full sykehjemsdekning	Pasienter med vedtak om rehabilitering får opphold innen to uker Pasienter med vedtak om langtidsopphold får plass i sykehjem innen seks uker Pasienter med behov for akutt plass får dette innen tre døgn Pasienter som er utskrivingsklare fra sykehuset, får et kommunalt tilbud fra påfølgende dag
Samhandlingsreformen er implementert innen 2015	Samarbeidsavtale med sykehuset er signert og samarbeidsrutiner er satt ut i praksis Helse og velferd har styringsdata som gir opplysninger om pasientflyt Antall pasienter med behov for langtidsopphold, som ligger i helsehus er redusert, og plassene er frigjort til korttidsopphold som rehabilitering, palliasjon, avlastning m.m. Tilgjengeligheten på korttids plassene i helsehus er økt Alle bydeler har etablert minst ett lærings- og mestringstiltak i samarbeid med brukerorganisasjoner Alle enheter har iverksatt minst ett nytt tiltak innen folkehelse Alle pasienter med vedtak om langtidsopphold i sykehjem har en helseoppfølgingsplan Velferdsteknologi som tiltak for å kunne bo hjemme lenger, er utprøvd og evaluert på 20 pasienter/brukere
Samarbeidet med frivillig sektor er videreutviklet og utvidet i omfang.	Totalt 11 sykehjem er sertifisert som Livsgledesykehjem Alle beboere med vedtak om langtidsopphold i sykehjem har en aktivitetsplan Livsgledeprosjekt er igangsatt i to hjemmetjenesteenheter

13.4 Økonomi – drift

Tabellen 13.3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for helse- og omsorgstjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 13.3 Budsjettramme og tiltak helse og omsorg. Tall i millioner kroner.

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	1 341,2	1 341,2	1 341,2	1 341,2
Pris- og lønnskompensasjon	23,2	23,2	23,2	23,2
Korrigert budsjett 2011	1 364,4	1 364,4	1 364,4	1 364,4
Vedtatte rammeendringer	37,0	77,0	104,5	115,8
Forslag til rammeøkninger	0,0	0,0	0,0	17,0
Andel rammereduksjoner	-11,4	-15,0	-17,0	-17,2
Forslag til netto driftsramme	1 390,1	1 426,5	1 451,9	1 479,9
Rammeendring	25,7	62,2	87,5	115,5
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁶	4,8	5,3	5,5	5,5
Justering av tidligere vedtatte tiltak	27,8	63,9	89,1	117,0
Økt vekst hjemme- og helsetjenester som følge av flere eldre	9,2	16,2	24,6	30,9
Plasser med heldøgns bemanning	8,4	15,5	24,1	28,7
Eldreplanen - opptrapping av hjemme- og helsetjenester	0,0	8,6	9,3	22,5
Flere eldre med omfattende behov i omsorgsboliger	1,0	2,4	2,5	3,4
Fjerne fortetningsplasser	0,0	4,4	9,7	9,7
Ferievikarer for fysio- og ergoterapeuter i helsehus	0,8	0,8	0,8	0,8
Økt ergoterapitjeneste ved Øya helsehus	0,6	0,6	0,6	0,6
Høyere pleiefaktor i helsehus	0,0	1,3	1,3	1,3
Fysioterapidekning utenfor institusjon	1,0	1,8	1,8	1,8
Ergoterapidekning utenfor institusjon	1,0	2,5	2,5	2,5
Styrking av hjemmetjenester	4,0	5,0	6,0	7,0
Hjelpemiddelteknikere	0,2	0,2	0,2	0,2
Infosenter for seniorer	0,1	0,3	0,3	0,3
Ressurscenter for demens	0,1	0,3	0,3	0,3
Innsatsteam	0,2	0,2	0,2	0,2
Frisklivssentral	0,6	2,0	2,0	3,0
Lærings- og mestringssenter	0,0	1,0	2,0	3,0
Ny finansiering privat fysioterapeuter	0,3	0,5	0,5	0,5
Adm. av driftsavtaler private fysioterapeuter	0,3	0,3	0,3	0,3
Økte utgifter/reduerte inntekter, herav:	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Merinntekter på legevakten	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Lik egenbetaling for alle på Vistamar	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Effektivisering, herav	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
Krav til drift i balanse	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
Sum tiltak	25,7	62,1	87,5	115,5

Vedtatte endringer

Nye beregninger viser at det vil bli høyere befolkningsvekst i målgruppa enn tidligere antatt. Dette medfører en økning på området. Veksten i rammene fra og med 2012 er knyttet til vekst på grunn av demografiske endringer og til innfasing av eldreplanen.

Justeringer av tidligere vedtatte tiltak

Økt vekst i hjemme- og helsetjenester som følge av demografisk vekst er i 2012 estimert til å være på 9,2 millioner kroner.

Rådmannen foreslår å etablere *plasser med heldøgns bemanning* i tråd med utviklingen i antall eldre. Trondheim kommune har i dag en dekningsgrad på sykehjem som ligger over snittet for storbykommunene. Det er planlagt en utbygging som er større enn hva den demografiske veksten tilsier.

⁴⁶ Se vedlegg 7

De nærmeste årene planlegger rådmannen å avvikle alle fortetningsplassene og rehabilitere to eldre sykehjem, Tyholt og det ene bygget på Nidarvoll. Rehabilitering av Nidarvoll vil redusere tosengsromsproblemstikken. En nærmere beskrivelse av utviklingen finnes i investeringsavsnittet. For å holde målet om full sykehjemsdekning, vil det bli gjennomført en rekke tiltak for å sørge for en god balanse mellom andelen korttidsplasser og andelen langtidsplasser. I dette inngår en vurdering av behovet for og en bedre dimensjonering av antall trygghetsplasser, akutt-plasser, rehabiliteringsplasser, observasjonsplasser og palliative plasser.

Opptrapping av hjemme- og helsetjenester er beskrevet i eldreplanen og tidligere økonomiplaner. Eldreplanen innebærer først og fremst en styrking av helse- og hjemmetjenester utover demografisk utvikling og en styrking av helse- og velferdssentrene som arena for framtidens eldreomsorg. Påfølgende punkter under "*Justering av tidligere vedtatte tiltak*" viser den totale satsingen i økonomiplanperioden i tråd med eldreplanen.

Et ledd i eldreplanen er å utnytte omsorgsboligene i helse- og velferdssentrene på en bedre måte. De som ønsker å bo i en omsorgsbolig livet ut uten å flytte på sykehjem, skal kunne få mulighet til dette, gitt at omsorgsboligen tilfredsstillende de kravene Trondheim kommune stiller for å kunne yte heldøgns omsorg.

Trondheim kommune er blant de storbykommunene med høyest andel tosengsrom. Når Lade allé helse- og velferdssenter åpner, skal alle dagens fortetningsplasser fjernes. Fjerning av fortetningsplassene gir en ekstra kostnad på 9,7 mill. kroner årlig.

Ventelistene sist sommer var lengst for rehabiliteringsopphold, men helsehusene har ikke hatt budsjett for å sette inn ferievikarer for fysioterapeuter og ergoterapeuter. Helårsdrift på dette området blir ekstra viktig med nytt regelverk for utskrivingsklare pasienter.

Lav tilgang på ergoterapeuter skaper en flaskehals i pasientforløpet. Det blir økt etterspørsel av tjenesten som følge av samhandlingsreformen og behovet for sterkere satsing på forebygging og tidlig intervensjon.

Hjemmetjenestene får nye kompetanse- og kapasitetsutfordringer som følge av samhandlingsreformen.

Behov for justering på grunn av økt press og høyere kostnader.

Infosenter for seniorer øker med 0,5 årsverk i løpet av 2012 for å ivareta forebyggende hjemmebesøk/helsesamtaler med rebesøk årlig til alle 80 åringer uten tjenester.

Ressurssenter for demens øker med 0,5 årsverk i løpet av 2012 for å unngå lengre ventetid på veiledning og opplæring av personell i hjemmetjenesten og HV senter.

Oppjustering av en stillingsandel for sykepleiere i innsatsteam.

Opptrapping av frisklivssentralene er et forebyggende tiltak.

Ny finansieringsordning for avtalefysioterapeuter tilsier en gradvis økning av små driftshjemler for å lukke gapet mellom antall hjemler og aktivitetsnivå.

Det er behov for styrking av administrasjonen i enhet for fysioterapitjenester for å ivareta avtaleverket og samarbeid.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Legevakten har i 2011 merinntekt på 2 millioner kroner. Dette skyldes refusjonsrett fra HELFO når telefoniske henvendelser til legevakten kan besvares med helseråd basert på sykepleiers kompetanse. For 2012 trekkes en million kroner av denne merinntekten inn til saldering. Som en del av legevakten

inngår legevaktsbil. Denne tjenesten koster i dag 4,6 millioner kroner årlig. Tjenesten ivaretas av Vinjes ambulansetjeneste og består av to biler og en ambulansesjåfør 24 timer i døgnet. Bilen brukes svært lite på natt og dag. Trondheim kommune har et ansvar for å sørge for radiotilgjengelighet overfor AMK hele døgnet, noe som krever en mulighet til utrykning til alle døgnets tider. Før øvrig merinntekt godkjennes til bruk av økt aktivitet, vil rådmannen foreta en gjennomgang av enhetens organisering og kompetansesammensetning. Dette for å sikre effektiv drift og målrettet bruk av enhetens samlede ressurser. Utredningen skal, i samråd med samarbeidskommunene, også ta vurdere bruk av legevaktsbil i legevaktens tjeneste.

I forbindelse med 1. tertialrapport 2011 ble det vedtatt å innføre lik egenbetaling for alle brukere ved Vistamar, og at alle må dekke reise selv. Ved å innføre lik sats for alle, men redusere satsen for helsefremmende med 100,- kroner per døgn, er anslått innsparingspotensial på ca 1 million kroner.

Effektivisering

De siste årene har det vært 4-5 enheter som har hatt et betydelig merforbruk. Dette merforbruket har vært saldert med avsatte midler. Fra og med 2012 budsjetterer Rådmannen med at disse enhetene, på lik linje med andre enheter, drifter innenfor de tildelte budsjettene. Alle helse- og velferdssentra og hjemmetjenestesoner får i dag justert budsjettene sine for endringer hos brukerne. Driftsforutsetningene er derfor lik mellom enhetene.

13.5 Økonomi - investeringer

Tabell 13.4 Investeringer i Helse og omsorg for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	220	196	206	164			
Forslag budsjett 2012-2015		402	270,2	162,5	352,3		
Investering/Prosjekt:	Kostnads - overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Lade allé HV senter	307,0	43,0	264,0	132,0	132,0		
Persaunet HV senter	384,0		384,0		10,0	100,0	269,0
Ombygginger				2,8	2,0	2,0	27,0
Omsorgsboliger				40,0	70,0		
Paviljong				170,0			
Boliger				48,0	48,0	48,0	48,0
Biler dagsenter				1,2			
Helsevakttelefon					0,2	4,5	0,3
Utstyr og inventar				8,0	8,0	8,0	8
Sum økonomiplan				402,0	270,2	162,5	352,3

Bakgrunn

Den vedtatte Eldreplanen legger opp til at dekningsgradene for sykehjem skal holdes konstante. Oppdaterte befolkningsprognoser tilsier at det i perioden 2012-2015 må etableres 105 flere sykehjemsplasser for å holde tritt med demografisk utvikling. For å oppfylle målet om at alle med langtidsvedtak skal få tilbud om enerom, foreslår rådmannen å etablere flere sykehjemsplasser enn det demografien tilsier. Noe som innebærer at de siste fortetningsplassene vil bli avvirket når Lade all helse- og velferdssenter står ferdig i 2013.

Tabell 13.5 Rådmannens forslag til endringer i heldøgns omsorgstilbud. Endring i antall plasser

Element	2012	2013	2014	2015	2016
Ny paviljong	64				
Rehabilitering av Tyholt sykehjem	-31	31			
Plasser med heldøgns omsorg i	2		2		
Lade Allé helse- og velferdssenter		64	8		
Persaunet helse- og velferdssenter				80	
Rehabilitering Nidarvoll helsehus				-60	42
Fortetningsplasser		-54			
Sum endring i antall plasser	35	41	10	20	42

Lade all helse- og velferdssenter

Forprosjektet er lagt ut på anbud, deler av dagens virksomhet er flyttet, mens beboerne først flyttes til paviljongen på Charlottenlund i desember. Byggestart er 1.1.2012 med ferdigstilling senhøstes 2013. Ferdig utbygd vil Lade allé bestå av: 64 sykehjems plasser, 44 omsorgsboliger som delvis vil være i nybygg og delvis rehabiliteres i eksisterende bygg.

Sentret vil i tillegg til sykehjems plasser og omsorgsboliger også inneholde sone for hjemmetjenester, dagrehabilitering, dagtilbud for voksne, aktivitetsdel med kafé, hår - og fotpleie, frivillighets sentral, treningsareal med mer. Det vil i tillegg bli etablert en femavelings barnehage hvor en avdeling blir friluftsbarnhage. Budsjettforslaget på 307 millioner kroner (eksklusive omsorgsboligene og barnehagen) er et grovt kostnadsoverslag basert på erfaringstall og anslag. Det vil bli lagt fram egen politisk sak når endelige kostnader foreligger.

Omsorgsboliger Lade alle 80

Som en del av utviklingen av sentret inngår 44 omsorgsboliger hvorav 30 blir liggende i egen bygningskropp i 3 etasjer langs Lade allé. Alle boligene blir liggende slik at det er mulig å tilby heldøgns omsorgstjenester innenfor tre-minutters-regelen. Det er budsjettet 110 millioner til omsorgsboligene. Boligene delfinansieres med investeringstilskudd og husleieinntekter.

Persaunet helse- og velferdssenter

Regulering av tomten er startet og parallelt med dette foregår planleggingsarbeidet av det nye sentret med utgangspunkt i en tidligere mulighetsstudie og endrede rammevilkår. Den planlagte barnehagen flyttes til "Sirkeltomten" som var planlagt brukt til boliger for yngre fysisk funksjonshemmede. Boligene for denne gruppen vil bli plassert innenfor området for PBS helse og velferdssenter. for å få tilgang til aktivitetsareal, kafé med mer. Dette vil også gi en mer effektiv drift av kommunens omsorgstjenester, samtidig med at det fremstår som egen enhet. Byggestart blir i 2015 med ferdigstilling i slutten av 2016. Foreløpig kostnadsoverslag for helse- og velferdssentret er stipulert til 384 millioner kroner. Boligene til yngre fysisk funksjonshemmede kommer i tillegg.

Ombygginger

Ved flere av institusjonene og bofellesskapene meldes det om behov for ombygginger for å bedre funksjonaliteten og offentlige pålegg om utbedringer.

Rehabilitering av Nidarvoll

Den eldste delen av Nidarvoll tilfredsstillende ikke dagens krav til sykehjemsbygg. I samarbeid med Trondheim eiendom er det foretatt en mulighetsstudie for total rehabilitering. Bygget består av tre etasjer med sengerommene i 1. og 2. etasje; til sammen 60 plasser. Dagens beboerrom er i gjennomsnitt 16 kvm uten egne baderom. Trondheim eiendom ønsker i tillegg å foreta ganske omfattende vedlikehold, og dette vil bli utført samtidig med rehabiliteringen av bygget. Det er derfor nødvendig i slutten av planperioden å oppgradere bygget til dagens krav både i forhold til beboerrom med egne bad og generell funksjonalitetsforbedring. Dette vil nødvendigvis medføre en reduksjon i antallet plasser, og beboerne må flyttes ut i byggerperioden. Den er anslått til å vare i ca åtte måneder. Rehabiliteringen vil medføre en reduksjon i antallet plasser med 18 rom slik at det etter oppgraderingen,

vil inneholde 42 rom. Rehabiliteringen er såpass omfattende at bygget må tømmes i byggeperioden. Persaunet helse- og velferdssenter vil benyttes som midlertidig lokalisering. Rehabiliteringen vil derfor starte når Persaunet helse- og velferdssenter ferdig.

Kostnadsoverslag basert på nøkkeltall med byggekostnader pr m2 er beregnet til ca 50 millioner kroner.

Ny paviljong

I forrige økonomiplan var det ingen planlagt økning i antall sykehjemsplasser før 2013. Med bakgrunn i demografisk utvikling foreslår Rådmannen å etablere en ny paviljong i siste halvår 2012. I forbindelse med anbudsinnbydelsen for Charlottenlund HV-senter ble det tatt inn en klausul for opsjon på kjøp av ytterligere en paviljong. Dette gjør at det kan foretas kjøp av en ny paviljong fra samme tilbyder uten ny anbudsrunde. Det arbeidet som er gjort med hensyn til detaljering og tilpassing i forbindelse med Charlottenlund HV-senter, vil for en stor del vil kunne brukes i et nytt anlegg. Dermed reduseres planleggingsperioden betydelig.

Basert på antatte priser fra Charlottenlund helse- og velferdssenter og tomtekostnader for et tilsvarende sykehjem, er den nye paviljongen budsjettert med 170 millioner kroner. Ferdigstilling av bygget beregnet etter inngått kontrakt med utbygger, er åtte til ni måneder. Dette forutsetter at det jobbes parallelt med klarstilling av tomt og nødvendige tillatelser for oppstart. Dersom dette skjer i løpet av året, vil bygget kunne være klar til drift i løpet av siste halvår 2012. Bygget vil ha nok kapasitet til å håndtere økte behov som følge av demografisk vekst, og vil kunne brukes midlertidig av Tyholt sykehjem. På Tyholt sykehjem er det behov for planlagt vedlikehold, og der vil bygget vil bli tømt mens vedlikeholdet pågår.

Boliger

Det er fortsatt behov for boliger til personer som trenger omfattende tjenester, både for å redusere ventelisten for bolig, etablere flere egnede boliger til personer med rus og psykiske lidelser og for å erstatte en del av dagens boligmasse. Flere prosjekter er satt i bestilling og er under bygging. Det er fortsatt behov for den samme investeringsrammen for å få gjennomført prosjektene i planperioden.

Biler

Budsjettforslaget er på 1,8 millioner kroner i 2012. Det foreslås å kjøpe inn to minibusser med opptil 16 seter til dagtilbud Midtbyen og dagtilbud Østbyen/Lerkendal.

Helsevakttelefon

Helse og velferd etablerer en helsevakttelefon for uplanlagte behov for helse- og velferdstjenester. Arbeidet er i planleggingsfasen og skal avsluttes i 2015. Det planlegges et helsehus som foruten legevakt, trygghetspatrolje og helsetjenester, også skal ha mellom 16 og 24 akuttplasser for observasjon, avklaringer og behandling. Dette for å forebygge innleggelse i sykehus i tråd med kravene i samhandlingsreformen. I første runde er det snakk om en felles telefonsvartjeneste for trygghetspatroljen og legevakta. Det vil etter hvert bli utvidet andre tjenester som er under planlegging, for eksempel krisetelefon og overgrepsmottak. Det er etablert samarbeid med Trondheim eiendom om nye lokaler på Øya. De etablerte interkommunale avtalene om legevakt og kriesenter videreutvikles med nye tjenester og kobles til Helsevakttelefonen med Trondheim som vertskommune. Investeringsbehovet er usikkert på nåværende tidspunkt, men det foreslås å avsette fem millioner kroner til dette, siden det både skal dekke nye arbeidsplasser og sengeposter.

Utstyr

En sterk satsing på bruk av velferdsteknologi i hele omsorgssektoren vil øke presset på denne investeringsposten. En vesentlig del av kostnadene vil være knyttet til installasjon av IT-utstyr ved mange enheter og ulike teknologiske installasjoner i både omsorgsboliger, bofellesskap og institusjoner. I tillegg kommer utskifting av alarmanlegg. Samtidig er det kontinuerlig behov for utskifting av forflytningsutstyr, bekkenspylere, hvitevarer, brunevarer og hagemøbler blant annet i forbindelse med oppussing og rehabilitering av institusjoner og bofellesskap.

14 Flyktninger og innvandrere

14.1 Innledning

Arbeidet med flyktninger og innvandrere knyttes i hovedsak til å bosette nye flyktninger og arbeidet med integrering. Rådmannen foreslår at Trondheim kommune bosetter 240 flyktninger i 2012, hvorav 10 til 15 enslige mindreårige flyktninger. I tillegg kommer familiegjenforeninger.

14.1.1 Status og utfordringer

I perioden 2002 til 2010 har kommunen bosatt 2147 flyktninger og deres familiegjenforente. Fordelingen over de ulike årene er som følgende:

Tabell 14.1 Årlig bosetting av flyktninger og deres familiegjenforente

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Antall	276	226	240	219	201	208	229	306	303

De største nasjonalitetsgruppene som ble bosatt i 2010 var fra Eritrea, Somalia, Afghanistan, Irak og Iran.

Bosetting av flyktninger i 2011

Bosettingsavtalen med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi for 2011 er på 240 flyktninger, 15 enslige mindreårige. Bosettingsavtalen for 2011 vil bli innfridd i løpet av året.

Bosettingsbehov 2012

Bosettingsbehov nasjonalt

Det nasjonale behovet for bosetting av flyktninger i norske kommuner i 2012 er på 6500 personer. I 2011 var behovet ca 12 prosent lavere, ca 5300 personer. Mens behovet for ordinære bosettinger er større i 2012, går behovet for bosetting av enslige mindreårige ned. Reduksjonen er på grunn av lavere asylankomster av denne gruppen til Norge.

Bosettingsbehov regionalt

Bosettingsbehovet regionalt (Nord og Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) er på 972 flyktninger, hvorav 58 enslige mindreårige. Bosettingsbehovet for enslige mindreårige i regionen i 2011 var i overkant av 100 barn.

Anmodning til Trondheim kommune

IMDi region Midt-Norge har anmodet Trondheim kommune om å bosette 240 flyktninger i 2012, fordelt på 225 ordinære bosettinger og 10-15 enslige mindreårige. Kommunens bosettings- og kvalifiseringsapparat er dimensjonert til årlig å bosette mellom 220 til 240 flyktninger. Barne- og familietjenestene med ansvar for bo-, omsorgs- og kvalifiseringstiltak for enslige mindreårige er dimensjonert til å bosette årlig mellom 10 til 15 enslige mindreårige.

Med utgangspunkt i kommunens kapasitet for bosetting av flyktninger, foreslår Rådmannen at kommunen imøtekommer IMDis anmodning og bosetter 240 flyktninger, inklusive 10 til 15 enslige mindreårige i 2012.

I sin anmodning til kommunen ber IMDi også at kommunen vurderer inngåelse av en treårig rammeavtale for bosetting av flyktninger til kommunen. Rådmannen vil utrede konsekvensene av en slik avtale og kommer eventuelt tilbake med en egen sak om dette.

Bolig, utfordringer og muligheter

Tilnærmet alle flyktninger som bosettes i kommunen, har behov for kommunal bolig. Boligbehovet er også stort hos flere andre grupper. Kommunens begrensede utleieboliger, lav omløpshastighet og et vedvarende boligbehov, aktualiserer vurdering av alternative boligløsninger for flyktninger. Som et tiltak

iverksetter rådmannen det Husbanken - støttede prosjektet "Privat boligmarked i flyktningebosetting" i 2012. Målet er å systematisere og utvikle metoder for bruk av private utleieboliger ved bosetting av flyktninger. Rådmannen viderefører også prosjekt "Fra kommunalt til privat" i 2012. Prosjektet har siden høsten 2009 bistått 65 kommunale leietakere med flyktningebakgrunn til å kjøpe sine boliger gjennom ordinære finansieringsordninger. Prosjektet har frigjort midler til innkjøp av nye boliger.

Introduksjonsprogrammet

Til tross for god kompetanse og tett samarbeid mellom kommunale enheter og NAV der det er aktuelt, har resultatene i introduksjonsprogrammet i 2010 og 2011 vært lavere enn kommunens vedtatte målkrav. Kommunens målkrav for introduksjonsprogrammet er at 65 prosent av deltakere kommer i arbeid eller utdanning ved endt program. I 2010 var resultatet på 37 prosent og per september 2011 er resultatet på 27 prosent. Kombinasjonen av lavere resultater og lang gjennomsnittlig deltakertid i introduksjonsprogrammet gir også budsjettmessige utfordringer. Rådmannen tar en gjennomgang av mulige årsaker for disse resultatene og iverksetter nødvendig tiltak.

Uavhengig av resultatene mener rådmannen at målkravet til introduksjonsordningen må være i samsvar med Statens årlige målanbefalinger. Med utgangspunkt i flere faktorer anbefaler Staten årlig et målkrav til introduksjonsprogrammet. Statens anbefaling for resultatmål i introduksjonsprogrammet for 2012 er på 55 prosent. Rådmannen foreslår at målkravet for kommunens introduksjonsprogram tilpasses Statens årlige anbefalinger, og det settes til 55 prosent i 2012.

Samarbeidsavtale med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi

Trondheim kommune er sammen med ti andre utvalgte kommuner i region Midt-Norge definert som satsingskommune av IMDi. Direktoratet inngår egne samarbeidsavtaler med hver kommune som definerer hva satsingen innebærer. For Trondheim kommune innebærer avtalen et tettere og mer målrettet samarbeid med IMDi for å nå blant annet kvartalsvise bosettinger, bistand for å bedre resultatene i introduksjonsprogrammet og bistå kommunen med videreutvikling av bo - og omsorgstiltakene for enslige mindreårige.

Mottakssentraler for asylsøkere

Trondheim er vertskommune for to asylmottak, Trondheim mottakssenter og Persaunet statlig mottak. Som vertskommune mottar kommunen statlige tilskudd til å dekke kommunens utgifter knyttet til sentralene (vertskommunetilskudd).

Trondheim mottakssenter er et ordinært asylmottak med hovedbase ved Sandmoen Camping med for tiden plass til 310 asylsøkere. Mottaket bruker også eksterne boliger. Kommunens ansvar er knyttet til norskopplæring, grunnskoleopplæring, helsetjenester, barnevernstjenester og tolketjenester. Trondheim mottakssenter opplyser at deres leieavtale med Sandmoen Camping er sagt opp, og de må flytte fra lokalene innen utgangen av september 2012. Per dags dato er det ikke avklart hvor og hvordan videre framdrift i regi av Trondheim mottakssenter vil skje når nåværende lokaler avvikles. UDI opplyser at per dags dato er det ingen endring av driftsavtalen med Trondheim mottakssenter. Flytting av mottaket til et annet sted vil føre til behov for tilpasning av kommunale tjenester. Tilpasningsbehovet kan bli større dersom mottaket flytter til en annen bydel enn Heimdal.

Persaunet statlig mottak er et transittmottak med plass til 180 beboere. Kommunens oppgaver i forhold til transittmottaket er knyttet til helse, barnevern og tolketjenester. Fra april 2010 endret Utlendingsdirektoratet beboergruppen til å omfatte både nyankomne asylsøkere og asylsøkere som omfattes av Dublin-forordningen. Kommunen har inngått en egen helseavtale, som sammen med vertskommunetilskuddet, skal dekke kommunens ekstra utgifter som følge av transittmottaket.

14.1.2 Mål for tjenesteområdet

Helse og velferd har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrer

Tabell 14.2 Periodemål og resultatmål for 2012

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
"Alle, uavhengig av etnisk opprinnelse, skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet, kunne bruke sine egne ressurser, og på egne vilkår kvalifisere seg til økonomisk uavhengighet og mestring av eget liv".	Bosetting av flyktninger: Trondheim kommune bosetter 240 flyktninger etter avtale med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi i 2012. Introduksjonsprogram: 55 prosent av alle som deltar i den lovpålagte introduksjonsordningen skal komme i arbeid eller utdanning ved endt deltakelse i ordningen.

14.2 Økonomi - drift

Med en bosetting i 2012 på 225 ordinære flyktninger og 10-15 enslige mindreårige, vil kommunen i 2012 motta ca. 15 millioner kroner mer i statlige tilskudd enn i 2011. Hoveddelen av de statlige tilskuddene er integreringstilskudd kommunen får per bosatte flyktning. Satsen i 2012 er 598.000 kroner per bosatt person, fordelt over fem år. For enslige mindreårige flyktninger får kommunen i tillegg til integreringstilskuddet, et årlig tilskudd på 126.840 kroner per barn per år. Kommunen mottar dette tilskuddet fram til den enslige mindreårige fyller 21 år. Vertskommunetilskuddet knyttet til asylmottakene gis per plass, og tilskuddet skal dekke kommunens ekstrautgifter knyttet til mottaket.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for flyktningearbeid i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 14.3 Budsjettramme og tiltak flyktningearbeid. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	159,7	159,7	159,7	159,7
Pris og lønnskompensasjon				
Oppgaveendringer				
Korrigert budsjett 2011	159,7	159,7	159,7	159,7
Vedtatte rammeendringer				
Forsalg til rammeøkning	14,7	14,7	14,7	14,7
Andel rammereduksjon				
Forslag til netto driftsramme	174,4	174,4	174,4	174,4
Rammeendring	14,7	14,7	14,7	14,7
Økte utgifter/reduerte inntekter:				
Fordeling av statlige tilskudd	14,7	14,7	14,7	14,7
Sum tiltak	14,7	14,7	14,7	14,7

Fordeling av de statlige tilskuddene

Kommunens økte utgifter i 2012 er i all hovedsak knyttet til introduksjonsstøtte til deltakerne i introduksjonsprogrammet. Rådmannen foreslår at overføringene til de enkelte områdene justeres i samsvar med de økte utgiftene knyttet til kommunens bosettings- og integreringsarbeid.

Tabell 14.4 Forslag til fordeling av de statlige tilskuddene til kommunens flyktningearbeid. Tall i millioner kroner

Overføring til:	Budsjett 2012
Helse og velferd	114,5
Oppvekst og utdanning (barnevern og barnehager)	24,4
Organisasjon	21,8
Kultur og næring	7,1
Byutvikling	0,3
Bystyresekretariatet/Mangfoldsrådet	0,2

15 Kultur

15.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Tilskudd til kunst, kultur, kirkegårder, kirker og trossamfunn
- Kulturenheten
- Trondheim folkebibliotek

Selv om rammene for kulturområdet foreslås på om lag samme nivå i planperioden som i budsjett 2011, er det nødvendig med endringer på enkelte områder. Tilpasning av drift til endringer i rammene foreslås gjennomført med reduksjon av tidligere planlagte aktivitetsøkninger, og med reduksjon i tjenestetilbudet (jmfør kapittel 15.4).

15.2 Status og utfordringer

15.2.1 Kostra-tall for 2010

Tabell 15.1 Ressursbruk på kultur og kirke. Tall i kroner per innbygger

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Brutto driftsutgifter til aktivitetstilbud til barn og unge per innb 0-17 år	1 239	1 052
Brutto driftsutgifter på folkebibliotek	267	240
Brutto driftsutgifter på museer	34	86
Brutto driftsutgifter på kunstformidling	305	308
Brutto driftsutgifter på den norske kirke	329	395
Brutto driftsutgifter på andre religiøse formål	33	55
Brutto driftsutgifter på kirkegårder, gravlunder og krematorier	45	83

Kostratallene for 2010 viser at Trondheim kommunes brutto utgifter til aktivitetstilbud for barn og unge ligger over gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Brutto utgifter for folkebibliotek og kunstformidling var på om lag samme nivå som gjennomsnittet. Det er ikke tatt med i Kostratallene at Trondheim kommune betaler renter og avdrag på lån til Trondheim kino AS (vedtatt i bystyresak 192/08).

Trondheim kommunes tilskudd til drift av kirker og kirkegårder var lavere enn for de øvrige ASSS-kommunene. For planperioden 2012-2015 foreslås det en økning i tilskudd til drift av kirkegårder.

15.2.2 Planarbeid

Bystyret vedtok i 2010 at følgende planer innen kulturområdet skal utarbeides:

- Kommunedelplan for kulturarenaer (politisk behandling høsten 2012)
- Plan for fritidsklubber og kulturhus for ungdom (politisk behandling høsten 2011)
- Rullering av Strategisk museumsplan for Sør-Trøndelag (politisk behandling 1. halvår 2012)

I *Handlingsprogram for kunst 2010-2013* vedtok bystyret at det skal utarbeides plan for det rytmiske musikkområdet i Trondheim. Rådmannen har videreført arbeidet med området gjennom *Strategiplan for kulturnæringer*, og det vil også bli ivaretatt i *Kommunedelplan for kulturarenaer*, samt i rullering av *Handlingsprogram for kunst*. På denne bakgrunn vurderer rådmannen at det ikke er behov for å legge fram en egen plan for det rytmiske musikkområdet.

Som del av det pågående prosjektet *Byer i Midt-Norge* utarbeider hver av de involverte kommunene plan for frivillighetsarbeidet. Plan for frivilligheten i Trondheim vil bli behandlet ved årsskiftet 2011/2012.

15.2.3 Statsbudsjettet 2012

En rekke av kulturinstitusjonene og -organisasjonene i Trondheim mottar tilskudd både fra stat, fylkeskommuner og kommune. 11 av disse er enten berørt av avtaler om fordeling av tilskudd mellom tilskuddspartene, eller av at staten forutsetter regional medfinansiering i sitt tilskuddsbrev. Slik prosentvis fordeling av det samlede offentlige tilskudd gjelder for Trøndelag senter for samtidskunst, Midtnorsk filmsenter, Midtnorsk filmfond, Trøndelag Teater, Trondheim symfoniorkester, Olavsfestdagene, Midtnorsk kompetansenettverk for rytmisk musikk, Trondheim jazzorkester, Trondheim kammermusikkfestival, Museene i Sør-Trøndelag og Nidaros Pilegrimsgård. Statens tilskudd til disse tiltakene fastsettes i statsbudsjettet eller gjennom vedtak i Norsk kulturråd.

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2012 inneholder mindre økninger i tilskudd for de fleste av disse organisasjonene. For Olavsfestdagene, Trondheim symfoniorkester og Museene i Sør-Trøndelag er økningen av tilskuddene i en slik størrelsesorden at den i større grad påvirker kommunens tilskudd til disse organisasjonene. Det vises til vedlegg 2 for en fullstendig oversikt over tilskudd og overføringer.

Regjeringen foreslår også 0,8 millioner kroner i tilskudd til Dokkuset. Det settes krav om regional medfinansiering, men dette er ikke nærmere spesifisert i forslag til statsbudsjett. Rådmannen vil derfor komme nærmere tilbake til dette i egen sak.

15.2.4 Kulturområdet i Trondheim

Kongens gate 1 – Norges banks gamle bygning

Vitensenteret, som i dag holder til i Kongens gate 1, planlegger flytting til Kalvskinnet. Kunnskapsdepartementet har imidlertid bedt om ny utredning av byggeplanene. Flytting kan derfor tidligst skje i 2015. Trondheim kommune fikk bygningen i gave fra Norges Bank i 1993, under forutsetning av at eiendommen brukes til kulturformål. Den framtidige bruken av Kongens gate 1 vil derfor bli behandlet i *Kommunedelplan for kulturarenaer*.

Oppfølging av handlingsprogram for kunst og kultur 2010-2013

Handlingsprogrammene ble vedtatt av bystyret i 2010.

De fleste satsingsområdene i handlingsprogrammet for kunst er realisert gjennom økonomiske tilskudd og/eller annen tilrettelegging. Fortsatt er det utfordringer knyttet til satsing på Trondheim som internasjonal kulturby, spesielt vedrørende utvekslingsordninger for profesjonelle kunstnere.

Kommunen samarbeider med flere eksterne aktører om etableringen av kunsthall i Trondheim. Rådmannen legger i løpet av høsten 2011 fram sak om alternative løsninger for etablering. Til nå er arbeidet finansiert med midler fra kulturfondet. En realisering av kunsthall i løpet av planperioden vil medføre økonomiske utfordringer for området.

Arbeidet med et datasystem for effektiv saksbehandling av tilskuddssøknader og utleie av kommunale lokaler startet i 2011. Systemet skal også inneholde database med oversikt over byens kulturaktører. I 2012 er planen å gjennomføre en pilot for å teste mulige løsninger.

Blant aktørene innen fritidskulturlivet er det store forventninger til det nye systemet. Dette innebærer også forventning om økt tilgang til kommunale utleielokaler. Dette kan bety at det på sikt ligger økonomiske utfordringer knyttet til utleie av kommunale lokaler.

Handlingsprogrammene for kunst og kultur går fram til 2014. Arbeidet med ny handlingsplan for kunst og kultur vil igangsettes i løpet av 2012.

Barnas teater i Trondheim

Formannskapet vedtok i sak 149/10 å be rådmannen ta initiativ til å etablere en nettverksorganisasjon for barneteater i Trondheim. I løpet av 2011 har det blitt gjennomført møter med flere aktører innen området scenekunst for barn. Interessen for scenekunst for barn er stor, både for å skape forestillinger

for barn, og med barn. En felles utfordring er mangelen på egnede produksjonslokaler. Rådmannen vil fremme sak om barnas teater i løpet av høsten 2011.

Litteraturhus i Trondheim

På initiativ fra Trøndersk forfatterlag er det igangsatt utredning av et eventuelt litteraturhus i Trondheim. Utredningsarbeidet ledes av Trondheim folkebibliotek. Rapport fra arbeidet legges fram i løpet av høsten 2012. Utredning av litteraturhus inngår i *Kommunedelplan for kulturarenaer*.

Større arrangement i planperioden

- Markering av grunnlovsjubileet 1814
Rådmannen har etablert en jubileumskomite for den lokale markeringen av Grunnlovsjubileet. Innen januar 2012 skal det utarbeides forprosjekt som angir rammene for markeringen.
- Brannvesenets 150-årsjubileum i 2013

15.2.5 Tilskudd

Tilskudd til kulturlivet

Bystyret behandlet i mars 2011 sak om kommunale tilskudd til lag, organisasjoner og tiltak, inkludert kulturfondet (sak 25/11). Vedtaket innebærer flere endringer som skal bidra til at det blir enklere å søke tilskudd, og at saksbehandlingen blir mer effektiv.

Vedtaket om endring av tilskuddsordningene medfører følgende nye tilskuddsordninger:

- *Strakstiltak, kunst og kultur*. Ny ordning som finansieres ved budsjettmessige reduksjoner av øvrige ordninger for samme målgrupper.
- *Tilskudd til fritidskulturlivet*. Sammenslåing av de tidligere ordningene *Tilskudd kultur, frivillige, Tilskudd til flerkulturelle tiltak* og *Tilskudd til aktiviteter på Torget*.
- *Tilskudd til kunst- og kulturtiltak, profesjonelle*. Sammenslåing av de tidligere ordningene *Tilskudd til kulturtiltak, profesjonelle, Prosjektstøtte frie scenegrupper* og *Prosjektstøtte scenekunst barn*.
- *Tilskudd til atelierfelleskap*. Omlegging av dagens *Tilskudd til atelier- og galleristøtte*
- *Tilskudd til aktiviteter for barn og unge*. Sammenslåing av de tidligere ordningene *Tilskudd til fritidsklubber og ungdomstiltak* og *Tilskudd til barne- og ungdomsorganisasjoner*.
- *Tilskudd til partipolitiske ungdomsorganisasjoner*. Trekkes ut fra dagens *Tilskudd til barne- og ungdomsorganisasjoner* og etableres som egen ordning.

I tråd med bystyrets vedtak vil rådmannen i løpet av høsten 2011 utarbeide forslag til nye retningslinjer for tilskuddsordningene. Ved utarbeiding av retningslinjer tilstrebes det at formålene i de gamle ordningene skal ivaretas. Retningslinjene skal tre i kraft fra januar 2012.

Bystyret vedtok i samme sak at satsingsområder for tildeling av de ulike tilskuddene kan fastsettes i budsjett/økonomiplan. Rådmannen vil komme tilbake til dette i forbindelse med budsjett 2013. I 2012 vil rådmannen legge vekt på delmålene i Kommuneplanens samfunnsdel ved tildeling av tilskudd.

Kulturfondet

Kulturfondet er i 2011 benyttet til ulike prosjekt og arrangement innen kultur, idrett og kulturnæring. Formannskapet vedtok i september 2011 å be rådmannen foreta evaluering av kulturfondet, samt å utarbeide retningslinjer for bruken av fondet. Dette planlegges ferdigstilt i løpet av første halvår 2012.

Frivillighetsmillionen 2011

I forbindelse med frivillighetsåret 2011 ble det i ved behandling av budsjett 2011 avsatt 1 million kroner som en engangsbevilgning i prosjektstøtte til frivillige organisasjoner. Midlene har bidratt til gjennomføring av en rekke kultur- og fritidstiltak i regi av frivillige organisasjoner, og erfaringene er positive. Rådmannen ser imidlertid ikke mulighet til å kunne videreføre ordningen ut fra dagens rammer uten å måtte redusere annen aktivitet.

15.2.6 Kulturenheten

Enheten har vært igjennom en nedbemanning og effektivisering de siste årene, med spesiell vekt på reduksjon av administrative kostnader.

Formannskapet vedtok i sak 85/11 å utvide helgeåpningen ved Chappa fritidsklubb i 2011. I samme vedtak ble rådmannen bedt om å vurdere utvidet helgeåpent for alle fritidsklubbene fra 2012. Årlige kostnader for dette er beregnet til 1,25 millioner kroner for alle fritidsklubbene. Det er en økonomisk utfordring å gjennomføre utvidet helgeåpent ved fritidsklubbene uten å måtte nedprioritere andre tiltak.

Kultursenteret ISAK har et inntjeningskrav som innfris gjennom utleie til voksne. Ungdom er en prioritert målgruppe, og disse leier gratis. Ungdoms etterspørsel om bruk av ISAK har økt betydelig. Det er en utfordring å innfri inntjeningskravet og samtidig gi prioritet til ungdom ved utleie.

UKM er en viktig kulturarena for ungdom. I samarbeid med Trondheim kommunale kulturskole vil det bli arbeidet med å øke rekrutteringen til lokalmønstringen.

Kulturtilbudet for seniorer er en viktig del av kommunens forebyggende og rehabiliterende arbeid. Antallet eldre innbyggere i Trondheim øker, og det vil bli en utfordring i årene framover å utvikle aktiviteten i takt med dette.

15.2.7 Biblioteket

Kostrarallene for 2010 for Stavanger, Bergen, Kristiansand og Trondheim viser at Trondheim folkebibliotek fremdeles har en effektiv drift med flest utlån pr årsverk.

Tabell 15.2 Bibliotekdrift i fire byer

By	Utlån	Utlån pr årsverk	Årsverk	Antall filialer
Stavanger	815 156	17 125	47,6	1
Bergen	1 465 014	16 685	87,8	6
Kristiansand	523 175	14 862	35,2	3
Trondheim	1 130 853	23 559	48	5

For å kunne følge opp signaler gitt i *Stortingsmelding 23* om framtidens bibliotek, har biblioteket utfordringer knyttet til:

- tilstrekkelig bemanning på filialene
- lokaler som er tilpasset biblioteket som møteplass og kunnskapsarena
- innføring av nye digitale medier og formidlingsformer som gir økt press på mediebudsjettet

Rådmannen ser ikke mulighet til å kunne innfri forventningene i meldingen ut fra dagens rammer, uten å måtte redusere annen aktivitet.

15.2.8 Kirker og kirkegårder

Trondheim som pilegrimsby

I 2011 ble Nasjonalt pilegrimssenter etablert i Trondheim. Senteret skal bl.a. videreføre og utvikle Trondheims status som europeisk pilegrimsby. Endelig finansieringsmodell for pilegrimssenteret er ikke avklart i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2012.

Tilskudd til Den norske kirke, andre religiøse formål og drift av kirkegårder

Kostrarallene for 2010 viser at Trondheim kommune bevilger mindre til kirker, andre religiøse formål og kirkegårder pr. innbygger enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Trondheim kommune bevilget i 2010 ca. 11,5 millioner mindre til drift av kirker, 4 millioner kroner mindre til andre religiøse formål og 6,5 millioner kroner mindre til drift av byens kirkegårder. Totalt var Trondheim kommunes tilskudd til disse formålene ca 22 millioner kroner lavere enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Trondheim har

som ambisjon å bli Norges kirkelige sentrum. Det er derfor en utfordring at kommunens tilskudd til Den norske kirke er lavt.

Tilskudd til kirkelig fellesråd

I 2010 hadde kirkelig fellesråd et driftsunderskudd på 5,4 millioner kroner. I forbindelse med årsoppgjøret for 2010 (bystyresak 54/11), bevilget bystyret et ekstratilskudd til fellesrådet på 2,4 millioner kroner til delvis dekning av dette underskuddet. I tillegg bevilget bystyret 0,5 millioner kroner til organisasjonsutvikling og effektivisering av fellesrådets drift. Dette arbeidet igangsettes høsten 2011 og vil strekke seg ut i 2012.

Fellessrådet har i 2011 igangsatt en rekke tiltak for å redusere sine driftsutgifter. Regnskapsrapporten for 2. tertial 2011 viser at driften er i samsvar med budsjettet.

For 2012 søker kirkelig fellesråd kommunen om et samlet tilskudd til drift av administrasjon, kirker og kirkegårder på 78,2 millioner kroner (ekskl. pris- og lønnsjusteringer). Dette er en økning på 12 millioner kroner i forhold til det kommunale driftstilskuddet i 2011 (inkl. pris- og lønnsjusteringer).

Bystyret har tidligere vedtatt et mål om at kirkegårdene skal ha en parkmessig standard, og at nivået på driften skal sikre at kirkegårdene ikke forringes over tid. Med utgangspunkt i beregningsmodeller utarbeidet av Norges Landbrukshøgskole på Ås, har kirkevergen foretatt en omfattende gjennomgang av driften av byens kirkegårder. Beregningene viser at det årlige kommunale tilskuddet må økes med ca. 4 millioner kroner for at eksisterende kirkegårder skal kunne oppnå en tilfredsstillende standard.

I økonomiplanperioden ferdigstilles Leira kirkegård, ny kirkegård på Kolstad, utvidelse av kirkegårdene på Havstein, Ranheim, Byneset og Tiller. Utvidelse av eksisterende kirkegårder og nye kirkegårder gir et bedre tilbud, men medfører også økte driftsutgifter i planperioden.

15.3 Mål for tjenesteområdet

Kultur er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet *kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er kultur og næring en vesentlig bidragsyter til flere av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Tabell 15.3 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012 - 2015	Resultatmål 2012
Trondheim skal bli en mer attraktiv kunst- og kulturby	Tildeling av tilskudd er i tråd med prioriterte satsingsområder Det er blitt enklere å søke om tilskudd Flere yngre kunstnere har tilgang til kommunens atelierer Kommunedelplan for kulturarenaer er ferdigstilt Rapport om etablering av Trondheim litteraturhus er ferdigstilt Flere småbarnsfamilier bruker bydelsbibliotekene Det regionale og internasjonale kultursamarbeidet er styrket

Periodemål 2012 - 2015	Resultatmål 2012
Bedre tilrettelegging for fritidskulturlivets aktiviteter	Nye retningslinjer for utleie av kommunale lokaler er utarbeidet Datasytem for utleie av kommunale lokaler, tilskuddssøknader og informasjon om byens fritidskulturliv utvikles Føringer i "Temaplan for frivillighetspolitikk" er fulgt opp
Flest mulig skal få kulturopplevelser og delta i kulturell egenaktivitet	UKM-lokalmønstring stimulerer til økt aktivitet blant barn og unge i bydelene Veiledning til festivaler og unge arrangører er bedret Flere hjemmeboende eldre benytter seg av tilbudet om kulturopplevelser
Styrke Trondheim som pilegrimsby, kirkelig senter og senter for religionsdialog og økumenikk	Nasjonalt pilegrimssenter er permanent etablert i Trondheim Flere vandrende bruker St Olavsvegene Opphold i pilegrimsbyen er blitt mer miljøvennlig

15.4 Økonomi – drift

Tabell 15.4 er rådmannens forslag til netto driftsramme for kulturområdet i perioden 2012-2015, samt hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til budsjett 2011.

Rammene i rådmannens budsjettforslag for kulturområdet er på om lag samme nivå som i vedtatt budsjett 2011, og dette gjelder også for resten av perioden. Innenfor denne rammen foreslår rådmannen en del nødvendige omprioriteringer for å tilpasse aktiviteten i forhold til politiske vedtak og drift av nye tiltak. Tidligere avsatte økninger til realisering av de vedtatte handlingsprogrammene for kunst og kultur reduseres i planperioden.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for kultur i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 15.4 Budsjettramme og tiltak kultur. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	214,0	214,0	214,0	214,0
Pris- og lønnskompensasjon	4,7	4,7	4,7	4,7
Korrigert budsjett 2011 (sum rad 1-3)	218,6	218,6	218,6	218,6
Vedtatte rammeendringer	1,4	2,5	4,7	5,8
Forslag til rammeøkninger	3,4	2,6	3,3	3,6
Andel rammereduksjoner	-3,3	-3,9	-4,5	-4,6
Forslag til netto driftsramme	220,1	219,9	222,1	223,5
Rammeendring (rad 7 minus rad 4)	1,5	1,2	3,4	4,8
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁷	-0,4	-0,3	0,2	0,2
Endring av tidligere vedtak:	2,0	2,5	3,3	4,2
Tilskudd til drift av kirker	-	-	-	0,5
Tilskudd til drift av kirkegårder	1,9	2,4	3,0	3,5
Tilrettelegging fritidskulturlivet	0,1	0,1	0,1	0,1
Kulturtilbud for barn og unge	-	-	0,2	0,1
Økte utgifter/reduerte inntekter:	1,8	1,6	2,5	2,7
Konsekvenser av statsbudsjett 2012	1,0	1,0	1,0	1,0
Trossamfunn, disponering av integr.tilskudd	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Nybygg Ringve	1,3			
Datasystem for tilskuddssøknader og utleie av lokaler	-	-	0,1	0,1
Drift av nye kirkegårder	-	1,1	1,9	2,1
Redusert tjenestetilbud	-1,9	-2,5	-2,5	-2,3
Kosmorama	-0,3	-0,5	-0,5	-0,5
Kulturenheten	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Biblioteket	-0,3	-0,4	-0,4	-0,1
Tilskudd profesjonelle kunst- og kulturtiltak	-	-0,2	-0,2	-0,2
Jushjelpe	-	-0,1	-0,1	-0,1
Menneskerettighetshuset	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Sør-Trøndelag teaterverksted	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Redusert avkastning kulturfond	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Sum tiltak	1,5	1,2	3,4	4,8

Videreføring av tidligere vedtatte tiltak

Bystyret vedtok i budsjett 2011 å redusere rammen for diverse tilskudd til kultur med 0,5 millioner kroner fra 2012. Dette foreslås gjennomført med følgende tiltak:

- Teaterhuset Avant Garden: Reduksjon av tilskudd, 0,2 millioner kroner. Dette vil kunne medføre redusert aktivitet i 2012.
- Støtte til private samfunnshus og grendahus: Reduksjon 0,26 millioner kroner (bortfall av tilskuddsordning). Dette kan medføre økt krav til annen inntjening for husene.
- Julemarked på Torget: Reduksjon av kommunens bidrag, 0,04 millioner kroner. Kommunens bidrag til julemarkedet for 2011 er 0,275 millioner kroner. Den foreslåtte reduksjonen vil kunne føre til noe redusert aktivitet.

Det vises for øvrig til vedlegg 7 for fullstendig oversikt over videreføring av tidligere vedtatte tiltak.

Endring av tidligere vedtak*Tilskudd til drift av byens kirker*

I 2011 ble tilskuddet til kirkelig fellesråd til drift av byens kirker økt med 2,8 millioner kroner (ekskl. pris- og lønnsjusteringer). I henhold til økonomiplanen 2011-2014 var det innarbeidet en ytterligere økning

⁴⁷ Se vedlegg 7 for detaljer ang tidligere vedtatte tiltak

på 1 million kroner i 2012. For å tilpasse aktiviteten til endrede budsjetterammer i planperioden, foreslår rådmannen at den planlagte tilskuddsøkningen til drift av byens kirker ikke gjennomføres. For kirkelig fellesråd vil dette medføre at de fortsatt vil ha en anstrengt driftssituasjon. Arbeidet med organisasjonsutvikling og effektivisering av fellesrådet, vil over tid kunne bidra til en bedre driftsøkonomi.

Tilskudd til drift av kirkegårder

Kirkelig fellesråd har beregnet at det årlige kommunale tilskuddet må økes med ca 4 millioner kroner for at eksisterende kirkegårder skal kunne oppnå en tilfredsstillende standard. Rådmannen foreslår en gradvis økning i planperioden av tilskuddet til drift og utvidelser av eksisterende kirkegårder.

I juni 2011 behandlet formannskapet en sak om kremasjonsavgiftene i Trondheim (sak 202/11). Formannskapet vedtok at det ikke skal innføres kremasjonsavgift for personer hjemmehørende i Trondheim, men at avgiften knyttet til kremasjon av utenbysboende økes slik at den dekker de faktiske utgiftene. Fellesrådet vil følge opp dette vedtaket, og vil legge dette til grunn ved utarbeidelse av forslaget til kremasjonsavgifter for 2012. Økt avgift knyttet til kremasjon av utenbysboende vil medføre ca. 0,2 millioner kroner i økte inntekter til drift av krematoriet/kirkegårder.

Tilrettelegging fritidskulturlivet

Som oppfølging av *Handlingsprogram for kultur* var det i økonomiplan 2011-2014 innarbeidet en økning i rammen på 0,2 millioner kroner i 2012. I forhold til 2011-nivå foreslår rådmannen å øke rammen med 0,1 millioner kroner fra 2012.

Kulturtilbud for barn og unge

I økonomiplanen 2011-2014 var det innarbeidet en økning på 0,5 millioner kroner i 2014. I forhold til 2011-nivå foreslår rådmannen å øke rammen med 0,2 millioner kroner i 2014 og 0,1 millioner kroner i 2015.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Konsekvenser av statsbudsjettet 2012

I forslag til statsbudsjett for 2012 foreslår regjeringen økt tilskudd til kulturinstitusjoner i Trondheim. Dette påvirker kommunens størrelse på tilskuddene til de samme institusjonene. For 2012 utgjør dette en økt utgift på 1,0 millioner kroner (jfr kap 15.2.3 Statsbudsjettet 2012).

Trossamfunn

Budsjetterammen opprettholdes på samme nivå som i 2011, men fra og med 2012 anbefaler rådmannen at 0,5 millioner kroner av kommunens utgifter dekkes ved bruk av integreringstilskuddet. Kommunens tilskudd til andre trossamfunn har økt de senere årene. Økningen skyldes at antall medlemmer i trossamfunnene har økt. Noe av denne økningen kommer som følge av bosetting av nyankomne flyktninger, og det vil derfor være naturlig at noe av disse utgiftene dekkes med statlige integreringstilskudd.

Nybygg på Ringve musikkhistoriske museum

Bystyret vedtok i budsjettbehandlingen for 2011 å tildele 1,25 millioner kroner til nybygg/ombygging av utstillings- og publikumsarealer på Ringve, og at Trondheim kommune skal bidra med samme beløp i 2012. Beløpet er derfor innarbeidet i rådmannens budsjettforslag for 2012. Staten har gitt tilsagn om finansiering på 30 millioner kroner. Totalkostnad for prosjektet er satt til 47 millioner kroner.

Datasystem for tilskuddssøknader og utleie av lokaler

I tråd med *Handlingsprogram for kultur* og bystyrets vedtak i sak om kommunale tilskudd til lag, organisasjoner og tiltak (sak 25/11) er utvikling av datasystem for tilskuddssøknader og utleie av lokaler igangsatt. Prosjektet er i 2011 finansiert med IT-investeringsmidler, og det er foreslått ytterligere 2,0 millioner kroner på IT-investeringsbudsjett til prosjektet i perioden 2012-2015. Rådmannen foreslår at det avsettes midler til dette fra 2014.

Drift av nye kirkegårder

Drift av nye kirkegårder medfører også økte driftsutgifter. Rådmannen foreslår derfor at det avsettes midler til drift av nye kirkegårder i planperioden.

Redusert tjenestetilbud

Ca 68 prosent av kommunens tilskudd til kulturaktivitet for 2011 er bundet gjennom avtaler med staten og fylkeskommunen, eller ved at staten gjennom sine tilskuddsbrev stiller betingelser om regional medfinansiering (jamfør kapittel 15.2 *Status og utfordringer*). Rådmannen vil ikke foreslå nedskjæringer til institusjonene som omfattes av slike forhold, da konsekvensene vil bli forsterket ved en forholdsmessig lik reduksjon fra de andre tilskuddspartene. Ved framtidige reduksjoner i rammene til kulturområdet vil man før eller siden bli tvunget til å vurdere reduksjon i tilskuddene også til disse institusjonene.

For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen denne gang reduksjon på områder der slike avtaler/betingelser ikke gjør seg gjeldende (jfr også pkt *Videreføring av tidligere vedtatte tiltak* ovenfor).

Kosmorama

Rådmannen foreslår at kommunens tilskudd til Trondheim internasjonale filmfestival – Kosmorama reduseres med 0,3 millioner i 2012 og med 0,5 millioner kroner fra 2013. Dette vil øke presset på festivalens økonomi. Kosmorama eies 100 prosent av Trondheim kino AS. Kinoen har de senere årene hatt en positiv økonomisk utvikling.

Kulturenheten

Det legges inn en reduksjon i rammen til Kulturenheten på 0,5 millioner kroner. Dette vil berøre tjenesteproduksjonen innen områdene Ung kultur og Seniorkultur. Det er ikke lagt inn økt ramme for å utvide helgeåpent ved Chappa fritidsklubb eller de øvrige fritidsklubbene (jfr vedtak i formannskapssak 85/11). Det er heller ikke funnet rom for økning i rammen for å tilpasse tilbudet innen seniorkultur til det økende antall eldre innbyggere i Trondheim.

Trondheim folkebibliotek

Rådmannen foreslår reduksjon i rammen til Trondheim folkebibliotek. For 2012 gjennomføres dette ved å stenge en bibliotekfilial en dag pr uke, samt ved å kutte 0,1 millioner kroner i mediabudsjettet. I tillegg til et redusert bibliotektilbud vil dette også medføre lenger ventelister på bøker. Dette gjelder spesielt populære bøker som i dag har en ventetid opp mot 3 mnd.

For 2013 gjennomføres reduksjonen ved å stenge 2 filialer 1 dag per uke.

Tilskudd til profesjonelle kunst- og kulturtiltak

Som en del av oppfølgingen av *Handlingsprogram for kunst 2010-2013* var det i økonomiplanen 2011-2014 innarbeidet en økning på 0,55 millioner kroner i tilskuddsordningen *Tilskudd til kunst- og kulturtiltak, profesjonelle* i 2011 og ytterligere 0,35 millioner kroner i 2014. For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen nå en reduksjon på 0,2 millioner kroner fra 2013.

Dette kan få konsekvenser for muligheten Trondheim kommune har til å følge opp gjenværende satsinger i handlingsprogrammet, blant annet det videre arbeidet mot realisering av kunsthall i Trondheim, jamfør pkt 15.2.4.

Redusert avkastning kulturfond

Kulturfondets størrelse avgjøres av avkastningen fra kraftfondet. For 2012 er fondets realavkastning beregnet til 1,89 prosent. Dette tilsvarer 2,19 millioner kroner.

Jushjelpe

Rådmannen foreslår at kommunens tilskudd til Jushjelpe på 0,13 millioner kroner avvikles fra 2013. Dette kan få konsekvenser for Jushjelpas mulighet til å drive juridisk bistand til studenter og økonomisk vanskeligstilte dersom man ikke oppnår annen finansiering av driften.

Trondheim menneskerettighetshus

Rådmannen mottok i januar 2011 melding om at Trondheim menneskerettighetshus er avviklet. Det kommunale tilskuddet opphører dermed.

Sør-Trøndelag teaterverksted

I tråd med vedtak i formannskapssak 222/11 avvikles tilskuddet til Sør-Trøndelag teaterverksted fra og med 2012.

15.5 Økonomi – investeringer

Tabell 15.5 Investeringer kultur for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner.

				2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2010-2013				48,3	31,6	32,7	29,2	-
Forslag budsjett 2011-2014				-	123,8	46,1	32,4	33,5
Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgn.	Forslag til investering				
				2012	2013	2014	2015	
Kunstnerisk utsmykking				11,6	9,9	8,7	9,8	
Kulturenheten, utstyr	-	-	-	0,2	0,2	0,2	0,2	
UFFA - huset	4,5	-	4,5	4,5	-	-	-	
Rehabilitering/brannsikring av kirker	-	126,0	-	22,5	11,5	11,5	11,5	
Restaurering av Steinmeyerorgelet	40,0	-	40,0	2,5	2,5	-	-	
Nye kirkegårder og utvidelser	-	167,0	-	73,5	19,0	9,0	9,0	
Rehabilitering av kirkegårder	-	-	-	1,0	1,0	1,0	1,0	
Større maskiner til kirkegårder	-	-	-	1,0	1,0	1,0	1,0	
Erverv av kirkegårdsareal	20,0	14,0	6,0	6,0	-	-	-	
Sum økonomiplan				122,8	45,1	31,4	32,5	

Kunstnerisk utsmykking

Bevilgningene til formålet utgjør 1,25 prosent av de årlige kommunale investeringene

Kulturenheten – utstyr og tilpasninger

Enheten sin virksomhet er hovedsakelig bydelstilknyttet med aktiviteter i seksten forskjellige lokaler. Trondheim eiendom har ansvaret for vedlikehold, men ikke ombygging av lokaler og innkjøp av nytt utstyr.

Det er et kontinuerlig behov for utskifting av utstyr og bygningsmessige tilpasninger av lokalene. Den årlige bevilgningen har vært på 0,2 millioner kroner til disse formålene. Kulturenheten melder nå om et investeringsbehov på ca. 0,5 millioner kroner pr. år til utskifting av kjøkkenet på Sunnland, nytt utstyr til filmsatsning for ungdom på ISAK, studioutstyr til Konsept/Buranhus, oppgradering av fellesrom og energiltak i Trikkehallen. Rådmannen har imidlertid ikke funnet det mulig å øke det årlige investeringsvolumet til disse formålene.

UFFA-huset

UFFA-huset brant ned i mellomjula 2010 og huset skal bygges opp igjen på samme tomt. Huset var totalforsikret og forsikringssummen er på 4,5 millioner kroner.

Utfordringen blir å bygge et nytt hus innenfor forsikringsbeløpet. UFFA-huset var opprinnelig en gammel barnehage. Når det skal bygges nytt hus, dekker forsikringen bygging av et hus tilsvarende det opprinnelige. UFFA sine aktiviteter krever støyskjerming, universell utforming og heis. I tillegg er det behov for øvingsrom. Bygget planlegges reist som et råbygg, der medlemmene av UFFA utfører innvendig arbeid som maling, montering av kjøkken m.m.

I løpet av høsten 2011 vil rådmannen legge fram politisk sak om byggingen av nytt UFFA-hus. Forutsetningen er at bygging av det nye huset skal skje innenfor rammen av forsikringssummen. Dette kan bli utfordrende i og med at huset vil ha andre elementer enn det som var i den opprinnelige bygningen. Rådmannen har ikke avsatt noen kommunale investeringsmidler til dette prosjektet i planperioden. Det er søkt Musikkutstyrsordningen om tilskudd til øvingsrom og scene/sal. Søknaden blir behandlet i løpet av høsten 2011.

Restaurering av Steinmeyerorgelet

Steinmeyerorgelet ble betalt av staten og bygd til Nidarosdomens 900-års jubileum i 1930. Orgelet er i dårlig forfatning og har behov for omfattende rehabilitering. Rehabilitering av orgelet er stipulert til å koste 40 millioner kroner. Trondheim kommune har bevilget midler fra Kulturfondet til utarbeidelse av anbudsdokumenter og prekvalifisering av orgelbyggere. Husbanken har innvilget kommunen rentekompensasjon for utbedring av orgelet innenfor en investeringsramme på 40 millioner kroner. Selve restaureringsarbeidet er beregnet til å ta 2½ år.

Formannskapet vedtok i mai 2010 (sak 161/10), å slutte seg til prinsippet om finansieringsplanen for restaureringen av Steinmeyerorgelet. Formannskapet forutsetter en finansieringsmodell med tilskudd både fra staten, fylkeskommunen, kommunen og innsamlede midler. En fordeling mellom staten og regionen på 60/40, vil medføre et regionalt tilskudd på 10-15 millioner kroner.

Det gjennomføres nå en anbudskonkurranse som vil være avsluttet i desember 2011. Kontrakt med orgelbygger om restaurering kan inngås i begynnelsen av 2012. Målet har hele tiden vært at innvielsen av et restaurert Steinmeyerorgel bør finne sted under Grunnlovsjubileet i 2014. Menigheten har nedsatt en gruppe som arbeider med mulige private tilskudd til restaureringen, men det er ennå ikke avklart om staten og fylkeskommunen vil bidra med tilskudd.

Overføring av tidligere bevilgninger til kirker og kirkegårder

Ved årsskiftet 2010/2011 viste investeringsregnskapet at kommunen tidligere år har bevilget 191,5 millioner kroner til kirkelig fellesråd som ikke var benyttet. Investeringsmidlene var bevilget til rehabilitering av kirker og utbygging av nye kirkegårder. I henhold til budsjett- og regnskapsforskriftene ble disse midlene tilbakeført finansieringskilden.

Hovedårsakene til at disse midlene ikke tidligere er benyttet, er knyttet til følgende forhold:

- Større rehabiliteringer av kirkebyggene skjer over flere år.
- Oppstartstidspunktet for bygging av nye store kirkegårder er blitt utsatt. Dette gjelder ny kirkegård på Havstein, Charlottenlund og Kolstad. Utsettelsene skyldes problemer med erverv av nytt areal og tilpasning av kirkegårdene i forhold til øvrig infrastruktur i områdene.
- Opparbeidelse av nytt kirkegårdsareal (for eksempel ny kirkegård på Leira) skjer over en periode på 3 budsjettår.

Rådmannen vil i 2. tertialrapport for 2011 fremme forslag om at det på nytt bevilges 100 millioner kroner til kirker og kirkegårdsformål i 2011, og at resten av de ubenyttede investeringsmidlene (91,5 millioner kroner) bevilges i 2012 og 2013.

I planperioden har rådmannen innarbeidet følgende tidligere ubenyttede investeringsmidler i investeringsrammen til kirker og kirkegårder:

- Investeringer til kirker 11 millioner kroner i 2012.
- Investeringer til kirkegårder 74,5 millioner kroner (64,5 millioner kroner i 2012 og 10 millioner kroner i 2013).
- Investeringer til erverv av nytt kirkegårdsareal 6 millioner kroner i 2012.

Rehabilitering og brannsikring av kirker

Kirkelig fellesråd søker om et årlig investeringstilskudd til rehabilitering av kirker, brannvern, universell utforming og ENØK-tiltak på 22 millioner kroner, totalt 88 millioner kroner for hele planperioden. I fellesrådets budsjettøknad for perioden 2012-2015, er det ført opp behov for større og mindre

rehabiliteringsprosjekter knyttet til mange av byens kirker. Mange av prosjektene er knyttet til fuktskader av grunnmur, vegger og tak. Det er også behov for gjennomføring av ulike ENØK-tiltak og bedre brannsikring.

Rådmannen foreslår at det i planperioden avsettes 57 millioner kroner til rehabilitering og brannsikring av kirker. Av dette er 11 millioner kroner i 2012 overføring av tidligere bevilgning til samme formål.

Kirkelig fellesråd søker om 12 millioner kroner til rehabilitering/kjøp av nye orgler i planperioden. Rådmannen finner på nåværende tidspunkt ikke noen muligheter til å innarbeide dette i økonomiplanen, men vil komme tilbake til disse bevilgningene ved senere rullering av planen.

Kirkegårder

Kirkelig fellesråd søker om totalt 168 millioner kroner i planperioden til nye kirkegårder, rehabilitering av eksisterende kirkegårder, miljøstabilisering av plastgraver, universell utforming og til innkjøp av større maskiner til kirkegårdene. Dette investeringsbehovet kommer i tillegg til 74,5 millioner kroner i tidligere ubenyttede tilskudd, jamfør pkt. over. Kirkelig fellesråd anslår det totale investeringsbehovet i planperioden til 242,5 millioner kroner.

I perioden planlegges det utvidelser og omlegginger av eksisterende kirkegårder på Byneset, Tiller, Leira, Stavne og Ranheim. Det planlegges gjenbruk av nedlagte kirkegårder ved Domkirken og Vår Frue kirke, og det vil bli anlagt nye kirkegårder på Kolstad, Charlottenlund og Havstein.

Alle prosjektene inneholder etablering av minnelunder og bygging av driftsbygg og driftsgårder på flere av kirkegårdene. I planperioden er det også nødvendig å foreta en utvendig og innvendig rehabilitering av Stavne kapell.

Rådmannen foreslår at det i planperioden avsettes totalt 118,5 millioner kroner til disse formålene, inkl. 74,5 millioner kroner i tidligere ubenyttede investeringsmidler. Rådmannen er klar over at det er stor avstand mellom kirkelig fellesråd sin søknad om investeringsmidler og rådmannens forslag til investeringsbudsjett for planperioden. Det framtidige investeringsvolumet vil bli vurdert årlig i forhold til framdriften i de enkelte utbyggingsprosjektene.

Erverv av kirkegårdsareal

Rådmannen foreslår at det i 2012 avsettes 6 millioner kroner til erverv av kirkegårdsareal. Dette er midler som tidligere er bevilget til samme formål, men som ikke har blitt benyttet på grunn av problemer knyttet til erverv av grunn, jamfør omtale over.

16 Idrett og friluftsliv

16.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Forvaltning og drift av kommunale idrettsanlegg
- Forvaltning og drift av byens skiløyper/lysløyper, turstier og badeplasser
- Tilskudd til idretts- og friluftsliv
- Enhet for idretts- og friluftsliv

For idrett og friluftsliv foreslår rådmannen en økning i rammene i planperioden. Økningen er knyttet til drift av nye idrettsanlegg.

I perioden 2004-2010 har kommunen totalt bevilget omlag 650 millioner kroner til investeringer i idrettsanlegg og friluftslivsformål. Investeringene har gått til rehabilitering og bygging av nye anlegg. Det er blant annet bygd 6 nye idrettshaller til over 330 millioner kroner. Det er foretatt rehabilitering av anlegget i Granåsen, bygd mange nærmiljøanlegg, etablert/rehabiliterert flere parker og friområder og realisert flere tiltak i sti- og løypeplanen. I tillegg har kommunen garantert for lån i forbindelse med idrettslagenes egne anlegg.

I investeringsbudsjettet er det avsatt midler til nødvendig rehabilitering av kjøleanlegget ved Dalgård ishull. Det er også satt av midler til rehabilitering av gulvet i Husebyhallen. I planperioden foreslås det 36 millioner kroner i investeringsmidler på området.

16.2 Status og utfordringer

16.2.1 Kostratall for 2010

Tabell 16.1 Ressursbruk på idrett i 2010. Tall i kroner per innbygger.

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Brutto driftsutgifter på idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	167	228
Brutto driftsutgifter på kommunale idrettsbygg og andre idrettsanlegg	342	556

Kostratallene for 2010 viser at Trondheim kommune har en lavere ressursbruk på idrettsformål enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Det er ikke tatt med i Kostratallene at Trondheim kommune betaler renter og avdrag på lån til Stiftelsen Trondheim Pirbad (vedtatt i bystyresak 5/08).

16.2.2 Idretts- og flerbrukshaller

De 6 kommunale hallene bygd etter 2004 har gitt økt halltid til ballidretten. Kommunen har også kjøpt halltid i private haller. I 2012 vil det bli helårsdrift av den nye idrettshallen på Leangen, og fra 2013/2014 vil de nye flerbrukshallene på Breidablick og Utleira øke antallet halltimer ytterligere.

Nye kommunale idrettshaller bygges i forbindelse med bygging av nye skoler. Hallen på Spongdal vil åpne i 2014, og hallen på Åsveien er planlagt ferdig i løpet av 2015. Begge disse hallene finansieres som en del av investeringsbudsjettet på skoleområdet.

Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune er i dialog om en bedre utnytting av den samlede hallkapasiteten.

I planperioden vil det bli en økning i den samlede hallkapasiteten. På tross av dette er etterspørselen større enn kapasiteten til hallene.

16.2.3 Ny idretts- og messehall

Formannskapet vedtok i sak 128/11 å be rådmannen om å utrede en ny storbyhall for Trondheim til erstatning for dagens messe- og idrettshaller ved Trondheim Spektrum.

Trondheim Spektrum har på eget initiativ utarbeidet en mulighetsstudie for opprusting av anlegget på Nidarø. Samtidig har en privat gruppe i regi av Realinvest AS laget en tilsvarende studie for Brattøra. Ingen av disse skissene inneholder kostnadsberegninger eller mulige finansieringsløsninger. Rådmannen vil i det videre arbeidet vurdere de skissene som foreligger, men også se på andre sentrumsnære alternativ. I første omgang blir det viktig å foreta en avgrensning av ønskelige lokaliseringalternativ, og hvilke funksjoner hallen skal fylle. Rådmannen tar sikte på å fremme sak om prinsipiell avklaring av lokaliseringvalg for en eventuell ny storhall i løpet av første halvår 2012.

16.2.4 Samarbeid med frivillige

Formannskapet vedtok i august 2010 å etablere *Startpakke for frivillighet*, bestående av en opplæringsdel samt økonomisk oppstartstøtte. I tillegg vedtok bystyret under budsjettbehandlingen for 2011 å prioritere et tettere samarbeid med frivillige lag og organisasjoner om drift/skjøtsel av idrettsanlegg og friluftsområder.

I løpet av 2011 har kommunen fått økt erfaring med samarbeid med frivillige. Det er inngått avtaler med 5 idrettslag om tilsynsoppgaver på ettermiddager og kvelder knyttet til Ranheim friidrettshall og de kommunale idrettshallene på Leangen, Munkvoll, Blussuvoll og Åsheim.

I 2011 er det etablert en ordning med frivillige i Strindamarka på lik linje med ordningen med Bymarkaveteranene. Det er også etablert et samarbeid med 4 historielag om skjøtsel og drift av de pilgrimsledene som kommer inn mot byen fra nord, øst og sør.

Samarbeidet med frivillige videreføres i planperioden.

16.2.5 Friluftsområder

I planperioden etableres det 18 kilometer med nye skiløyper/lysløyper og 2,1 kilometer nye turstier. Flere løyper og stier, samt økt bruk generelt medfører også økt press på driftsbudsjettene.

Flere av byens idrettslag har ansvaret for preparering av lysløyper, og kommunen yter tilskudd til lagene for dette arbeidet. Kommunen betaler leie til grunneiere for bruk av grunn til friluftsmål, og arbeidet med flere og bedre driftsavtaler og leieavtaler (jfr formannskapssak 17/11) knyttet til løypenettet i marka vil fortsette i 2012.

Det er i 2011 etablert to hundedressurområder. Rådmannen vil i løpet av høsten 2011 legge fram en orienteringssak for formannskapet om erfaringene så langt.

16.2.6 Andre områder med spesielle utfordringer

Granåsen

Bakkene i Granåsen framstår nå i god stand, med FIS-godkjenning av den største bakken. Høsten 2011 vil ytterligere tilretteleggingstiltak bli gjennomført. Storbakken kan dermed ta store arrangement som World Cup vinteren 2012. Rekrutteringsanlegget vil være ferdigstilt i løpet av 2011, blant annet med ny heis finansiert av Trondheim kommune. Prosjektering av rulleskiløype er igangsatt.

Arbeidet med områdeplan for Granåsen fortsetter i 2012. Planområdet inkluderer viktige strategiske områder som Sivilforsvarsleiren og Søremsmarka. Trondheim kommune må som en del av planarbeid avklare sin interesse for disse arealene.

Leangen

På Leangenanlegget er det i 2011 etablert ny idrettshall med to ballflater for håndball og innebandy, og kjøleanlegget er skiftet ut. I tillegg er det gitt kommunal garanti for bygging av en curlinghall. Annen etasje i ungdomshallen vil bli leid ut til klubblokaler for isidretter.

Det knytter seg flere utfordringer til Leangenanlegget. Disse vil bli presentert i en mulighetsstudie for området som legges fram i 2012.

Ladeanlegget

Idrettsanlegget på Lade benyttes av mange lag og til ulike aktiviteter. Det er stort behov for oppgradering av garderobebygget, og skifte av alle naturgressbanene med kunstgress. Samlet er en oppgradering av anlegget stipulert til 50 millioner kroner.

16.2.7 Større idrettsarrangement

- NM skiskyting – 2012
- World Cup hopp i Granåsen – årlig
- Internasjonalt terrengsykkelritt i 2012

Trondheim kommune har søkt om å få være vertsby for sykkel-VM i 2016, samt for håndball-VM i 2017.

16.3 Mål for tjenesteområdet

Idrett og friluftsliv er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet *kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er kultur og næring en vesentlig bidragsyter til flere av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Tabell 16.2 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-15	Resultatmål 2012
Idrettsaktiviteten både innendørs og utendørs er økt	Antall halltimer for idretten er økt Helhetlig plan for Granåsen er ferdigstilt Mulighetsanalyse for Leangen idrettsanlegg er ferdigstilt
Tilbudet av attraktive rekreasjonsmuligheter er forbedret	Flere badeplasser er oppgradert Flere aktivitetsanlegg er tilrettelagt for barn og unge Flere tiltak i sti- og løypeplanen er realisert for å bedre kapasiteten og tilgjengeligheten
Frivillig sektor deltar i drift og skjøtsel av idretts-, rekreasjons- og friluftsområder	Samhandlingen med frivillig sektor om drift og skjøtsel av idretts-, rekreasjons- og friluftsområder er evaluert

16.4 Økonomi – drift

Budsjettforslaget for 2012 sikrer driften av gamle og nye idrettshaller og ishaller. Det er innarbeidet midler til kjøp av halltid og tid i Pirbadet. I planperioden er det innarbeidet drift av nye idrettshaller på Spongdal, Åsveien, Breidablikk og Utleira.

Økte driftskostnader knyttet til skiløyper/lysløyper, badeplasser og turveidrag er innarbeidet i økonomiplanperioden.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for idrett og friluftsliv i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 16.3 Budsjetteramme og tiltak, idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner.

Netto driftsramme	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	97,6	97,6	97,6	97,6
Pris- og lønnskompensasjon	1,7	1,7	1,7	1,7
Oppgaveendringer	-17,1	-17,1	-17,1	-17,1
Korrigert budsjett 2011 (sum rad 1-3)	82,2	82,2	82,2	82,2
Vedtatte rammeendringer	-0,1	-0,1	2,3	2,8
Forslag til rammeøkninger	3,2	5,5	6,7	8,0
Andel rammereduksjoner	-0,6	-1,1	-1,1	-1,1
Forslag til netto driftsramme	84,6	86,4	90,2	91,8
Rammeendring (rad 7 minus rad 4)	2,5	4,3	8,0	9,7
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁸	-0,4	-0,4	2,1	2,1
Økte utgifter/reduerte inntekter:	3,5	5,7	7,0	8,2
Støtte til drift av lagenes anlegg	1,3	3,8	5,0	5,0
Drift av kommunale idrettsbygg	1,2	1,2	1,2	1,2
Tribuneanlegg Granåsen	0,3	0,5	0,5	0,5
Tilbakeføring av spillemidler	0,5	-	-	-
Driftsmidler Åsveien flerbrukshall	-	-	-	1,3
Drift nye skiløyper/lysløyper	0,3	0,3	0,3	0,3
Redusert tjenestetilbud	-0,6	-1,1	-1,1	-0,7
Utstyr til haller	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Drift idrettsbygg	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Ikke prisjustering av tilskudd	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Kommunal egenandel spillemidler	-	-0,5	-0,5	-0,1
Sum tiltak	2,5	4,3	8,0	9,7

Oppgaveendringer

Dette gjelder:

- Overføring av budsjettområdet park og grønt fra Enhet for idrett og friluftsliv til byutviklingsområdet; -20,3 millioner kroner
- Driften av idrettshaller knyttet til skolene overføres til Enhet for idrett og friluftsliv; + 3,2 millioner kroner (jamfør kapittel 8)

Videreføring av tidligere vedtatte tiltak

Dette gjelder reduksjon av rammen for kjøp av halltid, samt drift av Spongdal flerbrukshall (jfr vedlegg 7).

Økte utgifter/reduerte inntekter

Støtte til drift av lagenes anlegg

Flerbrukshaller på Breidablick og Utleira er planlagt ferdigstilt henholdsvis høsten 2012 og høsten 2013. Rådmannen foreslår 2,5 millioner kroner i tilskudd til helårsdrift for hver av hallene.

Drift av kommunale idrettsbygg

Ny idrettshall på Leangen ble åpnet september 2011. Årlige driftsutgifter er beregnet til 1,2 mill kroner fra 2012.

⁴⁸ Se vedlegg 7 for detaljer ang tidligere vedtatte tiltak

Tribuneanlegg Granåsen

Trondheim kommunes utgifter knyttet til det nye tribuneanlegget på Granåsen toppidrettssenter er innarbeidet i budsjettet fra 2012.

Tilbakeføring av spillemidler

Formannskapet ble i møte 2.11.2010 orientert om at rådmannen arbeider for å få inn nye drivere til driften av skøytebanen på Torget. Det har ikke lyktes rådmannen å finne noen som er interessert i å overta driften av anlegget. Etablering av banen annet sted i byen har blitt vurdert. Kommunen vil da selv måtte stå for driften av anlegget, årlige driftsutgifter er beregnet til omlag 0,5 millioner kroner.

Dersom banen ikke blir satt i drift vil det komme krav fra staten om tilbaketaling av spillemidler i 2012. Rådmannen foreslår denne løsningen, og har innarbeidet midler til dette i forslag til budsjett 2012.

Driftsmidler Åsveien flerbrukshall

Flerbrukshallen på Åsveien skole er planlagt ferdigstilt høsten 2015, og rådmannen foreslår 1,25 millioner kroner til driften det første halvåret (inkl skolens bruk av hallen).

Nye skiløyper/lysløyper

Drift av nye skiløyper og lysløyper er kostnadsberegnet til 0,28 millioner kroner årlig. Dette er innarbeidet i rådmannens forslag.

Redusert tjenestetilbud

Enhet for idrett og friluftsliv får i 2012 en reduksjon i driftsrammen på 0,6 millioner kroner. Dette gjennomføres på følgende måte:

- redusert drift av idrettsbygg; 0,1 millioner kroner. Dette kan medføre noe redusert standard på drift og vedlikehold av idrettsbyggene.
- redusert ramme for innkjøp av utstyr til idrettshaller; 0,3 millioner kroner. Utstyr til haller finansieres fra investeringsmidler ved etablering av nye haller.
- ikke prisjustering av tilskudd; 0,2 millioner kroner

I 2013 og 2014 foreslås en reduksjon av kommunens egenandel ved spillemiddelsøknader med 0,5 millioner kroner i forhold til budsjett 2012. Dette medfører at ventetiden for å motta spillemidler vil øke, og reduserer idrettslagenes muligheter til å gjennomføre investeringer i idrettsanlegg. Reduksjon av egenandelen i forhold til budsjett 2012 er satt til 0,1 millioner kroner i 2015.

16.5 Økonomi - investeringer

Tabell 16.4 Investeringer idrett og friluftsliv for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner.

				2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014				22,8	4,0	9,0	14,0	-
Forslag budsjett 2012-2015				-	10,0	9,0	13,0	4,0

Investering/Prosjekt:	Kostnads overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgn.	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Dalgård ishall, kjøleanlegg	15,0	-	15,0	1,0	5,0	9,0	-
Husebyhallen, gulv	5,0	-	5,0	5,0	-	-	-
Nærmiljøanlegg				2,0	2,0	2,0	2,0
Friluftsliv				2,0	2,0	2,0	2,0
Sum økonomiplan				10,0	9,0	13,0	4,0

Flerbrukshaller på Breidablikk/Heimdal og Utleira

Heimdal idrettsforening skal bygge ny flerbrukshall på Breidablikk. Formannskapet vedtok i sak 211/11 å bevilge 15 millioner kroner i 2011 i tilskudd til Heimdal idrettsforening til bygging av hallen. Dette vedtaket var en oppfølging av bystyrets vedtak i budsjettet for 2011. I samme formannskapssak ble det gitt en orientering om bygging og framdrift av både flerbrukshallen på Heimdal og hallen på Utleira.

De vedtatte reguleringsplanene for hallene inneholder flere rekkefølgekrav som må gjennomføres samtidig med byggingen av hallene. Rekkefølgekravene er diskutert med begge idrettslagene. Ingen av lagene er økonomisk i stand til å realisere disse. Skal de nye hallene bli realisert, må kommunen derfor finansiere rekkefølgekravene. Det arbeides nå med å få kostnadsberegnet rekkefølgekravene for begge hallprosjektene.

I forbindelse med bystyrets behandling av årsoppgjøret 2010 (sak 54/11), bevilget bystyret 7 millioner kroner til investeringsformål innen idrettsområdet. Av denne bevilgningen er det vedtatt å disponere 4,5 millioner til riving av Heimdal samfunnshus. I tillegg vedtok formannskapet i sak 211/11 å disponere 3 millioner kroner av det statlige pressområdetilskuddet i 2011 til hallen på Heimdal.

I forbindelse med rivingen er det utarbeidet en miljøsaneringsplan. Arbeidet ser ut til å bli mer omfattende enn tidligere forutsatt. Det arbeides nå med å få fram de faktiske utgiftene knyttet til rivingen. Planen er at rivingen vil skje i løpet av høsten 2011.

Det er flere uavklarte forhold knyttet til bygging av flerbrukshallene på Heimdal og Utleira. Rådmannen har på nåværende tidspunkt ikke godt nok beregningsgrunnlag til å kunne innarbeide kommunens utgifter knyttet til disse prosjektene i investeringsbudsjettet for planperioden. Utgifter til dekning av rekkefølgekravene forutsetter rådmannen dekkes innenfor den samlede investeringsrammen i planperioden.

Rådmannen vil i løpet av høsten 2011 fremme egen sak med beregning av kommunens utgifter i forbindelse med riving av eksisterende samfunnshus på Breidablikk og de økonomiske konsekvensene som følge av rekkefølgekravene knyttet til begge hallene.

Rehabilitering av kjøleanlegget på Dalgård ishall

Kjøleanlegget på Dalgård ishall er freonbasert, og fra januar 2010 ble det importforbud på freon til Norge. Etterfylling av gjenvunnet freon tillates fram til 2015, og en rehabilitering av anlegget med omlegging til ny kjøleteknikk må derfor skje før den tid. Rådmannen foreslår at det avsettes 15 millioner kroner til dette arbeidet. I løpet av 2012 gjennomføres forprosjektering for å få en bedre oversikt over nødvendig arbeid og rehabiliteringskostnadene.

Husebyhallen – nytt gulv

I 2007 ble det lagt nytt gulv i Husebyhallen. Dette gulvet har vist seg å være alt for dårlig, og firmaet som stod for arbeidet har gått konkurs. Gulvet i hallen er så dårlig at brukere av hallen har tråkket gjennom. Bydrift har i 2011 foretatt utskifting av noe av gulvet, men svikt i konstruksjonen gjør at det er nødvendig å skifte hele gulvet. De tiltakene som nå er gjennomført, gjør at hallen kan brukes i sesongen 2011-2012, uten at det er noen direkte fare for brukerne. Imidlertid er det lite sannsynlig at sesongen 2012-2013 kan gjennomføres uten en rehabilitering av gulvet. Rådmannen foreslår at det avsettes 5 millioner kroner til dette arbeidet i 2012.

Nærmiljøanlegg

I 2011 ble det etablert 5 nye nærmiljøanlegg samt et skileikanlegg ved Ferista, og i 2012 planlegges etablering av nærmiljøanlegg i Sjøvegen. Her vil det bli anlagt kunstgressflate, sandvolleybane og muligheter for islegging om vinteren.

I forbindelse med bydelsmobiliseringen UngHit er det kommet innspill om skaterampe i alle bydeler. Denne ideen vil bli fulgt opp med etablering av skateramper i flere bydeler.

Rådmannen foreslår at det i investeringsbudsjettet avsettes 8,0 millioner kroner til nærmiljøanlegg i planperioden.

Friluftsliv

I 2012 vil kommunens sti- og løypeplan bli revidert. Investeringsmidlene vil benyttes til nyanlegg og rehabilitering av stier og skiløyper. I tillegg vil arbeidet med skilting og informasjon i marka bli videreført og det vil bli tilrettelagt for flere bål- og leirplasser. Rådmannen foreslår at det i planperioden avsettes 8 millioner kroner til realisering av sti- og løypeplanen.

17 Næring og samfunn

17.1 Innledning

Budsjettområdet gjelder:

- Felles fylkesplan
- Regionalt samarbeid og utvikling
- Internasjonale relasjoner
- Næringsrettet arbeid
- Kunnskaps- og studiebyen.

Arbeidsområdet næring og samfunn har ingen tjenesteproduserende enheter. Status og utfordringer knyttet til kommunens rolle som samfunnsaktør er beskrevet i kapittel 3. Rådmannens oppgaver innen næring- og samfunnsområdet er plan- og analysearbeid, samarbeid og nettverksarbeid, styrearbeid, sekretariatsfunksjoner og tildeling av tilskudd. Arbeidet skjer i samarbeid med næringsliv, FoU/utdanningsinstitusjoner, andre kommuner og fylkeskommuner, sentrale myndigheter og andre offentlige etater. Arbeidet har i mange tilfeller internasjonale perspektiver og relasjoner, og er nært knyttet til politiske prosesser.

17.2 Status og utfordringer

17.2.1 Status

Trondheim kommune har som medlem av Trøndelagsrådet sluttet seg til *Felles fylkesplan for Trøndelag 2009-2012*. Formannskapet behandlet i sak 332/10 utkast til ny felles regional planstrategi for Trøndelag. Dette skal danne grunnlaget for videre arbeid i Trøndelagsrådet. De endelige forslag til fylkenes regionale planstrategier skal behandles i 2012 av de nye fylkestingene. Trondheim skal som medlem i Trøndelagsrådet behandle felles regional planstrategi for Trøndelag i løpet av 2012.

Kommunens internasjonale strategi ble vedtatt av formannskapet i sak 88/11. Strategien skal bidra til å forankre det internasjonale arbeidet i kommunen og bysamfunnet. Dette skal gjøres gjennom målrettet og strategisk samarbeid for å befeste og styrke Trondheims rolle som internasjonal kunnskaps- og kulturby. I tillegg skal den bidra til å styrke byens næringsliv og konkurransevne gjennom tettere samhandling.

Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen (bystyresak 45/10) ble i 2010 vedtatt av de 10 samarbeidende kommuner, Sør-Trøndelag fylkeskommune og regionrådet for Trondheimsregionen. Næringsrådet har ansvar for oppfølging av planen og å utarbeide årlige handlingsplaner. Det er også vedtatt en interkommunal arealplan (IKAP) for Trondheimsregionen (jfr formannsakssak 176/10). Sammenhengen mellom disse to planene forutsetter at gjennomføringen blir koordinert.

Kommunens studentpolitikk bygger på planen *Helhetlig studentpolitikk* (vedtatt i formannskapet i sak 163/11). Arbeidet følges opp i handlingsplan for 2011-2012 i nært samarbeid med utdanningsinstitusjonene, Studentsamskipnaden, studentene og næringslivet. Kommunen er en pådriver for en campus- og byutvikling som styrker teknologi- og kunnskapsbyen.

Handlingsplan for kulturnæringer i Trøndelag 2011-2012 prioriterer tiltak innen musikk, film og teater (jfr sak 67/11 i formannskapet). Arbeidet bygger på tre vedtatte strategier om å utvikle og støtte kulturnæringsmiljøer, bedre det offentlige støtteapparatet samt utvikle tiltak som fremmer toleranse og nyskaping.

Tilskudd

Av en netto budsjettramme på 9,6 millioner kroner i 2011, utgjør 7,3 millioner kroner tilskudd og overføringer til andre aktører. Som regel bidrar kommunen med tilskudd til tiltak og prosjekter som

finansieres i samarbeid med flere parter. Et eksempel på dette er kommunens bidrag på 2 millioner kroner i 2011 til *Trondheimsregionen – samarbeid for utvikling*. Kommunens bidrag er med på å utløse 6-7 millioner kroner fra de øvrige samarbeidspartene.

17.2.2 utfordringer

Kommunen har som ansvarsområde å være en aktiv samfunnsaktør. Oppgavene er blant annet å tilrettelegge for initiativ og videreføring av ulike utviklingsoppgaver. Kommunen har i dag utfordringer med å ivareta denne rollen, da de fleste midlene er bundet opp til allerede eksisterende tiltak. Det er en utfordring at forventningene til Trondheim kommune fra næringslivet og FoU-miljøene om økonomisk støtte, er betydelig større enn det kommunen kan følge opp med eksisterende budsjettammer.

17.3 Mål for området næring og samfunn

Næring og samfunn er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet *kultur og næring*. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3 – I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4 – I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5 – I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7 – I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6 – I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er kultur og næring en vesentlig bidragsyter til flere av delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Tabell 17.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Større gjennomslag for byens og regionens interesser hos sentrale myndigheter og beslutningstakere ut fra mål og strategier i overordnede planer	Bedre rammevilkårene for FoU og samferdsel og tiltrekke nye lokaliseringer av privat og offentlig virksomhet gjennom samordnet innsats i relevante samarbeidsfora i Trondheim og Trøndelag
Bedre samordning og forankring av det internasjonale arbeidet i kommunen og i bysamfunnet	Befeste og styrke Trondheims rolle som internasjonal kunnskaps- og kulturby Styrke byens og næringslivets internasjonale konkurransevne Intensivere vennskapsbysamarbeidet og nyetablering av relasjoner til Krakow (Polen) og Puerto Month (Chile) Legge til rette for etablering av servicesenter for internasjonale fagarbeidere og forskere
Realisere vekst i byen og regionen gjennom forsterket samhandling mellom FOU, næringsliv og kommunene i Trondheimsregionen	Iverksette arbeidet med å identifisere kunnskapsnav Bidra til at Trondheimsregionen er den regionen hvor det er lettest å starte og utvikle bedrifter Sikre tilstrekkelig næringsareal for regionens bedrifter
En campus- og byutvikling som styrker teknologi- og kunnskapsbyen	Være pådriver for ønsket campus- og byutvikling på Kalvskinnet, Elgeseter og Øya/Gløshaugen i tråd med FoU og næringslivets behov

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Trondheim er styrket som attraktiv by å studere og forske i	Videreutvikle rollen som vertskommune for kunnskapsinstitusjonene og bidra til å sikre et godt tilbud av studentboliger
Øke antall lønnsomme bedrifter og sysselsatte innenfor kulturnæringer i Trondheim	Utvikle og etablere klynger/bedriftsnettverk Flere inkubatorplasser/program Økt kunnskap om verdikjeder og marked

17.4 Økonomi – drift

Budsjettrammen for nærings- og samfunnsområdet er i 2011 9,5 millioner kroner. Rådmannen foreslår en reduksjon i rammen for 2012 på 0,4 millioner kroner. Dette nivået opprettholdes i planperioden.

Tabellen under viser rådmannens forslag til netto driftsramme for næring og samfunn i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 17.2 Budsjettramme og tiltak næring og samfunn. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	9,5	9,5	9,5	9,5
Pris- og lønnskompensasjon	0,1	0,1	0,1	0,1
Korrigert budsjett 2011	9,6	9,6	9,6	9,6
Vedtatte rammeendringer	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1
Andel rammereduksjoner	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Forslag til netto driftsramme	9,2	9,2	9,3	9,3
Rammeendring (rad 7 minus rad 4)	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁴⁹	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1
Redusert tjenestetilbud	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Tresenteret/Nordiske trebyer	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Reduksjon administrative kostnader	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Sum tiltak	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3

Videreføring av tidligere vedtatte tiltak

Gjelder tilskudd til Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse, samt utviklingsmidler kulturnæringer. Det henvises til vedlegg 7 for detaljer.

Redusert tjenestetilbud

For å tilpasse aktiviteten til kutt i rammen på næring og samfunn foreslår rådmannen en reduksjon av de administrative utgiftene og de direkte driftsutgiftene knyttet til kommunens arbeid opp mot Trøndelagsrådet, *Studentsatsing* og *Nettverksbygging* med til sammen 120 000 kroner.

Tilskuddet til *Tresenteret/Nordiske trebyer* foreslås avvirket (60 000 kroner).

Trondheim kommune har i flere år gitt et tilskudd på 0,4 millioner kroner til *Virkemidler for regional innovasjon* (VRI). Rådmannen har videreført dette tilskuddet i budsjettforslaget for 2011, men vil vurdere kommunens videre deltakelse i ulike utviklingsprogram. VRI vil inngå i en slik samlet vurdering.

⁴⁹ Se vedlegg 7 for detaljer ang tidligere vedtatte tiltak

18 Plan- og bygningstjenester

Tjenesteområdene består av områdene, plantjenester, byggesakstjenester, miljøpakken for transport samt kart og oppmålingstjenester.

18.1 Plantjenester

18.1.1 Innledning, status og utfordringer

Innledning

Tjenestene utføres av Byplankontoret. Enheten har plan- og programansvar for byens fysiske miljø, og behandler plan- og trafikksaker etter plan- og bygningsloven og vegtrafikkloven. Tjenesten finansieres gjennom gebyr (9 millioner kroner), prosjekter (7 millioner kroner) og bykassen (21 millioner kroner). Enheten har 55 årsverk, og omfatter også prosjektledelsen for Miljøpakken. Miljøpakken omtales i eget delkapittel.

Status

Behandling av innsendte planer, fradelingssøknader, klagesaker og trafikksaker utgjør knapt halvparten av virksomheten til Byplankontoret. Antallet reguleringssaker som er til behandling er fortsatt høyt, og antallet oppstartsmøter har gått opp i første halvår 2011 sammenlignet med 2010. Dette er primært boligplaner. Henvendelser om trafikksikkerhet, trafikkstøy og trafikkreguleringer følges opp ved at tiltak vurderes og eventuelt gjennomføres.

Interkommunal arealplan er vedtatt for Trondheimsregionen og planarbeidet videreføres etter retningslinjene. For Trondheim kommune innebærer det videreføring av kommunedelplan for Tiller, oppstart av kommunedelplan for Lade/Leangen og boligfeltbasen som grunnlag for prioriteringer i arealdelen. Planprogram for kommuneplanens arealdel er vedtatt slik at ny arealdel kan sluttbehandles av Bystyret i løpet av 2012.

I prosjektet Framtidens byer har byplankontoret ansvar for temaet areal- og transport samt prosjektledelse for ny klimanøytral bydel på Brøset. Det er gjennomført prosess med åpne parallelle oppdrag på Brøset, og arbeid med områdereguleringsplan er i gang. Prosjekt for god miljømessig og økonomisk vital utvikling av sentrum pågår, og det søkes om midler til videreføring av samarbeidet i 2012.

Arbeidet med bedre beslutningsgrunnlag for lokalisering av handel er avsluttet i 2011, og verktøyet for handelsanalyser er videreutviklet.

Behovet for overordna planarbeid er stort, og planarbeid i egen regi pågår på Nyhavna, Tiller, Tunga, Tempe og i Midtbyen. Det samarbeides med private om områdeplaner for Leangen senterområde, Lilleby og området sør for Lade alle.

Utfordringer

Det er planer og ønsker om byomforming og utbygging i store deler av byområdet, og det er en utfordring å møte dette med overordna avklaringer og planarbeid, slik at helheten og allmennhetens interesser ivaretas. Det er også viktig å videreføre overordna strategier til enkeltsakene, slik at en unngår byspredning og at sterk vekst i handelsutbygging utarmer eksisterende sentra og øker bilavhengigheten.

Fortettingsstrategien medfører kompliserte og konfliktfylte saker med mange berørte parter, noe som gir krevende prosesser med stor grad av medvirkning og mulig økning i saksbehandlingstid.

Stor byggeaktivitet i Midtbyen utfordrer rammene i Midtbyplanen og øker behovet for en revisjon av plangrunnlaget også der. Det er også en utfordring å oppfylle hovedmålene i trafikksikkerhetsplanen om å redusere antall alvorlige trafikkulykker.

18.1.2 Mål for tjenesteområdet

Plantjenster har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premisseleverandør at tjenesteområdet har laget mål for dem.

2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger

3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid (bidragsyter)

3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

Tabell 18.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
<p>Videreføre fortettingspolitikken. Lokalisere arbeidsintensiv virksomhet i sentrum og langs viktige kollektivåre for å redusere transportbehov.</p> <p>Legge til rette for at Trondheim utvikles som en bærekraftig, vakker og konkurransedyktig by.</p>	<p>Videreføre arbeidet med kommuneplanens arealdel, kommunedelplaner for Tiller, Nyhavna og Lade/Leangen og områdeplan for Tempe.</p> <p>Øke fokuset på redusert transportbehov og miljøeffektive transportformer i planbehandling.</p> <p>Følge handlingsprogrammet for Framtidens byer.</p>
<p>Sikre rekreasjonsområder og sammenhengende grøntstruktur til Marka, vassdragene og fjorden.</p>	<p>Utarbeide og vedta to nye reguleringsplaner i Sikringsprosjektet for friområder.</p> <p>Prioritere rekreasjons- og lekeområder i saksbehandling og planlegging.</p> <p>Systematisere og dokumentere barnetråkkregistreringer.</p>
<p>Utvikle en framtidsrettet og attraktiv bydel på Brøset som nasjonalt forbildeprosjekt.</p>	<p>Utarbeide områdeplan for Brøset</p>
<p>Bidra til å styrke Midtbyen som identitetsbærer for hele byens befolkning.</p> <p>Styrke Midtbyen som regionens viktigste handels- og kultursentrum, og samtidig legge til rette for gode og stabile bomiljø i sentrum.</p> <p>Opparbeide Torvet som storstue for byens befolkning.</p>	<p>Utarbeide veileder for byform, arkitektur og arealbruk i Midtbyen.</p> <p>Ferdigstille prioriterte planer for gatebruk i Midtbyen.</p> <p>Skape og ta i bruk nye arenaer for samarbeid med næringslivet.</p> <p>Starte ombygging av Torvet til en attraktiv midtby magnet.</p>
<p>Redusere antall ulykker i henhold til hovedmål i gjeldende trafikksikkerhetsplan</p>	<p>Behandle og iverksette kommunedelplan for trafikksikkerhet.</p> <p>Vektlegge trafikksikkerhet i saksbehandling og planlegging.</p>

18.2 Byggesakstjenester

18.2.1 Innledning, status og utfordringer

Innledning

Tjenestene utføres av Byggesakskontoret. Enheten behandler innkomne byggesaker og klagesaker, fører tilsyn etter plan- og bygningsloven, følger opp ulovlige byggetiltak og gir råd og veiledning til publikum. Enheten har 48 årsverk og et budsjett på omlag 30 millioner kroner. Enheten er selvkostfinansiert.

Status

Samlet saksinngang og inntektene i 2011 ser ut til å bli noe større enn forutsatt. Det har medført at saksbehandlingstiden for saker uten lovbestemt frist er lengre enn enhetens interne frister.

Enheten har stor tilførsel av nye ulovlighetsaker og klarer ikke å ta unna alle disse fortløpende. Det kan derfor ta ganske lang tid før nye ulovlige forhold blir fulgt opp.

Det er gjort strategiske grep for å styrke ulovlighetsoppfølgingen og tilsynsfunksjonen ved kontoret.

Utfordringer

Stor saksinngang og tidligere nedbemanning gir et stort arbeidspress på saksbehandlerne. Det vil i 2012 være behov for å få flere saksbehandlere som kan bidra til at enheten klarer å løse sine oppgaver raskere.

Byggesakskontoret må redusere restanselisten på ulovlighetssaker. I løpet av planperioden skal byggesakskontoret sette i gang med kartlegging og ulovlighetsoppfølging innenfor planområdet til reguleringsplanen for Lian.

Statlige styringssignaler medfører at tilsynsvirksomheten må økes innenfor en del felt.

Økt bemanning knyttet til tilsyn og ulovlighetsoppfølging vil få konsekvenser for kontorets utgifter og dermed behov for økte inntekter utover i planperioden.

18.2.2 Mål for tjenesteområdet

Byggesakstjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012.

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

Tabell 18.2 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Fram til 2015 skal byggesakstjenestene ha videreutviklet tilsynsvirksomheten i så stor grad at den har større reell påvirkning på kvaliteten i byggebransjen	Øke antall stedlige tilsyn på energibruk i nybygg fra 4 til 24 Øk antall stedlige tilsyn på utbygges håndtering av bygningsavfall fra 4 til 24
Fram til 2015 skal byggesakskontoret ha organisert seg på en slik måte at den klarer å håndtere svingninger i saksinngangen bedre	Redusere saksbehandlingstiden på saker uten lovbestemt frist til maksimalt 14 uker Redusere restanselisten på innkomne ulovlighetssaker fra 400 til 200

18.3 Miljøpakke for transport

18.3.1 Innledning status og utfordringer

Innledning

Miljøpakken for transport er et prosjektsamarbeid mellom Statens Vegvesen, Sør-Trøndelag Fylkeskommune og Trondheim kommune som har prosjektledelsen. Miljøpakken er mer enn et rent utbyggingsprogram. Den inneholder også en rekke politiske mål og styringssignaler for en miljøvennlig byutvikling. Halvparten av den planlagte rammen på 7 milliarder kroner skal gå til å bygge ut hovedvegnettet, den andre halvparten til å utvikle et godt kollektivtilbud, til å etablere et hovednett for syklistene, til å bedre trafiksikkerheten og til å bedre miljøforholdene.

Miljøpakken er prosjektorganisert på tvers av etatsgrensene og har plan-, program- og bestilleransvar for investeringstiltak i Trondheim kommune, Statens vegvesen og Sør-Trøndelag fylkeskommune. Finansieringsstrukturen er basert på Stortingets vedtak av Miljøpakkens trinn 1, og finansiering og prioritering av tiltak i 2012 ble vedtatt i Trondheim bystyre 16. juni 2011. Det er om lag 80 fagpersoner fra de tre etatene som er direkte involvert i prosjektarbeidene.

Status

Mange av de mest virkningsfulle tiltakene, slik som etablering av kollektivfelt, bomstasjoner og tilskudd til drift av kollektivtrafikken, er nå på plass. I inneværende år ligger det an til en vekst i kollektivtrafikken på omtrent 12 prosent i Trondheim og omtrent dobbelt så mye i de nærmeste delene av nabokommunene. Dette kommer i tillegg til en positiv utvikling de foregående år, slik at den samlede veksten er nå på omlag 30 prosent.

Biltrafikken er redusert som en følge av bomstasjonene. Trafikken inn og ut av Midtbyen er redusert også som følge av kollektivfeltene og åpningen av Nordre avlastningsveg. Framkommeligheten for buss er noe forbedret siste år, og er nå omtrent som etter åpningen av kollektivfeltene i 2008. Framkommeligheten for bilene er også merkbart forbedret siste år slik at utslipp knyttet til køer og forsinkelser er redusert. Så godt som alle bybussene er erstattet av langt mer miljøvennlig materiell, i hovedsak gassbuss, som vil kunne benytte biogass når dette er tilgjengelig.

Miljøpakken omfatter nå om lag 150 godkjente prosjekt. Av disse er 25 ferdigstilt og 90 oppstartet. Øvre del av Forsøkslia (mellom Byåsvegen og Rydningen) ventes ferdigstilt i løpet av høsten. Første del av Oslovegen mellom Marienborg og Stavne er under bygging og ventes ferdig i løpet av neste år. Arbeidet med kollektivfelt ut av byen i Okstadbakken er påbegynt. I løpet av høsten 2011 starter utbyggingen av E6 fra Tonstad og sørover forbi City Syd til Sentervegen. Signalprioritering er gjennomført i om lag 50 lyskryss langs hovedinnfartsårene, og sanntids ruteinformasjon innføres på omtrentlig 60 holdeplasser. Om lag 40 holdeplasser ombygges med universell utforming.

Mange sykkelanlegg er under bygging. Langs innfartsåren fra sør er sykkelfeltene i Udbys gate og sykkelveg med fortau i Tempevegen ferdigstilt. Det samme gjelder gang- og sykkelvegen mellom Ilsvika og Fagervika og mellom Byåsen butikkssenter og Ferista. Ny sykkelveg langs Søndre Ilevollen åpnes i løpet av høsten, og da ferdigstilles også sykkelfelt i Erling Skakkes gate. Trafiksikkerheten bedres gjennom byggingen av to fortau, tiltak i fem kryss og etablering av i alt 10 Safewalk-anlegg (fotgjengeranlegg med blinkende lys).

Miljøpakken har en forventet ramme på 7 milliarder kroner. 5,5 milliarder kroner er allerede avklart, og resten ventes avklart i forbindelse med Stortingets behandling av trinn 2 høsten 2012.

Utfordringer

Miljøpakken medfører en stor økning av prosjektaktiviteten. Økningen i prosjekttilgang krever økt kapasitet i både plan-, prosjekterings- og gjennomføringsfasen. Det er fortsatt en stor utfordring å bemanne prosjektene i konkurranse med andre planleggings- og forvaltningsoppgaver. Det er spesielt

utfordrende å holde framdriften i kompliserte prosjekter som løses i samarbeid mellom flere aktører både i Statens vegvesen og kommunen (eks. Prinsenkrysset).

Usikkerhet rundt framdrift og kompleksitet i reguleringsplanene og prosjekteringen gir risiko for forsinkelser i forhold til tiltaksplanene på lengre sikt. Tilgangen til byggeklare prosjekter kan bli en begrensende faktor.

18.3.2 Mål og virkemidler Miljøpakke for transport

Miljøpakken har ti konkrete og etterprøvbare mål som skal nås fram til 2018. Det er ingen spesifikke mål for 2012 eller for planperioden 2012 – 15.

18.3.3 Økonomi Miljøpakke for transport

Prioriteringen av tiltak i Miljøpakken ble vedtatt av Trondheim bystyre 16. juni 2011 og beskrives i detalj i saksframlegget og vedtak. Der beskrives også behovet for justeringer om framdrift, kapasitet eller lignende skulle bli en begrensende faktor de første årene.

Trondheim kommune forpliktet seg i Stortingsbehandlingen til å stille med minimum 10 millioner kroner i egeninnsats i Miljøpakken. Av dette hentes 2,2 millioner kroner fra avkastningen på Kollektivfondet og benyttes til kollektivtiltak. De resterende midlene inndeckes via de kommunale midlene knyttet til trafiksikkerhetstiltak.

18.4 Kart- og oppmålingstjenester

18.4.1 Innledning, status og utfordringer

Innledning

Tjenestene utføres av kart- og oppmålingskontoret og innebærer eiendomstaksering og beregning av eiendomsskatt, ajourhold av kommunens eiendomsregister, planregister og teknisk kartverk samt drift av digitale arbeidsverktøy for enheter i eget og andre tjenesteområder. Oppgavene utføres i henhold til plan- og bygningsloven, matrikkelloven og geodataloven. Enheten har om lag 32 årsverk og et budsjett på 25 millioner kroner. I overkant av 8 millioner kroner av budsjettet blir gitt som bevilgning fra bykassen.

Status

Ny nasjonal standard for integrasjon mellom fagsystemer, geografiske informasjonssystemer (GIS) og sak-/arkivsystemer i offentlig sektor er under etablering. Ett av fyrtårnsprosjektene gjennomføres i Trondheim kommune, ved kart- og oppmålingskontoret. Denne standarden er viktig for at kommunene skal kunne ta ut forventet nytteverdi av ulike typer samarbeid og for at det skal bli mulig å dele data i sanntid på tvers av kommunale enheter og ulike forvaltningsnivåer.

Tilgangen til oppdatert planinformasjon er etterspurt, og vil sikre effektivitet og forutsigbarhet i offentlig forvaltning, det private næringsliv og for befolkningen. Det pågår et nasjonalt prosjekt for å utvikle en nasjonal planregisterportal for å forenkle tilgangen til slik informasjon.

Geodataloven pålegger med virkning fra 3. september 2010 kommunene å gjennomføre nødvendige tiltak for å dele spesifiserte geodata gjennom en felles nasjonal infrastruktur for geografisk informasjon. Tiltakene skal gjøre det mulig for offentlige forvaltningsorganer å få tilgang til, utveksle og bruke stedfestet informasjon.

Det er i 2011 startet et arbeid med å kartlegge bygningsareal i Midtbyen. Resultatene skal sammenstilles med tall fra tidligere arealbruksundersøkelser. De skal benyttes i en veileder for utforming og arealbruk i Midtbyen, og slik bidra til bedre kunnskapsgrunnlag i analyser og beslutninger knyttet til plan- og byggesaker. Kartleggingen vil også forberede og klargjøre for en eventuell framtidig omtaksering for eiendomsskatt og er planlagt ferdig i første kvartal i 2012.

I beredskapssammenheng og når sekundene teller er det viktig at kommunen har et entydig og fullstendig adressesystem. Med utgangspunkt i en nasjonal satsing startet kommunen i 2011 arbeidet med å legge om til veg- og gateadresser i spredt bebygde områder. Midlertidig adressering gjennomføres høsten 2011 for hele kommunen. Endelige navne- og adressevedtak vil bli fattet etter hvert som de formelle prosessene er gjennomført. Prosjektet er planlagt ferdig i 2013.

Utfordringer

Implementeringskostnadene knyttet til arbeidet med ny geointegrasjonsstandard og nasjonal planregisterportal er enda ikke klare. Hvis Trondheim kommune skal ta ut nytten av utviklingen og ta i bruk ny teknologi, må kostnader til programutvikling prioriteres.

For å nå kommuneplanens mål om at Trondheim skal være rollemodell innen areal- og transportløsninger innen 2020 er det avgjørende at det datagrunnlaget og de verktøy vi har til rådighet er relevante, oppdaterte og effektive. Kommunens vedtatte IKT-strategi har fokus på bruk av internettbaserte tjenester og interaktive løsninger mot innbyggere og næringsliv. Ved å prioritere ajourhold av geodata og implementering av geointegrasjonsstandard og nasjonal planregisterportal vil kommunen bli bedre i stand til å oppfylle disse målene, og bidra til å effektivisere saksbehandlingen og fornye offentlig sektor.

Den største utfordringen for å nå målet om veg- og gateadresser for hele kommunen innen 2013, er å avslutte de navnesakene som skal danne grunnlag for adressevedtak. Slike saker blir ofte konfliktfylte fordi mange berørte parter krever medvirkning. Dette gir økt saksbehandlingstid og forsinker endelig adressefastsetting.

18.4.2 Mål for tjenesteområdet

Kart og oppmålingstjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012.

2.6. I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger

Tabell 18.3 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2016	Resultatmål 2012
Trondheim kommune skal være en foregangskommune i å ta i bruk ny teknologi for effektiv håndtering av geografisk informasjon, i henhold til nasjonale lover og standarder	Kommunens saksbehandlere skal ha effektiv og pålitelig tilgang til oppdatert geografisk informasjon Kommunens planregister skal legges til rette for implementering i nasjonal planregisterportal
Kartlegge bygningsmassen i Midtbyen, basert på rådata etablert i 2011. Prosjektet er ferdig i første kvartal 2012.	Matrikkelen skal være oppdatert med riktige arealer og næringsgruppe for bygg i Midtbyen
Etablere veg- og gateadresser for hele kommunen innen 2013	Endelige veg- og gateadresser skal være fastsatt for Trondheim vest. Forslag til veg- og gatenavn skal foreligge for Trondheim øst

18.5 Økonomi-drift

Området består av de tre enhetene Byplankontoret, Byggesakskontoret og Kart- og oppmålingskontoret. Rammen til enhetene fordeler seg som vist i tabellen under.

Tabell 18.4 Rammefordeling enhetene innenfor Plan og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Enhet	Utgifter	Inntekter	Netto ramme	Antall årsverk
Kart- og oppmålingskontoret	24,8	-16,3	8,5	32
Byplankontoret	39,2	-16,6	22,6	55
Byggesakskontoret	28,9	-35,4	-6,5	48
Sum	92,9	-68,3	24,6	135

Enhetene har høy selvfinansieringsgrad, om lag 75 prosent av aktiviteten finansieres via inntekter. Investeringsmidlene som går gjennom Miljøpakken er beskrevet direkte i det kapittelet. Brorparten av den tildelte kommunale rammen benyttes til byplanplanlegging og kartlegging.

Den høye inntektsandelen til enhetene skyldes for en stor del at de utfører tjenester relatert til Plan og bygningsloven. Gebyrnivået for disse tjenestene avgjøres av Bystyret og vil bli lagt fram for særskilt behandling der. Den gjennomsnittlige gebyrøkningen rådmannen foreslår innenfor området, framgår av tabellen under.

Tabell 18.5 Foreslåtte gebyrøkninger Plan- og bygningstjenester. Tall i prosent

Område	Foreslått gebyrøkning
Byggesaksbehandling	0,00
1 del plansaker og delesaker plan	3,25
Oppmålingssaker	3,25
Andre inntekter knyttet til karttjenester	3,25

Gebyrene og tjenestene ved Kart- og oppmålingskontoret foreslås økt i tråd med lønns- og prisutviklingen. Det er usikkert om man vil nå det budsjetterte inntektskravet til salg av karttjenester. Også gebyrene knyttet til 1 del plan og delesaker foreslås økt i tråd med lønns- og prisstigning. For byggesaker foreslås ingen gebyrendring. Det er allikevel behov for endringer i gebyrregulativet for byggesaksbehandling. I rådmannens forslag til betalingsregulativ for 2012 blir det foreslått at det settes et maksgebyr på 1,5 millioner kroner for behandling av byggesaker. Det gjøres fordi dagens gebyrregulativ i enkelte saker har medført urimelig høye gebyrer. På grunn av høy byggeaktivitet vil både fjoråret og inneværende år gi inntekter knyttet til byggesaksbehandling utover det som var budsjettert. Disse inntektene kan bare benyttes på byggesaksbehandling og er i tråd med regelverket plassert på selvkostfond for byggesaksbehandling. Dette selvkostfondet var ved årsslutt 2010 på over 8 millioner kroner, så det er behov for å bygge det ned. Både foreslåtte endringer i betalingsregulativet, økt tilsynsvirksomhet, økt ulovlighetsoppfølging og reell reduksjon i gebyrnivå vil bidra til den ønskede fondsnedbyggingen.

Tabell 18.6 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Plan og bygningsområdet i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011

Tabell 18.6 Rammetabell budsjett 2012 og handlingsplan 2012-2015. Plan- og bygningstjenester

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	25,0	25,0	25,0	25,0
Pris- og lønnskompensasjon	0	0	0	0
Oppgaveendringer	0	0	0	0
Korrigert budsjett 2011	25,0	25,0	25,0	25,0
Vedtatte rammeendringer				
Forslag til rammeøkninger				
Andel rammereduksjoner	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5
Forslag til netto driftsramme	24,6	24,5	24,5	24,5
Rammeendring	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5
Effektivisering				
Generell effektivisering	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Redusert tjenestetilbud				
Generell reduksjon av tjenestetilbudet	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Sum tiltak	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5

Effektivisering

Halvparten av tjenesteområdets andel av det generelle rammekuttet regner enhetene kan tas ut via effektivisering av tjenesteproduksjonen. Aktuelle tiltak er å ta i bruk mer effektiv teknologi og se nærmere på samhandlingsprosessene.

Redusert tjenestetilbud

Halvparten av rammereduksjonen må tas ut ved å redusere produksjon av kart- og plantjenester.

18.6 Økonomi-investering**Tabell 18.7 Investeringer Plan- og bygningstjenester for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner**

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	10	0	0	0	0		
Forslag til budsjett 2012-2015		31,3	60,0	15,0	0,0		
Investering/prosjekt	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Torvet	116,3	10,0	106,3	31,3	60,0	15,0	
Sum investeringer	116,3	10,0	106,3	31,3	60,0	15,0	

Torvet gis ny funksjon som byrom når bussenes kjørerute gjennom Midtbyen endres. Dette fordrer ny plan og utforming. Prosess vedrørende ny utforming av Torvet har pågått i 2011. Målet er å gjøre Torvet og de nærmeste gaterommene i Kongens gate mer attraktive å bruke gjennom å styrke bruken av bygningene, aktivisere rommenes kanter, gjøre ganglinjene klare og logiske og skape aktivitet i soner med ulike funksjoner. Torvet formes med respekt for byens historie og tanker for byens framtid, samtidig som utformingen skal være vakker og bidra til enkel drift og vedlikehold. Det tas også sikte på å skissere hvordan Torvet skal kunne disponeres og møbleres ved arrangementer.

Disposisjonsplan blir oversendt for politisk behandling årsskiftet 2011/2012. Detaljprosjekteringen vil fortsette fram til planlagt byggestart høsten 2012. Kostnadsberegningen har stor usikkerhet inntil videre. Usikkerheten reduseres når prosjekteringen av materialbruk, elementer og nødvendig grunnarbeid er kommet lengre. I det foreløpige kostnadsoverslaget er det lagt inn en netto bruk av kommunale midler på 33 millioner kroner.

19 Miljø-, landbruks- og laboratorie-tjenester

19.1 Innledning

Videreutvikling av Trondheim som miljøby innebærer å legge til rette for reduksjon av klimagassutslipp, sikring av vannkvalitet, biologisk mangfold, kulturminner og kulturlandskap, bærekraftig landbruk og utvikling av sunne og helsefremmende nærmiljø. Dette er store tverrsektorielle utfordringer.

Miljøovervåking, laboratorietjenester, planlegging og evaluering av tiltak ligger til tjenesteområdet. I gjennomføringsfasen fungerer miljøtjenester mest som rådgiver og pådriver for andre tjenesteområder og bysamfunnet. Lovfestede oppgaver omfatter miljørettet helsevern, forurensning, avfall, naturforvaltning og landbruk.

19.2 Status

Gjennomføring av vedtatte planer og program som Miljøpakken, Framtidens byer og Handlingsprogram for naturmiljøet bedrer bymiljøet på kort og lang sikt. Den generelle trenden er derfor positiv.

Folkehelseloven erstatter fra 1.1.2012 blant annet kapitlet om miljørettet helsevern i kommunehelsetjenesteloven. Odelstingsproposisjonen peker på at økt innsats innen miljørettet helsevern er et viktig virkemiddel for å nå lovens mål om "helse i alt vi gjør", gjennom at helsefremming foregår i hele kommunen og ikke først og fremst i helsetjenesten.

Landbruksforvaltningen er i stor grad styrt av statlig landbrukspolitik og påvirkes av kommunens politikk først og fremst gjennom arealforvaltningen.

Analysesenteret (TKA) utfører årlig ca 55 000 analyser innenfor vann, mat, miljø og luft. Analysetjenestene leveres til Trondheim kommune, andre offentlige etater, næringsliv og privatpersoner.

19.3 Utfordringer

På grunn av unøyaktige inngangsdata i lokale klimagassmodeller, kan vi ikke registrere effekter av klimagassiltak eller hvor nær vi er målet om 25 prosent reduksjon av klimagassutslippene i 2020 i forhold til 1991. For miljøtjenester er det viktig å bidra til å etablere bedre inngangsdata og modeller for lokalt klimagassregnskap.

Kommunen har for få virkemidler (grønt flagg, miljøfyrtårnsertifiseringer og Trondheim Smart City) for å få ned klimagassutslippene i eksisterende bygningsmasse i bysamfunnet. Vi vil derfor gå sammen med Naturvernforbundet om å etablere oljefri.no for å informere om klimavennlig oppvarming.

Luftkvaliteten i Trondheim har blitt bedre gjennom det siste tiåret. Likevel var det bare i 2008 at Trondheim tilfredstilte støvkravene i forurensningsforskriften. Statlige myndigheter har signalisert at fra 2012 må Trondheim forvente sanksjoner dersom vi fremdeles har deler av byen som overskrider forskriftskrav.

Kulturminneplanen som var varslet til politisk behandling i 2011, blir ikke levert før første halvdel av 2012.

Analysesenterets virksomhet er klaget inn til EFTAs klageorgan, ESA. I klagen hevdes det at Analysesenteret subsidierer sine tilbud i det konkurranseutsatte markedet med midler Analysesenteret får for å gjøre den offentlige delen av oppgavene sine. En konklusjon er forventet i løpet av 2012.

19.4 Mål for miljøtjenester

Miljøtjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premisseleverandør at tjenesteområdet har laget mål for dem.

Delmål 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn

Delmål 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse

Delmål 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

Delmål 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

Delmål 4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet (bidragsyter)

Tabell 19.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012 – 2015	Resultatmål 2012
Utslippene av klimagasser i 2020 skal være minst 25 prosent lavere enn i 1991	Tiltak i energi- og klimahandlingsplanen og programmet framtidens byer er koordinert, og status rapportert til Bystyret
Trafikkstøyplagene i Trondheim skal reduseres med 15 prosent innen 2018 i forhold til 2007	Støy fra trafikk er kartlagt og handlingsplan mot støy er påbegynt
Tilfredsstille nasjonale mål for lokal luftkvalitet som er strengere enn forskriftskrav	Trondheimslufta tilfredsstiller forskriftskrav for første gang siden 2008
Sikre trygge og helsefremmende nærmiljø, med spesiell fokus på fortetningsområder	Overvåke miljøfaktorer som har innvirkning på helse for å kunne bidra i implementering av ny folkehelselov
Bærekraftig og langsiktig forvaltning av naturmiljøet og biologisk mangfold	Opprydding av forurenset sjøbunn i havnebassenget har startet
Bærekraftig forvaltning av matproduserende areal	Handlingsprogram for naturmiljøet er revidert
Bidra til at Midtbyen er et attraktivt bysentrum	Forutsigbare støyretningslinjer for arrangører av utendørsarrangement er etablert
Dekke kommunens og andre sitt behov for beredskap vedrørende drikkevann, legionella og andre relevante analyser knyttet til akutte situasjoner	Beredskapsøvelse knyttet til vannforsyning er gjennomført Analysesenteret er etablert som nasjonalt pilotlaboratorium for beredskap på radioaktivitet i samarbeid med Helse og omsorgsdepartementet

19.5 Økonomi- drift

Tjenesteområdet består av Miljøenheten og Analysesenteret. Miljøenheten har 34 årsverk og har en kommunal ramme på litt under 24 millioner kroner. Analysesenteret har 19 årsverk og en kommunal ramme på 2 millioner kroner.

Tabell 19.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 19.2 Rammetabell budsjett 2012 og handlingsplan 2012-2015. Miljøtjenester

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	26,2	26,2	26,2	26,2
Pris- og lønnskompensasjon	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Oppgaveendringer	0,3	0	0	0
Korrigert budsjett 2011	26,3	26,0	26,0	26,0
Andel rammereduksjoner	-0,4	-0,5	-0,5	-0,6
Forslag til netto driftsramme	25,9	25,5	25,5	25,4
Rammeendring	-0,4	-0,5	-0,5	-0,6
Økte utgifter/reduerte inntekter				
Oppfølging av fyrkjeler	0,5	0,5	0,4	0,4
Tiltak knyttet til Energi og klimahandlingsplan	2,2	2,2	2,2	2,2
Omdisponering av midler gitt til prosjekt miljøvennlig kjøretøy og drivstoff	-2,2	-2,2	-2,2	-2,2
Generell effektivisering av tjenesteområdet	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Redusert tjenestetilbud				
Redusert tjenestetilbud miljø- og analysetjenester	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3
Endring i gebyrer/egenbetaling				
Ny forskrift fyrkjeler	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4
Sum tiltak	-0,4	-0,5	-0,5	-0,6

Oppgaveendring

Tjenesteområdet er tilført 0,3 millioner kroner for å utvikle en sykkelstrategiplan for kommunen.

Økte utgifter/økte inntekter

Som et ledd i oppfølgingen av klima- og energihandlingsplanen har Bystyret vedtatt en ny forskrift for feiing av og service på varmeanlegg. Forskriften vil øke tjenesteområdets inntekter/utgifter med ca. 0,5 millioner kroner. Det er forventet at omfang av tilsyn og dermed inntekter og utgifter vil gå ned ettersom flere skifter ut oljekjeler med annen type oppvarming utover i perioden. Det er forutsatt at gebyret verken skal gi netto inntekt eller netto utgift til kommunen.

Til sammen 2,2 millioner kroner, som i perioden 2008-2011 årlig ble benyttet til prosjektet miljøvennlige kjøretøy og drivstoff, ble ved forrige budsjettbehandling foreslått videreført til oppfølging av tiltak i energi- og klimahandlingsplanen. En fullstendig redegjørelse for hvordan midlene skal disponeres vil gis i egen sak til bystyret. Saken er knyttet til oppfølging av energi- og klimahandlingsplan og vil bli lagt fram for politisk behandling i november 2011.

Effektivisering

Halvparten av tjenesteområdets andel av generell rammereduksjon skal tas ut via effektivisering ved å samhandle bedre samt ta i bruk bedre teknologi.

Redusert tjenestetilbud

Halvparten av tjenesteområdets andel av generell rammereduksjon må tas ut ved å redusere tjenesteproduksjonen knyttet til miljø- og analysetjenester.

Endring i gebyrer/egenbetaling

Innføring av ny forskrift for fyrkjeler er estimert til å gi 0,5 millioner kroner i merinntekt.

19.6 Økonomi- investering

Tabell 19.3 Investeringer Miljø, landbruk og laboratorietjenester for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0		
Forslag til budsjett 2012-2015		4,9	78,0	79,4	94,4		
Investering/prosjekt							
Investering/prosjekt	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Utstyr og bygningsdrift				2,0	2,0	2,0	2,0
Analysesenteret							
Prosjekt renere havn	248,7	0	248,7	2,9	76,0	77,4	92,4
Sum investeringer	248,7		248,7	4,9	78,0	79,4	94,4

Analysesenteret

Analysesenteret har kontinuerlig behov for oppgradering av sitt tekniske utstyr. Det er derfor nødvendig at enheten har et investeringsbudsjett på 2 millioner kroner per år. I tillegg til at midlene brukes på teknisk utstyr, vil de bli brukt på oppgradere bygget enheten har tilhold i.

Prosjekt renere havn

Sjøbunnen er sterkt forurensset i flere store områder, og resultatene viser stedvis høy risiko for spredning av miljøgifter fra sjøbunnen til marint miljø og næringskjeden. Tiltaksplan for håndtering av forurensningssituasjonen legges fram for bystyret høsten 2011.

Utarbeiding av tiltaksplanen er finansiert med 75 prosent statlig støtte og 25 prosent lokal egenandel fordelt på Trondheimsfjorden Interkommunale Havn IKS og Trondheim kommune. I tillegg har Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif) finansiert en prosjektlederstilling i tre år.

Det er nødvendig med oppryddingstiltak i flere områder for å nå vannforskriftens mål om et godt vannmiljø. Trondheim er én av to byer som vil bli prioritert ved tildeling av statlig økonomisk støtte til opprydding de neste årene. Forutsatt nødvendige bevilgninger over statsbudsjettet, forventes det at staten vil støtte kommunen med 75 prosent av kostnadene for miljøtiltak. I tillegg har Klif bevilget en prosjektlederstilling i ytterligere to år for gjennomføringsfasen. De uklare eierforholdene i havneområdet og på sjøbunnen gjør kostnadsfordelingen i slike prosjekter komplisert. Det forventes at Trondheimsfjorden Interkommunale Havn IKS bidrar til lokal egenandel sammen med kommunen. Omfang av opprydding skaleres ned dersom eksterne bidrag blir lavere enn forventet. Kostnadsoverslaget er basert på usikre beregninger. I overslaget er det forsøkt tatt høyde for den store usikkerheten. En endelig plan for gjennomføring og budsjett for prosjektet renere havn vil bli lagt fram til politisk behandling så snart usikkerheten er redusert til et akseptabelt nivå.

Tabell 19.4 Investeringer prosjekt renere havn fordelt på delområde. Tall i millioner kroner

År	Delområder	Kostnadsoverslag (mill kr inkl moms)	Finansiering		
			Kronebidrag andre aktører	TKs andel inkludert moms	Beregnet momseffekt
2012	Pilot Fagervika	2,0	1,2	0,8	0,4
	Prosj/reg deponi	0,9	0,7	0,3	0,2
2013	Tiltak Ilsvika	16,0	11,2	4,8	3,2
	Etablering deponi	60,0	42,0	18,0	12,0
2014	Tiltak Fagervika	20,0	12,4	7,6	4,0
	Tiltak Kanalen	57,4	36,7	20,7	11,5
2015	Tiltak Nyhavna	72,8	55,3	17,5	14,6
	Tiltak Brattøra	19,6	15,1	4,5	3,9
	Sum	248,7	174,7	74,1	49,8

20 Tekniske tjenester

20.1 Innledning

Tekniske tjenester omfatter forvaltnings-, drifts- og investeringstiltak innenfor områdene

- Drikkevannsforsyning og avløpshåndtering
- Veg - og trafikkanlegg
- Parker og grøntanlegg
- Avfallshåndtering og utleie av gategrunn
- Feiing, brann- og redningstjenester
- Geoteknikk

20.2 Status

Vannforsyning

Drikkevannskvaliteten i Trondheim er god. Dette bekreftes gjennom kontinuerlige målinger og i brukerundersøkelser. Sikkerheten i vannforsyningen er ikke god nok.

Om lag 30 prosent av produsert vannmengde lekker ut av transportsystemet på vei fra vannbehandlingsanlegget og fram til forbrukerne. I rådmannens forslag til budsjett er det lagt inn midler som gradvis vil redusere lekkasjetapet.

Avløp

Byfortetting og klimaendringer øker avrenningstoppene i overvannssystemet. 100-års-nedbør inntreffer stadig tettere, og kapasitet er en stadig større utfordring for et allerede delvis overbelastet avløpssystem.

Tiltak for å bedre vannkvaliteten i Nidelva og øvrige bekker og vassdrag har gitt resultater. Forurensningstapet fra avløpssystemet før renseanleggene er i dag på seks prosent.

Ut fra byens størrelse skulle det i henhold til avløpsforskriften vært mer omfattende rensing på avløpsrenseanleggene – såkalt sekundærrensing. På bakgrunn av resipientforholdene i Trondheimsfjorden er det søkt EFTAs overvåkingsorgan, ESA, om reduserte renskrav. Det antas at søknaden vil bli avgjort i løpet av 2012. Dersom det blir avslag må det regnes med betydelige beløp for å oppgradere renseanleggene. Driftskostnadene vil også øke betydelig.

Veg

I budsjettframlegget for 2011 ble det påpekt at det kommunale vegnettet hadde et beregnet vedlikeholdsetterslep på rundt 180 millioner kroner. I 2011 ble vedlikeholdsbudsjettet styrket betydelig, og veksten i etterslepet er i ferd med å bli stoppet. I tråd med bystyrets signaler har rådmannen lagt inn en opptrappingsplan for vegvedlikehold. Fullt implementert medfører økningen en tredobling av dagens vedlikeholds nivå, fra 9 millioner kroner til 27 millioner kroner.

Selv om driftsinnsatsen på det kommunale vegnettet, blant annet med bidrag av midler fra piggdekkfondet har vært rimelig bra, viser brukerundersøkelser at publikum ikke er fornøyd med standarden på vinterdriftstjenestene. Spesielt gjelder dette boligvegene og gang-/ sykkelveganleggene. En generell standardheving på brøyting av gang-/sykkeltraseer, med endring i utkallingskriteriet fra åtte til fem centimeter er det ikke funnet rom for. Som i 2011 vil det i et spleiselag mellom Statens vegevesen, Sør Trøndelag Fylkeskommune og Trondheim kommune, benyttes 3 millioner kroner for å opprettholde en bedre vinterstandard på hovedsykkelrutene. På utvalgte fortausruter i Midtbyen vil det også bli brøytet og strødd etter en høyere standard.

I formannsskapssak 385/10 sak om utbygging og fornyelse av den kommunale vegbelysningen, ble det tydeliggjort konkrete årlige behov for drifts-, vedlikeholds- og investeringsmidler. I budsjettforslaget er dette i noen grad fulgt opp, men det vedtatte ambisjonsnivået vil ikke nås.

Grøntområder

Trondheim kommune har en rekke parker og grøntområder med stort behov for vedlikehold og oppgradering. De senere årene har det opparbeidet seg et vedlikeholds/driftsmessig etterslep for mange av disse anleggene. I tråd med bystyrets signaler har rådmannen lagt inn en opptrappingsplan for området.

Avfall

Det arbeides med å samlokalisere gjenvinningsstasjon og hageavfallsmottak på Hegstadmoen. På grunn av usikre grunnforhold er arbeidet utsatt, men det forventes en avklaring i løpet av høsten 2011. Prosessen med å få etablert en ny gjenvinningsstasjon på østsiden av byen pågår fortsatt.

Feiing

Trondheim kommunale feiervesen utfører lovpålagte feie- og tilsynstjenester i kommunens 80 000 boenheter som er knyttet til fyringsanlegg. Minimumskravet er at tjenesten tilbys hvert fjerde år, og for 2012 vil området "Øst" få denne tjenesten. Boenheter i resten av kommunen som har behov for feiing utover dette vil få utført dette av eget feierlag som har fokus på såkalt "storstot".

Brann- og redningstjenester

Kommunen skal i henhold til brann- og eksplosjonsvernloven § 9, sørge for etablering og drift av et brannvesen. Trondheim kommune har sammen med de andre eierkommunene valgt å løse oppgaven med å kjøpe tjenestene fra Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. For nærmere omtale vises det til kapittel 25.

Geoteknikk

Geotekniske undersøkelser er for en stor del knyttet opp mot konkrete utbyggingsprosjekter.

20.3 utfordringer

Vannforsyning

Tilfredsstillende sikkerhet i vannforsyningen krever betydelige investeringer. Dette gir tilsvarende konsekvenser for gebyrene. Beregninger viser at det er samfunnsøkonomisk riktig at nettet er i så god stand at lekkasjeandelen er under 20 prosent, mot dagens andel på i overkant av 30 prosent.

Avløp

Hovedutfordringene innenfor avløpsområdet er knyttet til kravene i Vanndirektivet, klimaendringer og byfortetting.

Kapasiteten på overvannssystemene må økes for at effektene av klimaendringer og byfortetting ikke skal føre til flom og kjelleroversvømmelser. Erfaring fra andre europeiske byer viser at det er billigst å håndtere mer av avrenningen på overflaten fremfor å øke kapasiteten i nettet. Dette kan gi utfordringer i forhold til arealbruk og arealutnyttelse, men gir også muligheter for byen i form av flere åpne bekker og naturlige vannspeil.

Selv om forurensningsutslippene er betydelig redusert er man ikke i mål i forhold til kravene i Vanndirektivet. Nødvendige tiltak medfører betydelige investeringskostnader. Flere av tiltakene gir reduserte driftskostnader (mindre vann som skal transporteres og renses), men ikke nok til å kompensere for de økte kapitalutgiftene. Det er også behov for omfattende opprydding i avløpsforholdene i spredt bebyggelse.

Veg

De største utfordringene på veg er knyttet til vedlikehold, gatebelysning og vinterdrift. Rådmannen har innarbeidet midler i dette budsjettforslaget som på sikt vil redusere vedlikeholdsetterslepet.

Grøntområder

Det er utfordringer knyttet til drift- og vedlikeholdsbehovet for parker og grønntområder.

Avfall

Hovedutfordringen innen avfallsområdet er å få finansiert og gjennomført de ambisiøse målene i den nye avfallsplanen.

Geoteknikk

Klimaendringer øker faren for ras og erosjon, og det er behov for bedre generell kartlegging av rasfare.

Generelt

Området har utfordringer knyttet til egen drift og prosjektgjennomføring med sikte på bedre effektivitet.

20.4 Mål for tjenesteområdet

Tekniske tjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012. Tjenesteområdet er ikke hovedansvarlig for alle de listede målene, men er en så viktig premissleverandør at tjenesteområdet har laget mål for dem.

2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes

3.2 I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i

3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnsikkerhet

Tabell 20.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Det legges til rette for at 50 prosent av avfallet samles inn via nedgravde løsninger i 2020	Nedgravde løsninger er innarbeidet i reguleringsplaner og utbyggingsavtaler
Det er bedre tilgjengelighet til gjenvinningsstasjoner	Alternativ for ny gjenvinningsstasjon øst er avklart. Oppgradering av gjenvinningsstasjon vest og hageavfalls-mottak er igangsatt
Vedlikeholdsetterslepet på veg er redusert	Vegvedlikeholdsmidlene er brukt effektivt og målrettet
Utslippene av klimagasser i 2020 er minst 25 prosent lavere enn i 1991	Utslipp av klimagasser i tilknytning til rensing av avløpsvann er redusert
Tjenesteområdet bidrar til at totalt energiforbruk er redusert med ti prosent i perioden 2008 – 2012, og det er innført mer miljøvennlige energikilder	Det er gjennomført nødvendige tiltak for at man i 2013 kan redusere energibruk til transport og rensing av avløpsvann med fem prosent
Tilbudet av attraktive rekreasjonsmuligheter er bedret	Det er utarbeidet en helhetlig forvaltnings- og strategiplan for grønntområdet

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Forurensningen i nedbørsfeltene til drikkevannskildene er minimal, og sikkerheten i vannforsyningen er bedret Vannforekomstene har god økologisk tilstand/godt økologisk potensial	Forurensningsfaren i Jonsvatnets og Bennas nedbørsfelt er redusert. MeTroVann-prosjektet gjennomføres i samsvar med vedtatt fremdrifts- og økonomiplan Oppfølgingen av Vanndirektivet går i henhold til fremdriftsplan. Det legges til rette for mer åpen overvannshåndtering
Beredskapen innen vannforsyning er god, og det er god brannvannsdekning	Kritiske flaskehalsar i vannettet er kartlagt og utbedring igangsatt Det er gjennomført en større beredskapsøvelse knyttet til vannforsyning
Virkinger av forventede klimaendringer og havstigning er kartlagt, både for VA og grunnforhold, og konsekvensene er redusert Faren for ras er redusert	Kart over flomveier er utarbeidet, og integreringen i kommunens arealplaner er igangsatt Kartlegging av rasutsatte områder er igangsatt
Midtbyens rolle som regionens klart viktigste handels- og kultursentrum er styrket, og Midtbyen er et lett tilgjengelig, godt og attraktivt bysentrum	Prinsenkrysset er etablert som sentralt knutepunkt for kollektivtrafikken i Midtbyen Det er et godt renholdssamarbeid i Midtbyen mellom næringsliv og kommunen, organisert gjennom City manager Turistskilting er etablert.
Omfang og kvalitet på tekniske tjenester bidrar til at eldre kan ferdes trygt og bo lenge i sine hjem	Betydningen som kvaliteten på tekniske tjenester har for eldres helse og livskvalitet er kartlagt

20.5 Økonomi – drift

Piggdekkordningen

Piggdekkgebyrordningen i Trondheim ble avvirket fra og med vintersesongen 2010/2011. Piggfriandelen i Trondheim er etter avviklingen redusert. Tellingene viser en piggfriandel på 71 prosent i sesongen 2010/2011, det vil si en nedgang på 4-5 prosentpoeng siden forrige sesong. Nivået på piggdekkfondet var om lag 68 millioner kroner per 1. januar 2011. Rådmannen har i sitt budsjettforslag lagt inn midler fra 2014, for å opprettholde nivået på vinterdriften også etter at midlene i kommunens piggdekkfond er tømt.

Gatelys

Det kommunale veglysanlegget har over de siste 10-15 år opparbeidet et etterslep på vedlikeholdet. Driftskostnadene, utgjør rundt 80 prosent av budsjettet til drift og vedlikehold. Resterende budsjett går til oppgradering av lysarmaturer og enkeltvis masteskift og kabelutbedringer, jamfør formannskapssak 385/10.

For 2012 er det et mål å redusere energibruken med 2 prosent i gatelysnettet. Dette skal oppnås ved utskifting av rundt 500 armaturer til mer moderne belysning.

20.5.1 Selvkostområdene

Tabell 20.2 Rådmannens forslag til gebyrendringer på selvkostområdene innenfor teknisk sektor. Tall i prosent

Område	Foreslått gebyrøkning
Avløp	3,25
Renovasjon	-10,00
Vann	40,00
Feiing	85,00
Slam	20,00

I tråd med redegjørelsen som rådmannen ga gjennom budsjettforslaget for 2011, økes vann-, slam- og feiegebyret vesentlig. Disse økningene må ses i sammenheng med selvkostregelverket. Et relativt lavt rentenivå og dermed lavere kostnader enn opprinnelig budsjettet, medfører at økningen i gebyrene blir litt svakere enn det som ble signalisert i budsjett for 2011. I årene framover må vanngbyret fortsatt økes vesentlig på grunn av de omfattende og nødvendige investeringene for å bedre sikkerheten i vannforsyningen.

Gebyrområdet renovasjon

Både som følge av redusert avfallsmengde de siste årene, og at en statlig avgift på forbrenning av avfall ble fjernet i 2010, har utgiftene til renovasjon ligget godt under budsjettet i 2011. Inntektene har samtidig steget jevnt og ligget over budsjett. I bystyresak 93/11 hadde Trondheim kommunerevisjon en gjennomgang av renovasjonsområdet. Rapporten har avdekket at området er belastet med for høye kostnader. Beløpet er enda ikke klart, men alt tyder på at slutteffekten vil være at selvkostfondet for renovasjon må tilføres midler. Som følge av disse forholdene vil kommunen ha opparbeidet et betydelig positivt selvkostfond for renovasjonsområdet ved utgangen av 2011, og rådmannen finner det derfor riktig å foreslå en reduksjon i renovasjonsgebyret på ti prosent for 2012.

I 2011 har utgiftene til innsamling og transport av avfall fra husholdninger økt betydelig. Dette skyldes dels at avfallsmengdene igjen har begynt å gå opp, men i hovedsak skyldes det økte lønnskostnader og at Renholdsverket har justert kostnadsfordelingen mellom husholdninger og kommunale institusjoner i innsamlingsarbeidet. Økte inntekter fra en del avfallsfraksjoner har bidratt til at den samlede netto økningen i utgifter fra 2011 til 2012 ikke blir stor. Investering i gjenvinningsstasjoner og sentrale avfallssuganlegg, samt støtteordninger til rehabiliteringsprosjekter hvor det tas i bruk nedgravde løsninger, vil medføre økte kostnader i årene framover.

I 2010 ble det vedtatt en ny handlingsplan for oppsamling av husholdningsavfall og kommunalt næringsavfall. Planperioden går fram til 2020. Det er igangsatt arbeid med to sentrale avfallssuganlegg i nye utbyggingsområder. I tillegg er det satt i gang prosesser for å få til oppgradering av gjenvinningsstasjon og hageavfallsmottak på Hegstadmoen, og en ny stasjon på østsiden av byen. En eventuell utsortering av våtorganisk avfall til bruk i en biogassløsning er fortsatt under utredning.

Tabell 20.3 Endringer i kostnader og inntekter fra 2011 til 2012 for renovasjon. Tall i millioner kroner.

Tiltak renovasjon	Kostnadsendring fra 2011 til 2012
Økte kostnader ved innsamling/transport	6,2
Økning i forvaltningsoppgaver TRV	1,3
Netto reduserte kostnader sortering og behandling	-3,1
Økte kostnader farlig avfall	0,7
Økte utgifter lager og vedlikehold/innkjøp av oppsamlingsutstyr	1,8
Reduserte kostnader gjenvinningsstasjon/hageavfall	-0,8
Reduserte tilskudd til nedgravd utstyr	-4,7
Økte kostnader forvaltning i Trondheim kommune	1,5
Sum driftsutgiftsøkning renovasjon	2,9

- Økte kostnader generelt skyldes en lønnsvekst estimert til 4,5 prosent og generell prisstigning. I tillegg har det foregått en omorganisering i selskapet som har ført til økte ledelseskostnader.
- Økte kostnader knyttet til innsamling og transport skyldes generell prisvekst og at fordelingsnøkkelen mellom husholdninger og kommunale enheter er endret.
- Økte utgifter til forvaltingsoppgaver skyldes at man ansetter en person til for å følge opp arbeid med kontrakter og må ha økte ressurser for å fakturere fire ganger i året.
- Netto reduserte kostnader ved sortering og behandling av avfall skyldes økte inntekter på salg av avfall
- Økte utgifter til arbeid med farlig avfall skyldes innkjøp av nye miljøstasjoner og en ny kassebil som skal brukes til innsamling av rødbokser for miljøavfall
- På lager og vedlikehold er det behov for å kjøpe inn en kranbil samt økt bemanning
- Kostnadene knyttet til gjenvinningsstasjonen og ved hageavfallsmottaket forventes redusert
- Reduserte tilskudd til nedgravd utstyr skyldes innføring av en ny modell for finansiering og eierskap av nedgravd utstyr
- Økte kostnader for forvaltning i Trondheim kommune skyldes at området står overfor flere store satsninger blant annet ettersorteringsanlegg med tanke på utsortering av matavfall og utarbeidelse av en plan oppsamling av avfall i sentrumsområdene/Midtbyen. For å følge opp en revisjonsgjennomgang av området er det behov for å styrke oppfølgingen av selskapet

Gebyrområdet vann og avløp

Etter kraftige økninger i avløpsgebyret i de to siste budsjettene er det igjen samsvar mellom inntekter og utgifter på området. For 2012 økes avløpsgebyret med estimert pris og lønnsvekst på 3,25 prosent. Vanngbyret må i tråd med fjorårets redegjørelse økes med 40 prosent.

Med grunnlag i flere rapporter om effektivisering av de tekniske tjenester fra 2010, er flere tiltak på gang. Det er blant annet laget en utredning om enøk-tiltak innen vann og avløpsområdet (VA). En del av disse tiltakene er foreslått gjennomført i 2012. De krever i startfasen en noe høyere drifts- og vedlikeholdsinnsett. Dette er innarbeidet i budsjettforslaget for 2012. Full effekt på energibesparelse og kostnadsreduksjon vil bli oppnådd fra og med 2013.

I budsjettet for 2011 ble det lagt inn en effektivisering på 4,5 millioner kroner (tre prosent). Dette er videreført med samme virkning i 2012. I Trondheim bydrift foregår det et aktivt arbeid på alle nivå i organisasjonen med sikte på å identifisere ytterligere effektivitetspotensialer og å iverksette tiltak.

Tabell 20.4 Endringer i kostnader og inntekter fra 2011 til 2012 for vann. Tall i millioner kroner.

Tiltak vann	Kostnadsendring fra 2011 til 2012
Økte vedlikeholdskostnader høydebasseng/dammer	0,2
Økte utgifter til fallrettigheter og vannbehandling	0,6
Utskifting og overtakelse av private vannmålere	1,0
Enøk-tiltak og oppgradering av pumpestasjoner	0,5
Tilbakeføring av engangstiltak fra 2011	-0,4
Effektiviseringstiltak	-0,3
Sum driftsutgiftsøkning vann	1,6

Av endringene er 0,8 millioner kroner varig rammeøkning, 1,5 millioner kroner er engangstiltak og 0,4 millioner kroner er innsparinger på rammen, i hovedsak tilbakeføring av engangstiltak fra 2011.

- Strengere myndighetskrav medfører at høydebasseng og dammer må vedlikeholdes bedre.
- Posten gjelder økte utgifter til fallrettighetene i Leirsjøvassdraget (0,2 millioner kroner) og ressursstyrking innen vannbehandling
- Utskifting og kommunal overtakelse av private vannmålere fra 1980-tallet (anslag rundt ti prosent av totalantallet på 5000 målere)

- Posten omfatter en rekke mindre energibesparende enkelttiltak fremkommet i prosjektrapport om enøk-tiltak (Rambøll 2011). Med iverksettelse i 2012 vil virkningene ha full energi- og økonomieffekt fra 2013
- Tilbakeføring av engangstiltak fra 2011 og generelle effektiviseringstiltak (enøk-prosjekt, tavle Vikåsen m.m.) Generell effektivisering i Bydrift (arbeidstidsordning, innkjøp m.m.)

Tabell 20.5 Endringer i kostnader og inntekter fra 2011 til 2012 for avløp. Tall i millioner kroner.

Tiltak avløp	Kostnadsendring fra 2011 til 2012
Økte drifts- og vedlikeholdskostnader renseanlegg	2,6
Økte utgifter pumper - og pumpestasjoner	1,7
Tilbakeføring av engangstiltak fra 2011	-2,5
Enøk-tiltak, jf. prosjektrapport (Rambøll)	1,2
Effektiviseringstiltak	-0,6
Sum rammeøkning avløp	2,4

Av endringene er 0,7 millioner kroner varig rammeøkning, 4,8 millioner kroner er engangstiltak og 3,1 millioner kroner er innsparinger på rammen, i hovedsak tilbakeføring av engangstiltak fra 2011.

- Ved Lademoen renseanlegg (LARA) er det i 2012 påkrevet med noen ekstraordinære vedlikeholdstiltak i tillegg til de generelle. Den største utgiften er knyttet til nytt epoxybelegg på fortykkertanken (1,7 millioner kroner)
- En ny tilstandsrapport om avløpspumpestasjonene viser et stort behov for utbedringstiltak (1,0 millioner kroner). I tillegg utskiftes pumpe ved sedimenteringen i LARA (0,6 millioner kroner)
- Tilbakeføring av engangstiltak fra 2011 som anført i budsjettet for 2011.
- Posten omfatter en rekke mindre energibesparende enkelttiltak fremkommet i prosjektrapport om enøk-tiltak (Rambøll 2011). Med iverksettelse i 2012 vil virkningene ha full energi- og økonomieffekt fra 2013.
- Generell effektivisering og rasjonalisering gjennom administrative og organisatoriske tiltak.

Gebyrområdet slam

Innhenting av slam vil ved inngangen til 2012 fortsatt ha et negativt selvkostfond. Fondets negative saldo var 2,7 millioner kroner ved regnskapsslutt 2010. For fortsatt å kunne nedbetale på det negative fondet, er det som tidligere meldt, behov for en gebyrøkning på 20 prosent i 2012. I tillegg vil kostnadsreducerende tiltak fra 2011 bli videreført. De kostnadsreducerende tiltakene innebærer lavere tømmefrekvens for abonnenter med liten slamproduksjon, og hvor tanken ligger i områder hvor resipienten ikke er sårbar. Inntil det negative driftsfondet fra tidligere år er bygget ned, vil en slik ordning ortsatt være nødvendig.

Gebyrområdet feiing

Etter en reduksjon av feiegebyret på 29 prosent i 2011 er området selvkostfond i tråd med intensjonen betydelig redusert. For igjen å få harmoni mellom inntekter og utgifter, så må gebyrene økes med 85 prosent (om lag 110 kroner). Som beskrevet i fjorårets budsjett er det regnskapsregler knyttet til bruk av selvkostfond som gjør disse "hoppene" nødvendig. Økningen er litt lavere enn hva som ble antydnet i budsjettet for 2011. Trondheim kommunale feiervesen vil i 2012 ha behov for en ramme på 11 millioner kroner. I tillegg til gebyrområdet driver feieren en liten konkurranseutsatt virksomhet.

Tabell 20.6 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for tekniske tjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011

Tabell 20.6 Rammetabell budsjett 2012 og handlingsplan 2012-2015 tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	61,9	61,9	61,9	61,9
Pris- og lønnskompensasjon	3,9	3,9	3,9	3,9
Oppgaveendringer	133,5	132,9	132,9	132,9
Korrigert budsjett 2011	199,3	198,7	198,7	198,7
Vedtatte rammeendringer	4,0	2,5	4,4	5,3
Forslag til rammeøkninger	2,2	6,8	25,4	28,8
Andel rammereduksjoner	-1,7	-2,2	-2,5	-2,5
Forslag til netto driftsramme	203,7	205,8	226,0	230,3
Rammeendring	4,5	7,1	27,3	31,6
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁵⁰	2,8	1,2	2,6	2,6
Justering av tidligere vedtatte tiltak				
Utrekk av demografimidler	-2,2	-3,5	-4,7	-4,7
Økte utgifter/reduerte inntekter				
Inndekning bortfall piggdekkgebyr	0	0	15,0	15,0
Demografimidler veg	2,6	2,6	2,6	2,6
Demografimidler grønt	1,0	2,3	4,0	5,0
Opptrappingsplan vedlikehold grønt	1,2	1,8	2,4	2,8
Opptrappingsplan vedlikehold veg	1,0	5,0	9,0	12,0
Inndekning inntektsbortfall Sjøla	1,0	1,0	0	0
Stimulering av utleiemarkedet	0,2	0,2	0,2	0,2
Inntekt utleie av gategrunn	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Effektivisering				
Effektiviseringstiltak	-1,7	-2,2	-2,5	-2,5
Sum tiltak	4,5	7,1	27,3	31,6

Oppgaveendringer

Rådmannen har med virkning fra oktober 2011 besluttet å tilbakeføre fagområdet Park og grøntanlegg fra Enhet for Idrett og friluftsliv til Tekniske tjenester. Inngangsrammen er på 20,2 millioner kroner.

Ansvar for og budsjettet til brann- og redningstjenester er ansvarsmessig flyttet fra rådmannen til tekniske tjenester. Rammen er samlet på 98,0 millioner kroner. I tråd med gjeldende økonomiplan, inneholder rammen midler til å finansiere Trondheim kommunes andel av vedtatt opptrappingsplan knyttet til beredskap.

Den 1. juni 2011 ble de to nye enhetene Kommunalteknikk og Eierskapsenheten opprettet. Grunnstammen for de to enhetene var aktiviteten ved Stabsenhet for byutvikling som ble nedlagt fra samme dato. De to nye enhetene er tilknyttet tjenesteområdet tekniske tjenester mens Stabsenhet for byutvikling lå hos rådmannen. Rammen på 14,6 millioner kroner til Stabsenhet for byutvikling flyttes derfor fra rådmannen til tekniske tjenester.

Turistmerkingen/-visningen i Midtbyen er ikke god nok. Det er derfor overført 0,3 millioner kroner fra kommunaldirektør for byutvikling til teknisk for å etablere et turistskiltnett i midtbyen.

Rådmannen ønsker å kartlegge nærmere betydningen av tekniske tjenester for eldres helse og livskvalitet. For å finansiere deler av det nødvendige konsulentarbeidet er det overført 0,3 millioner kroner fra kommunaldirektør for byutvikling.

⁵⁰ Se vedlegg 7

Justering av tidligere vedtatte tiltak

Demografikompensasjonen som lå inne i rammen fra forrige økonomiplan er korrigert ut på grunn av innføringen av nye demografimodeller innenfor veg og park og grøntområder.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Piggdekkgebyrordningen ble vedtatt opphevet fra 1. januar 2011. I piggdekkfondet er det tilstrekkelig midler til å finansiere dagens vinterdriftstandard fram til 2014. For å opprettholde dagens driftsnivå også etter at piggdekkfondet er brukt opp, har rådmannen foreslått en økning i rammen fra og med 2014.

Rådmannen foreslår en gradvis økning av driftsrammen for parker og grøntområder knyttet til generell standardheving og etterslep på vedlikehold av eksisterende anlegg. For å ta høyde for driftseffekten, er det utviklet en modell som tilfører området kompensasjon for de økte drifts- og vedlikeholdsutgiftene nyanleggene medfører. I forhold til den totale rammen til området medfører disse to tiltakene en betydelig styrking av området og vil gi brukerne mer velstelte og velholdte parker og grøntarealer.

Rådmannen har i sitt budsjettforlag i planperioden lagt inn en betydelig økning i vedlikeholdsnivået for det kommunale vegnett utover i perioden. Økningen er i tråd med de estimerte beløpene i formannskaps sak 354/10. Prisøkninger utover i perioden kan allikevel medføre at man ikke får kjøpt det asfaltvolumet som skal til for å bygge ned etterslepet som beskrevet i saken. I tillegg til vedlikeholdsøkningen har rådmannen, som på grøntområdet, etablert en modell som sikrer at området får kompensasjon for drifts- og vedlikeholdseffekten av nye veganlegg.

Bystyret vedtok i Boligprogram 2011-2014 å stimulere til at flere private boliger leies ut. Ikke-profesjonelle utleieryttere skal mobiliseres gjennom kampanjer, og det skal utredes en tilskuddsordning. I tillegg ble det vedtatt at rådmannen skal opprette en gruppe som i samarbeid med Studieby1 skal etablere en ordning med oppsøkende virksomhet og praktisk bistand for å øke antall utleieboliger i eksisterende boligmasse. Rådmannen ser at dette er ett viktig satsingsområde der mange typer virkemidler kan benyttes. Rådmannen ønsker å utrede dette nærmere og vil legge frem en egen sak til bystyret om hvilke virkemidler som kan benyttes for å legge til rette for flere private utleieboliger. I budsjett er det lagt inn 0,2 millioner kroner som skal benyttes på informasjons- og rådgivingsarbeid.

Trondheim parkering (TP) har etter tjenesteavtale med kommunen utført oppgaver knyttet til utleie av gategrunn. TPs godtgjørelse for dette arbeidet har blitt finansiert med inntekter fra leie av gategrunn. Satsene for dette ble fra september 2011 kraftig redusert. Netto overskudd for leie av gategrunn er beregnet til én million kroner.

Effektivisering

Tekniske tjenester har i 2011 hatt stor oppmerksomhet på effektivisering av virksomheten. Tjenesteområdet har i 2011 et effektiviseringskrav på 6,7 millioner kroner. I 2012 er det et effektiviseringskrav på 1,7 millioner og i 2013 på 2,5 millioner kroner. Det har vist seg vanskelig å innføre tiltak med tilstrekkelig helårseffekt allerede i 2011. Det er estimert at effekten av de igangsatte effektiviseringstiltakene i 2011 er på ca 4,7 millioner kroner. Det er iverksatt effektiviseringstiltak knyttet til blant annet mer effektivt innkjøp, reduksjon av overtid og endrede arbeidstidsordninger, driftsplanlegging og bedre utnyttelse av maskin- og utstyr. Det har vært utfordringer knyttet til avtaler med egne ansatte og i forholdet til interne og eksterne avtaler. Helårseffekten av de iverksatte tiltakene er større enn effekten i 2011, så selv om det vil være svært utfordrende, anses det som mulig å dekke inn 3,7 millioner kroner i ytterligere effektiviseringstiltak i 2012. Det å ta ytterligere 2,5 millioner i 2013 innenfor de bykassefinansierte oppgavene er rådmannen usikker på om man greier. Rådmannen har ikke full oversikt over alle konsekvensene av effektiviseringsprogrammet. Viser det seg at kuttene vil ha effekt på tjenesteproduksjonen, vil dette bli meldt tilbake til bystyret som egen sak.

Det er mulig at enkelte effektiviseringstiltak fordrer investeringsmidler. Viser det seg nødvendig, vil rådmannen i forbindelse med tertialrapporteringen foreslå omdisponeringer.

20.6 Økonomi – investering

Tabell 20.7 Investeringer Tekniske tjenester i perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	330,5	393,5	380,1	289,5			
Forslag budsjett 2012-2015		459,3	467,0	411,3	106,7		
Investering/Prosjekt:	Kostnads-overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Vann	839,0	135,9	757,1	242	229	209,6	76,5
Avløp	760,3	47,4	712,9	156,4	187,1	156,5	126,5
Veg	97,9	13,5	84,4	21,1	21,1	21,1	21,1
Park	5,0		5,0	9,1	4,1	3,4	3,4
Renovasjon	110,0	50,0	60,0	25,0	20,0	15,0	
Utstyr Trondheim bydrift	20,0		20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Feietjenester	2,6		2,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Sum økonomiplan	1 834,8	246,8	1 642,0	459,3	467,0	411,3	106,7

De samlede brutto investeringsrammene i perioden er betydelige, men beløpene som finansieres over bykassen er begrenset. Nedenfor gjennomgås de enkelte investeringsområder mer detaljert.

Vann

Tabell 20.8 Investeringer vann perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2013	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	141,9	184,0	187,4	130,2			
Forslag budsjett 2012-2015		242,0	229,0	209,6	76,5		
Investering/Prosjekt:	Kostnads-overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til bevilgning			
				2012	2013	2014	2015
Reservevannforsyning	420,0	110,0	310,0	170,0	85,0	55,0	
Vikåsen vanntunnel	215,0	2,5	212,5	10,0	80,0	100,0	22,5
Oppgradert vannbehandl.	3,0		3,0	3,0			
Ledning høgåsen basseng	12,0		12,0	12,0			
Diverse anlegg	57,0		57,0	12,0	14,0	15,0	16,0
Fornyelse rehabilitering	145,0		145,0	34,0	36,0	37,0	38,0
Ledning Nardo-Munkvoll	40,0	23,4	16,6		14,0	2,6	
Kilder	1,0	0	1,0	1,0			
Sum økonomiplan	893,0	135,9	757,1	242	229,0	209,6	76,5

Investeringsbudsjettet knyttet til vann er basert på tre hovedutfordringer som kommunen står overfor: god sikkerhet i vannforsyningen, fornyelse av ledningsnettet og god vannkvalitet.

God vannkvalitet

Nye myndighetskrav sier at det skal være to fullverdige hygieniske barrierer mot bakterier, virus og parasitter. For Trondheim betyr dette at dagens vannbehandling utvides til fullrensing. Kostnadene for dette er betydelige, men enda høyst usikre. Det er i perioden satt av 3 millioner kroner til et forprosjekt for å få et bedre beslutningsgrunnlag.

Sikkerhet i vannforsyningen

Det skal bygges ny reservevannsforsyning. Kilden er Benna i Melhus, og utbyggingen er et samarbeidsprosjekt mellom Melhus kommune og Trondheim kommune. Løsningen medfører at man i en situasjon med behov for reservevann har både god vannkvalitet og god kapasitet. Anlegget er kostnadsberegnet til 420 millioner kroner og er forventet ferdig i løpet av 2014. Trondheim kommunes andel av de totale utgiftene til prosjektet er på 378 millioner kroner.

Vikåsen vanntunnel ligger nedstrøms for vannbehandlingsanlegget og fører rensset vann inn på vannettet. Hydrogeologiske undersøkelser har vist at vann fra tilliggende områder kommer inn i tunnelen. Selv om det er små mengder og vannet har lang oppholdstid i grunnen før det kommer inn i tunnelen, er situasjonen ikke tilfredsstillende på lang sikt. Det er hensiktsmessig å samordne utbedring av tunnelen med utvidet vannbehandling. Nytt kostnadsestimat for tunnelen er 215 millioner kroner. Dette er betydelig høyere enn tidligere anslått. Før anlegget settes i gang, vil det bli gjennomført ytterligere vurderinger av alternative måter å ivareta sikkerheten på. I den sammenheng vil også nye metoder som følge av at reservevannsforsyningen fra Benna vil være etablert i løpet av 2014, bli vurdert.

Til fullføring av arbeidene med sikring av Jonsvatnet som drikkevannskilde, er det satt av 1 million kroner i 2012.

For å forsterke overføringen mellom de østlige og de vestlige bydelene i Trondheim, er det i hovedplan vann vedtatt å bygge en ny hovedvannledning mellom Nardo og Munkvoll. Det er utført et forprosjekt for disse arbeidene, og anlegget er kostnadsregnet til 33 millioner kroner. Det er hensiktsmessig å samordne anlegget med ny bro over Sluppen/omlegging av E6. Samordningsbehovet vil forsinke vannledningsanlegget. I revidert økonomiplan er det lagt opp til ferdigstilling i 2014.

Fornyelse av ledningsnett er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid. Investeringene er nødvendige for å redusere vanntapet fram til forbruker som i dag er på et høyere nivå enn det som er samfunnsmessig lønnsomt.

I posten diverse anlegg er det satt av midler til anlegg som ikke initieres av kommunen, men av eksempelvis Statens vegvesen, utbyggere og lignende.

Avløp**Tabell 20.9 Investeringer avløp perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner**

				2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014				114,9	154,6	143,5	115,1	
Forslag budsjett 2012-2015					156,4	187,1	156,5	126,5
Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2012	2013	2014	2015	
Metro spillvann	100,0	11,6	88,4	20,4	50,0	18,0		
Ladehammeren lukttred.	20,0	8,6	11,4	10,0	1,4			
Inv. på renseanleggene	32,0		32,0	8,0	8,0	8,0	8,0	
Diverse anlegg	82,0		82,0	19,0	20,0	21,0	22,0	
Fornyelse rehabilitering	187,0		187,0	45,0	46,0	47,0	49,0	
Fredlybekken separering	160,0	13,5	146,5	10,0	20,0	20,0	20,0	
Fossumdalen separering	42,7	12,7	30,0	7,5	7,5	7,5	7,5	
Vanndirektivet	40,0		40,0	10,0	10,0	10,0	10,0	
Separering Heimdal	50,0	0,1	49,9	10,0	10,0	10,0	10,0	
Leirfallet-Eggbekken	8,0		8,0		3,0	5,0		
Eggbekken-Klett	7,2		7,2		4,2	3,0		
Ladebekken separering	21,0		21,0	7,0	7,0	7,0		
Sandfang Selsbakk	10,4	0,9	9,5	9,5				
Sum økonomiplan	760,3	47,4	712,9	156,4	187,1	156,5	126,5	

I den kommende økonomiplanperioden foreslås det at innsatsen i stor grad fortsatt rettes mot fornyelse og separering av byens eksisterende avløpsnett. Dette for å bedre den til dels utilfredsstillende forurensings situasjonen i bekker og elver. Prioriteringen er i tråd med kravene i vanndirektivet som legger til grunn at naturlige vannforekomster skal ha minimum god økologisk og kjemisk tilstand innen 2015. Både Fredlybekkprosjektet (totalt 160 millioner) og Fossumdalprosjektet (totalt 42,7 millioner) er prosjekter som vil gi betydelig reduksjon i de resterende utslippene til Nidelva. Omlegging av Ladebekken avløpskulvert utredes. Dersom prosjektet gjennomføres vil det muliggjøre separering av større delere av avløpsnettet øst i byen. I tillegg gjennomføres flere mindre prosjekter som vil gi reduserte utslipp i de mindre bekkene/vassdragene (ti millioner kroner per år). Flere av tiltakene fører til at fremmedvannsmengdene som pumpes og renses blir redusert, og er derfor også gunstige i forhold til driftskostnader.

Renseanleggene får etter hvert et økt behov for fornyelse/reinvesteringer, og det foreslås satt av åtte millioner kroner per år til dette formålet. Ved Ladehammeren renseanlegg er lukt et tilbakevendende problem. Det har vært utredet ulike løsninger, og konklusjonen er at en høy pipe er den beste løsningen. Ombygging av slamsilobygget og utskifting av gassfakkell er andre tiltak som skal gjennomføres for å redusere luktproblemen.

Samordnet med utbygging av reservevannsløsningen skal Melhus kommune overføre sitt avløp til Høvringen renseanlegg. For å friggi tilstrekkelig kapasitet på ledningsanleggene, må det gjennomføres separeringstiltak på Heimdal. Leirfallet renseanlegg på Klett som er lite, dyrt å drifte og har et betydelig rehabiliteringsbehov legges ned, og avløpet overføres til Høvringen. Disse anleggene, som er samordnet med utbyggingen av reservevannsforsyningen, skal foregå i perioden 2011 – 2014. Det er budsjettet med et nytt sandfang ved innløpet til Høvringen avløpstunnel. Et slikt sandfang vil bedre driftsforholdene betydelig, og er gunstig å få på plass før overføringen av avløp fra Melhus.

For posten diverse anlegg er det i 2012 foreslått en investering på 19,0 millioner kroner, økende med én million kroner per år i 2013 - 2015. Dette er midler som går til anlegg som ikke initieres av kommunen, men av eksempelvis Statens vegvesen, utbyggere og lignende.

Når det gjelder fornyelse og rehabilitering er det foreslått en bevilgning på 45 millioner kroner i 2012, med en viss økning i perioden. Tiltakene er nødvendige for at forfallet i ledningsnettene ikke skal øke, og støtter også opp under vanddirektivet og gir betydelige miljøgevinster.

Renovasjon

Tabell 20.10 Investeringer renovasjon i perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014	42,0	25,0	20,0	15,0	
Forslag budsjett 2012-2015		25,0	20,0	15,0	

Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Avfallssug	85,0	30,0	55,0	20,0	20,0	15,0	
Ny gjenvinningsstasjon øst	25,0	20,0	5,0	5,0			
Sum økonomiplan	110,0	50,0	60,0	25,0	20,0	15,0	

I juni 2010 vedtok bystyret en handlingsplan for oppsamling av avfall. Planen innebærer investeringer i størrelsesorden én milliard kroner de neste ti år, hvorav rundt 80 prosent gjelder nedgravd utstyr for oppsamling av avfall. De øvrige 20 prosent er relatert til gjenvinningsstasjoner, renovasjonskjøretøy, anlegg for ettersortering av avfall med mer.

Det skal legges fram en egen sak for politisk behandling som foreslår en modell for finansiering og eierskap til nedgravde oppsamlingssystemer. I tillegg beskrives hvordan et framtidig gebyrsystem kan ivareta både gamle og nye avfallsløsninger. I hovedtrekk skal kommunen gi støtte til rehabiliteringsprosjekter, mens nybygging skal være 100 prosent privat finansiert. Kommunen må forskuttere en del av den private investeringen i nedgravde løsninger. Dette må skje over renovasjonsgebyret og kan ikke belastes bykassen. Utbygging av nedgravde oppsamlingssystemer for kommunens egne bygg må imidlertid belastes bykassen.

I handlingsplanen er det foreslått at stasjonært avfallssug tas i bruk som metode for oppsamling av avfallet der det bygges tilstrekkelig tett. Dette vil kreve omfattende investeringer i ny infrastruktur. Økonomiplanen legger opp til investeringer på totalt 85,0 millioner kroner til denne type infrastruktur i økonomiplanperioden fram til 2014.

I handlingsplanen for oppsamling av avfall er det lagt opp til å styrke tilbudet for å kunne levere sortert avfall. Gjenvinningsstasjonen på Hegstadmoen skal oppgraderes til nye krav. I tillegg planlegges det en ny stasjon på østsiden av byen. Til sammen vil disse to stasjonene ha kapasitet til å ta i mot 150.000 besøkende hvert år.

Til etablering av ny gjenvinningsstasjon vest på Hegstadmoen er det satt av 37,0 millioner kroner. Ny gjenvinningsstasjon øst, planlegges lagt til Ranheim. Til erverv av grunn og bygging av denne er det tidligere bevilget 20 millioner kroner. Restbeløpet på fem millioner kroner er i økonomiplanen lagt inn i 2012. Til sammen er det i økonomiplanperioden satt av 62 millioner kroner til å styrke gjenvinningsstasjonstilbudet.

Oppgradert stasjon på Hegstadmoen skulle stått ferdig i 2011. Som følge av usikkerhet med grunnforhold er arbeidet utsatt, men det påregnes gjennomført i løpet av 2012. Stasjon på østsiden av byen er utsatt som følge av at det er vanskelig å få godkjent tomtearealer. Det kan være aktuelt å se på et samarbeid med Malvik kommune/Innhherred Renovasjon som planlegger ny stasjon i Malvik.

Veg

Tabell 20.11 Investeringer veg i perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

			2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014			24,9	20,1	20,1	20,1	20,1
Forslag budsjett 2012-2015				21,1	21,1	21,1	21,1
Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Tiltak funksjonshemmede	0,8		0,8	0,2	0,2	0,2	0,2
Mindre vegtiltak	5,2		5,2	1,3	1,3	1,3	1,3
Gateparkeringsanlegg	6,0		6,0	1,5	1,5	1,5	1,5
Grunnerverv veg	0,8		0,8	0,2	0,2	0,2	0,2
Gatelys fornyelse, måling	37,5	13,5	24,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Midtbytiltak	3,6		3,6	0,9	0,9	0,9	0,9
Trafikksikkerhetstiltak	36,0		36,0	9,0	9,0	9,0	9,0
Kollektivtiltak	8,0		8,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Sum økonomiplan	97,9	13,5	84,4	21,1	21,1	21,1	21,1

De kommunale investeringsmidlene til trafikksikkerhet, gang- og sykkelanlegg, kollektivtrafikk og Midtbytiltak er en del av det vedtatte kommunale bidraget på ti millioner kroner som er lagt inn under Miljøpakke for transport. For å få en samlet framstilling av investeringsbudsjettet for veg er imidlertid alle prosjektene presentert under tekniske tjenester.

I forslaget til budsjett er det satt av 9 millioner kroner til trafikksikkerhetstiltak. Det er antatt et årlig statlig tilskudd til formålet på 3 millioner kroner gjennom "Aksjon skoleveg".

Av mindre vegtiltak som vil bli gjennomført innenfor totalrammen for kommunale veger er tiltak for funksjonshemmede, gateparkeringsanlegg, tiltak for kollektivtrafikken og diverse mindre tiltak. Forslag til prioritering av enkelttiltak vil bli utarbeidet i Byutviklings årlige arbeidsprogram for investeringstiltak.

Det er budsjettet med seks millioner kroner i året til fornyelse av gatelyset samt oppfølging av pålagte krav fra netteier om etablering av måling for gatelyset. Under fornyelse satses det både på bruk av LED-teknologi samt dimming i armaturer. Det er etablert et samarbeid med Enova og søkt om støtte til denne fornyelsen. Det er budsjettet med 1 million kroner i tilskudd.

Park, friområder og badeplasser

Tabell 20.12 Investeringer parker, friområder og badeplasser i perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

			2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014			3,9	4,1	3,4	3,4	
Forslag budsjett 2012-2015				9,1	4,1	3,4	3,4
Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Munkholmen kaianlegg	5,0		5,0	5,0			
Lekeplasser/aktivitetsområder				1,5	0,6	1,5	0,6
Turstier/turveier				0,9	0,9	0,9	0,9
Parker og badeplasser				0,8	1,7	0,8	1,7
Erverv større friområder				0,7	0,7		
Erverv mindre friområder				0,2	0,2	0,2	0,2
Sum økonomiplan	5,0		5,0	9,1	4,1	3,4	3,4

Økende befolkningstall krever tilrettelegging også med grønn infrastruktur for å dekke både de "gamles" og de nye innbyggernes behov for rekreasjon, avkobling, lek og fysisk aktivitet. I tillegg til nyanlegg trenger mange anlegg også en oppgradering for å tilpasses krav om sikkerhet og universell utforming

Det er kommunen som har ansvaret for kaianlegget på Munkholmen. Kaianlegget må oppgraderes da dagens anlegg ikke tilfredsstillt krav til sikkerhet og universell utforming av slike anlegg. Det er usikkerhet knyttet til hva rehabiliteringen vil koste, men rådmannen vil foreslå at det i 2012 avsettes 5 millioner kroner til dette prosjektet. Det arbeides med å få eksterne samarbeidspartnere til å være med på prosjektet.

Rådmannen foreslår at det i planperioden bevilges totalt 4 millioner kroner til lekeplasser og aktivitetsområder. Tiltakene vil bidra til å gi nye lekeplasser og aktivitetsområder i en voksende by.

I tillegg til å legge til rette for nærfriluftslivet, er opparbeidelse av turveier et lavterskeltilbud for å komme i aktivitet, et særs godt helsefremmende tiltak. Et sammenhengende turvegnett er en viktig forutsetning for at mange skal velge nærfriluftslivet. I 2012 vil det bli anlagt turstier/turveier fra Strindamarka til boligområdene på østsiden av byen. I tillegg vil det bli arbeidet med en forlengelse av Ladestien – Nidelvstien, og en mulig tilknytning mellom disse. På vestsiden av byen vil det bli igangsatt arbeid med strekningen fra marka og ned til Byåsen, via Kystadbekken. Rådmannen foreslår at det i planperioden avsettes 3,6 millioner kroner til opparbeidelse av turstier og turveier.

Det har i mange år vært fokus på de sanitære forholdene ved badeplassene. Etter godværsdager har det kommet mange klager fra publikum. De sanitære forholdene på de sjønære badeplassene er dårlige og oppgradering med permanente toalettanlegg er kostnadskreven. Permanente toalettanlegg på de 20 sjønære badeplassene er beregnet til å koste rundt 17 millioner kroner. I planperioden foreslår rådmannen en investeringsramme til parker og badeplasser på totalt fem millioner kroner.

Erverv av større friområder er viktig for å kunne gi byens innbyggere et godt tilbud for friluftsliv – også om 10 – 20 og 30 år. De avsatte midlene i planperioden er nødvendige for å kunne gjennomføre og avslutte et større oppkjøpsprosjekt der man får statlige tilskudd fra Direktoratet for Naturforvaltning.

Rådmannen foreslår en investeringsramme i perioden på 0,8 millioner kroner til erverv av mindre friområder. Beløpet skal brukes til erverv av friområder der grunneier krever innløsning på grunnlag av vedtatt reguleringsplan.

Investeringsbudsjett mindre områder

Bydrift, - utskifting av utstyr

Maskiner og utstyr på Valøya har en samlet historisk verdi på vel 60 millioner kroner. Til utskifting av utstyr foreslås et investeringsbudsjett på fem millioner kroner.

Feietjenester

Det er beregnet utskifting av én bil per år i planperioden til en beregnet pris av 0,7 million kroner. Beregnet salgsverdi av feiebiler er lavere enn for andre biler, da slitasjen er stor på grunn av at bilene utsettes for svovelsot daglig.

21 Eiendomstjenester

21.1 Innledning

Eiendomstjenester omfatter:

- Forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens bygningsmasse og bygninger eid av tilknyttede stiftelser
- Renhold i kommunalt eide bygninger
- Prosjektutvikling og byggherrefunksjon for kommunale bygg
- Eiendomsutvikling av bebygd eiendom, inklusiv kjøp og salg av kommunale bygninger
- Kontraktsoppfølging og delvis drift av innleide bygg
- Erverv, forvaltning, utvikling og salg av ubebygd grunn

Eiendomstjenester har et brutto driftsbudsjett i 2012 på 685 millioner kroner inkludert merverdiavgift. Av dette utgjør vedlikeholdsbudsjettet ca. 147 millioner kroner. Dette tilsvarer om lag 21 prosent av brutto driftsbudsjettet. Eiendomstjenester har omtrent 520 årsverk.

I løpet av 2012 forventes Trondheim kommune å eie om lag 685 000 m² bruttoareal eksklusive kommunale utleieboliger som utgjør 242 000 m². I tillegg disponerer Trondheim kommune omtrent

150 000 m² i innleide bygg og 78 000 m² i Boligstiftelsen for trygdeboliger. Trondheim eiendom utøver det daglige eieransvaret for disse bygningene gjennom løpende forvaltning, drift og vedlikehold.

Bygningene er et viktig produksjonsmiddel for kommunens tjenesteproduksjon. Sett i et slikt perspektiv blir eiendomsforvaltningens oppgave å bidra til at den enkelte virksomhet når sine mål på en mest mulig effektiv måte. Et godt vedlikeholdt bygg vil forebygge helseskader, sikre tilfredsstillende arbeidsmiljø, bidra til gode og trivselsfremmende omgivelser og bidra til å sikre god tilgjengelighet (universell utforming) for hele byens befolkning.

21.2 Status

Eiendomstjenesten har spesielt arbeidet med å effektivisere og opprettholde kvaliteten for renholds- og driftstjenester. Et annet satsingsområde er god styring av kostnader, kvalitet og framdrift på bygge- og vedlikeholdsprosjektene.

Eiendomstjenester arbeider aktivt med miljøspørsmål både som byggherre, eiendomsforvalter, eiendomsutvikler og rådgiver overfor andre enheter i kommunen.

I 2011 har vi ikke lyktes med å skjerme vedlikeholdet for nedskjæringer slik målsettingen har vært i tidligere år, og en del planlagte vedlikeholdsprosjekt har derfor blitt redusert i omfang eller skjøvet ut i tid. Dette skyldes merforbruk på vedlikehold i 2010. Sett under ett for disse to årene er imidlertid kommunens administrasjons- og formålsbygg vedlikeholdt i tråd med tildelte rammer.

Tilgjengelige ressurser brukes mer målrettet mot planlagt, verdibevarende vedlikehold og utskiftinger. Et fagmessig vedlikehold er avgjørende for å bevare kommunens verdier og redusere miljøbelastningen. Jo lengre funksjonell og økonomisk levetid en bygning får, dess mindre blir miljøbelastningen.

Det er viktig for eiendomstjenester å kunne prioritere tiltak innenfor universell utforming og ta vare på og sikre kommunens kulturhistoriske bygg for ettertida gjennom det årlige vedlikeholdsbudsjettet.

Rådmannen har en målsetting om at alle kommunalt eide bygg som brukes i kommunens tjenesteproduksjon skal være i forskriftsmessig stand og uten vesentlige feil eller mangler. Påviste avvik skal utbedres uten ubegrunnet opphold.

Skoler, barnehager og sykehjem har en gjennomsnittlig god teknisk standard. Det er imidlertid fortsatt store utfordringer knyttet til enkelte skoler og barnehager. Kultur-, idretts- og administrasjonsbygg har en gjennomgående dårligere teknisk standard. Det vesentligste av oppgraderingsbehovet gjelder bygninger som er vedtatt eller foreslått erstattet av nye bygg eller totalrehabiliteringer. Til tross for økte bevilgninger til vedlikehold er det fortsatt et ikke ubetydelig etterslep.

Den tekniske standarden på de kommunale utleieboligene er i dag varierende, og det ligger et betydelig oppgraderingsbehov i enkelte hus og bygårder. Dette gjelder ikke minst de såkalte 1890-gårdene, som på grunn av konstruksjonen ofte har branntekniske mangler.

Vannskader er den største årsaken til skader i Trondheim kommunes bygninger. I samarbeid med vårt forsikringselskap er det igangsatt et prosjekt som har som mål å redusere frekvensen, kostnadene og konsekvensene for Trondheim eiendom og virksomhetene. Prosjektet skal være avsluttet i løpet av 2012, men skal underveis levere forslag til tiltak som snarest kan bidra til måloppnåelsen.

Tilstandsanalyser på kommunens formåls- og administrasjonsbygg er gjennomført og videreutviklet. Disse omfatter både den tekniske og den funksjonelle tilstanden (endrede brukerforutsetninger) på kommunens formåls- og administrasjonsbygg. I løpet av 2012 skal det være gjennomført en teknisk og funksjonell tilstandsanalyse av samtlige formåls- og administrasjonsbygg og kommunens eide utleieboliger.

Eiendomstjenester samarbeider med brukerne av byggene for å nå målet om tre prosent redusert energibruk per år. Dette gjøres både gjennom tekniske tiltak og gjennom en god dialog mellom brukere og driftspersonell. Viktig er også det holdningsskapende arbeidet som blant annet gjøres gjennom "Strømsparegrisen".

Det gjøres også et arbeid med å redusere mengden restavfall og økt kildesortering på enhetene.

For å dekke behovet for egnede områder/ tomter til kommunale formål innen barnehage, skole, helseinstitusjoner og omsorgsboliger, gjøres det hele tiden aktive søk etter arealer.

Utfordringer

I økonomiplanen for 2012-2015 prioriteres ressurser til planlagt vedlikehold, utskiftninger og miljøtiltak. Selv om vedlikeholdet har blitt prioritert i de siste års budsjetter, er ressursene til vedlikehold fortsatt lavere enn anbefalt normtall for et verdibevarende vedlikehold. I rådmannens forslag til budsjett er det i tråd med bystyrets ønske derfor lagt inn en betydelig økning i vedlikeholdsrammen for å dekke noe av dette gapet.

Knappe økonomiske ressurser gjør det viktig å rasjonalisere med investerings- og driftsmidler for å få mest mulig ut av de ressursene som er tilgjengelige. Dette innebærer blant annet satsing på videre utvikling, oppgradering og vedlikehold av de riktige og mest egnede bygningene samt å erstatte de mindre egnede med nye lokaler.

Eiendomstjenester spiller en sentral rolle i kommunens offensive satsing innen klima og miljø og da spesielt innenfor stasjonær energibruk. Kommunens energi- og klimahandlingsplan og kommuneplanen legger klare føringer for satsingen. For å kunne oppfylle målene for blant annet reduksjon av energiforbruk, omlegging fra olje og elektrisitet til mer klimavennlige energibærere for oppvarming (fjernvarme/bioenergi) og omlegging til vannbåren varme, er det behov for særskilte bevilgninger utover det som allerede ligger i investeringsbudsjettet for eiendomstjenestene.

Det finnes en rekke gode, lønnsomme tiltak innen enøk som har en kostnad under 100 000 kroner, og som vi også kan få tilskudd til fra Enova, men som ikke kan finansieres over investeringsbudsjettet. Flere av disse små tiltakene er så lønnsomme at de vil kunne bli nedbetalt over relativt kort tid. Rådmannen har ikke funnet rom til en slik prioritering. Det er i de siste årene gjennomført betydelige effektiviseringer innenfor eiendomstjenestene. Bygningsdrift og renholdstjenester har tatt størstedelen

av effektiviseringskravene. Et kvalitetsmessig godt renhold og god bygningsdrift er viktig for trivsel og arbeidsmiljø, og for å forlenge bygningenes levetid. En ytterligere reduksjon i for eksempel renholdstjenestene utover dagens effektiviseringskrav vil kunne redusere kvaliteten, og ikke minst påvirke innemiljøet negativt.

Sentrale utfordringer i økonomiplanperioden er å bidra til effektivt arealbruk, oppgradere bygningsmassen til nye forskriftskrav, optimalisere vedlikeholdet i forhold til disponibelt budsjett, redusere energiforbruket, bruke mer miljøvennlige energibærere, redusere mengden bygnings- og restavfall gjennom økt kildesortering og unngå bruk av miljøfarlige stoffer.

Implementering av ny utgiftsdekkende husleiemodell for de kommunale utleieboligene fortsetter i 2012, og vil stort sett være gjennomført i løpet av 2013. Bystyret har vedtatt at merinntekter fra ny husleiemodell skal benyttes til økt verdibevarende vedlikehold av de kommunale boligene.

Eiendomstjenestene har store utfordringer med å håndtere et høyt sykefravær. Tiltak for å redusere sykefraværet vil derfor fortsatt ha høy prioritet i 2012.

Det er en utfordring å sikre tilstrekkelig med areal som er egnet for utbyggingsformål, spesielt til kommunale formål, men også til fremtidig bolig- og næringsutvikling.

21.3 Mål for tjenesteområdet

Eiendomstjenester har tatt utgangspunkt i følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel ved utforming av periodemål for 2012-2015 og resultatmål for 2012:

Delmål 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn

Delmål 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal

Delmål 2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes

Delmål 2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger

Delmål 3.5 I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

Delmål 4.2 I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver (bidragsyter)

Delmål 4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester (bidragsyter)

Tabell 21.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Et verdibevarende vedlikehold av kommunens eide bygg	Vedlikeholdet skal minimum holdes på samme nivå som i 2010 tilsvarende 113 kr/m ² , som representerer en reell økning sammenliknet med 2011. Alle bygg skal tilfredsstille gjeldende lov- og forskriftskrav. Universell utforming skal vektlegges Minst 70 prosent av vedlikeholdet skal være planlagt verdibevarende vedlikehold og utskifting. I 2012 skal 25 prosent av bygningene på selvstendig grunnlag vurderes i forhold til krav i lov og forskrift

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Bidra til å redusere totalt energiforbruk med 10 prosent i perioden 2008 – 2012 samt innføre mer miljøvennlige energikilder	Reduksjon av totalt energiforbruk med 3 prosent i 2012 Alle byggeprosjekt skal gjennomføres med et energiforbruk minimum 20 prosent under teknisk forskrift
Økt gjenvinning av avfall	Gjenvinning fra byggeplasser på kommunens egne bygg skal være mer enn 80 prosent i løpet av 2012. Det skal kontraktfestes for det enkelte byggetiltak en målsetting om 70 prosent gjenvinning i nybygg og 80 prosent i rivingsprosjekt. Restavfallet skal reduseres med minst 1 prosent hvert år. 85 prosent av alt eget avfall skal kildesorteres.
Økt engasjement og tilstedeværelse blant medarbeiderne	Forbedret effektivitet i produksjonen gjennom økt engasjement og forståelse for fellesoppgavene Redusere sykefraværet med minimum 10 prosent i forhold til 2011-nivå
Økt kundetilfredshet	Kundetilfredsheten skal opprettholdes på minimum 2010-nivå.

21.4 Økonomi- drift

Tabell 21.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for Eiendomstjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenestoområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabellen viser endringer i forhold til vedtatt budsjett 2011, vedtatt av bystyret i desember 2010.

Tabell 21.2 Rammetabell budsjett 2012 og handlingsplan 2012-2015. Eiendomstjenester.

Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	283,6	283,6	283,6	283,6
Pris- og lønnskompensasjon	6,2	6,2	6,2	6,2
Oppgaveendringer	0,4	0,4	0,4	0,4
Korrigert budsjett 2011	290,2	290,2	290,2	290,2
Vedtatte rammeendringer	13,4	27,7	43,0	47,3
Forslag til rammeøkninger	9,7	9,7	9,7	9,7
Andel rammereduksjoner	-2,7	-3,7	-4,4	-4,5
Forslag til netto driftsramme	310,6	323,9	338,5	342,8
Rammeendring	20,4	33,7	48,3	52,5
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁵¹	3,3	10,9	16,4	16,4
Endringer FDV-kostnader formålsbygg	3,3	5,1	10,2	12,2
Økte utgifter/reduerte inntekter				
Økt vedlikehold formålsbygg	6,8	11,6	16,4	18,7
Skolepaviljonger, brannstasjon og tomgangstap	9,7	9,7	9,7	9,7
Effektivisering				
Reduserte bilkostnader	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Effektivisering av forvaltning, drift og renhold	-2,3	-3,2	-4,0	-4,0
Sum tiltak	20,4	33,7	48,3	52,5

Oppgaveendringer

Flytting av husleiekostnader Frostaveien 1 fra Helse og velferd over til Eiendomstjenester

Videreføring av tidligere vedtatte tiltak

I fjorårets økonomiplan lå det inne et effektiviseringskrav, samt en kompensasjon for økning i eiendomsavgifter. I tillegg har eiendomstjenester fått kompensasjon for endring i eiendomsareal.

Økte utgifter/reduerte inntekter

I tråd med Bystyrets ønsker har rådmannen lagt inn en betydelig satsing på vedlikehold av eide bygg unntatt kommunale boliger. Ferdig implementert medfører denne satsingen 18,7 millioner mer i årlig vedlikehold. Økningen vil gjøre det mulig å bedre tilstanden på mange kommunale bygg. I tillegg har Bystyret vedtatt at merinntekter fra ny husleiemodell skal benyttes til økt verdibevarende vedlikehold av de kommunale boligene. Satsningen medfører på sikt at den kommunale boligmassen blir oppgradert til et helt annet nivå enn det den har i dag.

Eiendomstjenester har fått kompensasjon for permanente skolepaviljonger (7,7 millioner kroner), drift brannstasjoner (1 million kroner) og i tråd med Bystyrets vedtak i første kvartal, 1 million kroner relatert til tomgangstap. Tomgangstap oppstår når kommunale utleieboliger blir stående tomme uten leietakere. Økt kompensasjon vil bli benyttet til å dekke inn underliggende merforbruk knyttet til drift og til økt vedlikehold. tillegg kommer justeringer av tidligere estimerte forvaltning, drift og vedlikeholdskostnader knyttet til arealøkninger på skoler, barnehager, helsehus og idrettshaller.

Effektiviseringskrav

Eiendomstjenester har fått kutt i rammen på lik linje med kommunens andre tjenesteområder. Tjenesteområdet vil søke å ta ut kravet ved å effektivisere virksomheten. Aktuelle områder vil være bruk av enhetens biler, overtid, samt gjennomgang av enhetens utgifter knyttet til renovasjon.

⁵¹ Se vedlegg 7

21.5 Økonomi- investering

Tabell 21.3 Investeringer eiendomstjenester for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	265,0	334,1	258,0	288,6			
Forslag til budsjett 2012-2015		860,8	502,5	383,1	318,1		
Investering/prosjekt							
Investering/prosjekt	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Eiendomsinvesteringer	523,0	155,9	376,2	262,7	211,0	144,5	90,0
Boligforsyning	510,5	64,1	446,4	116,7	109,7	110,5	109,5
Næringsforsyning	861,2	379,7	481,5	181,8	128,1	118,6	53,0
Sum investeringer	1 894,7	599,7	1 304,1	561,2	448,8	373,6	252,5

21.5.1 Eiendomsinvesteringer

Tabell 21.4 Investeringer eiendom for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	45,1	185,0	128,5	163,0			
Forslag til budsjett 2012-2015		262,7	211,0	144,5	90,0		
Investering/Prosjekt:							
Investering/Prosjekt:	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Off. pålegg, lov- og forskriftskrav skole				6,0	7,0	7,0	7,0
Vannbåren varme Kalvskinn				1,0			
Off. pålegg, lov- og forskriftskrav barnehager				3,0	3,0	3,0	3,0
Off. pålegg, lov- og forskriftskrav sykehjem				4,0	5,0	5,0	5,0
Erstatningsboliger				80,0	37,0	30,0	30,0
Oppgradering bolig/leiegårder				5,0	5,0	5,0	5,0
Brannsikring av eldre bygårder				5,0	5,0	5,0	5,0
Off. pålegg, lov- og forskriftskrav adm/kultur				3,0	4,0	4,0	4,0
Off. pålegg serveringssteder/idrettsanlegg				2,0	2,0	2,0	3,0
ENØK				7,0	8,0	8,0	8,0
Utfasing av oljekjeler	13,0	8,0	5,0		5,0		
Produksjonsutstyr/transportutst				1,0			
Nye brannstasjoner	510,0	144,5	365,5	140,0	130,0	75,5	20,0
Nye Leütenhaven, utredning		3,4	5,7	5,7			
Sum økonomiplan	523,0	155,9	376,2	262,7	211,0	144,5	90,0

Skoler

I budsjettperioden 2012-2015 iverksettes tiltak innenfor en ramme på 27 millioner kroner. Rammen er tenkt brukt på tiltak for å dekke avvik fra lover og forskrifter. Dette vil gjelde bl.a. pålegg fra Mattilsynet og EL-tilsyn, Miljøenheten og brannverntiltak. Det er behov for oppgradering av heiser for å tilfredsstille forskriftskrav. Tiltak for å oppfylle krav til universell utforming er også en økende post. Kalvskinn skole er under rehabilitering. I den forbindelse kan vi fullføre konvertering fra elektrisk oppvarming til

vannbåren varme for skoleanlegget ved tiltak som omfatter oppvarming, tappevann og ventilasjon i gymsalbygget. Bygningen kom ikke med i prosjekt for bytte til vannbåren varme i skoler, som ble avsluttet i 2008. Tiltaket er i tråd med intensjoner i Energi- og klimahandlingsplanen. Anlegget tilknyttet fjernvarmenettet til Statkraft.

Barnehager

Rammen dekker lukking av avvik innenfor brannsikkerhet, innemiljø og andre avvik fra lover og forskrifter.

Helse- og velferdssenter og omsorgsboliger

Det er avsatt 4 millioner kroner i budsjettet for 2012. De største postene er oppgradering av heiser, ventilasjonsanlegg og brannsikkerhet for å tilfredsstille lov- og forskriftskrav.

Boliger

Det er et omfattende behov for større oppgraderinger av mange kommunale leiegårder. Flere eldre bygg har behov for en totalrehabilitering for å forlenge levetiden, og rammen for første halvdel av perioden er allerede avsatt til påbegynte prosjekt. Nye branntilsyn fører til pålegg om å øke brannsikkerheten i gamle bygårder (bygd på 1890-tallet). Dette gir store kostnader i forbindelse med etablering av nye rømningsveier med mer. Behovet er tatt inn i egen ramme. Økningen i husleieinntekter bidrar til finansieringen av de nødvendige oppgraderingene.

Rammen for kjøp av erstatningsboliger er finansiert ved salg av boliger det ikke er hensiktsmessig for Trondheim kommune å eie, samt tilskudd fra Husbanken.

Utfasing av oljekjeler

Trondheim kommune har i egen politisk sak samt i energi- og klimahandlingsplanen vedtatt at skoler/sykehjem med oljekjeler skal være tilkoplede fjernvarme, bioenergianlegg, varmepumpeløsninger eller tilsvarende klimavennlige løsninger innen utgangen av 2012. Arbeidet er i gang. 5 millioner kroner gjenstår av den totale bevilgningen på 13 millioner kroner. Framdriften er ikke slik at vi kan regne med å bli ferdig i løpet av 2012, og siste bevilgning er derfor forskjøvet til 2013. Tiltakene kan utløse Enova-midler som delfinansiering av prosjektet med om lag 1 millioner kroner.

Enøk

Innen området enøk (energiøkonomisering) inngår gjennomføring av tekniske og bygningsmessige tiltak som vil gi et redusert energiforbruk i byggene. Trondheim eiendom har tidligere kartlagt en del aktuelle tiltak. I tillegg blir det foretatt en systematisk kartlegging av enøk-tiltak i forbindelse med vedlikeholds- og investeringsprosjekt som gjennomføres på byggene. I forbindelse med gjennomføring av planlagt vedlikehold vil det være spesielt fokus på kartlegging av enøk-tiltak i de byggene som skal ha hovedvedlikehold. Dette gjøres blant annet i forbindelse med arbeidet med energimerking og ved gjennomføring av tilstandsanalysene på byggene. Typiske tiltak er tilleggsisolering i forbindelse med utbedring av tak, tetting av luftlekkasjer i bygg, utskifting av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg, lysstyring med mer. For tiltak som kan være støtteberettiget fra Enova vil det bli sendt søknad om tilskudd. Slike tiltak krever en egeninnsats med egne investeringsmidler i tillegg til kostnader til selve enøk-analysene. Andre aktuelle tiltak innen dette området er utvidelse av sentral driftskontroll (SD) med for eksempel økt bruk av romkontroll/soner, inkludering av varme, ventilasjon og lys samt et opplegg som gir driftsoperatørene økt mulighet til å styre enkelte bygg. For å kunne foreta riktige prioriteringer av de mest lønnsomme tiltakene er det etablert kriterier for bruk av enøk-midlene. Videre vil det bli etablert metodikk for å kunne dokumentere resultatene av hvert enkelt tiltak, dvs. hvor mye energi som faktisk blir spart.

Nye brannstasjoner

Det ble i bystyresak i juni 2010 gjort rede for økt kostnadsanslag for de nye brannstasjonene. Ny vedtatt ramme er 510 millioner kroner. Det er også gjort endringer i periodiseringen av bevilgningene for å tilpasses tidspunktet kostnadene oppstår.

Øvrige investeringer

Retting av pålegg fra offentlige tilsynsmyndigheter er en prioritert oppgave i planperioden. Innenfor byggkategoriene administrasjonsbygg, idrettsanlegg, kulturbygg og markaeiendommer er det omfattende pålegg knyttet til brannsikkerhet og andre lov- og forskriftskrav.

Salgsinntekter**Tabell 21.5 Oversikt budsjettert salg av bebygd eiendom**

	2012	2013	2014	2015	Sum
Salg av bolig (erstatningsboliger)	80,0	37,0	30,0	30,0	177,0
Salg bygninger og tomteareal	9,0	33,0	0,0	0,0	42,0
Salg brannstasjoner	60,0	0,0	40,0	0,0	100,0
Sum salg	149,0	70,0	70,0	30,0	319,0

Inntektene fra boligsalg brukes i sin helhet til å finansiere kjøp av nye boliger (erstatningsboliger). Dette sikrer at kommunen kan selge boliger det ikke er hensiktsmessig å eie, uten at totalt antall boliger reduseres.

Deler av salget av brannstasjonene er flyttet fra 2013 til 2012. Dette reduserer behovet for låneopptak tidlig i fasen.

21.5.2 Boligforsyning**Tabell 21.6 Investeringer boligjenester for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner**

	2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014	55,2	41,6	38,5	37,6	
Forslag til budsjett 2012-2015		116,6	109,7	110,5	109,5

Investering/prosjekt	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Rassikring	1,9		1,9	0,5	0,5	0,5	0,5
Klargjøring og etterarbeid bolig	12,0		12,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Div.mindre boligområder	59,6	44,6	15,0	5,8	3,3	3,0	3,1
Tiller øst 2	16,0	14,0	2,0	1,0		1,0	
Brøset	5,0	2,5	2,5	2,5			
Kjøp salg ubebygd grunn	80,0		80,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Leangen senter	4,0	3,0	1,0	1,0			
Utleieboliger	32,0		32,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Anleggsbidragsmodellen	300,0		300,0	75,0	75,0	75,0	75,0
Sum investeringer	510,5	64,1	446,4	116,7	109,7	110,5	109,5

Til diverse mindre boligområder er det i økonomiplanperioden foreslått satt av 12 millioner kroner. Denne samleposten omfatter investeringer i følgende områder: Storhaugen, Volvevegen, Valøya, Nidarø, Øvre Bakklandet, Iladalen og Saupstad senter, i tillegg til generell boligutvikling og eiendomsutvikling.

Kommunen har ervervet og utarbeidet reguleringsplan for eiendommen Hårstad Minde som ligger i tilknytning til Tillerbyen, på østsiden av Harald Torps veg. Området som er gitt betegnelsen Tillerbyen øst II. Detaljprosjektering av de kommunaltekniske anleggene er gjennomført, og utbygging av kommunalteknisk infrastruktur starter høsten 2011. Kostnadsrammen er foreløpig anslått til 16

millioner kroner. Det er tidligere bevilget 14 millioner kroner. Restbeløpet, 2 millioner kroner, er satt av i 2012 og 2014.

I forbindelse med forberedende arbeider ved utvikling av "En klimanøytral bydel på Brøset" er det satt av totalt 5 millioner kroner til delutredninger og egen ressursbruk. Det er tidligere bevilget 2,5 millioner kroner. Restbeløpet på 2,5 millioner kroner forslås stilt til disposisjon i 2012. Kommunen ønsker å innta en aktiv rolle i forbindelse med utviklingen på Brøset. Det kan i den sammenheng bli aktuelt med et kommunalt erverv av hele, eller deler av området.

I forbindelse med utvikling av Leangen senter er det i samarbeid med private utbyggere lagt til rette for utbygging av barnehage, boliger og næringsareal foruten etablering av bydelspark. Som grunneier for deler av området er kommunens andel av utviklingskostnader anslått til 4,0 millioner kroner.

Utleieboliger. Investeringsrammen gjelder boliger for økonomisk/sosialt vanskeligstilte og flyktninger. Investeringsbudsjettet for utleieboliger er delt mellom byutviklingssektoren og helse- og velferdssektoren. Øvrig investeringsramme i 2012 er satt av til helserelaterte boliger for ulike grupper av funksjonshemmede. Utleieboliger for økonomisk/sosialt vanskeligstilte delfinansieres med boligtilskudd fra Husbanken med anslagsvis 20 prosent.

Boligutvikling: Til dekning av mindre utgifter, samt til forberedelse for konkrete prosjekter på kommunale eiendommer, har vi satt av 1 millionr kroner per år i økonomiplanperioden.

Rassikring: Til tiltaket settes av 0,45 millioner kroner per år.

Ubebygd grunn: Til kjøp og salg av er det satt av 20 millioner kroner per år i økonomiplanperioden.

Til bygging av fremtidige offentlige anlegg i henhold til anleggsbidragsmodellen er det satt av 75 millioner kroner per år i økonomiplanperioden. Dette er anlegg som i sin helhet finansieres av private utbyggere. Siden kommunen står som formell tiltakshaver må likevel kostnadene tas med i det kommunale budsjettet. Vi vet ikke i dag hvilke anlegg/ områder som vil bli bygd ut i handlingsperioden.

21.5.3 Næringsforsyning

Tabell 21.7 Investeringer næringsforsyning for perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015		
Vedtatt budsjett 2011-2014	164,7	107,5	91,0	88,0			
Forslag til budsjett 2012-2015		481,5	181,8	128,1	118,6		
Investering/prosjekt	Kostnads- overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Klargjøring og etterarbeid næring	10,0		10,0	2,5	2,5	2,5	2,5
Ranheim Nedre	100,0	88,4	11,6	6,6			
Ranheim Øvre	50,0	41,0	9,0	9,0			
Heggstad Søndre	10,0	7,0	3,0	3,0			
Avfallsdeponi Heggstadmoen	65,0	35,0	30,0	27,0	3,0		
Kjøp/ salg ubebygde grunn	80,0		80,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Grilstadfjæra	250,0	65,0	185,0	60,0	60,0	60,0	5,0
Grilstadfjæra småbåthavn	34,5		34,5	15,0	10,0	9,5	
Næringsutvikling	2,0		2,0	0,5	0,5	0,5	0,5
Lade Leangen	112,5	109,0	3,5	3,5			
Killingdal Ila	37,7	34,3	3,4	3,2	0,1	0,1	
Diverse mindre næringsområder	9,5		9,5	6,5	2,0	1,0	
Utbygging anleggsbidragsmodellen	100,0		100,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Sum investeringer	861,2	379,7	481,5	181,8	128,1	118,6	53,0

Også innenfor dette området legges det opp til relativt store bruttoinvesteringer. Med unntak av kostnadene knyttet til opprydding på Hegstadmoen fyllplass, samt Killingdal Ila er imidlertid prosjektene som skal gjennomføres i løpet av økonomiplanperioden selvfinansierende.

Kommuneplanen legger til rette for en omfattende utbygging på Ranheim nedre, mellom E 6 og Trondheimsfjorden. De forskjellige grunneierne i området har dels gjennomført reguleringsprosesser for sine områder, dels er de i gang med reguleringsarbeidet. Bygging av hovedanleggene som er nødvendige for den totale utbyggingen på Ranheim er nå godt i gang. Trondheim kommune er tiltakshaver. Hovedanleggene er kalkulert til 100 millioner kroner, og hele dette beløpet skal fordeles ut på eiendommene proporsjonalt med eiendommenes utbyggingspotensiale. De gjestående 11,6 millioner kroner til hovedanleggene er fordelt med 6,6 millioner kroner i 2012, og 5 millioner kroner i 2013.

Kommunedelplanens viste byomforming på Lade/ Leangen er blant annet avhengig av at Haakon VII gate er ombygd. Likeså forutsettes en ny gang-sykkelforbindelse over jernbanen til Dalen hageby samt opparbeiding av bydelspark på sirkustomten. Trondheim kommune har gått inn som tiltakshaver for hovedanleggene. Haakon VII gate og Ladeparken er nå ferdigstilt. Reguleringsplan for gangforbindelsen over jernbanen ble sluttbehandlet i vår, og arbeidene ble igangsatt like før sommerferien. De totale arbeidene for hovedanleggene er kalkulert til 112,5 millioner kroner. De gjestående 3,5 millioner kronene er satt av i 2012.

Øst for Grilstadtunellen er det ubebygde arealer på både nordsiden og sørsiden av motorvegen. Disse arealene er gitt betegnelsen Ranheim Øvre. Trondheim kommune har inngått avtale med grunneieren Agri eiendom AS om samarbeid i forbindelse med planlegging og utbygging av disse områdene. I avtalen er det nedfelt at Trondheim kommune skal kunne erverve de arealene som blir regulert til samfunnsnyttige formål til markedspris. Forslaget til reguleringsplan for områdene ble vedtatt i bystyret i september. Reguleringsplanen inneholder tomter til ny brannstasjon og oppstillingsplass for busser.

Kommunalteknisk klargjøring av områdene er kalkulert til 50 millioner kroner. Det er tidligere bevilget 41,0 millioner kroner til dette prosjektet. Restbeløpet, 9 millioner kroner er satt av i 2012. Hele beløpet forutsettes dekket av de som etablerer seg i området.

Mellom eksisterende industriområde på Heggstadmyra og jernbanelinjen er det et ubebygde område som i kommuneplanen er avsatt til utbyggingsformål. Området som er gitt betegnelsen Heggstad søndre er på totalt 90 dekar. Trondheim kommune er i sluttforhandlinger med den største private grunneieren om kjøp av omlag 70 dekar. Etter at arealer er ervervet vil de bli regulert til næringsformål. Det vil trolig være mulig å starte kommunalteknisk klargjøring av området i 2012. Det totale kostnadsoverslaget er på 10 millioner kroner. Det er tidligere bevilget 7 millioner kroner, og restbeløpet på 3 millioner kroner er avsatt i 2012.

Det har vært stor usikkerhet knyttet til avslutningsarbeidene på Hegstadmoen, både med hensyn til myndighetskrav og tiltak i forbindelse med dårlige grunnforhold.. Når det gjelder sikring mot utglidning ved jernbanen og ved pumpestasjon, arbeides det med detaljering av tiltak. Utgifter knyttet til disse tiltakene er beheftet med stor usikkerhet. Kalkylen som lå til grunn for budsjett 2011 var på 65 millioner kroner. Denne usikre kalkylen legges også til grunn for årets budsjett med økonomiplan. Den største økonomiske usikkerheten er likevel knyttet til om fylkesmannen vil kreve rensing av sigevannet.

Bystyret har tidligere bevilget 34,3 millioner kroner til opprydding av det forurensede området på Killingdal. Prosjektet omfatter i tillegg til opprydding også etablering av et nytt friområde. Arbeidene er i hovedsak avsluttet, og det viser seg at anlegget har blitt 3,4 millioner kroner dyrere enn opprinnelig beregnet. Prosjektet har vært særdeles utfordrende fordi forurensingen hadde trengt dypt ned i grunnen.

Ved utbygging i Grilstadfjæra er Trondheim kommune eier av deler av det regulerte området. Her har kommunen gjennom utbyggingsavtale med privat grunneier tatt tiltakshaveransvar for hele utbyggingene av kommunaltekniske anlegg, inkludert bygging av marina. Det totale budsjettet lyder på 250 millioner kroner. 65,0 millioner kroner er tidligere bevilget, og de resterende 185 millioner kroner er fordelt utover i økonomiplanperioden.

Avtale mellom Trondheim kommune og Grilstad Marina om utbygging av Grilstadfjæra ble godkjent av Bystyret i møte 10.6.2010. Gjennom denne avtalen har kommunen sikret seg en kommunal småbåthavn for 800 båter i området. Som godtgjørelse for de arbeidene som utføres av Grilstad Marina, er kommunen gjennom avtalen forpliktet til å betale maks. 34,5 millioner kroner til selskapet. I saksfremstillingen til Bystyret er det skissert to mulige finansieringsalternativer. Enten at kommunen tar opp et lån for å finansiere investeringen, eller at de som får en avtale om drift og forvaltning av småbåthavna tar investeringskostnadene. Siden det har vist seg vanskelig å få i stand en akseptabel avtale om investeringen med aktuell drifter, bør kommunen dekke disse kostnadene over eget budsjett. Det er en forutsetning at de økonomiske betingelsene i avtalen med fremtidig drifter og forvalter er slik at kommunens totale utgifter blir dekket. Fordelingen av investeringene i økonomiplanperioden, er i samsvar med avtalt betalingsplan.

Næringsutvikling: Til dekning av mindre utgifter, samt til forberedelse for konkrete prosjekter på kommunale eiendommer, har vi satt av 0,5 millioner kroner per år i økonomiplanperioden.

Til klargjøring av diverse nye næringsarealer, som ennå ikke er spesifisert, samt til etterarbeider i allerede utbygde næringsarealer har vi samlet satt av 10,0 millioner kroner i økonomiplanperioden.

Kjøp/ salg av eiendom: med tanke på å legge til rette for næringsetablering har vi satt av 20 millioner kroner per år i økonomiplanperioden.

Til diverse mindre næringsområder er det i økonomiplanperioden satt av 9,5 millioner kroner. Denne samleposten omfatter investeringer i følgende områder: Munkvoll stasjon, Kvenildmyra, Risvollan senter og Leangen stasjonsområde.

Til bygging av fremtidige offentlige anlegg etter anleggsbidragsmodellen er det satt av 25,0 millioner kroner per år i økonomiplanperioden. Dette er anlegg som i sin helhet finansieres av private utbyggere. Siden kommunen står som formell tiltakshaver må likevel kostnadene tas med i det kommunale budsjettet. Vi vet ikke i dag hvilke anlegg/ områder som skal bygges ut i økonomiplanperioden.

22 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og Trondheim kommunerevisjon

22.1 Økonomi drift

Området har en rammeøkning på to millioner kroner som følge av bystyrevedtak 55/11 - *Ny formannskapsmodell*. Vedtaket øker godtgjøring og tilskudd til partiene med 2 millioner kroner. Rammen er økt med ytterligere en million kroner for å styrke arbeidet med kontroll og tilsyn. Når det gjelder valg, er det påkrevd med valgutstyr som er universelt utformet. Dette vil gi en økning i ramma på valg med 1,1 millioner kroner i 2013 og 1,1 millioner kroner i 2015.

Det er lagt et effektiviseringskrav på området på 0,3 millioner kroner i 2012, økende til 0,4 millioner kroner i 2014.

Tabellen viser forslag til netto driftsramme for bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 22.1 Budsjettramme og tiltak bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	56,6	56,6	56,6	56,6
Pris- og lønnskompensasjon	0,1	0,1	0,1	0,1
Oppgaveendringer	-7,2	0,0	-7,2	0,0
Korrigert budsjett 2011	49,5	56,7	49,5	56,7
Vedtatte rammeendringer	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Forslag til rammeøkninger	3,0	4,1	3,0	4,1
Andel rammereduksjoner	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4
Forslag til netto driftsramme	52,0	60,2	51,8	60,1
Rammeendring	2,5	3,5	2,3	3,4
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Økte utgifter/reduerte inntekter	3,0	4,1	3,0	4,1
Ny formannskapsmodell	2,0	2,0	2,0	2,0
Økte kostnader kontroll og tilsyn	1,0	1,0	1,0	1,0
Valglokaler	0,0	1,1	0,0	1,1
Effektivisering	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4
Generell effektivisering	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4
Sum tiltak	2,5	3,5	2,3	3,4

23 Rådmannen og strategisk ledelse

23.1 Innledning

Tjenesteområdet består av driftsbudsjettet til rådmann, kommunaldirektørene og fagstaben. Området omfatter også driftsbudsjettet til oppvekstkontoret og enhet for internkontroll og service (Esikt). Overføringene til Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS, samt budsjettet for stabsenheten til byutvikling lå tidligere på dette området. Fra 2012 er dette flyttet over til tekniske tjenester.

23.2 Status og utfordringer

Budsjettene for disse områdene har i de siste årene vært uendret, eller noe redusert. Samtidig skal man administrere og koordinere et stadig økende tjenestetilbud til en økende befolkning. Også i perioden fremover vil budsjettene måtte reduseres ut fra områdets andel av generelle budsjettreduksjoner. Disse reduksjonene forutsettes hovedsakelig gjennomført som effektiviseringer. Det betyr at tjenesteproduksjonen ikke reduseres, selv om antall personer kan bli noe færre. Imidlertid mener rådmannen at det er nødvendig med enkelte styrkninger innenfor fagstaben. Som påpekt i kapitlet for interne tjenester er det behov for styrke den interne økonomiske og administrative kontrollen i kommunen. For å få til det foreslås det å omprioritere midler fra reduserte kostnader knyttet til IT driftsavtaler. Disse midlene ligger i rammene for de interne tjenester, men vil bli fordelt mellom interne tjenester og rådmannen. Før denne fordelingen kan skje vil rådmannen nøye vurdere hvilke tjenester som bør styrkes for å oppnå best mulig egenkontroll.

Trondheim kommune har en effektiv administrasjon og har over flere år hatt lavere utgifter til administrasjon målt pr innbygger sammenliknet med de andre store byene i Norge. I 2010 var utgiftene til administrasjon vel 10 prosent lavere enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene.

Tabell 23.1 Brutto driftsutgifter til administrasjon (funksjon 120). Kroner pr innbygger

	2010
Trondheim	2 185
ASSS gjennomsnitt	2 447

23.3 Mål for tjenesteområdet

Rådmannen skal følge opp og legge til rette for realisering av de politiske målene. Det vises til kapittel 3 for øvrige mål for rådmannen.

23.4 Økonomi - drift

23.2 Budsjettramme og tiltak rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	236,5	236,5	236,5	236,5
Pris- og lønnskompensasjon	1,1	1,1	1,1	1,1
Oppgaveendringer	-113,3	-112,4	-112,4	-112,4
Korrigert budsjett 2011	124,3	125,2	125,2	125,2
Vedtatte rammeendringer	0,1	2,0	4,9	6,4
Forslag til rammeøkninger	0,0	0,0	0,0	0,0
Andel rammereduksjoner	-0,9	-1,4	-1,7	-1,7
Forslag til netto driftsramme	123,5	125,8	128,4	129,9
Rammeendring	-0,8	0,6	3,2	4,7
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁵²	0,0	1,5	4,5	4,5
Økte utgifter/reduerte inntekter				
Styrket kompetanse		0,3	0,3	1,9
Effektivisering				
Reduksjoner i fagstaben	-0,2	-0,3	-0,6	-0,6
Effektiveringskrav oppvekstkontoret/Esikt	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6
Redusert tjenestetilbud				
Redusert omfang prosjekter	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5
Sum tiltak	-0,8	0,6	3,2	4,6

Videreføring av tidligere vedtatt tiltak

Dette gjelder styrkning av arbeidet knyttet til brannsikring, samt forventet netto husleieøkning for nye brannstasjoner. Styrkingen beholdes foreløpig sentralt hos rådmannen.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Rådmannen ønsker å styrke fagstabens kompetanse. Innenfor driftsrammen til rådmannen ligger det imidlertid svært få muligheter til å få til en styrkning. Under interne tjenester frigjøres det midler som følge av lavere kostnader knyttet til nye driftsavtaler innenfor IT. Disse midlene ønsker rådmannen å fordele mellom interne tjenester og rådmannen for å styrke kapasiteten ytterligere i forhold til internkontroll. Dette er nærmere omtalt under interne tjenester.

Effektivisering

Budsjettet til fagstaben, oppvekstkontoret, Esikt og stabsenheten til byutviklingsdirektøren reduseres med 0,6 millioner kroner i 2012, økende til 1,3 millioner kroner i 2015. Dette forutsettes gjennomført, uten at tjenesteproduksjonen reduseres. Et mulig tiltak her er at men i større grad finner eksterne finansieringskilder til større utviklingsprosjekter.

Redusert tjenestetilbud

Bevilgningen til en del prosjekter reduseres. Dette gjelder blant annet midler til kommuneplanlegging, HMS-tiltak og 3-parts-samarbeidet.

⁵² Se vedlegg 7

24 Interne tjenester og arbeidsgiverområdet

24.1 Omfang, status og utfordringer

De interne tjenestene bidrar til å sikre driften av organisasjonen Trondheim kommune. Enhetsledere og merkantilt personale følges opp og bistand ytes direkte og indirekte. Tjenestene støtter opp under at lov og regelverk overholdes, at økonomistyringen er god og at kommunen får inn de inntektene man har krav på; så som avgifter, refusjoner m.m. Interne tjenester må ha tilstrekkelige ressurser, og det er også nødvendig å styrke enkelte områder, bl.a. innenfor funksjoner der Trondheim kommunerevisjon har påpekt svak ressursinnsats. Økning i antall enheter fører til økt etterspørsel. De ansattes kompetanse innen sine fagområder må være høy, og det arbeides kontinuerlig for å opprettholde og videreutvikle denne. Høy kompetanse er også en forutsetning for effektiv drift.

De interne tjenestene omfatter Arbeidsmiljøenheten, Trondheim byarkiv, Innkjøpstjenesten, IT-tjenesten, Kemneren, Kommunikasjonsenheten, Kommuneadvokaten, Kontortjenesten, Overformynderiet, Personaltjenesten, Regnskapstjenesten, Tolk Midt-Norge og Økonomitjenesten. 1. oktober 2011 ble Lønnstjenesten lagt til Personaltjenesten.

Særskilte utfordringer for de interne tjenestene i økonomiplanperioden 2012- 2015 er å bistå enhetene og rådmannen med:

- Økonomistyring og effektivisering av merkantile regnskapsrutiner
- Reduksjon av sykefravær og arbeidsmiljøutvikling
- Gjennomføring av Dialogmøte 1 innen sju uker
- Rekruttering, omstilling og nedbemanning
- Implementering av anskaffelsesstrategi 2009-2012 med handlingsplan
- God beredskap når det gjelder samfunnssikkerhet
- Høyning av den digitale kompetansen
- Overføring av papirarkiver til Dora etter pålegg fra Riksarkivaren, jamfør også Forvaltningsrevisjon

Ved bruk av hensiktsmessige IT-verktøy kan arbeidsprosesser og rutiner effektiviseres og forbedres. Det er en kontinuerlig utfordring og oppgave for de interne tjenestene å sikre at de ansattes digitale kompetanse er tilpasset den enkeltes arbeidsoppgaver. Dette vil være et særskilt satsingsområde de neste par årene.

Trondheim kommune har en viktig oppgave i å behandle personopplysninger i samsvar med Personopplysningsloven og Helseregisterloven. Ved Datatilsynets tilsyn november 2010 ble det påpekt en rekke forbedringsområder. Helse og velferd og Oppvekst og utdanning håndterer sensitiv informasjon elektronisk. Dette krever elektroniske arkiv med særlig god sikkerhet, som igjen krever investeringer og arbeidskraftressurser.

Som en stor innkjøper har Trondheim kommune i flere år arbeidet målbevisst med anskaffelser. Dette er en av de sentrale støttefunksjonene i offentlige virksomheter. På bakgrunn av Trondheim kommunes anskaffelsesstrategi for perioden 2009-2012, skal anskaffelsesfunksjonen videreutvikles. Begrensning av miljøutslippene står sentralt. Oppretting av et sentralt lager hvor kommunens leveranser samordnes for viderelevering ut til enhetene, vil gi vesentlige miljøgevinster.

Bystyret har satt fokus på service og tilgjengelighet i møte med publikum. I årene framover vil det være viktig for kommunen at innbyggerne opplever samsvar mellom de tjenestene kommunen tilbyr og innbyggernes forventninger. God og framtidsrettet innbyggerdialog er et svært viktig satsingsområde for kommunen.

Trondheim kommune har ambisjon om å innføre "digitalt førstevalg". Det betyr at digital samhandling skal være innbyggernes og næringslivets førstevalg. Prosjektet *Digitalt Førstevalg* skal bidra til at ambisjonen oppnås. I løpet av de kommende årene vil en rekke delprosjekt gjennomføres under hovedprosjektet.

Ved lengre sykefravær skal alle enheter som er tilknyttet bedriftshelsetjenesten, ha en representant for denne med i Dialogmøte 1. Innen sju uker skal arbeidsgiver innkalle til møtet, uavhengig av sykmeldingsgrad, der arbeidstaker og arbeidsgiver deltar. Sykmeldende lege skal også delta, med mindre arbeidstaker ikke ønsker det eller at det ikke er hensiktsmessig. Det anslås at det må gjennomføres omlag 1 600 dialogmøter i Trondheim kommune per år. Anslaget bygger på rapporter fra enhetslederne over antall sykmeldte over seks uker i 2010. Det skal søkes NAV om refusjon for bedriftshelsetjenestens deltakelse i Dialogmøte 1.

Det blir ingen endringer i dagens sykelønnsordning. Partene kan bringe dette opp i løpet av avtaleperioden.

Trondheim kommune har inngått ny avtale om et inkluderende arbeidsliv (IA) for perioden 1.3.2010-31.12.2013. Det er utarbeidet handlingsplan i samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene.

I 2010 var sykefraværet 9,8 prosent. Målet var 9,7 prosent. Sykefraværet var samlet sett på 10,5 prosent de to første kvartalene i 2011. Dette er en økning på 0,8 prosentpoeng sammenlignet med samme periode i 2010. Da var fraværet 9,7 prosent. Bystyret har vedtatt at målet er et sykefravær under 9 prosent i 2012. Dette er et meget ambisiøst mål. Arbeidet med å redusere fraværet er forankret i "Helsefremmende Trondheim". Den overordnede strategien er å målrette sykefraværsinnsatsen mot det helsefremmende, forebyggende og reagerende arbeidet. Innsatsen er spesielt rettet mot Helse og velferd, barnehager og Miljøservice, og enkelte diagnosegrupper. Prosjektene "NB! Naturlige bevegelser" i Helse og velferd og "La mæ få klar det sjøl" i barnehager har vist seg å ha forebyggende effekt og vil være viktige satsingsområder videre framover.

Kommunale tjenester er avhengige av tolketjenester og oversettelsestjenester for å sikre kommunenes lovpålagte informasjonsplikt og individets rettsikkerhet. Behovet for tolk og oversetting varierer i forhold til antall og hvilke grupper av flykninger kommunen mottar. En effektivisering av tolkeoppdrag gjennom å tilby skjermtolking som dekker krav til sikring av sensitiv informasjon, er mulig. Utfordringen er at dette er en webbasert tjeneste via ansattes pc-er, der kommunens internettkapasitet/båndbredde ikke er tilstrekkelig i dag for å sikre god nok kvalitet på lyd og bilde.

Trondheim kommunes beredskap ble satt på prøve i sommer. Beredskapsarbeidet fungerte som planlagt. For å sikre god beredskap kreves det samarbeid med offentlige og private aktører for å kartlegge, forebygge og begrense uønskede hendelser. Arbeidet er igangsatt og vil ha høy prioritet i planperioden. Samarbeidet med frivillige er også et viktig satsingsområde i planperioden.

Som en viktig samfunnsaktør tar Trondheim kommune sitt miljøansvar på alvor. Å "feie for egen dør" er viktig for å fremstå som en attraktiv arbeidsgiver og som et forbilde for resten av bysamfunnet. Som den første større bykommunen i Norden, ble Trondheim kommune miljøsertifisert etter ISO 14001-standard for miljøledelse i 2006. Formålet med sertifiseringen er å styre og effektivisere miljøarbeidet gjennom systematisk planlegging, gjennomføring, oppfølging og evaluering/korrigerende.

For planperioden 2012-2015 skal kommunens miljøledelsessystem være med på å sikre at miljøbelastning fra egen drift blir stadig mindre, gjennom økt kunnskap og miljøbevissthet blant kommunale ledere og ansatte og beslutningstakere. Overordnede miljømål konkretiseres i forpliktende lederavtaler mellom rådmannen og den enkelte enhetsleder.

For å opprettholde kritisk kompetanse i organisasjonen er det viktig å redusere andelen medarbeidere som tar ut AFP, og andelen over 50 år som fratrer av ulike årsaker. I planperioden er dette ett av satsingsområdene.

Arbeidet med å sikre rekruttering til områder der kommunen strever med å få kvalifiserte søkere, vil fortsette i perioden. Det samme vil arbeidet med å øke andelen menn i barnehager og omsorgstjenesten. I planperioden vil rådmannen arbeide aktivt for å øke andelen heltidsstillinger innen Helse og velferd. Kommunen trenger mer kunnskap og erfaringer i forhold til de ulike virkningene som oppstår med økt grunnbemanning og økte stillingsandeler. Ulike prosjekter og tiltak vil derfor bli prøvd ut, jf kapittel 3.3.3.

Fagopplæring i bedrift er et virkemiddel for å få kvalifisert arbeidskraft i kommunen, og det jobbes aktivt med å øke rekrutteringen til læreplasser i ulike fag innenfor alle tjenesteområdene. Ulike prøveprosjekt for å gi lærlinger generell studiekompetanse, i tillegg til fagbrev ved endt læretid, er igangsatt. Det søkes om statlige midler til prosjektet "Hel stilling og kompetanseoverføring til nyutdannede helsefagarbeidere". Hovedmålet er å redusere ufrivillig deltid hos nyutdannede helsefagarbeidere og overføre realkompetanse fra seniorer nær pensjonsalder til nyutdannede helsefagarbeidere.

Antall medarbeidere i det interne arbeidsmarkedet (DIA) har vist en jevn nedgang, fra 314 personer 1. januar 2010 til 171 personer 31. desember 2010, og videre ned til 137 personer per 31. juli 2011. Målet har vært å komme ned på 2007-nivået, dvs. omlag 130 personer. Arbeidet med det interne arbeidsmarkedet er nå godt implementert, og rådmannen ser ikke behov for å ha dette som et særlig satsingsområde framover. DIA er et viktig redskap i omstillingsprosesser og rådmannen ønsker å videreføre "basisbudsjettet".

Stortinget vedtok ny vergemålslov våren 2010. Etter den nye loven skal dagens ordning med kommunale overformyndere avvikles og ny lokal vergemålsmyndighet legges til fylkesmennene. Det foreligger et forslag om at loven skal tre i kraft 1.1.2013. Dette innebærer at Overformynderiet overføres til Staten samme dato.

Ny lov berører også kommunens forvaltning av legater. Kommunens lovhjemmel til å forvalte legatmidler gjennom Overformynderiet, blir fjernet. Fylkesmannen har anledning til å forvalte legater, men justisdepartementet har uttalt at legater med kommunal/lokal foranking ikke har en naturlig plass hos fylkesmennene. Trondheim kommunes fremtidige rolle i forhold til legater må avklares politisk.

24.2 Felles for tjenesteområdet

De interne tjenestenes ambisjon er å være kompetansesentra på høyt nasjonalt nivå innen sine respektive fagområder. De interne tjenestenes oppgave er å gjøre de andre enhetene gode, slik at mest mulig energi kan frigjøres til tjenesteyting og samfunnsutvikling for å oppnå målene i kommuneplanen.

Av hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 er det hovedmål 4 som i størst grad legger føringer på arbeidet til de interne tjenestene.

For gjeldende planperiode har finansdirektøren, organisasjonsdirektøren og de interne tjenestene et hovedansvar for følgende delmål med tilhørende strategier:

- 4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer
- 4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver
- 4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket
- 4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

Mål for tjenesteområdet

- De interne tjenestene skal bidra til at Trondheim kommune er en effektiv tjenesteyter og en attraktiv arbeidsplass

Tabell 24.1 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
Ansattes digitale kompetanse er tilpasset den enkeltes oppgave	Kartleggingsverktøy er utarbeidet Kartlegging av kompetansebehov er gjennomført
Arbeidsprosesser ved de interne tjenestene er effektivisert (ved hjelp av digitale verktøy og eventuell organisatorisk tilpasning)	Intern dokumentflyt er digitalisert Uhensiktsmessige arbeidsprosesser er endret eller fjernet
Interne tjenester legger til rette for at Trondheim kommune scorer høyt i nasjonale serviceundersøkelser	Informasjon om og fra interne tjenester er lett tilgjengelig Det er utarbeidet verktøy og gode, rutiner for publisering, arkivering, søk og gjenfinning
Trondheim kommune håndterer sensitive personopplysninger i tråd med gjeldende lovverk	Ved Barne- og familietjenesten er det etablert skriftlige rutiner for håndtering av personopplysninger, og ansvarsforhold som sikrer at personopplysningsloven blir etterlevd i praksis, er tydeliggjort

24.3 Felles for kommunen som arbeidsgiver

Det er i 2011 avdekket omfattende brudd på arbeidsmiljøloven (AML) i en rekke enheter med turnusbaserte tjenester. Dette gjelder både kommunens egne ansatte og vikarer fra bemanningsbyrå kommunen har inngått avtale med. Årsakene til bruddene er komplekse. Marginal grunnbemanning, et relativt høyt sykefravær og uklar fortolkning av arbeidstidsbestemmelsene på enhetene er sterkt medvirkende faktorer.

Rådmannen iverksatte våren 2011 konkrete tiltak for å forhindre videre brudd på arbeidsmiljøloven. Iverksatte tiltak har ikke gitt umiddelbar ønsket effekt og må sikres stor oppmerksomhet videre. Arbeidet må sammenstilles med pågående utviklingsprosjekt for reduksjon av ufrivillig deltid. Blant annet må det søkes på å finne løsninger som åpner for annen vaktbelastning på helger enn dagens standard på 3. hver helg. Avtaler med arbeidstakerorganisasjonene er en forutsetning. Hyppigere helgearbeid vil gi sterkere fagdekning på helg, økt kvalitet på tjenestene og vil lede til flere heltidsstillinger. Rådmannen har ikke funnet rom for en generell bedring av den marginale grunnbemanningen.

I vedtatt kommunedelplan for eldre i perioden 2011-2020 er rådmannen bedt om å sikre at grunnbemanningen økes på en slik måte at 70 prosent av naturlig fravær som sykdom, ferieavvikling og permisjoner i kommunens organisasjon, dekkes av egne ansatte. Videre er rådmannen bedt om at alle ansatte tilbys en stillingsandel som tilsvarer det de faktisk har jobbet de siste 15 måneder. Det er videre bedt om å gjennomføre et forsøk med heltid som hovedregel og 30 timers uke med full lønnskompensasjon på minst to enheter. Arbeidet med disse problemstillinger er startet, og rådmannen kommer tilbake med en egen sak om dette.

I årene fram til 2015 har Trondheim kommune som arbeidsgiver spesielt utfordringer med å:

- sikre framtidig behov for arbeidskraft
- tilpasse og utvikle tjenestetilbudet gjennom omstilling, utvikling og nyskaping i takt med endringer i samfunnet

Mål

Trondheim kommune skal være en attraktiv arbeidsgiver

Tabell 24.2 Periodemål og resultatmål

Periodemål 2012-2015	Resultatmål 2012
De turnusbaserte tjenestene utføres uten brudd på arbeidsmiljøloven	Rutiner for innleie av vikarer og kontrollrutiner er implementert ved alle turnusenheter Videreføre sentrale avtaler med tillitsvalgte
Minst 50 prosent av ansatte innen Helse og velferd har heltidsstilling	Minst 40 prosent av ansatte innen Helse og velferd har heltidsstilling Ulike prosjekter og tiltak for å øke stillingsandeler for ansatte innen Helse og velferd prøves ut.
Minst 65 prosent av ansatte i aldersgruppen 62 til 67 år tar ikke ut AFP	Minst 63 prosent av ansatte i aldersgruppen 62 til 67 år tar ikke ut AFP
Andelen uførepensjonister er redusert	Rådmannen har god oversikt over antall nye uførepensjonister
Sykefraværet fra og med 2013 ligger på gjennomsnittet av sykefraværet i storbyene	Sykefraværet ved utgangen av 2012 er under 9 prosent
Trondheim kommune er en konkurransedyktig aktør i kampen om arbeidskraften	Det er flere kvalifiserte søkere til ledige stillinger innen byutviklingsområdet Det er godt kvalifiserte søkere til ledige rektorstillinger
Andelen menn i barnehager er økt fra 7,8 prosent i 2009 til 12 prosent i 2014. Andelen menn i omsorgstjenesten er økt fra 16,7 prosent i 2009 til 20 prosent i 2014	Andelen menn i barnehagene er økt til 10 prosent og andel menn i omsorgstjenesten er økt til 18 prosent
I 2014 har Trondheim kommune kompetanse og systemer til å møte uønskede hendelser	Det er gjennomført helhetlige ROS-analyser ⁵³ som tilfredsstiller kravene i Sivilbeskyttelsesloven Alle kommunens beredskapsplaner på enhets- og stabsnivå er oppdaterte Det er økt samordning om samfunnssikkerhet på tvers av tjenesteområdene
Samarbeidet mellom Trondheim kommune og frivillig sektor har økt om visse typer oppgaver	Rådmannen og interne tjenester legger til rette for økt samhandling mellom Trondheim kommune og frivillig sektor
Kommunens miljøledelse (ISO 14401) sikrer at miljøbelastningen fra Trondheim kommunes egen drift blir stadig mindre	Tiltak for å forbedre kommunens miljøstyringssystem utført Rutiner i Kvaliteket for miljøledelse og håndtering av avviks- og forbedringsmeldinger blir fulgt opp

⁵³ Risiko - og sårbarhetsanalyser

24.4 Økonomi – drift

Tabellen viser rådmannens forslag til netto driftsramme for interne tjenester i perioden 2012-2015, samt rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2011.

Tabell 24.3 Budsjettramme og tiltak interne tjenester. Tall i millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011	310,2	310,2	310,2	310,2
Pris- og lønnskompensasjon	3,6	3,6	3,6	3,6
Oppgaveendringer	-7,2		-7,2	
Korrigert budsjett 2011	313,8	313,8	313,8	313,8
Vedtatte rammeendringer	0,7	1,5	1,5	1,5
Forslag til rammeøkninger	4,0	4,0	1,5	1,5
Andel rammereduksjoner	-2,6	-3,6	-4,0	-4,1
Forslag til netto driftsramme	315,9	315,79	312,8	312,7
Rammeendring	2,1	1,9	-1,0	-1,1
Videreføring av tidligere vedtatte tiltak⁵⁴	0,7	1,5	1,5	1,5
Justering av tidligere vedtatte tiltak	-0,7	-1,5	-1,5	-1,5
Økte utgifter/reduerte inntekter	7,8	7,8	5,3	5,3
IA-avtalen, Dialogmøte 1	1,5	1,5	1,5	1,5
Styrket egenkontroll	3,8	3,8	3,8	3,8
Papirarkiv	2,5	2,5		
Effektivisering	-5,7	-5,9	-6,3	-6,5
Effektivisering	-1,9	-2,1	-2,5	-2,7
Redusert kostnad IT-avtaler	-3,8	-3,8	-3,8	-3,8
Sum tiltak	2,1	1,9	-1,0	-1,1

Tidligere vedtatte tiltak

Overformynderiet mottar inntekter årlig i form av rente på forvaltet kapital. I 2012 forventes økning i renten som gir grunnlag for merinntekter for enheten, tilsvarende 0,2 millioner kroner.

Området får på lik linje med andre tjenesteområder en kompensasjon for befolkningsvekst. Kompensasjonen skal bidra til at administrative tjenester holder tritt med en stadig økende vekst i tjenesteproduksjonen.

Justering av tidligere vedtatte tiltak

Kompensasjon for befolkningsvekst benyttes ikke til å styrke de interne tjenester. I stedet blir dette brukt til å redusere omfanget av kuttet til de interne tjenestene.

Økte utgifter/reduerte inntekter

Nye regler knyttet til sykefraværsoppfølging og Dialogmøte 1 fra 1.7.2011 gir økning i kostnader for Arbeidsmiljøenheten. Forventet kostnadsøkning er på 1,45 millioner kroner.

Kommunerevisjonen har gjennom sin regnskapsrevisjon for 2010 påpekt områder der kommunens interne økonomiske og administrative kontroll bør bedres. Kontrollkommisjonen har gjennom sin behandling av årsregnskap og revisjonsberetning støttet dette, i tillegg til å vise til at noe av dette har vært tatt opp i tidligere revisjoner.

Rådmannen ønsker at frigjorte midler fra IKT-driftsavtaler skal bidra til å styrke egenkontrollen i Trondheim kommune, og da i særdeleshet rådmannens internkontroll. Det vurderes at det er behov for økte ressurser til rådmannens kontinuerlige arbeid med å sørge for at kommunens drift er forsvarlig og

gjenstand for betryggende kontroll. Dette er et arbeid som blant annet inneholder det interne forbedringsarbeidet, kvalitetsarbeidet og oppfølging av revisjons- og tilsynsrapporter. Etter rådmannens vurdering er arbeidet med intern kontroll en viktig forutsetning for at kommunen skal nå sine mål, og det er et løpende arbeid for å bedre kvaliteten på tjenestene og effektiv ressursbruk. Det er på nåværende tidspunkt ikke tatt stilling til hvor i organisasjonen en bemanningsøkning bør komme dersom disse ressursene blir forsterket.

Rådmannen følger med dette opp anbefalingen i rapport "85 tilrådinge for styrkt egenkontroll i kommunane" fra Kommunal- og regionaldepartementet, hvor det pekes på at internkontrollen til administrasjonssjefene i kommunene må utvikles og styrkes.

Pålegg fra Riksarkivaren om oppbevaring og sikring av papirarkiv genererer et behov for 2,5 millioner kroner til økt bemanning for Byarkivet. Prosjektet med overføring av papirarkivet pågår ut 2013.

Effektivisering

Det er lagt inn en generell effektivisering per ansatt, og reduksjon i ramme på enheter med store mindreforbruk. I tillegg har man en effektiviseringsgevinst ved at de interne tjenestene skal yte tjenester til en stadig voksende organisasjon.

Det er fra 2012 inngått nye IKT-avtaler som medfører 3,8 millioner kroner i lavere kostnader for IT-tjenesten.

24.5 Investeringer

Tabell 24.4 Investeringer interne tjenester i perioden 2012-2015. Tall i millioner kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Vedtatt budsjett 2011-2014	30,5	29,0	29,4	25,8	
Forslag budsjett 2012-2015		28,7	28,3	28,3	28,3

Investering/Prosjekt:	Kostnads overslag	Tidligere bevilget	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2012	2013	2014	2015
Maskiner grafisk senter				0,5	0,3	0,3	0,3
Sum infrastruktur				12,9	16,8	21,5	20,5
Herav TK-nett				9,0	13,0	16,0	15,0
Sum fellessystem				3,8	1,9	0,0	2,0
Sum fagsystem				9,8	8,1	5,3	4,3
Herav scanning byggesak				1,0	2,0	1,0	
Sum E-løsninger				1,7	1,2	1,2	1,2
Sum				28,7	28,3	28,3	28,3

Status for IT-tjenesten

I 2011 har IT-tjenesten hatt fokus på forhandlinger om nye IKT driftsavtaler. IKT driftsavtaler er delt på fem fagområder; Applikasjonstjenester (drift av programvare), Kommunikasjonstjenester, Desktop Management (kjøp og drift av pc), Servicedesk (brukerhjelp) og Telefonitjenester. Innføring av avtalene vil prege aktiviteten på IT-tjenesten i 2012.

Investeringer infrastruktur

TK nett

Det er mange pc-er som er eldre enn fire år, og som er modne for utskiftning. Dette vil bli gjort som en del av innføringsprosjektet for avtaleområdet Desktop Management. Hele 2012 vil gå med til denne oppgaven.

Telefoni

Innenfor fagområdet Telefoni skal det i 2012 arbeides med en omlegging av telefonsentralens infrastruktur. Det skal gradvis legges om fra en desentral til en sentral løsning.

Øvrige prosjekter

De oppstartede prosjekter videreføres.

Investeringer fellessystem

For å kunne tilfredsstillere krav fra Datatilsynet og Norm for informasjonssikkerhet om behandling av personsensitive opplysninger, må det investeres i NOARK 5 kjerne og en egen saksbehandlerløsning for behandling av personsensitive data.

Investeringer fagsystem

I løpet av 2. halvår 2011 skal det forhandles og inngås nye avtaler på nytt sosialsystem. Dette skal innføres i løpet av 2012.

Det vil fortsatt foregå videreutvikling av fagsystemene innenfor barnevern, skole og barnehage.

Prosjektene for "Scanning av byggesak" og "Papirløse politiske møter" videreføres.

Det er startet opp et prosjekt innenfor Kultur for anskaffelse av programvare for håndtering av forhold mot frivillige lag og organisasjoner, som leie av kommunale lokaler, behandling av søknader om tilskudd og øvrig dialog mot disse organisasjoner.

Fagsystemer må i henhold til arkivloven bevares for ettertiden. For ikke å miste den nære fortiden, må det gjøres investeringer i både programvare og kompetanse for å bevare viktig rettighetsdokumentasjon og elektroniske arkiver av historisk, kulturell og forskningsmessig verdi. Det er kartlagt at 48 fagsystemer skal deponeres til Interkommunalt arkiv Trøndelag, og hele 38 av disse skal bevares til "evig tid" med spesielle uttrekk og bevaringsmetoder.

Callsenter Helse og Velferd

Helse og velferd skal etablere et callsenter (Helsevakttelefon) for uplanlagte behov for helse- og velferdstjenester. Arbeidet er i planleggingsfasen og skal fullføres i 2015. I første runde er det snakk om en samordning av funksjonene for trygghetspatrulje og legevakt. Disse vil utvides med andre tjenester som er under kartlegging. Det vil etter hvert utvikles interkommunale tjenester i Helsevakttelefonen med Trondheim som vertskommune.

E-løsninger

Prosjekt for digital kompetanse videreføres.

Prosjekt for helhetlig samfunnsdokumentasjon

ved Trondheim byarkiv skal sørge for å berge spor etter private små og store bedrifter, frivillige lag og organisasjoner, politiske partier, innvanderorganisasjoner og kulturpersoner. Deres arkiver er i liten grad bevart. Arkiver fra Ranheim papirfabrikk, med regional og lokal historie tilbake til 1700-tallet, skal ordnes og tilgjengeliggjøres. Byarkivet vil kartlegge andre viktige arkiver som har "*monaleg kulturelt eller forskningsmessig verdi*" i tråd med arkivlovens formål.

Investeringer til omstrukturering av Grafisk senter

Den digitale hverdagen medfører gradvis mindre print/trykk og større behov for webdesign og digital formidling. Grafisk senter har kompetanse til å møte økt etterspørsel etter digitale tjenester, men trenger utvidet programvare og serverløsninger for å imøtekomme kravene. Eksempel på tilpasning er prosjektet "Papirløse politiske møter".

25 AS, foretak, IKS, TKP og stiftelser

25.1 Innledning

I dette kapitlet gis det en omtale av kommunale foretak, aksjeselskap og interkommunale selskap hvor kommunen har vesentlige interesser. I tillegg gis det en kort omtale av Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) samt stiftelser hvor kommunen enten gir direkte ytelser eller indirekte ytelser i form av for eksempel rente- og avdragsfrie lån.

Bystyret vedtok i desember 2010 kommunens eierskapsmelding (bystyresak 175/10 – *Eierskapsmelding - revidering*). Dette var en revidering av kommunens eierskapsmelding, som forrige gang ble behandlet av bystyret i 2007.

Bystyresak 175/10 omhandlet eierskapsmelding del 1. Denne gir de overordnede prinsipper for hva god eier – og selskapsstyring er, altså Trondheim kommunes overordnede eierskapspolitikk. Prinsippene er lagt til grunn for utarbeidelse av de selskaps-spesifikke eierskapsmeldinger i eierskapsmeldingen del 2. Eierskapsmelding del 2 ble vedtatt av bystyret i september 2011 (bystyresak 118/11- *Oppfølging av eierskapsmelding del 1: Forslag til eierskapsmelding del 2 og retningslinjer for utøvelse av eierskap gjennom generalforsamling i heleide og deleide selskaper og representantskap i interkommunale selskap*).

Eierskapsmelding del 2 tydeliggjør eierstrategier for selskap kommunen har vesentlige eierinteresser i. De selskaper som er behandlet i bystyresak 118/11 er Olavshallen AS, Trondheim kino AS, Trondheim Spektrum AS, Prima AS, Leutenhaven AS, Stavne arbeid og kompetanse KF, Trondheim Parkering KF, Trondheimsfjorden interkommunale havn IKS samt Trøndelag Brann- og Redningstjeneste IKS. Rådmannen vil legge frem separate eierskapsaker til politisk behandling for selskapene Trondheim Renholdsverk AS og Vistamar SL i løpet av vinteren 2011/12.

I det følgende følger en kort omtale av det enkelte selskap.

25.2 Trondheim renholdsverk AS (eierandel 100 prosent)

Kommunen har en lovpålagt oppgave å samle inn husholdningsavfall og spesialavfall, jamfør forurensningsloven §§ 30-32. Innsamling og behandling av husholdningsavfall er å anse som en rettslig monopolvirksomhet, som kommunen kan velge å utføre selv, såkalt "egenregi", eller å konkurranseutsette oppgaven til andre. Kommunen har ikke noen lovmessig plikt til å samle inn og behandle næringsavfall.

Trondheim Renholdsverk AS (TRV) ble 1. januar 2002 omdannet fra kommunal bedrift til aksjeselskap. Bakgrunnen for omdanningen var behovet for større grad av fristilling enn hva organisering etter kommuneloven gir. Fra 1. januar 2006 ble TRV organisert som et konsern for å skille husholdnings- og næringsavfall på en god måte. Konsernet TRV består nå av morselskapet TRV AS, som er heleid av Trondheim kommune, og av datterselskapene Renholdsverket AS og Retura TRV AS. Renholdsverket har monopol på håndtering av husholdningsavfall i Trondheim, mens Retura TRV AS er konkurranseutsatt innenfor næringsavfall. En slik organisering gjør at kommunen gjennom Retura TRV AS kan konkurrere om næringsavfall, noe som gir grunnlag for utbytte fra selskapet.

Kommunens eierskap til TRV-konsernet skal gi synergieffekter ved at selskapene kan samarbeide på enkelte områder. For at konsernet skal kunne oppnå eiers målsetning om å bli landets ledende miljøbedrift, er det også vesentlig at konsernet har tilstrekkelig innovasjonskraft slik at selskapet kan være i front.

Trondheim kommunerevisjon har i 2010-11 gjennomført en selskapskontroll av Trondheim Renholdsverk AS. Kontrollen har tatt for seg to forhold:

- Blir TRV drevet i tråd med bystyrets føringer?
- Er renovasjonsgebyret beregnet til selvkost?

Revisjonen har kommet til at TRV i hovedsak er drevet i tråd med bystyrets føringer for renovasjonsområdet. Politiske vedtak som er fattet etter forrige forvaltningsrevisjon i 2006 er stort sett fulgt opp av styret/selskapet. Etter en omorganisering i 2010 er selskapet organisert med et tydelig skille mellom Renholdsverket (husholdning) og Retura (næring). Et vesentlig moment er at ingen av styrene i selskapene er like, og at Renholdsverket har fått egen daglig leder og styreleder.

Når det gjelder om renovasjonsgebyret er beregnet til selvkost, så har kommunerevisjonen påvist en rekke feil og mangler for de to årene 2008 og 2009 som er undersøkt. Se nærmere omtale av dette i kapittel 5. Bystyret har behandlet saken i august 2011 og fattet et vedtak i ni punkter. Bystyret ber rådmannen sammen med selskapet (konsernledelsen) om å gjennomgå de feil og mangler i selvkostkalkylen som fremkommer i revisjonsrapporten, foreta nødvendige korreksjoner og å legge fram nye selvkostkalkyler. Rådmannen er også bedt om å komme tilbake med en sak til bystyret som drøfter om eiendommen som er finansiert av selvkostområdet skal tilbakeføres fra TRV til Renholdsverket AS.

Det er satt ned en arbeidsgruppe med representanter fra rådmannen og Trondheim renholdsverk AS som skal følge opp bystyrevedtaket. Det vil bli lagt fram en sak for bystyret i løpet av vinteren 2011/12.

Tabell 25.1 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim renholdsverk AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	218 739	248 645	266 079	268 354
Driftsresultat	11 925	13 903	-1 130	26 232
Årsoverskudd	8 342	9 565	-1 265	12 756
Utbytte	3 000	3 000	2 000	3 000

Krav til avkastning og utbytte fra TRV AS

Trondheim kommunes krav til avkastning stilles til TRV AS (morselskap) fordi det er dette selskapet Trondheim kommune eier direkte. Det vil i praksis være den konkurranseutsatte delen av konsernet, Retura TRV AS, som gir grunnlag for utbytte. Ved fastsettelse av avkastningskravet tas det hensyn til at datterselskapet Renholdsverket AS skal drives i henhold til regelverket for selvkost og til konsernets samfunnsansvar. I eierskapsmeldingen er avkastningskravet satt til sju prosent, regnet av konsernets verdibaserte egenkapital per 31. desember. Avkastningskravet er derfor kommunens oppfatning av hvilken avkastning selskapet minimum bør ha på egenkapitalen for at lønnsomheten blir vurdert som tilfredsstillende.

Utbytte fastsettes årlig lik renten på 10 års effektiv statsobligasjonsrente, multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember før utbytteutbetalingen begrenset oppad til 70 prosent av årsresultatet. Egenkapitalen, som legges til grunn for beregningen, skal være verdibasert og fastsettes ved at det jevnlig foretas nye verdivurderinger.

Tabell 25.2 Forslag utbytte i perioden 2012-2015. Millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Budsjettert utbytte fra TRV AS	2	2	2	2

For 2012 budsjetter rådmannen med et utbytte fra TRV AS på to millioner kroner. Dette er én million kroner lavere enn faktisk og budsjettert utbytte i 2011. Det er usikkerhet omkring muligheter for utbytte i perioden 2012-2015. Dette vil bli avklart i forbindelse med egen sak om oppfølging av selskapskontrollen samt eierskapsmelding for Trondheim Renholdsverk AS.

Det understrekes at selskapet skal forholde seg til kommunens krav til avkastning og utbytte. Det er styret i selskapet som skal foreslå utbytte basert på kommunens krav til utbytte, jamfør kommunens eierskapsmelding.

25.3 Trondheim kino AS (eierandel 100 prosent)

Kino er en viktig del av det samlede kulturtilbudet. Kommunens eierskap i Trondheim kino AS sikrer innbyggerne et kvalitativt godt og bredt kinotilbud. I henhold til vedtektene er det selskapets formål *”å vise film innenfor alle filmgenrer valgt ut etter kvalitetskrav, under de best mulige visningsforhold og til sosialt forsvarlige priser og for flest mulig mennesker som ønsker å oppleve filmkunst”*.

Trondheim kino ble omdannet fra kommunal enhet til aksjeselskap i 1999. Bakgrunnen for omdanningen var dels enhetens behov for større grad av fristilling enn hva organisering etter kommuneloven gir, dels målsetningen om å redusere økonomisk risiko for kommunen. Trondheim kino AS har i dag betydelige eierinteresser i datterselskap som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift.

I dag har Trondheim kino to mellomstore sentre, med åtte saler på Prinsen kinosenter og elleve på Nova kinosenter. Trondheim kino eier Prinsen, men leier lokalene til Nova kino. Trondheim kino er nå inne i en prosess der man skal vurdere kinostrukturen.

Tabell 25.3 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim kino AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	68 939	74 359	80 366	77 118
Driftsresultat	870	-1 338	2 269	4 588
Årsresultat	3 441	6 089	18 676	8 577
Utbytte	0	0	1 000	1 000

Trondheim kino AS kan vise til meget god soliditet med en egenkapitalandel på gjennomsnittlig 56 prosent for perioden 2007 til 2010. Rentabiliteten har i perioden 2007-2010 vært på 19,7 prosent i gjennomsnitt. Dette er et uttrykk for avkastningen på innskutt kapital. I 2009 var rentabiliteten på hele 38,05 prosent. Dette har sammenheng med salg av aksjer, noe som ga en gevinst på 10 millioner kroner.

Driftsresultatet gir uttrykk for et kinobesøk som har variert mye i perioden. Dette har stor innvirkning på driftsinntekter, men også på kostnader ved leie av film, som er omsetningsbasert. Trondheim kino AS har betydelige eierinteresser i datterselskaper som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift. Utbytte fra disse er av betydning for å kunne ha en bærekraftig kinodrift under de rådende forhold.

Selskapets gjeldsandel er i perioden redusert fra 47 prosent til 40 prosent. Langsiktig gjeld er i hovedsak i form av rente- og avdragsfrie lån fra Trondheim kommune. Rente- og avdragsfrihet på lånene ble besluttet i bystyrets behandling av sak 192/08, *Trondheim Kino – status og utfordringer*. Lånebetingelsene gir isolert sett en bedring i driftsresultatet for selskapet på om lag 1,2 million kroner for 2012 og en forbedret likviditet på om lag tre millioner kroner.

Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim kino AS

Trondheim kino AS har et samfunnsansvar ved å tilby film av god bredde og kvalitet til alle aldersgrupper og samfunnslag. Dette påvirker selskapets evne til å skape avkastning på investert kapital. I eierskapsmeldingen er avkastningskravet etter skatt satt til sju prosent, regnet av selskapets verdibaserte egenkapital per 31. desember. Avkastningskravet er således kommunens oppfatning av hvilken avkastning selskapet minimum bør ha på egenkapitalen for at lønnsomheten blir vurdert som tilfredsstillende.

Utbytte fastsettes årlig lik renten på 10 års effektiv statsobligasjonsrente multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember før utbytteutbetalingen begrenses oppad til 70 prosent av årsresultatet.

Egenkapitalen som legges til grunn i beregningen skal være verdibasert og fastsettes ved at selskapet selv sikrer at det jevnlig foretas nye verddivurderinger, minimum hvert fjerde år.

Tabell 25.4 Forslag utbytte i perioden 2012-2015. Millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Budsjettetert utbytte fra Trondheim kino AS	1	1	1	1

25.4 Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)

Olavshallen AS er et heleid kommunalt aksjeselskap. Selskapet ble opprettet i 1988.

Selskapets formål er gjennom sin administrasjon av Olavshallens konsertsaler å fremme midtnorsk musikk- og kulturliv ved å eie, forvalte og leie ut sine eiendommer og lokaler til kulturelle formål, samt private og offentlige arrangement.

Olavshallen AS har i regnskapsårene fra 2007 til 2009 hatt negativt driftsresultat. Men finansinntekter har bidratt til at selskapet har levert positive årsresultat. Selskapet har i 2010 oppnådd positivt driftsresultat. Det positive årsresultatet i 2010 inkluderer ny beregning for pensjon som ga en ekstraordinær inntektsføring på 1,5 millioner kroner. Regnskapet inkluderer ikke kapitalkostnader knyttet til bygg. Bygningene er bokført med én krone i balanseregnskapet til Olavshallen AS.

Tabell 25.5 Nøkkeltall fra regnskap Olavshallen AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	19 263	20 651	20 765	20 590
Driftsresultat	-852	-269	-134	508
Årsresultat	203	922	87	1 118
Utbytte	0	0	0	0

Selskapets gjeldsandel har i perioden ligget på om lag 51 prosent. Gjelden er i form av lån fra Trondheim kommune knyttet til bygging av Olavshallen. Basert på de siste års regnskap er det ikke realistisk at selskapet selv skal kunne dekke kapitalkostnadene knyttet til bygningsmassen.

Ikke krav til avkastning og utbytte fra Olavshallen AS

Det er ikke realistisk å stille avkastningskrav knyttet til selskapets verdibaserte egenkapital utover eiers forventninger om avkastning, slik at selskapet fortsatt er i stand til å opprettholde høy standard på nødvendig teknisk utstyr eller inventar.

Olavshallen AS er fritatt for beskatning og kommunen kan derfor ikke ta utbytte fra selskapet. Alt overskudd skal tilfalle selskapet, noe som også fremgår av selskapets vedtekter.

25.5 Leuthenhaven AS (eierandel 90 prosent)

Leuthenhaven AS ble stiftet i 1982, og selskapet eier Erling Skakkes gate 40 på Leuthenhaven. Selskapet har til formål å forvalte og utvikle eiendommen.

Trondheim kommune eier 90 prosent av aksjene. Den resterende eierandelen eies av Rom Eiendom AS. Trondheim kommune har forkjøpsrett til minoritetsaksjene hvis de skulle prøves solgt. Dette er vedtektsfestet, i tillegg til at det også fremgår av vedtektene at et salg skal godkjennes av styret. Det er derfor begrenset omsettelig verdi på minoritetsaksjene.

Tabell 25.6 Nøkkeltall fra regnskap Leuthenhaven AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	4 186	4 187	4 608	4 652
Driftsresultat	2 091	1 655	2 828	2 810
Årsresultat	0 737	0 397	1 317	1 372
Utbytte	0	0	1 111	1 111

Utbytte fra selskapet ble første gang utbetalt i 2009. Trondheim kommune mottar 90 prosent av utbyttet i henhold til sin eierandel.

Krav til avkastning og utbytte fra Leuthenhaven AS

Avkastningskravet er sju prosent av verdibasert egenkapital og at utbytte settes lik renten på 10 års effektiv statsobligasjonsrente multiplisert med konsernets egenkapital per 31. desember før utbytteutbetalingen, begrenset oppad til 70 prosent av årsresultatet. Egenkapitalen som legges til grunn for beregningen skal være verdibasert, og fastsettes ved at det jevnlig foretas nye verddivurderinger.

Rådmannen budsjetterer med følgende utbytte i økonomiplanperioden:

Tabell 25.7 Forslag utbytte i perioden 2012-2015. Millioner kroner

	2012	2013	2014	2015
Budsjettert utbytte Leuthenhaven AS	1	1	1	1

25.6 Trondheim spektrum AS (eierandel 75 prosent)

Trondheim Spektrum AS ble etablert som aksjeselskap i 1961, i forbindelse med at man skulle etablere en ny messe- og idrettshall i Trondheim. I henhold til vedtektene er selskapets formål "*å oppføre og drive Trondheim Spektrum med dertil hørende virksomhet, samt deltagelse i andre selskap med tilknytning til denne virksomheten*". Trondheim kommune eier i dag 75,32 prosent av aksjene i selskapet. Øvrige eiere er Fokus eiendom AS (9,4 prosent) og Sparebank 1 Midt-Norge (5,58 prosent). I tillegg kommer flere mindre aksjonærer.

Anlegget Trondheim Spektrum består i dag av 8,5 større eller mindre haller fra 315 m² til 3 500 m². I tillegg har man ti faste møterom, ett pressesenter og tre uleiekontor for arrangement. Totalt utgjør anlegget om lag 14 000 m² fordelt på to plan. Ved siden av utleie av Trondheim Spektrum, utfører Trondheim Spektrum AS konsulentvirksomhet innen teknisk og salgsmessig gjennomføring av store nasjonale og internasjonale messer, konferanser og lignende som avholdes i anlegget.

Trondheim kommune har inngått en husleieavtale med Trondheim Spektrum AS. Denne avtalen er knyttet til idrettens bruk av anlegget fra 1. september til 1. mai året etter.

Selskapets omsetning har vært stabil rundt 28-30 millioner kroner per år i de senere årene. Økende behov for vedlikehold vil kunne redusere selskapets økonomiske resultat framover. Selskapet hadde i 2009 et overskudd på 2,9 millioner kroner.

Tabell 25.8 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Spektrum AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	30 997	30 685	28 253	29 387
Driftsresultat	877	3 349	5 795	3 511
Årsresultat	-1 374	122	2 874	1 528
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Trondheim Spektrum AS

Det er et grunnleggende prinsipp at tilskudd i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer.

Av den grunn må følgende krav være oppfylt for å få tilskudd:

- Idrettslag/organisasjonsledd i Norges idrettsforbund (NIF) og/eller det offentlige skal inneha kontroll med eierforhold og drift
- Det skal ikke foretas økonomiske utdelinger (utbytte) til eierne
- Et eventuelt overskudd skal tilfalle idrettslige formål
- Ved oppløsning/avvikling skal formuen tilfalle idrettslige formål

Trondheim kommune kan (i likhet med de øvrige eierne) ikke ta utbytte fra Trondheim Spektrum AS. Dette for å oppfylle kravet over for å få spillemidler. Dette fremgår også av selskapets vedtekter.

25.7 Prima AS (eierandel 60 prosent)

Prima AS ble etablert i 1992. Trondheim kommune eier 60 prosent av aksjene i selskapet og Trondheim Røde Kors eier 40 prosent.

Selskapets formål er å styrke den enkelte arbeidstaker og deltakers utviklingsmuligheter i arbeidslivets gjennom teoretisk og praktisk opplæring.

Selskapet har vært drevet med i underkant av 3 prosent driftsmargin de siste fem årene. Underskuddet i 2009 var ekstraordinært og skyldes overgang fra ytelsesbasert til innskuddsbasert pensjon.

Tabell 25.9 Nøkkeltall fra regnskap Prima AS. Tall i 1000 kroner

	2007	2008	2009	2010
Driftsinntekter	70 054	73 676	82 540	89 430
Driftsresultat	3 593	5 864	-3 403	1 639
Årsresultat	3 306	5 193	-3 725	1 364
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra Prima AS

I henhold til Forskrift om arbeidsrettede tiltak er det ikke anledning til å ta ut utbytte av selskap som er godkjent tiltaksarrangør for NAV. Overskudd skal forbli i virksomheten og komme attføringsarbeidet og deltakerne til gode.

25.8 Stavne arbeid og kompetanse KF

Stavne arbeid og kompetanse KF har som formål å gi arbeidssøkere med bistandsbehov arbeidspraksis og/eller hensiktsmessig og nødvendig tilrettelagt oppfølging i form av avklaring, intern arbeidstrening og arbeidspraksis i det ordinære arbeidslivet. Foretaket skal tilrettelegge forholdene slik at deltakerne kan prøve ut og utvikle sine ressurser ut fra en målsetting om videreføring til ordinær jobb, skole-/utdanningsituasjon eller over i annet egnet tiltak eller behandlingstilbud.

Foretaket skal også drive rehabiliteringstiltak overfor målgrupper som trenger tettere og bredere oppfølging enn det som er innenfor rammene for arbeidsrettede tiltak.

Foretaket er tiltaksarrangør for NAV og Trondheim kommune samt at foretaket utvikler og drifter prosjektrettede rehabiliteringstiltak på oppdrag fra statlige etater.

Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtale med Trondheim kommune og drift av andre rehabiliteringstiltak.

25.9 Trondheim parkering KF

Trondheim parkering KF er Trondheim kommunens utøvende fagorgan innen kommunens vedtatte parkeringspolitikk, skal medvirke til at parkeringstilbudet utvikles i kommunen, og skal

- drive avgiftsbelagt parkering innenfor kommunen, med unntak av fastsettelse av avgift og avgiftstid, som gjøres av bystyret
- forestå parkeringskontroll
- administrere parkeringstillatelser for forflytningshemmede
- forestå innfordring av ilagte gebyr og tilleggsavgifter
- drive og leie private parkeringshus/-arealer i tråd med bystyrets målsetting om strategisk parkeringspolitikk
- forvalte kommunens myndighet etter skiltforskriftens bestemmelser om arbeidsvarsling
- forvalte kommunens myndighet etter forsøk med kommunal håndheving av politivedtektenes bestemmelser om forsøpling, strøing og brøyting av offentlig sted

Kommunens parkeringsvirksomhet og foretakets øvrige ansvarsområder skal fremme trafiksikkerhet og framkommelighet og bidra i miljøarbeidet. Foretaket leverer parkeringstjenester, dels som offentlig myndighetsutøvelse og dels som tjenesteyter, også i konkurranse med private aktører.

Tjenesten anses i utgangspunktet hensiktsmessig organisert, men ulike regelverk kan gjøre det påkrevet å legge deler av virksomheten til egne rettssubjekt eller skille dem tydeligere fra den øvrige delen av foretaket.

En gjennomgang av relevant regelverk viser at så lenge virksomheten bare omfatter offentlig myndighetsutøvelse, vil det ikke oppstå strid med konkurranselovgivningen, regelverket om offentlig støtte eller lov om offentlige anskaffelser ved utøvelse av virksomheten. Når virksomheten også omfatter privatrettslig parkeringshåndhevelse i konkurranse med andre, kan de nevnte regelverk gi føringer for organiseringen.

Ulike utredninger har konkludert med at skattefritak til kommunale foretak som driver privatrettslig parkeringshåndhevelse i konkurranse med andre private aktører kan anses som statsstøtte i strid med EØS-avtalen. Skattefritak til kommunale foretak som bare driver offentligrettslig avgiftsparkering anses tilsvarende ikke å være i strid med regelverket. Trondheim parkering KF betaler ikke skatt. Bystyret må sørge for at problemstillingen må avklares nærmere for å sikre at virksomheten driver lovlig også på dette punktet. Kommunen må være sikker på at det i konkurranse med andre ikke har fordeler som gir ulike konkurransevilkår.

EUs innsynsdirektiv og krav til separate regnskap skal sikre gjennomsiktighet og hindre kryssubsidiering. Trondheim parkering KF innretter sin regnskapsføring i henhold til dette.

Ny sentral parkeringsforskrift skal sikre ett felles regelsett for all offentlig og privat parkering, enten den er offentlig eller privat. Dette vil sannsynligvis få betydning for organiseringen av parkeringstjenester i kommunene, uten at det foreløpig er klart på hvilken måte eller når regelverket vil tre i kraft.

Rådmannen har budsjettert med en inntekt fra Trondheim parkering på 55 millioner kroner for 2012.

25.10 Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS

Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS ble etablert 1. januar 2008. Selskapet eies av Trondheim, Klæbu, Malvik, Rissa og Leksvik kommuner. De fem kommunene kjøper brann- og redningstjenester fra selskapet. Trondheim sin eierandel er 82,4 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakerkommunenes plikter, oppgaver og behov etter brann- og eksplosjonsvernlovgivningen samt i ulykkes-, katastrofesituasjoner og ved akutt forurensning. Oppgavene er av forebyggende og innsatsmessig art. Dimensjonering av beredskap og innsats på

området gjøres med utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for brannvernregionen, og kommer til uttrykk i regionens brannvernordning.

Oppgavene er dels lovpålagte og dels selvpålagte av kommunene, og plikten til å oppfylle oppgavene ligger i prinsippet hos bystyret. Selskapet leverer tjenester etter bestilling fra de respektive kommunestyre, og med grunnlag i brannordningen. Det er derved bystyret som gir selskapet handlingsrom.

Selskapets leveranser beskrives i konkrete årlige leveranseavtaler mellom selskapet og kommunen. Avtalen har en bestillingsdel og en rapporteringsdel. Bestillingsdelen presiserer og utdyper forventninger gitt i årsbudsjettet. Rapporteringsdelen beskriver i hvilken grad selskapet har nådd målene satt i foregående års bestilling. Rapporteringsdelen er noe begrenset, da rapporteringen i selskapets årsmelding er omfattende og viser til forventningene Trondheim kommune har til selskapet.

Kommunestyrene har lagt sin avgjørelsesmyndighet etter brann- og eksplosjonsvernloven til representantskapet, og selskapet rapporterer til bystyret. Rådmannen har ingen direkte rolle i forhold til selskapet, men utreder og legger fram saker der bystyret dimensjonerer og bestiller tjenester fra selskapet, herunder inngåelse av leveranseavtaler. Selskapets myndighet og ansvar går fram av selskapsavtalen.

Samarbeidet skal sikre høyt nivå på brann sikkerheten, kompetansedeling og annet relevant samarbeid mellom deltakerkommunene.

25.11 Trondheimsfjorden interkommunale havn IKS

Selskapet eies av kommunene Trondheim, Orkdal og Stjørdal. Trondheim kommune sin eierandel er 90,55 prosent.

Selskapets formål er å samordne all kommunal havnevirksomhet innenfor samarbeidsområdet.

Selskapet skal på deltakerkommunenes vegne ivareta alle forvaltningsmessige og administrative oppgaver etter havne- og farvannsloven med forskrifter, og håndheve dette innen kommunenes felles havnedistrikt.

De samlede havneressurser skal til enhver tid utgjøre et konkurransedyktig havnetilbud for brukerne. Selskapet skal kunne engasjere seg i alle former for havnetilknyttet virksomhet, herunder samferdselsspørsmål og næringsutvikling, som anses hensiktsmessig og økonomisk fordelaktig for havnefelleskapet og det næringslivet havna skal betjene.

Selskapets strategi er å ha en ledende rolle innen samferdsel og å utvikle effektive transport- og logistikk-løsninger til beste for næringsliv, byutvikling og miljø. Selskapets mål er å utgjøre et konkurransedyktig tilbud for brukerne i regionen.

25.12 Trondheim kommunale pensjonskasse

Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) er en selvstendig juridisk enhet som forvalter og finansierer utbetalingene til nåværende og kommende pensjonister fra Trondheim kommune.

I 2008 ble det overført 400 millioner kroner, derav et ansvarlig lån på 100 millioner kroner fra Trondheim kommune for å styrke egenkapitalen til TKP. Dette ble finansiert av midler fra kraftfondet. I 2009 vedtok bystyret at det ansvarlige lånet omgjøres til kjernekapital. Dette gir bedre avkastningsmuligheter som igjen kan gi lavere pensjonsutgifter som belaster bykassen.

Pensjonskassens midler øker betydelig for hvert år. Det er et krav om at egenkapitalen skal utgjøre minimum åtte prosent av den risikovektede balansen. Dette medfører normalt et behov for en årlig økning av egenkapitalen på 15-30 millioner kroner. Rådmannen har satt av midler i budsjettet for 2012

for å styrke egenkapitalen, men vil i tillegg undersøke muligheten for å tilføre egenkapital til TKP i form av overdragelse av eiendom. Rådmannen vil komme tilbake til dette i en egen sak til bystyret før utgangen av 2011.

25.13 Stiftelser

Her følger en omtale av stiftelser hvor kommunen enten gir direkte ytelser eller indirekte ytelser i form av for eksempel rente- og avdragsfrie lån.

Pirbadet stiftelse

Trondheim kommune overtok finansieringen av stiftelsens samlede låneportefølje gjennom et bystyrevedtak av 3. januar 2002. I henhold til vedtektene er det nå Trondheim kommune som oppnevner alle medlemmene i styret.

Bystyret vedtok 31. januar 2008 å konvertere 60 millioner kroner av Pirbadets eksisterende lån på 203,5 millioner kroner til ansvarlig lån. Det ansvarlige lånet økte dermed til 74 millioner kroner. Badets finansiering er sikret med en fastrenteavtale ut 2011. Stiftelsen betjener sine låneforpliktelser fullt ut.

Svartlamoen boligstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 en reguleringsplan for Svartlamoen med hovedformål å sikre området som et byøkologisk forsøksområde, samtidig som man la vekt på å bevare områdets egenart. Det ble videre lagt til grunn at man skulle legge til rette for lavt kostnadsnivå med rimelige botilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter. For å realisere målsetningen for området, ble Svartlamoen boligstiftelse opprettet.

Svartlamoen boligstiftelse leier 25 boligbygninger av Trondheim kommune. Bygningsmassen er jevnt over i en dårlig forfatning. I tillegg eier stiftelsen selv det nybygde "Høyhuset" med tilliggende sidebygning. Til sammen utgjør dette 133 boliger.

Det er Svartlamoen boligstiftelse som bestemmer hvem som får bo i de boligene som stiftelsen disponerer. Trondheim kommune har imidlertid i henhold stiftelsens vedtekter rett til å tildele opp til 20 prosent av boligene til husstander som søker kommunen om bolig.

Svartlamoen boligstiftelse er økonomisk uavhengig og mottar ingen direkte økonomisk støtte fra Trondheim kommune. Det ligger imidlertid et betydelig subsidieelement i at kommunen leier ut området til svært lav leie. I tillegg yter kommunen bistand i form av kompetanse og deltakelse i styret.

Boligstiftelsen for trygdeboliger

Boligstiftelsen for trygdeboliger har i henhold til vedtektene som formål "å eie, oppføre og erverve boliger for økonomisk og sosialt vanskeligstilte boligsøkere i Trondheim kommune. Boligene disponeres og forvaltes på samme måte som Trondheim kommunes øvrige utleieboliger".

Boligstiftelsen har om lag 1 000 boliger, fordelt på 26 eiendommer. Boligene er utleid til Trondheim kommune, som igjen leier ut boligene til personer som oppfyller kravene for å få tildelt kommunal bolig.

Det er ingen ansatte i stiftelsen, og med unntak for regnskap og renhold kjøpes alle forvaltnings-, drifts-, vedlikeholds og utviklingstjenester av Trondheim eiendom.

Stiftelsen dekker fullt ut selv sine driftskostnader og låneforpliktelser. Ved gjennomføring av store nybygg- eller ombyggingsprosjekter, kan det bli aktuelt å søke kommunen om garantier for låneopptak og husleier for personal- og fellesarealer.

Stiftelsen Skistua

Stiftelsen Skistua ble stiftet 30. juni 2004.

På bakgrunn av vedtak i bystyret den 26.mai 2005 (sak 0076/05), inngikk Trondheim kommune og Stiftelsen Skistua i 2006 en avtale om overdragelse av Skistua fra Trondheim kommune til Stiftelsen Skistua. Sammen med bygningsmassen fulgte tre mål tomt. Arealet er skilt ut til en egen eiendom. Formålet med overdragelsen var at stiftelsen skulle stå for forvaltning, drift og vedlikehold av Skistua. I tillegg forpliktet stiftelsen seg til å forestå opparbeidelse av utendørsarealer, parkeringsarealer og offentlige veier, i samsvar med gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med overdragelsen av Skistua til Stiftelsen Skistua, ble det inngått tre avtaler som slo fast hvilke oppgaver og plikter som var pålagt stiftelsen som eier og drifter av eiendommen. Eiendommen kan ikke selges eller overdras uten samtykke fra Trondheim kommune.

I alt er det tatt opp lån på 6,7 millioner kroner, hvor kommunen har forpliktet seg til å betale renter og avdrag. Restsaldo på lånet er per i dag 5,3 millioner kroner.

I formannskapsak 312/09 ble det vedtatt å gi Stiftelsen Skistua et tilskudd på til sammen én millioner kroner. Av dette skulle 0,5 millioner kroner gå til dekning av kortsiktig likviditetsbehov og 0,5 millioner kroner til rehabilitering av 2. etasje.

26 Trondheim kommunes kraftfond

26.1 Innledning

Trondheim kommunes kraftfond (TKK) ble opprettet i 2002 etter salget av Trondheim Energiverk AS til Statkraft. Fondets opprinnelige verdi var 5 165 millioner kroner. Ved inngangen av 2011 hadde fondet en verdi på 5 862 millioner kroner. Det er et mål at TKKs realverdi skal opprettholdes. Dette gjøres ved at den delen av TKKs årlige avkastning som tilsvarer veksten i kpi⁵⁵ tilbakeføres TKK. I 2010 hadde TKK et resultat på 305,2 millioner kroner. Av dette ble 136,3 millioner tilbakeført fondet (kpi), 5,6 millioner gikk til dekning av driftskostnader og 163,4 millioner ble tilført Trondheim kommune som utbytte.

26.2 Budsjettert avkastning i 2012

Det antas at Trondheim kommunes kraftfond har en inngangsverdi i 2012 på 5.967 millioner kroner⁵⁶, og avkastningen budsjetteres til 270 millioner kroner. Den budsjetterte avkastningen fordeler seg på de ulike investeringene (antatte størrelser) som det fremgår av tabell 26.1.

Tabell 26.1 Trondheim kommunes kraftfond, budsjettert avkastning i 2012. Beløp i millioner kroner og prosent

Omløpsmidler	Beholdning	Avkastning	
		Beløp	Prosent
Bankinnskudd	978,9	30,9	3,2
Aksjer	470,0	25,6	5,5
Alternative investeringer	28,9	0,0	0,0
Eiendom	100,4	5,5	5,5
Hybrid rente	803,1	63,0	7,8
Senior rente	506,1	16,2	3,2
Sum omløpsmidler	2 887,4	141,2	4,9
Anleggsmidler			
Hybrid rente	240,0	16,0	6,7
Senior rente	1 833,0	97,1	5,3
Obligasjonsforetakene	85,0	0,0	0,0
TrønderEnergi AS	521,6	15,6	3,0
Trondheim kommunale	400,0	0,0	0,0
Sum anleggsmidler	3 079,6	128,8	4,2
Sum TKK	5 967,0	270,0	4,5

I revidert økonomiplan for 2010-2013 (bystyresak 98/10) ble det vedtatt å nedjustere kravet til realavkastning i Trondheim kommunes kraftfond fra 3,0 til 2,5 prosent. Bakgrunnen for dette forslaget var at en realavkastning på 3,0 prosent ikke var forenlig med kommunens risikobærende evne, jamfør sak om nytt finansreglement som ble fremmet i juni 2010 (bystyresak 99/10). Det innebærer at TKK i utgangspunktet skal ha en nominell avkastning (realavkastning + KPI) på 5,0 prosent. Rådmannen velger imidlertid å justere budsjettert avkastning for at plasseringen på 400 millioner kroner i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) ikke gir avkastning i TKK og at aksjene i TrønderEnergi AS (521,6

⁵⁵ KPI = den offisielle konsumprisindeksen utarbeidet av Statistisk sentralbyrå. Det benyttes et gjennomsnitt av kpi-utviklingen de siste fem år.

⁵⁶ Grunnet store urealiserte tap i aksjebeholdningen pr. oktober 2011 antas det at TKKs resultat for 2011 ikke fullt ut dekker kpi-avsetningen. Inngående verdier i budsjettet for 2012 forutsetter derfor at deler av TKKs bufferkapital benyttes til kpi-avsetning. På den måten opprettholdes realverdien av TKKs grunnkapital. Realverdien av sum grunnkapital og bufferkapital opprettholdes ikke.

millioner kroner) har en antatt årlig avkastning på 3,0 prosent. Hensyntatt dette, blir den budsjetterte avkastningen på TKKs samlede portefølje i 2012 på 4,5 prosent.

Den budsjetterte avkastningen forutsettes disponert som det fremgår av tabell 26.2.

Tabell 26.2 Fordeling av budsjettert avkastning. Tall i millioner kroner

	Beløp
Driftsutgifter TKK	6,0
Kpi-avsetning	150,2
Utbytte til drift og investering i Trondheim kommune	108,8
Utbytte til kulturfondet, næringsfondet og kollektivfondet	5,0
Sum budsjettert avkastning i TKK	270,0

26.3 Usikkerhet i budsjetteringen og utfordringer

Den budsjetterte avkastningen i TKK er usikker. Avkastningen fra ett år til et annet vil alltid variere, ikke minst med utviklingen i aksjemarkedet. Dette gjelder selv om TKK har en relativt liten andel aksjer (nøytral posisjon på 10 prosent). Det faktum at hybrid lånekapital⁵⁷ for over 820 millioner kroner ble flyttet fra anleggs- til omløpsporteføljen ved utgangen av 2010, vil sannsynligvis øke variasjonene i avkastningen ytterligere. Hybrid lånekapital verdivurderes nå etter laveste verdis prinsipp⁵⁸, og urealiserte kurstap gjennom året får dermed negativ effekt på TKKs resultat. Dette er kurstap som vil ha sitt motstykke i tilsvarende kursgevinster senere år, enten på grunn av en bedring i markedet for hybrid lånekapital generelt, eller at lån går til forfall – dette selvsagt under forutsetning av at lånene forfaller uten noen form for mislighold. Tidligere, da hybrid lånekapital lå i TKKs anleggsportefølje, var det kun den løpende avkastningen som ble rapportert – ikke urealiserte kurstap.

Situasjonen i finansmarkedet nå er betegnende for den usikkerheten og de variasjonene som kan oppstå i TKKs årlige avkastning. Svake aksjemarkeder både her hjemme og internasjonalt, kombinert med kursfall i deler av obligasjonsmarkedet, har så langt i 2011 generert betydelige urealiserte tap i TKKs omløpsportefølje. Hvis situasjonen er den samme ved årets slutt, vil dette ramme TKKs resultat direkte. I så fall innebærer det en betydelig mindreinntekt for Trondheim kommune i 2011.

I budsjettet for 2012 er det forutsatt at hybrid lånekapital i omløpsmidler genererer en avkastning på 7,8 prosent, noe som tilsvarer de løpende kupongutbetalingene. Det er med andre ord forutsatt at det blir et normalt marked for denne typen investeringer i 2012, uten nevneverdige urealiserte kurstap. Etter rådmannens vurdering er dette en realistisk budsjettering. I 2010 ble TKKs resultat belastet med over 17 millioner kroner i urealiserte kurstap fra hybrid lånekapital. Resultatet for 2011 vil høyst sannsynlig bli belastet med ytterligere kurstap fra de samme papirene (over 17 millioner kroner ved utgangen av august 2011). Det er med andre ord store kursreserver i denne porteføljen ved inngangen av 2012. Rådmannens vurdering er derfor at det i løpet av 2012 er like sannsynlig med kursgevinster som med kurstap – og at man derfor kan budsjettere med den løpende kupongen.

Hybrid lånekapital i anleggsmidlene forutsettes å gi 6,7 prosent, tilsvarende den løpende kupongen – her vil midlertidige kursfall uansett ikke bli rapportert.

Aksjer anslås til å gi en avkastning på 5,5 prosent i 2012. Over tid er det rimelig å anta en avkastning i aksjemarkedet over risikofri rente. Risikofri rente er i dag rundt tre prosent (tre måneder NIBOR). På det

⁵⁷ Fondsobligasjoner og ansvarlige lån. Revisjonsrapport Trondheim kommunes årsregnskap 2009 (06/2010) pkt. 4.1.2 reiser tvil om hybrid lånekapital oppfyller kriteriene for å bli klassifisert som anleggsmiddel. Rådmannen deler revisjonens vurdering og velger å omklassifisere hybrid lånekapital fra anleggs- til omløpsmiddel i TKKs årsregnskap for 2010.

⁵⁸ Laveste verdis prinsipp; laveste verdi av innkjøpsverdi og markedsverdi. Er markedsverdi lavere enn innkjøpsverdi, blir markedsverdi bokført. Er markedsverdi høyere enn innkjøpsverdi, bokføres innkjøpsverdi.

grunnlaget kan 5,5 prosent avkastning i aksjer virke lavt. Rådmannen har likevel valgt en forsiktig budsjettering. Dette må dels ses på bakgrunn av at prognosene for renteutviklingen fremover er mer usikker enn vanlig. At svingningene i aksjemarkedet er vesentlige fra år til år, og at forventet avkastning i aksjemarkedet på lang sikt ikke nødvendigvis er rimelig å forvente på kort sikt (i løpet av 2012) – er også noe som trekker i retning av en forsiktig budsjettering.

Investeringene i eiendom forutsettes å gi en avkastning på 5,5 prosent. Dette tilsvarer utbytteutbetalinger i et normalt år. Det forutsettes at det ikke oppstår kurstap.

Bankinnskudd antas å gi en avkastning på 3,2 prosent i 2012. I forhold til rentenivået i dag, kan dette virke noe lavt. De økonomiske problemene i Europa har imidlertid ført til usikkerhet rundt renteutviklingen fremover, og rentefall kan ikke utelukkes – heller ikke i Norge. Det samme resonnementet ligger bak den estimerte avkastningen på 3,2 prosent i obligasjoner med flytende rente i omløpsmidlene (senior).

Senior rentepapirer i anleggsporteføljen antas å ha en gjennomsnittlig avkastning i 2012 på 5,3 prosent. Dette er papirer med lang løpetid og fast rente. Her blir midlertidige kursendringer ikke rapportert. Den budsjetterte avkastningen er derfor et anslag på disse papirenes løpende kupongutbetalinger. Det forventes ingen store endringer i porteføljen av anleggsobligasjoner i løpet av 2012. Det er ingen forfall, men likevel et visst behov for å investere i nye papirer – og det må sannsynligvis skje til en lavere renteavkastning enn det som er gjennomsnittet i dagens portefølje. Rådmannen vil understreke at dette er en utfordring generelt, og må ses i sammenheng med at på det tidspunktet anleggsporteføljen i TKK ble etablert (2002-2003), var markedsrentene betydelig høyere enn i dag. Dersom det lave rentenivået vedvarer, vil det være en utfordring å finne gode refinansieringsalternativ som både tilfredsstillende avkastningskravet og har den ønskede risikoprofilen.

Budsjettert realavkastning for TKK i planperioden er 2,5 prosent, med fradrag for den mindreavkastningen som følger av plasseringene i TKP og TrønderEnergi AS. I tråd med handlingsregelen skal man i løpet av økonomiplanperioden redusere andelen av avkastningen som går til å finansiere løpende driftsutgifter. De frigjorte midlene skal disponeres til delvis finansiering av kommende investeringsprogrammer, og vil i økonomiplanperioden utgjøre 30 millioner kroner i 2012, 40 millioner kroner i 2013 og 50 millioner kroner i 2014 og i 2015. Den resterende avkastningen vil gå til driftsformål.

Rådmannens intensjon er at TKK i løpet av planperioden igjen skal gi avkastning etter utbytteprinsippet. Det vil si at midlene anvendes året etter at de faktisk er opptjent⁵⁹.

26.4 Budsjetterte endringer i TKKs anleggsportefølge (investeringsregnskapet)

Transaksjoner i TKKs anleggsportefølge føres i investeringsregnskapet. Endringer i TKKs anleggsmidler vil i praksis være de forfall, avdragsbetalinger og nyinvesteringer som skjer i obligasjonsporteføljen. Om det gjøres nyinvesteringer, og eventuelt i hvilken grad det gjøres nyinvesteringer, er avhengig av rådmannens syn⁶⁰ på utviklingen i finansmarkedet generelt og renteutviklingen spesielt. I et normalt marked kan det likevel legges til grunn at forfall reinvesteres, med andre ord at anleggsporteføljen ikke blir særlig mindre. Når endringer i TKKs anleggsportefølge skal budsjetteres, velger rådmannen derfor å ta utgangspunkt i kjente avdragsbetalinger, forfall i budsjettåret og et antatt volum på nyinvesteringer. I 2012 er det avdragsbetalinger for 9,2 millioner kroner og ingen forfall. Rådmannen legger også til grunn at det blir investert i nye papirer for 100 millioner kroner. Nyinvesteringer utover dette i 2012 vil gi avvik i forhold til budsjettet. Det vil i så fall være avvik som blir omtalt og budsjettregulert i forbindelse med tertialrapportene.

⁵⁹ Den såkalte etterskuddsmodellen.

⁶⁰ I henhold til [Trondheim kommunes finansreglement](#) punkt 2.1 D, har rådmannen delegert fullmakt til å klassifisere obligasjoner som finansielle anleggsmidler.

27 Investeringer, finansiering og bruk av avsetninger og fond

27.1 Innledning

Investeringsbudsjettet 2012 og investeringsplanen 2012-2015 viser utgifter og inntekter knyttet til kommunens investeringsaktivitet. Investeringsbudsjettet omfatter også eksterne finansielle transaksjoner som låneopptak til investeringer, samt låneopptak og utlån vedrørende videreutlån av husbankmidler. I tillegg omfatter budsjettet interne finansielle transaksjoner som bruk og avsetninger av fondsmidler.

27.2 Investeringsbudsjettet

Utgangspunktet for rådmannens forslag til investeringer for 2012-2015 bygger naturligvis på investeringer foreslått i forrige økonomiplan. I tillegg meldes det gjennom året behov for en rekke nye investeringer som rådmannen må ta stilling til. Disse endringene kan for eksempel være forårsaket av nye forutsetninger om befolkningsveksten.

Befolkningsutviklingen gir økt investeringsbehov i kommende økonomiplanperiode. Det er en klar sammenheng mellom utviklingen i antall unge og eldre og investeringsbehovet knyttet til barnehager, skoler og helse- og velferdssenter. For å opprettholde målet om full barnehagedekning for 1-5 åringene, er det beregnet at kommunen må opprette 320 nye barnehageplasser hvert år i økonomiplanperioden. I planperioden legges det opp til å dekke dette behovet, samtidig som man skal erstatte en betydelig andel av de midlertidige barnehagene. I tillegg settes det av midler til akuttiltak innenfor barnehagene, og til framtidig tomtekjøp.

For planperioden 2012 – 2015 er hovedtyngden av investeringsmidlene for skole avsatt til oppføring av to helt nye skoleanlegg med tilhørende flerbrukshaller på Spongdal og Åsveien. Trondheim kommune opplever en markant elevtallsvekst i områdene øst for bysentrum (Ranheim, Granåsen, Brundalen og Charlottenlund), men også Tillerbyen og deler av de sørvestlige bydelene har økt elevtallsvekst. Veksten understøttes av tilgjengelige prognoser frem mot 2020. Fortetting av eksisterende og etablerte boområder gir også utfordrende elevtallsvekst slik som vi nå ser på Nardo og videre opp mot Utleira. Frem mot 2020 forventes elevtallet i kommunen å øke med 2 640 elever. Dersom vi også i årene fremover skal ha nye skoleanlegg med en normalkapasitet på om lag 600 elever tilsier det at vi må bygge inntil fire nye skoleanlegg innen 2020. I slutten av denne planperioden er det lagt inn midler til planlegging og delvis finansiering av 3 nye skoler.

Eldreplanen legger opp til at dekningsgradene for sykehjem skal holdes konstante. Oppdaterte befolkningsprognoser tilsier at det i perioden 2012-2015 må etableres 105 flere sykehjemsplasser for å holde tritt med demografisk utvikling (økning i antall eldre). For å oppfylle målet om at alle med langtidsvedtak skal få tilbud om enerom, foreslår rådmannen å etablere flere sykehjemsplasser enn det demografien tilsier. De siste fortetningsplassene vil bli avviklet når Lade allé helse- og velferdssenter står ferdig i 2013.

Rådmannen legger inn sluttfinansiering av brannstasjonene. Samlet kostnad for brannstasjonene er anslått til 510 millioner kroner. Av dette er 144 millioner kroner bevilget tidligere, og 366 millioner kroner legges inn i perioden 2012-2015.

Rådmannen foreslår å prioritere midler til torget og prosjekt "renere havn". Begge disse prosjektene baserer seg på at staten og eksterne bidragsyttere står for mesteparten av finansieringen.

Befolkningsutviklingen gir også økt kapasitetsbehov innenfor områder som byutvikling, kultur og idrett. Behov for rehabilitering av eksisterende bygg gir også investeringsbehov på flere områder. Prosjektene

er nærmere omtalt under kapitlene for tjenesteområdene. I vedlegg 3 gis det en oversikt over nybygg og nyanlegg i 2012, og finansiering av disse. Rådmannens forslag til investeringsbudsjett for perioden 2012-2015 har en samlet ramme på 7,05 milliarder kroner. Tabell 27.1 viser rådmannens forslag til investeringsrammer fordelt på de ulike investeringsområdene. Det er gitt en omtale av prosjektene innenfor de enkelte tjenesteområdene i del 2 i budsjettet.

Tabell 27.1 Oversikt over investeringer 2012-2015. Tall i millioner kroner, løpende priser

	2012	2013	2014	2015	Sum 2012-2015
IT-tjenester	28,2	28,0	28,0	28,0	112,2
Post, arkiv, grafisk senter	0,5	0,3	0,3	0,3	1,4
Skole	230,0	265,0	320,0	245,0	1 060,0
Barnehager	195,0	235,0	185,0	186,0	801,0
Barne- og familietjenesten	10,0	9,0	9,0	20,0	48,0
Sykehjem og omsorgsboliger etc.	402,0	270,2	162,5	352,3	1 187,0
Kultur	16,3	10,1	8,9	10,0	45,3
Idrett, park og friluftsliv	10,0	9,0	13,0	4,0	36,0
Kirker og kirkegårder	106,5	35,0	22,5	22,5	186,5
Veger	9,2	9,2	9,2	9,2	36,8
Miljøenheten	3,0	76,0	77,4	92,3	248,7
Miljøpakken	11,9	11,9	11,9	11,9	47,6
Vann	242,0	229,0	209,6	76,5	757,1
Avløp	156,4	187,1	156,5	126,5	626,5
Avfall	25,0	20,0	15,0	0,0	60,0
Park og grøntområder	9,1	4,1	3,4	3,4	20,0
Boligforsyning	116,7	109,7	110,5	109,5	446,4
Næringsforsyning	181,8	128,1	118,6	53,0	481,5
Byplan	31,3	60,0	15,0	0,0	106,3
Bydrift	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Feietjenester	0,7	0,6	0,7	0,6	2,6
Oppgradering boliger	90,0	47,0	40,0	40,0	217,0
ENØK	8,0	8,0	8,0	8,0	32,0
Oppgradering sykehjem og omsorgsboliger	4,0	5,0	5,0	5,0	19,0
Miljøtiltak og oppgradering skoler	6,0	7,0	7,0	7,0	27,0
Miljøtiltak og oppgradering barnehager	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Nye brannstasjoner	140,0	130,0	75,5	20,0	365,5
Diverse investeringer eiendomsforvaltning	11,7	11,0	6,0	7,0	35,7
Analysesenteret	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Sum investeringer	2 055,3	1 915,3	1 628,5	1 448,0	7 047,1

I forhold til forrige økonomiplan representerer dette forslaget til investeringer betydelige økninger. De største økningene er innenfor skole, barnehager og sykehjem. Sammenliknet med forrige økonomiplan foreslås det nå for perioden 2012-2014 et økt investeringsnivå tilsvarende 1,67 milliarder kroner. Om lag 120 millioner kroner av økningen skyldes at investeringer som ble vedtatt i 2010 er skjøvet fram i tid og må vedtas på nytt. Dette er i henhold til budsjett- og regnskapsforskriften. Investeringer innenfor skole, barnehager og sykehjem er økt med 480 millioner kroner. Rehabilitering av kirker og utvidelse av kirkegårder øker med 95 millioner kroner. Prosjekt renere havn er et nytt prosjekt, og investeringene her er estimert til 248 millioner kroner. Opprusting av torvet innebærer også økte investeringer på 106 millioner kroner. Investeringer innenfor de selvfinansierende områder som vann, avløp, bolig- og næringsforsyning øker med 657 millioner kroner. Dette er investeringer som skal finansieres via økte gebyrer og grunneiertsledd. På boligsiden legges det inn 138 millioner kroner mer til erstatningsboliger, som vil bli finansiert med salg av boliger.

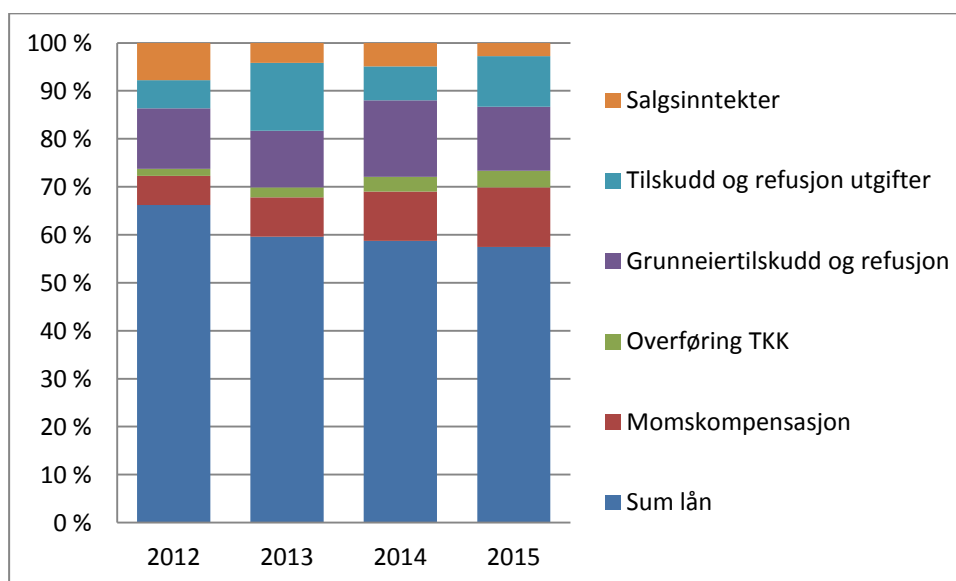
27.3 Finansiering av investeringene

Det er budsjettet med et samlet investeringsvolum på 2 055 millioner kroner i 2012. Av dette blir 66 prosent finansiert med låneopptak.

Tabell 27.2 Finansiering av investeringer. Tall i millioner kroner, løpende priser

	2012	2013	2014	2015
Tilskudd og refusjon utgifter	121,1	270,7	114,4	152,1
Salgsinntekter	159,2	80,2	80,2	40,2
Overføring TKK	30,0	40,0	50,0	50,0
Grunneiertilskudd og refusjon	259,9	226,3	260,5	194,0
Momskompensasjon	125,0	156,0	167,0	180,0
Sum lån	1 360,2	1 142,2	956,3	831,7
Sum finansiering	2 055,3	1 915,3	1 628,5	1 448,0

I Figur 27.1 ser man at låneandelen går ned til litt under 60 prosent etter 2012. Andelen synker noe i resten av perioden. Andel av investeringene som finansieres med momskompensasjon og overføringer fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK), jf også handlingsregelen knyttet til TKK, øker i perioden. Salgsinntektene ligger på et høyt nivå tidlig i perioden, men reduseres etter hvert. Dette har sammenheng med salg av brannstasjonene som kommer tidlig i perioden. Hovedbrannstasjonen er forutsatt solgt i 2012, mens resten av brannstasjonene antas å bli solgt i løpet av 2014.

Figur 27.1 Andel finansiering av investeringene

27.4 Bykassefinansierte investeringer

I omtalen av investeringer skiller rådmannen på hvordan de ulike investeringene er finansiert. De fleste investeringene må finansieres over kommunens frie inntekter. Disse investeringene betegnes bykassefinansierte investeringer. Øvrige investeringer omtales som selvfinansierende investeringer. Dette uttrykker at slike investeringer ikke belaster bykassen, men finansieres med ulike former for gebyrer, refusjoner og tilskudd. Eksempler på dette er tilskudd til veier, grunneiertilskudd, tippemidler, renovasjonsavgift og vann- og avløpsgebyrer. Selv om disse investeringene ikke belaster bykassen, har rådmannen selv sagt intensjon om å holde veksten i gebyrene lavest mulig, bl.a. gjennom å fokusere på mest mulig kostnadseffektive løsninger.

Rådmannen har fokus på å ha et volum på investeringene som er bærekraftig på sikt. Dette gjør man best med å holde seg til handlingsregelen. Det er de bykassefinansierte investeringene som begrenses av handlingsreglene, slik at man må ha fokus på at disse ikke må vokse i utakt med inntektsutviklingen. Oversikten i Tabell 27.3 viser at de bykassefinansierte investeringene ligger på et relativt høyt nivå i

perioden, med en liten nedgang i 2014. Dette nivået betyr at handlingsregelen utnyttes fullt ut ved at en andel tilsvarende åtte prosent av kommunens disponible inntekter medgår til å dekke kapitalutgiftene.

Tabell 27.3 Investeringer som belaster bykassen. Beløp i millioner kroner, løpende priser

	2012	2013	2014	2015	Sum 2012-2015
IT-tjenester	28,2	28,0	28,0	28,0	112,2
Post, arkiv, grafisk senter	0,5	0,3	0,3	0,3	1,4
Skole	230,0	265,0	320,0	245,0	1 060,0
Barnehager	195,0	235,0	185,0	186,0	801,0
Barne- og familietjenesten	2,0	5,0	5,0	20,0	32,0
Sykehjem og omsorgsboliger etc.	402,0	270,2	162,5	352,3	1 187,0
Kultur	11,8	10,1	8,9	10,0	40,8
Park og grøntområder	9,1	4,1	3,4	3,4	20,0
Idrett og friluftsliv	9,3	8,3	7,3	3,3	28,2
Kirker og kirkegårder	106,5	35,0	22,5	22,5	186,5
Veger	6,7	6,7	6,7	6,7	26,8
Miljøenheten, renere havn	1,1	22,8	28,3	22,0	74,2
Miljøpakken	7,4	7,4	7,4	7,4	29,6
Boligforsyning	4,1	4,1	4,1	4,1	16,3
Næringsforsyning	30,2	3,1	0,1	0,0	33,4
Byplan, torget	31,3	0,0	0,0	0,0	31,3
Analysesenteret	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Feietjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trondheim bydrift	4,9	4,9	4,9	4,9	19,6
Sykehjem osv (Trondheim eiendom)	4,0	5,0	5,0	5,0	19,0
Skole (Trondheim eiendom)	6,0	7,0	7,0	7,0	27,0
Barnehager (Trondheim eiendom)	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Diverse investeringer inkl brannstasjoner (Trondheim eiendom)	147,4	127,9	79,4	29,7	384,4
Sum bykassefinansierte investeringer	1 242,5	1 054,9	890,7	962,6	4 150,7

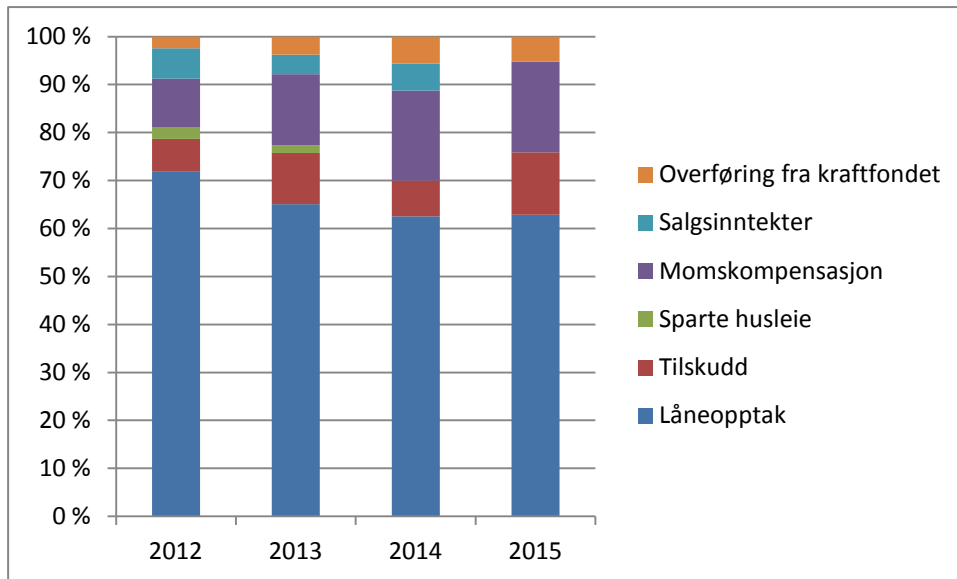
De bykassefinansierte investeringene øker betydelig som følge av økt satsing på skole, barnehager og sykehjem. Økningen innenfor kirker og kirkegårder belaster også bykassen. Det er forutsatt at Trondheim kommunes andel av investeringene for renere havn utgjør 74 millioner kroner. Opprusting av torget belaster bykassen med 31 millioner kroner.

Tabell 27.4 Finansiering av investeringer som belaster bykassen. Beløp i millioner kroner, løpende priser, negative tall er inntekter

	2012	2013	2014	2015	Sum 2012-2015
Salgsinntekter	-79,0	-43,0	-50,0	0,0	-142,0
Tilskudd ⁶¹	-83,4	-112,7	-66,5	-123,4	-386,0
Rammereduksjon sparte husleie barnehager	-31,0	-16,5			
Overføring fra kraftfondet	-30,0	-40,0	-50,0	-50,0	-170,0
Momskompensasjon	-125,0	-156,0	-167,0	-180,0	-628,0
Låneopptak	-894,1	-686,7	-557,2	-599,2	-2 736,2
Sum finansiering	-1 242,5	-1 054,9	-890,7	-962,6	-4 150,7

⁶¹ Gjelder tilskudd sykehjem. Fra 2014 er det også innarbeidet tilbakebetaling fra statens vegvesen angående forskuttering av Osloveien tunell, noe som reduserer lånebehovet i 2014 og 2015.

Finansieringen av bykasseinvesteringer består for det meste av nye låneopptak. I 2012 vil litt over 70 prosent av finansieringen bestå av nye låneopptak. Kommunens egenkapital til finansiering av investeringene består hovedsakelig av salgsinntekter og overføringer fra kraftfondet. Disse to størrelsene utgjør knappe 10 prosent av finansieringen. I perioden vil en stadig større andel av momskompensasjonssinntektene for investeringer bli brukt til å finansiere investeringene. Dette reduserer behovet for låneopptak i perioden. Andel låneopptak reduseres derfor ned mot 62 prosent i planperioden. Det er ikke lagt inn salgsinntekter i 2015, ettersom det er vanskelig å finne relevante salgsobjekter på dette tidspunktet. Innenfor investeringer av barnehager er det forutsatt at spart husleie ved erstatning av midlertidige barnehager, skal benyttes til finansiering av investeringer på nye barnehager.

Figur 27.2 Andel finansiering av bykasseinvesteringer

27.5 Selvfinansierte investeringer

Som nevnt finansieres en stor andel av investeringene fra andre kilder enn kommunens frie inntekter. Hovedtyngden av disse investeringene består av økte investeringer knyttet til vann og avløp, samt avfallshåndtering. De økte kapitalutgiftene som dette medfører betales over de kommunale avgiftene for vann, avløp og renovasjon. Det gjøres også en del investeringer på boliger som skal dekkes via husleieinntekter. I tabellen nedenfor vises hvilke låneopptak de selvfinansierende investeringene genererer.

Tabell 27.5 Oversikt over selvfinansierte låneopptak. Beløp i millioner kroner, løpende priser

	2012	2013	2014	2015
Boliger	26,1	22,9	22,9	19,7
Vann	225,0	220,5	204,1	76,5
Avløp	137,1	145,0	137,4	121,5
Avfall	25,0	20,0	15,0	0,0
Diverse investeringer	52,9	47,1	19,7	14,8
Sum	466,1	455,5	399,1	232,5

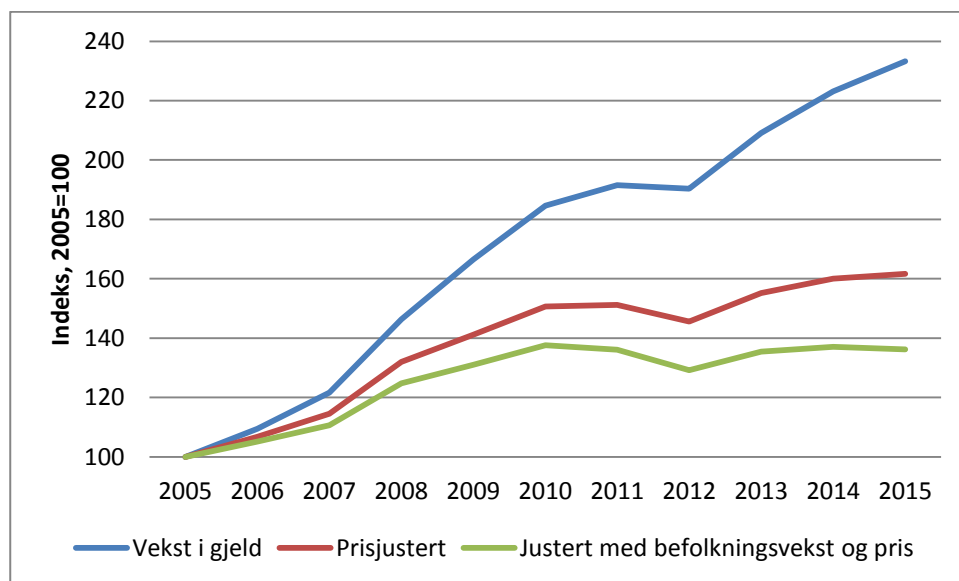
27.6 Gjeldsutviklingen

Investeringene i planperioden er i stor grad lånefinansiert. Dette bidrar til å øke kommunens gjeld til investeringsformål. Gjeldsveksten er imidlertid ikke større enn at den holder tritt med kommunens inntekter.

Tabell 27.6 Oversikt over kommunens gjeldsutvikling som følge av investeringene. Beløp i millioner kroner, løpende priser

	2011	2012	2013	2014	2015
Gjeld 1.1. ⁶²	10 358	10 290	11 301	12 060	12 610
Nye lån	303	1 360	1 142	956	832
Avdrag	365	343	376	402	421
Gjeld 31.12	10 296	11 307	12 066	12 615	13 021
Gjennomsnittlig avdragstid	28,4 år	30 år	30 år	30 år	30 år

Som tabellen over viser så øker gjelden 10,3 milliarder kroner ved inngangen til 2012 til 13 milliarder kroner ved utgangen av 2015. Denne veksten er tilsynelatende svært stor, men må sees i sammenheng med at kommunens inntekter også øker. Kommunens inntekter øker både som følge av årlig lønns- og prisstigning, men også som følge av økte bevilgninger knyttet til befolkningsvekst. I Figur 27.1 vises hvordan gjelden har utviklet seg siden 2005, samt hvordan den forventes å utvikle seg frem til 2015. Fram mot 2015 forventes det en dobling av gjelden sammenliknet med 2005. Verdien av gjelda har likevel ikke doblet seg, ettersom det har vært prisstigning i perioden. Gjelden er derfor korrigert for den prisveksten som det har vært i perioden, og som forventes de nærmeste årene. I tillegg bør man korrigere for en stadig økende befolkning. Etter disse korreksjonene ser man at gjelden justert for prisvekst og befolkningsvekst økte fram mot 2009/2010. Etter at handlingsregelen ble vedtatt har veksten stagnert, og man forventer at den korrigerede gjeldsveksten ligger på samme nivå resten av planperioden.

Figur 27.3 Gjeldsutvikling i perioden 2005-2015. 2005=100

Av figuren over fremgår det at gjelden reduseres i løpet av 2011. Dette skyldes at investeringene i 2011 stort sett finansieres med ubrukte lånemidler fra tidligere år.

27.7 Låneopptak Husbanklån 2012 (startlån)

Regjeringen besluttet å innføre en ordning med startlån fra 1.1.2003. Startlån erstattet ordningen med kjøpslån fra Husbanken og etableringslån fra kommunene. Utmålingen av startlån vil variere avhengig av betalingsevne og behov. Rådmannens erfaring med ordningen så langt, er at praktiseringen av startlånet er ganske lik vår tidligere bruk av etableringslånordningen. Det vil si toppfinansiering som hovedordning, men fullfinansiering med lån – alternativt med lån og boligtilskudd til låntakere som ikke får eller klarer å forsvare lån i privat bank.

⁶² Korrigeret for avdrag fra bykassens utlån til foretak, AS og stiftelser.

Finanstilsynet la nylig frem ett forslag som ytterligere strammer inn bankenes mulighet til å fullfinansiere boliglån. Kravet er nå at boligkjøpere i utgangspunktet skal stille med 15 prosent egenkapital ved finansiering av bolig. Det er allerede i dag ett krav på 10 prosent egenkapital, og mange henvender seg til kommunen for å få startlån til å dekke bankenes krav til egenkapital. Det forventes at denne typen henvendelser vil øke i 2012.

Rådmannen legger til grunn en låneramme vedrørende startlån i 2012 på inntil 350 millioner kroner. For 2011 er disponible låneramme 260 millioner kroner etter at lånerammen ble økt med 50 millioner kroner i september 2011. Rådmannen forventer en fortsatt vekst i videreutlånsordningen. Økt etterspørsel etter startlån forventes på grunn av strengere krav om egenkapital fra finanstilsynet, og stor prisstigningen på boliger. I tillegg har kommunen i større grad enn tidligere gitt fullfinansierte boliglån.

I september 2011 hadde kommunene 935 millioner kroner i videreutlån. Med dagens utlånsvekst vil dette beløpet øke betydelig i årene som kommer. Ved at kommunen låner ut store beløp til boliglån tar kommunen også en betydelig risiko. Tapene på startlån har til nå vært lave. Årsaken til dette er at kommunen har pantesikkerhet i eiendommene og stigende boligpriser over en lang periode har bidratt til at sikkerheten har blitt bedre år for år. En nedgang i boligprisene vil svekke kommunens sikkerhet og øke sannsynligheten for tap, særlig siden lånene i en stor grad er toppfinansierte lån.

27.8 Andre finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet

Investeringsbudsjettet inneholder i tillegg til inntekter og utgifter knyttet til investeringer i varige anleggsmidler også interne finansielle poster. Dette gjelder avdrag og lånetransaksjoner vedrørende videreutlånsordningene, samt finansielle transaksjoner som bruk og avsetning av fondsmidler. Investeringsbudsjettet inneholder også transaksjoner som knyttes til kraftfondet.

Tabell 27.7 gir en oversikt over de interne finansielle transaksjonene i 2012.

Tabell 27.7 Andre finansielle transaksjoner i investeringsbudsjettet. Tall i millioner kroner.

	2012
Investeringer i anleggsmidler	2 055,3
Utlån og forskutteringer	450,0
Avdrag på lån	47,6
Avsetninger	243,0
Årets finansieringsbehov	2 794,4
Bruk av lånemidler	-1 729,2
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-168,4
Tilskudd til investeringer	-78,8
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-353,0
Andre inntekter	0,0
Sum ekstern finansiering	-2 329,4
Overført fra driftsregnskapet	-305,0
Bruk av avsetninger	-160,0
Sum finansiering	-2 794,4
Udekket/udisponert	0

Investeringsutgiftene er beregnet til 2 055 millioner kroner. Det budsjetteres med en ramme for utlån av husbankmidler for videreutlån på 350 millioner kroner. I tillegg budsjetteres med kjøp av nye papirer i kraftfondet på 100 millioner kroner.

Avdrag på lån fra videreutlånsordningene føres direkte i investeringsregnskapet og budsjetteres til 47,6 millioner kroner. Det avsettes 150 millioner kroner til kapitalfond for bevaring av realverdien på kraftfondet. Kraftfondet vil i 2012 motta avdragsinnbetalinger på 9,2 millioner kroner som skal

replaseres som finansielle anleggsmidler. Øvrige avsetninger på 84 millioner kroner gjelder salgsinntekter som skal benyttes til finansiering av anleggsmidler, blant annet brannstasjonene.

Totalt gir dette et finansieringsbehov på 2,7 milliarder kroner.

Låneopptaket knyttet til investeringsformål er på i alt 1,36 milliarder kroner. I tillegg kommer låneopptak på 350 millioner kroner fra husbanken av midler som skal videreutlånes. Til sammen utgjør dette lån for 1,72 milliarder kroner.

Det planlegges salg av eiendom på knappe 160 millioner kroner. Kraftfondet vil motta avdrag på 9,2 millioner kroner på eksisterende plasseringer. Tilskudd til investeringer gjelder i all hovedsak tilskudd til bygging av sykehjem og omsorgsboliger. Kommunen budsjetterer med avdrag på midler som er videreutlånt fra Husbanken. Det forventes at avdrag som kommunen mottar er like store som de avdragene kommunen må betale til Husbanken. Videre forventes det refusjoner fra andre kommuner i forbindelse med utbygging av reservevannskilden. I forbindelse med bolig- og næringsserverv budsjetteres det med grunneiertilskudd som skal finansiere kommunens utlegg.

Det overføres 305 millioner kroner fra driftsregnskapet i 2012. Dette er midler fra kraftfondet som skal gå til vedlikehold av fondets realverdi, midler fra momskompensasjonsordningen og en andel av kraftfondets avkastning som skal gå til å finansiere investeringene. Bruk av avsetninger er knyttet til salg av eiendommer som er øremerket spesielle formål, som for eksempel brannstasjoner.

I sum gir dette finansiering på 2,7 milliarder kroner.

28 Tilleggsbevilgninger og diverse bykasseutgifter

På dette budsjettområdet budsjetteres sentrale utgifter og inntekter som ikke direkte vedrører enhetene eller tjenesteområdene. I tillegg settes det av midler for å kompensere kostnader i forbindelse med lønnsoppgjøret for 2011 og 2012 på dette budsjettområdet.

28.1 Tilleggsbevilgninger

Lønns- og prisveksten for 2012 er basert på regjeringens forslag til statsbudsjett og er forutsatt som følgende:

- Lønnsvekst 4,0 prosent
- Prisvekst 1,75 prosent
- Deflator 3,25 prosent

Rådmannen legger dette anslaget til grunn i budsjettforslaget. Av lønnsveksten på 4,00 prosent, utgjør lønnsgliding anslagsvis 0,3 prosent. Det settes ikke av midler sentralt til å dekke lønnsgliding. Enhetene må, som et effektiviseringskrav, dekke denne kostnadsendringen selv. Effektiviseringskravet er nærmere omtalt i kapittel 4. Overhenget fra 2011 til 2012 er anslått til om lag 0,7 prosent. Fratrullet overheng og lønnsgliding er det derfor behov for å sette av 3,00 prosent i budsjettet for 2012. Ut fra en lønnsmasse som skal kompenseres på 4,6 milliarder kroner, må det settes av 136 millioner kroner i 2012.

Den lønns- og prisveksten som legges til grunn i kompensasjonen til enhetene er som følge av effektiviseringskravet som følger:

- Lønnsvekst 3,70 prosent
- Prisvekst 1,25 prosent
- Deflator 2,9 prosent

Det settes ikke av midler for å dekke lønnsoppgjøret på enheter innenfor selvkostområder som for eksempel vann, avløp, byggesak og feiing. Enheter som skal fullfinansieres av øremerkede midler får heller ikke lønnsoppgjør dekket herfra, det vil si tolketjenesten og kvalifiseringssenteret for innvandrere. Det er heller ikke satt av midler på dette kapitlet for å dekke lønnsveksten hos kommunens foretak og interkommunale selskap. Disse enhetene får sine overføringer justert med lønns- og prisvekst via kommunal deflator.

Tabell 28.1 Tilleggsbevilgning lønnskompensasjon og buffer. Millioner kroner

Bevilgning	2012
Buffer	18,0
Lokale oppgjør kap 3 og 5 for 2011	9,0
Nytt oppgjør 2012	136,3
Sum avsatt tilleggsbev konto	163,3

I henhold til gjeldende økonomireglement, vil rådmannen fordele avsatt lønnsreservepost på tjenesteområder og enheter etter hvert som de ulike oppgjørene er kjent. Det tas sikte på å innarbeide lønnsveksten som følge av lønnsoppgjøret i 2011 for de lokale oppgjørene innen ferdigstilling av bystyrets vedtatte budsjett for 2012.

28.2 Diverse bykasseutgifter

I dette kapitlet budsjetteres i all hovedsak pensjonskostnader som ikke fordeles på tjenesteområdene. Tabell 28.2 gir en oversikt over bykasseutgifter som ikke fordeles på tjenesteområdene.

Tabell 28.2 Oversikt over pensjonskostnader og andre utgifter og inntekter. Millioner 2012-kroner

	2011	2012	2013	2014	2015
Pensjonskostnader					
Bevilgningspensjoner	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4
AFP – ved fylte 62 år til 66 år	54,7	55,0	59,0	63,0	67,0
Innbetaling reguleringspremie KLP/TKP	41,8	144,7	70,2	150,8	73,7
Årets premieavvik	-76,4	-182,0	-119,0	-211,0	-146,0
Amortisering tidligere års premieavvik	76,4	104,0	123,0	134,0	153,0
Overføringsavtale TKP	1,2	1,1	1,1	1,0	1,0
Sum sentrale pensjonskostnader	98,2	123,2	134,7	138,1	149,1
Egenkapital TKP	-	20,0	10,0	10,0	10,0
Andre formål:					
Styrkning Deltid/heltid		8,0	8,0	8,0	8,0
Tilskudd privat flerbrukshall	15,0	15,0			
Egenandel kommunale forsikringer	5,0	11,0	11,0	11,1	11,0
Trondheimsregionens friluftsråd	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Samhandlingsreformen	1,0	190,3	190,3	190,3	190,3
Feriepenger av sykepenger	-14,5	-20,0	-20,0	-20,0	-20,0
Vakthold drosjeplasser i desember		0,2	0,2	0,2	0,2
Sum	103,6	357,1	326,5	329,9	337,8

Pensjonskostnader

Kommunens pensjonskostnader forventes å øke med 25 millioner kroner neste år. I tillegg avsettes det 20 millioner kroner som egenkapital til Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP), slik at samlet sett vil pensjonskostnadene øke med 45 millioner kroner i 2012. Det er lagt inn forutsetninger om at pensjonskostnadene også etter 2012 vil øke en del.

Kostnadene til avtalefestet pensjon (AFP) antas å øke noe i hele planperioden. Den største økningen i kostnaden skyldes økt amortisering av premieavvik. Rådmann har lagt til grunn at amortiseringstiden for premieavviket blir redusert fra 15 til 10 år. Dette er i tråd med forslag om endring av reglene om regnskapsføring av pensjon.

Finanstilsynet har foreslått å redusere den garanterte renta fra tre prosent til 2,5 prosent fra og med 2012. Denne endringen vil fases inn gradvis, og vil øke pensjonspremiene fremover. På sikt betyr dette økte årlige pensjonskostnader.

Kommunens aktuarberegnete pensjonskostnader (GKRS⁶³ beregninger) blir også påvirket av forholdstall mellom lønnsstigning og diskonteringsrente, som årlig blir fastsatt av Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). For 2012 er dette forholdet en del lavere enn før, slik at pensjonskostnadene øker mer enn vanlig. Man kan forvente at KRD fortsatt vil redusere dette forholdstallet i årene fremover. Det er imidlertid ikke tatt høyde for dette etter 2012.

Innbetalt reguleringspremie øker betydelig neste år. Årsaken til dette er forventninger om en relativt stor datolønnsvekst. Det forventes at TKP bygger opp midler til premiefond i perioden 2013-2015, som kan bidra til å finansieres reguleringspremien med rundt 40 millioner kroner årlig. For 2011 er det ikke mulig for TKP å bygge opp midler på premiefond som kan benyttes i 2012.

Andre formål

Samhandlingsreformen innføres i 2012, og rådmannen setter av 190,3 millioner kroner for å forberede reformen. Midler til styrkning av arbeidet med heltid/deltid budsjetteres her inntil det er klart hvordan

⁶³ GKRS-god kommunal regnskapskikk

midlene skal benyttes. Bystyret vedtok å finansiere 15 millioner kroner i 2011 til bygging av private flerbrukshaller. Dette skulle også gjelde for 2012, og beløpet foreløpig plassert i dette kapitlet.

Del 3

Vedlegg

1 Hovedoversikter og tallbudsjett

1.1 Hovedoversikt drift

	Regnskap 2010	Oppr. budsjett 2011	Budsjett 2012	Øk. plan 2013	Øk. plan 2014	Øk. plan 2015
Brukerbetalinger	-448	-497	-505	-510	-510	-510
Andre salgs og leieinntekter	-947	-954	-1 066	-1 106	-1 138	-1 148
Overf. med krav til motytelse	-1 773	-1 014	-1 122	-1 112	-916	-918
Rammetilskudd	-1 227	-2 910	-3 101	-3 133	-3 163	-3 184
Andre statlige overføringer	-953	-266	-290	-304	-312	-303
Andre overføringer	-88	-65	-61	-65	-66	-67
Skatt på inntekt og formue	-4 013	-3 738	-4 094	-4 218	-4 347	-4 452
Eiendomsskatt	-423	-429	-437	-445	-453	-459
Sum driftsinntekter	-9 873	-9 872	-10 677	-10 893	-10 906	-11 041
Lønnsutgifter	4 462	4 685	4 951	5 040	5 099	5 182
Sosiale utgifter	1 121	1 208	1 256	1 271	1 277	1 291
Kjøp av varer og tj. i kom.	1 719	1 578	1 821	1 830	1 856	1 860
Kjøp av tj. som erstatter kom. tj.prod.	764	934	955	956	956	956
Overføringer	1 013	735	853	842	848	852
Avskrivninger	406					
Fordelte utgifter	-78	72	65	57	52	51
Sum driftsutgifter	9 406	9 210	9 900	9 995	10 088	10 191
Brutto driftsresultat	-467	-661	-777	-898	-818	-850
Renteinnt., utbytte og eieruttak	-313	-371	-377	-389	-410	-410
Gevinst finansielle instrumenter	-100					
Mottatte avdrag på utlån	-3	-3	-3	-3	-3	-3
Sum eksterne finansinntekter	-416	-375	-380	-393	-414	-414
Renteutg., prov. og andre finansutg.	473	510	519	591	655	673
Tap finansielle instrumenter	21					
Avdragsutgifter	355	359	339	362	378	388
Utlån	2	3	3	3	3	3
Sum eksterne finansutgifter	852	871	861	955	1 036	1 064
Resultat eksterne finans.strans.	435	496	481	562	622	650
Motpost avskrivninger	-406	-	-	-	-	-
Netto driftsresultat	438	-165	-296	-336	-196	-200
Mindreforbruk	-141					
Bruk av disposisjonsfond	-196	-196	-121	-119	-120	-123
Bruk av bundne fond	-129	-55	-15	-15	-15	-15
Sum bruk av avsetninger	-465	-251	-136	-134	-135	-138
Overført til investeringsregnskapet	204	213	327	362	220	224
Dekning av tidligere års merforbruk	135	-	-	-	-	-
Avsetninger til disposisjonsfond	371	162	114	117	120	123
Avsetninger til bundne fond	143	73	23	23	23	23
Sum avsetninger	853	448	464	502	363	370
Regnskapsmessig resultat	-50	0	0	0	0	0

1.2 Budsjettskjema 1A - Driftsbudsjettet

Beskrivelse	Regnskap 2010	Oppr. budsjett 2011	Budsjett 2012	Øk. plan 2013	Øk. plan 2014	Øk. plan 2015
Skatt på inntekt og formue	-4 013	-3 738	-4 094	-4 218	-4 347	-4 452
Ordinært rammetilskudd	-1 228	-2 910	-3 101	-3 133	-3 163	-3 184
Skatt på eiendom	-423	-429	-437	-445	-453	-459
Andre direkte eller indirekte	0	-	-	-	-	-
Andre generelle statstilskudd	-953	-266	-290	-304	-312	-303
Sum frie disponible inntekter	-6 617	-7 342	-7 922	-8 100	-8 275	-8 398
Renteinntekter og utbytte	-313	-371	-377	-389	-410	-410
Gevinst finansielle instrumenter	-100					
Renteutgifter provisjoner og	473	510	519	591	655	673
Tap finansielle instrumenter	21					
Avdrag på lån	355	359	339	362	378	388
Netto finansinntekter/-utgifter	436	497	482	563	623	651
Dekning av tidligere års	135	-	-	-	-	-
Til bundne avsetninger	143	73	23	23	23	23
Til ubundne avsetninger	372	162	114	117	120	123
Bruk tidligere års mindreforbruk	-141					
Bruk av ubundne avsetninger	-196	-196	-121	-119	-120	-123
Bruk av bundne avsetninger	-129	-55	-15	-15	-15	-15
Netto avsetninger	184	-16	1	6	8	8
Overført til investeringsregnskapet	204	213	327	362	220	224
Til fordeling drift	-5 793	-6 648	-7 113	-7 169	-7 424	-7 515
Sum fordelt til drift	5 743	6 648	7 113	7 169	7 424	7 515
Merforbruk/mindreforbruk	-50	0	0	0	0	0

1.3 Budsjettskjema 1B – Driftsbudsjettet⁶⁴

	Oppr. budsjett 2011	Budsjett 2012	Øk. plan 2013	Øk. plan 2014	Øk. plan 2015
Trondheim	6 648	7 113	7 169	7 424	7 515
Skoler	1 330	1 351	1 371	1 386	1 412
Barnehager	1 217	1 253	1 283	1 308	1 334
Barne og familietjenester	492	499	500	501	503
Forvaltning helse og velferdstjenester	432	446	451	456	462
Oppfølging helse og velferdstjenester	165	168	169	170	172
Helse og omsorg	1 342	1 391	1 428	1 453	1 481
Botiltak og dagtilbud	486	499	506	511	519
Kultur	486	494	496	502	505
Plan og bygningstjenester	53	53	53	53	53
Tekniske tjenester	-12	140	116	115	115
Eiendomsforvaltning	284	311	324	338	343
Interne tjenester	372	373	381	370	378
Rådmann og annet under rådmann	235	131	134	136	235
Interne finansieringstransaksjoner	-235	3	-41	125	-235

⁶⁴ Tallene inneholder ikke statlige overføringer som føres på tjenestemrådene, og avviker derfor noe fra tjenestemrådenes ordinære driftrammer.

1.4 Økonomisk oversikt – investering

	Regn skap 2010	Opprinnelig Budsjett 2011	Budsjett 2012	Øk. plan 2013	Øk. plan 2014	Øk. plan 2015
Salg av dr.midler og fast eiendom	-212	-34	-159	-80	-80	-40
Andre salgsinntekter	-21		-	-	-	-
Overfør. med krav til motytelse	-48	-98	-301	-277	-245	-159
Statlige overføringer	-55	-77	-79	-161	-86	-127
Andre overføringer			-0	-58	-43	-58
Renteinnt., utbytte og eieruttak			-	-	-	-
Sum inntekter	-335	-209	-539	-576	-454	-385
Lønnsutgifter	49		-	-	-	-
Sosiale utgifter	7		-	-	-	-
Kjøp av varer og tj som inngår i kom. tj.prod.	969	1 176	2 055	1 915	1 629	1 448
Kjøp av varer og tj som erstatter kom. tj.prod			-	-	-	-
Overføringer	168		-	-	-	-
Renteutg, provisjoner og andre finansutg	23		-	-	-	-
Fordelte utgifter	-1		-2	-2	-2	-2
Sum utgifter	1 214	1 176	2 054	1 914	1 627	1 447
Avdragsutgifter	148	34	48	48	48	48
Utlån	216	180	350	350	350	350
Kjøp av aksjer og andeler	2		100	100	100	100
Dekning tidligere års udekket			-	-	-	-
Avsetning til ubundne inv.fond	701	172	243	207	214	174
Avsetninger til bundne fond	157		-	-	-	-
Avsetninger til likviditetsreserve			-	-	-	-
Sum finansieringstransaksjoner	1 224	386	741	705	712	672
Finansieringsbehov	2 103	1 352	2 256	2 043	1 885	1 734
Bruk av lån	-1 121	1 138	-1 729	-1 502	-1 316	-1 192
Mottatte avdrag på utlån	-129	-33	-52	-52	-52	-52
Salg av aksjer og andeler	-209		-9	-9	-9	-9
Bruk av tidligere års overskudd			-	-	-	-
Overføringer fra driftsregnskapet	-204	-176	-305	-346	-367	-380
Bruk av disposisjonsfond		-4	-	-	-	-
Bruk av ubundne investeringsfond	-286	-2	-160	-133	-140	-100
Bruk av bundne fond	-153		-	-	-	-
Bruk av likviditetsreserve			-	-	-	-
Sum finansiering	-2 101	-1 352	-2 256	-2 043	-1 885	-1 733
Udekket/udisponert	2	0	0	0	0	0

1.5 Budsjettskjema 2A – investering

	Regnskap 2010	Oppr. budsjett 2011	Budsjett 2012	Øk.plan 2013	Øk.plan 2014	Øk.plan 2015
Investeringer i anleggsmidler	1 214	1 182	2 054	1 914	1 627	1 447
Utlån og forskutteringer	218	180	450	450	450	450
Avdrag på lån	148	44	48	48	48	48
Avsetninger	858	163	243	207	214	174
Årets finansieringsbehov	2 438	1 569	2 794	2 618	2 339	2 118
Bruk av lånemidler	-1 121	-1 049	-1 729	-1 502	-1 316	-1 192
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-421	-20	-168	-89	-89	-49
Tilskudd til investeringer	-55	-23	-79	-219	-128	-186
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-176	-253	-353	-329	-298	-211
Andre inntekter	-21	-	-	-	-	-
Sum ekstern finansiering	-1 793	-1 345	-2 329	-2 139	-1 832	-1 638
Overført fra driftsregnskapet	-204	-211	-305	-346	-367	-380
Bruk av avsetninger	-439	-13	-160	-133	-140	-100
Sum finansiering	-2 436	-1 569	-2 794	-2 618	-2 339	-2 118
Udekket/udisponert	2	0	0	0	0	0

1.6 Rammer tjenesteområder

Tabellene viser rammeutviklingen for de ulike tjenesteområdene, fra opprinnelig budsjett 2011 til 2015. Alle tall er i millioner kroner.

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Grunnskolen					
Driftsutgifter	1 574,2	1 602,0	1 626,9	1 642,0	1 667,5
Driftsinntekter	-247,2	-253,3	-258,6	-258,6	-258,6
Driftsresultat	1 327,0	1 348,7	1 368,3	1 383,4	1 408,9
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	1 327,0	1 348,7	1 368,3	1 383,4	1 408,9
	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Barnehagene					
Driftsutgifter	1 440,8	1 509,3	1 539,6	1 564,8	1 590,3
Driftsinntekter	-256,4	-256,4	-256,4	-256,4	-256,4
Driftsresultat	1 184,4	1 252,9	1 283,2	1 308,4	1 333,9
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	1 184,4	1 252,9	1 283,2	1 308,4	1 333,9
	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Barne og familietjenester					
Driftsutgifter	604,8	612,9	613,7	615,2	617,1
Driftsinntekter	-112,9	-113,9	-113,9	-113,9	-113,9
Driftsresultat	491,9	499,1	499,9	501,4	503,3
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	491,9	499,1	499,9	501,4	503,3
	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Forvaltning helse og velferdstjenester					
Driftsutgifter	487,8	503,3	507,9	513,6	519,0
Driftsinntekter	-56,2	-57,1	-57,1	-57,1	-57,1
Driftsresultat	431,6	446,1	450,7	456,4	461,8
Finansutgifter	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Finansinntekter	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3	-3,3
Finansresultat	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Netto resultat	430,9	445,4	450,0	455,7	461,1

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Oppfølging helse og velferdstjenester					
Driftsutgifter	262,2	267,7	268,4	269,7	271,7
Driftsinntekter	-100,8	-103,3	-103,3	-103,3	-103,3
Driftsresultat	161,5	164,4	165,0	166,3	168,3
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	161,5	164,4	165,0	166,3	168,3

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Helse og omsorg					
Driftsutgifter	1 697,2	1 748,0	1 784,6	1 809,9	1 837,9
Driftsinntekter	-356,0	-358,0	-358,0	-358,0	-358,0
Driftsresultat	1 341,2	1 390,1	1 426,7	1 452,0	1 480,0
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	1 341,2	1 390,1	1 426,7	1 452,0	1 480,0

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Botiltak og dagtilbud					
Driftsutgifter	530,7	544,5	551,5	555,9	563,7
Driftsinntekter	-53,5	-54,2	-54,2	-54,2	-54,2
Driftsresultat	477,2	490,3	497,3	501,8	509,5
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	477,2	490,3	497,3	501,8	509,5

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Kultur					
Driftsutgifter	554,7	547,6	549,1	555,2	558,2
Driftsinntekter	-71,8	-57,1	-57,1	-57,1	-57,1
Driftsresultat	482,9	490,5	492,0	498,1	501,1
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1
Finansresultat	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1
Netto resultat	480,8	488,4	489,9	496,0	499,0

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Plan og bygningstjenester					
Driftsutgifter	138,9	139,9	139,4	139,3	139,3
Driftsinntekter	-87,6	-88,6	-88,6	-88,6	-88,6
Driftsresultat	51,2	51,3	50,8	50,6	50,6
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Finansresultat	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Netto resultat	50,6	50,6	50,1	50,0	50,0

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Tekniske tjenester					
Driftsutgifter	571,9	714,8	716,8	737,0	741,3
Driftsinntekter	-625,2	-626,6	-659,9	-686,3	-696,6
Driftsresultat	-53,3	88,2	56,9	50,7	44,7
Finansutgifter	153,8	154,2	187,5	213,9	224,2
Finansinntekter	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4
Finansresultat	147,3	147,7	181,0	207,5	217,7
Netto resultat	61,9	203,8	205,8	226,0	230,3

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Eiendomsforvaltning					
Driftsutgifter	652,1	691,1	712,4	731,9	736,2
Driftsinntekter	-368,4	-380,4	-388,4	-393,4	-393,4
Driftsresultat	283,6	310,6	323,9	338,5	342,8
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	283,6	310,6	323,9	338,5	342,8

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Interne tjenester med mer					
Driftsutgifter	492,0	491,3	500,7	488,0	497,6
Driftsinntekter	-119,8	-118,5	-119,8	-118,5	-119,8
Driftsresultat	372,1	372,8	380,9	369,5	377,8
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-5,4	-5,4	-5,4	-5,4	-5,4
Finansresultat	-5,4	-5,4	-5,4	-5,4	-5,4
Netto resultat	366,8	367,4	375,5	364,2	372,4

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Rådmann og andre enheter under rådmann					
Driftsutgifter	259,1	244,8	245,9	248,4	250,3
Driftsinntekter	-22,6	-121,3	-120,4	-120,0	-120,4
Driftsresultat	236,5	123,5	125,5	128,4	129,9
Finansutgifter	-	-	-	-	-
Finansinntekter	-	-	-	-	-
Finansresultat	-	-	-	-	-
Netto resultat	236,5	123,5	125,8	128,4	129,9

	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Tilleggsbevilgninger					
Driftsutgifter	34,0	163,3	131,3	109,3	87,3
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	34,0	163,3	131,3	109,3	87,3
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	34,0	163,3	131,3	109,3	87,3

Trondheim parkering	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-58,0	-55,0	-57,5	-60,0	-60,0
Driftsresultat	-58,0	-55,0	-57,5	-60,0	-60,0
Finansutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto resultat	-58,0	-55,0	-57,5	-60,0	-60,0

Diverse formål	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Driftsutgifter	119,3	359,8	356,1	360,0	369,9
Driftsinntekter	-32,0	-32,0	-32,0	-32,0	-32,0
Driftsresultat	87,3	327,8	324,1	328,0	337,9
Finansutgifter	1,5	21,5	11,5	11,5	11,5
Finansinntekter	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Finansresultat	1,0	21,0	11,0	11,0	11,0
Netto resultat	88,2	348,7	335,0	338,9	348,8

Statlige tilskudd og skatt	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-7 406,7	-8 032,4	-8 212,3	-8 388,4	-8 512,2
Driftsresultat	-7 406,7	-8 032,4	-8 212,3	-8 388,4	-8 512,2
Finansutgifter	54,0	125,0	156,0	0,0	0,0
Finansinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansresultat	54,0	125,0	156,0	0,0	0,0
Netto resultat	-7 489,7	-8 116,4	-8 252,3	-8 388,4	-8 512,2

Eksterne finansieringstranser	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Driftsutgifter	8,6	9,1	9,1	9,1	9,1
Driftsinntekter	-6,4	-16,5	-25,5	-28,8	-31,9
Driftsresultat	2,2	-7,4	-16,4	-19,7	-22,8
Finansutgifter	1 009,7	1 021,1	1 098,7	1 170,0	1 194,9
Finansinntekter	-488,4	-490,4	-506,0	-530,1	-533,4
Finansresultat	521,3	530,7	592,7	639,9	661,5
Netto resultat	523,5	523,3	576,3	620,2	638,7

Interne finansieringstranser	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansutgifter	96,0	0,8	0,8	0,8	0,8
Finansinntekter	-119,3	-7,5	-2,5	0,0	0,0
Finansresultat	-23,2	-6,7	-1,7	0,8	0,8
Netto resultat	-23,2	-6,7	-1,7	0,8	0,8

2 Overføringer og tilskudd

2.1 Innledning

Vedlegg 2 inneholder en oversikt over rådmannens forslag til bevilgninger som i 2012 benyttes til:

- Art 370 – kjøp fra andre (for eksempel driftstilskudd til private barnehager, driftstilskudd til private sykehjem)
- Art 380 – kjøp fra foretak og bedrifter som fører særregnskap
- Art 470 – overføring til andre (tilskudd til lag og organisasjoner)
- Art 480 – overføring til foretak og bedrifter

2.2 Oppvekst og utdanning

Tabell 2.1 Skoler (art 370)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Rikskonsertene	350	350
Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum	125	125
Trondheim Kunstmuseum	125	125
Private skoler, kjøp av tjenester ⁶⁵	10 240	10 537
Sum	10 840	11 137

Tabell 2.2 Skoler (art 470)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Voll 4H-gård	998	1 027
Sum	998	1 027

Tabell 2.3 Barnehager (art 370)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Kommunalt tilskudd til private barnehager, inklusive moderasjon ⁶⁵	507 000	549 000
Tilskudd til spesialpedagogiske tiltak i private barnehager ⁶⁵	19 000	21 000
Tilskudd til private barnehager for å bedre språkforståelsen for minoritetsspråklige barn i førskolealder ⁶⁵	980	980
Sum	526 980	570 980

Tabell 2.4 Barne- og familietjenester (art 330/370)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Tilsyn elever videregående skoler ⁶⁵	2 000	2 058
Kirkens bymisjon	6 577	6 768
Inn på tunet ⁶⁵	589	606
Sum	9 166	9 432

Tabell 2.5 Barne- og familietjenester (art 470)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Kontaktsenteret 22B, Salem	297	306
Barnas stasjon, Blå kors	1 300	2 685
Sum	1 597	2 991

⁶⁵ Overslagsbevilgning

2.3 Helse og velferd

Tabell 2.6 Helse- og velferdstjenester (art 370)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Kjøp av botiltak og dagtilbud ⁶⁵	4 331	4 457
Kjøp av helse- og velferdstjenester, eldre ⁶⁵	145 673	149 898
Kjøp av oppfølgingstjenester ⁶⁵	39 836	40 991
Kjøp av forvaltningstjenester ⁶⁵	50 293	51 751
Sum	240 133	247 097

Tabell 2.7 Helse- og velferdstjenester (art 380)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Stavne arbeid og kompetanse	11 647	11 985
Sum	11 647	11 985

Tabell 2.8 Helse- og velferdstjenester (art 470)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Frivillighetssentraler		
Løkkå	328	328
Sjetne	263	270
Ila	250	250
Ranheim	250	270
Byåsen	263	270
Strinda, Voll gård	263	270
Nardo/Tempe	263	270
Kattem	263	270
Saupstad	263	270
Lade/Lademoen	263	270
Frivillighetsdagen	120	140
Sum frivillighetssentraler	2 789	2 878
Tiltak som kompenserer for kommunale tiltak		
Amathea	100	103
Batteriet	210	216
Camp Kolstad	150	150
Eldres Hus Hornemannsgården, Pensjonistenes Fellesorganisasjon	2 359	2 421
Gateavisa Sorgenfri	400	400
Gatejuristen	210	216
Kristent interkulturelt arbeid	600	600
Norges handicapforbund	120	120
Røde Kors flyktningeguide	320	320
Rådgivningsgruppen	135	135
Selvhjelp for innvandrere	350	350
Treffsted for eldre	210	200
Trondheim Døveforening	100	103
Vår Frue åpen kirke	200	200
Wayback	30	100
Sum tiltak som kompenserer for kommunale tiltak	5 494	5 634
Tiltak psykisk helse		
Angstringen – Trondheim	462	475
KiM-senteret	1 954	2 006
Kirkens SOS	577	592
Kvinner mot vold	50	50

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Mental helse, Trondheim	70	72
Omsorgskafeen/omsorgshuset	200	200
Senter mot incest og seksuelle overgrep i Sør-Trøndelag	599	615
Vårres	205	211
Sum tiltak psykisk helse	4 118	4 221
Diverse tiltak		
Helse- og rusforebyggende tiltak etter søknad	362	428
Webløsning, søknader om tilskudd	100	50
Diverse/backup	76	0
Sum diverse tiltak	538	478

2.4 Byutvikling

Tabell 2.9 Byutvikling (art 370)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Avtale med Trondheim og omegn fiskeadministrasjon	50	50
Avtale med Trondheim renholdsverk AS	114 277	113 756
Brann- og redningstjenester	80 601	89 950
Drift av 110-sentralen	6 586	6 800
Interkommunalt utvalg for akuttforurensing	1 213	1 250
Trønderhopp sporlegging tilløp	225	225
Parkeringsordningen div. idrettslag	500	500
Sum	203 452	212 331

Tabell 2.10 Byutvikling (art 470/480)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Tilskudd kollektivtrafikk	2 900	2 200
Tilskudd Skistua (betjening lån)	545	545
Tilskudd Næringslivsringen	50	50
Sum	3 495	2 795

2.5 Kultur og idrett

Bystyret behandlet i mars 2011 sak om kommunale tilskudd til lag, organisasjoner og tiltak, inkludert kulturfondet (B-sak 25/11). Vedtaket innebærer flere endringer som skal bidra til at det blir enklere å søke tilskudd, og at saksbehandlingen blir mer effektiv. Tabellene nedenfor gir en oversikt over endringene i tilskuddsordninger som følge av saken og budsjettet beløp for 2012. Det vises for øvrig til kapittel 15.2.5 (Tilskudd) for en nærmere redegjørelse for sammenslåing og etablering av nye tilskuddsordninger.

Tabell 2.11 Endringer i tilskuddsordninger kultur fra 2012 (art 470)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Tilskuddsordninger 2011		
Tilskudd til kulturtiltak, profesjonelle	1 888	-
Prosjektstøtte scenekunst, barn	150	-
Prosjektstøtte frie scenegrupper	280	-
Atelier- og galleristøtte	200	-
Tilskudd kultur, frivillige	1 740	-
Tilskudd til aktiviteter på Torget	550	-
Tilskudd til flerkulturelle tiltak	1 000	-
Tilskudd til fritidsklubber og ungdomstiltak	620	-
Tilskudd barne- og ungdomsorganisasjoner	545	-

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Tilskudd til skolekor og -korps	755	800
Tilskudd til private samfunnshus	260	-
Inkludering av funksjonshemmede i lag og org	220	220
Sum eksisterende tilskuddsordninger	3 580	1 020
Nye tilskuddsordninger 2012		
Strakstiltak kunst og kultur	-	1 290
Tilskudd til fritidskulturlivet	-	2 247
Tilskudd til kunst- og kulturtiltak, profesjonelle	-	2 143
Tilskudd til atelierfellesskap	-	140
Tilskudd til aktiviteter for barn og unge	-	1 150
Tilskudd til partipolitiske ungdomsorganisasjoner	-	75
Sum nye tilskuddsordninger 2012	-	7 045

Tabell 2.12 Tidligere faste tilskudd som overføres til nye tilskuddsordninger fra 2012 (ihht. sak 25/11)

	Beløp 2011	Inngår i følgende tilsk.ordning fra 2012
Innvandrerteater	50	Tilskudd til fritidskulturlivet
Sporveismuseet	75	Tilskudd til fritidskulturlivet
NM i janitsjar	60	Tilskudd til fritidskulturlivet
Arrangement 1. mai	45	Tilskudd til fritidskulturlivet
Trondheim byhistoriske forening	10	Tilskudd til fritidskulturlivet
UFFA	37	Tilskudd til fritidskulturlivet
Norsk forfattersentrum Midt-Norge	30	Tilskudd til kunst- og kulturtiltak, prof.
Sum tilskudd overføres nye tilsk.ordninger	307	

Tabell 2.13 Alle tilskudd kultur

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Kulturfond	2 820	2 190
Visuelle uttrykk, film, utekunst		
Trøndelag senter for samtidskunst	550	565
Trondheim Kunstforening	220	220
Heimdal Kunstforening	120	120
Lademoen kunstnerverksteder	490	570
Trondheim elektroniske kunstsenter	170	170
Midt-Norsk filmsenter	800	840
Cinematket	170	200
Filmmiljøene	100	100
Sum visuelle uttrykk, film, utekunst	2 620	2 785
Musikk		
Trondheimssolistene	210	235
Trondheim Jazzorkester	792	817
Midtnorsk Jazzsenter	300	300
Ny musikk	270	290
MNJ/MINK – rytmisk musikk	170	170
Dokkuset	200	200
Tempo (tidl. Rockforum)	250	250
Sum musikk	2 192	2 262
Festivaler		
Trondheim Jazzfestival	600	600
Kammermusikkfestival	709	731
Latinfestivalen	220	220
Nidaros Bluesfestival	220	220
Meta.Morph (Trondheim Matchmaking)	500	500

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Pstereo	450	450
Filmfestival Kosmorama	1 100	800
Verdensmusikkfestival Transform	170	170
Sum festivaler	3 969	3 691
Scenekunst		
Driftstilskudd Teaterhuset Avant Garden	2 442	2 242
Dansit	410	450
Cirka Teater	100	125
Sum scenekunst	2 952	2 817
Kulturarv, vitenskap/teknologi		
Vitensenteret	300	300
Nidaros Pilegrimsgård	390	402
Jødisk Museum	250	250
Sum kulturarv, vitenskap/teknologi	940	952
Kultur- og kunstnerisk virksomhet		
Tilskudd kunst- og kulturtiltak profesjonelle	-	2 143
Tilskudd til atelierfelleskap	-	140
Kulturpris	75	75
Sum kultur- og kunstnerisk virksomhet	75	2 358
Internasjonale relasjoner		
ISFIT	290	290
Sum internasjonale relasjoner	290	290
Fritidskulturlivet		
Strakstiltak kunst og kultur	-	1 290
Tilskudd til fritidskulturlivet	-	2 247
Trondheim kulturnettverk	230	230
Sør-Trøndelag Teaterverksted	50	0
Tilskudd til aktiviteter for barn og unge	-	1 150
Tilskudd til partipolitiske ungdomsorganisasjoner	-	75
Tilskudd til private samfunnshus	260	0
Tilskudd til skolekorps og -kor	755	800
UKM – Norge	100	100
Sum fritidskulturlivet	1 395	5 892
Andre		
Inkludering av funksjonshemmede i lag og organisasjoner	220	220
Jusshjelpa Midt-Norge	130	130
Menneskerettighetshuset	50	0
Sum andre	400	350
Knutepunktinstitusjoner/regionale landsdelsinstitusjoner		
Trondheim Symfoniorkester/Musikkteateret	19 221	20 102
Trøndelag Teater	12 795	13 192
Olavsfestdagene	3 569	3 820
Museene i Sør-Trøndelag	5 937	6 637
Sum knutepunktinstitusjoner/regionale landsdelsinstitusjoner	41 522	43 751
Tilskudd til Kirkelig fellesråd		
Drift kirker + administrasjon	50 664	52 133
Drift av kirkegårder og krematorium	16 574	18 187
Musikkaktiviteter i Domkirken	205	211
Sum Kirkelig fellesråd	67 443	70 531
Tilskudd til tros- og livssynssamfunn		
Tilskudd til trossamfunn	5 822	6 094
Borgelig konfirmasjon	100	103

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Sum tros- og livssynssamfunn	5 922	6 197
Sum tilskuddsordninger avvirket i 2011 (jfr tabell ovenfor)	7 233	-
Sum kultur	139 773	144 066

Tabell 2.14 Idrett (art 470)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Støtte til aktiviteter barn og unge	1 500	1 500
Støtte til arrangement	500	500
Drift av lagenes anlegg	2 820	4 070
Samarbeid med idrettslagene	1 500	1 500
Idrettsrådet i Trondheim	800	800
Kommunal egenandel spillemidler	3 500	3 500
Sum idrett	10 620	11 870

2.6 Næring/samfunn

Tabell 2.15 Næring (art 470/480)

	Beløp 2011	Budsj. beløp 2012
Europakontoret Brussel	400	400
StydiebyEN	320	320
Visit Trondheim	2 400	2 400
Venture Cup	100	100
Technoport Awards	150	150
Etablererservice	420	420
Trondheimsregionen	2 000	2 000
MOLGA (Midt-Norge olje og gass)	240	240
SØT	120	120
VRI/NTNU Discovery	300	300
Støtte attraktiv by, festivaler	240	200
Tresenteret/Nordiske trebyer	60	0
Sum	6 750	6 650
Kulturbasert næringsutvikling		
Svartlamon kultur- og næringsstiftelse	400	0
Utviklingsmidler kulturnæring	300	300
Midtnorsk filmfond	300	300
Sum kulturbasert næringsutvikling	1 000	600
Sum næring	7 750	7 250

3 Oversikt over nybygg og nyanlegg

3.1 Innledning

I dette vedlegget gis det en oversikt over investeringer i 2012.

I tabell 3.1 gis det en samlet oversikt over investeringer på ulike investeringsområder. Videre i vedlegget gis det en oversikt over investeringer innenfor det enkelte området. For hvert prosjekt gis det informasjon om kostnadsoverslag, tidligere bevilgning, forslag til bevilgning i 2012, samt beløp til senere budsjettering/finansiering. Videre gis det informasjon om finansieringen av investeringene (lån, momsrefusjon, tilskudd, refusjoner og spillemidler).

Tabell 3.1 Oversikt over investeringer og finansiering i 2012. Tall i 1000 kroner.

Område	Bevilgn	Avs.inv. fond	Tilskudd	Bruk av inv. fond	Moms-komp.	Salgs-inntekt	Kraft-fondet	Refu-sjon	Lån	Sum finans-iering
Interne tjenester	28 700								28 700	28 700
Skole	230 000				125 000		30 000		75 000	230 000
Barnehager	195 000								195 000	195 000
Barne- og familie-tjenesten	10 000		1 600						8 400	10 000
Helsesenter og omsorgs-boliger	402 000		66 483	10 000					325 517	402 000
Veier	9 200							1 500	7 700	9 200
Vann	242 000							17 000	225 000	242 000
Avløp	156 400							19 300	137 100	156 400
Avfall	25 000								25 000	25 000
Idrett og friluftsliv	10 000		700						9 300	10 000
Park og grøntområder	9 100								9 100	9 100
Boligforsyning	116 700	5 000	1 600					108 250	6 850	116 700
Nærings-forsyning	181 800	5 000						151 600	30 200	181 800
Miljøenheten	3 000		1 800					100	1 100	3 000
Miljøpakken	11 900		4 500					1 500	5 900	11 900
Byplan	31 300								31 300	31 300
Bydrift	5 000					100			4 900	5 000
Kultur	16 300							4 500	11 800	16 300
Kirke	106 500								106 500	106 500
Analysesenter et	2 000								2 000	2 000
Eiendom	262 700	69 000	1 000	69 000		80 000			112 700	262 700
Trondheim kommunale feievesen	700					100			600	700
Sum	2 055 300	79 000	77 683	79 000	125 000	80 200	30 000	303 750	1 359 667	2 055 300

3.2 Skoler

Tabell 3.2 Investering i skoler Tall i tusen kroner.

					Beløp
1	Sum bevilgning				230 000
2	Finansiering				
	Lån				75 000
	Momskompensasjon				125 000
	Overføring fra kraftfondet				30 000
		Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Spongdal	290 000	5 000	150 000	
	Lån	290 000	5 000	25 000	
	Momskompensasjon			125 000	
2	Åsveien skole m/idrettshall	380 000	5 000	20 000	355 000
	Lån	380 000	5 000	20 000	355 000
3	Diverse tiltak			50 000	
	Lån			20 000	
	Overføring fra Kraftfondet			30 000	
4	IT			10 000	
	Lån			10 000	

3.3 Barnehager

Tabell 1.3 Investering i barnehager. Tall i tusen kroner.

					Beløp
1	Sum bevilgning				195 000
2	Finansiering				
	Lån				195 000
		Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgn/ finans- iering	Bevilgn/finans- iering 2012	Til senere budsjettering / finansiering
1	Erstatte Leistad, Ladesletta, Aastahagen	160 000	60 000	5 000	
	Lån	160 000	60 000	5 000	
2	Nidarvoll, Haukåsen, Tiriltoppen, div.	165 000	40 000	23 000	
	Lån	165 000	40 000	23 000	
3	Kattem, Myra, Hårstad Minde	110 000	44 000	66 000	
	Lån	110 000	44 000	66 000	
4	Kristiansten, Stubbanvn, Jakobslivn, Grilstadfjæra	159 000		39 000	
	Lån	159 000		39 000	
5	Ilsvika og Sagmoen barnehage	55 000		25 000	
	Lån	55 000		25 000	
6	IKT barnehager			2 000	
	Lån			2 000	
7	Tomtekjøp barnehage			25 000	
	Lån			25 000	

8	Akuttpost, omlegging til småbarnsplasser			10 000
	Lån			10 000

3.4 Barne- og familietjenesten

Tabell 3.4 Investering i barne- og familietjenesten. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				10 000
2	Finansiering				
	Tilskudd				1 600
	Lån				8 400
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering / finansiering
1	Enslige mindreårige flyktninger			8 000	
	Tilskudd			1 600	
	Lån			6 400	
2	Omstilling			2 000	
	Lån			2 000	

3.5 Helse-/velferdssenter og omsorgsboliger

Tabell 3.5 Investering i helse-/velferdssenter og omsorgsboliger. Tall i tusen kroner.

		Beløp			
1	Sum bevilgning	402 000			
2	Finansiering				
	Lån	325 517			
	Tilskudd	66 483			
	Bruk av investeringsfond	10 000			
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Lade Alle 80	307 000	43 000	132 000	132 000
	Lån	239 117	32 000	132 000	75 117
	Investeringstilskudd og tilskudd Kattem	67 883	11 000		56 883
2	Paviljong	108 000		170 000	
	Lån	108 000		103 117	
	Investeringstilskudd	56 883		56 883	
	Bruk av investeringsfond			10 000	
3	Ombygginger			2 800	
	Lån			2 800	
4	utstyr			8 000	
	Lån			8 000	
5	Boliger			48 000	
	Tilskudd			9 600	
	Lån			38 400	
6	Biler dagsenter			1 200	
	Lån			1 200	
7	Omsorgsboliger	110 000		40 000	70 000
	Investeringstilskudd	29 330			29 330
	Lån	80 670		40 000	40 670

3.6 Kultur

Tabell 3.6 Investering i kultur. Tall i tusen kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning	16 300			
2	Finansiering				
	Lån	11 800			
	Forsikringsutbetaling	4 500			
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Kunstnerisk utsmykking			11 600	
	Lån			11 600	
2	Diverse utstyr			200	
	Lån			200	
6	UFFA-huset			4 500	

Forsikringsutbetaling

4 500

3.7 Kirker og kirkegårder

Tabell 3.7 Investering i kirker og kirkegårder. Tall i tusen kroner.

		Beløp			
1	Sum bevilgning			106 500	
2	Finansiering				
	Lån			106 500	
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Rehabilitering kirker			20 500	
	Lån			20 500	
2	Kirkegårder			80 500	
	Lån			80 500	
3	Brannsikring			2 000	
	Lån			2 000	
4	Steinmeyerorgel			2 500	
	Lån			2 500	
5	Maskiner			1 000	
	Lån			1 000	

3.8 Idrett og friluftsliv

Tabell 3.8 Investering i idrett og friluftsliv. Tall i tusen kroner.

		Beløp			
1	Sum bevilgning			10 000	
2	Finansiering				
	Lån			9 300	
	Tilskudd			700	
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Husebyhallen, gulv	5 000		5 000	
	Tilskudd				
	Lån	5 000		5 000	
2	Dalgård ishall. Kjølemaskin	15 000		1 000	14 000
	Tilskudd	5 000			5 000
	Lån	10 000		1 000	9 000
3	Friluftsliv			2 000	
	Lån			1 600	
	Tilskudd			400	
4	Nærmiljøanlegg			2 000	
	Tilskudd			300	
	Lån			1 700	

3.9 Grønt

Tabell 3.9 Investering i grønt. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				9 100
2	Finansiering				
	Lån				9 100
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Lekeplasser			1 500	
	Lån			1 500	
2	Turdrag			900	
	Lån			900	
3	Parker og badeplasser			800	
	Lån			800	
4	Erverv friområde			200	
	Lån			200	
5	Sikring friområde			700	
	Lån			700	
6	Brygge Munkholmen			5 000	
	Lån			5 000	

3.10 Veg

Tabell 3.10 Investering i veg. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				9 200
2	Finansiering				
	Refusjoner				1 500
	Lån				7 700
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Tiltak funksjonshemmede			200	
	Lån			200	
2	Gatelys fornyelse			6 000	
	Lån			6 000	
3	Gateparkeringsanlegg			1 500	
	Refusjon			1 500	
4	Mindre vegtiltak			1 300	
	Lån			1 300	
5	Grunnerverv veg			200	
	Lån			200	

3.11 Vann

Tabell 3.11 Investering i vann. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				242 000
2	Finansiering				
	Tilskudd fra andre kommuner				17 000
	Lån				225 000
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	MeTro vann	420 000	110 000	170 000	140 000
	Tilskudd fra andre kommuner	42 000	11 000	17 000	14 000
	Lån	378 000	99 000	153 000	126 000
2	Oppgradert vannbehandling VIVA			3 000	
	Lån			3 000	
3	Vikåsen vanntunnel	215 000	2 500	10 000	202 500
	Lån	215 000	2 500	10 000	202 500
4	Kilder			1 000	
	Lån			1 000	
5	Hovedledning til Høgåsen høydebasseng	24 000		12 000	
	Lån	24 000		12 000	
6	Fornyelse/rehabilitering			34 000	
	Lån			34 000	
7	Diverse vannledningsnett			12 000	
	Lån			12 000	

3.12 Avløp

Tabell 3.12 Investering i avløp. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				156 400
2	Finansiering				
	Tilskudd fra andre kommuner				19 300
	Tilskudd				137 100
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1	Ladehammeren RA, luktreduksjon	20 000	8 600	10 000	1 400
	Tilskudd fra andre kommuner				
	Lån	20 000	8 600	10 000	1 400
2	Diverse avløpsrensing lara og høra			8 000	
	Lån			8 000	
3	Diverse anlegg avløpsnett			19 000	
	Lån			19 000	
4	Fornyelse rehabilitering			45 000	
	Lån			45 000	

5	Fredlybekken separering	160 000	13 500	10 000	136 500
	Lån	160 000	13 500	10 000	136 500
6	Fossumdalen separering	42 700	12 700	7 500	22 500
	Lån	42 700	12 700	7 500	22 500
7	MeTro spillvann	100 000	11 600	20 400	68 000
	Tilskudd fra andre kommuner	70 000	8 100	14 300	47 600
	Lån	30 000	3 500	6 100	20 400
8	Separering Heimdal	50 000	100	10 000	39 900
	Tilskudd fra andre kommuner	25 000		5 000	20 000
	Lån	25 000	100	5 000	19 900
9	Vanndirektivet			10 000	
	Lån			10 000	
10	Ladebekken omlegging sep.	21000		7000	14 000
	Lån	21000		7000	14 000
11	Sandfang Selsbakk avl. Tunnel	10400	900	9500	
	Lån	10400	900	9500	

3.13 Avfall

Tabell 3.13 Investering i avfall. Tall i tusen kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning			25 000	
2	Finansiering				
	Lån			25 000	
		Totalt kostnads-overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Ny gjenvinningsstasjon Øst	25 000	20 000	5 000	
	Lån	25 000	20 000	5 000	
2	Avfallssug	85 000	30000	20 000	35 000
	Lån	85 000	30000	20 000	35 000

3.14 Trondheim kommunale feiervesen

Tabell 3.14 Investering i Trondheim kommunale feiervesen. Tall i tusen kroner

				Beløp	
1	Sum bevilgning			700	
2	Finansiering				
	Lån			600	
	Salgsinntekter			100	
		Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Biler			700	
	Salgsinntekter			100	
	Lån			600	

3.15 Næringsforsyning

Tabell 3.15 Investering i næringsforsyning. Tall i tusen kroner

				Beløp	
1	Sum bevilgning			181 800	
2	Finansiering				
	Avsetning investeringsfond			5 000	
	Salgsinntekter			5 000	
	Refusjoner			151 600	
	Lån			30 200	
		Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1.	Risvollan senter			1 000	
	Refusjoner			1 000	
2	Ranheim nedre	100 000	88 400	6 600	5 000
	Refusjon	100 000	88 400	6 600	5 000
3	Lade- Leangen	112 500	109 000	3 500	
	Refusjon	112 500	109 000	3 500	
4	Klargjøring næringsareal			1 500	
	Refusjon			1 500	
5	Etterarbeid næringsareal			1 000	
	Refusjon			1 000	
6	Ranheim øvre	50 000	41 000	9 000	
	Refusjon	50 000	41 000	9 000	
7	Munkvoll stasjon			1 500	
	Refusjon			1 500	
8	Hegstad Søndre	10 000	7 000	3 000	
	Refusjon	10 000	7 000	3 000	
9	Opprydding Heggstadmoen	65 000	35 000	27 000	3 000
	Lån	56 400	26 400	27 000	3 000
	Refusjon	8 600	8 600		
10	Killingdal Ila	37 700	34 300	3 200	200
	Lån	21 700	18 300	3 200	200

	Statlig tilskudd	16 000	16 000		
11	Kvenildmyra tillegg	3 000		2 000	1 000
	Refusjon	3 000		2 000	1 000
12	Næringsutvikling			500	
	Refusjoner			500	
13	Grilstadfjæra	250 000	65 000	60 000	125 000
	Refusjon	250 000	65 000	60 000	125 000
14	Kjøp/salg av ubebygd grunn			20 000	
	Salgsinntekter			20 000	
15	Grilstafjæra småbåthavn	34 500		15 000	
	Salgsinntekter	34 500		15 000	
16	Leangen stasjonsområde			2 000	
	Refusjon			2 000	
17	Utbygging			25 000	
	anleggsbidragsmod.			25 000	
	Refusjon			25 000	
18	Netto salgsinntekt			5 000	
	Avsetning investeringsfond			5 000	

3.16 Boligforsyning

Tabell 1.16 Investering i boligforsyning. Tall i tusen kroner

		Beløp			
1	Sum bevilgning			116 700	
2	Finansiering				
	Tilskudd			1 600	
	Avsetning investeringsfond			5 000	
	Salgsinntekter			5 000	
	Refusjoner			108 250	
	Lån			6 850	
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidligere bevilgning/finansiering	Bevilgning/finansiering 2012	Til senere budsjettering/finansiering
1.	Boliger			8 000	
	Lån			6 400	
	Tilskudd			1 600	
2	Øvre Bakklandet	1 600	1 100	250	250
	Refusjon	1 600	1 100	250	250
3	Brøset			2 500	
	Refusjon			2 500	
4	Saupstad senter uteområde			1 000	
	Refusjon			1 000	
5	Storhaugen	1 500		1 000	500
	Refusjon	1 500		1 000	500
6	Volvevegen	1 500		1 000	500
	Refusjon	1 500		1 000	500
7	Valøya	1 000		500	500
	Refusjon	1 000		500	500
8	Nidarø	1 000		500	500
	Refusjon	1 000		500	500

	Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1. Midtbytiltak			900	
Tilskudd				
Lån			900	
2 Trafikksikkerhetstiltak			9 000	
Tilskudd			4 500	
Lån			4 500	
3 Kollektivtiltak			2 000	
Refusjon			1 500	
Lån			500	

3.19 Bydrift

Tabell 3.19 Investering i bydrift. Tall i tusen kroner

		Beløp
1 Sum bevilgning		5 000
2 Finansiering		
Lån		4 900
Salgsinntekt		100

	Totalt kostnads- overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1 Maskiner og utstyr			5 000	
Salgsinntekt			100	
Lån			4 900	

3.20 Byplan

Tabell 3.20 Investering i torvet. Tall i tusen kroner

		Beløp
1 Sum bevilgning		31 300
2 Finansiering		
Lån		31 300

	Tot.kostn.overslag / finansiering	Tidl.bevilgn/ finans-iering	Bevilgn./finans- iering 2012	Til senere budsjett- ering/finans- iering
1 Torvet	116 300	10 000	31 300	75 000
Tilskudd fra private	50 000			50 000
Statlig tilskudd	25 000			25 000
Lån	41 300	10 000	31 300	

3.21 Eiendom

Tabell 3.21 Investering i bebygd eiendom. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				262 700
2	Finansiering				
	Lån				112 700
	Salgsinntekter				80 000
	Bruk av investeringsfond				69 000
	Tilskudd				1 000
	Avsetning til investeringsfond				69 000
		Totalt kostnads-overslag/finansiering	Tidl.bevilgning / finans-iering	Bevilgn./ finans-iering 2012	Til senere budsjett-ering/ finansiering
1	Pålegg/forskriftskrav og vannbåren varme			7 000	
	Lån			7 000	
2	Pålegg og forskriftskrav barnehager			3 000	
	Lån			3 000	
3	Pålegg/forskriftskrav HV-senter/omsorgsbol.			4 000	
	Lån			4 000	
4	Offentlige pålegg admin. og kulturbygg			3 000	
	Lån			3 000	
5	Nye Leutenhaven Utviklingsfasen			5 700	
	Lån			5 700	
6	Offentlig pålegg serveringssteder/idrettsanlegg			2 000	
	Lån			2 000	
7	Opppgradering automatikk/ST-anlegg			2 000	
	Lån			2 000	
8	Utstyr miljøservice			1 000	
	Lån			1 000	
9	Erstatningsboliger			80 000	
	Lån				
	Salgsinntekter			80 000	
10	Oppgradeing boliger/leiegårder			5 000	
	Lån			5 000	
11	Utfasing oljekjeler			2 000	
	Lån			2 000	
12	ENØK			8 000	
	Tilskudd			1 000	
	Lån			7 000	
13	Salg eiendom			69 000	
	Salg av erstatningsboliger			80 000	
	Investeringsfond avsetning			69 000	
14	Brannstasjoner	510 000	144500	140 000	225 500
	Lån	410 000	144500	71 000	194 500
	Salgsinntekt	100 000			31 000
	Bruk av investeringsfond			69 000	

3.22 IT

Tabell 3.22 Investering i It. Tall i tusen kroner

1	Sum bevilgning			28 200	
2	Finansiering				
	Lån			28 200	
		Totalt kostnads-overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Infrastruktur			12 900	
	Lån			12 900	
2	Fellessystem			3 800	
	Lån			3 800	
3	Fagsystem			9 800	
	Lån			9 800	
4	E-løsninger			1 700	
	Lån			1 700	

3.23 Diverse investeringer

Tabell 3.23 Investering i maskiner og utstyr. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				500
2	Finansiering				
	Lån				500
		Totalt kostnads-overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Maskiner, utstyr grafisk senter			500	
	Lån			500	

3.24 Analysesenteret

Tabell 3.24 Investering i maskiner og utstyr. Tall i tusen kroner

					Beløp
1	Sum bevilgning				2 000
2	Finansiering				
	Lån				2 000
		Totalt kostnads-overslag/ finansiering	Tidligere bevilgning/ finansiering	Bevilgning/ finansiering 2012	Til senere budsjettering/ finansiering
1	Utstyr			2000	
	Lån			2000	

4 Oversikt over lånefondet

I dette vedlegget gjøres det rede for budsjettet til lånefondet.

Tabell 4.1 Budsjett for lånefondet, beløp i 1000 kroner

KTO.NR.	TEKST	BUDSJETT 2012	BUDSJETT 2011	REGNSKAP 2010
4900-U	ANVENDELSE AV MIDLER			
4900-51	Avdrag eksterne lån	264 185	261 745	371 255
4900-37	Renter eksterne lån	398 741	392 662	404 279
4900-27	Låneomkostninger	2 000	0	1 090
4900-26	Kurstap	0	0	0
4900-52	Utlån	1 359 667	1 044 300	896 700
4900-59	Kontantoverskudd	145 961	151 630	810 176
SUM ANVENDELSE AV MIDLER		2 170 554	1 850 337	2 483 500
4900-I	ANSKAFFELSE AV MIDLER			
4900-92	Interne avdrag	354 097	367 000	323 243
4900-74	Interne renter	454 790	437 037	396 037
4900-77	Renteinntekter	0	0	1 568
4900-66	Kursgevinst	0	0	0
4900-67	Ref. lånekostnader	2 000	2 000	7 652
4900-91	Nye lån	1 359 667	1 044 300	1 755 000
4900-99	Kontantunderskudd		0	
SUM ANSKAFFELSE AV MIDLER		2 170 554	1 850 337	2 483 500

Dersom inntekter er større enn utgifter oppstår det et kontantoverskudd.

Dersom utgifter er større enn inntekter oppstår det et kontantunderskudd.

Renteinntekter større enn renteutgifter overføres til bykassen.

Renteinntekter større enn renteutgifter medfører at bykassen dekker renteavviket.

5 Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam

Tabell 5.1 Utgifter og inntekter i 2012-2015 vann. Beløp i 1000 kroner

	2012	2013	2014	2015
Direkte driftsutgifter	90 194	91 194	92 694	94 194
Indirekte driftsutgifter	2 959	2 931	2 911	2 911
Avskrivninger	32 224	38 009	43 025	44 013
Kalkulatorisk rentekostnad	24 864	42 122	56 728	62 051
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	150 241	174 256	195 358	203 169
Gebyrinntekter	147 000	164 500	187 600	200 700
Andre inntekter	500	500	500	500
Sum inntekter	147 500	165 000	188 100	201 200
Resultat før avsetninger	-2 741	-9 256	-7 258	-1 969
Avsetning til selvkostfond				
Bruk selvkostfond	2 741	9 256	7 258	1 969
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	21 569	19 328	10 322	3 214
Netto avsetning selvkostfond	-2 741	-9 256	-7 258	-1 969
Renter selvkostfond	500	250	150	50
Utgående balanse selvkostfond	19 328	10 322	3 214	1 295
Nominell endring gebyrnivå	40 prosent	12 prosent	14 prosent	7prosent

Tabell 5.2 Utgifter og inntekter i 2012-2015 avløp. Beløp i 1000 kroner

	2012	2013	2014	2015
Direkte driftsutgifter	102 721	105 720	107 720	108 720
Indirekte driftsutgifter	1 834	1 795	1 766	1 766
Avskrivninger	43 490	46 571	48 867	51 862
Kalkulatorisk rentekostnad	29 891	44 291	54 856	59 202
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	177 936	198 378	213 210	221 551
Gebyrinntekter	196 000	200 000	206 000	212 000
Andre inntekter	450	450	450	450
Sum inntekter	196 450	200 450	206 450	212 450
Resultat før avsetninger	18 514	2 072	-6 759	-9 101
Avsetning til selvkostfond	-18 514	-2 072		
Bruk selvkostfond			6 759	9101
Resultat etter avsetning	0	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	8 200	27 164	29 736	23 526
Netto avsetning selvkostfond	18 514	2 072	-6 759	-9 101
Renter selvkostfond	450	500	550	500
Utgående balanse selvkostfond	27 164	29 736	23 527	16 925
Nominell endring gebyrnivå	3,25 prosent	3,0 prosent	3,0 prosent	3,0 prosent

Tabell 5.3 Utgifter og inntekter i 2012 budsjettet renovasjon, feiing og slam. (Beløp i 1000 kr)

	Renovasjon	Feiing	Slam
Direkte driftsutgifter	116 900	10 297	2 450
Indirekte driftsutgifter	198	253	
Avskrivninger	3 148	579	
Kalkulatorisk rentekostnad	1 981	218	
Sum utgifter (gebyrgrunnlag)	122 227	11 347	
Gebyrinntekter	110 000	10 200	4 000
Andre inntekter			
Sum inntekter	110 000	10 200	4 000
Resultat før avsetninger	-12 227	-1 147	1 550
Avsetning til selvkostfond			-1 550
Bruk selvkostfond	12 227	1 147	
Resultat etter avsetning	0	0	0
Inngående balanse selvkostfond	31 598	2 315	-1 650
Netto avsetning selvkostfond	-12 227	-1 147	1 550
Renter selvkostfond	600	50	-50
Utgående balanse selvkostfond	19 971	1 218	-150
Nominell endring gebyrnivå 11-12	-10 prosent	85 prosent	20 prosent

Kommentar til tabellene:

Budsjettkalkylen for 2012 er basert på en prognose for etterkalkylen for 2011. Etterkalkulasjon for 2011 vil foretas ved regnskapsavslutningen for 2011. Inngående balanse på selvkostfond og bruk av selvkostfond for budsjettet 2012 vil påvirkes dersom etterkalkylen avviker fra prognosen for 2012. Kalkylen er beregnet i henhold til retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester utgitt av Kommunal- og regionaldepartementet januar 2003 (H-2140).

Avskrivninger er beregnet med grunnlag i anleggsmidlenes netto anskaffelseskostnader og økonomiske levetider. Kalkulatorisk rentekostnad er avkastning på bundet kapital definert som avskrivningsgrunnlag i budsjettåret. Kalkylerenten settes lik effektiv rente på norske statsobligasjoner med 3 års gjenstående løpetid, med et tillegg på 1 prosent (gjennomsnitt over året). Det er for 2012 lagt til grunn en kalkylerente lik 3,7 prosent inklusiv et tillegg på 1 prosent. Det vil ha stor betydning for avgiftsbalansen innenfor vann og avløp dersom faktisk rente avviker vesentlig fra renten lagt til grunn i budsjettet da ett prosentpoeng utgjør om lag 15 millioner kroner for vann og avløp samlet.

Gebyrinntekter består av både årsgebyr og tilknytningsgebyr. Renter skal beregnes av selvkostfond det enkelte år og tillegges fondet. Det vil i forbindelse med regnskapsavslutningen for 2011 bli foretatt en etterkalkulasjon av de reelle kostnadene for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens selvkost.

6 Oversikt over kostnadsendringer i økonomiplan 2012-2015

I kapittel 4 beskrives forhold som medfører endrede kostnader/inntekter. Detaljene i dette fremstilles her. Tallene er i hele millioner kroner og viser endringer i forhold til opprinnelig budsjett for 2011.

Tabell 6.1

	ØP-2012	ØP-2013	ØP-2014	ØP-2015
Konsekvensjustering av øk.plan 2011-2014				
Befolkningsvekst	76,0	156,0	230,0	309,0
Befolkningsvekst forventet nedjustert med 2010 tall		-10,0	-10,0	-10,0
Faste kostnader sykehjem	0,2	1,4	2,4	2,5
Justering befolkningsvekst 2010	-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
Parker,veier med mer	1,0	3,0	4,0	5,0
Endring FDV kostnader	3,0	5,0	10,0	12,0
Andre konsekvensjusteringer på tjenesteområdene	16,7	55,6	68,0	75,9
Sum	91,9	206,0	299,4	389,4
Politiske vedtak				
Tilskudd privat flerbrukshall	15,0			
Videreutd lærere	4,0	4,0	4,0	4,0
Internasjonalt senter	0,9	0,7	-	-
Nybygg Ringve	1,3			
Eldreplan 2015				17,0
Gratis SFO	1,0	1,0	1,0	1,0
Ny formannskapsmodell/økte kostnader bystyresekr	3,0	3,0	3,0	3,0
Støtte av drift til lagenes anlegg	1,3	3,8	5,0	5,0
Drift av kommunale idrettsbygg	1,2	1,2	1,2	1,2
Tribuneanlegg Granåsen	0,3	0,5	0,5	0,5
FDV kostnad storhall	2,0	2,0	2,0	2,0
Driftsmidler Åsveien idrettshall				1,3
Skolesvømming	2,5	2,5	2,5	2,5
Mopedopplæring	2,0	2,0	2,0	2,0
Datasystem for tilskuddssøknader og utlån av lokaler			0,1	0,1
Trondheim parkering, nettoeff gategrunnsleie	4,0	4,0	4,0	4,0
Bøtesatser TP		-5,0	-5,0	-5,0
Heltid deltid	8,0	8,0	8,0	8,0
Sum	46,5	27,7	28,3	46,6
Samhandlingsreformen	189	189	189	189
Vekst i aktivitet/rammeøkninger tjen.områder				
IA avtalen	1,5	1,5	1,5	1,5
Papirarkiv	2,5	2,5		
Skolepaviljonger	7,7	7,7	7,7	7,7
Flyktningeinntekter	14,7	14,7	14,7	14,7
Valglokaler		1,1		1,1

Økt vedlikehold	10,0	20,0	30,0	36,0
Økt tilskudd kultur	1,0	1,0	1,0	1,0
Satsing valgfag 8-10 trinn	2,1	7,0	12,0	14,8
Rammeøkning barnehager	2,2	2,5	2,5	2,5
Sum	41,7	58,0	69,4	79,3
Vekst uten aktivitet				
Tilbakeføring av spillemidler	0,5			
Økte skysskostnader	3,5	3,5	3,5	3,5
Driftskostnader brannstasjoner	1,0	1,0	1,0	1,0
Inntektsbortfall Sjøla	1,0	1,0		
Bortfall piggdekkgebyr			15,0	15,0
Egenandel forsikringer	6,0	6,0	6,0	6,0
Pensjon med mer	19,6	30,9	34,8	45,0
Pensjon barnehager	5,1	5,2	5,3	5,4
Lønnsoppgjør 2010/gen styrkning TBRT	3,0	3,0	3,0	3,0
Prisjusteringseffekter	11,0	12,0	10,0	9,0
Inntrekk kemneren	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Barnehageøkninger	2,2	2,2	2,2	2,2
Tomgangstap husleie	1,0	1,0	1,0	1,0
Div renterefusjoner; husleie, red driftsutg med mer	-10,1	-19,0	-22,0	-25,0
Gebyr varfs til dekning av kapitalutgifter	-6,4	-47,7	-79,1	-94,4
Merutgifter lønnsoppgjør 2011	41,0	41,0	41,0	41,0
Endret buffer	1,5	1,5	1,5	1,5
Sum tiltak uten aktivitetsvekst	79,1	40,8	22,4	13,5
Sum	448,3	521,8	608,7	718,0

7 Oversikt over tiltak i vedtatt økonomiplan

7.1 Innledning

I kapitlene 7-24 er det gjort rede for rådmannens forslag til netto driftsrammer for de ulike tjenesteområdene, samt for rådmannens forslag til hvordan områdene skal tilpasse seg endrede driftsrammer. En stor del av tilpasningen består i viderføring/gjennomføring av tiltak som Bystyret har vedtatt tidligere.

I dette vedlegget gis det en oversikt over tiltak Bystyret har vedtatt tidligere, og som rådmannen foreslår videreført/gjennomført. Summen av tiltak innenfor de ulike områdene tilsvarer rad 9 i rammetabellene til tjenesteområdene. For omtale av de enkelte tiltakene henvises det til budsjettet for 2011.

7.2 Tidligere vedtatte tiltak

Tabell 7.1 Tiltak, barnehager

Vedtatt økonomiplan og revidert budsjett	2012	2013	2014	2015
Økning midler kvalitetsutviklingsprogrammet	0,5	0,5	0,5	0,5
Sum vedtatt økonomiplan	0,5	0,5	0,5	0,5

Tabell 7.2 Tiltak, grunnskole

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Endring i elevtall	0,8	17,3	29,6	29,6
Økte driftsutgifter IKT- utstyr til lærere og elever	1,0	1,0	1,0	1,0
Økt lærertetthet	2,5	2,5	2,5	2,5
Småskoletillegg	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Følgeutgifter i forbindelse med rehabilitering/nybygg	0,5	0,5	0,5	0,5
Sum	4,4	20,9	33,2	33,2

Tabell 7.3 Tiltak, barne- og familietjenesten

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Demografi barneverntiltak	0,5	1,0	1,5	1,5
Demografi helsestasjon/skolehelsetjeneste	0,4	0,6	0,9	1,1
Driftsavtale Barnas stasjon	1,3	1,3	1,3	1,3
Sum	2,2	2,9	3,7	3,9

Tabell 7.4 Tiltak, forvaltningstjenester helse og velferd

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Befolkningsvekst	6,6	11,3	16,2	16,2
Styrke forvaltningskompetansen	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Lik kostnad mellom BPA og kommunale tjenester	-1,7	-3,4	-3,4	-3,4
Sum	4,7	7,7	12,6	12,6

Tabell 7.5 Tiltak, oppfølgingstjenester helse og velferd

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Styrkning psykiatri	1,6	1,6	1,6	1,6
Befolkningsvekst	0,7	1,6	2,9	2,9
Styrking grunnskoletilbud EVO	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Jarleveien			0,6	0,6
Sum	1,3	2,2	4,1	4,1

Tabell 7.6 Tiltak, botiltak og dagtilbud

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Reduksjon i kø pga bedre boformer	5,0	5,0	5,0	5,0
Samlet effektiviseringskrav dagtilbud og botiltak	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
Befolkningsvekst (øk.plan 2011-2014)	7,4	12,4	12,4	12,4
Erstatte effektiviseringskrav	4,0	4,0	4,0	4,0
Frigjorte midler etter ny organisering dagtilbudstjenester	6,0	7,0	8,0	8,0
Plassering på riktig omsorgsnivå	-1,0	-2,0	-3,0	-3,0
Bygge større bofellesskap	-1,0	-2,0	-3,0	-3,0
Ny organisering av dagtilbudstjenester	-7,0	-8,0	-9,0	-9,0
Færre plasser enn i opprinnelig plan	0,4	3,3	9,1	9,1
Sum	9,8	15,7	19,5	19,5

Tabell 7.7 Tiltak, helse og omsorgstjenester

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Lærlinger	1,4	1,4	1,4	1,4
Planleggingsdager	2,5	2,5	2,5	2,5
Kompetanseløftet - prosjektleder	0,2	0,2	0,2	0,2
Hjelpemidler	0,1	0,2	0,3	0,3
Garantiordning fastleger	0,2	0,2	0,2	0,2
Ressurskrevende brukere: Respiratorpasienter, ALS etc	0,5	0,5	0,5	0,5
Norsk pasientskadeerstatning	0,1	0,2	0,3	0,3
Økt dekning sykehjemsleger	0,6	1,1	1,5	1,5
Sommeråpne dagsenter - inn på tunet	0,2	0,4	0,4	0,4
Økt krav til direkte brukertid hjemmetjenesten	-0,4	-0,8	-1,2	-1,2
Reduserere renhold fra hver 2. uke til hver 3. uke	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Sum	4,8	5,3	5,5	5,6

Tabell 7.8 Tiltak, Kultur, idrett, og næring

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Utviklingsmidler kulturnæring			0,1	0,1
Tilskudd til profesjonelle/handlingsprogram for kunst			0,4	0,4
Tilskudd til andre trossamfunn	0,1	0,2	0,3	0,3
Diverse red. tilskudd kultur	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Svartlamoen	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Spondal friidrettshall			2,5	2,5
Leie halltid inkl Spektrum	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Sum	-1,0	-0,9	2,2	2,2

Tabell 7.9 Tekniske tjenester

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Udisponert rammeøkning demografi	2,5	3,0	4,4	4,4
Oppfølging avløpsvann fra Heggstadmoen	0,3	0,3	0,3	0,3
Effektiviseringskrav	0	-2,1	-2,1	-2,1
Sum	2,8	1,2	2,6	2,6

Tabell 7.10 Eiendomstjenester

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Endring FDV-kostnader	2,8	10,3	15,5	15,5
Økte utgifter/reduerte inntekter	0,6	0,9	1,2	1,2
Effektivisering	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3
Økt vedlikehold boliger	12,0	20,0	25,0	25,0
Økt husleieinntekt kom boliger	-12,0	-20,0	-25,0	-25,0
Sum	3,3	10,9	16,4	16,4

Tabell 7.11 Tiltak, rådmannen og andre tjenester under rådmannen

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Styrkning brannsikring		1,5	1,5	1,5
Økt husleie brannstasjoner			3,0	3,0
Sum	0	1,5	4,5	4,5

Tabell 7.12 Tiltak, Interne tjenester og andre administrative tjenester

Tiltak	2012	2013	2014	2015
Kompensasjon for befolkningsvekst	0,8	1,5	1,5	1,5
Endring inntekter overformynderen	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Sum	0,6	1,3	1,3	1,3

8 KOSTRA-analyser

8.1 Innledning

I dette vedlegget gis det en beskrivelse av Trondheim kommunes ressursbruk på kommunale tjenester i perioden 2008-2010. Hovedfokus er på situasjonen i 2010. Trondheim kommunes ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis og med ressursbruken til andre større kommuner (ASSS-kommunene⁶⁶). Videre ses det på forholdet mellom kommunens ressursbruk, utgiftsbehov og utgiftskapasitet.⁶⁷ I tillegg presenteres det flere indikatorer på nivået på kommunens tjenestetilbud.

Analysene som presenteres i dette vedlegget viser at Trondheim i 2010, i likhet med 2009, har lagt seg på en linje i forhold til ressursbruk som er mer bærekraftig enn årene før 2009. Ressursbruken i 2010 lå under både beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftkapasitet. Trondheims ressursbruk til kommunale tjenester ligger også lavere enn gjennomsnittlig ressursbruk i ASSS-kommunene. Dette indikerer at Trondheim samlet sett har et begrenset innsparingspotensial sammenlignet med ASSS-kommunene.

Analysene i dette vedlegget er basert på KOSTRA-tall for kommuneconsern.⁶⁸ Det er viktig å være oppmerksom på at resultatene kan være påvirket av føringsforskjeller og føringsfeil. Datakvaliteten vil være avhengig av både Trondheim og de andre kommunenes føringer. Analyseresultatene vil også være påvirket av kvaliteten på indikatorene for beregnet utgiftsbehov, jamfør nærmere omtale nedenfor.

8.2 Beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet

Beregnet utgiftsbehov

Beregnet utgiftsbehov er en indikator som sier noe om hvor høy ressursbruk Trondheim kommune må ha til ulike tjenester for å ha et tjenestetilbud som er om lag på linje med landsgjennomsnittet. Denne tolkningen av indikatoren bygger på en forutsetning om at alle kommunene driver tjenestene liker effektivt.

Kommunens utgiftsbehov beregnes med utgangspunkt i kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. I analysene forutsettes det at kostnadsnøkkelen gir et riktig bilde av de virkelige variasjoner i kommunenes utgiftsbehov. I 2011 er det foretatt en betydelig revisjon av kostnadsnøkklene i inntektssystemet. Vi har i dette vedlegget valgt å beregne kommunenes utgiftsbehov i 2010 med utgangspunkt i kostnadsnøkklene som var gjeldende fra og med 2011. Det viktigste argumentet for dette er at det er grunn til å anta at den nye kostnadsnøkkelen gir et mer riktig bilde av variasjoner i kommunenes utgiftsbehov enn den gamle nøkkelen. I noen tilfeller gir den nye kostnadsnøkkelen grunnlag for andre konklusjoner enn den gamle. Forskjeller i utslag mellom nye og gamle nøkler vil variere mellom kommuner og mellom sektorer. Trondheim kommunes samlede beregnede utgiftsbehov blir noe lavere med ny kostnadsnøkkel enn med gammel kostnadsnøkkel. Innenfor de ulike sektorene gir gammel og ny nøkkel i noen tilfeller grunnlag for ulike konklusjoner. Vi kan for eksempel finne at Trondheim kommune bruker mindre ressurser enn gjennomsnittet på kommunehelsetjenesten hvis vi bruker gammel nøkkel, og mer enn gjennomsnittet hvis vi bruker ny nøkkel. Da vil bruk av gammel nøkkel gi "feil" styringssignaler. Ellers kan det nevnes at ASSS-nettverket også har valgt å ta i bruk de nye kostnadsnøkklene.

Beregnet utgiftskapasitet

Forskjeller i inntektsgrunnlag kommunene imellom fører til at den samlede ressursanvendelsen varierer kommunene imellom. I dette vedlegget ønsker vi å få fram hvilken ressursanvendelse kommunen kan

⁶⁶ ASSS-kommunene er de ti største kommunene i landet og består av: Fredrikstad, Bærum, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. I dette vedlegget presenteres tall for gjennomsnittlig ressursbruk for ASSS-kommunene. ASSS-snippet er i hele vedlegget eksklusive Oslo og Trondheim.

⁶⁷ Det er gjort nærmere rede for indikatorene beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet i avsnitt 1.2.

⁶⁸ Kommuneconsern omfatter bykasse, kommunale foretak og interkommunale selskap.

ha, gitt kommunens inntektsgrunnlag. Indikatoren beregnet utgiftskapasitet sier noe om hvilken ressursbruk kommunene "har råd til å ha".

I disse analysene er kommunens utgiftskapasitet definert med utgangspunkt i nivået på kommunens frie inntekter (rammetilskudd, skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt, naturressurskatt og konsesjonskraftinntekter). Trondheim kommune hadde i 2010 et inntektsnivå som lå noe under gjennomsnittet (97,9 prosent). Trondheim har derfor (isolert sett) ikke mulighet til å ha like høy ressursbruk som landsgjennomsnittet. Når man skal vurdere om netto driftsutgifter er høye eller lave i forhold til kommunens inntektsnivå, er beregnet utgiftskapasitet det relevante sammenligningsgrunnlaget.

Når beregnet utgiftskapasitet brukes som en indikator på hvilket utgiftsnivå kommunene har mulighet til å ha, forutsettes det at det ikke er noen forskjell mellom kommunene når det gjelder kommunenes netto rente- og avdragsutgifter og/eller ressursbruk på tjenester som ikke omfattes av utgiftsutjevningen i inntektssystemet (for eksempel kirke, kultur, vei og idrett). I realiteten vil det imidlertid være forskjeller mellom kommunene på disse områdene. Dersom en kommune har lavere rente- og avdragsutgifter og/eller lavere ressursbruk på andre tjenester enn landsgjennomsnittet, kan kommunen ha en ressursbruk som er noe høyere enn kommunens beregnede utgiftskapasitet, og fortsatt ha balanse mellom kommunens utgifter og inntekter.

Korreksjon for arbeidsgiveravgift og pensjonsutgifter

For å få et riktig bilde av forskjeller i ressursbruken mellom ASSS-kommunene, har rådmannen i tidligere analyser sett på driftsutgifter eksklusive arbeidsgiveravgift og pensjonsutgifter. Begrunnelsen for dette har vært at særlig pensjonspremiene kan variere mye mellom kommunene, og at den kan variere mye fra ett år til et annet. Forskjeller i pensjonspremier og satser for arbeidsgiveravgift kan ses på som ufrivillige kostnadsforskjeller. Kommuner med høye pensjonspremier får færre timeverk/årsverk ut av en gitt lønnsutgift, enn kommuner med lave pensjonspremier. Metoden med uttrekk av pensjonsutgifter og arbeidsgiveravgift vil imidlertid bare gi riktig korreksjon for ufrivillige kostnadsforskjeller dersom lønnsandelene er de samme i alle kommunene. Forskjeller i andel egenproduksjon medfører imidlertid at lønnsandelen varierer. I analysene av kommunenes ressursbruk i 2010 har vi derfor valgt en annen metode for å korrigere for variasjoner i arbeidsgiveravgift og pensjonsutgifter. I stedet for å se på driftsutgifter eksklusive arbeidsgiveravgift og pensjonspremie, korrigeres kommunenes utgiftsbehov for variasjoner i arbeidsgiveravgift og pensjonspremie.⁶⁹ Den nye metoden er i samsvar med metoden som benyttes i ASSS-rapportene for 2010.

Sammenligning med ASSS-rapporten

Kommunenes sentralforbund (KS) presenterer årlig en rapport der man blant annet sammenligner ASSS-kommunenes ressursbruk, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet. I 2010 har KS valgt å endre en del på analysen. Ny metode for korreksjon av arbeidsgiveravgift og pensjonspremie er beskrevet ovenfor. I tillegg har KS valgt å ta ut de såkalte eiendomsfunksjonene fra beregningene, og heller laget en egen sektor utenfor inntektssystemet som kalles eiendom. Funksjonene som er fjernet fra analysene fra inntektssystemet er funksjonene 121 forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen, 130 administrasjonslokaler, 221 førskolelokaler, 222 skolelokaler og 261 institusjonslokaler. Trondheim kommune har imidlertid valgt å beholde disse funksjonene i analysene av 2010-tallene. Begrunnelsen for dette er blant annet at utgifter til lokaler også finansieres gjennom inntektssystemet, og vi synes derfor det er mest riktig å ha disse med.

Sammenligning med tidligere år

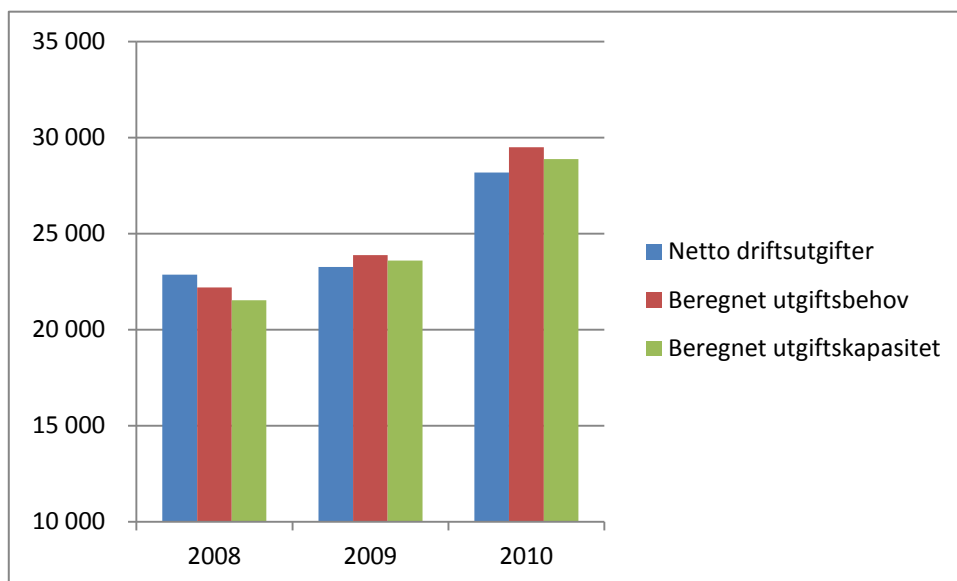
Rådmannen har også tidligere presentert analyser hvor man har sett på forholdet mellom kommunens ressursbruk og kommunens utgiftsbehov til ulike tjenester. I de tidligere analysene har man tatt

⁶⁹ Kostnadsulempen/fordelen settes lik avviket mellom det kommunen ville ha betalt i pensjonspremie/arbeidsgiveravgift dersom kommunen hadde hatt samme lønnsutgifter som landsgjennomsnittet (korrigert for forskjeller i utgiftsbehov), og det kommunen ville ha betalt dersom kommunen hadde betalt samme pensjonspremie/arbeidsgiveravgift som landsgjennomsnittet.

utgangspunkt i de gamle kostnadsnøkler i inntektssystemet (som var gjeldende til og med 2010), og man har sett på driftsutgifter eksklusive pensjonspremie og arbeidsgiveravgift. De tidligere analysene er derfor ikke direkte sammenlignbare med analysene som presenteres av kommunens ressursbruk i 2010, som tar utgangspunkt i den nye kostnadsnøkkel og en ny metode for korreksjon av arbeidsgiveravgift og pensjonspremie.

8.3 Utviklingen i perioden 2008-2010

Figur 8.1 viser Trondheims netto driftsutgifter til grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon i perioden 2008-2010.⁷⁰ Videre viser figuren kommunens beregnede utgiftsbehov og utgiftskapasitet i samme periode.

Figur 8.1 Netto driftsutgifter, utgiftsbehov og utgiftskapasitet til grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon i perioden 2008-2010. Tall i kroner per innbygger

Figur 8.1 viser at Trondheim i 2008 hadde en ressursbruk som var svært høy, både i forhold til kommunens beregnede utgiftsbehov og i forhold til kommunens beregnede utgiftskapasitet. Ubalansen mellom kommunens ressursbruk og hva kommunen hadde råd til (beregnet utgiftskapasitet) var i 2008 på hele 220 millioner kroner. I 2009 måtte kommunen derfor foreta en betydelig innstramning for å etablere balanse mellom utgiftsnivå og inntektsnivå. Innstramningen som ble gjort i 2009 fremgår tydelig i figur 8.1. Situasjonen fra 2008 ble snudd, og ressursbruken i 2009 var lavere enn både beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet

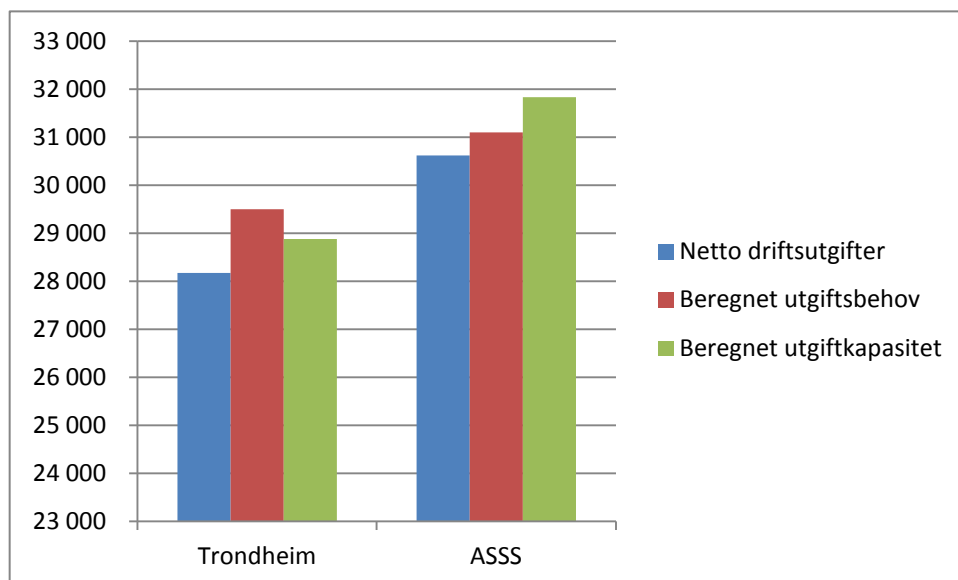
Tabell 8.1 viser at Trondheim kommune også i 2010 har lavere ressursbruk enn beregnet utgiftsbehov (1 322⁷¹ kroner lavere per innbygger, eller om lag 225 millioner kroner). Dette kan indikere at Trondheim har et tjenestetilbud som er noe lavere enn landsgjennomsnittet (hvis man forutsetter at alle driver like effektivt). Dersom Trondheim har en tjenesteproduksjon som er mer kostnadseffektiv enn landsgjennomsnittet, vil imidlertid kvalitet og omfang på tjenestetilbudet i Trondheim kommune kunne være på linje med andre kommuner – men til en lavere kostnad. Trondheim kommune hadde i 2010, i likhet med i 2009, en ressursbruk som var lavere enn kommunenes beregnede utgiftskapasitet. Dette indikerer at Trondheim har balanse mellom utgifter og inntekter.

⁷⁰ Årsaken til at det kun ses på disse tjenestene er at det i 2010 kun eksisterte delkostnadsnøkler i inntektssystemet for disse tjenestene.

⁷¹ I ASSS-rapporten finner man at Trondheims ressursbruk per innbygger er om lag 1 700 kroner lavere enn beregnet utgiftsbehov. Årsaken til avviket mellom Trondheim kommune og KS sine tall, er at KS har tatt ut eiendomsfunksjonene (hvor Trondheim har høye utgifter) fra analysene, noe vi har valgt å ikke gjøre.

8.4 Trondheim sammenlignet med ASSS-kommunene

I Figur 8. sammenlignes Trondheims samlede ressursbruk på grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon med ASSS-kommunenes ressursbruk i 2010. Det ses på kommunenes ressursbruk i forhold til kommunenes utgiftsbehov og utgiftskapasitet. Ressursbruk på det enkelte tjenestemråde blir gjort rede for i avsnitt 8.5.

Figur 8.2 Netto driftsutgifter, utgiftsbehov og utgiftskapasitet til grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon i perioden 2008-2010. Tall i kroner per innbygger

Som vi ser av figuren har ASSS-kommunene et høyere beregnet utgiftsbehov til grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon enn Trondheim. Forklaringen på dette ligger blant annet i at ASSS-kommunene har en høyere andel barn i grunnskolealder og en høyere andel eldre enn Trondheim. For å ha et tjenestetilbud som er om lag på linje med landsgjennomsnittet, må ASSS-kommunene ha en høyere ressursbruk i kroner per innbygger enn Trondheim. Når man skal vurdere om Trondheim har en høy eller lav ressursbruk i forhold til ASSS-kommunene, må man se på forholdet mellom netto driftsutgifter og beregnet utgiftsbehov.

Trondheims ressursbruk i 2010 var, i likhet med i 2009, lavere enn det beregnede utgiftsbehovet. Beregningene viser at ressursbruken var 1 322 kroner lavere enn utgiftsbehovet, mens det tilsvarende tallet for ASSS-kommunene var 484 kroner lavere enn det beregnede utgiftsbehovet. Dette viser at bildet fra 2009 har holdt seg eller forsterket seg, og at Trondheim samlet sett ikke lenger har et innsparingspotensial sammenliknet med ASSS-kommunene.

ASSS-kommunene har i gjennomsnitt et noe høyere inntektsnivå enn Trondheim. Mens Trondheim i 2010 hadde utgiftskorrigerede inntekter på 97,9 prosent av landsgjennomsnittet, hadde ASSS-kommunene et inntektsnivå på 102,3 prosent av landsgjennomsnittet. ASSS-kommunene har derfor mulighet til å ha et høyere utgiftsnivå enn Trondheim. Dette er illustrert i figur 8.2. Til tross for at ASSS-kommunene har en høyere ressursbruk i forhold til utgiftsbehovet enn Trondheim, så har ASSS-kommunene en lavere ressursbruk i forhold til utgiftskapasiteten enn det Trondheim har. Mens Trondheim hadde en ressursbruk i kroner per innbygger som var 706 kroner lavere enn utgiftskapasiteten, hadde ASSS-kommunene en ressursbruk som var 1 214 kroner lavere enn utgiftskapasiteten.

8.5 Sektoranalyser

I denne delen av vedlegget gjøres det nærmere rede for Trondheim kommunes ressursbruk og tjenestetilbud innenfor ulike områder. Trondheims ressursbruk sammenliknes med ASSS-kommunenes

ressursbruk. Videre ses det innenfor grunnskole, helse- og sosialtjenester og administrasjon på forholdet mellom kommunens ressursbruk, utgiftsbehov og utgiftskapasitet.

Det er ikke fullstendig sammenheng mellom tjenesteområdene slik de er definert i KOSTRA (og slik de er omtalt i dette vedlegget), og tjenesteområdene i kommunens budsjett. I KOSTRA er for eksempel utgifter til skolelokaler og voksenopplæring en del av skoleområdet, mens det i Trondheim kommune er delt mellom Trondheim eiendom og helse og velferd. Lignende eksempler har man innenfor flere områder.

Oppvekst og utdanning

I dette avsnittet gjøres det rede for Trondheim kommunes ressursbruk på barnehager, skoler og barnevern.

Barnehage

Tabell Tabell 8. viser ulike indikatorer på dekningsgrader og enhetskostnader i barnehagen. Det presenteres tall for Trondheim og ASSS-snittet.

Tabell 8.1 Dekningsgrader og enhetskostnader i barnehagen

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Andel barn 0-2 år med barnehageplass ifht innb 0-2 år	87,8	78,3
Andel barn 3-5 år med barnehageplass ifht innb 3-5 år	99,3	96,4
Korrigerte oppholdstimer per årsverk i kom. barnehager	12 549	11 498
Korrigerte brutto driftsutgifter til opphold og stimulering per korrigerte oppholdstime i kommunale barnehager	39	38
Utgifter til kommunale barnehagelokaler og skyss per barn i kommunale barnhager	17 749	16 073
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	41,7	33,9

Tabell 8.1 viser at Trondheim har en høy barnehagedekning sammenlignet med de andre ASSS-kommunene, spesielt når det gjelder de minste barna. Mens 87,8 prosent av 0-2-åringene har barnehageplass i Trondheim, er gjennomsnittlig dekningsgrad i ASSS-kommunene 78,3 prosent. Videre viser tabellen at andel ansatte med førskolelærerutdanning er høyere i Trondheim enn i ASSS-kommunene.

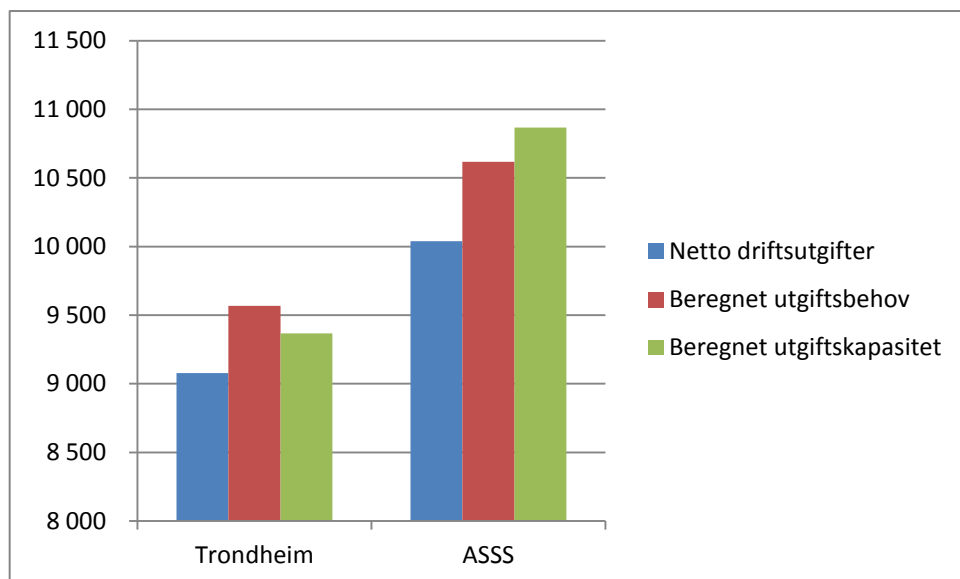
Hvis man ser på korrigerte oppholdstimer per årsverk, ser vi at Trondheim driver noe mer effektivt enn ASSS-kommunene. Trondheim har imidlertid noe høyere driftsutgifter til opphold og stimulering per oppholdstime i barnehagen.

Sammenliknet med ASSS-kommunene har Trondheim høyere ressursbruk på barnehagelokaler. Det er gjort nærmere rede for kommunens utgifter til lokaler i avsnittet om eiendomsforvaltning.

Grunnskole

Figur viser Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk, utgiftsbehov og utgiftskapasitet til grunnskolen.

Figur 8.3 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til grunnskolen i 2010 for Trondheim og ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger

Figur viser at Trondheim kommune i 2010 hadde lavere ressursbruk på grunnskolen, både i forhold til kommunens beregnede utgiftsbehov og utgiftskapasitet, og i forhold til ASSS-kommunene. Trondheim kommune hadde i 2010 en ressursbruk i kroner per innbygger på grunnskolen som var 489 kroner lavere enn kommunens beregnede utgiftsbehov. Dette er tilsvarende det nivået kommunene lå på i 2009. Beregningene viser at ASSS-kommunene hadde en ressursbruk per innbygger på grunnskolen som var 579 kroner lavere enn utgiftsbehovet. Dette er i motsetning til i fjor, da ASSS-kommunene hadde en ressursbruk på grunnskolen som var i samsvar med kommunenes beregnede utgiftsbehov. Det er i hovedsak innen områdene voksenopplæring, skolefritidsordning, skolelokaler og musikk- og kulturskoler at Trondheim har en høyere ressursbruk enn ASSS-kommunene, mens vi har lavere ressursbruk til grunnskoleundervisning per elev (se Tabell).

Tabell 8.2 Dekningsgrader i grunnskolen

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Andel elever i grunnskolen med særskilt norskopplæring	5,4	8,4
Andel elever i grunnskolen med morsmålsopplæring	4,3	5,5
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning	6,1	6,6
Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO	75,8	67,3
Andel elever i grunnskolealder i kommunens musikk- og kulturskole, av antall barn i alderen 6-15 år	14,3	10,9

Tabell viser dekningsgrader innenfor grunnskolen i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har lavere dekningsgrad enn ASSS-snittet når det gjelder andel elever som får særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og spesialundervisning. Når det gjelder andel barn mellom 6-9 år som går i kommunal eller privat SFO, har Trondheim høyere dekningsgrad enn ASSS-kommunene. Mens 75,8 prosent av alle barn mellom 6-9 år går i SFO i Trondheim, er det tilsvarende tallet for ASSS-snittet 67,3 prosent. Også når det gjelder andel elever i kommunale musikk- og kulturskoler, har Trondheim en høyere dekningsgrad enn ASSS-kommunene.

Tabell 8.3 Enhetskostnader i grunnskolen

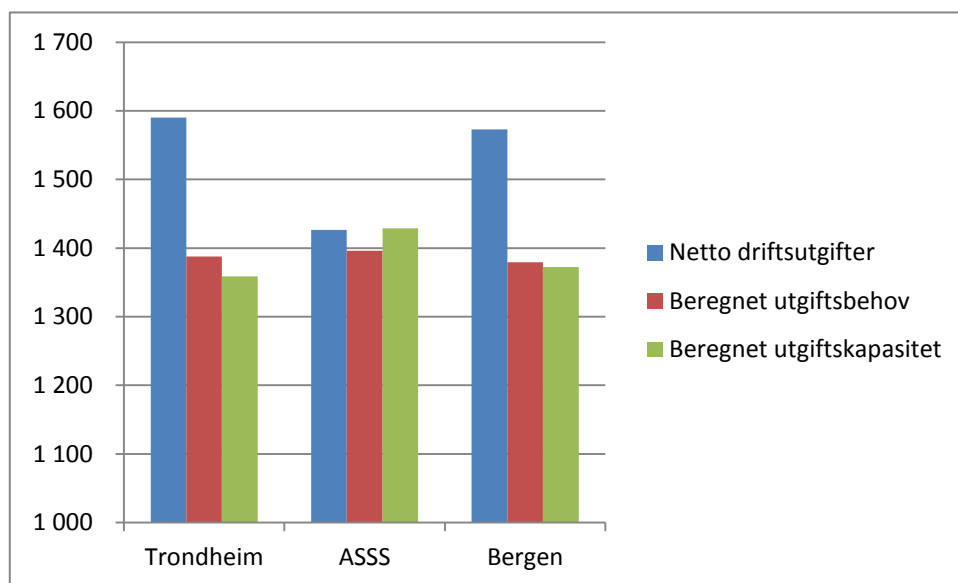
Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Korrigerte brutto driftsutgifter til grunnskoleundervisning (funksjon 202 og 214) per elev	66 052	68 384
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1. til 4. trinn	15,2	14,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 5. til 7. trinn	15,6	15,1

Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8. til 10. trinn	16,5	17,0
Korrigerte brutto driftsutgifter til SFO per kommunale bruker	24 998	23 477
Korrigerte brutto driftsutgifter i musikk- og kulturskolen per elev	17 424	16 595
Korrigerte brutto driftsutgifter til skolelokaler per elev	17 077	15 009

Tabell 8.3 viser dekningsgrader innenfor grunnskolesektoren i Trondheim i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har lavere utgifter til grunnskoleundervisning per elev enn ASSS-snittet. Når det gjelder gruppestørrelse⁷², har Trondheim større gruppestørrelse for elever i 1.-4. trinn og 5.-7. trinn enn ASSS-kommunene, men lavere gruppestørrelse for elever i 8.-10. trinn. Kommunenes enhetskostnader til skolefritidsordningen er noe høyere i Trondheim enn i ASSS-kommunene. Noe av årsaken til dette er at kostnadene knyttet til tilsyn for elever med spesielle behov før og etter skoletid i Trondheim er lagt til skolebudsjettet, mens det i mange av de andre storbyene er lagt til avlastningstjenestene. Trondheim bruker også mer per elev på musikk- og kulturskoler enn ASSS-snittet. Videre har Trondheim en høy ressursbruk på skolelokaler sammenlignet med ASSS-kommunene. Det er gjort nærmere rede for kommunens utgifter til lokaler i avsnittet om eiendomsforvaltning.

Barnevern

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheims ressursbruk på barnevern i 2010. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis, ressursbruken til ASSS-kommunene og med ressursbruken til Bergen. Årsaken til at vi har valgt å sammenligne oss med Bergen er at Trondheim har mange av de samme utfordringene som Bergen i barnevernet.

Figur 8.4 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til barnevern i 2010 for Trondheim, ASSS-kommunene og Bergen. Tall i kroner per innbygger

Figur viser at Trondheim i 2010, i likhet med i 2009, hadde en høy ressursbruk på barnevern. Trondheim hadde en ressursbruk i kroner per innbygger på barnevern som var 203 kroner høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov til tjenesten. Til sammenligning hadde ASSS-kommunene en ressursbruk i kroner per innbygger som kun var 30 kroner høyere enn kommunenes beregnede utgiftsbehov.

Videre viser Figur at Bergen, i likhet med Trondheim, hadde en ressursbruk på barnevern som er betydelig høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov. Bergen kommune hadde i 2010 en ressursbruk i kroner per innbygger som var 194 kroner høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov.

⁷² Gruppestørrelse er et mål på forholdet mellom antall elevtimer og antall lærertimer. Indikatoren er ment å gi et bilde på hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjon til den enkelte lærer.

Tabell 8.4 Dekningsgrader og enhetskostnader i barnevernet

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet	Bergen
Andel barn med barnevernvedtak i opprinnelig familie ifht antall innb. 0-17 år	1,5	2,9	3,0
Andel barn med barnevernvedtak utenfor opprinnelig familie ifht antall innb. 0-17 år	1,8	1,4	1,6
Andel undersøkelser med behandlingstid over tre måneder	18,8	21,2	30,7
Brutto driftsutgifter per barn i opprinnelig familie	68 215	35 118	43 506
Brutto driftsutgifter per barn utenfor opprinnelig familie	259 995	274 381	247 449

I tabell 8.4 presenteres indikatorer på dekningsgrader og enhetskostnader innenfor barnevernet i Trondheim i 2010 sammenlignet med Bergen og ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim ligger lavere enn både Bergen og ASSS-kommunene når det gjelder andel barn med barnevernvedtak i opprinnelig familie. Mye av forklaringen på dette ligger i at det er en forskjell i praksis mellom Trondheim og de fleste andre kommuner når det gjelder å fatte enkeltvedtak om tiltak i hjemmet.⁷³ Når det gjelder andel barn med barnevernvedtak utenfor opprinnelig familie, ligger Trondheim noe over ASSS-snittet og Bergen. Den økonomiske kostnaden ved å plassere et barn tiltak utenfor opprinnelig familie er høy. En stor andel av forskjellene i ressursbruk i barnvernet, som ble illustrert i Figur, kan forklares med at kommunen plasserer en høy andel barn i tiltak utenfor opprinnelig familie.

Når det gjelder andel undersøkelser med behandlingstid over tre måneder, ligger Trondheim under både ASSS-snittet og Bergen. I Trondheim hadde 18,8 prosent av undersøkelsene en behandlingstid over tre måneder, mens det tilsvarende tallet for Bergen var 30,7 prosent.

Tabellen indikerer videre at Trondheim har høye enhetskostnader når det gjelder barn i opprinnelig familie og lave enhetskostnader når det gjelder tiltak utenfor opprinnelig familie. Høye kostnader på tiltak i opprinnelig familie må ses i sammenheng med at Trondheim har en annen praksis når det gjelder å fatte enkeltvedtak om hjelp i hjemmet. For en nærmere omtale av kommunens ressursbruk på barnevernet vises det til rapportene "*Utviklingen av kostnadene innefor barnevernet i Trondheim kommune*" (delrapport 1 og 2) av Trondheim kommune selv og konsulentfirmaet Rambøll Management Consulting fra 2010.

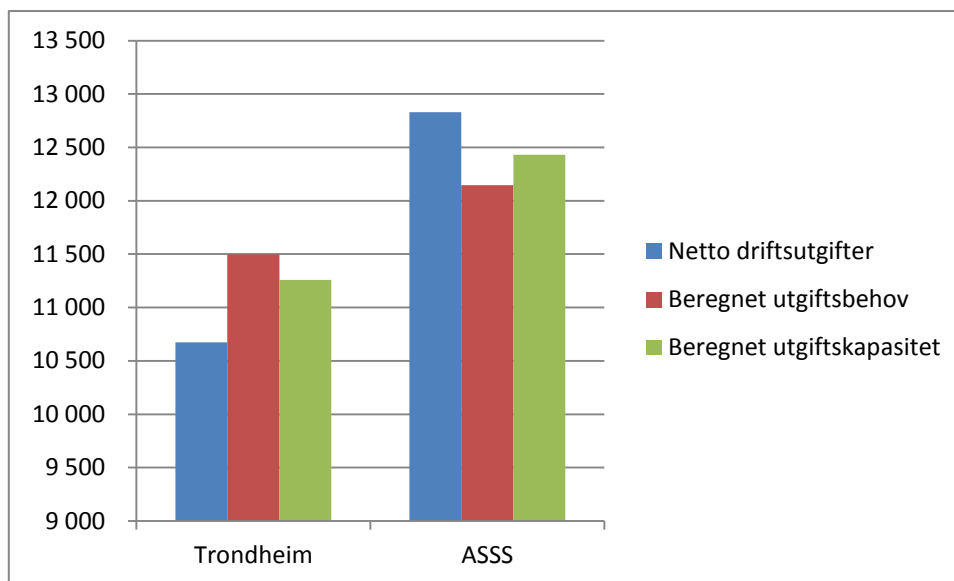
Helse og velferd

I dette avsnittet gjøres det nærmere rede for Trondheims ressursbruk på pleie og omsorg, kommunehelse og sosialhjelp.

Pleie og omsorg

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheims ressursbruk på pleie og omsorg. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis og ressursbruken til ASSS-kommunene.

⁷³ Siden 2006/2007 har man i Trondheim hatt en strategi hvor man har gitt barnevernfaglig bistand fra forsterket helsestasjon i de bydelsbaserte tiltaksenhetene uten enkeltvedtak. Utgiftene til dette arbeidet belastes kommunehelse. De andre ASSS-kommunene har ikke en slik praksis (her fatter man enkeltvedtak også for enklere/lettere tiltak). I KOSTRA er kun barn med enkeltvedtak registrert. Dette medfører at det er vanskelig å bruke KOSTRA-tall direkte til å si noe om hvorvidt Trondheim har en høy eller lav dekningsgrad når det gjelder andel barn som får barneverntiltak i opprinnelig familie.

Figur 8.5 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til pleie og omsorg i 2010 for Trondheim og ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger

Figur viser at Trondheim har en ressursbruk i kroner per innbygger på pleie og omsorg som er 825 kroner lavere enn kommunens beregnede utgiftsbehov. Figuren viser videre at kommunen har en ressursbruk i kroner per innbygger som er 585 kroner lavere enn beregnet utgiftskapasitet.

Sammenlignet med ASSS-snippet hadde Trondheim i 2010, i likhet med 2009, en lav ressursbruk på pleie og omsorg. Mens Trondheim hadde en ressursbruk som var 825 kroner lavere enn kommunens beregnede utgiftsbehov, hadde ASSS-kommunene i snitt en ressursbruk som var 686 kroner høyere enn kommunenes beregnede utgiftsbehov.

Tabell 8.6 Dekningsgrader innenfor pleie og omsorg

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet
Mottakere av hjemmetjenester per 1 000 innb. 0-66 år	13	16
Mottakere av hjemmetjenester per 1 000 innb. 67-79 år	60	74
Mottakere av hjemmetjenester per 1 000 innb. 80 år og over	296	330
Andel hjemmetjenestemottakere med omfattende bistandsbehov 67 år og over	11,1	11,3
Andel innbyggere 67-79 år som er beboere på institusjon	2,4	1,7
Andel innbyggere 80 år og over som er beboere på institusjon	16,8	14,3

Tabell viser dekningsgrader innenfor pleie- og omsorgssektoren i Trondheim i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har lavere dekningsgrad enn ASSS-kommunene når det gjelder mottakere av hjemmetjenester. Dette gjelder alle aldersgruppene. Når det gjelder andel hjemmetjenestemottakere med omfattende tjenestebehov, ligger Trondheim noe under ASSS-snippet. Videre viser tabellen at Trondheim har en høyere dekningsgrad når det gjelder andel innbyggere som bor på institusjon enn ASSS-kommunene. Dette gjelder både aldersgruppen 67-79 år og de over 80 år.

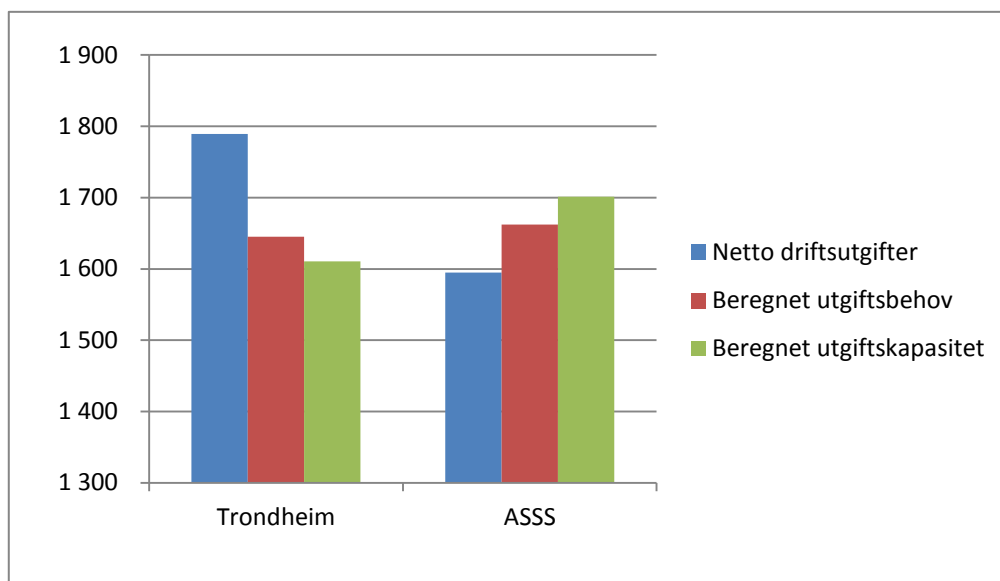
Tabell 8.7 Enhetskostnader innenfor pleie og omsorg

Indikator	Trondheim	ASSS- snittet
Korrigerte brutto driftsutgifter per mottaker av kjernetjenester til hjemmeboende	198 399	191 894
Korrigerte brutto driftsutgifter, pleie i institusjon, per kommunale plass	649 829	772 976
Korrigerte brutto driftsutgifter, institusjonslokaler, per kommunale plass	106 457	96 629

Tabell viser enhetskostnader innenfor pleie- og omsorgssektoren i Trondheim i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har høyere kostnader per mottaker av kjernetjenester til hjemmeboende enn ASSS-kommunene. Videre ser vi at Trondheim har betydelig lavere enhetskostnader enn ASSS-kommunene når det gjelder pleie i institusjon. Når det gjelder kostnader knyttet til institusjonslokaler, ligger Trondheim høyere enn ASSS-kommunene. Det er gjort nærmere rede for utgifter til lokaler i avsnittet om eiendomsforvaltning.

Kommnehelse

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheim kommunes ressursbruk på kommunehelsetjenesten. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis, og ASSS-kommunenes ressursbruk.

Figur 8.6 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til kommunehelsetjenesten i 2010 for Trondheim og ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger

Figur 8.6 viser at Trondheim har en ressursbruk i kroner per innbygger på kommunehelse som er 144 kroner høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov og 179 kroner høyere enn kommunens høyere utgiftskapasitet. Dette er i motsetning til 2009 da Trondheim hadde en ressursbruk som var lavere enn både beregnet utgiftsbehov og utgiftskapasitet. Årsaken til denne endringen skyldes i stor grad overgangen til ny kostnadsnøkkel i beregningen av utgiftsbehov (ved bruk av gammel kostnadsnøkkel ville ressursbruken i kroner per innbygger vært 29 kroner lavere enn beregnet utgiftsbehov).

Videre viser figuren at ASSS-kommunene i 2010 hadde en ressursbruk i kroner per innbygger som var 67 kroner lavere enn kommunenes beregnede utgiftsbehov. I følge beregningene har altså ASSS-kommunene en lavere ressursbruk på kommunehelse enn Trondheim.

Tabell 8.8 Dekningsgrader og enhetskostnader innenfor kommunehelsetjenesten

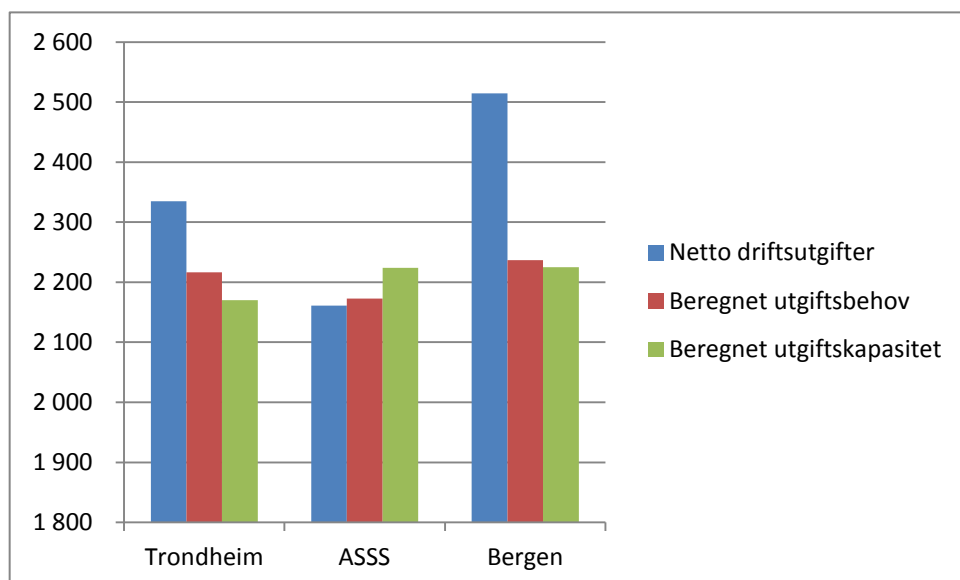
Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Brutto driftsutgifter i kroner per innbygger, kommunehelsetjenesten	2 152	1 998
Brutto driftsutgifter til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetjenesten per innb. 0-20 år	1 934	1 619
Brutto driftsutgifter til forebyggende helsearbeid per innbygger	204	156
Brutto driftsutgifter til diagnose, behandling og rehabilitering per innb.	1 448	1 405
Legeårsverk per 10 000 innbyggere, kommunehelsetjenesten	8,5	8,9
Fysioterapiårsverk per 10 000 innbyggere, kommunehelsetjenesten	8,6	8,7
Gjennomsnittlig listelengde fastlegeregisteret	1 326	1 326

I tabell 8.8 presenteres flere indikatorer på dekningsgrader og ressursbruk på kommunehelsetjenesten i Trondheim i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har en høyere ressursbruk på kommunehelsetjenesten totalt sett, og også når det gjelder ressursbruk til forebygging og helsestasjons- og skolehelsetjenesten enn ASSS-kommunene. Dette har sammenheng med at Trondheim har en annen praksis enn de øvrige ASSS-kommunene med å gi barnevernfaglig bistand til barn og familier fra forsterket helsestasjon i de bydelsbaserte tiltaksenhetene uten at det fattes barnevernvedtak.

Videre viser tabellen at Trondheim har noe høyere ressursbruk på diagnose, behandling og rehabilitering enn ASSS-kommunene. Trondheim har lavere dekningsgrad enn ASSS-kommunene når det gjelder lege- og fysioterapiårsverk per innbygger. Den gjennomsnittlige listelengden for fastleger er like lang i Trondheim og ASSS-kommunene.

Sosialtjenesten

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheim kommunes ressursbruk på sosialtjenesten. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis, ressursbruken til ASSS-kommunene og med ressursbruken til Bergen. Årsaken til at vi også har valgt å sammenligne oss med Bergen er at det er grunn til å anta at Trondheim har mange av de samme utfordringene knyttet til sosialtjenesten som Bergen.

Figur 8.7 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til sosialtjenesten i 2010 for Trondheim, ASSS-kommunene og Bergen. Tall i kroner per innbygger

Figur 8.7 viser at Trondheim har høy ressursbruk på sosialtjenesten. Trondheim har en ressursbruk i kroner per innbygger på sosialtjenesten som er 118 kroner høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov til tjenesten. Til sammenligning hadde ASSS-kommunene en ressursbruk i kroner per

innbygger som var 12 kroner lavere enn kommunenes beregnede utgiftsbehov. Figuren viser også at Bergen kommune, i likhet med Trondheim, har en ressursbruk på sosialtjenesten som er betydelig høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov. Bergen hadde i 2010 en ressursbruk i kroner per innbygger som var 278 kroner høyere enn kommunens beregnede utgiftsbehov til tjenesten.

Tabell 8.9 Dekningsgrader og enhetskostnader innenfor sosialtjenesten

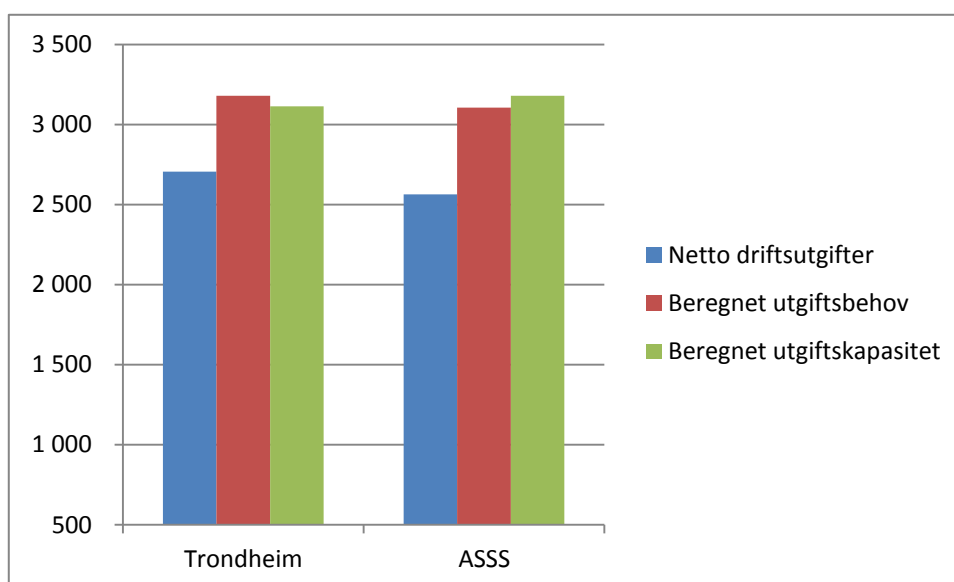
Indikator	Trondheim	ASSS-snittet	Bergen
Andel sosialhjelpsmottakere ifht innb. mellom 20-66 år	3,2	3,8	4,2
Årsverk i sosialtjenesten per 1 000 innbyggere	1,4	1,3	1,7
Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned	6 839	7 612	6 350
Mottakere av kvalifiseringsstønad per 1 000 innb. 20-66 år	5,2	-	4,4
Brutto driftsutgifter til kvalifiseringsprogrammet per innb.	451	296	357

Tabell 8.9 viser dekningsgrader og enhetskostnader i sosialtjenesten i Trondheim i 2010 sammenlignet med Bergen og ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har lavere andel sosialhjelpsmottakere enn både Bergen og ASSS-snittet. Antall årsverk i sosialtjenesten er så vidt større i Trondheim enn for ASSS-snittet, men lavere enn i Bergen. Når det gjelder gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned, ligger Trondheim lavere enn ASSS-kommunene, men over Bergen. Videre har Trondheim en høyere andel mottakere av kvalifiseringsstønad enn Bergen. Trondheim har også høyere driftsutgifter til kvalifiseringsprogrammet enn de andre storbyene.

Kommunal administrasjon

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheim kommunes ressursbruk på kommunal administrasjon. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken på landsbasis og med ASSS-kommunenes ressursbruk.

Figur viser Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til kommunal administrasjon. Driftsutgifter til administrasjon er i denne sammenheng definert til: politisk styring (funksjon 100), kontroll og revisjon (funksjon 110), administrasjon (funksjon 120), eiendomsforvaltning (funksjon 121) og administrasjonslokaler (funksjon 130).

Figur 8.8 Netto driftsutgifter, beregnet utgiftsbehov og beregnet utgiftskapasitet til administrasjon i 2010 for Trondheim og ASSS-kommunene. Tall i kroner per innbygger

Figur 8.8 viser at Trondheim har en ressursbruk i kroner per innbygger på administrasjon som er 474 kroner lavere enn kommunens beregnede utgiftsbehov. Trondheim har med andre ord en lav ressursbruk på administrasjon sammenlignet med landsgjennomsnittet. Sammenlignet med ASSS-

kommunene har imidlertid Trondheim en noe høyere ressursbruk på administrasjon. Mens Trondheim har en ressursbruk i kroner per innbygger som er 474 kroner lavere enn kommunens beregnede utgiftsbehov, har ASSS-kommunene en ressursbruk som er 542 kroner lavere enn kommunenes beregnede utgiftsbehov.

Dersom man tar ut funksjon 121 forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltningen, slik KS har valgt å gjøre i sine analyser på grunn av store føringsforskjeller kommunene i mellom, får Trondheim en ressursbruk per innbygger som er 738 kroner lavere enn det beregnede utgiftsbehovet. Det tilsvarende tallet for ASSS-kommunene blir 549 kroner lavere enn beregnet utgiftsbehov.

Tabell 8.10 Ressursbruk på kommunal administrasjon. Tall i kroner per innbygger

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet
Korrigerte brutto driftsutgifter på politisk styring	195	204
Korrigerte brutto driftsutgifter på kontroll og revisjon	95	62
Korrigerte brutto driftsutgifter på administrasjon	2 221	2 504
Korrigerte brutto driftsutgifter på eiendomsforvaltning	441	172
Korrigerte brutto driftsutgifter på administrasjonslokaler	251	281

Tabell 8.10 viser ressursbruk på kommunal administrasjon i Trondheim i 2010 sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen viser at Trondheim har en høyere ressursbruk på kontroll og revisjon og eiendomsforvaltning enn ASSS-kommunene. Ressursbruken på politisk styring, administrasjon og administrasjonslokaler er lavere enn ASSS-snippet.

Trondheim har fremdeles betydelig høyere registrerte utgifter til eiendomsforvaltningen enn ASSS-kommunene. Mens Trondheims korrigerte brutto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i 2010 utgjorde 441 kroner per innbygger, var det tilsvarende tallet for ASSS-kommunene 172 kroner. Forskjellen mellom Trondheim og de andre ASSS-kommunene har blant annet sammenheng med at det er forskjeller mellom kommunene når det gjelder hvilke utgifter som føres på denne funksjonen. I Trondheim fører man forvaltningsutgifter knyttet til boliger (administrasjon, forsikringer av bygg og pålagte skatter og avgifter knyttet til byggene), i tillegg til merkantile stabsfunksjoner, på funksjon 121. De øvrige ASSS-kommunene gjør ikke dette i like stor grad. Organisering av virksomheten kan også påvirke nøkkeltallene. Trondheim kommune har for eksempel ingen kommunale foretak innen eiendomsforvaltningen, i motsetning til mange andre kommuner. Trondheim kommune arbeider sammen med de andre ASSS-kommunene med å få en mer ensartet praksis når det gjelder hvilke utgifter som skal føres på funksjon 121 eiendomsforvaltning.

Byutvikling

Det er ennå ikke utviklet noen kostnadsnøkkel som sier noe om variasjoner i kommunenes utgiftsbehov til områdene innenfor byutvikling. Det medfører at vi ikke har mulighet til å sammenligne Trondheims ressursbruk innenfor dette området med kommunens beregnede utgiftsbehov.

Eiendomsforvaltning

I dette avsnittet sammenlignes Trondheim kommunes ressursbruk på eiendomsforvaltning med ressursbruken til ASSS-kommunene. Analysen er avgrenset til en analyse av ressursbruken på administrasjonslokaler, barnehagelokaler, skolelokaler og institusjonslokaler (pleie og omsorg).

Tabell 8.11 Ressursbruk innenfor eiendomsforvaltning

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet
Korr. brutto driftsutgifter på administrasjonslokaler per innbygger	251	281
Korr. brutto driftsutgifter på barnehagelokaler per barn med barnehageplass	10 901	7 036
Korr. brutto driftsutgifter på skolelokaler per elev	17 077	15 009
Korr. brutto driftsutgifter på institusjonslokaler per institusjonsplass	106 457	96 629

Tabell 8.11 viser indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk på kommunal eiendomsforvaltning i 2010. Tabellen viser at Trondheim har en ressursbruk som er høyere enn ASSS-snippet på barnehagelokaler, skolelokaler og institusjonslokaler. Når det gjelder ressursbruk på administrasjonslokaler, ligger Trondheim lavere enn ASSS-kommunene.

Tabell 8.12 Kvadratmeter areal per bruker av kommunale formålsbygg

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet
Kvadratmeter areal barnehagelokaler per barnehageplass	7,2	4,4
Kvadratmeter areal skolelokaler per elev	17,6	16,7
Kvadratmeter areal institusjonslokaler per institusjonsplass	113,9	110,1

Tabell 8.12 viser Trondheim kommunes kvadratmeter areal per bruker av kommunale formålsbygg. Disse tallene sier noe om hvor arealeffektiv kommunen er sammenlignet med ASSS-kommunene. Tabellen indikerer at Trondheim har en lavere arealeffektivitet enn ASSS-kommunene når det gjelder barnehagelokaler. Også når det gjelder skolelokaler og institusjonslokaler er arealeffektiviteten i Trondheim noe lavere enn i resten av ASSS-kommunene.

Tabell 8.13 Korrigerte brutto driftsutgifter per kvadratmeter areal i kommunale formålsbygg

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet
Korr. brutto driftsutgifter per kvadratmeter areal barnehagelokaler	1 520	1 667
Korr. brutto driftsutgifter per kvadratmeter areal skolelokaler	973	895
Korr. brutto driftsutgifter per kvadratmeter areal institusjonslokaler	935	889

Tabell 8.13 Trondheim kommunes ressursbruk per kvadratmeter areal i kommunale formålsbygg. Tallene viser at Trondheim har en høyere ressursbruk per kvadratmeter enn ASSS-snippet til skolelokaler og institusjonslokaler. Trondheim har en lavere ressursbruk per kvadratmeter enn ASSS-snippet til barnehagelokaler.

Kommunale boliger

I dette avsnittet ses det nærmere på Trondheim kommunes ressursbruk på kommunale boliger. Trondheims ressursbruk sammenlignes med ressursbruken til ASSS-kommunene og med ressursbruken til Bergen. Årsaken til at vi også har valgt å sammenligne oss med Bergen er at det er grunn til å anta at Trondheim har mange av de samme utfordringene knyttet behovet for kommunale boliger som Bergen.

Tabell 8.14 Dekningsgrader og enhetskostnader for kommunale boliger

Indikator	Trondheim	ASSS-snippet	Bergen
Korr. brutto driftsutgifter per kommunalt eide bolig	60 809	51 390	46 856
Kommunalt disponerte boliger per 1 000 innbyggere	26	19	20
Antall søknader per 1 000 innbyggere	13	7	5
Andel nye søknader	51	64	77
Andel søkere som har fått avslag på kommunal bolig	32	38	59
Andel nyinnflyttede som er flyktninger	47	14	17
Andel nyinnflyttede med behov for tilrettelagt bolig	14	36	47
Andel nyinnflyttede med psykiske lidelser	10	8	5
Andel nyinnflyttede rusmiddelmissbrukere	9	9	6
Andel nyinnflyttede med andre problemer	16	29	23

Tabell 8.14 viser at Trondheim har en høyere ressursbruk på kommunale boliger enn ASSS-kommunene og enn Bergen. Dette har dels sammenheng med at kommunen har en høyere dekningsgrad og dels med at Trondheim har høyere kostnader per bolig.

Tabellen viser videre at søknadsmengden om kommunal bolig er større i Trondheim enn i ASSS-kommunene. Samtidig er andelen som får avslag i Trondheim mindre enn i de andre ASSS-kommunene og i Bergen. Det er også noe variasjon mellom Trondheim og de andre ASSS-kommunene når det gjelder hvilke grupper som får kommunal bolig. I Trondheim utgjør flyktninger den største andelen av nyinnflyttede. Nesten halvparten av de nyinnflyttede i Trondheim er flyktninger. Det tilsvarende tallet i ASSS-kommunene er 14 prosent. Blant ASSS-kommunene og Bergen utgjør personer med behov for tilrettelagt bolig den største andelen av nyinnflyttede (henholdsvis 36 og 47 prosent), mens det tilsvarende tallet for Trondheim er 14 prosent.

Samferdsel

I KOSTRA presenteres flere indikatorer på kommunenes ressursbruk på samferdsel, blant annet driftsutgifter til samferdsel i kroner per innbygger og driftsutgifter per kilometer vei. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om tallene for driftsutgifter til samferdsel har god nok kvalitet til at de kan brukes i analyser. Det har blant annet sammenheng med at tallene inneholder utgifter og inntekter knyttet til å drive kommunale parkeringsordninger. En annen problemstilling er utgifter til drift versus investeringer. I kommuneregnskapet skal vedlikehold føres i driftsregnskapet, mens påkostninger skal føres i investeringsregnskapet. Skillet mellom investerings- og driftsregnskapet er imidlertid ikke alltid like enkelt å fastsette, noe som medfører at det kan være ulik føringspraksis mellom kommunene. Samlet medfører dette at det med utgangspunkt i KOSTRA kan være vanskelig å si noe eksakt om hvor mye mer/mindre Trondheim bruker på samferdsel i forhold til ASSS-kommunene. Vi har likevel valgt å presentere noen indikatorer på Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk på samferdsel.

Tabell 8.15 Dekningsgrader og produktivitet på samferdsel

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Lengde kommunale veier og gater i km per 1 000 innbygger	3,2	4,0
Gang- og sykkelvei i km som er et kommunalt ansvar per 10 000 innb	9,0	7,0
Brutto driftsutgifter til samferdsel per km vei	568 724	357 779
Brutto driftsutgifter til samferdsel per innbygger	1 826	1 425

Tabell 8.15 viser at lengden kilometer vei per innbygger er lavere i Trondheim enn i ASSS-kommunene. Trondheim har imidlertid ansvar for flere kilometer gang- og sykkelveier enn ASSS-snittet. Tabellen viser videre at Trondheim har høyere brutto driftsutgifter per kilometer vei og per innbygger enn ASSS-kommunene. Det er for øvrig store variasjoner mellom ASSS-kommunene når det gjelder utgifter per kilometer vei. Utgiftene varierer fra 175 205 kroner per kilometer i Fredrikstad til 562 537 kroner i Kristiansand og 568 724 kroner i Trondheim.

Kultur, kirke og idrett

I dette avsnittet gis det en kort beskrivelse av Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk på kultur, kirke og idrett i 2010.

Tabell 8.16 Ressursbruk på kultur og idrett. Tall i kroner per innbygger

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Brutto driftsutgifter til aktivitetstilbud til barn og unge per innb 0-17 år	1 239	1 052
Brutto driftsutgifter på folkebibliotek	267	240
Brutto driftsutgifter på museer	34 ⁷⁴	86
Brutto driftsutgifter på kunstformidling	305 ⁷⁴	308
Brutto driftsutgifter på idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	167	228
Brutto driftsutgifter på kommunale idrettsbygg og andre idrettsanlegg	342	556

⁷⁴ I regnskapet for 2010 ble 6 024 000 kroner som skulle vært ført på funksjon 375 museer i stedet ført på funksjon 377 kunstformidling. Dette ble imidlertid oppdaget for seint til at vi fikk korrigert tallene i KOSTRA. Tallene i tabellen viser derfor de riktige tallene korrigert for feilføringen.

Tabell 8.16 viser at Trondheim har en høyere ressursbruk enn ASSS-kommunene på aktivitetstilbud til barn og unge og folkebibliotek. Trondheim har en ganske lik ressursbruk på kunstformidling som ASSS-kommunene. Videre ser vi at Trondheim har lavere ressursbruk enn ASSS-kommunene på museer og idrett. Det som imidlertid ikke kommer fram i KOSTRA-tallene er at Trondheim kommune også betaler renter og avdrag knyttet til flere kulturinstitusjoner (Trondheim kino AS og Pirbadet). Dette utgjør samlet sett om lag fem millioner kroner, eller i underkant av 30 kroner per innbygger.⁷⁵

Tabell 8.17 Ressursbruk på kirke, andre religiøse formål og kirkegårder, gravlunder og krematorier.
Tall i kroner per innbygger

Indikator	Trondheim	ASSS-snittet
Brutto driftsutgifter på den norske kirke	329	395
Brutto driftsutgifter på andre religiøse formål	33	55
Brutto driftsutgifter på kirkegårder, gravlunder og krematorier	45	83

Tabell 8.17 viser at Trondheim har en lavere ressursbruk på kirke enn ASSS-kommunene. Trondheims ressursbruk på andre religiøse formål og kirkegårder, gravlunder og krematorier ligger også under gjennomsnittet for ASSS-kommunene.

⁷⁵ Vi vet ikke om de andre ASSS-kommunene gir kulturinstitusjoner rente- og/eller avdragsfrie lån.

Adresse:
Trondheim kommune
Rådmannen
Postboks 2300 Sluppen
7004 Trondheim

Telefon: 72 54 00 00
www.trondheim.kommune.no

